

**Trnovo near Ilirska Bistrica
in the Early Iron Age**

**Trnovo pri Ilirski Bistrici
v starejši železni dobi**

**Alma BAVDEK
Sneža TECCO HVALA**

Zbirka / Series
Uredniki zbirke / Editors of the series

OPERA INSTITUTI ARCHAEOLOGICI SLOVENIAE 49
Jana Horvat, Benjamin Štular, Anton Velušček

Alma Bavdek
Sneža Tecco Hvala

TRNOVO PRI ILIRSKI BISTRICI V STAREJŠI ŽELEZNI DOBI
TRNOVO NEAR ILIRSKA BISTRICA IN THE EARLY IRON AGE

Recenzenta / Reviewed by
Urednica / Editor
Jezikovni pregled / Language Editor
Prevod / Translation
Tehnična ureditev in prelom /
Technical Editor and DTP
Oblikovanje ovitka /
Front cover design
Založnik / Publisher
Zanj / Represented by
Izdajatelj / Issued by
Zanj / Represented by
Tisk / Printed by
Naklada / Print run

Janez Dular, Boštjan Laharnar
Mateja Belak
Špela Križ
Andreja Maver
Mateja Belak
Tamara Korošec
Založba ZRC
Oto Luthar
ZRC SAZU, Inštitut za arheologijo
Anton Velušček
Birografika Bori
400 izvodov / copies

Izid knjige so podprli /
Published with the support of

Javna agencija za raziskovalno in inovacijsko dejavnost RS (Slovenian Research and Innovation Agency), Znanstvenoraziskovalni center SAZU (Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts), Notranjski muzej Postojna (Notranjska Museum Postojna)

ZRC SAZU

Slika na nasovnici /
Front cover photo

Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1978, sonda VIII (foto: Nada Osmuk)
Trnovo near Ilirska Bistrica, excavation 1978, Trench VIII (photo: Nada Osmuk)

Ljubljana 2025; prva izdaja, prvi natis / first edition, first print

Prva e-izdaja knjige (pdf) je pod pogoji licence Creative Commons 4.0 CC-BY-NC-SA prosto dostopna tudi v elektronski obliki (pdf) / First e-edition of the book (pdf) is freely available in e-form (pdf) under the Creative Commons 4.0 CC-BY-NC-SA.

DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610509530>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

903(497.4)Ilirska Bistrica-Trnovo«638«

TRNOVO pri Ilirski Bistrici v starejši železni dobi = Trnovo near Ilirska Bistrica in the Early Iron Age / Alma Bavdek, Sneža Tecco Hvala ; s prispevkoma, with contributions of Stanka Šebela, Petra Leben-Seljak ; [prevod, translation Andreja Maver] - 1. izd., 1. natis = 1st ed., 1st print. - Ljubljana : Založba ZRC, 2025. - (Opera Instituti Archaeologici Sloveniae, ISSN 1408-5208 ; 49)

ISBN 978-961-05-0952-3
COBISS.SI-ID 224695299

ISBN 978-961-05-0953-0 (pdf)
COBISS.SI-ID 224658947

Raziskava je vključena v program (P6-0064 (B)), ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna. / The authors acknowledge the financial support from the Slovenian Research and Innovation Agency (research core funding No. P6-0064 (B)).

Alma Bavdek
Sneža Tecco Hvala

**TRNOVO PRI ILIRSKI BISTRICI
V STAREJŠI ŽELEZNI DOBI**

**TRNOVO NEAR ILIRSKA BISTRICA
IN THE EARLY IRON AGE**

s prispevkoma / with contributions of

Stanka Šebela
Petra Leben-Seljak

 Založba ZRC

LJUBLJANA 2025

VSEBINA / CONTENTS

1 Uvod / Introduction	9
2 Geografski položaj doline Reke in Trnovega pri Ilirski Bistrici / Geographic outline of the Reka valley and of Trnovo near Ilirska Bistrica	13
3 Arheološko najdišče Trnovo pri Ilirski Bistrici / The archaeological site at Trnovo near Ilirska Bistrica	19
3.1 Naselje / Settlement	19
3.2 Grobišče / Cemetery	28
4 Arheološke raziskave grobišča / Archaeological investigations of the cemetery	33
4.1 Izkopavanja leta 1926/27 / Excavation in 1926/27	33
4.2 Izkopavanja leta 1978 / Excavation in 1978	38
5 Značilnosti grobišča in pokopov / Characteristics of the cemetery and the burial practice	51
6 Kulturno-kronološka opredelitev najdb / Cultural and chronological attribution	71
7 Radiokarbonska datacija človeških kostnih ostankov / Radiocarbon dating of the human bone remains	143
8 Zaključek / Conclusion	149
9 Literatura / Bibliography	163
10 Geološka zgradba prazgodovinskega najdišča Trnovo pri Ilirski Bistrici / Geological situation of the prehistoric site Trnovo near Ilirska Bistrica (Stanka ŠEBELA)	171
11 Antropološka analiza kostnih ostankov z železnodobnega grobišča Trnovo pri Ilirski Bistrici / Anthropological evidence from the Iron Age cemetery at Trnovo near Ilirska Bistrica (Petra LEBEN-SELJAK)	181
12 Katalog grobov in najdb / Catalogue of graves and finds	197
13 Table / Plates	243

*Knjigo posvečava raziskovalkama arheološkega najdišča Trnovo pri Ilirski Bistrici
Nadi Osmuk in Mehtildi Urleb*

*The book is dedicated to Nada Osmuk and Mehtilda Urleb,
two researchers of the archaeological site at Trnovo near Ilirska Bistrica*

1 UVOD

1 INTRODUCTION

Ob številnih utrjenih naselbinah na Notranjskem spada Trnovo pri Ilirski Bistrici med zelo redke primere, pri katerih so bila v bližini odkrita tudi grobišča iz starejše železne dobe. Tri nekropole iz tistega časa so bile v manjšem ali večjem obsegu izkopane konec 19. in v začetku 20. stoletja – na Tržišču pri Dolenji vasi pri Cerknici (1878) in v Šmihelu pod Nanosom (1885–1886) ter tudi v Škocjanu na Krasu (1889–1904). Sledila so izkopavanja grobišča na Trnovem pri Ilirski Bistrici med letoma 1926 in 1927 pod vodstvom Raffaella Battaglia in na Križni gori pri Ložu v obdobju 1957–1959, te je vodila Mehtilda Urleb, v letu 1978 pa ponovno na Trnovem, tokrat pod vodstvom Nade Osmuk. Slednje je bilo tudi zadnje večje strokovno izvedeno izkopavanje grobišča na Notranjskem in edino, ki še ni bilo objavljeno. Velik pomen teh zadnjih raziskav je tudi v tem, da so bila izčrpno dokumentirana v primerjavi s tistimi pred drugo svetovno vojno, kar omogoča dober vpogled v problematiko materialne kulture starejše železne dobe na Notranjskem. Gradišča so namreč slabo raziskana, v novejšem času so najdbe večinoma nestrokovno pridobljene z detektorjem kovin brez znanih natančnih lokacij in kontekstov, spekter najdb je zelo ozek, saj prevladujejo zgolj bronasti predmeti, železni so zelo redki, med njimi pa skoraj ni lončenine, kaj šele steklenih predmetov in kosti.

Razlog za izkopavanja leta 1978 je bila načrtovana širitev kamnoloma s posegom v zavarovano arheološko območje. Zaščitno arheološko akcijo, ki jo je organiziral Zavod za spomeniško varstvo Nova Gorica, je vodila mlada in zagnana arheologinja konservatorka Nada Osmuk. K sodelovanju je pritegnila prekaljeno poznavalko prazgodovine Notranjske, Mehtildo Urleb, kustosinjo Kraške muzejske zbirke pri Inštitutu za raziskovanje krasa SAZU, ki je dve desetletji prej raziskala veliko prazgodovinsko plano grobišče na Križni gori. S skromnimi finančnimi sredstvi in v skopo odmerjenem času sta ob pomoči domačinov, ki so opravili fizična dela, ter s tehnično podporo Alenke Možina, tedaj študentke arheologije, in Lilijane Žbogar, dokumentalistke na spomeniškovarstvenem zavodu, izkopali in vestno dokumentirali 133 žganih grobov.

Of the numerous fortified settlements in Notranjska, that at Trnovo near Ilirska Bistrica is among the rare examples with an Early Iron Age cemetery unearthed in the vicinity. Three Early Iron Age cemeteries from the area were excavated to a greater or lesser in the late 19th and early 20th century, namely at Tržišče near Dolenja vas near Cerknica (1878) and Šmihel pod Nanosom (1885–1886), and also Škocjan in the Kras (1889–1904). This was followed between 1926 and 1927 by excavations at Trnovo, led by Raffaella Battaglia, and at Križna gora near Lož in 1957–1959, led by Mehtilda Urleb, who was also engaged in the 1978 excavations at Trnovo, led by Nada Osmuk. The last of these was also the last major systematic excavation of a cemetery in Notranjska, and the only one that has not yet been published. The great significance of the 1978 excavations is that they were comprehensively documented compared to those conducted before World War II, offering a good insight into the Early Iron Age material culture in Notranjska. They are all the more valuable given that hillforts have been poorly investigated, while the more recent finds have mainly come to light unprofessionally, with the use of metal detectors and hence without precise findspots and contexts, and with a limited range of finds that predominantly consist of bronze items and rare iron objects, whereas pottery and especially objects of glass or bone are all but absent.

The excavations in 1978 were prompted by the planned extension of the quarry that would reach into the protected archaeological area at Trnovo. The rescue excavations were organised by the institute for heritage protection (now ZVKDS OE Nova Gorica) and led by Nada Osmuk, then a motivated young archaeologist and conservator. She enlisted the collaboration of Mehtilda Urleb, a seasoned expert on the prehistory of Notranjska and curator of the Kras Museum Collection at the SAZU Karst Research Institute. Two decades prior, Urleb had investigated the large prehistoric flat cemetery on Križna gora. With modest financial resources and limited time, they excavated and meticulously documented 133 cremation graves. In this work, they had the help of locals for physical work, of Alenka Možina, then student of ar-

Po končanem terenskem delu sta o raziskavah nekropole napisali izčrpna poročila in tudi več prispevkov; slabo ohranjeni predmeti, predvsem lončenina, pa so bili ustrezno zaščiteni v več konservatorsko-restavratorskih delavnicah po Sloveniji. Leta 1990 je bila zaključena strokovna obdelava gradiva, tako tistega z izkopavanj leta 1978 kot tudi najdb z Battaglijevih izkopavanj leta 1926/27 na tem grobišču, ki jih je Pomorski i povijesni muzej na Reki leta 1961 predal Notranjskemu muzeju. Avtorica obdelave Mehtilda Urleb je tik pred svojo upokojitvijo pripravila članek ter tipkopis s slikovnimi in grafičnimi prilogami izročila v redakcijo Arheološkega vestnika, vendar ni dočakal objave.

Izbrani grobovi in predmeti s tega grobišča so bili obravnavani v več razpravah različnih avtorjev, medtem ko je pobuda za znanstveno monografijo, ki bi celovito predstavila rezultate dosedanjih raziskav in podrobnejše analize gradiva ter osvetlila vlogo Trnovega v starejši železni dobi v okviru notranjsko-kraške skupnosti in v širši mreži kulturnih povezav, dozorela leta 2022 v sodelovanju med Notranjskim muzejem, Zavod Znanje Postojna, ter Inštitutom za arheologijo ZRC SAZU.

V pripravo knjige so bili na različne načine vključeni številni sodelavci in kolegi, ki jim avtorici monografije dolgujeva zahvalo. Antropologinja Petra Leben-Seljak (Avgusta, d. o. o.) je prispevala analizo žganih ostankov človeških kosti iz trnovskih grobov, geologinja Stanka Šebela (Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU) pa razpravo o geološki zgradbi najdišča Trnovo pri Ilirski Bistrici, ki jo je recenziral Janez Turk. Arheologinja konservatorica Patricija Bratina je dala na voljo vso dokumentacijo o tem najdišču, ki jo hrani Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, območna enota Nova Gorica (ZVKDS OE Nova Gorica), ter pomagala razrešiti marsikatero dilemo o prazgodovinskih najdiščih v dolini Reke in na Krasu ter vseskozi z zanimanjem spremljala nastajajočo knjigo. Ivan Simčič, kustos za zgodovino v Pokrajinskem muzeju Koper, je kot domačin in odlični poznavalec zgodovine doline Reke imel vedno odgovor na naša vprašanja. V pomoč so bile tudi informacije, ki jih je bil pripravljen deliti arheolog Nenad Smajila (Avgusta, d. o. o.) o svojem sodelovanju v zadnjih letih s Francem Poklarjem iz Podgraj, poznavalcem arheoloških najdišč v dolini Reke.

Večina fotografskega gradiva v knjigi je iz arhivov Notranjskega muzeja Postojna in ZVKDS OE Nova Gorica. Panoramske posnetke doline Reke in najdišča Trnovo pri Ilirski Bistrici so prispevali Matej Blatnik in Stanka Šebela (oba Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU) ter Domen Tavčar (zunanji sodelavec Notranjskega muzeja). Fotografijo ponora Reke v Mohorčičevo jamo v Škocjanskih jamah avtorja Boruta Lozeja nam je posredoval Borut Peric (Javni zavod park Škocjanske jame). Knjižnica Makse Samsa Ilirska Bistrica je s posredovanjem Klemna Šlosarja dovolila objavo razglednice s konca 19. stoletja z veduto Trnovega in Gradišča nad

chaeology, for technical support, and of Lilijana Žbogar, documentalist at the institute for heritage protection.

After completing the fieldwork, they wrote comprehensive reports and several articles on the excavated cemetery. The poorly preserved grave goods, especially pottery, were properly conserved in different conservation and restoration workshops in Slovenia. The archaeological analysis of the excavated goods was completed in 1990 and included the finds from both the 1978 excavations and Battaglia's excavations in 1926/27, which the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral (PPMHP) in Rijeka handed over to the Notranjska Museum in 1961. The author of the analysis, Mehtilda Urleb, prepared an article shortly before her retirement and handed its typescript, together with the graphic material, to the editorial office of the Arheološki vestnik, but it was never published.

Select graves and goods from this cemetery have been discussed in several papers by different authors. The idea of publishing a scientific monograph that would comprehensively present the site, both the results of the archaeological investigations and of the detailed analysis of the grave goods, only came to fruition in 2022. The monograph is now before you and aims to shed light on the role that the Trnovo Early Iron Age community played within the Notranjska-Kras cultural group and in the wider network of cultural connections. It is the result of a collaboration between the Notranjska Museum, Zavod Znanje Postojna and the Institute of Archaeology ZRC SAZU.

Many colleagues and associates have been involved in its preparation and we wish to thank them all for their contribution. Anthropologist Petra Leben-Seljak (Avgusta d.o.o.) analysed the cremated human remains from the Trnovo cemetery. Geologist Stanka Šebela (Karst Research Institute ZRC SAZU) studied the geology at the Trnovo site near Ilirska Bistrica, revised by Janez Turk. Archaeologist and conservator Patricija Bratina (ZVKDS OE Nova Gorica) made available all the documentation on the site that is held in the Institute, but also helped us in resolving many dilemmas about prehistoric sites in the Reka valley and the Kras, and followed the emerging book with great interest. Ivan Simčič (curator of history, Koper Regional Museum) provided many answers to our questions as a local and an expert on the history of the Reka valley. Also helpful was the information that archaeologist Nenad Smajila (Avgusta d.o.o.) shared on his recent collaboration with Franc Poklar from Podgraje, a connoisseur of the archaeological sites of the Reka valley.

Most of the photographs featured in the book come from the archives of the Notranjska Museum in Postojna and the ZVKDS OE Nova Gorica. The panoramic photographs of the Reka valley and the Trnovo site near Ilirska Bistrica are the work of Matej Blatnik and Stanka Šebela (both Karst Research Institute ZRC

njim. Avtor fotografij predmetov pa je fotograf Matjaž Prešeren. Prve risbe predmetov je izdelala Tanja Krasovsky iz Mestnega muzeja Ljubljana, večino pa sta izrisali Ida Murgelj in Nataša Grum, obe zunanji sodelavki Notranjskega muzeja. Nekaj predmetov je narisala še Bojana Rozman v svojem poskusu obdelave trnovskih grobov leta 2003.

Petru Križmanu, konservatorju in restavradorju v Notranjskem muzeju Postojna, sva hvaležni za vsestransko pomoč pri pripravi gradiva za objavo. Zahvalo dolgujeva tudi kolegom iz Narodnega muzeja Slovenije – Andreju Šemrovu iz Numizmatičnega kabineta za določitev novca, Barbari Jerin za opredelitev čolničastih fibul, Boštjanu Laharnarju pa za uporabo lidarskih posnetkov in dragocenih podatkov, ki sva jih črpali iz njegovega obsežnega dela o Notranjski med prazgodovino in antiko.

Priprava monografije za tisk je bila v domeni sodelavcev Inštituta za arheologijo ZRC SAZU, med njimi se zahvaljujeva Borutu Toškani za opredelitev redkih ostankov živalskih kosti iz trnovskih grobov, Jani Horvat in Zvezdani Modrijan za vsebinske diskusije in strokovne predloge o opredelitvah antičnih najdb, Andreji Dolenc Vičič za temeljit pregled vsebine knjige ter predloge izboljšav. Za grafično podobo sta zaslužna Drago Valoh in Mateja Belak, ki je knjigo tudi uredila, naslovnico pa je oblikovala Tamara Korošec. Jezikovni pregled besedil je opravila Špela Križ, v angleški jeziku jih je prevedla Andreja Maver, obe sta zunanji sodelavki Inštituta za arheologijo. Vsem skupaj iskrena hvala.

Monografija je nastala v okviru programa Notranjskega muzeja Postojna (Prazgodovina Notranjske) in programa Inštituta za arheologijo ZRC SAZU (P6-0064 Arheološke raziskave 2022–2027). V sklopu slednjega, ki ga vodi Anton Velušček, so bile financirane tudi radiokarbonske analize. K izidu knjige so finančno prispevali Javna agencija za raziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije, Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije in Občina Postojna.

*Alma Bavdek in Sneža Tecco Hvala
Postojna, Ljubljana, januar 2025*

SAZU), as well as Domen Tavčar (external associate of the Notranjska Museum). Borut Peric (Javni zavod park Škocjanske jame) provided the photograph of the sinkhole through which the Reka disappears into the cave of Mohorčičeva jama, part of the Škocjanske jame complex, which was taken by Borut Lozej. The Maksa Samsa Library in Ilirska Bistrica, with the mediation of Klemen Šlosar, has allowed the publication of a postcard from the late 19th century that offers a view of Trnovo and Gradišče above it. Matjaž Prešeren photographed the grave goods. The early drawings of the grave goods are the work of Tanja Krasovsky (Ljubljana City Museum), some objects were drawn by Bojana Rozman as part of her unfinished analysis of the Trnovo cemetery from 2003, while Ida Murgelj and Nataša Grum, both external associates of the Notranjska Museum, authored the bulk of the drawings.

We further wish to thank Peter Križman, conservator and restorer at the Notranjska Museum, for all his help in preparing the finds for publication. We also thank our colleagues at the National Museum of Slovenia, namely Andrej Šemrov from the Numismatic Cabinet for identifying the coin, Barbara Jerin for identifying the boat fibulae, and Boštjan Laharnar for allowing us to use the LiDAR imagery and for the valuable data taken from his comprehensive study of the Notranjska region in prehistory and the Roman period.

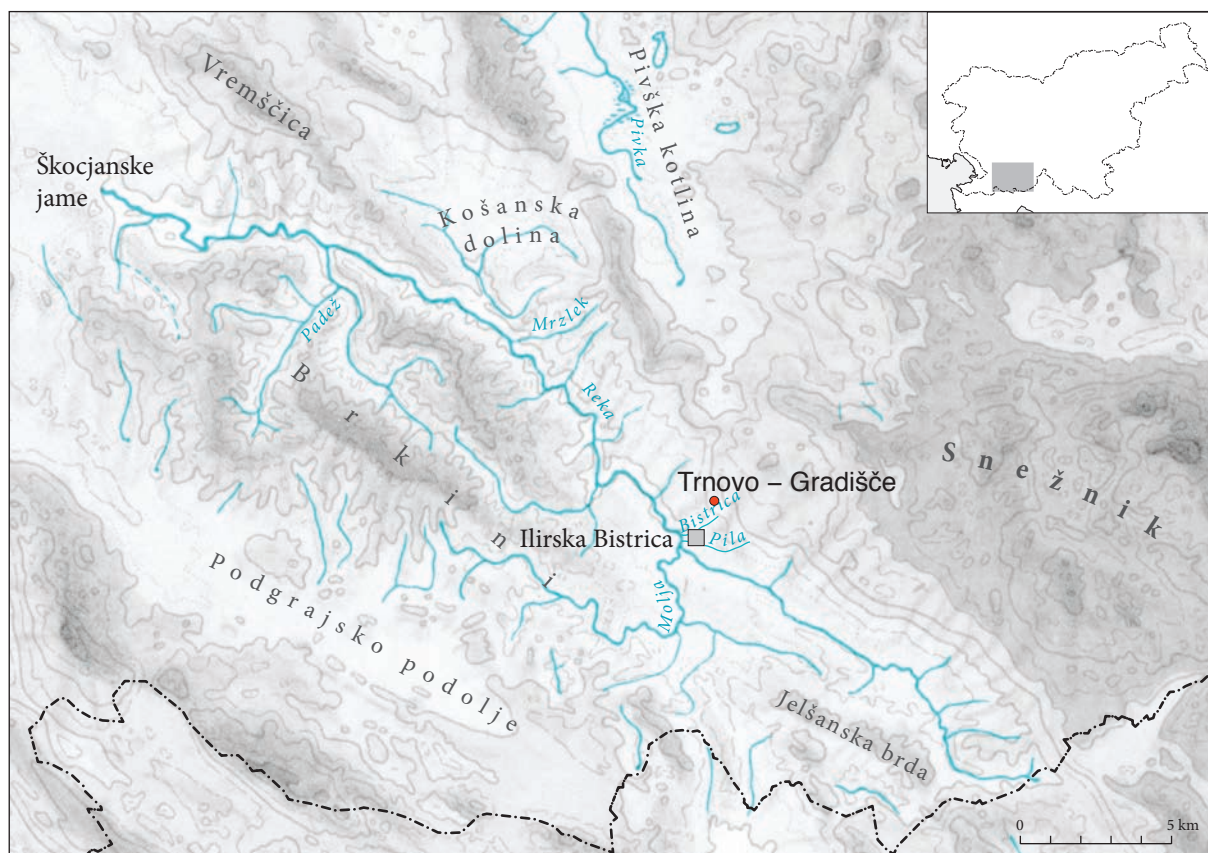
The monograph also involved the participation of the colleagues from the Institute of Archaeology ZRC SAZU. We should particularly mention Borut Toškan for identifying the rare animal remains from the graves of Trnovo, Jana Horvat and Zvezdana Modrijan for their discussions and expert suggestions on the attribution of Roman finds, and Andreja Dolenc Vičič for her detailed review of the texts and her suggestions for improvement. The graphic design is the work of Drago Valoh and Mateja Belak, who also edited the book, while Tamara Korošec designed the cover. Špela Križ amended the Slovenian texts and Andreja Maver translated them into English, both external associates of the Institute of Archaeology. Sincere thanks to all.

The book is the result of the research within the Prazgodovina Notranjske programme of the Notranjska Museum and the P6-0064 Arheološke raziskave 2022–2027 research programme of the Institute of Archaeology ZRC SAZU. The latter, led by Anton Velušček, also funded the radiocarbon analyses. The authors acknowledge the financial support from the Slovenian Research and Innovation Agency, the Slovenian Ministry of Culture and the Municipality of Postojna.

*Alma Bavdek and Sneža Tecco Hvala
Postojna, Ljubljana, January 2025*

2 GEOGRAFSKI POLOŽAJ DOLINE REKE IN TRNOVEGA PRI ILIRSKI BISTRICI

2 GEOGRAPHIC OUTLINE OF THE REKA VALLEY AND OF TRNOVO NEAR ILIRSKA BISTRICA

Sl. 2.1: Geografska lega doline Reke.

Fig. 2.1: Geographical position of the Reka valley.

Dolina Reke spada v območje Zunanjih Dinaridov na jugozahodnem delu Slovenije (sl. 2.1) in se razprostira v dinarski smeri jugovzhod–severozahod.¹ Pokrajina je dobila ime po 54 km dolgi ponikalnici Reka, ki izvira kot Vela voda na nadmorski višini 784 m v hribovitem gozdnatem območju Dletvo (Hrvaška).² Pri vasi Zabiče kot majhen potok, usmerjen proti severozahodu, vstopi

¹ Placer, Jamšek 2011, 223–228; Laharnar 2022, 15, sl. 1.2.

² Reka ima več imen. Imeni Brkinska Reka in Notranjska Reka se uporabljata redko. Domačini Reko imenujejo tudi Velika voda. Italijansko ime za Reko v Sloveniji je Zgornji Timav (Timavo Superiore) (Šebenik, Kladnik 1999, 251).

The Reka valley is located in south-western Slovenia and forms part of the Outer Dinarides (Fig. 2.1), with which is also shares the southeast–northwest orientation.¹ Its name stems from the 54 km long River Reka, which flows partly underground and has its source as Vela voda in the forested hills of Dletvo (Croatia), at an altitude of 784 m.² At the village of Zabiče, it reaches

¹ Placer, Jamšek 2011, 223–228; Laharnar 2022, 14, Fig. 1.2.

² The Reka has several names; Brkinska Reka and Notranjska Reka are rarely used, the locals also call the river the Velika voda, while its Italian name is Timavo Superiore (Šebenik, Kladnik 1999, 251).

Sl. 2.2: Ponor Reke v Mohorčičevo jamo (Škocjanske jame) (foto: B. Lozej, arhiv Park Škocjanske jame).

Fig. 2.2: Sinkhole of the Reka into the cave of Mohorčičeva jama (Škocjan caves) (photo: B. Lozej, archives of the Škocjan Caves Park).

na dno neprepustne flišne doline, ki leži 442 m nad morjem. Reka se nizvodno napaja iz številnih kraških izvirov, ki pritekajo izpod strmih pobočij Snežnika, vodo ji dovajajo tudi pritoki iz Jelšanskih brd in Brkinov. Njena največja pritoka na desni sta Pila in Bistrica, na levi pa vodotok Molje. Reka dobi v spodnjem toku pred vstopom na Vremsko polje v ozkem delu Vremške doline še vodo potoka Padež. Ko zapušča Vremsko dolino in priteče na prepustne karbonatne kamnine, po nekaj kilometrih toka skozi ozek kanjon prvič ponikne v Mohorčičevo jamo na območju Škocjanskih jam (sl. 2.2). Na površje vnovič priteče v Mali dolini in še enkrat v

the floor of the impermeable flysch part of the valley lying 442 m above sea level. Downstream, the river is fed by numerous karst streams that come to the surface beneath the steep slopes of Snežnik and by the tributaries flowing down from the Jelšanska brda and Brkini hills; its largest tributaries are the Pila and Bistrica on the right and the Molja on the left bank. In its lower reaches, the river receives waters from the Padež stream in the narrow section through the Vreme valley. It then enters the plain of Vremsko polje and its permeable carbonate rocks. After a few kilometres through a canyon, it sinks into Mohorčičeva jama, a cave in the Škocjan cave system

Sl. 2.3: Dolina Reke s pogledom s severa proti njenemu zgornjemu delu, desno Brkini in Jelšanska brda, daleč za njimi gora Učka (Hrvaška) (foto: P. Križman).

Fig. 2.3: The Reka valley with a view from the north towards its upper part, the Brkini and Jelšanska brda to the right, and Mount Učka (Croatia) in the background (photo: P. Križman).

Veliki dolini, kjer ponikne zadnjič.³ Tok Reke je sledljiv le še globoko v podzemlju v več jamah, od teh sta najbolj znani Kačna jama in Labodnica (Abisso di Trebiciano). Manjši del podzemnega toka Reke se pri Nabrežini (Aurisina) kot podmorski izvir meša z morsko vodo, večji del pa pride na površje v izvirih Timava pri Štivanu (San Giovanni al Timavo) v zaledju Tržaškega zaliva. Po kratkem površinskem toku se ta izliva v morje.⁴

Za območje toka Reke so značilni aluvialni nanosi. Posebno obilni so na širših delih doline in v poglobljeni Ilirskobistriški kotlini, kjer je reka tudi najširša. Dolina Reke je dobro namočena. Ob močnem deževju hitro poplavlja, vendar se visoke vode običajno zadržujejo razmeroma kratek čas.⁵

Na večjem delu jugozahodnega obrobja doline se dvigujejo Brkini (sl. 2.3). To hribovje s kopastimi vrhovi in globokimi grapami tako kot dno doline Reke sestavljajo neprepustne flišne kamnine eocenske starosti. Najvišji vrh Brkinov je na severozahodu Sv. Socerb pri Artvižah, ki sega 817 m visoko nad morjem. Na jugovzhodni strani Brkinov se pobočja zložno spuščajo v Ilirskobistriško

(Fig. 2.2). It resurfaces in the valley of Mala dolina and again in Velika dolina, where it disappears underground for the last time.³ It can be traced in several caves deep underground, the most famous of which are Kačna jama near Divača and Abisso di Trebiciano/Labodnica. A small section of the underground course mixes with seawater as a submarine spring at Aurisina/Nabrežina, while a larger part comes to the surface as the springs of the River Timavo/Timav at San Giovanni al Timavo/Štivan, in the hinterland of the Gulf of Trieste. After a short surface section, it discharges into the Adriatic Sea.⁴

The valley of the Reka is characterised by alluvial deposits. They are particularly abundant in the parts where the valley is wider and in the deep basin of Ilirska Bistrica, where the river is at its widest. The Reka valley is well watered. It floods rapidly during heavy rainfall, though high waters are usually relatively short-lived.⁵

The Brkini form the south-western fringes of the valley along most of its length (Fig. 2.3). It is a range of domed hills and deep ravines composed of impermeable Eocene flysch rocks, similarly as the floor of the Reka valley. The

³ Mihevc 2001, 52–53; 2017, 326–329.

⁴ Šebenik, Kladnik 1999, 251; Gams 2004, 52–62; Mihevc 2017, 326; Cerkvnik 2017, 332–333.

⁵ Šebenik, Kladnik 1999, 251; Ravbar 2011, 26–27.

³ Mihevc 2001, 156–158; 2017, 326–329.

⁴ Šebenik, Kladnik 1999, 251; Gams 2004, 52–62; Mihevc 2017, 326; Cerkvnik 2017, 332–333.

⁵ Šebenik, Kladnik 1999, 251; Ravbar 2011, 26–27.

Sl. 2.4: Pogled z juga na stene na severovzhodnem robu doline Reke, desno vas Podstenje (foto: P. Križman).

Fig. 2.4: Cliffs along the north-eastern edge of the Reka valley, the village of Podstenje on the right. View from the south (photo: P. Križman).

kotlino, proti jugu pa se brez ostrega prehoda nadaljujejo v Jelšanska brda. Na severu doline se fliš zaključuje v vznožju kraškega območja 1027 m visoke Vremščice in ob severnem robu Košanske doline, kjer se stika z apnenčastim območjem Ravnika, ki pa že spada v Pivško kotlino.⁶

Severovzhodno od doline Reke se razprostira območje Snežnika – visoke kraške planote, ki jo gradijo predvsem kredni apnenci. Manj je apnencev jurske starosti in še manj dolomita. Vrhovi segajo od 900 do 1796 m nad morjem, najvišje seže Veliki Snežnik, njegov koničasti vrh je že z velike daljave dobro razpoznaven. V zgornjem delu doline Reke je snežniško pobočje vse do hriba Ahac ostro ločeno od doline Reke z izrazito strmino in neporušenimi stenami. Največja višinska razlika (547 m) je v jugovzhodnem delu doline, med vasjo Kuteževo na nadmorski višini 450 m in vrhom Kozleka s koto 997 m. Podobna strmina zapira dolino na severovzhodu, od hriba Stražica proti Šembijam do sten nad vasjo Podstenjšek (sl. 2.4).⁷ Zložnejša so pobočja na severovzhodnem obrobju Ilirskobistriške kotline nad mestom Ilirska Bistrica (glej tu prispevek Šebele).

Dolina Reke je na splošno dobro prehodna. Najlažja pot vodi od Reki proti severozahodu do Škocjana in naprej na Kras. Vrzal med Brkini in Jelšanskimi brdi

highest peak is Sv. Socerb near Artviže in the northwest, which reaches 817 m above the sea. On the south-eastern side, the slopes of the Brkini descend gently into the Ilirska Bistrica basin, while in the south they smoothly continue into the Jelšanska brda. In the northern Reka valley, the flysch ends at the karst area at the foot of the 1027 m high Vremščica and at the northern edge of the Košana valley, where it joins the limestone Ravnik area, which is already part of the Pivka basin.⁶

Northeast of the Reka valley lies the area of Snežnik, a high karst plateau mainly formed of Cretaceous limestones. There are fewer Jurassic limestones and even less dolomite. Its peaks rise from 900 to 1796 m above sea level. Veliki Snežnik is the highest, with its pointed top clearly visible from a great distance. In the upper part of the Reka valley, the slopes of Snežnik descend gradually to the Ahac hill where steep slopes and cliffs form the border with the valley. The greatest difference in altitude (547 m) is in the south-eastern part of the valley, between the village of Kuteževo at 450 m asl and the top of Kozlek at 997 m asl. Similarly steep slopes delimit the valley in the northwest, from the Stražica hill towards Šembije and the cliffs above the Podstenjšek village (Fig. 2.4).⁷ The slopes at the north-eastern edge of the

⁶ Buser 2010.

⁷ Zupančič 1999, 334–336; Placer, Jamšek 2011, 225; Jamnik et al. 2021, 368; Polak, Hiti, Josipovič 2023, 44.

⁶ Buser 2010.

⁷ Zupančič 1999, 334–336; Placer, Jamšek 2011, 225; Jamnik et al. 2021, 368; Polak, Hiti, Josipovič 2023, 44.

na jugu doline pa odpira pot do Kvarnerskega zaliva (sl. 2.3). Proti jugu je iz zgornjega dela doline Reke močje priti tudi po grapah in čez klančine do Novokračin, kjer je ob Sv. Katarini razmeroma lahek prehod do Rupe in naprej do Kvarnerja. Iz Ilirskobistriške kotline vodi po brkinskih grapah danes najkrajša pot v Matarsko oziroma Podgrajsko podolje.⁸ Po globoki grapi ob potokih Mrzlek in Sušica je speljana tudi pot čez Košansko dolino na Pivško. Težje prehodno je severovzhodno obrobje doline, ki ga zapira Snežnik. Tu je še najlažji naravni prehod proti Pivški kotlini po pobočjih nad Ilirsko Bistrico. Današnja pot proti Pivki je speljana po strmem pobočju do Šembij.

Zaradi odprtosti pokrajine proti jugu, kjer se najbolj približa morju, imajo dolina Reke in Brkini toplo in blago sredozemsko podnebje, katerega vpliv seže vse do Košanske doline. Za pokrajino so značilne mile zime, padavine pa vrh dosežejo v zgodnjem poletju in zgodnji jeseni. Obširno območje Snežnika ima značilno gorsko podnebje. Obilne padavine so vse leto razporejene enakomerno, v zimskih mesecih v obliki snega, ki obleži zelo dolgo. Snežnik pretežno prekrivajo obsežni strnjeni gozdovi.

Čeprav so podnebne razmere v pokrajini ugodne za obdelovanje zemlje, pa je ta le zmerno rodovitna. Na zdobljenem flišu so kisle prsti s tanko plastjo humusa. Bolj rodovitna so flišna slemena z debelo plastjo peščene prsti. Taka so brkinska slemena, kjer se na strmih pobočjih prst zaradi močne erozije tanjša in razkriva osnovno kamnino. Še najbolj rodovitni so uravnani deli Košanske doline in Vremskega polja ter pobočja v zgornjem delu doline Reke (sl. 2.3). Gozdni pokrov je na flišnih tleh redek, poraščene so le strmine težko dostopnih grap.⁹ Na kraškem obrobju je apnenčasta podlaga delno razkrita, delno pa jo pokriva travnata ruša. Več zemlje je v vrtačah, predvsem na predelu Črnih njiv nad Ilirsko Bistrico.

Mesto Ilirska Bistrica se razteza ob severovzhodnem robu Ilirskobistriške kotline in delno tudi po pobočjih vzpetin nad njo. Nastalo je iz več vasi, med njimi sta bili največji Trnovo na severu in Bistrica na jugu današnjega mesta. Trnovo je bilo kot župnija prvič omenjeno leta 1272 (sv. Peter), Bistrica pa šele proti koncu 17. stoletja (sv. Jurij 1689). Trnovo in Bistrica sta bili in sta še vedno pomembni gospodarski, prometni in družbeni stičišči doline Reke.¹⁰

Nad Ilirsko Bistrico se dviguje več vzpetin, ki so bile poseljene v prazgodovini. Na eni od njih je bila naselbina na hribu Gradišče (Trnovo pri Ilirski Bistrici) (sl. 2.5). Z vrha hriba je dober razgled na kotlino, Jelšanska brda, Brkine in vse do Prema. Jasno sta vidna oddaljena,

Ilirska Bistrica basin above the town of Ilirska Bistrica are gentler (see the contribution by Šebela in this book).

The geography of the Reka valley allows for a generally easy passage. The easiest route follows the Reka north-westwards to Škocjan and on to the Kras. The gap between the Brkini and Jelšanska brda in the south provides a passage to the Kvarner Bay (Fig. 2.3). To the south, it is also possible to take the ravines and gentle slopes in the upper part of the Reka valley to arrive at Novokračine, where there is a relatively easy passage past Sv. Katarina to Rupa and on to the Kvarner Bay. From the Ilirska Bistrica basin, the shortest route southwards today leads through the ravines of the Brkini to the upland plain of Matarsko podolje or Podgrajsko podolje.⁸ A deep ravine along the Mrzlek and Sušica streams also provides a route through the Košana valley to the Pivka area. More difficult to traverse is the north-eastern edge of the valley, blocked by Snežnik. The easiest natural passage to the Pivka basin leads along the slopes above Ilirska Bistrica; the present-day road towards Pivka follows the steep slope to Šembije.

The landscape is open to the south, where it is closest to the sea, allowing the warm and mild Mediterranean climate to reach the Reka valley and the Brkini as far inland as the Košana valley. The climate is characterised by mild winters, with rainfall peaking in early summer and early autumn. The vast area of Snežnik, on the other hand, has a characteristic alpine climate with abundant precipitation evenly distributed throughout the year, in the winter months as snow that perseveres for a long time. Snežnik is mainly covered by extensive and compact forests.

The climate is favourable for agriculture, though the land is only moderately fertile. The underlying geology of crumbly flysch hosts acid soils with a thin layer of humus. More fertile are the flysch ridges with a thick layer of sandy soil. This is the case of the ridges in the Brkini, where strong erosion on steep slopes thins the soil and exposes the bedrock. Most fertile are the flat parts of the Košana valley and Vremsko polje, as well as the slopes in the upper part of the Reka valley (Fig. 2.3). Forest cover is sparse on flysch soils, where only the steep slopes of the hard-to-reach ravines are covered with vegetation.⁹ The limestone bedrock on the karst fringes is partly exposed and partly covered by turf. Deeper soil is available in dolines, especially in the area of the Črne njive above Ilirska Bistrica.

The town of Ilirska Bistrica stretches along the north-eastern edge of the Ilirska Bistrica basin and partly along the slopes of the hills above it. It formed from several villages, the largest of which were Trnovo in the north and Bistrica in the south. Trnovo was first mentioned as a parish (of St Peter) in 1272, while Bistrica

⁸ V publikaciji *Atlas Slovenije* (1996) je to območje poimenoвано Matarsko podolje, v publikaciji *Slovenija, pokrajine in ljudje* (Perko, Orožen Adamič (ur.) 2001) pa Podgrajsko.

⁹ Šebenik, Kladnik 1999, 251–253; Zupančič 1999, 337–338.

¹⁰ Valenčič 2011, 58–65.

⁸ The plain is named Matarsko podolje in *Atlas Slovenije* (1996) and Podgrajsko podolje in *Slovenija, pokrajine in ljudje* (Perko, Orožen Adamič (eds.) 2001).

⁹ Šebenik, Kladnik 1999, 251–253; Zupančič 1999, 337–338.

Sl. 2.5: Pogled iz zraka proti zahodu na Ilirskobistriško kotlino, desno Gradišče nad Trnovim, v ospredju greben s kamnolomom in nad njim območje grobišča (foto: D. Tavčar).

Fig. 2.5: Westward aerial view of the Ilirska Bistrica basin with Gradišče above Trnovo on the right, the quarry in the foreground and the cemetery above it (photo: D. Tavčar).

a v prostoru dobro razpoznavna vrhova Slavnika in Vremščice. Razgled z Gradišča proti jugovzhodu na zgornjo dolino Reke preprečujeta vrhova Volčji hrib (kota 757) in Solne (kota 531). Severno od Gradišča pa je zaradi hriba Stražica (kota 712) slabše viden tudi severni rob Ilirskobistriške kotline.

Gradišče je sicer med nižjimi vzpetinami nad Ilirsko Bistrico, vendar ima kljub temu izpostavljeno in strateško lego zaradi globoko v dolino segajočega pobočja. Prazgodovinska naselbina na njem je bila dobro umeščena v prostoru, saj je lahko nadzirala prometne tokove po dolini Reke in onkraj nje.

was not mentioned until the late 17th century (parish of St George mentioned in 1689). Trnovo and Bistrica were, and still are, important economic, transport and social hubs of the Reka valley.¹⁰

Several hills above Ilirska Bistrica were inhabited in prehistoric times. One of them was Gradišče (Trnovo near Ilirska Bistrica) (Fig. 2.5). The top of this hill offers a good view of the basin, of Jelšanska brda, the Brkini all to the village of Prem. The distant, but distinct hills of Slavnik and Vremščica are clearly visible. The view from Gradišče to the south-east and the upper Reka valley is hindered by the peaks of Volčji hrib (757 m asl) and Solne (531 m asl). To the north of Gradišče, the Stražica hill (712 m asl) partly obstructs the view of the northern edge of the Ilirska Bistrica basin.

Gradišče is among the lower elevations above Ilirska Bistrica, but one that boasts an exposed and strategic location due to the slope that reaches deep into the valley. The prehistoric settlement on the hill was carefully positioned so as to enable the control over the communications along the valley of the Reka and beyond.

¹⁰ Valenčič 2011, 58–65.

3 ARHEOLOŠKO NAJDIŠČE TRNOVO PRI ILIRSKI BISTRICI

3 THE ARCHAEOLOGICAL SITE AT TRNOVO NEAR ILIRSKA BISTRICA

3.1 NASELJE

Med višjimi vrhovi, ki se dvigajo nad naseljem Trnovo, je hrib z domačim imenom Draga. Na topografski karti v merilu 1:5000 se hrib imenuje Gradišče (sl. 3.1).¹ Ima podolgovato obliko z vrhom na severu, ki sega 600 m n. m., in pobočjem, ki se zlagoma v neravnih terasah spušča proti jugu. Vrh hriba je hkrati 190 m visoko nad dnom rečne doline. Na severu, zahodu in jugu se pobočja strmo spuščajo v bolj ali manj globoke grape, ki ločujejo Gradišče od nižjih grebenov (sl. 3.2).

Naselbina na Gradišču² je obsegala celotno območje hriba (sl. 3.3). Od severa proti jugu je merila v dolžino 380 m, na najširšem severnem delu je bila široka slabih 150 m.³ Zahodni rob je bil zavarovan z izredno strmino, na vzhodnem robu naselbine pa hrib zložno prehaja v uravnani del Črnih njiv. Tu je bil dostop do naselja najlažji in so se ruševine obzidja tudi najbolje ohranile. Po meritvah Mehtilde Urleb, opravljenih v začetku šestdesetih let 20. stoletja, je bila ruševina obzidja na vzhodni strani

¹ Na franciscejskem katastru se del zahodnega strmega pobočja hriba imenuje Breh. Zemljepisno ime hriba je na kartah v manjših merilih (1:5000) Gradišče, na kartah v večjih merilih pa nima imena (*Atlas Slovenije* 1996). Prazgodovinska naselbina se omenja kot gradišče nad Trnovim (*Arheološka najdišča Slovenije*, 1975, 152), poimenovana je tudi kot Gradišče z drugim imenom Trnovo (*Arheološki kataster Slovenije – ARKAS*, <http://arkas.zrc-sazu.si>), skupaj z grobiščem je evidentirana kot Ilirska Bistrica-Arheološko najdišče Trnovo, sinonim za to enoto pa je Draga (*Register kulturne dediščine*, <https://www.gov.si/teme/register-kulturne-dediscine/>).

² V strokovni literaturi ima naselbina več imen: Gradišče nad Trnovim, gradišče Trnovo, Gradišče na Dragi, gradišče Trnovo pri Ilirski Bistrici, Gradišče bei Dornegg (Müllner 1880, 23–24), Gradišče bei Ternovo (Dornegg) (Moser 1903, 25–26), Tornovo o Dornegg (Marchesetti 1903, 109), Il castelliere di Torrenova in grobišče le kot La Necropoli di Torrenova (Battaglia 1927).

³ Topografski opis naselbine na Gradišču je povzetal: Nada Osmuk, *Evidenčni list Trnovo pri Ilirski Bistrici* (Arhiv ZVKDS OE Nova Gorica); Mehtilda Urleb, *A/ Trnovo pri Ilirski Bistrici* (Arhiv NMP); Vidojević 2018, 11–15, sl. 3.64, 3.65, 3.66, t. 1–7; 2021, 368–369; glej še Laharnar 2022, 137–143.

3.1 SETTLEMENT

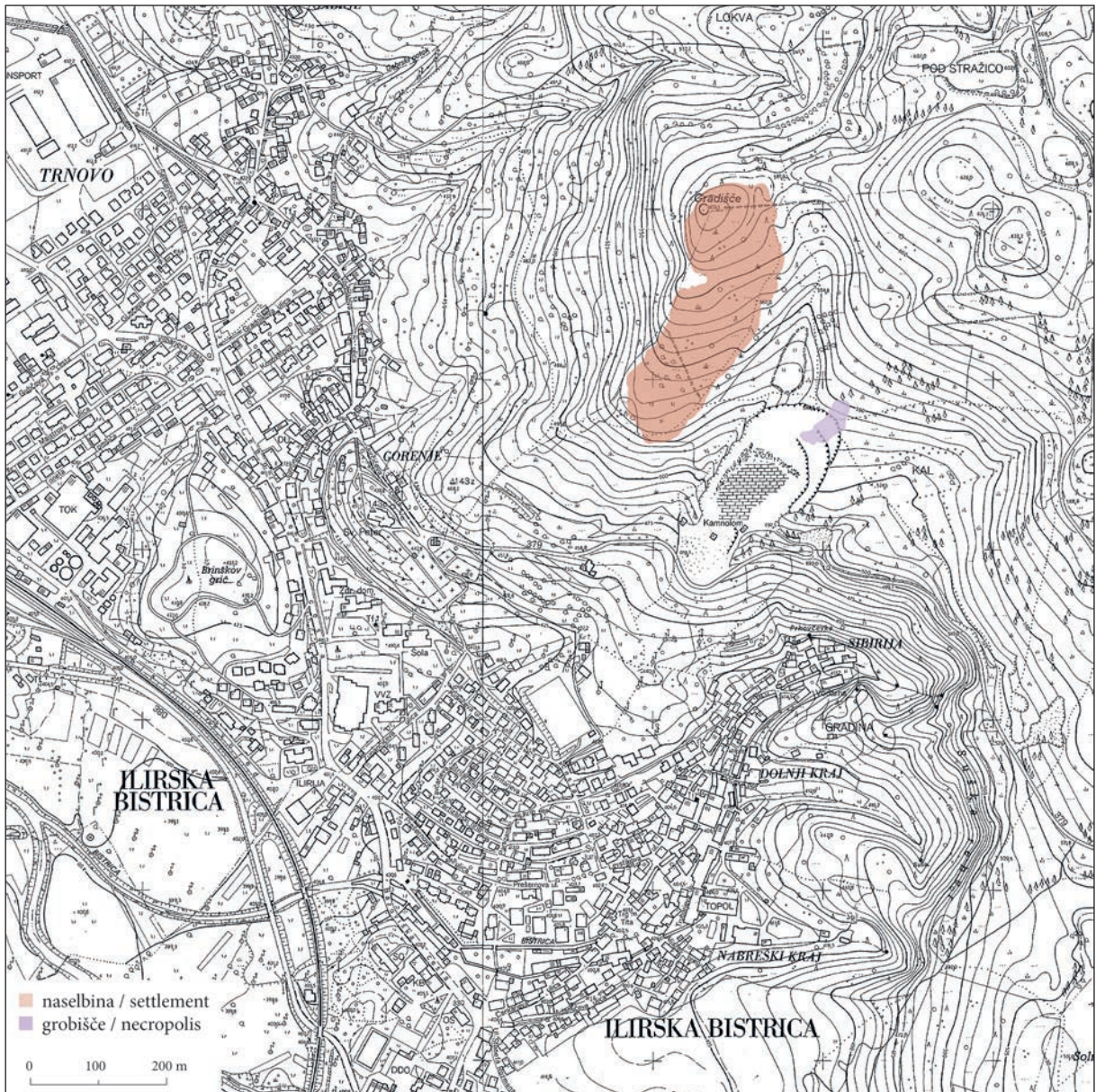
The peaks that rise above the modern-day settlement of Trnovo include a hill locally known as Draga. It is marked as Gradišče on the 1:5000 scale topographic map (Fig. 3.1).¹ It is an elongated hill with the summit in the north, which reaches the altitude of 600 m asl and lies 190 m above the bottom of the river valley. Its southern slope gently descends in uneven terraces, while the slopes on all other sides are steep and terminate in more or less deep ravines that separate Gradišče from the lower neighbouring peaks (Fig. 3.2).

The settlement on Gradišču² covers most of the hill (Fig. 3.3). It is 380 m long, measuring from north to south, and just under 150 wide in the broadest, northern part.³ Its west edge is protected with a precipice. In the east, the terrain gradually descends to a flat ground called Črne njive. This is where access to the settlement was easiest

¹ On the Franciscan cadastre, part of the hill's west slope is named Breh. The geographical name of the hill on the 1:5000 maps is Gradišče, while its name is not recorded on the maps of a larger scale (*Atlas Slovenije* 1996). The prehistoric settlement is mentioned as the hillfort above Trnovo (*Arheološka najdišča Slovenije*, 1975, 152); it is also registered as Gradišče, with the second name Trnovo (*Arheološki kataster Slovenije – ARKAS*, <http://arkas.zrc-sazu.si>). The *Cultural Heritage Register* (<https://www.gov.si/teme/register-kulturne-dediscine/>) lists the settlement and cemetery under Ilirska Bistrica-Arheološko najdišče Trnovo; the synonym of the name unit is Draga.

² The settlement is known under different names in professional literature: Gradišče nad Trnovim, gradišče Trnovo, Gradišče na Dragi, gradišče Trnovo pri Ilirski Bistrici, Gradišče bei Dornegg (Müllner 1880, 23–34), Gradišče bei Ternovo (Dornegg) (Moser 1903, 25–26), Tornovo o Dornegg (Marchesetti 1903, 109), Il castelliere di Torrenova; the cemetery is only known under the name La Necropoli di Torrenova (Battaglia 1927).

³ The topographic description of the settlement on Gradišče is summarised from: Nada Osmuk, *Evidenčni list Trnovo pri Ilirski Bistrici* (archive of the ZVKDS OE Nova Gorica); Mehtilda Urleb, *A/ Trnovo pri Ilirski Bistrici* (NMP archive); Vidojević 2018, 11–15, Fig. 3.64, 3.65, 3.66, Pl. 1–7; 2021, 368–369, and also Laharnar 2022, 136–142.

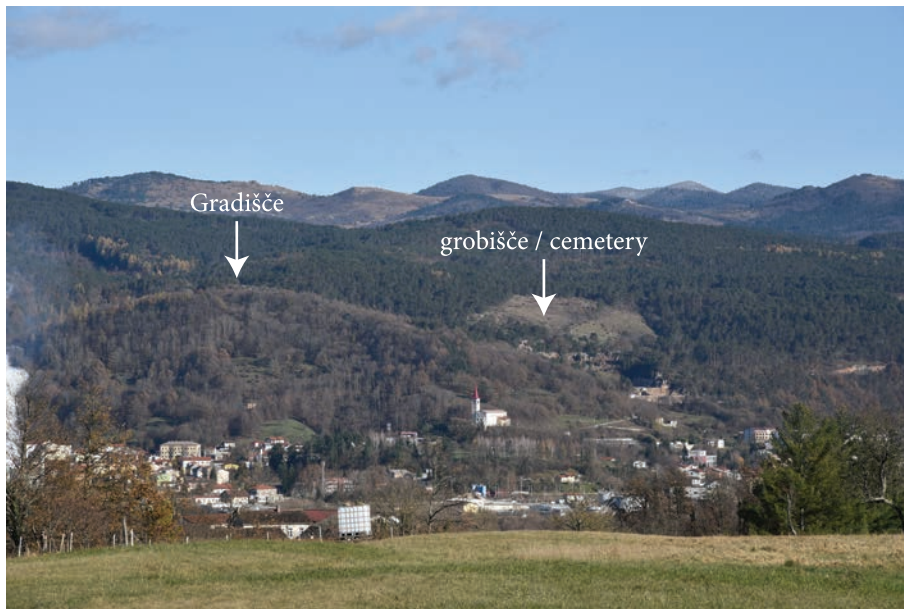

Sl. 3.1: Topografska karta z lego arheološkega najdišča Trnovo pri Ilirski Bistrici na severnem obrobju Ilirskobistriške kotline. (Podlaga: TTN5©GURS.)

Fig. 3.1: Topographic map showing the location of the settlement and cemetery above Trnovo near Ilirska Bistrica, on the northern fringes of the Ilirska Bistrica basin. (Basemap: TTN5©GURS.)

zaznavna v dolžini 382 m. V temeljih so se ruševine obzidja raztezale od 19 do 25 m široko, na določenih mestih celo do 31 m. Gmota ruševine je segala od 4 do 5,9 m visoko. Še danes sta dobro vidna nasipa na južnem, t. i. stanovanjskem delu naselbine. Prvi je na južnem robu Gradišča, drugi deli naselje na dva dela. Nekoliko slabše je ohranjen skrajni južni del nasipa. Viden je le v vzdolžnih krakih, osrednjega dela ruševine ni več mogoče zaznati. Pobočje je tu izredno strmo, zato so zdrsi kamnitih gmot nasipa najverjetnejši. V notranjosti naselja, predvsem na južnem terasastem delu, so na površini vidne plitve kota-

and where the ruins of the rampart are also best preserved. The measurements by Mehtilda Urleb show that the rampart ruins in the east were perceptible in the length of 382 m and the width of 19 to 25 m, in places even up to 31 m, surviving 4 to 5.9 m high. Two ramparts in the southern, 'residential' part of the settlement are still clearly visible today; one is located on the south edge of Gradišče and the other, slightly higher up, divides the settlement in two parts. The former is less well preserved; only its lateral sections are discernible, whereas the central part seems missing. The slope here is extremely steep and the

Sl. 3.2: Pogled z zahoda na naselbino na Gradišču nad Trnovim pri Ilirski Bistrici ter na greben z nekropolo. (Foto: P. Križman.)
 Fig. 3.2: The settlement on Gradišče above Trnovo near Ilirska Bistrica and the associated cemetery on the adjacent ridge. View from the west. (Photo: P. Križman.)

nje, ki jih je Urlebova opredelila kot ostanke vkopanih hiš (sl. 3.4).⁴ Dobro je vidna tudi severna terasa pod vrhom Gradišča. Vhodov v naselbino ni mogoče zanesljivo locirati. V strokovni literaturi zasledimo več interpretacij dostopov v naselbino.⁵ Na položnem vzhodnem robu sta možna dva vhoda, manj verjeten je dostop na južnem, strmem delu pobočja.

Območje naselbine je bilo v 20. stoletju močno poškodovano s posegi. Zaradi strateške lege hriba, ki se kot pomol zajeda v dolino Reke, so si na njem različne vojske utrjevale svoje položaje. Najbolj je preoblikovan vrh Gradišča. Na položnejšem južnem delu naselbine je razpredena mreža vojaških jarkov.⁶

Številni kraški izviri na stiku apnenca in fliša južno (Kovačevcevec, Sušec, Bistrica, Kukčevka, Prhovčevka)

⁴ Podobne kotanje je Urlebova zasledila tudi ob izkopavanjih leta 1956 na Ambroževem gradišču pri Slavini v Pivški kotlini (Urleb 1957, 155; 1962, 194; 1990; Horvat 1995, 188; Bavdek 2021, 280).

⁵ Müllner 1880, 26, sl. 10; Moser 1903, 26, sl. 51; Guštin 1978, 115, sl. 5: 11; Poročilo Urleb 1990; Vidojević 2021, 369, sl. 5; Laharnar 2022, 137, sl. 3.65.

⁶ Po prvi svetovni vojni je območje doline Reke pripadlo Kraljevini Italiji. Meja med Kraljevinama Italije in SHS (pozneje Kraljevina Jugoslavija) je na tem delu potekala po Snežniškem pogorju. Vzhodno mejo so italijanski oblastniki varovali z vojaško prisotnostjo. Leta 1929 so zgradili obsežen utrdbeni sistem. Na strateških točkah so, tudi na vrhovih nad Ilirsko Bistrico, izkopali sistem vojaških jarkov (Beltram 2011a, 137–139). Po drugi svetovni vojni je bilo območje nad Trnovim delno zaprto, ker je imela jugoslovanska vojska na širšem območju Gradišča vojaški poligon (muzejski informator).

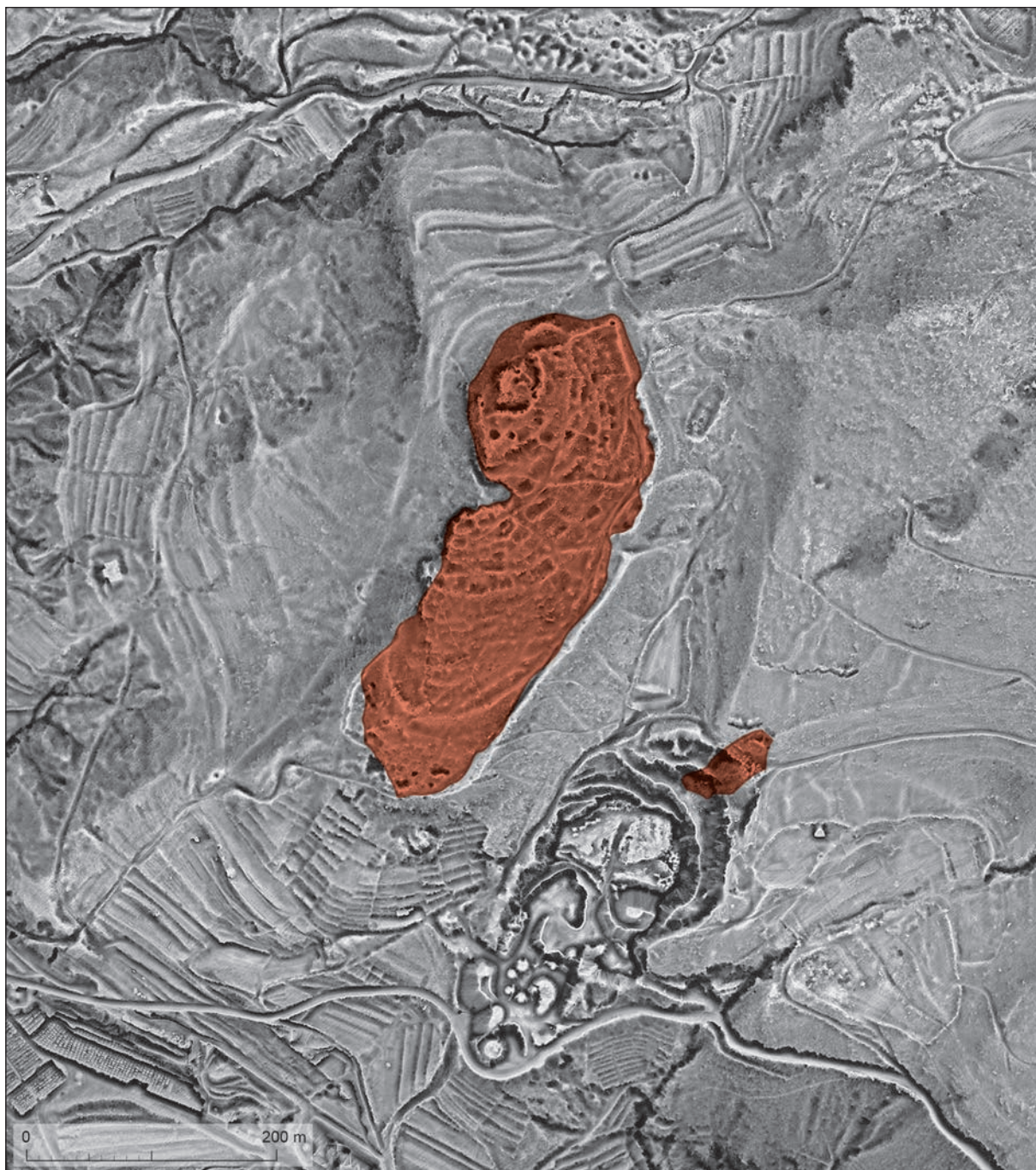
rampart most likely collapsed down the slope. The settlement interior, especially the southern terraced part, shows shallow depressions that Urleb identified as the remains of sunken houses (Fig. 3.4).⁴ The north terrace below the top of Gradišče is also clearly visible. As for the entrances to the settlement, literature proposes several possibilities, but none are reliably identifiable.⁵ Two of these are located at the east edge where the slope is gentler, while access on the steep south slope is less likely.

The area of the settlement was heavily damaged in the 20th century. The hill's strategic location, reaching like a promontory into the valley of the River Reka, attracted several armies to fortify their positions here. Greatest modifications took place on the top of Gradišče, while the gentler southern part of the settlement interior holds a network of military trenches.⁶

⁴ Urleb observed similar depressions during the 1956 excavations on Ambroževo gradišče near Slavina, in the Pivka basin (Urleb 1957, 155; 1962, 194; 1990; Horvat 1995, 201; Bavdek 2021, 298).

⁵ Müllner 1880, 26, Fig. 10; Moser 1903, 26, Fig. 51; Guštin 1978, 115, 120, Fig. 5: 11; Report Urleb 1990; Vidojević 2021, 369, Fig. 5; Laharnar 2022, 136, Fig. 3.65.

⁶ The Reka valley came under the Kingdom of Italy after WWI. In this area, the border between the Kingdom of Italy and that of Serbs, Croats and Slovenes (later Kingdom of Yugoslavia) led along the Snežnik Mountains. The Italians protected their eastern border with military presence. In 1929, they built a vast fortification system. They dug a system of trenches at strategic locations, including the peaks above Ilirska Bistrica (Beltram 2011a, 137–139). After WWII, the area above Trnovo was partially closed off due to the training

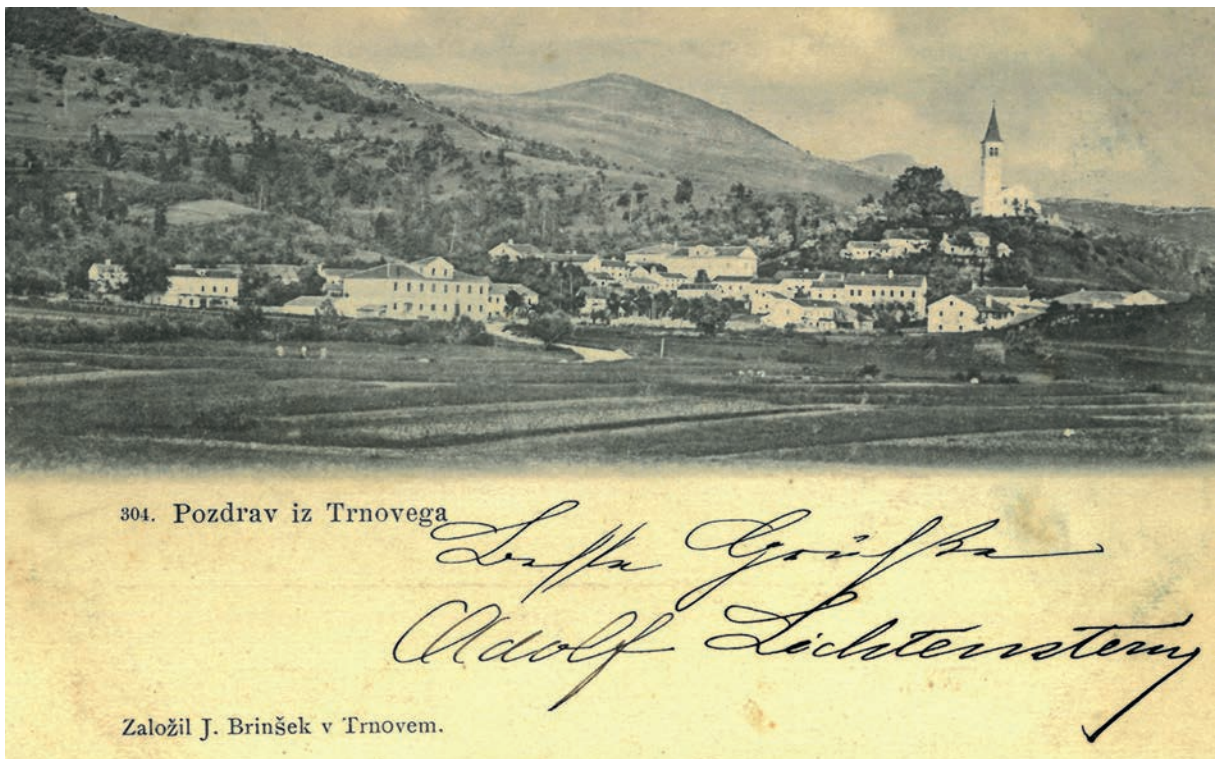
Sl. 3.3: Trnovo pri Ilirski Bistrici. DMR po lidarskih podatkih z označeno lego prazgodovinske naselbine na Gradišču in grobišča nad kamnolom (Laharnar 2022, 138, sl. 3.64). M. = 1:5000.

Fig. 3.3: Trnovo near Ilirska Bistrica. LiDAR-derived DEM of the settlement area on Gradišče and of the ridge with the necropolis above the quarry (Laharnar 2022, 138, Fig. 3.64). Scale = 1:5000.

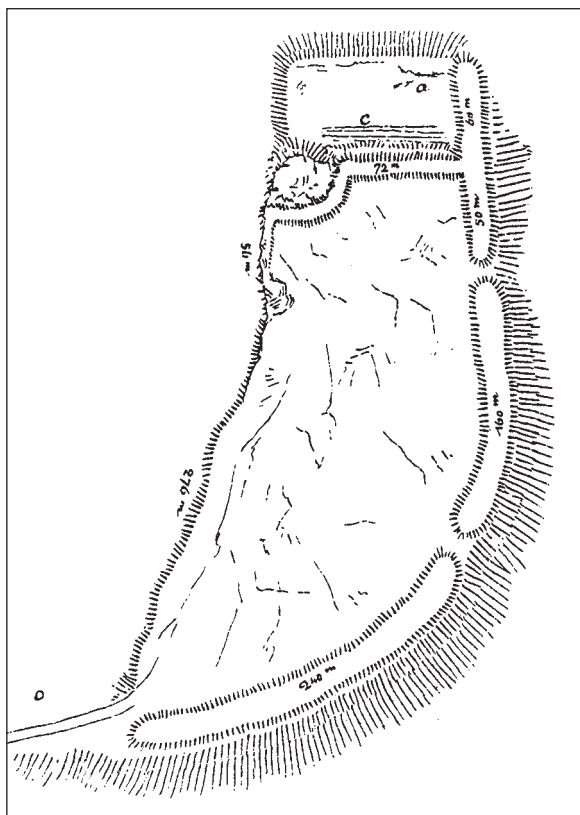
Sl. 3.4: Pogled z nekropole na južni stanovanjski del naselbine na Gradišču nad Trnovim pri Ilirski Bistrici z vidnimi ruševinami nasipa na robu. (Foto: N. Osmuk.)

Fig. 3.4: The southern residential part of the settlement on Gradišče above Trnovo near Ilirska Bistrica with visible rampart ruins, view from the cemetery. (Photo: N. Osmuk.)

Sl. 3.5: Pogled na Trnovo pri Ilirski Bistrici in Gradišče nad njim. Razglednica je bila poslana leta 1899. (Hrani: Knjižnica Makse Samsa Ilirska Bistrica.)

Fig. 3.5: Postcard showing Trnovo near Ilirska Bistrica and Gradišče above it. It was posted in 1899. (Kept in: Maksa Samsa Library in Ilirska Bistrica.)

in severno (Gabrski potok in bolj oddaljen Trnovšek) od Gradišča so zadosten bližnji vodni vir. Ob velikih sušah, ko kraški izviri presahnejo, pa je alternativni vodni vir nekoliko oddaljena reka v dolini.⁷ Območje Gradišča in pobočja v njegovi okolici pripadajo krasu. Tu se izmenjujejo razkrita apnenčasta podlaga in zaplate trave. Primerno je le za pašo drobnice, manj za govedo. Bolj rodovitni deli so ozke doline med grebeni in rahlo dvignjen svet ob robu doline Reke, kjer neprepustne flišne kamnine zadržujejo vodo.⁸

Danes že močno poraščena naselbina nad Trnovim je bila še v sedemdesetih letih 20. stoletja brez vegetacije. Kot kamnit in s travnatimi zaplatami prekrit hrib s terasami in ruševinami obodnega zidu je močno izstopal nad dolino. Tak pogled na gradišče so imeli raziskovalci, ki so pisali o njem v poljudni in strokovni literaturi v drugi polovici 19. stoletja (sl. 3.5). Za prvega, ki omenja gradišče nad Trnovim, štejemo domačina Josipa Potepana Škrljevega, vsestransko razgledanega človeka, danes imenovanega tudi "pionir domače etnologije, arheologije in numizmatike". Čeprav na gradišču ni izkopaval, je kot vnet zbiralec starin od domačinov pridobival predmete, informacije o arheoloških najdiščih pa je tudi objavil.⁹

⁷ Šebenik, Kladnik 1999, 248–251; Zupančič 1999, 335–337.

⁸ Šebenik, Kladnik 1999, 248–253, 256.

⁹ Potepan (Škrljev) 1884, 71; Čeligoj 1995, 115–118; Simčič, Poklar 2008; Guštin 2011, 34–35.

← Sl. 3.6: Načrt naselbine na Gradišču nad Trnovim pri Ilirski Bistrici, ki ga je objavil Alfons Müllner (1880, sl. 10).

Fig. 3.6: Plan of the settlement on Gradišče above Trnovo near Ilirska Bistrica published by Alfons Müllner (1880, Fig. 10).

The numerous karst springs along the contact line between limestone and flysch to the south (Kovačevce, Sušec, Bistrica, Kukčevka, Prhovčevka) and north (Gabrski potok and more distant Trnovšek) of Gradišče are a sufficient nearby water source. During major droughts, when these karst springs run dry, an alternative water source can be sought in the river valley slightly further away.⁷ The area of Gradišče and the slopes in its vicinity lie on karst ground, where the exposed limestone bedrock is combined with patches of grassland. The area is suitable for grazing sheep and goats, less for cattle. More fertile are the narrow ravines between the ridges and the slightly raised ground at the edge of the Reka valley, where impervious flysch rocks retain water.⁸

The area of the settlement above Trnovo is overgrown today, but it was devoid of vegetation as late as the 1970s. The rocky hill with only patches of grass, with terraces and the ruins of a rampart, towered above the valley. This is how the hillfort was perceived by the researchers who wrote about it in popular and professional literature in the second half of the 19th century (Fig. 3.5). The first to mention the hillfort above Trnovo was Josip Potepan Škrljev, a local polymath, today also called a 'pioneer of local ethnology, archaeology and numismatics'. Although not excavating in the hillfort, he was an avid collector of antiquities and acquired objects from the locals. He also published the information on the archaeological sites.⁹

The first professional topographic description and plan of the settlement came from Alfons Müllner, who published it in 1880 (Fig. 3.6). During his surveys, he came into contact with the locals, who reported finding artefacts at the hillfort, also a grave with goods.¹⁰ The report by Karl Moser on a visit to Gradišče brings the results of his small-scale trial trenching and the description of the finds unearthed by chance at the foot of the rampart in the western part of the settlement.¹¹ Recent publications argue that this group of objects most likely represents the remains of a hoard from the Early Iron

ground that the Yugoslav army established in the wider area of Gradišče (from a museum source).

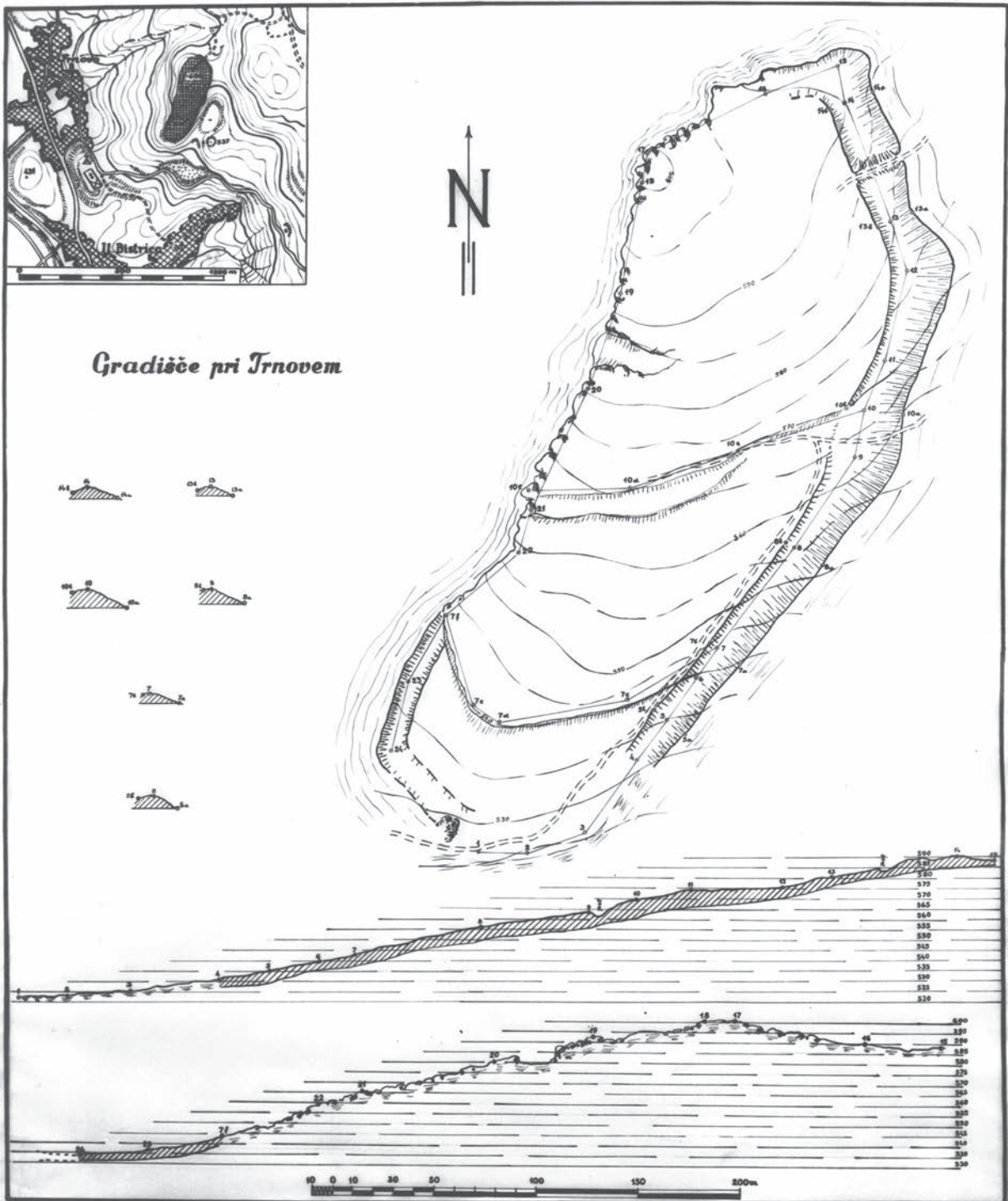
⁷ Šebenik, Kladnik 1999, 248–251; Zupančič 1999, 335–337.

⁸ Šebenik, Kladnik 1999, 248–253, 256.

⁹ Potepan (Škrljev) 1884, 71; Čeligoj 1995, 115–118; Simčič, Poklar 2008; Guštin 2011, 34–35.

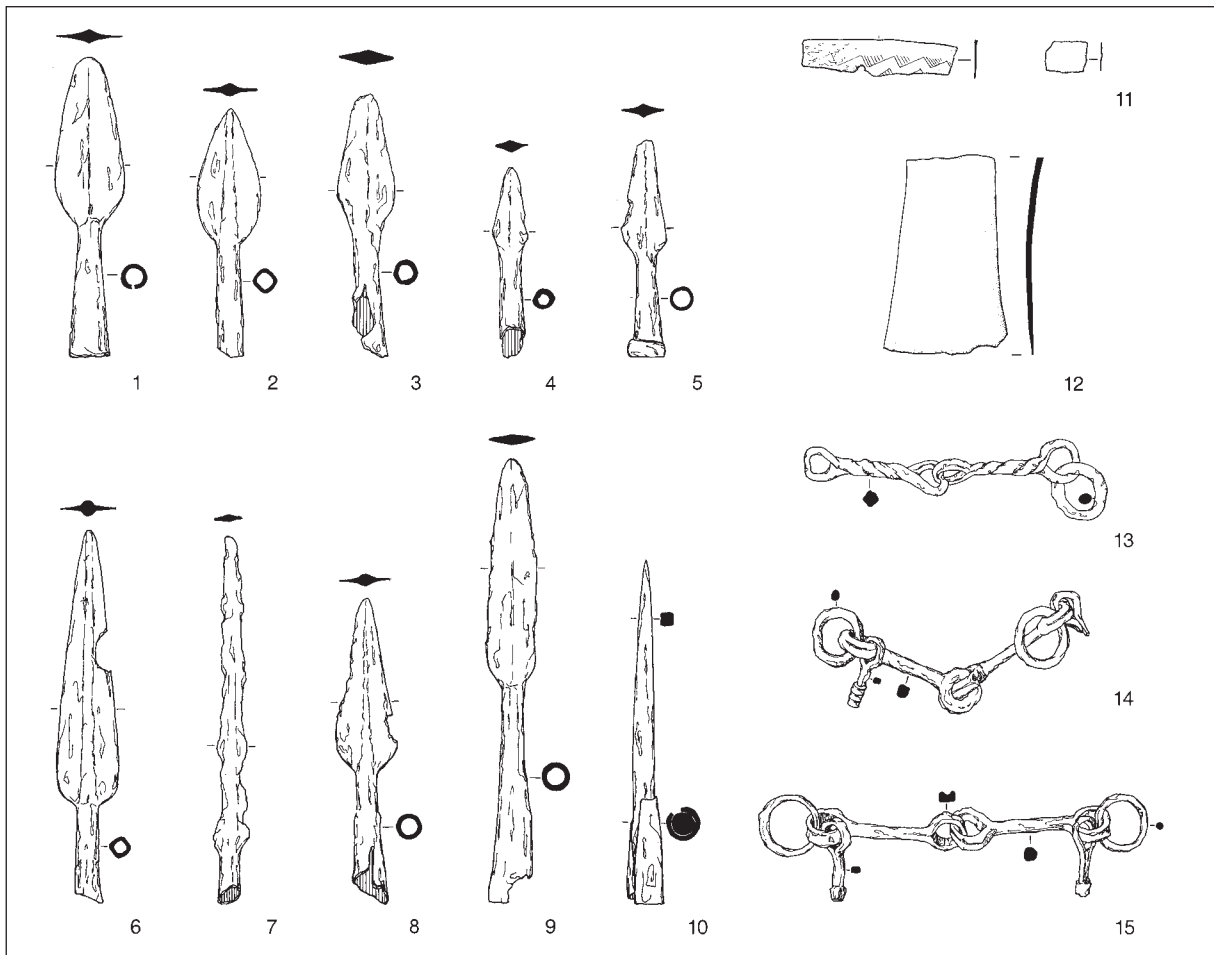
¹⁰ Müllner 1880, 23–25. He never excavated in the hillfort, as erroneously stated in the publication on the history of research at the Trnovo hillfort near Ilirska Bistrica (Bavdek 2021, 298).

¹¹ Moser 1903, 25–26; Laharnar 2022, 136, 138.

Sl. 3.7: Načrt naselbine na Gradišču nad Trnovim pri Ilirski Bistrici, ki ga je v začetku šestdesetih let 20. stoletja izdelala in dopolnila Mehtilda Urleb v okviru izrisa vseh pomembnih notranjskih gradišč. (Hrani: Arheološki oddelek NMP.)

Fig. 3.7: Plan of the settlement on Gradišče above Trnovo near Ilirska Bistrica, which Mehtilda Urleb drew and corrected in the early 1960s as part of the project of drawing the major hillforts in the Notranjska region. (Kept in: Archaeological Department of the NMP.)

Sl. 3.8: Depojška najdba z Gradišča nad Trnovim pri Ilirski Bistrici (Guštin, Božič 2021, sl. 4). 11–12 bron, ostalo železo. M. = 1:4.
 Fig. 3.8: Hoard find from Gradišče above Trnovo near Ilirska Bistrica (Guštin, Božič 2021, Fig. 4). 11–12 bronze, other iron.
 Scale = 1:4.

Prvi strokovni topografski opis in načrt naselbine je leta 1880 objavil Alfons Müllner (sl. 3.6). Ob terenskem ogledu je prišel v stik z domačini, ki naj bi poleg drugih najdb na gradišču našli skelet z grobnimi pridatki.¹⁰ Poročilo Karla Moserja o obisku na Gradišču prinaša rezultate njegovega manjšega poskusnega izkopa in opis predmetov, po naključju najdenih ob vznožju obzidja zahodnega dela naselbine.¹¹ V novejših objavah je za to skupino predmetov kot najverjetnejša podana interpretacija, da gre za depo iz starejše železne dobe (sl. 3.8).¹² Raziskovalci Moritz Hoernes, Carlo Marchesetti,

¹⁰ Müllner 1880, 23–25. V objavi zgodovine raziskav gradišča Trnovo pri Ilirski Bistrici (Bavdek 2021, 280) je prišlo do napačnega navajanja podatkov o izkopavanjih na naselbini. Müllner na gradišču ni izkopaval.

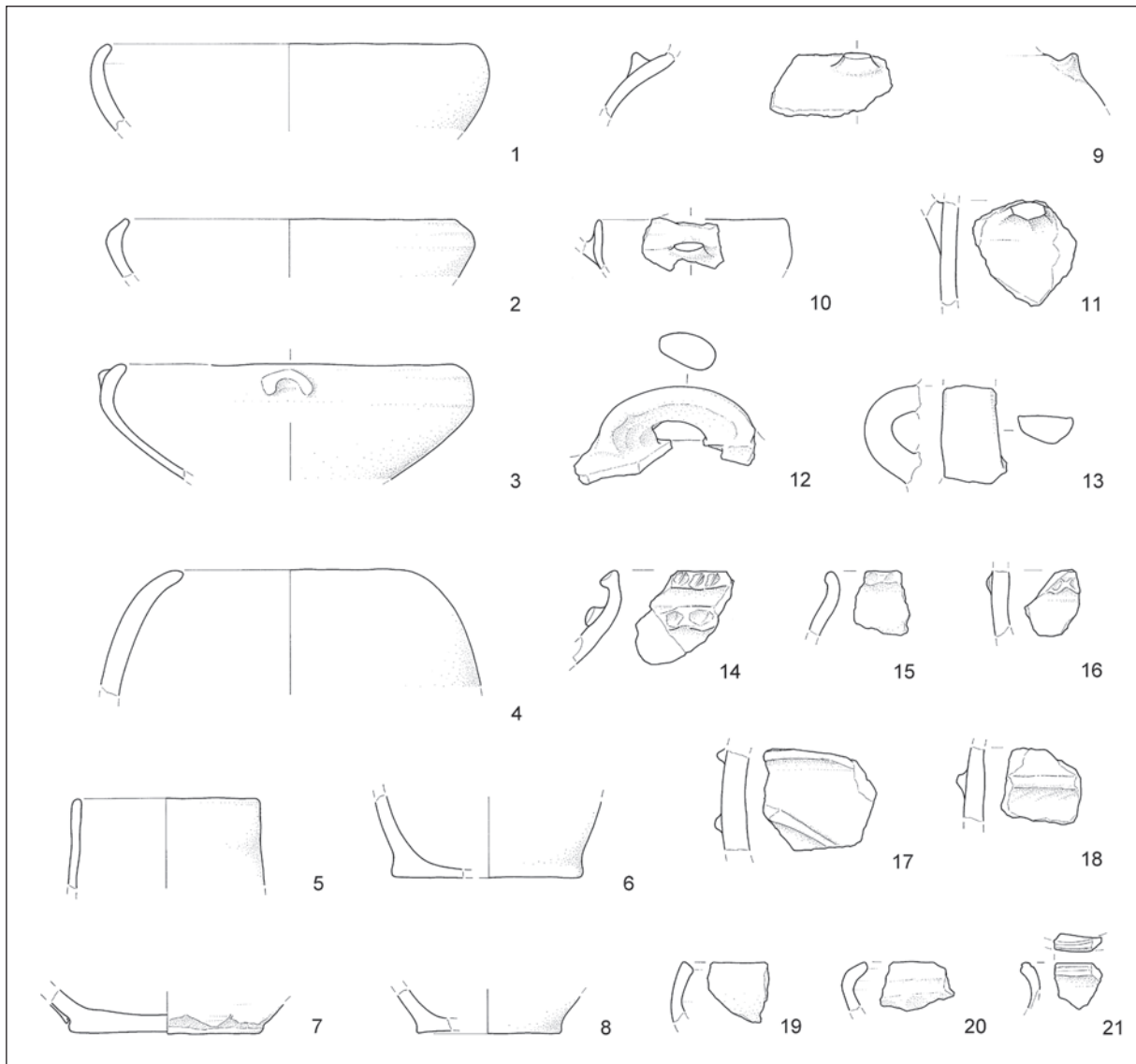
¹¹ Moser 1903, 25–26; Laharnar 2022, 137, 141.

¹² Objavi Mitje Guština o Notranjski, v kateri je predstavljeno tudi gradivo s trnovskega gradišča (Guštin 1979, 34, t. 12, 13), je sledila vrsta razprav z interpretacijo predmetov kot depojsko najdbo. Nanje je prva opozorila Kristina Mihovilič v prispevku o prazgodovinskih depojih na ob-

Age (Fig. 3.8).¹² Gradišče is briefly mentioned in the works of Moritz Hoernes, Carlo Marchesetti, Jernej Pečnik and Raffaello Battaglia.¹³ The most valuable topographical information on the settlement can be found in the notes of the field surveys by Nada Osmuk from the heritage protection institute (now Institute for

¹² The publication on Notranjska by Mitja Guštin, which includes the finds from the Trnovo hillfort (Guštin 1979, 66, 67, Pl. 12, 13) was followed by a series of discussions that interpreted the objects as a hoard. The first to draw attention to them was Kristina Mihovilič, in her contribution on the prehistoric hoards in Istria (Mihovilič 1991, 212–213). The objects are also interpreted as a hoard in: Teržan 2007, 39–43; 2016c, 360, 478, Fig. 136; Laharnar 2012, 78–80; 2022, 136, 138; Turk 2018, 402–404. The most comprehensive analysis of the objects is presented in the most recent publication of the hoard (Guštin, Božič 2021, 497–508; see here Fig. 3.8), in which the authors attribute the find to the early group of hoards, to the Tržišče-Porpetto type, with its deposition likely to have taken place in the first half of the 7th century BC.

¹³ Hoernes 1888, 247–248; Marchesetti 1903, 109; Pečnik 1904, 186; Battaglia 1927.

Sl. 3.9: Trnovo pri Ilirski Bistrici, Gradišče. Leta 2007 in 2009 odkrite najdbe pod jugozahodnim delom nasipa. Vse je keramika. M. = 1:4.

Fig. 3.9: Trnovo near Ilirska Bistrica, Gradišče. Objects found below the southwestern section of the rampart in 2007 and 2009. All pottery. Scale = 1:4.

Jernej Pečnik in Raffaello Battaglia v svojih delih Gradišče omenjajo bolj ali manj le mimogrede.¹³ Najboljše topografske informacije o naselbini na Gradišču lahko črpamo iz več terenskih ogledov in zapisov Nade Osmuk

močju Istre (Mihovilič 1991, 212–213). Predmeti so bili kot depojska najdba obravnavani tudi v naslednjih prispevkih: Teržan 2007, 39–43; 2016c, 360, 478, sl. 136; Laharnar 2012, 78–80; 2022, 137, 141; Turk 2018, 402–404. Najbolj izčrpno analizo predmetov prinaša najnovejša obdelava depoja z Gradišča nad Trnovim (Guštin, Božič 2021, 479–508; glej še tu sl. 3.8); avtorja sta trnovsko najdbo uvrstila v starejšo skupino depojev, v vrsto Tržišče-Porpetto, z verjetnim zakopom v prvi polovici 7. st. pr. n. št.

¹³ Hoernes 1888, 247–248; Marchesetti 1903, 109; Pečnik 1904, 186; Battaglia 1927.

the Protection of Cultural Heritage of Slovenia, Nova Gorica Regional Office) and Mehtilda Urleb from the Notranjska Museum in Postojna (NMP). In the 1960s, Urleb prepared a plan of the settlement (Fig. 3.7).¹⁴

We should also mention the research of Franc Poklar from Podgraje near Ilirska Bistrica, a great connoisseur of history, numismatist and collector.¹⁵

¹⁴ Nada Osmuk, *Evidenčni list Trnovo pri Ilirski Bistrici* (archive of ZVKDS OE Nova Gorica); Mehtilda Urleb, *A/ Trnovo pri Ilirski Bistrici* (NMP archive).

¹⁵ In 2001, the Archaeological Society of Slovenia presented Franc Poklar (1919–2021) with an award for his contribution to the knowledge and popularisation of the archaeology of the Reka valley.

z Zavoda za varstvo spomenikov Gorica (ZVKDS OE Nova Gorica) in Mehtilde Urleb iz Notranjskega muzeja (NMP). Slednja je v šestdesetih letih 20. stoletja izdelala tudi načrt naselbine (sl. 3.7).¹⁴

Ob pregledu preteklih raziskav na Gradišču ne moremo mimo dobrega poznavalca zgodovine, numizmatika in zbiralca Franca Poklarja iz Podgraj pri Ilirski Bistrici.¹⁵ Topografsko je dobro poznal gradišče nad Trnovim, v poljudni literaturi je pisal o njem in redno obveščal stroko tudi o predmetih, ki jih je sam izkopal na gradišču. Leta 2003 je našel zunaj naselbine ob vznožju ruševine obzidja skupino osmih železnih predmetov – depo poznorimskega poljedelskega orodja.¹⁶ Kose keramičnih posod iz pozne bronaste in starejše železne dobe ter redke iz rimskega obdobja (sl. 3.9) je odkril leta 2007 in 2009 ob vznožju jugozahodnega dela nasipa.¹⁷

Popisi posameznih novčnih najdb, ki jih hrani Narodni muzej Slovenije (NMS) ali pa so v zasebnih zbirkah, so v najboljšem primeru opremljeni s približno lokacijo odkritja. Časovni razpon dveh keltskih srebrnikov in dveh rimskih novčnih depojev ter posameznih rimskih novcev, najdenih na Gradišču ali v njegovi okolici, sega od 1. st. pr. n. št. do začetka 4. stoletja.¹⁸ V ta sklop predmetov sodi tudi rimska kleščasta fibula iz bakrove zlitine (2.–4. st.), najdena nekje na območju Gradišča.¹⁹

3.2 GROBIŠČE

Jugovzhodno od naselbine je v njenem vidnem polju ležalo grobišče. Umeščeno je bilo na nižji greben, ki se spušča v smeri od severovzhoda proti jugozahodu. Od naselbine je bilo ločeno z ozko grapo, ki poteka vzdolž grebena (sl. 3.1, 3.3, 3.10). Ta je v srednjem delu razširjena in delno izravnana z debelejšo plastjo prsti. Razširitev je danes dolga 100 m in na najširšem spodnjem delu široka 45 m. Jugovzhodno pobočje grebena se strmo spušča v ožjo dolino. Po arheoloških izkopavanjih leta 1978 in pred največjo razširitvijo kamnoloma je bil osrednji del grebena še viden nad takratno skrajno mejo

¹⁴ Nada Osmuk, *Evidenčni list Trnovo pri Ilirski Bistrici* (Arhiv ZVKDS OE Nova Gorica); Mehtilda Urleb, *A/ Trnovo pri Ilirski Bistrici* (Arhiv NMP).

¹⁵ Slovensko arheološko društvo je Francu Poklarju (1919–2021) leta 2001 podelilo priznanje za njegov prispevek k vedenju in popularizaciji arheologije doline Reke.

¹⁶ Božič 2005; Poklar 2010a, 32–33; 2010b, 36–37; Laharnar 2022, 143, 337, sl. 3.68.

¹⁷ O odkritju keramičnih predmetov je Poklar obvestil odgovorno konservatoriko Patricijo Bratina (ZVKDS OE Nova Gorica) in muzejsko kustosinjo Almo Bavdek (NMP). Skupaj smo si ogledali mesto odkritja keramičnih predmetov, ti so bili predani v stalno muzejsko hrambo (glej poglavje 12 (Katalog grobov in najdb)).

¹⁸ Kos 1977, 150–151; *FMRSI* I: 77/1; *FMRSI* III: 52; *FMRSI* V: 32–33.

¹⁹ Bavdek et al. 2010, 67, 122–123; Vidojević 2018, 13, t. 4.

He was well-acquainted with the topography of the hillfort above Trnovo, he wrote about the site in popular literature and regularly reported the finds he had excavated at the hillfort to competent archaeologists. In 2003, he found a group of eight iron objects outside the settlement, at the foot of the rampart ruins; they represent a hoard of Late Roman farming tools.¹⁶ In 2007 and 2009, he unearthed sherds of pottery from the Late Bronze and Early Iron Ages, as well as rare Roman sherds (Fig. 3.9) at the foot of the southwestern rampart.¹⁷

The lists of stray coin finds, kept in the National Museum of Slovenia (NMS) or in private collections, come with findspot data that are approximate at best. The two Celtic silver coins, two Roman coin hoards and stray Roman coins found on Gradišče or in its vicinity span from the 1st century BC to the early 4th century AD.¹⁸ Dating to this time span is also a Roman *Zangenfibel* of copper alloy (2nd–4th century) that was unearthed in the Gradišče area.¹⁹

3.2 CEMETERY

It lies southeast of the settlement and within its visible range. It is situated on a low ridge that descends in a northeast–southwesterly direction. A narrow ravine along the ridge separates it from the settlement (Figs. 3.1, 3.3, 3.10). In its central part, the ravine widens and is partly levelled with a thick layer of soil. The widened part today measures 100 m in length and is 45 m wide at its widest, lowest part. The southeastern slope of the ridge descends steeply into a narrow valley. The central part of the ridge was still visible above the edge of the quarry here after the archaeological excavations in 1978 and before the quarry was further extended. The terrain of the ridge was relatively even, with slight natural terraces. Only the steep part of the ridge survives today, reaching northeastwards to the summit of Gradišče.²⁰ Both the hill and the ridge are characteristically karst terrain. The uneven parts of the

¹⁶ Božič 2005; Poklar 2010a, 32–33; 2010b, 36–37; Laharnar 2022, 142, 338, Fig. 3.68.

¹⁷ Poklar notified the competent conservator Patricija Bratina (ZVKDS OE Nova Gorica) and museum curator Alma Bavdek (NMP) of the pottery finds. Together we inspected the findspot of the recovered pottery that came to the museum for permanent storage (see Chapter 12 ('Catalogue of graves and finds')).

¹⁸ Kos 1977, 150–151; *FMRSI* I: 77/1; *FMRSI* III: 52; *FMRSI* V: 32–33.

¹⁹ Bavdek et al. 2010, 67, 122–123; Vidojević 2018, 13, Pl. 4.

²⁰ The description of the ridge is taken from the field diaries created during the rescue excavations of the Trnovo cemetery in 1978 (Osmuk, *Evidenčni list Trnovo pri Ilirski Bistrici*, archive of the ZVKDS OE Nova Gorica; Urleb, *A/ Trnovo pri Ilirski Bistrici*, NMP archive).

Sl. 3.10: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Pogled s severovzhoda na nekoliko izravnani del grape, ki deli naselbino na Gradišču (desno) in nekropolo na grebenu (levo). (Foto: N. Osmuk.)

Fig. 3.10: Trnovo near Ilirska Bistrica. Slightly levelled part of the ravine that separates the settlement on Gradišče (right) from the necropolis on the ridge (left). View from the northeast. (Photo: N. Osmuk.)

Sl. 3.11: Lega nekropole na grebenu nad Trnovim pri Ilirski Bistrici. Pogled z zraka proti severu. (Foto: M. Blatnik.)

Fig. 3.11: Location of the necropolis on the ridge above Trnovo near Ilirska Bistrica. Northward aerial view. (Photo: M. Blatnik.)

kamnoloma. Bil je sorazmerno uravnan in razgiban le z neizrazitimi naravnimi terasami. Danes je ohranjen le še strmi del grebena, ki se proti severovzhodu dviga vse do vrha.²⁰ Tako kot Gradišče je greben značilno kraški. Na neravni površini grebena so območja razkrite apnenčaste podlage. Kjer je več zemlje ujete med kamni, tla prekriva trava.

Prav tako kot Gradišče je greben prepreden z vojaškimi jarki, izkopanimi prečno čez pobočje in dolgimi do 90 m. V jugozahodni del grebena se je v osemdesetih letih 20. stoletja zajedel kamnolom Trnovo.²¹ Odstranjen je bila dobra polovica grebena, na katerem je ležala nekropola (sl. 3.11). Manj površinskih poškodb so naredile dostopne poti, ki prečkajo območje nekropole. Po prvi svetovni vojni je bila, verjetno še pred intenzivnimi posegi v kamnolomu, po pobočju jugozahodnega dela grebena narejena cesta proti Sviščakom, ki je povezala Trnovo z osrčjem Snežniškega pogorja.²²

Če zaradi skromnih podatkov izvzamemo naključno odkrit skeletni grob, o katerem je leta 1880 poročal Alfons Müllner in ki ga je Karl Moser pozneje na karti gradišča nad Trnovim umestil zunaj nasebine,²³ štejemo za prvo odkritje grobov obdobje prve svetovne vojne. Odkrila naj bi jih Walter Schmid in domačin Oblak iz Bistrice. V tem času naj bi bil izkopen samo en skeletni grob.²⁴ Natančna lokacija odkritega groba v viru ni navedena. Prav tako se je izgubila sled za najdbami. Po pripovedovanju domačinov naj bi grobove našli tudi pri gradnji ceste proti Sviščakom. Tudi pri tem odkritju točne lokacije grobov ne poznamo. Domnevno naj bi jih našli v profilu ceste, speljane mimo že takrat aktivnega kamnoloma ob vznožju Gradišča.²⁵ Med domačini se širi ustno izročilo o posameznikih, ki so kopali grobove na grebenu, to naj bi se dogajalo že v času prve svetovne vojne in pozneje.²⁶

²⁰ Opis grebena je povzet po terenskih dnevnikih zaščitnih izkopavanj grobišča Trnovo leta 1978 (Osmuk, *Evidenčni list Trnovo pri Ilirski Bistrici*, Arhiv ZVKDS OE Nova Gorica; Urleb, A/ *Trnovo pri Ilirski Bistrici*, Arhiv NMP).

²¹ Kamnolom Trnovo je bil prvič označen z imenom Cava na Topografski karti Kraljevine Italije v merilu 1:25.000 iz let 1933–1943.

²² Cesta od Trnovega do turistične točke na Sviščakih ob vznožju Malega Snežnika (kota 1694) je bila zgrajena po prvi svetovni vojni, pred letom 1925 (Beltram 2011a, 138, 139). Tudi ta je bila prvič vrisana na Topografsko karto Kraljevine Italije (glej prejšnjo opombo).

²³ Müllner 1880, 23–25; Moser 1903, 25–26; Laharnar 2022, 137–143, sl. 3.66.

²⁴ Battaglia 1927, 94.

²⁵ Osmuk, *Evidenčni list Trnovo pri Ilirski Bistrici*, Arhiv ZVKDS OE Nova Gorica.

²⁶ Po podatkih iz Evidenčnega lista naj bi domačini iz Ilirske Bistrice in Trnovega večkrat kopali na grebenu. Omenjajo se Oblak, Miljavec, Bidek in Starec. Priimek Oblak, ki se v povezavi z grobiščem večkrat pojavlja v virih, je na Bistriškem pogost, Battaglia ga omenja kot najditelja in sponzorja izkopa skeletnega groba za časa prve svetovne vojne, izkopal pa naj bi ga Miljavec (Battaglia 1927, 94).

ridge hold patches of exposed limestone bedrock and grass covers the areas where soil accumulated among the rocks.

Similarly as Gradišče, the ridge is also extensively covered with military trenches, up to 90 m long and dug perpendicularly to the slope. The Trnovo quarry located in the southwestern part of the ridge was most active in the 1980s.²¹ Its operation removed more than half of the ridge that hosted the cemetery (Fig. 3.11). Previously, the cemetery was damaged by the different roads and paths, though in a more limited scope. Sometime after WWI and prior to quarry activities, a road was constructed that led along the southwestern part of the ridge towards Sviščaki, connecting Trnovo with the heart of the Snežnik Mountains.²²

The first burials on Gradišče were unearthed during World War I, if due to modest data we disregard the inhumation burial found by chance and mentioned in a 1880 report by Alfons Müllner, which Karl Moser later located outside the settlement on a map of the hillfort.²³ It was Walter Schmid and Oblak, a local man from Bistrice, who discovered these first burials, though a single inhumation was reportedly excavated.²⁴ Its exact location is not given in the publication and the grave goods are missing. The locals also reported finding graves during the construction of the road towards Sviščaki. They were presumably found at the side of the road leading past the already active quarry at the foot of Gradišče.²⁵ There are oral accounts among the local population of individuals who were digging graves on the ridge, already during World War I as well as afterwards.²⁶ The excavated objects

²¹ The Trnovo quarry was first marked as *Cava* on the *Carta topographica del Regno d'Italia* (scale 1:25000) from 1933–1943.

²² The road from Trnovo to the tourist area at Sviščaki, at the foot of Mt Mali Snežnik (altitude 1694 m) was built after WWI and before 1925 (Beltram 2011a, 138, 139). It is also first marked on the *Carta topographica del Regno d'Italia* (see previous footnote).

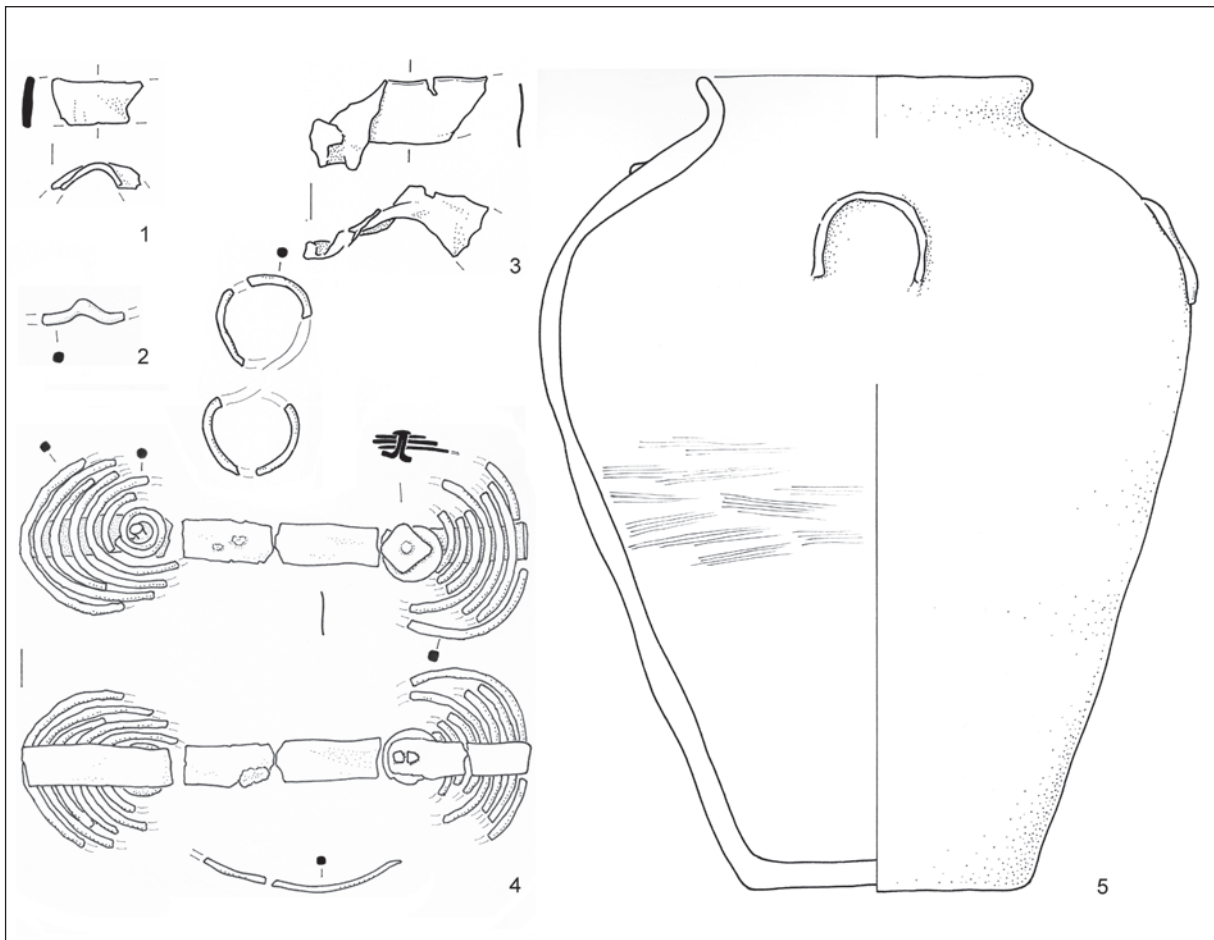
²³ Müllner 1880, 23–25; Moser 1903, 25–26; Laharnar 2022, 136–142, Fig. 3.66.

²⁴ Battaglia 1927, 94.

²⁵ Osmuk, *Evidenčni list Trnovo pri Ilirski Bistrici*, archive of the ZVKDS OE Nova Gorica.

²⁶ Evidenčni list ZVKDS OE Nova Gorica relates that locals from Ilirska Bistrice and Trnovo repeatedly dug on the ridge. Battaglia mentions an Oblak as the person who found and sponsored the excavations of an inhumation burial during WWI. It was reportedly dug up by Miljavec (Battaglia 1927, 94).

The field diary of the 1978 rescue excavations of the Trnovo cemetery notes the accounts of the locals. It was Starec who found a ceramic vessel containing 35 coins including a gold coin. He sold some of them to Bidek, keen collector, who undoubtedly excavated in the Trnovo cemetery. He presumably gave the others to the local elementary school (*Evidenčni list Trnovo pri Ilirski Bistrici*, archive of the ZVKDS OE Nova Gorica). The coins may be correlated with the hoard find or group of 18 coins, privately owned and registered in the list

Sl. 3.12: Trnovo pri Ilirski Bistrici, grobišče. Najdbe iz žarnega groba, odkritega leta 1977; natančna lokacija ni znana. 1–4 bron, 5 keramika. M. 1–4 = 1:2, 5 = 1:4.

Fig. 3.12: Trnovo near Ilirska Bistrica, cemetery. Goods from the urn grave found in 1977; exact findspot unknown. 1–4 bronze, 5 pottery. Scale 1–4 = 1:2, 5 = 1:4.

V terenskem dnevniku zaščitnih izkopavanj grobišča Trnovo leta 1978 so zapisane pripovedi domačinov, predvsem Oblaka iz Jasena o delu njegovega očeta, ki je med obema vojnama vzdrževal ceste na Bistriškem. Odpiral je kamnolome in čistil pobočja nad Trnovim (Draga–Gradišče). Osmukova je nakazala možnost, da je pri tem delu naletel tudi na grobove (*Evidenčni list Trnovo pri Ilirski Bistrici*, Arhiv ZVKDS OE Nova Gorica). V literaturi se kot pomembna osebnost Ilirskobistriške kotline omenja Leopold Oblak. V prvi polovici 20. stoletja je bil lastnik kamnoloma Ilirska Bistrica. Med letoma 1943 in 1944 je bil tudi župan Ilirske Bistrice, takrat že združenih naselij Trnovo in Bistrica (Villa del Nevoso) (Beltram 2011a, 133; 2011b, 157). Ne moremo pa Leopolda Oblaka povezati z Oblakom, ki je bil med odkritelji trnovskega grobišča.

Franc Starec in zdravnik Bidek sta delovala sočasno. Prvi je našel lončeno posodo s 35 novci, med njimi je bil tudi zlatnik. Nekaj jih je prodal že omenjenemu Bidku, vnetemu zbiralcu, ki je prav gotovo kopal na trnovski nekropoli, nekaj pa naj bi jih podaril osnovni šoli (*Evidenčni list Trnovo pri Ilirski Bistrici*, Arhiv ZVKDS OE Nova Gorica). Morda lahko novce povežemo z depojsko najdbo oziroma z 18 novci, ki so sicer v

are now mostly lost, only rare ones are kept in private collections.²⁷

The first systematic excavation followed in 1926 and 1927, led by Raffaello Battaglia.²⁸ In 1978, the Nova Gorica office of the Institute for the Protection of Cultural Heritage (now ZVKDS OE Nova Gorica) conducted large-scale rescue excavations on the ridge above the Trnovo quarry. A year before the archaeological excavations, in 1977, the locals Vojko Čeligoj

of the coins kept in the NMS, which were found after 1945 in the quarry, inside a vessel (*FMRSI* I: 77/1).

²⁷ After 1978, Franc Poklar also excavated a cremation burial in the ridge area. The grave held a bronze spectacle fibula, iron ribbed bracelet, iron bracelet, necklace of five amber, six glass and four bronze spiral tubes or saltaleoni, as well as a biconical spindle whorl with a moulded edge of light orange clay decorated with oblique incisions on the underside (Lazarevski Poklar 2000, 158; Poklar 2010b, 36–37; Guštin 2011, 41; Teržan 2021, 259, Fig. 6).

²⁸ Battaglia 1927, 93–115.

Sledi za izkopanimi predmeti so se izgubile, le redko jih zasledimo v zasebnih zbirkah.²⁷

Prva večja sistematična izkopavanja so sledila leta 1926 oziroma 1927. Raziskave je vodil Raffaello Battaglia.²⁸ Obsežnejša zaščitna arheološka izkopavanja pa je na grebenu nad kamnolomom Trnovo izvedel Zavod za spomeniško varstvo Gorica leta 1978. Neposredno pred arheološkimi izkopavanji sta leta 1977 domačina Vojko Čeligoj in Pavel Surina na območju prazgodovinskega grobišča nad Trnovim izkopala bogat žarni grob (sl. 3.12).²⁹

and Pavel Surina dug up a rich urn burial in the area of the prehistoric cemetery above Trnovo (Fig. 3.12).²⁹

zasebni lasti, navedeni pa v seznamu novcev NMS, odkritih v posodi v kamnolomu po letu 1945 (*FMRSI* I: 77/1).

²⁷ Žgani grob je po letu 1978 na območju grebena izkopal tudi Franc Poklar. V grobu so bili bronasta očalasta fibula, železna narebrena zapestnica, železna zapestnica, ogrlica iz petih jantarnih in šestih steklenih jagod ter štirih bronastih spiralnih cevčic oziroma saltaleonov in bikonično vretence z enim profiliranim robom iz svetlo oranžne glin, na spodnji strani okrašeno s poševnimi vrezi (Lazarevski Poklar 2000, 158; Poklar 2010b, 36–37; Guštin 2011, 41; Teržan 2021, 241, sl. 6).

²⁸ Battaglia 1927, 93–115.

²⁹ Že za časa izkopavanj leta 1978 sta predmete predala Nadi Osmuk in Mehtildi Urleb. Danes so predstavljeni na stalni razstavi Pokrajinskega muzeja Koper na gradu Prem (glej poglavje 12 (Katalog grobov in najdb)).

²⁹ They handed the goods to Nada Osmuk and Mehtilda Urleb already during the 1978 excavations. They are now on display in the permanent exhibition of the Koper Regional Museum in Prem Castle (see Chapter 12 ('Catalogue of graves and finds')).

4 ARHEOLOŠKE RAZISKAVE GROBIŠČA

4 ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS OF THE CEMETERY

4.1 IZKOPAVANJA LETA 1926/27

Odločilno vlogo za začetek izkopavanj Raffaella Battaglie na nekropoli Trnovo pri Ilirski Bistrici so odigrale politične in družbene razmere po prvi svetovni vojni v zaledju Kvarnerskega zaliva. Območje doline Reke je bilo priključeno k Italiji, leta 1924 je prišlo pod upravo na novo ustanovljene Kvarnerske pokrajine z glavnim mestom Reko.¹

Že leto prej je bilo na Reki ustanovljeno društvo *Società di Studi Fiumani*. Njegovo delovanje je segalo tudi na področje arheološke dediščine z namenom, da obogati arheološke zbirke v na novo organiziranem muzeju *Museo Civico* na Reki.² Zdi se, da je nekropola nad Trnovim – po vsej verjetnosti zaradi informacij o izkopanem grobu za časa prve svetovne vojne – imela v tem smislu velik potencial. Pobudo za raziskave nad Trnovim je dalo prav društvo. Za dovoljenje Nadzorništva v Trstu je uradno zaprosilo leta 1926.³ Za vodenje izkopavanj, katerih stroške je v celoti prevzelo društvo,

¹ Po prvi svetovni vojni, ko je Bistriško pripadlo Kraljevini Italiji, je vzpostavljanje oblasti potekalo več let. Takoj po vojni je bilo območje pod vojaško oblastjo. Priključeno je bilo Julijski krajini. Civilna oblast je bila vzpostavljena leta 1919 in do leta 1923, še vedno v Julijski krajini, jo je upravljal Generalni civilni komisariat. Z vzpostavitvijo dveh novih pokrajin leta 1923, Istrske in Tržaške, je območje Bistrice pripadlo Istrski pokrajini s sedežem v Pulju, a le za eno leto. Po priključitvi Neodvisne države Reke k Italiji, kot je določala Rimska pogodba leta 1924, je Bistriško prišlo pod novoustanovljeno Kvarnersko pokrajino (Bitelli 1999, 58; Beltram 2011a, 132).

² Poleg zgodovinskih in arheoloških tem je društvo prevzelo v svojo skrb tudi umetnostnozgodovinske, etnološke in naravoslovne vsebine, ne samo na območju mesta Reke, temveč tudi v njegovem zaledju. Društvo je slabih 20 let izdajalo svojo revijo *Fiume* (Bitelli 1999, 65–66).

³ Deželno Nadzorništvo (*Soprintendenza alle Opere d'Antichità ed Arte*) v Trstu je bilo ustanovljeno leta 1923 za območje Furlanije, Julijske krajine in Istre. V njegovi strukturi je bilo poleg glavnega nadzorništva tudi več zaupnikov ali raziskovalcev, ti so izvajali ali nadzirali raziskave tudi za društva, ki so pridobila ustrezno dovoljenje za izkopavanja. Nadzor nad izkopavanji je tržaško Nadzorništvo dosledno tudi izvajalo (Bitelli 1999, 61, 78).

4.1 EXCAVATION IN 1926/27

The excavation that Raffaello Battaglia conducted in the Trnovo cemetery near Ilirska Bistrica was primarily prompted by the political and social circumstances in the hinterland of the Kvarner/Quarner Bay as the aftermath of World War I. The territory annexed to Italy included the valley of the River Reka, which in 1924 came under the administration of the newly-formed *Provincia del Carnaro* with its capital in Rijeka/Fiume.¹

A year before, the *Società di Studi Fiumani* had been founded in Rijeka. Its activities extended to the field of archaeological heritage and were aimed at enriching the archaeological collections in the new *Museo Civico* in Rijeka.² The necropolis above Trnovo appears to have been considered of great potential, most probably due to the information on graves excavated there during World War I and later. It was the *Società* that initiated the research above Trnovo. It formally requested permission from the *Soprintendenza* in Trieste/Trst in 1926.³ It commissioned Raffaello Battaglia, professor at

¹ After WWI, the Bistrica area belonged to the Kingdom of Italy, though it took several years before its rule here was fully established. Immediately after the war, the area was under military administration and governed as part of Venezia Giulia. Civil administration was then established in 1919 and headed by the *Commissariato Generale Civile* until 1923, still within Venezia Giulia. Two regions were established in 1923, of Istria and Trieste, and the Bistrica area came under the former, with its seat in Pula/Pola, but only for a year. In 1924, the Free State of Fiume/Rijeka was annexed to Italy as stipulated by the Treaty of Rome (Bitelli 1999, 58–59; Beltram 2011a, 132).

² In addition to history and archaeology, the *Società* also covered art history, ethnology and natural history, not only in the city of Rijeka, but also in its hinterland. For almost twenty years, it published its own journal, called *Fiume* (Bitelli 1999, 67).

³ The *Soprintendenza alle Opere d'Antichità ed Arte* in Trieste was established in 1923 and covered the regions of Friuli, Venezia Giulia and Istria. It involved heritage supervisors, as well as several associates and researchers who conducted or monitored the investigations for other associations that had the appropriate excavation permission. The Trieste *Soprintendenza* consistently carried out supervision of excavations (Bitelli 1999, 62, 78–79).

so pridobili najprimernejšega izkopavalca, profesorja na Univerzi v Padovi Raffaella Battaglia.⁴ Ta odločitev je ustrezala tudi Nadzorništvu, saj je bil Battaglia med njegovimi zaupniki kot vodilni raziskovalec prazgodovinskih najdišč.⁵

O arheoloških izkopavanjih nekropole nad Trnovim pod vodstvom Raffaella Battaglia ne vemo veliko. Ker terenska dokumentacija ni na voljo, nam je glavni vir le preliminarno poročilo o rezultatih izkopavanj, objavljeno v *Bullettino di Paleontologia Italiana, Anno XLVII, 1927, Parte Prima, Roma* in tiskano decembra 1928. Poteku teh izkopavanj lahko sledimo še na podlagi notic Attilija Degrassija. Noben od njiju pa ne navaja, kdaj so se terenska dela dejansko odvijala. Časovno lahko izkopavanja zamejimo s pridobljenim dovoljenjem Nadzorništva v letu 1926 in objavo izsledkov v reškem dnevniku *La Vedetta d'Italia* 4. septembra 1927, v kateri je predstavljen povzetek poročila ob zaključku izkopavanj, torej rezultati raziskav.⁶

Battaglia je v objavljenem poročilu, izdelanem po terenskih zapiskih, grobišče topografsko umestil na apnenčast hrbet južno od naselbine. Omenja tudi koto 537, s katero bi bilo lahko določeno ožje območje njegovih izkopavanj.⁷ V nadaljevanju prispevka predstavi rezultate izkopavanj. Izkopal naj bi prek 200 žganih, žarnih in skeletnih pokopov, delež slednjih naj bi bil 10%.⁸ Grobovi so bili brez opazne urejenosti vkopani v apnenčasto podlago in nepravilnih oblik. Nekatere grobne jame so bile obložene s kamni (sl. 4.1). Dosledno so bili pokriti z laporno ploščo, redki s ploščo iz apnenca. Battaglia navaja, da je bilo grobišče videti kot

⁴ Degrassi 1926, 158; Battaglia 1927, 93; Bitelli 1999, 78–80, 82.

⁵ Delo Raffaella Battaglie je močno povezano s kraško pokrajino in arheološkimi raziskavami v jamah (Bitelli 1999, 75, 78, 80, 82; Càssola Guida, Montagnari Kokelj (ur.) 2013; Càssola Guida, Girelli, Tasca (ur.) 2018). V novoustanovljenem Inštitutu za speleologijo (*Istituto Speleologico Italiano*) v Postojni, ki je začel delovati leta 1929, je bil Battaglia za eno leto imenovan za konservatorja. Ta čas je izkoristil za izkopavanja v Pečini pod kalom (Grotta Pocala) pri Nabrežini pri Trstu, s pridobljenim gradivom pa obogatil speleološki inštitut in nastajajočo muzejsko zbirko (Càssola Guida, Montagnari Kokelj (ur.) 2013, 83–99; Bavdek 2017, 29–36).

⁶ Battaglia 1927, 93–115; Degrassi 1926, 158; 1927, 382–383. Urlebova je v pripravljenelem prispevku o trnovski nekropoli za objavo dosledno navajala letnico 1926 izkopavanj Raffaella Battaglie (Poročilo Urleb 1990).

⁷ Izkopavanja leta 1978 so z jugozahodnim delom sond I/1 in I/2 ter II/1 zajela območje s koto 537 in, kot kaže, Battaglijeva izkopavanja, saj so bili izkopi v sondah negativni (glej tu str. 44, 46, sl. 4.9).

⁸ Ker Battaglia ne navaja natančnega števila izkopanih grobov, lahko sklepamo, da ni imel popolnega nadzora nad izkopavanji. Po ustnem viru, ki ga navaja Osmukova v terenskem dnevniku izkopavanj leta 1978, naj bi domačini, ki so kopali pri Battaglii, prinašali domov bronaste predmete (Osmuk, *Evidenčni list Trnovo pri Ilirski Bistrici*, Arhiv ZVKDS OE Nova Gorica).

the University of Padua, to lead the excavation that it also entirely funded.⁴ The *Soprintendenza* agreed with the choice, as Battaglia was among its associates as the leading researcher of prehistoric sites.⁵

Little is known on his excavation above Trnovo. Field documentation is missing, there is only the preliminary excavation report published in *Bullettino di Paleontologia Italiana, Anno XLVII, 1927, Parte Prima, Roma*, printed in December 1928. There are also the notes of Attilio Degrassi. Neither he nor Battaglia state when the fieldwork actually took place. We can narrow down the date between 1926, when the *Soprintendenza* granted the excavation permission, and 4 September 1927, when a brief excavation report was published in *La Vedetta d'Italia*, a Rijeka daily newspaper.⁶

The preliminary report, which Battaglia prepared from his field notes, locates the cemetery to the limestone ridge south of the settlement. Battaglia mentions altitude point 537, which narrows the area of his excavation.⁷ He systematically presents the results of his excavation, during which more than 200 cremation, urn and inhumation burials, with 10% of inhumations, were unearthed.⁸ The graves showed no regular distribution, their pits of irregular shapes were dug into the limestone bedrock. Some pits were lined with stones (Fig. 4.1). They were consistently covered with a slab of marl, rarely of limestone. Battaglia states that the cemetery appeared as a sparingly paved surface (Fig. 4.2). The ashes in the cremation graves were found in or around the urn, as well as under it. In his report, Battaglia pays more attention to the inhumations (Fig.

⁴ Degrassi 1926, 158; Battaglia 1927, 93; Bitelli 1999, 78–82.

⁵ The work of Raffaello Battaglia is closely linked with the karst landscape and the archaeological research in caves (Bitelli 1999, 74–75, 78–82; Càssola Guida, Montagnari Kokelj (eds.) 2013; Càssola Guida, Girelli, Tasca (eds.) 2018). For a year, he was named conservator of the *Istituto Speleologico Italiano* founded in 1929 in Postojna/Postumia. During this time, he conducted excavations in Pečina pod kalom (Grotta Pocala) at Aurisina/Nabrežina near Trieste, with the recovered small finds enriching the newly founded institute and the nascent museum collection (Càssola Guida, Montagnari Kokelj (eds.) 2013, 83–99; Bavdek 2017, 29–36).

⁶ Battaglia 1927, 93–115; Degrassi 1926, 158; 1927, 382–383. Urleb consistently notes 1926 as the year of Battaglia's excavation in the unpublished report on the Trnovo cemetery (Report Urleb 1990).

⁷ The SW parts of Trial Trenches I/1, I/2 and II/1 excavated in 1978 apparently reached into the area of altitude point 537 and hence in Battaglia's excavation area, as the results were negative (see pp. 44, 46, Fig. 4.9).

⁸ Battaglia did not give an exact number of graves he excavated, suggesting he did not have full control over the excavation. According to an oral source that Osmuk cites in her field diary of the 1978 excavation, the locals who dug at Battaglia's site were reported to have brought home bronze objects (Osmuk, *Evidenčni list Trnovo pri Ilirski Bistrici*, archive of the ZVKDS OE Nova Gorica).

slabo tlakovana površina (sl. 4.2). V žarnih grobovih je bila žganina v žari ali okoli nje in/ali pod njo. V poročilu Battaglia nameni več pozornosti skeletnim grobovom (sl. 4.3), opiše njihovo lego in posebnosti, npr. položen kamen na lobanjo (sl. 4.4). V grobovih so bili samo deli skeletov, običajno brez pridakov. Battaglia primerja skeletne pokope nad Trnovim z grobovi iz Sv. Lucije/Mosta na Soči in sprejema tisti del razlage Carla Marchesettija, ki grobove z deli skeleta vidi kot prekopane grobove. Ker Battaglia pred izdelavo poročila še ni pregledal vsega gradiva z izkopavanj, je predstavil grobne pridatke zgolj sumarno. Predmetov v žarnih in žganih grobovih je bilo malo in še ti so bili slabo ohranjeni in poškodovani v ognju. Žarni grobovi so imeli največkrat keramično posodo – žaro domače izdelave brez okrasa ali z aplikami v obliki polkrogov, bradavic ali jezičkov. V poglavju o keramičnih predmetih oziroma žarah je omenil skrbno izdelano lončenino tankih sten rumenkaste barve, ki jo je imel za import. Take so bile situle in apulski krater iz groba 63, ki ni bil barvan in je imel na ramenih med ročajema živalski protom. Med naštetimi kovinskimi predmeti so bronaste fibule očalarke in ločne fibule, navadne igle in zapestnice, prstani in veliki uhani s koničnimi priveski ter bronaste spiralne cevčice – saltaleoni (sl. 4.5). Med preostalimi pridatki je Battaglia navedel ogrlico, izdelano iz preluknjanih kosti, poročilo pa zaključil s preliminarno analizo predmetov in grobove datiral

Sl. 4.2: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1926/27. Območje z odstranjeno rušo in kamnitimi ploščami – pokrovi grobov (Battaglia 1927, sl. 1).

Fig. 4.2: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavation in 1926/27. Stone slabs that served as grave covers came to light after removing the turf (Battaglia 1927, Fig. 1).

Sl. 4.1: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1926/27. Žgani grob, obložen z apnenčastimi kamni (Battaglia 1927, sl. 2).

Fig. 4.1: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavation in 1926/27. Cremation grave lined with pieces of limestone (Battaglia 1927, Fig. 2).

4.3), describing their location and special features such as a stone found on top of a skull (Fig. 4.4). Inhumation graves only contained partial skeletons, usually without grave goods. Battaglia parallels them with those from St. Lucia/Most na Soči and concurs with the explanation of Carlo Marchesetti who saw the graves with partial skeletons as disturbed. As Battaglia had not inspected all the excavated finds while writing the report, he only presents the grave goods summarily. The objects in urn and other cremation burials were

Sl. 4.3: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1926/27. Ostanke skeleta s keramično posodo pod levo golenico (Battaglia 1927, sl. 3).
 Fig. 4.3: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavation in 1926/27. Remains of a skeleton with a ceramic vessel under the left tibia (Battaglia 1927, Fig. 3).

Sl. 4.4: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1926/27. Dva skeletna grobova, na lobanjo (desno zgoraj) je bil položen kamen (Battaglia 1927, sl. 4).

Fig. 4.4: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavation in 1926/27. Two inhumation burials, one with a stone on top of the skull (top right) (Battaglia 1927, Fig. 4).

few, poorly preserved and damaged in fire. The urn graves predominantly contained a ceramic vessel – locally made urn either undecorated or bearing semi-circular, knobbed or tongue-shaped appliques. In the chapter on pottery and urns, he specifically mentions the carefully made thin-walled pottery of a yellowish colour, which he considers imported. Such were the situlae and the Apulian krater from Grave 63, the latter not painted and bearing an animal protoma on the shoulder between the handles. The metal grave goods include bronze spectacle and bow fibulae, simple dress pins and bracelets, finger rings and large earrings with conical pendants, as well as spiral tubes or saltaleoni (Fig. 4.5). Of other goods, Battaglia mentions a necklace of perforated bones. He concludes the report with a preliminary analysis of the goods and dates the burials from the 6th to the 4th century BC.⁹ The report was supposed to be followed by a comprehensive publication in *Rivista di Studi Fiumani*, but that never occurred. The excavated objects were intended to be transferred to the *Museo Civico* in Rijeka and displayed in the first archaeological exhibition of the museum.¹⁰

⁹ The second part of the report presents the results of his trial trenching on Gradišče above Knežak (Il Castelliere di Fontana del Conte) and the hillfort on Obroba (M. Obrobo) (Battaglia 1927, 107–113). The pottery that Battaglia excavated on Obroba on 29 and 30 September 1927 is kept in the NMP.

¹⁰ The *Gradski muzej / Museo Civico* in Rijeka was reorganised in the first half of the 20th century and gained new facilities in Vila Margherita, where it mounted the first

Sl. 4.5: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1926/27. Skupek sprijetih najdb, ki so bile izpostavljene ognju: 1 – bronasta polmesečasta fibula, 2 – železna enozankasta fibula, 3 – železna zapestnica, 4 – trikotni votel obesek. (Foto: M. Prešeren.)

Fig. 4.5: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavation in 1926/27. Clump of corroded finds that show traces of being exposed to fire: 1 – bronze crescent-shaped fibula, 2 – iron single-looped fibula, 3 – iron bracelet, 4 – hollow triangular pendant. (Photo: M. Prešeren.)

v čas od 6. do 4. st. pr. n. št.⁹ Poročilu naj bi sledila objava izkopavanj v reviji *Rivista di Studi Fiumani*, a se to ni zgodilo. Načrtovano je bilo, da se pridobljeno gradivo z izkopavanj prepelje v *Museo Civico* na Reko in predstavi na prvi arheološki razstavi tega muzeja.¹⁰

Med drugo svetovno vojno je bilo iz reškega muzeja v Italijo prepeljanih več sto arheoloških predmetov. Zelo verjetno so odpeljali tudi najdbe s Trnovega pri Ilirski Bistrici.¹¹

Kakorkoli že, leta 1961 je Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka (PPMHP Rijeka) predal Notranjskemu muzeju v Postojni del arheološkega

⁹ V drugem delu poročila je predstavil rezultate sondiranja na Gradišču nad Knežakom (Il Castelliere di Fontana del Conte) in gradišču na Obrobi (M. Obrobo) (Battaglia 1927, 107–113). Keramične predmete, ki jih je izkopal Battaglia na Obrobi 29. in 30. septembra 1927, hrani NMP.

¹⁰ V prvi polovici prejšnjega stoletja je reorganiziran mestni muzej (Gradski muzej / *Museo Civico*) na Reki dobil nove prostore v Vili Margherita in v njej prvo arheološko razstavo (<https://ppmhp.hr/kulturno-povijesni-odjel/>). Ni znano, ali je bilo gradivo s Trnovega predstavljeno na tej razstavi.

¹¹ Arheološke predmete naj bi leta 1941 prepeljali v Villo Manin pri Codroipo (Italija) (<https://ppmhp.hr/arheoloski-odjel/>). Martina Blečić Kavur omenja med starim fondom PPMHP Rijeka predmete brez podatkov, ki bi lahko bili del restituirane kulturne dediščine, med njimi bi lahko bili tudi predmeti z nekropole nad Trnovim pri Ilirski Bistrici (Blečić Kavur 2014, 184–185, op. 851).

During World War II, hundreds of archaeological objects were transported from the Rijeka museum to Italy. There is a high probability that the finds from Trnovo near Ilirska Bistrica were among them.¹¹

In 1961, the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral in Rijeka (PPMHP Rijeka, successor of the *Museo Civico*) handed its archaeological finds from Battaglia's excavation at Trnovo to the Notranjska Museum in Postojna,¹² which comprised objects and

archaeological exhibition (<https://ppmhp.hr/en/cultural-and-historical-department/>). It is not known whether the finds from Trnovo were displayed in this exhibition.

¹¹ The archaeological finds were reportedly transferred to the Villa Manin near Codroipo (Italy) in 1941 (<https://ppmhp.hr/arheoloski-odjel/>). Martina Blečić Kavur mentions objects without findspot data among the old collections of the PPMHP Rijeka, which could be part of the restituted cultural heritage and could include the finds from Trnovo near Ilirska Bistrica (Blečić Kavur 2014, 184–185, Note 851).

¹² The reason for returning archaeological finds to Slovenia in 1961 is unknown (*A/ Trnovo pri Ilirski Bistrici*, NMP archives). There are two possible explanations. One is the changes and reorganisation of the museum in Rijeka in the late 1950s and early 1960s (<https://ppmhp.hr/en/about-the-museum/>). The second, more likely, is connected with the restitution of cultural heritage from Italy that possibly occurred in the early 1960s, as was the case with the heritage of the *Istituto Speleologico Italiano* that operated in Postojna (Bavdek 2017, 36–40).

gradiva z Battaglijevih izkopavanj.¹² V muzej so prišli predmeti in kostni material iz 61 grobov (*t. 1–10*). Gradivo je spremljal le seznam grobov s seznamom predanih predmetov po skupinah. Urlebova je v tekstu o trnovskem grobišču, pripravljenem za objavo, opozorila na le delno predajo arhiva najdišča z nepopolnimi grobnimi celotami in brez dokumentacije izkopavanj.¹³ Prav zaradi odsotnosti dokumentacije izkopavanj celostne analize grobišča ni mogoče izvesti. Kljub nezanesljivim grobnim celotam pa so ti predmeti dobro primerjalno gradivo.

4.2 IZKOPAVANJA LETA 1978

Gradišče nad Trnovim pri Ilirski Bistrici je bilo leta 1969 zavarovano kot arheološko območje.¹⁴ Poleg prazgodovinske naselbine na hribu Gradišče je varstveni režim veljal tudi za najverjetnejše območje pripadajočega grobišča na grebenu.¹⁵ To je bilo zaradi delujočega kamnoloma, še posebno v začetku sedemdesetih let 20. stoletja, zelo ogroženo.¹⁶

Zavod za spomeniško varstvo Nova Gorica (ZSV Nova Gorica) in zanj odgovorna konservatorka arheologinja Nada Osmuk je s poizvedovanjem in preverjanjem na terenu leta 1973 ugotovila, da ima Komunalno gradbeno podjetje Ilirska Bistrica (KGP) v načrtu kamnolom modernizirati in močno razširiti.¹⁷ Večkratna ostra opozorila, da širjenje kamnoloma ogroža celotno grobišče in da so zato potrebna obsežna zaščitna izkopavanja, so bila prezrta. Dogovor med ZSV Nova Gorica in KGP je

¹² Povoda za vračanje gradiva v Slovenijo leta 1961 ne poznamo (*A/ Trnovo pri Ilirski Bistrici*, Arhiv NMP). Ponujata se dve možni razlagi. Prvo vidimo kot posledico sprememb in reorganizacije muzeja na Reki ob koncu petdesetih in na začetku šestdesetih let 20. stoletja (<https://ppmhp.hr/povijest-muzeja-2/>). Druga, verjetnejša, pa je povezana z vračanjem kulturne dediščine iz Italije, ki bi se lahko zgodila na začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja, tako kot v primeru vračanja dediščine Italijanskega speleološkega inštituta, ki je deloval v Postojni (Bavdek 2017, 36–40).

¹³ Poročilo Urleb 1990. Verjetno je prišlo tudi do mešanja predmetov iz grobov.

¹⁴ Varstveni režim III. stopnje, določen z odlokom SO Ilirska Bistrica, je narekoval, da se ob morebitnih gradbenih ali drugih zemeljskih posegih v nepremični arheološki spomenik izvedejo predhodne arheološke raziskave v obliki sondiranja, med gradbenimi deli pa se izvaja tudi arheološki nadzor ob zemeljskih izkopih. Za izdajo lokacijskega in gradbenega dovoljenja v območju spomenika je treba pridobiti soglasje pristojne spomeniške službe (Odlok o spomeniškem redu za arheološka območja v občini Ilirska Bistrica, *Primorske novice, Uradne objave št. 6, 29. marec 1969*, Koper, str. 44).

¹⁵ V nacionalnem registru kulturne dediščine je arheološko najdišče Gradišče nad Trnovim pri Ilirski Bistrici zavedeno pod oznako EŠD 780/EID 1-00780.

¹⁶ Kamnolom nad Trnovim je v začetku sedemdesetih let prejšnjega stoletja začelo upravljati Komunalno gradbeno podjetje Ilirska Bistrica (Dekleva 2011, 178).

¹⁷ Nada Osmuk, *Evidenčni list Trnovo pri Ilirski Bistrici* (Arhiv ZVKDS OE Nova Gorica).

bone remains from 61 graves (*Pl. 1–10*). The finds were only accompanied by a list of graves and a list of finds arranged in groups. In the text on the Trnovo cemetery that Urleb prepared for publication, she notes that only part of the site archive with incomplete grave groups and without documentation was handed over.¹³ This makes a comprehensive analysis of the cemetery impossible, whereas the grave goods are useful for comparison purposes.

4.2 EXCAVATION IN 1978

The site at Gradišče above Trnovo near Ilirska Bistrica was protected as an archaeological area in 1969.¹⁴ In addition to the prehistoric settlement on the hill of Gradišče, the protection measures also pertained to the most probable area of the associated burial ground.¹⁵ The latter was in particularly great danger due to the activities of a quarry still operational there in the early 1970s.¹⁶

The heritage protection institute in Nova Gorica (ZSV Nova Gorica, predecessor of ZVKDS) and its competent conservator, archaeologist Nada Osmuk gathered information on the site and verified it at the site. In 1973, she found that the Komunalno gradbeno podjetje Ilirska Bistrica (KGP) company planned to modernise and greatly expand the quarry.¹⁷ They ignored the repeated stern warnings that the expansion of the quarry would threaten the entire cemetery, and extensive rescue excavation was therefore required. An agreement between ZSV Nova Gorica and KGP was finally reached by the end of 1976. The contract stipulated that the archaeological excavation take place in 1978, until which time the work in the quarry was to be suspended or not to extend onto the archaeological site. KGP failed to respect the agreement and encroached heavily on the protected area. Only after the intervention

¹³ Report Urleb 1990. It is likely that the goods also came to be mixed as to their grave groups.

¹⁴ The Level III protection regime established by an ordinance of the Ilirska Bistrica Municipality stipulated that in the case of construction or other earthworks in the area of an immovable archaeological monument preliminary archaeological investigation in the form of trial trenching should be conducted, and that archaeological monitoring should also be carried out during the construction works. A consent of the competent heritage protection service was required before issuing a planning and building permit in the area of the monument.

¹⁵ The archaeological site of Gradišče above Trnovo near Ilirska Bistrica is listed in the Slovenian Cultural Heritage Register under EŠD 780/EID 1-00780.

¹⁶ The company KGP began managing the quarry above Trnovo in the early 1970s (Dekleva 2011, 178).

¹⁷ Nada Osmuk, *Evidenčni list Trnovo pri Ilirski Bistrici* (archive of the ZVKDS OE Nova Gorica).

Sl. 4.6: Pogled na kamnolom Trnovo nad Ilirsko Bistrico in na jugovzhodni del prazgodovinske naselbine, iz sedemdesetih let 20. stoletja. (Foto: N. Osmuk.)

Fig. 4.6: The Trnovo quarry above Ilirska Bistrica and the southeastern part of the prehistoric settlement, photo taken in the 1970s. (Photo: N. Osmuk.)

bil dosežen šele konec leta 1976. Po sklenjeni pogodbi med njima naj bi se arheološka izkopavanja odvijala v letu 1978, dotlej pa naj bi dela v kamnolomu mirovala oziroma naj se izkop ne bi širil na območje arheološkega spomenika. Vendar KGP pogodbenih obveznosti ni spoštoval in je močno posegel v varovano območje. Šele s posredovanjem ustreznih služb so dela v kamnolomu omejili vse do izvedbe arheoloških izkopavanj (sl. 4.6).¹⁸

Zaščitna arheološka izkopavanja leta 1978¹⁹ so bila omejena z načrtovano skrajno mejo eksploatacije kamnoloma. Določen je bil tudi zaščitni pas nad njim, ki ga je bilo prav tako treba raziskati. Obseg ogroženega območja je bil velik skoraj 7000 m² (sl. 4.7).

Arheološka izkopavanja so potekala od 15. 5. do 9. 6. 1978. Vodila jih je arheologinja konservatorka Nada Osmuk (ZSV Nova Gorica) v stalnem sodelovanju z arheologinjo muzealko Mehtildo Urleb (Kraška muzejska zbirka, Inštitut za raziskovanje krasa SAZU) (sl. 4.8). V strokovni ekipi sta bili še Alenka Možina (tedaj študent-

of the competent services was the quarry work limited pending archaeological excavation (Fig. 4.6).¹⁸

The rescue archaeological excavation in 1978¹⁹ were limited with the intended maximum extent of the quarry. A protection zone above the quarry was also defined and had to be investigated. The endangered area extended across almost 7000 m² (Fig. 4.7).

The archaeological excavation was conducted between 15 May and 9 June 1978. It was led by archaeologist and conservator Nada Osmuk (ZSV Nova Gorica) in constant cooperation with archaeologist and museum curator Mehtilda Urleb (Kraška muzejska zbirka/Kras Museum Collection, Karst Research Institute SAZU) (Fig. 4.8). The professional team further included Alenka Možina (then student of archaeology at the Faculty of Arts, University of Ljubljana) and Lilijana Žbogar (ZSV Nova Gorica).

The excavation examined the ridge just above the quarry, in an area with the local name of Periševa gmajna. The endangered area was roughly delimited (Fig. 4.9). Adaptive trial trenching was selected as the most effective method for investigating such a large area. The trial trenches were positioned with respect to the

¹⁸ Dopis ZSV podjetju KGP št. 311-1/78-On z dne 7. 3. 1978 in dopis Republiškega rudarskega inšpektorata KGP Ilirska Bistrica (311-2/78, 17. 4. 1978). (Arhiv ZVKDS OE Nova Gorica).

¹⁹ Odločba Zavoda RS Slovenije za spomeniško varstvo, št. 630-18/78-dr.IC-ms z dne 8. 5. 1978 (arhiv ZVKDS OE Nova Gorica).

¹⁸ Official correspondence (Archive of the ZVKDS OE Nova Gorica).

¹⁹ Decision of the heritage protection institute (archive of the ZVKDS OE Nova Gorica).

Sl. 4.7: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1978. Lega sond na grebenu in današnje meje kamnoloma. M. = 1:1500. (Osnovni načrt hrani: ZVKDS OE Nova Gorica.)

Fig. 4.7: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavation in 1978. Plan of the trial trenches and of the quarry on the ridge. Scale = 1:1500. (Basic plan kept in: ZVKDS OE Nova Gorica.)

Sl. 4.8: Pogled s severovzhoda na območje arheoloških raziskav na nekropoli Trnovo pri Ilirski Bistrici leta 1978. V ozadju sta Ilirska Bistrica in dolina Reke. (Foto: N. Osmuk.)

Fig. 4.8: Archaeological excavation in the Trnovo cemetery near Ilirska Bistrica in 1978, with Ilirska Bistrica and the valley of the Reka in the background. View from the northeast. (Photo: N. Osmuk.)

ka arheologije Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani) in Lilijana Žbogar (ZSV Nova Gorica).

Izkopavanja so potekala na delu grebena tik nad kamnolomom. Ledinsko ime tega dela je Periševa gmajna. Okvirno so bile načrtane linije ogroženega območja (sl. 4.9). Kot najučinkovitejša metoda za hiter arheološki pregled tako obsežnega območja se je zdelo sondiranje s prilagajanjem. Umestitev sond so določali konfiguracija grebena in recentni izkopi.²⁰ Enako odločilni so bili rezultati izkopavanj, sonde so bile zmanjšane ali zvečane glede na negativne ali pozitivne izvide. V začetni fazi sta bili geodetsko umeščeni sondi I in II v smeri JZ–SV. Ker je bil začetni izkop na njunem jugozahodnem delu, v bližini takratnega roba kamnoloma, negativen, nista bili izkopani v prvotno predvidenem obsegu. Vmesni prostor med njima je bil preiskan s sondami I/2, I/3 in I/4.²¹ Ogroženo severovzhodno območje je bilo pregledano s sondami III–VIII. Razvejena mreža 11 sond se je razprostirala od takratnega roba kamnoloma (višinska kota 525 m n. m.) na jugozahodu proti vrhu grebena na jugovzhodu. Zajela je strmo in valovito kraško pobočje z neizrazitimi naravnimi terasami.²² Le na jugozahodnem

configuration of the terrain and the recent earthworks,²⁰ but also to the results of the previous trial trenches that indicated the size and location of the next trench. Trenches I and II were positioned first and oriented SW–NE. Their excavation began at the SW end, near the edge of the quarry. As the results there were negative, they were not excavated in the extent originally foreseen. Investigation proceeded with Trenches I/2, I/3 and I/4 positioned between Trenches I and II.²¹ The NE part of the endangered area was examined with Trenches III–VIII. The intricate pattern of eleven trenches reached from the then edge of the quarry (altitude point 525 m asl) in the SW toward the top of the ridge in the SE. It covered steep and undulating karst terrain with inconspicuous natural terraces.²² There was slightly larger levelled ground in the SW, in Trenches I and II, and a terrace above it. The last, Trench IX (Fig. 4.7) was excavated on the SE slope of the ridge (altitude point 510 m asl); it gave a negative result.

The stratigraphy in the investigated area was relatively simple and uniform. The uneven limestone

²⁰ Umestitev sond se je prilagajala recentnim izkopom vojaških jarkov in dovoznim potem. Večje in manjše jame, ki so nastale s kopanjem in odstranjevanjem kamenja v polpretekli zgodovini, so bile zabeležene v terenskih dnevnikih.

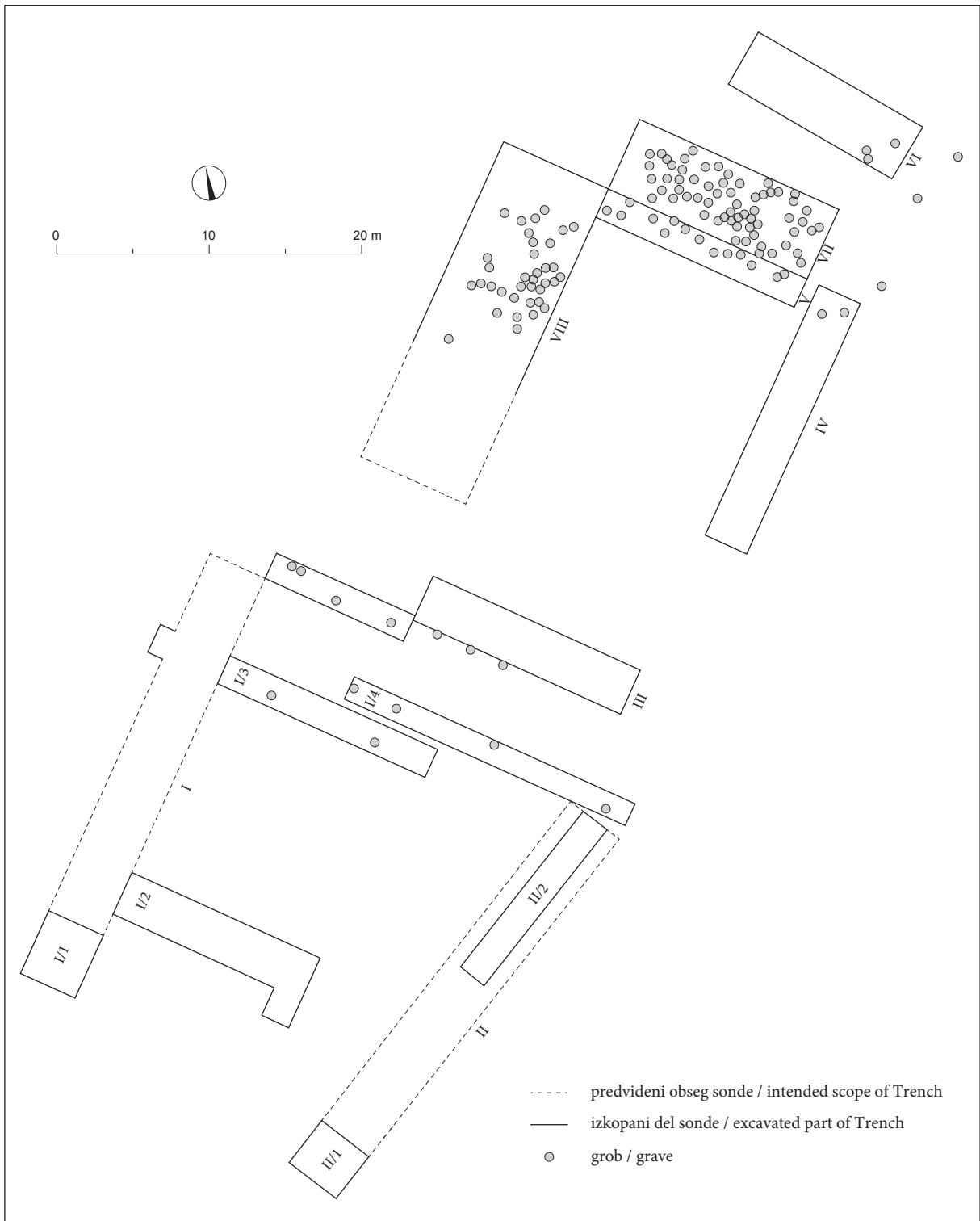
²¹ Na območju sond I in II ter v njunem vmesnem prostoru je bilo izkopanih šest sond, oštevilčene so bile kot sonde I/1, I/2, I/3 in I/4 ter II/1 in II/2.

²² Naklon vzdolžnega profila v območju sond je bil dokaj konstanten in je v povprečju znašal 17,1 %. V profilu ni zaznati ponavljajočih se neizrazitih teras, dobro pa je vidna izravnava ali ravnica v območju sonde I (višinska kota

²⁰ The positioning of the trial trenches also considered the recent military trenches and access routes. The differently-sized pits created by the digging and stone removal in recent history were recorded in the field diaries.

²¹ Six trial trenches were excavated in the areas of and between Trenches I and II, marked as Trenches I/1, I/2, I/3 and I/4, as well as II/1 and II/2.

²² The inclination of the terrain was fairly constant and measured 17.1% on average. The cross section reveals no recurring terraces, but clearly shows levelled ground in the area of Trench I (altitude point 536 m asl). A large depression was observable between this levelling and the edge of the quarry.

Sl. 4.9: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1978. Tloris sond I–VIII. Raztezale so se po grebenu od jugozahoda proti severovzhodu. M. = 1:400.

Fig. 4.9: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavation in 1978. Plan of Trenches I–VIII positioned from southwest to northeast along the ridge. Scale = 1:400.

Sl. 4.10: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1978. Pogled na razgibano in delno razdrobljeno apnenčasto podlago, ki je segala tudi v plast ruše. Z apnenčastim drobirjem pomešana rjava zemlja nad podlago je bila mestoma precej debela. (Foto: N. Osmuk.)
 Fig. 4.10: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavation in 1978. The undulating and crumbling limestone bedrock in some place pierced the turf. The brown soil mixed with bedrock debris varied greatly in thickness. (Photo: N. Osmuk.)

delu, v sondah I in II, je bila nekoliko večja izravnava (uleknina) in nad njo terasa. Ob zaključku izkopavanj je bila na jugovzhodnem pobočju grebena (višinska kota 510 m n. m.) v višini kamnoloma izkopana še IX. sonda (sl. 4.7), ki je bila arheološko negativna.

Na raziskanem območju je bila stratigrafija razmeroma enostavna in enotna. Nad razgibano apnenčasto podlago, ki se kaže kot apnenčast drobir ali kamniti bloki, je bila plast rjave do rdečkasto rjave zemlje, močno pomešana z drobnimi in debelejšimi apnenčastimi kamni. Debelino plasti je pogojevala konfiguracija terena, predvsem strmina in neizrazite terase (sl. 4.10). V sondah IV, V in VII se je v širšem pasu v smeri V–Z nad apnenčasto podlago in pod plastjo rjave zemlje s kamenjem ujela do 10 cm debela plast rumene ali rdeče ilovice. Obe plasti nad apnencem sta produkta raztapljanja apnenca v različnih

bedrock, in the shape of debris or blocks, was covered with a layer of brown to reddish-brown soil mixed with a large quantity of limestone debris. The layer thickness depended on the configuration of the terrain, primarily the inclination and the terraces (Fig. 4.10). Trenches IV, V and VII also revealed an up to 10 cm thick layer of yellow or red loam in a wide E–W belt above the bedrock and under the brown soil. Both layers above the bedrock are the result of limestone dissolution, but at different stages.²³ The turf that overlaid the soil with limestone debris was mainly thin, it was only thicker in parts of limited erosion and where the layer of brown soil was thicker. Patches of grass and exposed limestone bedrock are intermingled on the NE slope of the ridge, which forms semi-denuded karst terrain.²⁴

536 m n. m.). Med to izravnavo in takratnim robom kamnoloma je zaznati tudi večjo uleknino ali poglobitev.

²³ The geological description of the investigated area is taken from the excavation diaries (archive of the ZSV Nova Gorica and the NMP archive) and the contribution by Stanka Šebela in this publication.

²⁴ See Chapter 10 ('Geological situation' by Šebela).

fazah.²³ Travnata ruša, ki je prekrivala plast zemlje s kamenjem, je bila v povprečju tanka, debelejša je bila le na delih, ki jih erozija ni dosegla in kjer je bilo tudi več rjave zemlje. Na površini strmega severovzhodnega pobočja grebena, ki sodi med polgoli kras, se izmenjujejo zaplate trave in razkrita apnenčasta podlaga.²⁴

Z izkopavanji je bilo v sondah I–IX pregledanih 630,5 m² površine.

Sonda I/1 (sl. 4.9)

Sonda I je bila v prvotni izmeri 30 × 4 m usmerjena JZ–SV z ožjo stranico proti robu aktivnega kamnoloma. Zajela je uleknino, ki je potekala prečno po jugozahodnem delu grebena. Na vzdolžnem profilu območja grobišča (sl. 4.9; glej še op. 22) je na delu sonde I zaznavna terasa, ki je v terenskih dnevnikih opisana kot poglobitev. Sonda ni bila v celoti izkopana, temveč le njen jugozahodni del v velikosti 4 × 4,5 m, označen je bil kot sonda I/1. Izkop je zajel poglobitev, kjer se je nabirala erodirana zemlja s pobočja grebena. Na apnenčasti podlagi je bila enotna, do 0,60 m debela plast temnorjave zemlje, pomešane z apnenčastim gruščem, in nad njo travnata ruša, debela do 0,10 m. Po konfiguraciji terena je mogoče sklepati, da je bilo območje poglobitve v preteklosti že prekopano. Sonda I/1 je bila arheološko negativna.

Sonda I/2 (sl. 4.9)

S krajšo stranico je bila postavljena pravokotno na sondo I v smeri proti jugovzhodu. Od sonde I/1 je bila oddaljena 2 m. Prvotni obseg sonde I/2 je bil 13,5 × 3 m, pozneje je bila za 2 × 2 m razširjena proti jugozahodu. Na apnenčasti podlagi je bila na večjem delu le plast travnate ruše. V bližini sonde I pa je bila nad apnenčasto podlago plast zemlje, pomešane z apnenčastim gruščem, in nad njo travnata ruša. Sonda je bila arheološko negativna. Nad sondama I/1 in II/2 je bila proti severovzhodu zaznavna večja izravnana terasa.

Sonda I/3 (sl. 4.9; 4.11)

Postavljena je bila pravokotno na sondo I in vzporedno s sondo I/2. Od slednje je bila oddaljena 13,5 m v smeri proti severovzhodu. Velika je bila 15 × 2 m. Del te sonde je bil tudi 2 × 1 m velik podaljšek, izkopan severozahodno od sonde I. Sonda I/3 je potekala po ozki terasi, na severovzhodnem delu je bila apnenčasta podlaga razkrita, na jugozahodnem delu sonde je bilo na njej nekaj več zemlje. Zaznati je bilo stare izkope grobov, večje plošče peščenjaka in temnejšo plast zemlje, pomešane s kamni in živalskimi kostmi. Odkrita sta bila dva slabo zaznavna že prekopana grobova – **grob 1** in **3**.

²³ Geološka slika območja raziskave je povzeta po dnevnikih izkopavanj (Arhiv ZSV Nova Gorica in Arhiv NMP) in prispevku Stanke Šebela v tej publikaciji.

²⁴ Glej poglavje 10 (Šebela, Geološka zgradba).

Trenches I–IX examined a 630.5 m² large area.

Trench I/1 (Fig. 4.9)

It was initially intended to measure 30 × 4 m. It was oriented SW–NE with the shorter side facing the active part of the quarry. It covered the depression that crossed the SW part of the ridge. Part of Trench I in the longitudinal cross section of the cemetery (Fig. 4.9; also see *Fn. 22*) shows a terrace described as a depression in the field diaries. Only the SW part of the trench was actually excavated, measuring 4 × 4.5 m and marked Trench I/1. It examined the depression that collected the soil eroded from the slope of the ridge. The limestone bedrock was overlaid with a uniform, up to 0.60 m thick layer of dark brown soil mixed with limestone debris and covered with turf, the latter up to 0.10 m thick. The configuration of the terrain indicates the area of the depressions had already been dug up in the past. Trench I/1 yielded no archaeological finds.

Trench I/2 (Fig. 4.9)

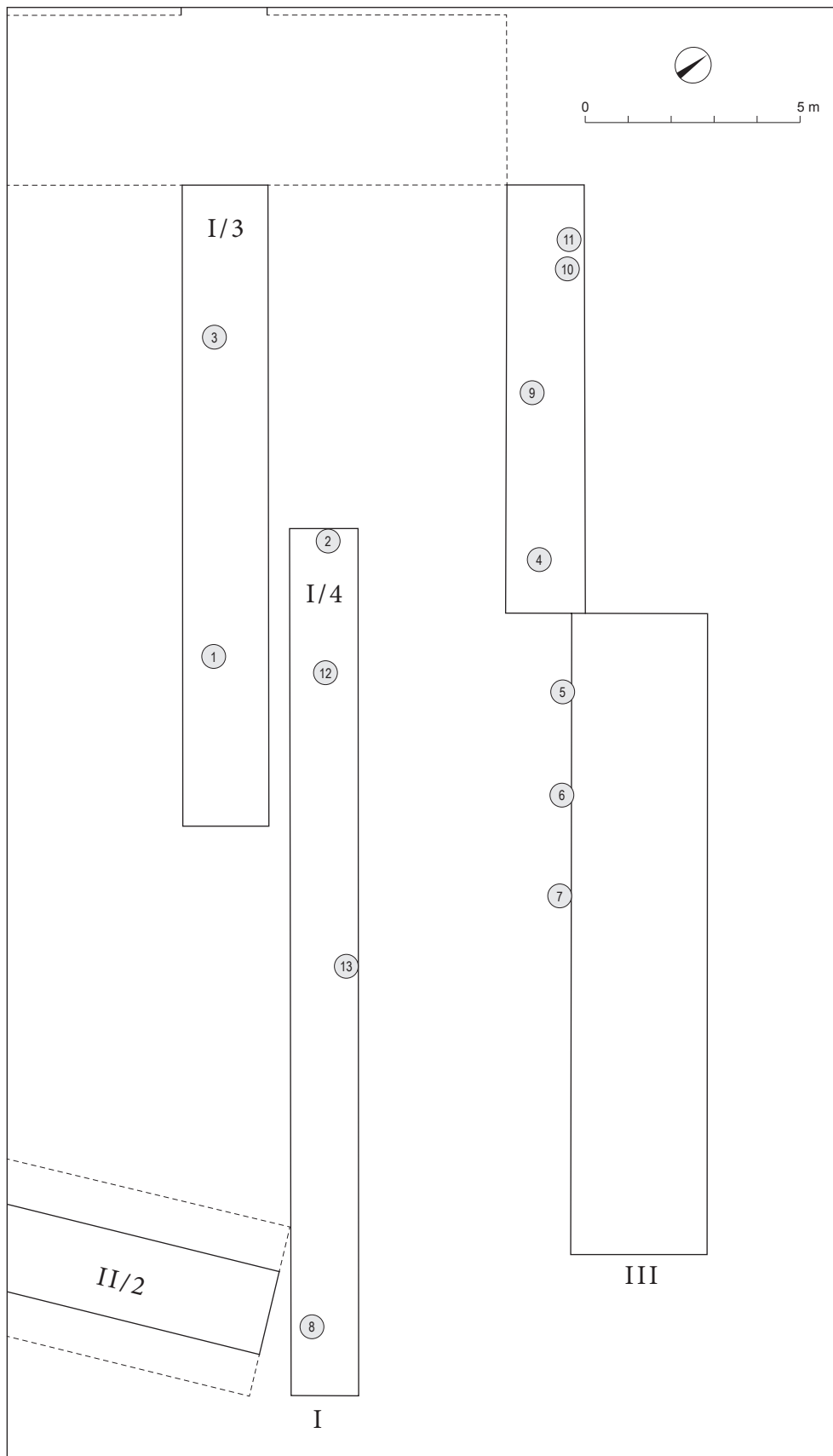
It was positioned perpendicularly to Trench I, touching it with the shorter side and oriented roughly NW–SE. It was dug 2 m east of Trench I/1. It initially measured 13.5 × 3 m, later extended for 2 × 2 m towards the SW. The bedrock was mostly covered with a layer of turf, only the part near Trench I had a layer of soil mixed with limestone debris in between. The trench yielded no archaeological finds. A large terrace was observed NE of Trenches I/1 and II/2.

Trench I/3 (Fig. 4.9; 4.11)

It was also positioned perpendicularly to Trench I, parallel to and 13.5 m NE of Trench I/2. It measured 15 × 2 m. The trench included a 2 × 1 m large extension excavated NW of Trench I. Trench I/3 was positioned on a narrow terrace and included a patch of exposed bedrock in the NE, while the SW part had a layer of soil. Excavation revealed the remains of previously dug up graves, large sandstone slabs and a dark layer of soil mixed with stones and animal bones. Two of these graves could roughly be identified – **Graves 1** and **3**.

Trench I/4 (Fig. 4.9; 4.11)

It was positioned between Trenches I/3 and III, oriented NW–SE parallel to them and along a narrow and inconspicuous natural terrace. It was extended NE to Trench II. It was 20 m long and 1.5 m wide. Its NW edge was delimited with a line of natural limestone pieces. The trench revealed blocks of the limestone bedrock covered with a small amount of soil, in turn covered with a thin layer of turf. **Grave 2** came to light at the NW edge of the trench and **Graves 8, 12** and **13** further east; all had already been dug up. The SE part of the trench held several pieces of prehistoric and Roman pottery, as well

Sl. 4.11: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1978. Tloris sond I/3, I/4, II/2 in III z oštevilčenimi grobovi. M. = 1:150.

Fig. 4.11: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavation in 1978. Plan of Trenches I/3, I/4, II/2 and III with numbered graves. Scale = 1:150.

Sonda I/4 (sl. 4.9; 4.11)

Umeščena je bila med sondi I/3 in III. Potekala je vzporedno z njima v smeri SZ–JV po neizraziti ozki naravni terasi. Izkop je bil razširjen proti severovzhodu do sonde II. Dolga je bila 20 m, v širino je merila 1,5 m. Njen severozahodni rob je bil naravno omejen z vrsto apnenčastih kamnov. Izkop je razkril bloke apnenčaste podlage in malo zemlje s kamenjem nad njo ter tanko plast travnate ruše. Na skrajnem severozahodnem robu sonde je bil odkrit **grob 2**, v preostalem delu pa še **grobovi 8, 12 in 13**. Vsi so bili že prekopani. V jugovzhodnem delu sonde je bilo več drobcev prazgodovinske in rimske lončenine ter sledi žganih človeških in zdrobljenih živalskih kosti. Nekaj koščkov živalskih kosti, ki so bile odkrite okoli prekopanega groba 13, se hranijo v sklopu tega groba, druge živalske kosti niso ohranjene.

Opis sonde je povzet po terenskem dnevniku Urlebove. V terenskem dnevniku Osmukove je namreč jugovzhodni del sonde I/4 v dolžini 5 metrov označen kot podaljšek sonde II/2 in je grob 8 evidentiran v okviru te sonde.

Sonda II (sondi II/1 in II/2) (sl. 4.9)

Začetna velikost sonde je bila 30 × 4 m. Potekala je v smeri JZ–SV. S krajšo stranico je bila usmerjena na takratni rob kamnoloma. Od sonde I je bila oddaljena 18 m proti jugovzhodu.

Zajela je skalnato območje grebena, kjer je bila nad apnenčasto podlago plast zdrobljenega apnenca z malo zemlje in nad njo tanka plast ruše.

V območju sonde sta bila do apnenčaste podlage izvedena le izkopa v skrajnem jugozahodnem delu v velikosti 4 × 3,5 m do globine 0,40–0,60 m (Sonda II/1) in v severovzhodnem delu v velikosti 13 × 2 m (Sonda II/2) do globine 0,20–0,30 m. Obe sondi sta bili arheološko negativni.

Osmukova je v območje sonde II/2 locirala grob 8, Urlebova pa ga je umestila v sondo I/4.

Sonda III (sl. 4.9; 4.11)

Sonda je zajela slabo zaznavno ožjo teraso. Ker se je prilagajala dovozni poti, ki je prečila greben, je bila razdeljena na dva dela. Oba sta potekala severovzhodno od sonde I. Manjši del sonde (10 × 1,8 m) je potekal vzporedno s sondo I/3 v smeri SZ–JV, večji (15 × 3 m) pa vzporedno s sondo I/4. V sondi III odkriti grobovi so bili v preteklosti že izkopani. **Grobove 5, 6 in 7** je bilo mogoče zaznati že na površju. Po odkritju ruše so se pokazale še grobne jame **4, 9, 10 in 11**. Debelina z redkimi kamni pomešane rjave zemlje nad apnenčasto podlago je naraščala od severozahoda proti jugovzhodu, kjer je bila debela 0,30–0,50 m. Pokrita je bila s travnato rušo.

Sonda IV (sl. 4.9; 4.12)

Postavljena je bila na vzhodni rob grebena. Velika je bila 18 × 3 m. Z daljšo osjo je potekala v smeri SV–JZ. Ju-

as traces of cremated human and crushed animal bones. Several pieces of animal bones were found in the vicinity of Grave 13 that are documented as part of this burial, other animal bones are not preserved.

The trench is described using the information in Urleb's field diary. In contrast, the field diary of Osmuk notes the SE part of Trench I/4 in the length of 5 m as an extension of Trench II/2 and Grave 8 is ascribed to the latter.

Trench II (Trenches II/1 and II/2) (Fig. 4.9)

It was initially intended to measure 30 × 4 m. It was oriented SW–NE with the shorter west side at the then edge of the quarry. It was positioned 18 m SE of Trench I.

The trench examined the rocky, exposed part of the ridge, where the bedrock was covered with a layer of limestone debris mixed with some soil and that in turn covered with a thin layer of turf.

Excavation only reached down to the bedrock in two places: in the 4 × 3.5 m large Trench II/1 at the SW end, which reached the depth of 0.40–0.60 m, as well as in the 13 × 2 m large Trench II/2 that reached the depth of 0.20–0.30 m. Neither of the trenches held archaeological finds.

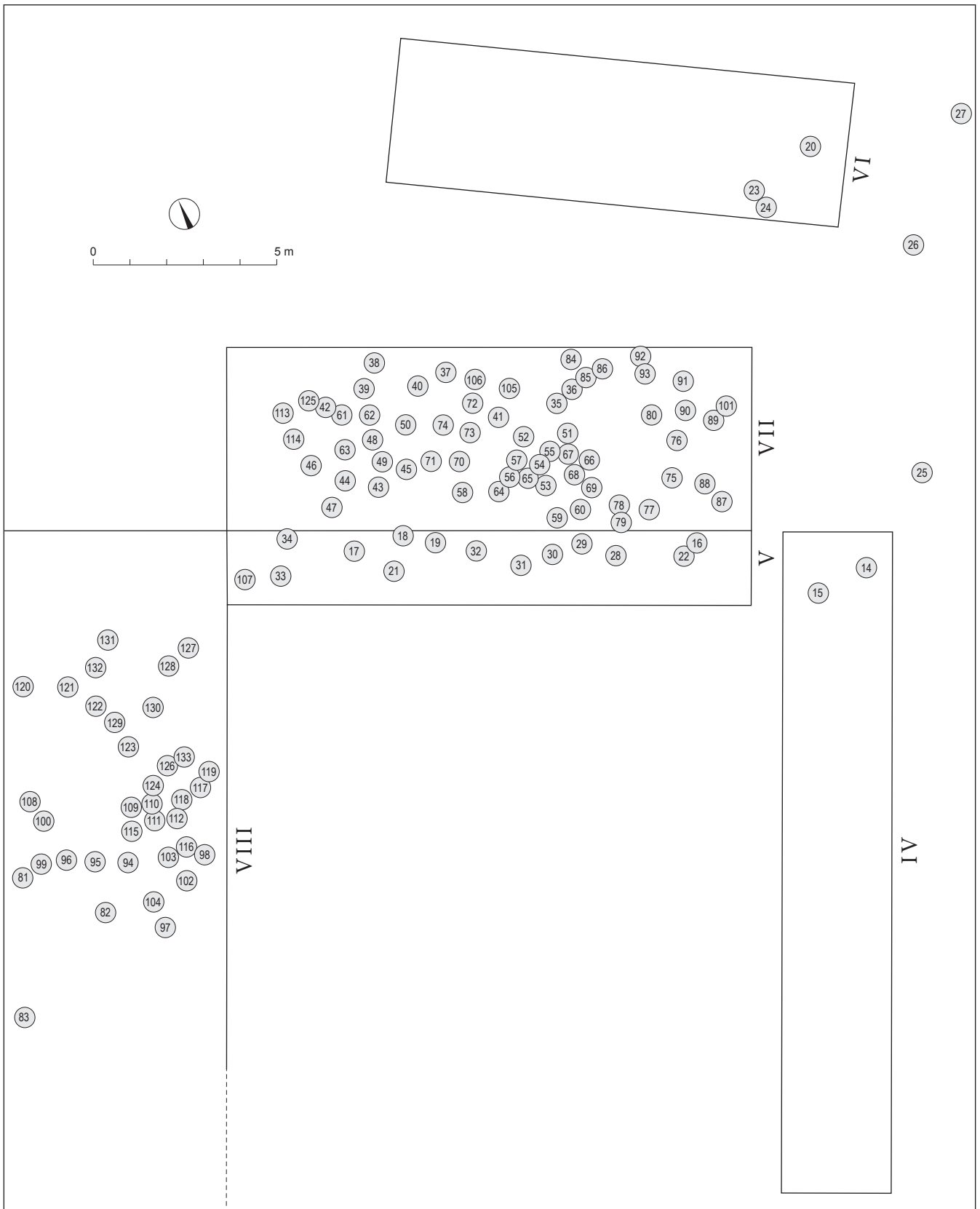
Osmuk located Grave 8 in Trench II/2, whereas Urleb placed it in Trench I/4.

Trench III (Fig. 4.9; 4.11)

It was positioned on a poorly discernible narrow terrace. It followed the access road crossing the ridge and was therefore divided in two parts, both NE of Trench I. The smaller part (10 × 1.8 m) was parallel with Trench I/3 and ran in a NW–SE direction, the larger part (15 × 3 m) was parallel with Trench I/4. The graves found in Trench III had already been excavated in the past. **Graves 5, 6 and 7** were perceptible on the surface, whereas the pits of **Graves 4, 9, 10 and 11** came to light after removing the turf. The layer of brown soil mixed with rare stones that covered the bedrock thickened from NW to SE where it was 0.30–0.50 m thick. This layer was covered with turf.

Trench IV (Fig. 4.9; 4.12)

It was positioned on the east edge of the ridge. It measured 18 × 3 m and had a NE–SW orientation. Its SW part examined the gently sloping part of the ridge, where excavation reached 0.90 m deep to the bedrock. The thick layer of brown soil mixed with limestone pieces was covered with turf and here and there contained pieces of sandstone. In the NE, the trench examined a steeper part of the ridge, where the bedrock was overlaid with a 0.04–0.08 m thick layer of yellow loam. This was covered with a 0.30–0.40 m thick layer of brown soil mixed with stones and with turf that was on average 0.10 m thick. Traces of previously excavated graves were observed in several places. The layer of brown soil held

Sl. 4.12: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1978. Tloris sond IV–VIII z oštevilčenimi grobovi. M. = 1:150.

Fig. 4.12: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavation in 1978. Plan of Trenches IV–VIII with numbered graves. Scale = 1:150.

→ Sl. 4.13: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1978. Izkop sond V in VII z Gradiščem v ozadju. Pogled z jugovzhoda. (Foto: N. Osmuk.)

Fig. 4.13: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavation in 1978. Trenches V and VII with the settlement in the background. View from the southeast. (Photo: N. Osmuk.)

gozahodni del sonde je zajel zložen del grebena. Izkop je v tem delu sonde segal do 0,90 m globoko do apnenčaste podlage. Debelo plast rjave zemlje, pomešane s kamni, je prekrivala travnata ruša. V njej so bili tu in tam kosi peščenjaka. Severovzhodni del sonde je zajel strmejši del grebena. Tu je apnenčasto podlago mestoma prekrivala tanka, 0,04–0,08 m debela plast rumene ilovice. Nad njo je bila 0,30–0,40 m debela plast rjave zemlje s kamenjem, to pa je pokrivala travnata ruša, v povprečju debela 0,10 m. Na več mestih so se pokazale sledi prekopanih grobov. V plasti rjave zemlje s kamni so bili vidni majhni kupi prekopane zemlje in kosi peščenjaka. Dokumentirana sta bila slabo zaznavna **grobova 14 in 15**.

Sonda V (sl. 4.9; 4.12; 4.13)

Potekala je kot nadaljevanje sonde IV proti severozahodu v liniji grobov 14 in 15 (2 m širok pas). Sondi IV in V je ločeval le kontrolni profil. Velikost sonde V je bila 14,5 × 2 m in je zajela neizrazito naravno teraso, ki se je rahlo dvigovala od jugovzhoda proti severozahodu.

Tako kot v severovzhodnem delu sonde IV je bila tudi tu mestoma nad apnenčasto podlago ujeta do 0,10 m debela plast rumene in rdeče ilovice. Dokumentirana je bila v grobovih 21, 28 in 30–33. Nad njo sta bili plast rjave zemlje z manjšimi kamni in travnata ruša. Proti severozahodu je sonda zajela kamnito pobočje, kjer je bila apnenčasta podlaga vidna že takoj pod travnato rušo. V sondi je bilo odkritih **14 grobov: 16–19, 21, 22, 28–34, 107**. Dva sta bila prekopana (grobova 16 in 22), trije (grobovi 18, 21 in 32) so bili pri vrhu poškodovani. Zaradi lege sonde na neizraziti terasi, ki teče od jugovzhoda proti severozahodu, se zdi, da so bili pokopi na tem delu grobišča v horizontalni liniji, začeni z grobovoma 14 in 15 v sondi IV in v nadaljevanju vsi grobovi v sondi V.

Sonda VI (sl. 4.9; 4.12)

Sonda VI je potekala v smeri SZ–JV in je merila 12,5 × 4,0 m. Zajela je strmo, močno kamnito pobočje. Stratigrafija v sondi je bila enostavna. Apnenčasta podlaga je bila mestoma tik pod travno rušo ali pa je bila celo razkrita. Na jugovzhodnem delu sonde, v območju odkritih **grobov 20, 23 in 24**, je apnenčasto podlago prekrivala plast svetlorjave zemlje s kamenjem in nad njo tanka plast travnate ruše. Osrednji in severozahodni del sonde sta bila arheološko negativna.

small spoil heaps and sandstone pieces. Poorly visible **Graves 14 and 15** were documented.

Trench V (Fig. 4.9; 4.12; 4.13)

It was perpendicular to and just NW of Trench IV, continuing in the line of Graves 14 and 15 (a 2 m wide belt). Trenches IV and V were only separated by a baulk of earth. The 14.5 × 2 m large Trench V was positioned on an inconspicuous natural terrace that gently rose from SE to NW.

As in the NE part of Trench IV, here as well there was an up to 0.10 thick layer of yellow and red loam covering the bedrock in some places. It was documented in Graves 21, 28, 30–33. It was covered with a layer of brown soil with small stones, in turn covered with turf. In the NW, the trench examined the rocky slope where the bedrock was immediately under the turf. The trench revealed fourteen graves – **Graves 16–19, 21, 22, 28–34, 107**. Two of these had already been dug previously (Graves 16 and 22) and three (Graves 18, 21 and 32) were damaged at the top. Their position on the terrace suggests they may have been aligned, beginning with Graves 14 and 15 in Trench IV and continuing with the graves in Trench V.

Trench VI (Fig. 4.9; 4.12)

Trench VI was oriented NW–SE and measured 12.5 × 4.0 m. It examined the steep rocky slope. The bedrock was either just under the turf or even exposed. In the SE part of the trench, where **Graves 20, 23 and 24** came to light, a layer of light brown soil with stones covered the bedrock and was in turn covered with turf. The central and NW part of the trench yielded no archaeological finds.

Sl. 4.14: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1978. Pogled z vzhoda na izkop v sondi VIII. Grobovi so bili na severovzhodnem delu vkopani v plastovito in razdrobljeno apnenčasto podlago. (Foto: N. Osmuk.)

Fig. 4.14: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavation in 1978. Trench VIII revealed graves in the northeastern part that were dug into the crumbly and bedded limestone bedrock. View from the east. (Photo: N. Osmuk.)

Sonda VII (sl. 4.9; 4.12; 4.13)

Postavljena je bila, kot razširitev sonde V, za 4,5 m proti severovzhodu. Z njo se je stikala po daljši, južni stranici. Obseg sonde je bil $14,5 \times 4,5$ m. Zajela je nag-njen hrbet grebena z neravno površino, polno izboklin in vdrtin. V severozahodnem delu sonde je bilo nad apnenčasto podlago malo rjave zemlje s kamenjem in nad njo travnata ruša. V tem delu sonde so bile tik pod travnato rušo kamnite plošče – pokrovi grobov. V jugovzhodnem delu je bila nad apnenčasto podlago mestoma rumena do rdeča ilovica (grobovi 51–53, 56, 67–69, 75–80, 84, 85, 93). V grobovih 51, 52 in 53 je bila najdebelejša, od 0,13 do 0,23 m. Nad njo je bila debelejša plast rjave zemlje s kamenjem, pokrite s travnato rušo. Debela plast rjave zemlje naj bi bila posledica urejanja in obdelave površine v preteklosti. Prekopi so segli do grobnih jam, zaradi tega je bilo v jugovzhodnem delu sonde pri vrhu poškodovanih več grobov. V sondi je bilo odkritih **62 grobov: 35–80, 84–93, 101, 105, 106, 113, 114, 125.**

Trench VII (Fig. 4.9; 4.12; 4.13)

It was an extension of Trench V, reaching 4.5 m further NE and touching Trench V along its longer south side. It was 14.5×4.5 m large and examined the top of the ridge with uneven terrain. The bedrock in the NW part of the trench was covered with a thin layer of brown soil with stones and turf. Here, stone slabs that served as grave covers were found directly under the turf. The bedrock in the SE part was in places covered with yellow to red loam (Graves 51–53, 56, 67–69, 75–80, 84–85, 93). This layer was thickest in Graves 51, 52 and 53, measuring 0.13–0.23 m. It was overlaid with a thick layer of brown soil with stones, itself covered with turf. The layer of soil is probably the result of past land use, which reached to the grave pits, damaging several top sections of the graves in the SE part. The trench held **62 graves: 35–80, 84–93, 101, 105, 106, 113, 114, 125.**

Sonda VIII (*sl. 4.9, 4.12; 4.14*)

Sonda je bila postavljena na severozahodni rob grebena. Velika je bila 22,5 × 7,5 m. Po daljši stranici je potekala v smeri JZ–SV. Jugozahodni del sonde je zajel položnejši del grebena. Proti severovzhodu se je pobočje močno dvignilo in plasti nad apnenčasto podlago so se stanjšale. Šest metrov od jugozahodnega roba so bile plasti nad podlago debele le še 0,30–0,40 m. Ponekod se je apnenec videl že na površini. Čeprav je bila prva tretjina izkopa arheološko negativna, je bilo mogoče slediti prekopanim plastem in grobnim ploščam iz peščenjaka, zanesljivih dokazov o grobnih jamah pa ni bilo. Na severovzhodnem delu sonde se zaporedje plasti ni spremenilo. Več je bilo tudi znakov starejših prekopov, plošč iz peščenjaka in slabo vidnih grobnih jam. Pri 19 grobovih je bilo zaznati poškodbe, največkrat pri vrhu grobne jame (grobovi: 81–83, 96, 98, 100, 102–104, 108, 110–112, 116, 122–124, 127, 129, 132). V sondi VIII je bilo odkritih **36 grobov: 81–83, 94–100, 102–104, 108–112, 115–124, 126–133.**

Sonda IX

Sonda je bila postavljena na strmo jugovzhodno pobočje grebena (višinska kota 510 m n. m.) in hkrati na severovzhodni rob kamnoloma. Velikost sonde je bila 12 × 2,5 m, naknadno je bila podaljšana za 3 × 2 m. Največja globina izkopa do apnenčaste podlage je bila 0,60 m. Sonda je bila arheološko negativna. Dokumentirana je bila le na osnovnem načrtu grobišča (*sl. 4.7*).

Grobovi zunaj sond (*sl. 4.9; 4.12*)

Na severovzhodnem robu grebena so bili zunaj sond odkriti **grobovi 25, 26 in 27.**

Z izkopavanji leta 1978 je bilo odkritih 133 žganih in žarnih grobov.

Trench VIII (*Fig. 4.9; 4.12; 4.14*)

It was positioned on the NW edge of the ridge and measured 22.5 × 7.5 m. Its orientation was SW–NE. The SW part examined the gentler part of the ridge. The slope rose steeply towards the NE and the layers covering the bedrock became thinner; six metres from the SW edge, these layers were only 0.30–0.40 m thick. In some places, the bedrock was even exposed. Although the first third of the trench yielded no finds, it was possible to trace the disturbed layers and sandstone cover slabs, but no reliable remains of grave pits. The stratigraphy remained the same in the NE part of the trench, while the traces of disturbed burials, sandstone slabs and poorly visible pits were more numerous. Nineteen graves were damaged, most frequently at the top of the pit (Graves 81–83, 96, 98, 100, 102–104, 108, 110–112, 116, 122–124, 127, 129, 132). Trench VIII held **36 graves: 81–83, 94–100, 102–104, 108–112, 115–124, 126–133.**

Trench IX

It was positioned on the steep SE slope of the ridge (altitude point 510 m asl) that was also the NE edge of the extant quarry. The trench originally measured 12 × 2.5 m and was extended for another 3 × 2 m. The bedrock lay at the maximum depth of 0.60 m. No finds came to light. The trench was only documented on the basic plan of the cemetery (*Fig. 4.7*).

Graves outside trial trenches (*Fig. 4.9; 4.12*)

Graves 25, 26 and 27 came to light outside the trenches, on the NE edge of the ridge.

The excavation in 1978 unearthed 133 urn and other cremation graves.

5 ZNAČILNOSTI GROBIŠČA IN POKOPOV

5 CHARACTERISTICS OF THE CEMETERY AND THE BURIAL PRACTICE

Nekropola na grebenu nad Trnovim pri Ilirski Bistrici je bila z arheološkimi izkopavanji le delno raziskana. Zaradi kamnoloma je bil odstranjen ves jugozahodni del grebena, zato ni več mogoče ugotoviti obsega grobišča. Širitev kamnoloma je najverjetneje posegla tudi v območje grobišča, kjer je leta 1926/27 izkopaval Battaglia. Edini podatek, ki nakazuje lokacijo njegovih izkopavanj, je kota 537, ta je hkrati tudi jugozahodni rob območja, raziskanega leta 1978 (*sl. 4.7; 4.9*). Na podlagi rezultatov teh zadnjih izkopavanj lahko grobišče na severozahodu omejimo s strmim skalnim pobočjem. Manj jasna je meja na severovzhodu, kjer ga morda lahko zamejimo z grobovi **25**, **26** in **27** (*4.9; 4.12*), odkritimi na strmem pobočju, medtem ko njegove severne meje izkopavanja najverjetneje niso dosegla.

Glavni vir podatkov za pričujočo analizo grobišča in pokopov na tej lokaciji so izkopavanja leta 1978,¹ ko je bilo odkritih 133 grobov. Glede na stanje grobov ob odkritju jih lahko razdelimo v tri skupine.

PREKOPANI GROBOVI

Nekateri grobovi so bili bolj ali manj v celoti izkopani pred letom 1978. Takih je 23, odkriti pa so bili po večini na jugozahodnem delu in severovzhodnem robu leta 1978 preiskanega območja (*sl. 5.1*): grobovi **1–16** v sondah I/3, I/4, III in IV, grobovi **22–23** in **25–27** v sondah V, VI in zunaj njih ter posamezna grobova **59** v sondi VII in **131** v sondi VIII (*t. 11A–G; 12A–C; 13A–B; 14C; 24C; 41E*).²

¹ Rezultati izkopavanj, grobovi in posamezni predmeti so bili po letu 1978 že večkrat preliminarno predstavljeni strokovni javnosti: Urleb, Osmuk 1978, 27–30; 1980, 116; 1981, 217–219; Urleb 1980, 285–289; 1984, 36–43; Gabrovec 1987, 151–177; Teržan 1990a; 49–84; 2021, 229–244; Teržan, Črešnar 2014, 703–725; Bavdek et al. 2010, 93, 95, 97, 98, 101; Bavdek, Urleb 2014, 537–547; Bavdek 2018, 170, 171; 2021, 279–283, 305–307.

² Podrobnejši opisi so navedeni v poglavju 12 (Katalog grobov in najdb).

The excavations conducted on the ridge above Trnovo near Ilirska Bistrica only investigated part of the prehistoric cemetery there. Its full extent cannot be ascertained, as the quarrying activities removed the entire south-western part of the ridge. The expansion of the quarry most likely also affected the area that Battaglia excavated in 1926/27. The location of this area can be inferred from the information that he investigated at Altitude Point 537, which is also the south-western edge of the area excavated in 1978 (*Fig. 4.7; 4.9*). The results of the latter excavation show the cemetery terminates in the northwest at a steep rocky slope. The boundary is less clear in the northeast, possibly indicated by Graves **25**, **26** and **27** (*Fig. 4.9; 4.12*) on another steep slope, while excavations most likely did not reach the northern boundary of the cemetery.

The analysis of the cemetery is mainly based on the data gained during the excavation in 1978,¹ when 133 graves were unearthed. We can distinguish between three categories of graves based on their condition upon discovery.

PREVIOUSLY EXCAVATED GRAVES

Some graves were partially or completely dug up prior to 1978. There are 23 such graves that were predominantly found in the south-western part and along the north-eastern edge of the area excavated in 1978 (*Fig. 5.1*): Graves **1–16** in Trenches I/3, I/4, III, IV, Graves **22–23**, **25–27** in Trenches V, VI, as well as Grave **59** in Trench VII and Grave **131** in Trench VIII (*Pl. 11A–G; 12A–C; 13A–B; 14C; 24C; 41E*).²

¹ The excavation results, graves and some of the grave goods appeared in several publications after 1978: Urleb, Osmuk 1978, 27–30; 1980, 116; 1981, 217–219; Urleb 1980, 285–289; 1984, 36–43; Gabrovec 1987, 151–177; Teržan 1990a; 49–84; 2021, 251–259; Teržan, Črešnar 2014, 703–725; Bavdek et al. 2010, 93, 95, 97, 98, 101; Bavdek, Urleb 2014, 537–547; Bavdek 2018, 170–171; 2021, 298–301, 305–307.

² For detailed descriptions, see Chapter 12 ('Catalogue of graves and finds').

Sl. 5.1: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1978. Lega prekopenih in poškodovanih grobov.

Fig. 5.1: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavations in 1978. Location of previously excavated and damaged graves.

Prekopani grobovi so bili vidni že na površju. Nezasuti grobovi so imeli ohranjeno jamo z dokaj jasnimi, ostrimi robovi, medtem ko so se grobovi, ki so bili po izkopu zasuti, kazali kot manjše poglobitve, vendar oblike in globine grobnih jam ni bilo več mogoče jasno določiti, prav tako ne vrste pokopa (žgan ali žarni). V zasutih

The previously excavated graves were clearly visible on the surface. The pits of those that were not backfilled had fairly clear, sharp edges, while the backfilled ones appeared as small sunken features, though the shape and depth of the burial pits or the burial rite (simple cremation or urn burial) could no longer be

grobni jam ali v njihovi bližini so tu in tam ležali ostanki razlomljenih plošč, s katerimi so bile najverjetneje pokrite (npr. grobovi 5–7). V prekopanih grobovih večinoma ni bilo žganine, tudi pridakov je bilo malo ali sploh nič. V grobu 22 so našli nekaj kostnih ostankov odraslega moškega in železno iglo (*t. 13B*), v grobu 16 pa so ležali odlomki lončenine in kos bronca, nežgane astragalne kosti domače ovce in divje koze ter prstne kosti prašiča (*t. 13A*).³ Popolnoma izpraznjen ni bil niti grob 2, na dnu je bilo še nekaj žganine, v njej pa so našli rimski novc in nežgano golenico domačega goveda (*t. 11B*). V grobovih 12 in 13 so ležali odlomki lončenih posod iz rimskega obdobja, v grobu 13 še nežgan zob domače ovce (*t. 12A; 12B*). V izpraznjenih jamah grobov 4, 14 in 15 so bili keramični drobci (*t. 11E; 11G; 12C*).

Prekopanih grobov zaradi skromnega nabora podatkov nismo vključili v analizo načina pokopa.

POŠKODOVANI GROBOVI

Pri nekaterih grobovih so bile opazne poškodbe, večinoma v vrhnjem delu. Največkrat je šlo za premik ali zdrs nagrobne plošče iz prvotne lege. Po mnenju Urlebove je bil najverjetnejši in prevladujoči vzrok teh poškodb plitev izkop grobnih jam na strmem delu pobočja, ki je bilo močnejše izpostavljeno zunanji vplivom in dejavnikom.⁴ Poškodbe so bile ugotovljene pri 47 grobovih, kljub temu smo jih vključili v nadaljnjo analizo, ker je mogoče opredeliti način pokopa (*sl. 5.1–5.3*).

DOBRO OHRANJENI GROBOVI

Pri bolje ohranjenih grobovih so bili zabeleženi podatki o zgradbi grobnih jam, legi žganine in kostnih ostankov ter ohranjenih grobnih pridakih. Takih grobov je 63.

V analizo pokopa na grobišču Trnovo pri Ilirski Bistrici je tako vključenih 110 bolj ali manj dobro ohranjenih grobov – 51 žganih in 59 žarnih (*sl. 5.2–5.4*).

ŽGANI POKOPI

Kot žgane označujemo grobove, pri katerih je bila žganina s kostmi posuta po dnu jame (*sl. 5.2*). Mednje smo vključili tudi devet grobov brez kostnih ostankov umrlih, od teh je bila žganina v treh (45, 63, 74), šest jam pa je zapolnjevala le rjava in temnorjava zemlja (47, 62, 64, 72, 105, 125). V grobovih 116 in 117 z dvema kotanjama na dnu je bila žganina v obeh. V grobu 117 je bila v eni kotanji pretežno žganina, v drugi pa predvsem žgane kosti. Pri grobu 40 je bila jama izdelana v

clearly identified. The remains of fragmented slabs, presumably grave covers, were found in the fills or in their vicinity (e.g. Graves 5–7). Rare graves of this group contained ashes and/or grave goods. Grave 22 held the bone remains of an adult man and an iron dress pin (*Pl. 13B*). Grave 16 revealed pottery sherds, a piece of bronze and unburnt astragali of domestic sheep and wild goat, as well as pig phalanges (*Pl. 13A*).³ Grave 2 had ashes on the bottom and among them a Roman coin and an unburnt tibia of domestic cattle (*Pl. 11B*). Graves 12 and 13 contained sherds of Roman pottery, Grave 13 held an unburnt tooth of domestic sheep (*Pl. 12A; 12B*), the otherwise emptied pits of Graves 4, 14 and 15 held small pottery sherds (*Pl. 11E; 11G; 12C*).

The data on the previously excavated graves is modest, which led us to exclude them from the analysis of the burial practice.

DAMAGED GRAVES

Some of the excavated graves were damaged, predominantly in the upper part and mostly involved the displacement of the cover. As the main cause of this damage, Urleb noted the fact that the grave pits were dug at a shallow depth on a steep slope exposed to external influences.⁴ Damage was documented in 47 graves; they were included in our analysis as the burial rite was identifiable (*Fig. 5.1–5.3*).

WELL-PRESERVED GRAVES

These allow us to identify the form of the grave pit and the position of the ashes, cremated bones and grave goods. There are 63 such graves.

The analysis of the cemetery at Trnovo near Ilirska Bistrica thus involved 110 more or less well-preserved graves, of those 51 are simple cremations and 59 are urn burials (*Fig. 5.2–5.4*).

SIMPLE CREMATION BURIALS

These are the graves in which ashes and cremated bones were deposited not in an urn, but simply on the bottom of the pit (*Fig. 5.2*). They include nine pits without human remains, of which three did contain ashes (45, 63, 74), whereas six pits only contained brown and dark brown earth (47, 62, 64, 72, 105, 125). Graves 116 and 117 had two depressions on the bottom, with ashes in both. In Grave 117, one depression predominantly held ashes and the other mainly cremated bones. The pit

³ Glej poglavje 12 (Katalog grobov in najdb).

⁴ Poročilo Urleb 1990.

³ See Chapter 12 ('Catalogue of graves and finds').

⁴ Report Urleb 1990.

Št. groba Grave No.	Dimenzije (cm) Size in plan (cm)	Globina (cm) Depth (cm)	Oblika jame Pit form	Izdelano dno Prepared bottom	Kamnita obloga Stone lining	Kamniti pokrov Stone cover	Žganina Ashes	Človeške kosti Human bones	Spol /starost (leta) Sex / Age (years)	Živalske kosti Animal bones	Pridatki (št.) Grave goods (No.)	Poškodovan Damaged	Slika na tabli Illustration on Plate
17	72×76	74	□	+		P	+	+			k fr.		13C
18	50×25	19						+	Indet.		k fr.	√	12D
21	35×28	/					+	+	Ad.		5	√	14B
24	41×36	64	□				+	+	Ad.		1		14C
31	25×15	40	0				+	+			1		15C
34	36×28	/	0		+	P	+	+			-		17B
38	25×20	55		+		P	+	+			-		17C
39	55×30	72		+		A	+	+			1		18D
40	70×40	56	◇			A	+	+	Ad.	+	k fr.		20A
42	40×33	68	0	+		P	+	+	Ad.		k fr.		20B
44	28×28	82	○		+	P	+	+	F? / Ad.		3		20F
45	36×36	73	○			P	+				k fr.		21A
46	28×24	68	0			P	+	+	Indet.		k fr.		20E
47	44×36	46	0								k fr.		20D
48	44×32	51				P	+	+	Ad.?		k fr.		21B
49	36×36	75	○			P	+	+			2		21A
50	32×12	45	0			A		+			-		21B
51	36×26	82	0	+			+	+	Ad. (<40)		2	√	21C
53	44×32	79	□				+	+	Ad. (<30)		4		21D
55	20×16	75	0				+	+	F? / (<30)		3		21F
56	32×24	74	0	+			+	+	Ad.	+	21	√	23,24A
60	56×32	/	◇				+	+	Ad.		3		24D
61	25×23	69	○	+		P	+	+			-		20B
62	36×26	60	0	+		P					k fr.		25A
63	40×32	58	0		+	A	+				k fr.		25B
64	36×36	<50	○		+						-	√	25C
65	75×32	40	◇		+		+	+	Ad.		3	√	25D
66	36×32	/	0				+	+	Ad.		-	√	25E
70	44×32	/					+	+			2	√	27A
71	84×40	/	◇				+	+			2	√	27D
72	36×24	/	0								-		27B
74	52×32	/					+				-	√	27E
76	44×32	61	0	+			+	+	Ad.		3	√	28A
86	40×28	30	0				+	+	Ad. (<40?)		5		31A
89	48×40	/	0			P	+	+	Ad. (<40?)		8		32A
90	36×28	<25	0			P	+	+			-		31B
91	48×44	80	○				+	+			-		31C
105	36×32	70	□								2	√	36B
106	40×36	80			+		+	+	Indet.		2		36C
107	40×38	65		+	+	A	+	+	Ad.		k fr.		36D

Št. groba Grave No.	Dimenzije (cm) Size in plan (cm)	Globina (cm) Depth (cm)	Oblika jame Pit form	Izdelano dno Prepared bottom	Kamnita obloga Stone lining	Kamniti pokrov Stone cover	Žganina Ashes	Človeške kosti Human bones	Spol / starost (leta) Sex / Age (years)	Živalske kosti Animal bones	Pridatki (št.) Grave goods (No.)	Poškodovan Damaged	Slika na tabli Illustration on Plate
113	28×24	73	0	+		P	+	+			2		38C
114	44×36	64					+	+			-		38D
116	40×36	63					+	+	Ad.		3	√	38E
117	60×40	54					+	+	Ad.	+	k fr.		38F
119	48×28	52	◇				+	+	Ad.		1		39B
120	52×40	112	0				+	+	Ad.	+	3		39C
125	48×48	54	○		+						-		40D
128	40×28	45	◇				+	+	Ad. (<40)		k fr.		40E
129	60×28	28	◇				+	+	Ad. (<40?)		-	√	40F
130	48×48	44	○				+	+			k fr.		41D
133	60×36	45				P	+	+			1		41A

Okrajšave / Abbreviations:

Oblika jame / Pit form: □ = kvadratna / square; [] = pravokotna / rectangular; ○ = okrogla / round; 0 = ovalna / oval; ◇ = podolgovata / elongated

Kamniti pokrov / Stone cover: P = peščenjak / sandstone; A = apnenec / limestone

Antropološka opredelitev / Anthropological identification: Ad. = adultus; Indet. = nedoločljiv / indeterminate; F = ženska / female

Pridatki / Grave goods: k fr. = keramični fragmenti / pottery sherds

Sl. 5.2: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja leta 1978. Zgradba žganih grobov.

Fig. 5.2: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavations in 1978. Characteristics of simple cremation graves.

dveh nivojih – na globljem poravnanim delu jame je bila žganina s kostnimi ostanki in pridatki; čemu je bil namenjen višji, prav tako izravnani del jame, pa ni jasno.

Količina kostnih ostankov v grobnih jamah je majhna in se giblje med manj kot 1 g v grobu 46 in 170 g v grobu 55.⁵ Kostni iz grobov 56, 76, 89, 90, 119 in 120 so slabo žgane, v grobovih 56 in 89 pa je bil s slabo žganimi kostmi v jami tudi pepel. Antropološko opredeljive so bile kosti iz 23 grobov, bolj ali manj zanesljivo je bilo mogoče določiti le starost. Analiza je pokazala, da so bile v njih pokopane odrasle osebe, mlajše od 40 let. V grobovih 40, 56 in 120 so bili najdeni tudi drobci žganih živalskih kosti, vendar jih zaradi premajhnih fragmentov in količine ni bilo mogoče pripisati posamezni živalski vrsti oz. taksonu. V grobu 56 je bil najden odlomek predmeta iz živalske kosti, v grobu 117 pa neožgan paroček srnjaka ali jelena.

Grobne jame so v tlorisu merile od 20 × 16 cm (grob 55) do 72 × 76 cm (grob 17) ter so bile globoke med 19 in 112 cm. Najplitvejši je bil grob 18, najgloblji pa grob 120, vkopan v naravno škrapljo.

⁵ Glej tu poglavje 11 (Leben-Seljak, Antropološka analiza).

of Grave 40 had two levels, with the lower level holding the ashes, cremated bones and grave goods, while the function of the upper one remains unclear.

The amount of bone remains in the grave pits was small, ranging from below 1 g in Grave 46 to 170 g in Grave 55.⁵ The bones from Graves 56, 76, 89, 90, 119 and 120 were poorly cremated, of which those in Graves 56 and 89 were mixed with ashes. The bones from 23 graves were anthropologically identifiable, though only the age could be determined, with a varying degree of certainty. Analysis has shown they held the remains of adult individuals less than 40 years old. Graves 40, 56 and 120 also held pieces of burnt animal bones, though the pieces were too small and their quantity too low to identify a specific animal species or taxon. Grave 56 revealed a fragment of an artefact made of animal bone, Grave 117 an unburnt tine of red or roe deer.

The grave pits measured from 20 × 16 cm (Grave 55) to 72 × 76 cm (Grave 17) in plan and were between 19 and 112 cm deep. Grave 18 was the shallowest, Grave 120 the deepest with the bottom in a natural crevice.

⁵ See Chapter 11 ('Anthropological evidence' by Leben-Seljak).

Oblika grobnih jam ni bila vselej jasna, določiti jo je bilo mogoče pri 38 od 51 žganih grobov. Kvadratno ali pravokotno obliko tlorisa so imeli štirje (17, 24, 53, 105), okroglo jih je imelo osem (44, 45, 49, 61, 64, 91, 125, 130), ovalne ali podolgovate oblike je bilo 26 grobov.

Grobne jame so večinoma naredili tako, da so odstranili razdrobljene dele apnenčaste podlage. Grob 39 je bil deloma vkopan še v rjavo zemljo s kamenjem, grob 18 pa je bil ves v tej zemljeno-kamniti plasti. Dna nekaterih grobnih jam (21, 31, 51, 56, 76) so segala v tanko plast sterilne ilovice, ki je ležala med apnenčasto podlago na vzhodnem delu grobišča.

V grobovih 56 in 76 so dno jame izravnali s tankim nanosom ilovice. V grobu 107 je bil na dno jame položen ploščat kamen, pri grobovih 17, 38, 39, 42, 51, 61, 62 in 113 pa je bila skrbnejše poravnana apnenčasta podlaga.

Nekaj grobnih jam je imelo stene obložene s kamni (34, 44, 63, 64, 65, 106, 107, 125).⁶ V grobu 107 je obloga iz večjih kamnov dajala oporo kamnitemu pokrovu, sestavljenemu iz dveh kosov apnenca. Z apnenčastimi ploščami so bili pokriti še grobovi 39, 40, 50 in 63. Plošče so bile različnih dimenzij in debele od 8 do 22 cm. S peščenjakom je bilo pokritih 15 grobov (17, 34, 38, 42, 44–46, 48, 49, 61, 62, 89, 90, 113, 133). Tudi ti pokrovi so bili iz enega ali več kosov kamnitih plošč, debelih od 2 do 15 cm. Nagrobno ploščo iz apnenca so pri grobu 63 obdajali manjši kamni. Kamnit venec je bil dobro prepoznaven tudi pri grobovih 44 in 106. Verjetno je bilo še več grobov na vrhu označenih s kamni, a jih je bilo težje prepoznati v razdrobljeni apnenčasti podlagi, pomešani z rjavo zemljo. Ta je ležala pod rušo na celotnem območju grobišča.⁷ Poleg tega je bilo 14 grobov v vrhnjem delu poškodovanih.

Brez pridatkov je bilo 13 grobov (34, 38, 50, 61, 64, 66, 72, 74, 90, 91, 114, 125, 129), od teh so bili trije poškodovani. Pomenljive korelacije med velikostjo in obliko jam ter kamnitimi oblogami ali pokrovi ni opaziti. Okroglo obliko v tlorisu so imeli štirje med njimi, dva pa sta bila podolgovate oz. ovalne oblike. Kamnite pokrove in/ali obloge ali poravnano dno je imelo šest grobov.

V 14 grobovih (eden od teh je bil poškodovan) so bili samo odlomki ali drobci lončenih posod (17, 18, 40, 42, 45–48, 62, 63, 107, 117, 128, 130). Tudi ti grobovi so imeli različno obliko v tlorisu, največkrat ovalno, redkeje okroglo, podolgovato ali pravokotno. Devet jih je bilo pokritih ali obdanih s kamni.

V preostalih 24 grobovih so bili pridani še deli noše, izjemoma delovni pripomočki (nožiček v grobu 53 in šivanka v grobu 65). Ti predmeti so najpogosteje ležali med žganino, redkeje so bili nanjo položeni. Velikost in oblika ter deli kamnite konstrukcije grobnih jam so v tej skupini grobov prav tako različni, devet jih je

The form of the grave pits was not always clear and could only be identified for 38 of the 51 simple cremation graves. Four graves (17, 24, 53, 105) were square or rectangular, eight (44, 45, 49, 61, 64, 91, 125, 130) were round and 26 were oval or elongated.

The pits were predominantly created by emptying natural hollows in the crumbly limestone bedrock. Grave 39 was partly also dug into the brown soil with stones, Grave 18 was entirely dug into this layer. The bottom of some graves (21, 31, 51, 56, 76) reached into the thin layer of sterile loam overlying the limestone bedrock in the eastern part of the cemetery.

Graves 56 and 76 had the bottom levelled with the addition of a thin layer of loam. A flat stone was laid on the bottom of Grave 107, while Graves 17, 38, 39, 42, 51, 61, 62 and 113 had a carefully levelled limestone bedrock forming the bottom.

Several grave pits had stones lining the walls (34, 44, 63, 64, 65, 106, 107, 125).⁶ The lateral large stones in Grave 107 supported the limestone cover composed of two pieces. Limestone was also used for the cover slabs of Graves 39, 40, 50 and 63; the slabs were of different sizes, measuring 8 to 22 cm in thickness. Fifteen graves (17, 34, 38, 42, 44–46, 48, 49, 61, 62, 89, 90, 113, 133) had a sandstone cover, of one or more stone slabs, 2 to 15 cm thick. In Grave 63, the limestone cover was surrounded by smaller stones. A ring of stones was also identified in Graves 44 and 106. It is likely that more graves were marked with stones on top, but they could not be set apart as markers among the stones of the crumbly limestone bedrock mixed with brown soil and stones that underlay the turf across the cemetery.⁷ There were also fourteen graves that were damaged in the upper part.

Thirteen graves (34, 38, 50, 61, 64, 66, 72, 74, 90, 91, 114, 125, 129) had no grave goods, three of those were damaged graves. We could observe no significant correlation between the shape and size, on the one side, and the presence of stone lining or cover in these graves, on the other. Four among them were round in plan and two were elongated/oval. Six graves had a stone cover and/or a lining or a levelled bottom.

Fourteen graves and one of them damaged (17, 18, 40, 42, 45–48, 62, 63, 107, 117, 128, 130) only held variously sized pottery sherds. These graves also differed in plan, which was most frequently oval and rarely round, elongated or rectangular. Nine among them were covered or lined with stones.

In addition to pottery, the remaining 24 graves also held pieces of costume, in rare cases tools (small knife in Grave 53 and needle in Grave 65). These objects were mostly found among the ashes, rarely on top of them. The shape and size of the graves and the presence of the stone

⁶ Grobovi 34, 64, 65 so dokumentirani le v tlorisu.

⁷ Grobovi 45, 48, 59, 70, 89, 105, 106, 114, 119, 120, 125 in 130 so v tlorisu narisani s kamnitimi venci, vendar pri njihovih opisih v terenskih dnevnikih niso omenjeni.

⁶ Graves 34, 64, 65 are only documented in plan.

⁷ Graves 45, 48, 59, 70, 89, 105, 106, 114, 119, 120, 125, 130 are drawn with stone rings on the plan, though field diaries make no mention of such rings.

bilo poškodovanih. Razlike so tudi v številu pridatkov, največ je takih z enim do tremi pridatki (19 grobov). Najbogatejši žgani grobovi so trije – poškodovana grobova **21** s petimi pridatki in **56** s kar 21 pridatki ter nepoškodovani grob **89**, ki je imel osem pridatkov in je bil pokrit s ploščo iz peščenjaka.

ŽARNI POKOPI

Nekoliko več analiziranih grobov je imelo žaro (sl. 5.3), med njimi jih je bilo 33 poškodovanih. V večini primerov (43 od 59) so bili v žari shranjeni ostanki kosti sežganih oseb in žganina z grmade. V žarah grobov **57**, **97**, **99** in **100** so bile samo kosti, medtem ko so bile te v grobovih **87**, **95**, **124** in **126** pomešane s temno rjavo zemljo. V 16 grobovih je bila žganina s kostmi tako v žari kot tudi pod njo in/ali ob njej (**28**, **29**, **33**, **35**, **37**, **41**, **52**, **58**, **73**, **75**, **78**, **88**, **93**, **104**, **111**, **112**). V grobovih **20**, **57**, **67**, **69**, **77**, **82**, **84**, **87**, **94**, **118** in **124** pa je žara s kostmi stala na žganini brez kosti ali je bila z njo obsuta. V šestih grobovih (**19**, **32**, **54**, **81**, **83**, **92**) je bila žara razbita, odlomki pa pomešani med žganino, zato prvotna lega slednje ni določljiva. Tudi v grobu **110** je bila žara močno poškodovana z vkopom groba **111**. Pri nekaterih grobovih je zaznati večja odstopanja. V grobovih **43** in **101** ni bilo niti kostnih ostankov niti žganine, v obeh so našli samo črepinje žare; ležala sta zelo plitvo pod površjem in sta bila poškodovana. V grobu **30** sta bili na dnu dve kotanji, v zahodni sta stali dve žari – v eni so bile kosti brez žganine, v drugi žganina s kostmi –, vzhodno kotanjo pa je zapolnjevala temnorjava zemlja. Jama groba **81** je bila izdelana v dveh nivojih: na poravnem dnu globljega dela je stala žara, medtem ko na višjem ravnem delu ni bilo pridatkov, prav tako ne žganine ali kosti. V grobu **80** je bila žganina s kostmi razsuta na dnu grobne jame, v njej je bila razbita žara, na teh ostankih pa je stala še ena žara s temnorjavo zemljo. Dva nivoja sta opazna še pri grobu **112**; globlji del jame je zapolnjevala žganina z ostanki kosti, pokrita je bila s ploščatim kamnom. Kamen je prav tako obdajala in prekrivala žganina s kostnimi ostanki, na njej je stala žara, tudi ta je vsebovala žganino s kostmi, na vrhu in okoli nje pa je bila temna zemlja. V žari groba **79** je bila le temnorjava zemlja, žganina in žgane kosti pa pod njo in ob njej. V grobu **85** je bila v žari in ob njej samo žganina brez kosti.

Na splošno je bilo v žarnih grobovih nekoliko več kostnih ostankov kot v žganih, najmanj so jih našli v grobovih **33** in **78** (okoli 1 g), največ pa v grobovih **79** (305 g) in **111** (320 g).⁸ Kostni so pogosto slabo žgane (npr. iz grobov **36**, **52**, **69**, **73**, **75**, **88**, **95**, **100**, **112**, **123**, **124**), medtem ko so v jami groba **77** ležale dobro žgane kosti in pepel. Antropološko je bilo mogoče opredeliti

⁸ Glej tu poglavje 11 (Leben-Seljak, Antropološka analiza).

lining and cover also differed; nine graves were damaged. Further differences were observable in the number of goods, with most graves (19 in total) containing one to three objects. The richest were damaged Graves **21** with five and **56** with as many as 21 items, as well as undamaged Grave **89** with eight objects and a sandstone cover slab.

URN BURIALS

A slightly higher number of the analysed graves had an urn (Fig. 5.3), of which 33 were damaged. In most graves (43 of 59), the urn held the cremated bones together with the ashes from the pyre. The urns in Graves **57**, **97**, **99** and **100** only held bone remains, while the bones in the urns of Graves **87**, **95**, **124** and **126** were mixed with dark brown soil. Sixteen graves (**28**, **29**, **33**, **35**, **37**, **41**, **52**, **58**, **73**, **75**, **78**, **88**, **93**, **104**, **111**, **112**) held cremated bones and ashes inside the urn, but also under and/or next to it. In Graves **20**, **57**, **67**, **69**, **77**, **82**, **84**, **87**, **94**, **118** and **124**, the urn with bones was placed on top of the ashes that did not include cremated bones or these were deposited around it. The urn in six graves (**19**, **32**, **54**, **81**, **83**, **92**) was broken and its sherds mixed with the ashes, making it impossible to determine the original location of the ashes. The urn in Grave **110** was greatly damaged with the pit of Grave **111**. There are several graves that stand out. Graves **43** and **101** held neither cremated bones nor ashes, only the sherds of an urn; both were found at a shallow depth and were damaged. Grave **30** had two depressions on the bottom, of which the west one held two urns, one containing bones without ashes and the other with ashes, while the east depression was filled with dark brown soil. The pit of Grave **81** had the bottom made in two levels; the urn stood in the lower part, whereas the upper part held neither goods nor ashes or bones. Grave **80** revealed ashes and cremated bones across the bottom, mixed among them was a broken urn and on top of them another urn that only contained dark brown soil. A two-level bottom was also observed in Grave **112**; the deeper level held cremated bones and ashes covered with a flat stone. Ashes with bones were also on this stone. An urn was placed on top that also contained cremated bones and ashes. It was surrounded and covered with dark soil, followed upwards by brown soil with stones. The urn in Grave **79** only held dark brown soil, while ashes and cremated bones were found under and next to it. In Grave **85**, ashes without cremated bones were found in and around the urn.

In urn graves, the amount of cremated bones was slightly greater than in the simple cremations, least in Graves **33** and **78** (around 1 g), most in Graves **79** (305 g) and **111** (320 g).⁸ The bones were frequently poorly

⁸ See Chapter 11 ('Anthropological evidence' by Leben-Seljak).

Št. groba Grave No.	Dimenzije (cm) Size in plan (cm)	Globina (cm) Depth (cm)	Oblika jame Pit form	Izdelano dno Prepared bottom	Kamnita obloga Stone lining	Kamniti pokrov Stone cover	Žganina/kosti v žari Ashes/bones in urn	Žganina/kosti v jami Ashes/bones in pit	Spol /starost (leta) Sex / Age (years)	Živalske kosti Animal bones	Pridatki v žari (št.) Grave goods in urn (No.)	Pridatki v jami (št.) Grave goods in pit (No.)	Poškodovan Damaged	Slika na tabli Illustration on Plate
19	50×50	62	□			P	+	+				4		12E
20	26×32	31	0	+		P	+	+	M? / (<40)				√	14A
28	39×37	67	○	+		P	+	+	Ad. (<40?)					15A
29	42×34	67	◇	+		P	+	+	Inf. (10-14)/ Iuv. (<18)		2			15B
30	90×40	72	0				+	+	Ad.		6			16
32	55×48	76	0	+		P	+	+	Indet.	+			√	15D
33	115	65	0	+	+	P	+	+	Indet.	+				17A
35	55×25	45	◇				+	+					√	18A
36	39×37	57	○				+			+	5			18B
37	45×35	63		+			+	+	Ad.	+	2		√	18C
41	50×45	69	○	+			+	+	Ad.		4	11		19
43	28×16	20	0										√	20C
52	64×52	75	0		+		+	+			8			22
54	28×28						+	+					√	21E
57	44×44	70	○		+		+	+	Ad.	+				24A
58	36×33	64				P	+	+	Ad.			1	√	24B
67	50×50	87	○	+	+		+	+	F? / (Ad.)		3		√	25F,26A
68	64×44	68	0	+	+		+	+	Ad.?			2	√	25F
69	56×56	81	○				+	+					√	25F,26B
73	40×40	/	□		+		+	+				2		27C
75	52×52	74	○	+	+	P	+	+	F? / (Ad.)		1	3		27F
77	64×56	69	0		+		+	+	Ad.		1			28B
78	48×48	56	○		+		+	+	Ad.		1			28C
79	44×36	72	0				+	+	Ad. (<40?)	+				28C,29A
80A+B	64×52	92					+	+	Ad. (<40?)	+	1	5		29B
81	34×30	44					+	+	Ad.		k fr.		√	30A
82	43×42	54	○				+	+					√	30C
83	31×31	29	○			P	+	+	Ad.				√	30B
84	32×28	36					+	+			2		√	30D
85	44×48	63	○		+		+	+						30E
87	40×40	50	○	+	+		+	+	Ad.			1	√	31D
88	44×28	35	0	+			+	+	Ad. (<30?)		1	5	√	31E
92	16×16	61	○	+			+	+	Ad. (<30?)		2			32B
93	40×36	95	○				+	+			1			32B,33A
94	24×24	59				P	+	+	Ad.?					34A
95	44×40	46		+		P	+		F/ (>30?)			3		34C
96	52×48	58				P	+				k fr.		√	34B
97	32×32	54	○				+		Ad.				√	33B

Št. groba Grave No.	Dimenzije (cm) Size in plan (cm)	Globina (cm) Depth (cm)	Oblika jame Pit form	Izdelano dno Prepared bottom	Kamnita obloga Stone lining	Kamnit pokrov Stone cover	Žganina/kosti v žari Ashes/bones in urn	Žganina/kosti v jami Ashes/bones in pit	Spol /starost (leta) Sex / Age (years)	Živalske kosti Animal bones	Pridatki v žari (št.) Grave goods in urn (No.)	Pridatki v jami (št.) Grave goods in pit (No.)	Poškodovan Damaged	Slika na tabli Illustration on Plate
98	28×28	52	○				+		Inf. /Iuv./Ad.		1		√	33C
99	32×28	28	0	+		P	+		Ad. (<40?)					33D
100	32×28	43	0	+			+	+	Ad.		1	3	√	35A
101	40×32	<15									2		√	34D
102	48×40	60					+		Ad.		6		√	35B
103		56		+			+		Ad. (<40?)		1		√	34E
104	32×28	68		+			+	+	Ad.				√	36A
108	40×32	51	0				+		Ad.				√	36E
109	44×44	64	○	+		P	+		Ad.		2			37A
110	36×32	72		+	+		+		Inf./Iuv./Ad.		8		√	37C
111	36×36	55	○	+		P	+	+	Ad. (20-30)				√	38A
112	60×32	57	◇				+	+	Ad. (<40)		1		√	38B
115	40×40	91	○		+		+		Ad.		2			37B
118	36×36	62	○		+	P	+	+	Ad.		1			39A
121	48×44	54					+							40A
122	44×40	53					+		Ad. (<40?)		k fr.		√	39D
123	36×36	35	○			P	+		Ad. (<40?)		1		√	40B
124	44×24	50	0				+	+	Ad.		1	+	√	40C
126	32×32	43			+	P	+		Ad. (<40?)		3			41B
127	20×16	24					+		Iuv.				√	41C
132	40×40	72	○				+						√	41F

Okrajšave / Abbreviations:

Oblika jame / Pit form: □ = kvadratna / square; ○ = okrogla / round; 0 = ovalna / oval; ◇ = podolgovata / elongated

Kamnit pokrov / Stone cover: P = peščenjak / sandstone

Antropološka opredelitev / Anthropological identification: Ad. = adultus; Inf. = Infans; Iuv. = Juvenilis; Indet. = nedoločljiv / indeterminable; F = ženska / female; M = moški / male

Pridatki / Grave goods: k fr. = keramični fragmenti / pottery sherds

Sl. 5.3: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja leta 1978. Zgradba žarnih grobov.

Fig. 5.3: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavations in 1978. Characteristics of urn graves.

kostne ostanke iz 39 grobov. Po ugotovitvah je največkrat šlo za odrasle osebe, stare manj kot 30 oz. 40 let, mlajša je bila oseba, pokopana v grobu 127, kosti v grobovih 29, 98 in 110 pa so morda pripadale starejšemu otroku ali mladostniku ali mlajši odrasli osebi. V grobu 20 je bil najverjetneje pokopan moški, v grobovih 67, 75 in 95 pa ženske. V sedmih grobovih so bili najdeni še delci živalskih kosti; v grobovih 32, 33, 37 in 80 jih ni bilo mogoče opredeliti, medtem ko so v grobu 57 našli nežgano golenico in mečnico krta, v grobu 79 ožgano

cremated (e.g. in Graves 36, 52, 69, 73, 75, 88, 95, 100, 112, 123, 124), while Grave 77 held well-cremated bones and ashes. The remains from 39 graves were anthropologically identifiable. Most deceased were adult individuals, aged less than 30–40, the individual buried in Grave 127 was younger, the bones in Graves 29, 98 and 110 may have belonged to an older child, adolescent or young adult. Grave 20 most likely held the remains of a man and Graves 67, 75 and 95 women. Seven graves also revealed pieces of animal bones; those in Graves

prstno kost domačega prašiča in delček neopredeljive lobanjske kosti, v grobu **124** pa nežgano prstno kost domačega goveda. Poleg teh je v grobu **36** ležal izdelek iz rogovja (najverjetneje jelena ali srnjaka).

Tlorisna površina grobnih jam je bila na splošno podobna kot pri žganih grobovih. Najmanjši je bil grob **92** z merami 16×16 cm, največji pa grob **33** z dolžino 115 cm. Globoki so bili od približno 15 cm (grob **101**) do 95 cm (grob **93**).

Obliko grobnih jam je bilo v razdrobljeni apnenčasti podlagi mogoče prepoznati v 41 primerih. Prevladujejo okrogle (22 jam) in ovalne oblike (14 jam), redke so podolgovate (**29, 35, 112**) in le dve jami (**19, 73**) sta v tlorisu kvadratni.

Večina jam je bila vkopana zgolj v apnenčasto podlago, nekatere še v rjavo zemljo s kamenjem nad njo (**41, 92, 94, 103, 104, 109, 115, 126**). Vkopni grobovi **33, 52, 75, 77, 78, 85** so segali v ilovnato plast nad apnenčasto podlago, jama groba **84** je bila vsa v ilovnati plasti, grob **95** pa v rjavi zemlji s kamenjem, ki je ležala pod rušo. V primerjavi z žganimi pokopi je imelo več žarnih grobov skrbno poravnano dno (21), verjetno zaradi zagotavljanja stojne ploskve za žaro. V grobovih **33, 67–69** in **75** so dno delno ali v celoti poravnali s tankim nanosom ilovice.

S kamni obložene stene jame je imelo 15 grobov. Ponekod je bila za vezivo med kamni uporabljena ilovica (**33, 52, 75, 77, 78** in **85**), pri trojici grobov **67–69** so bile z njo v spodnjem delu obdane žare. Kamnita obloga je običajno obdajala spodnjo polovico žare ali samo njeno dno, le v grobu **33** je segala do vrha žare in hkrati dajala oporo nagrobni plošči. S kamniti ploščami je bilo pokritih 18 žarnih pokopov, vse so bile iz peščenjaka. Ti nagrobni pokrovi so bili sestavljeni iz enega ali več kosov, debelih od 2 do 15 cm.

Žara je bila v 22 grobovih edini predmet (sl. 5.3), od teh jih je osem imelo kamnit pokrov in trije kamnito oblogo, skrbno izdelano dno je imelo sedem grobov, 13 pa jih je bilo poškodovanih.

V treh grobovih je bil poleg žare še po en odlomek ostenja (grob **81**) ali dna (grob **96**) druge lončene posode, v grobu **122** pa kos svitka, ležali so v žganini skupaj s kostmi. Vsi trije grobovi so bili poškodovani, pri nobenem nista bili ugotovljeni grobna konstrukcija in oblika, le grob **96** je imel kamnit pokrov.

V preostalih grobovih so bili pridani še deli noše, najpogosteje v žare (23 od 34 grobov). V petih primerih (**41, 75, 80, 88, 100**) so bili ti predmeti tako v žari kot tudi med žganino v jami, v šestih primerih (**19, 58, 68, 73, 87, 95**) pa so jih našli samo zunaj žare in nobenega v njej. Število pridatkov je različno. V desetih grobovih je bil najden po en kos nakita, na primer fibula (**58, 78, 93, 118, 124**) ali igla (**77, 98, 103**) ali uhan (**112, 123**), medtem ko je bil v grobu **87** drobec nerazpoznavnega bronaste predmeta. Najštevilnejše pridatke so imeli grobovi **41** (15), **52** (8) in **110** (8), sestavljali so jih fibule,

32, 33, 37 and **80** are not identifiable, while Grave **57** held unburnt tibia and fibula of a mole, Grave **79** held a burnt phalanx of a domestic pig and an undetermined skull fragment, Grave **124** held an unburnt phalanx of domestic cattle. In addition, Grave **36** contained an object made of antler (most likely roe or red deer).

The urn graves were similar to simple cremations in plan. Grave **92** was smallest, measuring 16×16 cm, Grave **33** was largest, with the length of 115 cm. Their depths ranged from 15 cm (Grave **101**) to 95 cm (Grave **93**).

The form of the pits in the crumbly limestone bedrock could be discerned for 41 graves. Round (22) and oval pits (14) predominate, rare ones are elongated (**29, 35, 112**) or square (**19, 73**).

Most pits were prepared exclusively into the limestone bedrock, some also in the brown soil with limestone debris above it (**41, 92, 94, 103, 104, 109, 115, 126**). The pits of Graves **33, 52, 75, 77, 78, 85** reached through the loamy layer and into the bedrock, only Grave **84** lay entirely in the loamy layer, while that of Grave **95** was dug into the brown soil with stones, lying under the turf. Compared with the simple cremations, more urn graves had a carefully levelled bottom (21); this was likely done to ensure a flat stand for the urn. The bottom in Graves **33, 67–69** and **75** was partially or completely levelled with a thin deposit of loam.

Fifteen pits had their walls lined with stones. In some pits (**33, 52, 75, 77, 78** and **85**), loam was used to bind the stones, while loam in three pits (Graves **67–69**) enveloped the lower parts of the urns. The stone lining usually surrounded the lower half or base of the urn, only reaching to the top of the urn in Grave **33**, where it also supported the cover slab. Eighteen urn burials had a stone cover, all of sandstone. The covers were composed of one or more, 2 to 15 cm thick pieces.

The urn represented the only object in 22 graves (Fig. 5.3). Eight of those had a stone cover, three had a stone lining, seven a carefully prepared bottom and thirteen were damaged.

In addition to the urn, three pits held a single sherd of the body (Grave **81**) or base (Grave **96**) of another vessel, Grave **122** revealed a piece of a ceramic ring; all these items were in the ashes mixed with the cremated bones. All three grave pits were damaged, none with a discernible form or traces of lining, only Grave **96** had a stone cover.

Other graves also held pieces of costume, most frequently placed into urns (23 of 34 graves). In five graves (**41, 75, 80, 88, 100**), these goods were found inside and outside the urn among the ashes, in six graves (**19, 58, 68, 73, 87, 95**) only outside. The number of grave goods varied. Ten graves held a single piece of jewellery such as a fibula (**58, 78, 93, 118, 124**), pin (**77, 98, 103**) or earring (**112, 123**), Grave **87** revealed a small piece of an unidentified bronze object. Most numerous goods were found in Graves **41** (15), **52** (8) and **110** (8), consisting of fibulae, bracelets, pendants and buttons. Metal

zapestnice, obeski in gumbi. Kovinski predmeti, ki niso deli noše, so redki. Morda je usločeno rezilo iz groba 75 ostanek bronaste britve. Za zatič iz groba 41 Teržanova in Črešnar domnevata, da je protom uničene čelade sestavljenega tipa, kosi pločevine iz tega groba pa naj bi bili deli krajca te čelade.⁹ Med žarnimi grobovi z ohranjenimi deli noše jih je 14 imelo skrbnejše poravnano dno in 12 kamnito oblogo, devet grobov pa je pokrivala kamnita plošča. Samo grob 75 je imel vse omenjene dele grobne konstrukcije, sicer pa je bilo 15 grobov poškodovanih.

GROBOVI, IZKOPANI PRED LETOM 1978

Čeprav so podatki o grobovih, ki so bili izkopani pred letom 1978, skromnejši in manj zanesljivi, nam lahko pomagajo pri primerjavi in dopolnitvi slike grobišča. O izkopavanjih Raffaella Battaglia leta 1926/27 je na voljo zgolj preliminarno poročilo in nekaj notic ter seznam gradiva in najdbe s teh izkopavanj, ki so bile leta 1961 predane Notranjskemu muzeju.¹⁰ V preliminarnem poročilu Battaglia navaja, da je bilo izkopanih več kot 200 žganih in žarnih ter desetina **skeletnih grobov**, slednjih na leta 1978 raziskanem območju grobišča ni bilo. Kot primere zgradbe grobnih jam in načinov pokopa doda tudi nekaj fotografij (*sl. 4.1–4.4*). V primopredajnem seznamu gradiva, ki ga hrani Notranjski muzej, pa so navedene najdbe le iz 61 grobov z oznakami od T. 2 (= tomba 2) do T. 201 A (= tomba 201 A) (zanje tu uporabljamo rimske številke od II do CCI A). Vendar je tudi med tem seznamom in ohranjenim inventarjem opaziti razhajanja.¹¹ Kakorkoli že, v primerih, ko so ohranjene kosti, je mogoče sklepati o načinu pokopa. Večinoma gre za žgane pokope, nežgane človeške kosti, ki kažejo na inhumacijo, so v inventarju sedmih grobov (XII, XV, LXVIII, C, CX, CXI, CXIV). Antropološka analiza teh kostnih ostankov je pokazala, da je bil v grobu XV najverjetneje pokopan moški, mlajši od 30 let, in v grobu CXIV odrasla ženska. Kosti iz groba LXVIII pripadajo osebi, stari 18–25 let, tiste iz grobov CX in CXI pa odrasli osebi. V primopredajnem seznamu je zapisano, da so bile nežgane kosti tudi med gradivom groba XXIII, a so te v ohranjenem inventarju žgane in pripadajo odrasli osebi, medtem ko nežgane kosti v inventarju groba CXXVI v seznamu niso omenjene, pripadale pa naj bi najmanj dvema osebama, moškemu in ženski ter morda še eni ženski.¹² Iz Battaglievega poročila in objavljenih fotografij (*prim. sl. 4.3; 4.4*) lahko razberemo, da so skeleti ležali na hrbtu ali na

objects not forming part of the costume are rare. One of them may be the curved blade from Grave 75 that is possibly the remains of a bronze razor, while Teržan and Črešnar presume that the perforated bronze moulded button from Grave 41 represents the element for fitting the plumage of a destroyed composite helmet and the piece of sheet metal represents the brim of the same helmet.⁹ Of the urn graves containing remains of costume, fourteen had a carefully levelled bottom, twelve had a stone lining and nine a stone slab as cover; only Grave 75 had all these elements. Fifteen graves were damaged.

GRAVES EXCAVATED PRIOR TO 1978

The available data on the graves excavated prior to 1978 is scarce and less reliable, but can prove useful for comparative purposes and for presenting a more complete picture of the cemetery. Only a preliminary report and a list of finds and the finds themselves, given to the Notranjska Museum in 1961, are available of the excavations that Raffaello Battaglia conducted in 1926/27.¹⁰ In his preliminary report, Battaglia states that more than 200 simple cremation, urn and a tenth of **inhumation graves** were found, though excavations in 1978 revealed no inhumations at all. He includes several photographs (*Fig. 4.1–4.4*) to illustrate the form and construction of the grave pits, as well as the burial rite. The list of acquisitions held in the Notranjska Museum notes grave goods for only 61 graves marked T. 2 (= *tomba* 2) to T. 201 A (= *tomba* 201) A (here marked with Roman numerals II to CCI A). There are noticeable discrepancies between this list and the surviving museum inventory.¹¹ The remains of graves that include bones allow us to infer the burial rite, revealing that most burials were cremations, while uncremated human bones suggesting the rite of inhumation only survive in seven graves (XII, XV, LXVIII, C, CX, CXI, CXIV). The anthropological analysis of the uncremated remains showed that the individual buried in Grave XV was most likely a man less than 30 years of age and the individual interred in Grave CXIV an adult woman. The bones from Grave LXVIII belong to a person aged between 18 and 25, those from Graves CX and CXI to adults. The acquisition list also notes uncremated bones in Grave XXIII, though the surviving remains are cremated and belong to an adult, while there are uncremated remains surviving from Grave CXXVI that are not mentioned in the list, presumably belonging to at least two individuals, a man, a woman and possibly another woman.¹² Battaglia's report and published photographs

⁹ Teržan, Črešnar 2014, 717.

¹⁰ Glej tu poglavji 4 (Arheološke raziskave grobišča) in 12 (Katalog grobov in najdb).

¹¹ Prim. poglavje 12 (Katalog grobov in najdb) ter *t. 1–10*.

¹² Glej tu poglavje 11 (Leben-Seljak, Antropološka analiza).

⁹ Teržan, Črešnar 2014, 717.

¹⁰ See Chapters 4 ('Archaeological investigations of the cemetery') and 12 ('Catalogue of graves and finds').

¹¹ Cf. Chapter 12 ('Catalogue of graves and finds') and *Pl. 1–10*.

¹² See Chapter 11 ('Anthropological evidence').

trebuhu, nekateri so imeli pridane lončene posode – v enem grobu je bila majhna skodelica –, drugi so bili brez pridakov. V seznamu najdb s teh izkopavanj v Notranjskem muzeju, ki jih lahko pripišemo skeletnim pokopom, so v grobovih **LXVIII** (*t. 5A*), **C**, **CX** in **CXI** (*t. 6D*) omenjeni fragmenti keramike, v grobovih **XV** in **LXVIII** tudi neohranjeni bronasti koščki. V inventarju groba **C** pa najdemo železen paličast predmet (*t. 6G*), ki ga v seznamu ni, medtem ko so bile med najdbami iz grobov **XII** in **CXIV** samo kosti. Ohranjeni pridatki iz teh skeletnih grobov (*t. 5A; 6D; 6G*) nimajo primerjav v gradivu z izkopavanj leta 1978, prav tako ne lončena latvica iz groba **CLXV** (*t. 7D*), ta po načinu pokopa ni opredeljen. V poročilu Battaglia še piše, da so v grobovih našli tudi okrogli bronasti ploščici z reliefnim okrasom, koščene jagode diskaste oblike in pogosto bronaste prstane. Tovrstni okrasni predmeti na območju izkopavanj leta 1978 niso bili najdeni.

Drugače je s pridatki iz žganih oz. žarnih grobov in predmeti brez grobnih celot, ti so podobni najdbam iz leta 1978. Za žare so bili običajno uporabljeni lonci različnih oblik in velikosti. Primerljivi so tudi kovinski predmeti, le da je teh v predanem gradivu z izkopavanj leta 1926/27 precej manj, ker so bili izgubljeni. Glede na razpoložljive vire se podobnost kaže prav tako v zgradbi grobnih jam in pokrivanju grobov s kamnitimi ploščami iz peščenjaka, redkeje z apnenčastimi (*sl. 4.1; 4.2*), čeprav nimamo natančnejših podatkov o legi, obliki, velikosti in zgradbi grobnih jam.

Pomanjkljiva je tudi informacija o grobu, ki sta ga domačina izkopala leta 1977 nekje na območju grobišča. Muzeju v Postojni so bili izročeni le predmeti iz tega groba (*sl. 3.12*) – ti kažejo na žarni pokop in so povsem primerljivi s pridatki grobov, odkritih leta 1978. Drugače je s predmeti iz groba, ki ga je izkopal Franc Poklar¹³ nekje na grebenu. V tem bogatem grobu so bile med drugimi podobnimi najdbami še jantarne jagode in glinasto vretence, to pa so do zdaj edini primerki te vrste, najdeni na trnovski nekropoli.

LEGA IN RAZPOREDITEV GROBOV

Grobišče je ležalo 165 m vzhodno od roba prazgodovinske utrjene naselbine Gradišče (*sl. 3.1; 3.3*), od katere ga ločuje naravna podolgovata kraška kotanja. Izbiri prostora za izkop grobnih jam so narekovale geološke značilnosti kraškega grebena. Za pokope so bili primerni položnejši deli, neizrazite naravne terase ali uleknine z debelejšo plastjo zemlje. Ena takih je ozka terasa s potekom od jugovzhoda proti severozahodu prečno čez greben, kamor so bili vkopani grobovi v sondi V (*sl. 4.7; 5.4*). V vzhodnem delu sond V in VII je med razpokano podlago, ki jo na celotnem območju

¹³ Glej tu poglavje 3 (Arheološko najdišče Trnovo pri Ilirski Bistrici, opomba 27).

(*cf. Fig. 4.3; 4.4*) indicate the skeletons were found either in supine or in prone position, some with ceramic jars and one with a small cup, others had no grave goods. The list of finds from these excavations that are held in the Notranjska Museum and can be attributed to inhumations shows that Graves **LXVIII** (*Pl. 5A*), **C**, **CX** and **CXI** (*Pl. 6D*) held pottery sherds, Graves **XV** and **LXVIII** also bronze piece that did not survive. The contents of Grave **C** include a rod-like iron object (*Pl. 6G*) that is not in the list, the surviving material from Graves **XII** and **CXIV** only comprise bones. The surviving data from these inhumations (*Pl. 5A; 6D; 6G*) are without parallels among the finds excavated in 1978, as is the ceramic bowl with an inturned rim from Grave **CLXV** (*Pl. 7D*) of an unknown burial rite. Battaglia's report further states that graves also revealed two bronze discs with relief decoration, bone disc-shaped beads and frequent bronze finger-rings. The finds from the 1978 excavations include no such items.

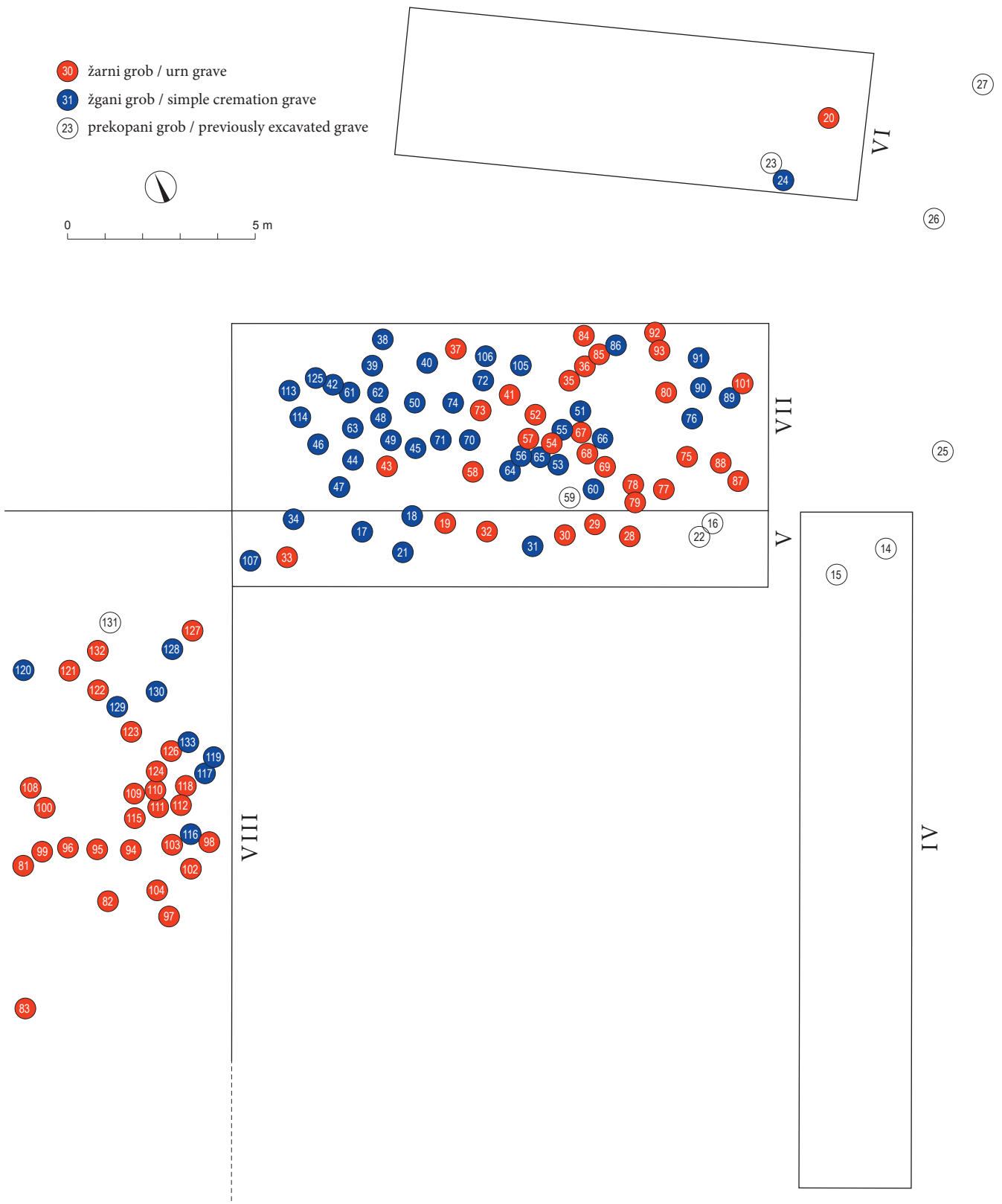
In contrast, the goods from the simple cremations and urn graves, as well as the goods without known grave units are similar to those recovered in 1978. The urns were usually jars of different shapes and sizes. Also similar are the metal goods, although their number is considerably lower among the finds from 1926/27, as part of them was lost. The available evidence shows further similarities in the form of the grave pits and their covers, the latter consisting of slabs of sandstone, rarely limestone (*Fig. 4.1; 4.2*), though we lack precise data on the location, form and construction of the grave pits.

Also incomplete is the data on the grave that two locals dug up in 1977 somewhere in the area of the cemetery. Only the goods from this grave (*Fig. 3.12*) were given to the museum in Postojna, which point to an urn burial and correlate closely with what we know of the graves unearthed in 1978. As for the rich grave that Franc Poklar¹³ dug up somewhere on the ridge, the goods consisted both of those similar to the goods from other burials and of those found in no other grave at Trnovo, namely amber beads and a clay spindle whorl.

LOCATION AND DISTRIBUTION OF THE GRAVES

The cemetery was located 165 m east of the edge of the prehistoric hillfort on Gradišče (*Fig. 3.1; 3.3*) and separated from it by an elongated natural karst ravine. The choice of location for individual grave pits was dictated by the geology of the karst ridge. Gentler slopes, unpronounced natural terraces or depressions with a thick soil layer were more suitable. The narrow terrace running southeast-northwest perpendicularly to the ridge held the graves examined in Trench V (*Fig. 4.7; 5.4*). The eastern part of Trenches V and VII included

¹³ See Chapter 3 ('The archaeological site at Trnovo near Ilirska Bistrica'), note 27.

Sl. 5.4: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1978. Lega žganih in žarnih pokopov.

Fig. 5.4: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavations in 1978. Location of simple cremation and urn graves.

sestavljajo svetli in sivorjavi apnenčasti bloki, ležal tanek glinast sediment,¹⁴ vanj so segala dna grobov **21, 28, 30–33, 51, 56, 67, 69, 75–80, 84, 85** in **93**. Apnenčasto podlago in sterilno ilovico je povsod prekrivala rjava zemlja s kamenjem – ta je ležala pod rušo, debelejša pa je bila na severovzhodnem in zahodnem delu grobišča (*pril.* 2). Nekatere grobne jame (npr. **18, 39, 41, 92, 94–96, 103, 104, 109, 115, 126**) so bile vanjo vkopane ali z njo zasute. Debeline, ki jo je imela rjava zemljena plast s kamni v času pokopa, ni bilo mogoče razločiti od plasti nad grobovi, enake po sestavi in barvi. Pri grobovih, pokritih z nagrobnimi ploščami, prav gotovo ni segala nad nivo plošč, s katerimi so označevali grobove. Nagrobne plošče so bile samo v petih primerih iz svetlosivega do belega apnenca, torej kamna, ki je bil na voljo na kraju pokopa, preostale so iz peščenjaka (eocenskega fliša). Ta kamnina je bila dosegljiva ob vznožju grebena, na katerem je ležalo grobišče, in se širi po obodu doline reke Reke (*sl.* 10.2 in 10.7).¹⁵ Sestava tal je odločilno vplivala na velikost in globino grobnih jam ne glede na to, ali je šlo za žgani ali žarni pokop (*prim. sl.* 5.2 in 5.3).

Na območju, raziskanem leta 1978, so bili grobovi zgoščeni na predelih, kjer je bila rjava zemljena plast s kamenjem debelejša. Največja zgoščitev grobov je opazna v severovzhodnih sondah VII (62 grobov na 65 m²) in V (14 grobov na 29 m²), manjša pa v severozahodni sondi VIII (36 grobov na 112 m²), medtem ko sta bila v vzhodnih sondah IV in VI odkrita dva oz. trije grobovi (*sl.* 5.1; 5.4).¹⁶ Razen v primerih prekopanih grobov, kjer načina pokopa ni mogoče ugotoviti, se žgani in žarni grobovi pojavljajo skupaj, vendar je njihovo razmerje različno – v sondi VII je bilo več žganih (36) kot žarnih pokopov (25), v sondi VIII prevladujejo žarni (27) nad žganimi grobovi (8), v sondah V in VI pa sta oba načina pokopa zastopana v enakem številu.

Razlike med obema načinoma pokopa so zaznavne tudi v oblikovanosti in zgradbi grobnih jam. Okroglo obliko tlorisa je imelo več žarnih (22) kot žganih grobov (8), od slednjih je le grob **130** ležal v zahodni sondi VIII, preostalih sedem jih je bilo odkritih v sondi VII (*prim. sl.* 5.2–5.4). Redke so bile jame s kvadratnim tlorisom, zabeležene pa so na vzhodnem predelu grobišča (grobovi **17, 19, 24, 53, 73** in **105** v sondah V, VI in VII). Dno jam so pogosteje dobro poravnali pri žarnih grobovih (21), dosti manj pri žganih (10). Med žganimi grobovi v severozahodni sondi VIII ni bilo nobenega s poravnanim dnom ali s kamnito oblogo. Na splošno je imelo s kamni obložene stene jam precej več žarnih grobov (15) kot žganih (8), medtem ko glede kamnitih pokrovov med njimi ni večjih razlik (20 žganih in 18 žarnih). Opaziti je le, da so bili v skupini žganih grobov v zahodni polovici sond V in VII ti največkrat pokriti z nagrobno ploščo (**17, 34, 38–40, 42, 44–46, 48–50, 61–63, 107,**

a thin clayey layer¹⁴ in the fissured bedrock composed across the whole cemetery area of light and grey-brown limestone blocks; reaching into this clayey sediments are the bottoms of Graves **21, 28, 30–33, 51, 56, 67, 69, 75–80, 84, 85** and **93**. The limestone bedrock and the sterile loam were overlain by a brown soil mixed with stones that was covered with turf and was thickest in the north-eastern and western parts of the cemetery (*App.* 2). Some grave pits (e.g. **18, 39, 41, 92, 94–96, 103, 104, 109, 115, 126**) were dug into this brown soil or were backfilled with it. It was not possible to identify the thickness of this layer, i.e. the ground level in prehistoric times, as the soil above the graves showed no differences in composition and colour from the layer underneath. For the graves with stone covers, the brown soil certainly did not reach above the level of the covers, suggesting that the stone covers functioned as burial markers. Only five graves had the cover slabs of light grey to white limestone that was available on site, all others were made of sandstone (Eocene flysch) available at the foot of the ridge that hosted the cemetery and continued along the edges of the Reka valley (*Fig.* 10.2 and 10.7).¹⁵ The soil composition decisively influenced the size and depth of the grave pits of both simple cremation and urn burials (*cf. Fig.* 5.2 and 5.3).

In the area investigated in 1978, graves were more densely spaced in the parts where the brown soil with stones was thicker. The greatest density can be observed in north-eastern Trenches VII (62 graves on 65 m²) and V (14 graves on 29 m²), a minor one in north-western Trench VIII (36 graves on 112 m²), whereas only two or three graves (*Fig.* 5.1; 5.4) came to light in eastern Trenches IV and VI.¹⁶ Disregarding the previously excavated graves that do not reveal the burial rite, simple cremations and urn burials occur together, but in differing proportions – Trench VII held more simple cremations (36) than urn burials (25), Trench VIII shows a predominance of urn burials (27) over simple cremations (8), and both rites are equally represented in Trenches V and VI.

Differences between the graves of the two burial rites are also noticeable in the form and construction of the pits. More urn graves (22) than simple cremations (8) were round in plan, of the latter only Grave **130** was located in western Trench VIII, the other seven were in Trench VII (*cf. Fig.* 5.2–5.4). Rare pits had a square plan, recorded in the eastern part of the cemetery (Graves **17, 19, 24, 53, 73** and **105** in Trenches V, VI and VII). The bottom of the pits was more often levelled in urn graves (21), considerably less in simple cremations (10). The simple cremations in north-western Trench VIII include none with either a flat bottom or a stone lining. There

¹⁴ Glej tu poglavje 10 (Šebela, Geološka zgradba).

¹⁵ Glej tu poglavje 10 (Šebela, Geološka zgradba).

¹⁶ Glej tu poglavje 4 (Arheološke raziskave grobišča).

¹⁴ See Chapter 10 ('Geological situation' by Šebela).

¹⁵ See Chapter 10 ('Geological situation' by Šebela).

¹⁶ See Chapter 4 ('Archaeological investigations of the cemetery').

113),¹⁷ dvanajst jih je imelo ploščo iz peščenjaka in pet iz apnenca (39, 40, 50, 63, 107). Slednji so tudi edini apnenčasti pokrovi na leta 1978 raziskanem območju grobišča. V vzhodni polovici sonde VII sta bila samo dva žgana grobova pokrita s ploščo (90, 89), v zahodni sondi VIII pa le grob 133. Zrcalno sliko kažejo žarni grobovi s pokrovi, teh je bilo največ v zahodni sondi VIII (10), v sondi V so vsi imeli pokrove razen groba 30, v sondi VII pa le dva (58, 75); s ploščo iz peščenjaka je bil pokrit tudi žarni grob 20 v sondi VI (prim. sl. 5.3 in 5.4). Še ena posebnost je zaznavna v legi žarnih grobov: tisti, pri katerih je bila žganina shranjena samo v žari in nič v jami, so ležali v sondi VIII na zahodnem delu grobišča, na vzhodnem delu je bil lociran en tak grob v sondi VI (36).

Nekateri primeri grobnih jam kažejo na dvojne pokope. Eden takih je grob 30, kjer sta bili dve žari s kostmi starejšega otroka ali mladostnika postavljeni v isti grobni jami (t. 16); v žari, ki je imela obliko narebrenne situle, so ležali poleg kosti še kovinski deli noše in apulski krater, druga žara je bila navaden lonec brez pridakov, na dnu kotanje vzhodno od njiju je bila raztresena žganina, na vrhu pa je grobno jamo zapolnjevala enotna temnorjava zemlja. Enotna plast je prekrivala tudi dva z žganino zapolnjena vkopa v skupni jami, označena kot grob 23 in 24 (t. 14C). Podobno situacijo kažejo grobovi 116 in 117 (t. 38E, F) ter 126 in 133 (t. 41A, B) – na dnu grobne jame je v eni kotanji stala žara s kostmi in deli ženskega nakita (126), v drugi kotanji (133) pa žganina s kostmi in igla, ki običajno označuje moško nošo. Jama je bila zapolnjena s temnorjavo zemljo in na vrhu pokrita z razlomljeno kamnito ploščo. Zanje bi lahko sklepali, da gre za sočasen pokop v skupno grobno jamo.

V nekaterih drugih primerih bi lahko videli naknaden pokop, denimo v grobu 80 (t. 29B). Tu je bila jama globoko vkopana v apnenčasto podlago ter zapolnjena z žganino in kostmi; v njej je pri vrhu ležala razbita žara s kostmi in deli noše (odlomek fibule, tri zapestnice in še nekaj bronastih delcev). V zgornjem delu je jama segala v sterilno ilovico in v rjavo zemljo s kamenjem nad njo. V tem delu je bila nova žara postavljena na črepinje prejšnje, te so bile deloma umaknjene ob steno jame. Zgornji del jame nad žganino je zapolnjevala temnejša zemlja; ta je bila tudi v novi žari, v kateri je bil najden kovinski ščitnik za iglo. Morda je v grobu 75 (t. 27F) prav tako šlo za dvojni pokop – žgani in žarni. Na poravnanem dnu je bila žganina s kostmi in pridatki (odlomki ločne fibule in domnevno rezila britve ter košček bronaste pločevine). V zgornjem delu je bila jama stopničasto razširjena in obdana s kamni, vanjo je bila na prej omenjeno žganino postavljena žara, ki je poleg žganine in kosti vsebovala tudi kovinsko iglo, na vrhu pa je bila pokrita s kamnito ploščo. Podoben primer je

were generally far more urn graves (15) than simple cremations (8) with stone-lined pits. There were no major differences with regards to the stone covers (20 simple cremations and 18 urn graves). It is noticeable, however, that the simple cremations in the western half of Trenches V and VII were most often covered with a slab (17, 34, 38–40, 42, 44–46, 48–50, 61–63, 107, 113),¹⁷ of which twelve were sandstone and five limestone (39, 40, 50, 63, 107), the latter also being the only limestone covers in the cemetery area investigated in 1978. In the eastern half of Trench VII, only two simple cremations were covered with a slab (90, 89), a single one (133) in western Trench VIII. The opposite is true of the urn graves with covers, which were most numerous in western Trench VIII (10), in Trench V all had covers except Grave 30, whereas only two had covers in Trench VII (58, 75); a sandstone slab also covered Grave 20 in Trench VI (cf. Fig. 5.3 and 5.4). Another specific feature is the location of the urn graves: those in which the ashes were only found in the urn and not elsewhere in the pit were found in Trench VIII in the western part of the cemetery, while in the eastern part one such grave was located in Trench VI (36).

Some grave pits indicate double burials. A potential example of this is Grave 30, which held two urns containing the bones of an adolescent placed in one (western) of the two depressions of the grave pit (Pl. 16); one was an urn in the form of a cordoned situla and held cremated bones, metal costume pieces and an Apulian krater, while the other urn was a plain jar that held cremated bones mixed with ashes and no grave goods. The other depression, to the east of the urns, only held ashes and the pit as a whole was filled with uniform dark brown soil. A uniform layer also covered two depressions filled with ashes in a common pit marked as Graves 23 and 24 (Pl. 14C). A similar situation has been recorded for Graves 116 and 117 (Pl. 38E, F), each with two depressions. It was also noted for Graves 126 and 133 (Pl. 41A, B), where one of the two depressions held an urn with bones and pieces of female jewellery (126), while the other (133) contained ashes with bones and a pin characteristic of the male costume; the pit was filled with dark brown soil and covered with a stone slab, found broken. We could infer that these examples represent simultaneous burials in a common pit.

Other pits suggest subsequent burial. An example is Grave 80 (Pl. 29B), where the pit was hewn deep into the limestone bedrock. In the upper part, the pit pierced the sterile loam and reached through the brown soil with stones that also covered it. Ashes and cremated bones were deposited on the bottom, mixed among them at the top was a broken urn with bones and pieces of costume (fragment of a fibula, three bracelets and several bronze

¹⁷ Grob 43 smo uvrstili med žarne pokope, vendar bi lahko bil tudi žgan. V grobu so bili le odlomki lončene posode, risarske dokumentacije pa ni na voljo.

¹⁷ We classified Grave 43 among urn graves. Given the incomplete drawn documentation and the fact it only contained the sherds of a ceramic vessel, it could be either an urn grave or a simple cremation.

mogoče opaziti v grobu **112** (*t. 38B*), kjer je bila jama v spodnjem delu ožja in vkopana v apnenčasto podlago, zapolnjena z žganino in kostmi ter pokrita s ploščatim kamnom. Nad njim – na delu, kjer se je jama nekoliko razširila in je segala v plast rjave zemlje s kamenjem – je stala žara z žganino in kostmi, v temnejši zemlji ob njej je bil najden uhan. Nemara je za naknadne pokope šlo še v drugih primerih, ko so bili žganina in predmeti ne le v žari, temveč tudi pod njo. Mednje bi morda lahko uvrstili grob **41** (*t. 19*). Ta je bil v spodnjem delu vkopan v apnenčasto podlago in zapolnjen z žganino, v njej pa so ležali deli nakita in morda kovinske posode. Jama se je v zgornjem delu nadaljevala v plast rjave zemlje s kamni – z njimi je bila tudi delno obložena – in v tem delu je na spodnji žganini stala lončena žara s sežganimi ostanki in deli nakita. Kakorkoli že je na splošno videti, da so bili sočasni ali naknadni pokopi v isto grobno jamo prej izjema kot pravilo.

Izjema so tudi skeletni grobovi, ki jih je izkopal Battaglia leta 1926 oz. 1927; po njegovih navedbah naj bi jih bilo okoli 20, ni pa znano, kje so ležali. Leta 1978 so v jugozahodnih sondah I/3, I/4 in III naleteli na prekopane grobove (**1–13**), ki so bili verjetno izpraznjeni v času Battaglijevih izkopavanj. Vendar sodeč po velikosti in obliki grobnih jam ne gre za skeletne pokope, kvečjemu v primeru groba **3** (*t. 11C*), ki je meril 140 × 180 cm in je bil vkopan 50–60 cm globoko v apnenčasto podlago, v njem pa ni bilo niti drobca žganine.¹⁸

Prav tako ni znano mesto, na katerem so umrle sežigali. Battaglia v poročilu omenja, da so v bližini grobišča ležali kosi žganega apnenca, te so menda našli tudi v grobovih. Kot lahko razberemo, pa mu sežigališča kljub iskanju ni uspelo locirati. Ker ustrin na raziskanem delu grobišča niso zasledili, domnevamo, da bi sežigališče lahko bilo na izravnem delu grape, ki razdvaja naselbino od grobišča.

POGREBNI RITUAL

Na osnovi analiziranih podatkov o grobovih lahko zaključimo, da so prazgodovinski prebivalci Trnovega pri Ilirski Bistrici umrle svoje po večini sežigali, in sicer skupaj z osebnimi predmeti. To lahko sodimo po tem, da so deli noše največkrat ohranjeni le v odlomkih in večinoma poškodovani zaradi ognja, nekateri kovinski predmeti so tudi deformirani (*t. 23:13; 25F: 1; 32A: 2,4–6; 37C: 1; 38E: 2; 41B: 3*) ali sprijeti (*sl. 4.5*) ali pa so od njih ostali le drobci (*t. 25F; 27A; 27D; 31D; 34B*); poškodbe zaradi ognja so najopaznejše na steklenih jagodah.

Kosti so bile pogosto slabo žgane, kar pomeni, da sežig na grmadi ni vselej dosegel dovolj visoke tempe-

pieces). A new urn was placed on top of the sherds of the first one that were partly pushed walls against the edges of the pit. The upper part of the pit, above the ashes, was filled with darker soil, which also filled the urn that held a metal pin guard. Another example of subsequent burial may be Grave **75** (*Pl. 27F*), holding a simple and an urn burial. The pit had a stepped widening in the upper part that was enclosed with stones. The levelled bottom held ashes with cremated bones and grave goods (fragments of a bow fibula and presumably a razor blade, piece of sheet bronze). An urn was placed on top that also held ashes with cremated bones and a metal needle, and was covered by a stone slab. A similar situation was observed in Grave **112** (*Pl. 38B*), where the pit was narrower in the lower part, filled with ashes and cremated bones, and covered with a flat stone. The pit widened above the stone and reached into the layer of brown soil with stones; an urn stood here that contained ashes and cremated bones, while an earring was unearthed in the darker soil beside it. We could speculate that other examples with the ashes and grave goods located inside as well as under the urn may also represent successive burials. A potential example is Grave **41** (*Pl. 19*). Its lower part was prepared in the limestone bedrock and filled with ashes mixed with pieces of jewellery and possibly parts of a metal vessel. The widened upper part was dug into the brown soil with stones, partially lined with stones and holding a ceramic urn that held ashes with cremated bones and pieces of jewellery. It should be noted, however, that double burials, be it simultaneous or successive, were an exception rather than the rule.

Another exceptional feature is inhumation burials that Battaglia excavated in 1926/27; he reports finding twenty such burials, but does not state their location. In 1978, excavation in south-western Trenches I/3, I/4 and III came across previously excavated graves (**1–13**), which may be those that Battaglia had excavated previously. However, their shape and size show they were not inhumations with the possible exception of Grave **3** (*Pl. 11C*), which measured 140 × 180 cm in plan, was dug 50–60 cm deep into the limestone bedrock and contained no ashes.¹⁸

Also unknown is the site where the bodies were cremated. Battaglia mentions finding pieces of burnt limestone near the cemetery, which were reportedly also present in the graves; despite looking for it, he was unable to locate the cremation site or ustrinum. This suggests it may have been on the levelled part of the ravine that separates the settlement from the cemetery.

¹⁸ Opisi so navedeni v Katalogu grobov in najdb (poglavje 12).

¹⁸ Descriptions given in Chapter 12 ('Catalogue of graves and finds').

ature.¹⁹ Čeprav se ves kostni material v grobovih ni ohranil, lahko sklepamo, da so po upepelitvi pobrali manjši del kostnih ostankov in jih prenesli v grob, kajti njihova količina je precej skromna (glej *sl.* 5.2 in 5.3).

Posmrtno ostanke sežganih oseb so skupaj z žganino z grmade pokopali na dva načina – v žaro ali pa so jih raztresli po jami. Oba načina sta skoraj enakovredno zastopana (razmerje med njima je na leta 1978 raziskanjem območju grobišča 59 proti 51). Izjemoma so kosti očistili žganine, preden so jih shranili v žaro (grobovi **30**, **57**, **97**, **99** in **100**). Z obredjem ob pokopu so se v nekaterih grobovih znašli še ostanki živalskih kosti; njihova količina je sicer zelo skromna, fragmentiranost pa velika, zato so večinoma neopredeljivi. Zslediti jih je mogoče v žarnih (7) in žganih grobovih (4), poleg teh pa še v šestih primerih prekopenih grobov.²⁰ Ohranjeni delci živalskih kosti so pretežno žgani; nežgani so bili del golenice domačega goveda, zob in astragali ovce ali kože ter prstnice prašiča iz prekopenih grobov **2**, **13** in **16**, iz žarnih grobov **79** in **124** pa nartnica domačega prašiča in prstnica goveda, medtem ko je bil v žganem grobu **117** vrh paročka srnjaka ali jelena. Med gradivom z izkopavanj leta 1926 oz. 1927 je bilo mogoče iz ožganega delčka prepoznati ostanek golenice domačega prašiča (grob **LIV**). Koščici krta iz žarnega groba **57** pa glede na njegov življenjski habitat ne gre povezovati s prazgodovinskim obredjem, saj sta lahko recentni. Vsekakor je vzorec živalskih kosti s trnovskega grobišča premajhen, da bi lahko sklepali na omembe vredno vlogo živali v pogrebem ritualu. Ker so ohranjene samo nožne kosti domačih živali (prašiča, goveda in ovce), lahko zaključimo, da ni šlo za mesnate dele teh živali, ki bi kazali na povezavo s hrano, prej bi jih lahko razumeli kot grobni pridelek v smislu *pars pro toto* ali kot amulete ali celo kot igralne pripomočke v primeru astragalnih kosti.²¹

Jame so – preden so vanje položili žare ali raztresli žganino in kosti – bolj ali manj skrbno izdelali, večinoma z odstranjevanjem drobirja apnenčaste podlage, ponekod so poravnali dno in stene obložili s kamni. Po zasutju so jih v dobri tretjini primerov pokrili s kamni, druge so verjetno označili kako drugače, saj je naknadni pokop na istem mestu bolj redko zaznaven. Material, ki so ga uporabili pri grobni konstrukciji, je bil pri roki na samem grobišču, medtem ko so peščenjak za nagrobne plošče lahko dobili ob vzhodju grebena.

V grobove večinoma niso pridajali drugih predmetov razen delov noše (fibule, igle, zapestnice, uhani, gumbi ipd.), ti so bili največkrat sežgani skupaj z umrlim. Med izjeme spada lončenina. Bolje ohranjene so bile le žare in te so običajno tudi edini keramični pridelek v grobu. V redkih primerih je bila v grob pridana še druga posoda, pri kateri ni šlo za žaro (**30**, **67**, **88** in

FUNERARY RITUAL

Analysis shows that the prehistoric inhabitants at Trnovo near Ilirska Bistrica mainly cremated their dead together with their personal belongings. This can be inferred from the recovered pieces of costume that predominantly only survived in fragments and display fire damage, some metal objects are also deformed (*Pl.* 23:13; 25F: 1; 32A: 2,4–6; 37C: 1; 38E: 2; 41B: 3), clumped together (*Fig.* 4.5) or only surviving in minute pieces (*Pl.* 25F; 27A; 27D; 31D; 34B); fire damage is most apparent on the glass beads.

Human bones were frequently poorly cremated, suggesting that cremation on the pyre did not consistently reach sufficiently high temperatures.¹⁹ Although lacking all the bone material present in the graves, the small quantity of recorded cremated bones suggest that only a limited amount of the deceased's remains was collected after cremation and transferred to the grave (see *Fig.* 5.2 and 5.3).

The remains of the cremated individuals were buried together with the ashes from the pyre either by first placing them in an urn or depositing directly into the grave pit; the two manners are roughly equally represented (the ratio is 59 : 51 in the cemetery excavated in 1978). Exceptionally, the bones were cleaned of the ashes before inurning (Graves **30**, **57**, **97**, **99** and **100**). The rituals performed during burial involved animal remains. These were found in a handful of graves and in a greatly fragmented condition, making them largely unidentifiable. They were found in both urn (7) and simple cremation graves (4), also in six previously excavated graves.²⁰ The surviving animal bones are predominantly burnt. The unburnt examples comprise part of a domestic cattle tibia, the tooth and astragali of sheep and goat, and pig phalanges in previously excavated Graves **2**, **13** and **16**, a domestic pig tarsal and cattle phalanx in urn Graves **79** and **124**, as well as the tine of a roe or red deer antler in simple cremation Grave **117**. The finds excavated in 1926/27 include a piece of a domestic pig tibia (Grave **LIV**) that was burnt. Given the species' habitat, the two mole bones from urn Grave **57** cannot be linked with prehistoric rituals as they may be recent in date. The faunal assemblage from the cemetery at Trnovo is too small to suggest a noteworthy role of animals in the funerary ritual. Predominantly only the extremities of domestic animals (pig, cattle and sheep/goat) and not the meaty parts were found, speaking against provisions of meat placed into graves; they would more likely be seen as grave goods in the sense of *pars pro toto*, as amulets or even as gaming pieces in the case of the astragali.²¹ The pits were more or less carefully made, mostly by

¹⁹ Glej tu poglavje 11 (Leben-Seljak, Antropološka analiza).

²⁰ Glej tu poglavje 12 (Katalog grobov in najdb).

²¹ Glej npr. Sebesta 1993; Wiesner 2013.

¹⁹ See Chapter 11 ('Anthropological evidence' by Leben-Seljak).

²⁰ See Chapter 12 ('Catalogue of graves and finds').

²¹ See e.g. Sebesta 1993; Wiesner 2013.

96 – *t. 16, 26A, 31E, 34B*), v grobu **122** pa so našli kos glinastega svitka (*t. 39D: 1*). Kose bronaste pločevine, najdene v žarnih grobovih **41** in **110** (*t. 19: 15; 37C: 5*), bi morda lahko pripisali kovinskim posodam, ki jih zasledimo tudi med posamičnimi najdbami iz sonde VII (ustje bronaste skodele z vrezanim okrasom – *t. 42B: 2*) in med gradivom z Battaglijevih izkopavanj (*t. 5E: 5; 9: 8,9*).

Pozornost vzbujajo lega nekaterih predmetov, npr. v celoti ohranjene očalaste fibule v grobu **95** (*t. 34C: 1*), položene pod kamnit pokrov na žganino v žari. V celoti je bila ohranjena tudi igla iz groba **98** (*t. 33C: 2*); ležala je v žari z nogo, izdelani iz fino zrnate gline s sledovi lončarskega vretena. Ob žari v grobu **73** (*t. 27C*), ki je bila prav tako izdelana na počasnem vretenu ter je imela fino zglajeno površino z rdečim premazom in vtisnjen okras, sta bili najdeni dve igli. Tudi v grobu **100** (*t. 35A*) sta bili pod žaro najdeni dve igli in zraven še obroček, v žari pa cela čolničasta fibula skupaj s kostmi. V grobu **58** (*t. 24B*) je bil ob žari v obliki narebrenе situle najden del očalaste fibule, v grobu **68** (*t. 25F*) pa polmesečasta fibula s prikovanim železnim okovom in čepek z zanko. Po vzoru denimo z estenskega prostora²² bi si lego predmetov okoli žare ali na njej nemara lahko razlagali tako, da so žare ovili s tkanino in nanjo te predmete pripeli.

V grobovih brez žare se pojavljajo podobni deli noše kot v žarnih, v dveh sta bila še delovna pripomočka – nožiček v grobu **53** (*t. 21D: 3*) in šivanka v grobu **65** (*t. 25D: 1*). Očitna je razlika v lončenih pridatkih. Celih posod v žganih grobovih ni. Skupaj z žganino so bili po dnu jame raztreseni le odlomki in drobci lončenine. Verjetno je šlo za namerno razbitje posod pri obredju ob pokopu.²³

Na splošno je za trnovsko grobišče značilno, da so grobni pridatki skromni ali pa jih sploh ni bilo. Med žganimi grobovi jih 13 ni imelo nobenega pridatka, v 14 pa so bili samo drobci lončenine, v preostalih 24 primerih so bili najdeni deli noše (*sl. 5.2*). V zahodni sondi VIII je bil samo eden brez najdb (**129**), drugi so ležali v sondah VII in V na vzhodnem delu grobišča (*sl. 5.5*). Žara je bila edini pridatek v 22 grobovih, v treh primerih je bil pridan še del druge posode, 34 grobov je imelo kovinske predmete, ti so bili običajno pomešani med žganino v žari (*sl. 5.3*). Največ predmetov je bilo v grobovih **41**, **52** in **56**, ki so ležali dokaj blizu skupaj v sredini sonde VII, ter v grobu **89** na njenem vzhodnem robu, v sondi VIII pa v grobu **102** (*t. 19, 22, 23, 32A, 35B*). Grobova **56** in **89** sta bila žgana, preostali trije so žarni. Ob njih so ležali grobovi brez pridatkov ali samo z lončenino (*sl. 5.5*), tako da v legi in načinu pokopa ni opaziti družbene diferenciacije trnovske prazgodovinske skupnosti.

removing the crumbly limestone bedrock, in some cases levelling the bottom and lining the walls with stones, before depositing the urns or directly the ashes with cremated bones. After backfilling, just over a third of the graves was covered with stones, while others must have been marked in some other way as excavation only rarely recorded graves disturbed with later burials. The material used for the grave construction was available on site, only sandstone for the cover slabs was located elsewhere, namely at the foot of the ridge.

Grave goods mainly only consist of the pieces of costume (fibulae, pins, bracelets, earrings, buttons etc.), most of them burned together with the deceased. The exception is pottery, of which the urns are best preserved and usually represented the only pottery object in a grave, with rare exceptions (**30**, **67**, **88** and **96** – *Pl. 16, 26A, 31E, 34B*). Grave **122** also held a piece of a ceramic ring (*Pl. 39D: 1*). The pieces of sheet bronze found in urn Graves **41** and **110** (*Pl. 19: 15; 37C: 5*) may be attributed to metal vessels, which were also documented among the stray finds in Trench VII (rim of a bronze cup with incised decoration – *Pl. 42B: 2*) and the finds from Battaglia's excavations (*Pl. 5E: 5; 9: 8,9*).

Some objects were found in unusual positions. The complete spectacle fibula in Grave **95** (*Pl. 34C: 1*), for example, was placed under the stone cover on top of the ashes in the urn. Also complete was the pin from Grave **98** (*Pl. 33C: 2*), which lay inside the pedestal urn of fine-grained clay with traces of production on the potter's wheel. Two pins were found next to the urn in Grave **73** (*Pl. 27C*), which was also thrown on the slow wheel and had a fine burnished surface with a red slip and impressed decoration. Two pins and a ring were found under the urn in Grave **100** (*Pl. 35A*) and a complete boat fibula together with bones inside the urn. In Grave **58** (*Pl. 24B*), part of a spectacle fibula was unearthed beside the cordoned situla serving as the urn. The crescent-shaped fibula with a rivetted iron mount and a perforated piece in Grave **68** were found beside the urn (*Pl. 25F*). Considering the burial practice in the Este area,²² the position of the objects around or on the urn may be explained with the use of a textile wrapping around the urns onto which these objects were attached.

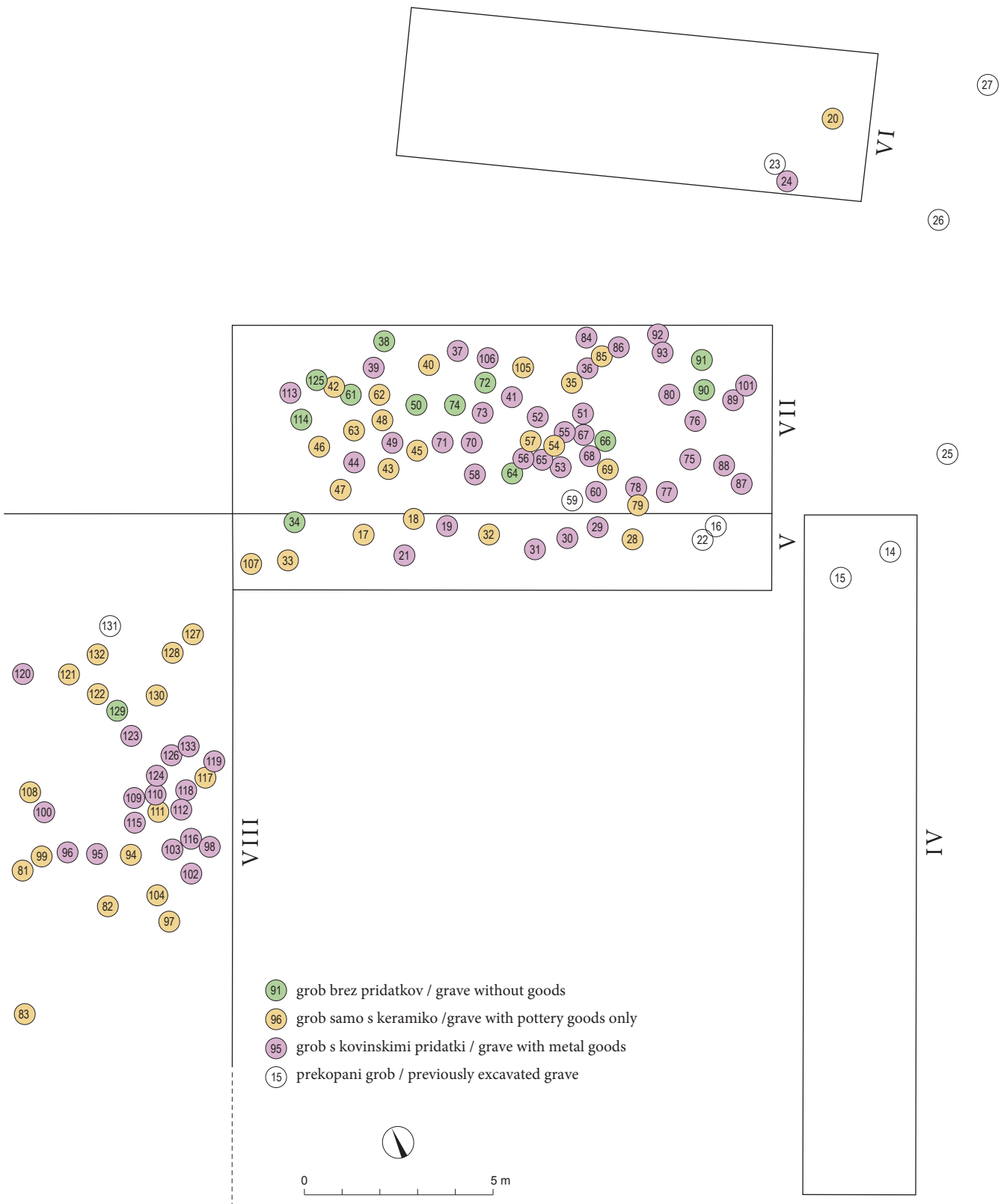
The graves without urns held similar pieces of costume as the urn graves, two of which also contained work implements, namely a small knife in Grave **53** (*Pl. 21D: 3*) and a needle in Grave **65** (*Pl. 25D: 1*). There is a significant difference in the pottery goods, as the simple cremations revealed no complete vessels, only sherds of pottery, which were placed into the pit. We may likely see this as intentional breaking of vessels as part of the burial ritual.²³

²² Npr. Gambacurta, Ruta Serafini 1998, 98, sl. 39, 40; Gleba 2014; Ruta Serafini, Gleba 2018, sl. 5.

²³ Glej npr. Škvor Jernejčič 2018, 167–168, 170; Mlinar 2020, 27.

²² See e.g. Gambacurta, Ruta Serafini 1998, 98, Fig. 39, 40; Gleba 2014; Ruta Serafini, Gleba 2018, Fig. 5.

²³ See e.g. Škvor Jernejčič 2018, 167–168, 170; Mlinar 2020, 27.

Sl. 5.5: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1978. Struktura grobišča glede na grobne pridatke.

Fig. 5.5: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavations in 1978. Structure of the cemetery according to grave goods.

Podatki o skeletnih pokopih, odkritih leta 1926 oz. 1927, so preskromni in preveč sumarni, da bi lahko ugotavljali, kakšen je bil v teh primerih grobni ritual.

In general, the graves of the cemetery at Trnovo only contained modest goods or none at all. The simple cremations included 13 graves without goods, 14 with only pottery sherds and the remaining 24 with pieces of costume (*Fig. 5.2*). Only one grave without goods (**129**) was found in western Trench VIII, all others were in Trenches VII and V in the eastern part of the cemetery (*Fig. 5.5*). The urn was the only good in 22 graves, in three another vessel was found and 34 graves had metal items, which were usually mixed with the ashes in the urn (*Fig. 5.3*). Most numerous goods were found in Graves **41**, **52** and **56**, which were located fairly close to one another in the middle of Trench VII, in Grave **89** at its eastern edge, as well as in Grave **102** in Trench VIII (*Pl. 19, 22, 23, 32A, 35B*). Of these, Graves **56** and **89** were simple cremations, the other three were urn burials. Located next to these were graves without goods or with only pottery (*Fig. 5.5*), suggesting that the structure of the cemetery and the burial rite do not indicate a social differentiation of the prehistoric community living at Trnovo.

The data on the inhumations excavated in 1926/27 are too modest and cursory to allow conjectures as to the burial ritual.

6 KULTURNO-KRONOLOŠKA OPREDELITEV NAJDB

6 CULTURAL AND CHRONOLOGICAL ATTRIBUTION

Ovrednotenje predmetov, odkritih na grobišču Trnovo pri Ilirski Bistrici, temelji na že izdelanih tipologijah in primerjalnem gradivu predvsem z notranjsko-kraških železnodobnih najdišč ter izjemoma iz sosednjih in bolj oddaljenih regij. Temelj za njihovo časovno opredelitev je kronološka shema, ki jo je za železno dobo Notranjske in Krasa predlagal Mitja Guštin ter jo je sprejel tudi Stane Gabrovec.¹ Za izbrane grobove s Trnovega sta primerjalno navedeni tudi nova datacija in razvrstitev v horizonte, ki sta ju predlagala Biba Teržan in Matija Črešnar z upoštevanjem rezultatov radiokarbonskih analiz izbranih vzorcev žganih človeških kosti in njihove modelirane vrednosti.²

FIBULE

Železne ločne fibule

Med najdbami z grobišča na Trnovem pri Ilirski Bistrici je nekaj železnih fibul z žičnatim lokom (sl. 6.1), in sicer tri ali štiri iz grobov CL, 21, 75 (t. 7E: 5, 14B: 1,2, 27F: 1), ena je v sprimku sežganih predmetov, odkritem leta 1926/27 (t. 8B: 3), in še ena med posamičnimi najdbami z izkopavanj leta 1978 (t. 42D: 1). Ker so precej slabo ohranjene, je težko z zanesljivostjo prepoznati, ali so bile enozankaste ali dvozankaste sheme.

Med enozankaste železne fibule lahko z gotovostjo uvrstimo večji primerek iz groba 21 (sl. 6.1: a, t. 14B: 1), ki ima razmeroma nizko polkrožno nogo s tremi gumbastimi odebelitvami na licu ter z gladkim prehodom v visok lok okroglega preseka, medtem ko so od druge železne fibule iz tega groba ohranjeni zgolj deli loka z zanko in igle (sl. 6.1: b, t. 14B: 2). Enozankasta je verjetno tudi manjša železna ločna fibula v sprimku predmetov z izkopavanj leta 1926/27 (sl. 4.5, t. 8B: 3) – ta ima v celoti ohranjen lok okroglega preseka in enojno peresovino ter del igle, noga pa manjka. Med posamičnimi najdbami z

¹ Guštin 1973, 461–506; Gabrovec 1987, 151–177, t. 16–18.

² Teržan, Črešnar 2014, 703–719, sl. 36, 37, 39, 41, 44; Teržan 2021, 231–232.

The funerary finds from Trnovo near Ilirska Bistrica were analysed using the known typologies and parallels that mainly come from the Iron Age sites of Notranjska and the Kras, in some cases also neighbouring or more distant regions. Their dating is based on the chronology that Mitja Guštin proposed and Stane Gabrovec confirmed for the Iron Age of Notranjska and the Kras.¹ For some graves, we added the new dating and horizon classification that Biba Teržan and Matija Črešnar established by incorporating the results of radiocarbon analyses of selected samples of cremated human bones and their modelled values.²

FIBULAE

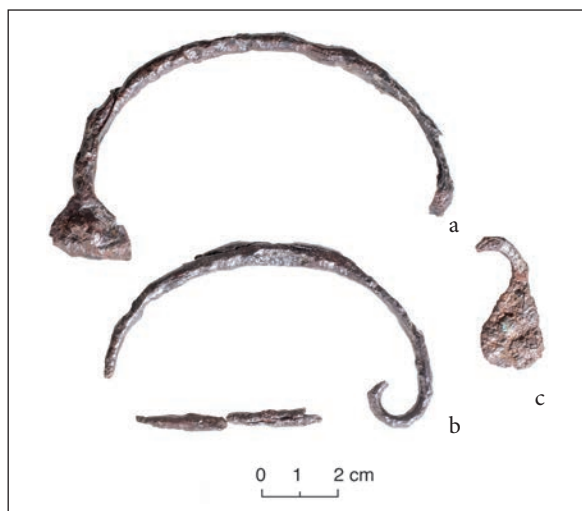
Iron bow fibulae

The finds from the cemetery at Trnovo near Ilirska Bistrica include several iron fibulae with a wire bow (Fig. 6.1), of which three or four come from Graves CL, 21, 75 (Pl. 7E: 5, 14B: 1,2, 27F: 1), one formed part of a clump of objects unearthed in 1926/27 (Pl. 8B: 3) and another one was found outside graves during the 1978 excavations (Pl. 42D: 1). They survive in a poor condition, making it difficult to positively ascertain whether they were single- or two-looped.

An example that is certainly single-looped is a large iron fibula from Grave 21 (Fig. 6.1: a, Pl. 14B: 1), with a relatively low semicircular foot with three knobs on the front and a smooth junction with the round-sectioned and high bow. The other iron fibula from this grave only survives as fragments of the bow, loop and pin (Fig. 6.1: b, Pl. 14B: 2). Likely also single-looped is the small iron bow fibula in the clump of objects found in 1926/27 (Fig. 4.5, Pl. 8B: 3); it has a completely surviving round-sectioned bow, single-coil spring and part of the pin, whereas the foot is missing. The finds unearthed

¹ Guštin 1973, 461–506; Gabrovec 1987, 151–177, Pl. 16–18.

² Teržan, Črešnar 2014, 703–718, Fig. 36, 37, 39, 41, 44; Teržan 2021, 252.

Sl. 6.1: Odlomki železnih ločnih fibul iz grobov 21 (a,b) in 75 (c) (t. 14B: 1,2, 27F: 1). (Foto: M. Prešeren.)

Fig. 6.1: Fragments of iron bow fibulae from Graves 21 (a,b) and 75 (c) (Pl. 14B: 1,2, 27F: 1). (Photo: M. Prešeren.)

izkopavanj leta 1978 so deli robustnega loka in igle ter peresovina z enojnim zavojem in visoka, oglato oblikovana noga (t. 42D: 1). Pripadali bi lahko enozankasti železni fibuli ali pa dvoankasti tipa 2b po Gabrovcu, za katerega so značilne visoke usločene noge,³ česar pri trnovski fibuli zaradi močne korozije ni mogoče zaznati.

Dvoankaste sheme je železna fibula iz groba 75 (sl. 6.1: c, t. 27F: 1), od katere sta ohranjena del trikotne noge z rahlo izbočenima robovoma in prehodom v zanko ter del igle. Oblika noge je podobna kot pri dvoankastih ločnih fibulah tipa 2a po Gabrovcu,⁴ njena posebnost pa je, da ima na nogi okroglo bronasto nalepko. Ker ustreznih primerjav za tak okras na nogi nimamo, sklepamo, da gre za unikatni notranjski izdelek.⁵

Za ločno ukrivljeno železno žico rombičnega preseka iz groba CL (t. 7E: 5) pa ni mogoče jasno ugotoviti, ali gre za lok fibule ali del ovratnice. Na Notranjskem imajo rombični presek pogosteje železne ovratnice⁶ kot fibule.⁷

V tej regiji so pogoste zlasti enozankaste železne fibule z žičnatim lokom, ki jih v Šmihelu pod Nanosom zasledimo tako v grobovih z žganim pokopom kot v žarnih,⁸ medtem ko so na Križni gori pri Ložu pogos-

outside graves in 1978 include parts of a thick bow and pin, a single-coil spring and a high foot (Pl. 42D: 1) that perhaps belong to an iron single-looped fibula or a two-looped fibula of Type 2b after Gabrovec characterised by a high foot with concave sides,³ a feature not discernible on the fibula from Trnovo due to corrosion.

Of a two-looped construction is the iron fibula from Grave 75 (Fig. 6.1: c, Pl. 27F: 1) that survives as a triangular foot with slightly curved sides continuing into the loop, as well as part of the pin. The shape of the foot is similar to that of the two-looped bow fibulae of Type 2a after Gabrovec,⁴ but differs in that it has a round bronze fitting on the foot. There are no known parallels for such decoration, suggesting the item is a unique product of Notranjska.⁵

The curved lozenge-sectioned iron wire from Grave CL (Pl. 7E: 5) may be the bow of a fibula or part of a torque. In Notranjska, lozenge-shaped section is more common on iron torques⁶ than fibulae.⁷

Particularly common in the region are single-looped iron fibulae with a wire bow, which are known from Šmihel pod Nanosom in both simple cremations and urn burials,⁸ while at Križna gora near Lož they are commonest in inhumations.⁹ Iron two-looped fibulae seem to be less frequent,¹⁰ though there is a number of fragmentary examples that do not reliably reveal either a single- or two-looped construction.¹¹

At Križna gora, a single-looped and a two-looped iron fibula were found together in inhumation Grave 36 alongside a spectacle fibula.¹² At Trnovo, simple cremation Grave 21 also held two iron bow fibulae (one positively identified as single-looped) (Fig. 6.1: a,b), associated with two bracelets, more precisely a ribbed iron band bracelet and a bronze square-sectioned bracelet (Pl. 14B). The iron two-looped bow fibula in urn Grave 75 was associated with a multi-knobbed pin with two bronze knobs on an iron core, a bronze blade and a piece

³ Gabrovec 1970, 24–26, 32–36, Map V.

⁴ Ibid.

⁵ The absence of decoration on the iron objects could be the result of the generally poor condition or of incomplete conservation procedures.

⁶ See e.g. Urleb 1974, Pl. 24: 2; Guštin 1979, Pl. 20: 22,23, 21: 2, 39: 6, 50: 3, 65: 1,2.

⁷ See e.g. Urleb 1974, Pl. 18: 8; Guštin 1979, Pl. 49: 8, 60: 3.

⁸ Šmihel, cremation Graves 46, 51, 56/57, 58, 77: Guštin 1979, Pl. 44: 10,13, 46: 5,11,15, 49: 21; urn Graves 36, 44, 61, 62: ibid. Pl. 42: 10,11, 43: 11, 47: 8, 48: 2.

⁹ Križna gora, inhumation Graves 36, 78, 84: Urleb 1974, Pl. 8: 1, 16: 10, 18: 8; urn Grave 47: ibid., Pl. 10: 10.

¹⁰ Šmihel, Graves 10, 72 and two stray finds: Guštin 1979, Pl. 38: 8, 49: 8, 58: 14, 60: 7.

¹¹ Križna gora, Graves 22, 52, 120: Urleb 1974, Pl. 5: 4, 11: 7, 23: 16; Šmihel, Graves 20, 26, 45, 71 and two stray finds: Guštin 1979, Pl. 39: 7, 40: 5, 44: 6, 49: 4, 60: 6,8.

¹² Urleb 1974, Pl. 8: 1,2,5.

³ Gabrovec 1970, 24–26, 32–36, karta V.

⁴ Ibid.

⁵ Vzrok za odsotnost okrasa na železnih predmetih bi lahko pripisali temu, da so na splošno precej slabo ohranjeni ali pa na njih niso bili izvedeni zadostni konservatorski postopki.

⁶ Glej npr. Urleb 1974, t. 24: 2; Guštin 1979, t. 20: 22,23, 21: 2, 39: 6, 50: 3, 65: 1,2.

⁷ Glej npr. Urleb 1974, t. 18: 8; Guštin 1979, t. 49: 8, 60: 3.

⁸ Šmihel, grobovi z žganim pokopom 46, 51, 56/57, 58, 77: Guštin 1979, t. 44: 10,13, 46: 5,11,15, 49: 21; žarni grobovi 36, 44, 61, 62: ibid., t. 42: 10,11, 43: 11, 47: 8, 48: 2.

tejše v skeletnih grobovih.⁹ Dvozankaste železne fibule so redkejšje,¹⁰ vendar kaže poudariti, da je kar nekaj primerkov fragmentarno ohranjenih, zato ne dopuščajo zanesljive opredelitve sheme.¹¹

Na Križni gori nastopata enozankasta in dvozankasta železna fibula skupaj v skeletnem grobu 36, z njima pa še očalasta fibula.¹² Tudi na Trnovem sta bili v grobu 21 z žganim pokopom pridani dve železni ločni fibuli (ena je zanesljivo enozankasta) (sl. 6.1: a,b) ter dve zapestnici – železna trakasta narebrena in bronasta s kvadratnim presekom (t. 14B). V žarnem grobu 75 pa so bili poleg dvozankaste železne ločne fibule še večglava igla z železnim jedrom in bronastima glavicama, bronasto rezilo in kos bronaste pločevine (t. 27F). Med pridatki groba CL, kamor spada del železnega žičnatga loka z rombičnim presekom, so odlomki očalaste fibule, noga še ene bronaste ločne fibule ter bronasta igla z uvito glavico in žičnati uhan (t. 7E). V sprimku, odkritem leta 1926/27, je železna ločna fibula skupaj z bronasto polmesečasto fibulo, železno žičnato zapestnico in votlim trikotnim obeskom iz bronaste pločevine (t. 8B: 1–4). V Šmihelu jih prav tako zasledimo v kombinaciji z očalasto in s polmesečasto fibulo pa tudi z različnimi iglami (železno z uvito glavico ali večglavo bronasto) ter podobnim železnim in bronastim obročastim nakitom (zapestnice, uhani).¹³ Manj kot na notranjskih nekropolah je takih fibul v Škocjanu na Krasu.¹⁴

Obe shemi železnih ločnih fibul sta po Guštinu značilni za stopnjo Notranjska IIa in predvsem za stopnjo IIb, tj. 8. st. pr. n. št.¹⁵ V modo so prišle na začetku železne dobe v širšem prostoru jugovzhodnih Alp, sprejele so jih tudi skupnosti na Notranjskem in Krasu.¹⁶ Vzorec žganih kosti iz trnovskega groba 21, ki je bil radiokarbonsko datiran, kaže na čas pokopa v sredini 8. st. pr. n. št. glede na modelirano vrednost, oz. v zaključnem delu železnega horizonta.¹⁷ Zgornjo časovno mejo pojavnosti tovrstnih fibul na Trnovem pa označuje večglava igla z železnim jedrom in bronastima glavicama iz groba

of sheet bronze (Pl. 27F). The goods in Grave CL, which held part of a lozenge-sectioned iron wire possibly of a bow fibula, include fragments of a spectacle fibula, the foot of a bronze bow fibula, a bronze roll-headed pin and a wire earring (Pl. 7E). In the clump unearthed in 1926/27, the iron bow fibula was found together with a bronze crescent-shaped fibula, an iron wire bracelet and a hollow triangular pendant of sheet bronze (Pl. 8B: 1–4). At Šmihel, iron bow fibulae were documented in combinations with a spectacle and a crescent-shaped fibula, as well as different pins (iron roll-headed or bronze multi-knobbed), as well as similar iron and bronze ring jewellery (bracelets, earrings).¹³ In comparison with the necropoleis of Notranjska, such fibulae are less common at Škocjan in the Kras.¹⁴

Guštin deems both the single- and the two-looped fibulae as characteristic of the Notranjska IIa and even more the IIb phase (8th century BC).¹⁵ They came into fashion at the beginning of the Iron Age across the wider area of the south-eastern Alps, and were also adopted by the communities inhabiting Notranjska and the Kras.¹⁶ The modelled result of the radiocarbon-dated cremated bone sample from Grave 21 at Trnovo places the burial in the mid-8th century BC, i.e. final part of the Iron Horizon.¹⁷ The upper limit of these fibulae at Trnovo is provided by the multi-knobbed pin with two bronze knobs on an iron core from Grave 75 (Pl. 27F: 2), which points to contacts with the neighbouring Istria towards the end of the 8th and the 7th century BC.¹⁸

Bronze fibula with a twisted bow

The only example of a bronze single-looped fibula with a twisted bow from Trnovo came to light in urn Grave 102 (Fig. 6.2, Pl. 35B: 1). It is rather thick and meticulously made. Its bow is high, evenly twisted and has a smooth junction with a thinned wide foot that is only partially preserved and was probably made by hammering. At the other end of the bow is the spring with a single coil, the pin is missing. Other goods in the grave include deformed remains of a sheet bronze bracelet, a bronze multi-knobbed pin with ribs between

⁹ Križna gora, skeletni grobovi 36, 78, 84: Urleb 1974, t. 8: 1, 16: 10, 18: 8; žarni grob 47: *ibid.*, t. 10: 10.

¹⁰ Šmihel, gr. 10, 72 in posamični najdbi: Guštin 1979, t. 38: 8, 49: 8, 58: 14, 60: 7.

¹¹ Križna gora, gr. 22, 52, 120: Urleb 1974, t. 5: 4, 11: 7, 23: 16; Šmihel, gr. 20, 26, 45, 71 in posamični najdbi: Guštin 1979, t. 39: 7, 40: 5, 44: 6, 49: 4, 60: 6, 8.

¹² Urleb 1974, t. 8: 1, 2, 5.

¹³ Šmihel, gr. 36, 45, 46, 51, 56/57, 58, 61, 71: Guštin 1979, t. 42: 9–19, 44: 3–8, 9–12, 13–15, 46: 5–10, 11–15, 47: 6–10, 49: 4–7. Prim. še Križna gora, gr. 52, 78, 84, 120: Urleb 1974, t. 11: 15–21, 16: 10–13, 18: 1–8, 23: 16–19.

¹⁴ Ruaro Loseri et al. 1977, t. 3: 23/3, 12: 150/7, 17: 177/1.

¹⁵ Guštin 1973, 469–472, sl. 2: 5, 10; 1979, 27, sl. 9; Gabrovec 1987, 155–158, sl. 9: 11.

¹⁶ Gabrovec 1987, 155–158; Teržan, Črešnar 2014, 706–713.

¹⁷ Bavdek, Urleb 2014, 538–539; Teržan, Črešnar 2014, 707.

¹³ Šmihel, Graves 36, 45, 46, 51, 56/57, 58, 61, 71: Guštin 1979, Pl. 42: 9–19, 44: 3–8, 9–12, 13–15, 46: 5–10, 11–15, 47: 6–10, 49: 4–7. Also cf. Križna gora, Graves 52, 78, 84, 120: Urleb 1974, Pl. 11: 15–21, 16: 10–13, 18: 1–8, 23: 16–19.

¹⁴ Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 3: 23/3, 12: 150/7, 17: 177/1.

¹⁵ Guštin 1973, 491, Fig. 2: 5, 10; 1979, 60, Fig. 9; Gabrovec 1987, 155–158, Fig. 9: 11.

¹⁶ Gabrovec 1987, 155–158; Teržan, Črešnar 2014, 706–713.

¹⁷ Bavdek, Urleb 2014, 538–539; Teržan, Črešnar 2014, 707.

¹⁸ Guštin 1973, 472–473; Gabrovec, Mihovilić 1987, 310; Mihovilić 2001, 86, 87; 2013, 197–199.

75 (t. 27F: 2), ki priča o stikih s sosednjim istrskim prostorom ob koncu 8. in v 7. st. pr. n. št.¹⁸

Bronasta fibula s tordiranim lokom

Edini primerek enozankaste bronaste fibule s tordiranim lokom na trnovski nekropoli je bil najden v žarnem grobu 102 (sl. 6.2, t. 35B: 1). Fibula je precej masivna in umetelno izdelana; ima visok lok z enakomernimi zavoji, na enem koncu tekoče prehaja v stanjšano nogo, ki je le delno ohranjena, bila je verjetno široka in oblikovana s tolčenjem. Ohranjena je tudi peresovina fibule z enojnim zavojem, igla pa manjka. Med pridatki so še deformirani ostanki zapestnice iz bronaste pločevine, medtem ko je večglava bronasta igla s svitki med glavicami nepoškodovana. V grobu so bile še tri okrogle ploščice iz bronaste pločevine, ena je stožčasto oblikovana z luknjico v sredini, dve pa sta v sredini vdrti in okrašeni s koncentrično razporejenimi iztolčenimi buncicami (t. 35B: 2–6).

Iz notranjsko-kraške regije poznamo le tri tovrstne fibule, dve s Križne gore in eno iz Škocjana.¹⁹ Na Križni gori je bolje ohranjen primerek iz skeletnega groba 114. Od trnovskega se razlikuje po gostejših zavojih in peresovini z dvema zavojema, noga pa je pritrjena na lok z dvema zakovicama, fibula je bila verjetno popravljena za časa uporabe. Med drugimi pridatki sta dve dobro ohranjeni zapestnici iz bronaste pločevine, podobni ostankom iz trnovskega groba. Odlomki take fibule v železni izvedbi so bili na Križni gori najdeni v grobu 60 z žganim pokopom, skupaj s stekleno in jantarno jagodo, bronasto spiralno cevčico – saltaleone ter delom bronastega obeska.²⁰ V Škocjanu na Krasu pa je bila v grobu 233 Pod Brežcem pridana velika bronasta fibula s tordiranim lokom in polkrožno oblikovano nogo.²¹

Tordirani nakit je bil v modi v pozni bronasti dobi, zlasti ovratnice, ki so se na Notranjskem pojavile že v stopnji I, tj. v 10. in 9. st. ter so se obdržale z nekoliko drugače oblikovanimi konci še v prvi polovici 8. st. pr. n. št. (stopnji IIa).²² Enozankaste ločne fibule s takim okrasom so bile razširjene predvsem na Apeninskem polotoku v tem obdobju (*Bronzo finale*),²³ bolj ali manj sočasno so se pojavljale tudi na vzhodnojadranski

Sl. 6.2: Enozankasta bronasta fibula s tordiranim lokom iz groba 102 (t. 35B: 1). (Foto: M. Prešeren.)

Fig. 6.2: Bronze single-looped fibula with a twisted bow from Grave 102 (Pl. 35B: 1). (Photo: M. Prešeren.)

the knobs, as well as three discs of sheet bronze; one of the discs is conical with a hole in the centre, the other two have a sunken central part ringed with embossed dots (Pl. 35B: 2–6).

Only three such fibulae are known from Notranjska and the Kras: two from Križna gora and one from Škocjan.¹⁹ The better preserved of the two fibulae from Križna gora was found in inhumation Grave 114 and differs from the fibula from Trnovo in a denser twisting and a two-coil spring, while the foot is attached to the bow with a pair of rivets that presumably indicate repair. The item was found together with two well-preserved sheet bronze bracelets similar to the remains from the said grave at Trnovo. Fragments of such a fibula in iron were found at Križna gora in simple cremation Grave 60, which also held a glass and an amber bead, a bronze spiral tube (saltaleone) and part of a bronze pendant.²⁰ At Škocjan, in the Kras, Grave 233 of the Pod Brežcem cemetery held a large bronze fibula with a twisted bow and a semicircular foot.²¹

Twisted jewellery was popular in the Late Bronze Age, particularly torques that in Notranjska already appeared in the Notranjska I phase (10th and 9th centuries BC) and continued with slightly different terminals to the first half of the 8th century BC (Notranjska IIa phase).²² Single-looped twisted bow fibulae were worn in this time (*Bronzo finale*) primarily on the Apenine Peninsula,²³ more or less contemporaneously also on the eastern Adriatic coast,²⁴ where the example from

¹⁸ Guštin 1973, 472–473; Gabrovec, Mihovilić 1987, 310; Mihovilić 2001, 86, 87; 2013, 196–198.

¹⁹ Urleb 1974, t. 13: 1, 22: 21; Ruaro Loseri et al. 1977, 104, t. 21: 233/2.

²⁰ Urleb 1974, t. 13: 1–6, 22: 15–21.

²¹ Ruaro Loseri et al. 1977, 104, t. 21: 233/2. Primerjava zanjo najdemo v severnoitalskem prostoru in datacijo v *Bronzo finale*, lahko tudi v 10.–9. st. pr. n. št. (glej npr. von Eles Masi 1986, 17, 18, t. 5: 88).

²² Guštin 1973, 469–470; 1979, 18, 23; Gabrovec 1987, 155–158; Tecco Hvala 2012, 275–276, op. 1135.

²³ Teržan 2002, 93, op. 57.

¹⁹ Urleb 1974, Pl. 13: 1, 22: 21; Ruaro Loseri et al. 1977, 104, Pl. 21: 233/2.

²⁰ Urleb 1974, Pl. 13: 1–6, 22: 15–21.

²¹ Ruaro Loseri et al. 1977, 104, Pl. 21: 233/2. A parallel comes from northern Italy, dated to *Bronzo finale*, possibly even the 10th–9th century BC (see e.g. von Eles Masi 1986, 17, 18, Pl. 5: 88).

²² Guštin 1973, 490; 1979, 56, 59; Gabrovec 1987, 155–158; Tecco Hvala 2012, 275–276, Note 1135.

²³ Teržan 2002, 93, Note 57.

²⁴ Blečić Kavur 2014, 114–117, Fig. 59, 87.

Sl. 6.3: Bronasta fibula z razčlenjenim in okrašenim lokom iz groba 56 (t. 23: 2). (Foto: M. Prešeren.)

Fig. 6.3: Bronze fibula with a gently knobbed and decorated bow from Grave 56 (Pl. 23: 2). (Photo: M. Prešeren.)

obali,²⁴ kjer je denimo primerek iz liburnskega Nina datiran v 8. st. (faza IIa liburnske skupine).²⁵ Oporo za časovno opredelitev trnovskega groba 102 s to fibulo daje pridana bronasta večglava igla (sl. 6.11: b, t. 35B: 6), značilna za stopnjo IIIa, tj. prvo polovico in sredino 7. st. pr. n. št., čemur pritrjuje tudi radiokarbonska datacija vzorca žganih kosti iz tega groba.²⁶ To bi pomenilo, da so tovrstne notranjske fibule arhaizem in sodijo med najmlajše izdelke, nastale v tradiciji žarnogrobiščne kulture in po italjsko-jadranskih vzorih.

Bronaste fibule z masivnim asimetričnim in razčlenjenim lokom

Po obliki in predvsem po izdelavi so posebne štiri bronaste fibule iz grobov 56, 78, 93 in 110 (t. 23: 2, 28C: 1, 33A: 1, 37C: 1). Imajo masiven asimetrični lok, ki je razčlenjen z rahlo nakazanimi vozli/odebelitvami ali bradavicami.²⁷ Najlepše je izdelan lok fibule z zaobljenim rombičnim presekom iz groba 56 (sl. 6.3, t. 23: 2). Na njem so blage odebelitve enakomerno razporejene, okrašen pa je s punciranimi krožci in pikami oz. očesci v dveh vrstah. Na enem koncu loka sta zareza in luknjica, prav tako na drugem, kjer je v zarezi ostanek železne ploščice, na lok pritrjene z železno zakovico. Lahko bi šlo za popravilo že v času uporabe, a je verjetnejše, da predstavlja specifično tehnično rešitev za pritrditev noge in peresovine, saj je tak način opazen tudi pri loku fibule iz groba 110 (t. 37C: 1); ta sicer ni okrašen in tudi ni izraziteje razčlenjen, presek pa ima okrogel. Ohranjeni

²⁴ Blečić Kavur 2014, 114–116, sl. 59, 87.

²⁵ Batović 1987, 350, t. 37: 16; Glogović 2003, 16, 17, t. 10: 60.

²⁶ Guštin 1973, 472–474, sl. 2: 31; 1979, 27, sl. 10; Gabrovec 1987, 158; Teržan, Črešnar 2014, 717–718.

²⁷ Asimetrična oblika fibul ni posledica izpostavljenosti ognju ali drugačnih pritiskov, temveč se zdi, da so bile tako izdelane namerno.

the Liburnian site at Nin is dated to the 8th century BC (Phase IIa of the Liburnian group).²⁵ Supporting the dating of the fibula from Grave 102 at Trnovo is the associated bronze multi-knobbed pin (Fig. 6.11: b, Pl. 35B: 6), which is characteristic of the Notranjska IIIa phase (first half and middle of the 7th century BC); corroborating this is the radiocarbon dating of the cremated bone sample from the grave.²⁶ This shows twisted bow fibulae in Notranjska to be an archaic feature and to rank among the latest artefacts made in the Urnfield culture tradition and on Italian-Adriatic models.

Bronze fibulae with a solid asymmetrical and gently knobbed bow

Four bronze fibulae from Graves 56, 78, 93 and 110 (Pl. 23: 2, 28C: 1, 33A: 1, 37C: 1) share a distinct form and a specific construction. They have a solid and gently knobbed asymmetrical bow.²⁷ The most elaborately made is the bow of the fibula with a rounded lozenge-shaped cross section found in Grave 56 (Fig. 6.3, Pl. 23: 2), which has gentle knobs evenly distributed in two rows along the bow, each decorated with a ring-and-dot or punched eye. There is a notch and a hole at either end of the bow, with a piece of an iron plate inserted into one of the notches and attached to the bow with an iron rivet. This feature could indicate repair, though it is more likely a specific technical solution for attaching the foot and spring, as the same feature is present on the bow of the fibula from Grave 110 (Pl. 37C: 1), the round-sectioned bow of which is neither decorated nor knobbed. The smaller bow fragment of the fibula from Grave 93 (Pl. 33A: 1), bearing gentle, undecorated and evenly distributed knobs, also shows a flattened end with a hole.²⁸ Even smaller is the bow fragment from Grave 78 (Pl. 28C: 1), which bears only a partially punched ring,²⁹ suggesting a defective product. None of these fibulae survive with the foot or the spring, hence they may be either single- or two-looped.

The fibulae in Graves 78 and 93 were the sole goods, apart from the urn (Pl. 28C, 33A), while the fibula in the urn of Grave 110 was associated with a pair of bronze hole-and-hook wire earrings, a saltaleone and fragments of sheet bronze and bronze wire (Pl. 37C). The richest is

²⁵ Batović 1987, 350, Pl. 37: 16; Glogović 2003, 16, 17, Pl. 10: 60.

²⁶ Guštin 1973, 491, Fig. 2: 31; 1979, 61, Fig. 10; Gabrovec 1987, 158; Teržan, Črešnar 2014, 717, 718.

²⁷ The asymmetrical shape is not the result of exposure to fire or other damage, but rather appears deliberate.

²⁸ A similarly attached foot is on the fibula with a solid smooth bow from Grave II excavated in 1926/27 (Pl. 1A: 1), where the bow terminates in a loop at one end and a rivet hole at the other.

²⁹ See Chapter 12 ('Catalogue of graves and finds') (Grave 78).

manjši del loka fibule iz groba 93 (*t.* 33A: 1) ima prav tako ploščato zakovan konec in luknjico, okrašen pa ni z vtisnjenimi očesci, temveč z enakomerno razporejenimi bradavicami.²⁸ Še manjši košček razčlenjenega loka fibule se je ohranil iz groba 78 (*t.* 28C: 1), vanj je vtisnjen le del krožca²⁹ in bi zato v njem lahko videli ponesrečen izdelek. Ker nobena od teh fibul nima ohranjene noge in peresovine, ni jasno, ali so bile enozankaste ali dvo-zankaste sheme.

Taka fibula je bila v grobovih 78 in 93 edini pridatek poleg žare (*t.* 28C, 33A), medtem ko so bili v žari groba 110 še bronasta žičnata uhana z luknjico in kaveljčkom, saltaleone ter odlomki bronaste pločevine in žice (*t.* 37C). Najbogatejši med njimi je grob 56 (*t.* 23), ki se z žganim pokopom razlikuje od preostalih treh. Med pridatki so dvo-zankasta fibula z votlim lokom, osem masivnih zapestnic, žičnati uhan, obeska in saltaleoni ter okrogla pločevinasta ploščica z zakovico.

Drugje na Notranjskem in Krasu takšnih fibul z masivnim asimetričnim in razčlenjenim lokom ne zasledimo. Fibula iz trnovskega groba 56 še najbolj spominja na nekatere redke primerke dvo-zankastih fibul v dolenskem kulturnem krogu, kjer ima podobno razčlenjen lok neokrašena fibula iz groba VII/32 z Magdalenske gore blizu Ljubljane, po okrasu s punciranimi krožci in pikami na drobnih vozlih pa bi jo lahko primerjali s fibulo iz groba VI/15 s tega najdišča ter ju datirali v stopnjo Stična, tj. v drugo polovico 7. st. pr. n. št.³⁰ Najboljšo primerjavo po obliki in okrasu na loku z rombičnim presekom predstavlja en primerek dvo-zankaste fibule z Vač.³¹ A nobena od teh ni izdelana enako kot so trnovske. Za tehnično rešitev podobnega načina pritrjevanja nog ali peresovine najdemo primerjave v svetolucijski skupini. Med gradivom z Mosta na Soči (Sv. Lucija) je več primerkov dvo-zankastih fibul z debelejším lokom brez okrasa in peresovino z dvojnimi zavojem, tipa 1a po Gabrovcu,³² s podobnim načinom pritrjevanja noge ali peresovine kot pri fibulah iz trnovskih grobov 93, 110 in II. Največkrat imajo vsaj en konec loka zakovan, pri nekaterih so vidne samo luknjice, seveda pa tudi v teh primerih ne moremo izključiti možnosti popraviljanja v času uporabe.³³ Tip 1a dvo-zankastih fibul je bil v sve-

Grave 56 (*Pl.* 23), which differs from the other three. It is a simple cremation containing a two-looped fibula with a hollow bow, eight solid bracelets, a wire earring, two pendants, several saltaleoni and a disc of sheet bronze with a central rivet.

Fibulae of this form are unknown elsewhere in Notranjska and the Kras. Close parallels for the fibula from Grave 56 at Trnovo are the few two-looped fibulae from the Dolenska cultural circle, for example from Magdalenska gora near Ljubljana; the undecorated fibula found there in Grave VII/32 has a similarly shaped bow and the fibula from Grave VI/15 shares the decoration of ring-and-dots on gentle knobs, both dating to the Stična phase (second half of the 7th century BC).³⁰ The closest parallel in the shape and decoration of the lozenge-sectioned bow is a two-looped fibula from Vače.³¹ However, none of these share the multi-part construction. A technically similar solution of attaching the foot and spring has been documented in the Sveta Lucija group. The finds from Most na Soči (formerly Sveta Lucija) include several examples of two-looped fibulae with an undecorated thick bow and a two-coil spring of Type 1a after Gabrovec,³² which show a similar attachment of the foot or spring as the fibulae from Graves 93, 110 and II at Trnovo. Most of them have at least one end of the bow hammered out, some have only holes; though it has to be said that we cannot exclude the possibility we are dealing here with repair measures.³³ The Type 1a two-looped fibulae were in use in the Sveta Lucija group over a long period of time, during the Sv. Lucija Ib to IIa phases or from the mid-8th to the early 6th century BC.³⁴

The dating of the bronze fibulae with a solid asymmetrical and gently knobbed bow from Trnovo is indicated by the bronze two-looped fibula with a hollow bow from Grave 56 (*Pl.* 23: 1) and bronze hole-and-hook wire earrings from Grave 110 (*Pl.* 37C: 7,9), characteristic of the Notranjska III phase.³⁵ The said fibulae can be interpreted as local products that the Trnovo community produced in the 7th century BC and possibly modelled on fibulae from neighbouring cultural milieus – the Sveta Lucija group in terms of the technical solutions and the Dolenska group in the form.

²⁸ Podoben način pritrjevanja noge je opazen pri fibuli z masivnim gladkim lokom iz groba II, izkopanega leta 1926/27 (*t.* 1A: 1), pri kateri lok na enem koncu prehaja v zanko, drugi konec pa je zakovan in ima luknjico.

²⁹ Glej poglavje 12 (Katalog grobov in najdb) (gr. 78).

³⁰ Hencken 1978, sl. 252a, 189e; Tecco Hvala 2012, 199–203, 208, sl. 78: 4,8. Podobna fibula je znana tudi iz Podzemlja v Beli krajini (Dular 1978, t. 1: 5).

³¹ Hrani jo Naturhistorisches Museum, Wien. Gradivo z Vač iz dunajskega in graškega muzeja pripravlja za objavo Biba Teržan v knjižni zbirki Katalogi in monografije, ki jo izdaja Narodni muzej Slovenije.

³² Gabrovec 1970, 24, karta IV.

³³ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984, t. 31D: 1, 41C: 1, 72E: 1, 87F, 99D: 1, 119H: 1, 120C: 1, 267: 6.

³⁰ Hencken 1978, Fig. 252a, 189e; Tecco Hvala 2012, 198–205, Fig. 78: 4,8. A similar fibula is known from Podzemelj in Bela krajina (Dular 1978, t. 1: 5).

³¹ Kept in the Naturhistorisches Museum, Wien. Biba Teržan is preparing a publication of the finds from Vače that are kept in the Naturhistorisches Museum in Vienna and the Universalmuseum Joanneum in Graz as part of the *Katalogi in monografije* series of the Narodni muzej Slovenije.

³² Gabrovec 1970, 24, Map IV.

³³ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984, Pl. 31D: 1, 41C: 1, 72E: 1, 87F, 99D: 1, 119H: 1, 120C: 1, 267: 6.

³⁴ Teržan, Trampuž 1973, 438, Fig. 5.

³⁵ Guštin 1973, 491, Fig. 2: 29,34; 1979, 60–61; Gabrovec 1987, 158, Fig. 9: 14.

tolucijski skupini v uporabi daljše obdobje, v stopnjah Sv. Lucija Ib do IIa, tj. od sredine 8. do začetka 6. st. pr. n. št.³⁴

Za datacijo trnovskih bronastih fibul z masivnim asimetričnim in rahlo razčlenjenim lokom se lahko opremo na dvozankasto bronasto fibulo z votlim lokom iz groba 56 (*t.* 23: 1) ter bronaste žičnate uhane s kaveljčkom in luknjico iz groba 110 (*t.* 37C: 7,9), ki se v notranjsko-kraški regiji pojavljajo v stopnji Notranjska III.³⁵ Fibule z masivnim asimetričnim in razčlenjenim lokom lahko potemtakem opredelimo kot lokalne izdelke trnovske skupnosti iz 7. st. pr. n. št., oblikovane nemara po zgledih iz sosednjih kulturnih skupin – iz svetolucijske za tehnične rešitve, oblikovne pa iz doljenjskega kroga.

Bronaste fibule z votlim lokom

Poleg prej omenjenega groba 56 so bronaste fibule z votlim lokom tudi med pridatki grobov 41 in 52 (*sl.* 6.4, *t.* 19: 1, 22: 2,3, 23: 1), del loka take fibule je bil najden zunaj grobov na leta 1978 izkopanem območju grobišča (*t.* 42D: 2). Razlikujejo se po velikosti in načinu izdelave ter ohranjenosti. V grobovih 41 in 56 sta bili po ena velika fibula tega tipa, v grobu 52 pa dve – ena večja in druga manjša, med večje spada tudi odlomek loka z območja grobišča; vsi primerki so neokrašeni. Fibuli iz grobov 41 in 56 (*t.* 19: 1, 23: 1) imata ohranjeno široko in nizko ter polkrožno zaobljeno nogo, lok je izdelan iz tanke pločevine ter se od sredine zlagoma zoži in na obeh koncih preide v žičnato zanko. Fibuli iz groba 52 (*t.* 22: 2,3) sta nekoliko drugače izdelani, lok je iz debelejšje pločevine in malce ožji ter se na obeh koncih zaključuje z ostrim prehodom v žičnate zanki, ki nista ohranjeni, tudi noga ne. Pri manjši fibuli je na enem koncu loka razpoka, vanjo je vdeta bronasta ploščica, pritrjena pa je z železno zakovico.

Vsi ti trije grobovi sodijo med bogatejše v trnovski nekropoli, grobova 41 in 52 sta bila žarna, pri grobu 56 pa je šlo za žgani pokop. Med kovinskimi predmeti v teh sestavih nastopajo očalasta fibula in prej omenjena fibula z razčlenjenim in okrašenim lokom (*t.* 19: 12, 23: 2), trakaste in železne žičnate pa tudi masivne bronaste zapetnice (*t.* 19: 11,13,14, 22: 7,8, 23: 11–15), saltaleoni (*t.* 19: 10, 23: 6), gumbi (*t.* 19: 7, 22: 5), votli trikotni obeski (*t.* 22: 6,9) in drugo okrasje.

Na Notranjskem so podobne fibule z votlim lokom, vendar manjše od trnovskih, znane le s Križne gore,³⁶ kjer nastopajo v žarnih in skeletnih grobovih. Med pridatki, ki so primerljivi s trnovskimi konteksti, so bronaste zapetnice in votli trikotni obesek, medtem ko

³⁴ Teržan, Trampuž 1973, 425–430, sl. 5.

³⁵ Guštin 1973, 472–474, sl. 2: 29,34; 1979, 27–28; Gabrovec 1987, 158, sl. 9: 14.

³⁶ Urleb 1974, t. 11: 5, 15: 2, 19: 13, 25: 2,3, 30: 7.

Sl. 6.4: Bronasta fibula z votlim lokom iz groba 41 (*t.* 19: 1). (Foto: M. Prešeren.)

Fig. 6.4: Bronze fibula with a hollow bow from Grave 41 (*Pl.* 19: 1). (Photo: M. Prešeren.)

Bronze fibulae with a hollow bow

In addition to Grave 56 mentioned above, bronze fibulae with a hollow bow came to light in Graves 41 and 52 (*Fig.* 6.4, *Pl.* 19: 1, 22: 2,3, 23: 1), while a bow fragment of such a fibula was also found outside graves in the area excavated in 1978 (*Pl.* 42D: 2). They differ in size, production manner and condition. Graves 41 and 56 each contained one large fibula of this type, Grave 52 contained two – one large and the other smaller, while the bow fragment found outside graves ranks among larger examples; all are undecorated. The fibulae from Graves 41 and 56 (*Pl.* 19: 1, 23: 1) have a wide and low rounded foot; the bow is made of thin sheet bronze and tapers from the centre to a wire loop at each end. The fibulae from Grave 52 (*Pl.* 22: 2,3) are made slightly differently, the bow is of thicker sheet bronze and slightly narrower, terminating at both ends in a sharp transition into a wire that continued into loops that are missing together with the foot. The smaller fibula has a notch at one end of the bow and inserted into it a bronze plate that is fixed with an iron rivet.

All three graves are among the richest in the Trnovo necropolis; Graves 41 and 52 held urn burials and Grave 56 a simple cremation. The metal goods in them include a spectacle fibula and the above-mentioned fibula with a decorated gently knobbed bow (*Pl.* 19: 12, 23: 2), iron band and wire bracelets, bronze solid bracelets (*Pl.* 19: 11,13,14, 22: 7,8, 23: 11–15), saltaleoni (*Pl.* 19: 10, 23: 6), buttons (*Pl.* 19: 7, 22: 5), hollow triangular pendants (*Pl.* 22: 6,9) and other ornaments.

Similar fibulae with a hollow bow, though smaller than those from Trnovo, are known in Notranjska only

je bila fibula z votlim lokom v skeletnem grobu 95 skupaj z dolgonožno oz. protocertoško fibulo s pokončnim pestičastim gumbkom na zaključku noge, obe sta po Guštinu predstavnici stopnje Notranjska IIIb.³⁷

V Škocjanu na Krasu najdeni fibuli v grobovih 11 in 21 Pod Brežcem imata podobno poudarjen prehod loka v zanko kot primerka iz trnovskega groba 52.³⁸ Po sestavu pridatkov je grob 11 primerljiv s trnovskim grobom 41, kajti v obeh so bili očalasta fibula, saltaleone, žičnat uhan z luknjico in kljukico ter bronasti gumbek. Na škocjanski nekropoli sta bili pridani dve taki fibuli v grob 70, ena od njiju ima v pločevinastem loku ohranjeno glineno jedro, medtem ko je fibula z votlim lokom med posamičnimi najdbami s tega grobišča po obliki bolj podobna križnogorskim primerkom.³⁹

Dvoankaste fibule z votlim lokom so znane tudi iz Dolenjske, običajno so velike in okrašene, v uporabi naj bi bile v stopnji Stična oz. proti koncu 7. st. pr. n. št.⁴⁰ V ta čas so datirani tudi primerki iz svetolucijske skupine, ti so manjši in neokrašeni, pojavljajo pa se le v stopnji Ic2.⁴¹

Notranjsko-kraške fibule z votlim lokom so raznolike in ni videti, da bi bile vse iz iste delavnice, razen primerkov s Križne gore, ki so precej enotni in so časovno opredeljeni v stopnjo Notranjska IIIb, tj. v drugo polovico 7. st. pr. n. št.⁴² Trnovske fibule bi lahko bile starejše glede na spremne pridatke, kot so železne zapestnice, očalasta fibula in votli trikotni obeski, ki se pojavljajo že v stopnjah Notranjska IIB/c in IIIa. Temu pritrjuje tudi radiokarbonska datacija vzorca žganih kosti iz groba 41, ki kaže na čas pokopa v sredini 7. st. pr. n. št., torej v stopnji Notranjska IIIa.⁴³

Polmesečaste fibule

Na trnovski nekropoli so bile najdene bronaste fibule s polmesečasto oblikovanim lokom v grobovih 68, 76 in 126 (*t. 25F: 1, 28A: 3 in 41B: 3*) ter v sprimku predmetov, odkritem leta 1926/27 in predstavljenem med posamičnimi najdbami (*sl. 4.5, t. 8B: 1*). Tovrstnim fibulam bi morda po nekaterih oblikovnih značilnostih lahko pripadali tudi deli loka ali nog, ki so ohranjeni med najdbami iz grobov CXXXVII, CL in 80 (*t. 6I: 3, 7E: 3, 29B: 1*).

³⁷ Guštin 1973, 473–474, sl. 2: 34,35, t. 10: 15,16; 1979, 28, sl. 9; glej še Gabrovec 1987, 158, t. 18: 3,4.

³⁸ Ruaro Loseri et al. 1977, t. 2: 11/1, 21/1.

³⁹ Ruaro Loseri et al. 1977, t. 7: 70/1,2, 30: 12/1.

⁴⁰ Tecco Hvala 2012, 203–204, op. 856, sl. 78: 2,3.

⁴¹ Teržan, Trampuž 1973, pril. 1; Tecco Hvala 2012, 203–204, op. 860.

⁴² Guštin 1973, 473, sl. 2: 34; Gabrovec 1987, 158.

⁴³ Bavdek, Urleb 2014, 539–541; Teržan, Črešnar 2014, 717.

from Križna gora,³⁶ where they were found in urn and inhumation graves. The goods associated with these include bronze bracelets and a hollow triangular pendant, while a fibula with a hollow bow in inhumation Grave 95 was found together with a long-footed or proto-Certosa fibula with an upright pistil-shaped knob terminating the foot; according to Guštin, both objects are representative of the Notranjska IIIb phase.³⁷

The fibulae found in Graves 11 and 21 at Škocjan – Pod Brežcem, in the Kras, have a similar bow-loop junction as the two examples from Grave 52 in Trnovo.³⁸ In its contents, Grave 11 from Škocjan is similar to Grave 41 from Trnovo, both containing a spectacle fibula, saltaleone, hole-and-hook wire earring and small bronze button. Two such fibulae were also placed in Grave 70 at Škocjan, one of which has a clay core preserved inside the hollow bow. Another hollow-bow fibula was documented in this cemetery outside graves and is formally closer to the examples from Križna gora.³⁹

Two-looped fibulae with a hollow bow are also known from Dolenjska, where they are usually large and decorated, in use presumably in the Stična phase, i.e. towards the end of the 7th century BC.⁴⁰ The examples from the Sveta Lucija group, which are smaller and undecorated, also date to this time frame and only occur in Phase Ic2.⁴¹

The hollow-bow fibulae from Notranjska and the Kras are varied and do not appear to have been made in the same workshop with the exception of those from Križna gora, which are quite uniform and dated to the Notranjska IIIb phase (second half of the 7th century BC).⁴² The associated goods such as iron bracelets, a spectacle fibula and hollow triangular pendants, which were already worn in the Notranjska IIB/c and IIIa phases, suggest that the examples from Trnovo could be earlier. This is supported by the radiocarbon dating of the cremated bone sample from Grave 41, which indicates burial in the mid-7th century BC (Notranjska IIIa).⁴³

Crescent-shaped fibulae

Fibulae with a crescent-shaped bow were found at Trnovo in Graves 68, 76 and 126 (*Pl. 25F: 1, 28A: 3 and 41B: 3*), as well as in the clump unearthed in 1926/27 that is discussed among the finds outside graves (*Pl.*

³⁶ Urleb 1974, Pl. 11: 5, 15: 2, 19: 13, 25: 2,3, 30: 7.

³⁷ Guštin 1973, 491, Fig. 2: 34,35, Pl. 10: 15,16; 1979, 61, Fig. 9; also see Gabrovec 1987, 158, Pl. 18: 3,4.

³⁸ Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 2: 11/1, 21/1.

³⁹ Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 7: 70/1,2, 30: 12/1.

⁴⁰ Tecco Hvala 2012, 203–204, Note 856, Fig. 78: 2,3.

⁴¹ Teržan, Trampuž 1973, App. 1; Tecco Hvala 2012, 203–204, Note 860.

⁴² Guštin 1973, 491, Fig. 2: 34; Gabrovec 1987, 158.

⁴³ Bavdek, Urleb 2014, 539–541; Teržan, Črešnar 2014, 717.

Sl. 6.5: Bronasta polmesečasta fibula iz groba 76 (t. 28A: 3). (Foto: M. Prešeren.)

Fig. 6.5: Bronze crescent-shaped fibula from Grave 76 (Pl. 28A: 3). (Photo: M. Prešeren.)

Bronasta fibula iz groba 76 (sl. 6.5, t. 28A: 3) ima širok trakast in neokrašen lok blago trikotnega preseka, na enem koncu tekoče prehaja v enostavno zapognjeno nogo, na drugem koncu pa prek zanke v iglo. Tudi bronasta fibula v sprimku predmetov iz leta 1926/27 ima neokrašen trakasti lok, vendar je ta nekoliko ožji, notranji rob pa je okrepljen z rebrom trikotnega preseka (sl. 4.5, t. 8B: 1). Čeprav sta noga in peresovina odlomljeni, domnevamo, da gre za enozankasto fibulo.

Pojav in razprostranjenost polmesečastih fibul je poglobljeno preučila in jih tipološko analizirala Biba Teržan. Po njeni tipologiji pripadata trnovska primerka iz groba 76 in iz sprimka predmetov tipu *Caput Adriae*.⁴⁴ Njegove glavne značilnosti so enozankasta shema, ploščat lok z okrasom ali brez njega ter preprosto oblikovana noga (sl. 6.5), po preseku loka in obliki prehoda v nogo pa se med seboj razlikujejo.⁴⁵

Enozankastih polmesečastih fibul, ki bi bile podobne oblike kot sta fibuli s Trnovega, na notranjskih najdiščih skoraj ne zasledimo. Trnovskemu primerku v sprimku iz leta 1926/27 je še najbolj podobna fibula iz groba 122 na Križni gori, od katere je ohranjen le del neokrašenega loka z rebrom trikotnega preseka ob notranjem robu, nanj pa je pritrjena bronasta ploščica z dvema zakovicama, kar je posebnost te fibule.⁴⁶ B. Teržan jo je sicer uvrstila med dvoankaste polmesečaste fibule tipa Ljubljana, a imajo te na zunanjem robu loka običajno luknjice za verižice,⁴⁷

⁴⁴ Teržan 1995, 360–361.

⁴⁵ Teržan 1990a, 50–57, 74, sl. 2: 1, 3: 7.

⁴⁶ Urleb 1974, t. 24: 5.

⁴⁷ Teržan 1990a, 77–78, sl. 6: 1. Mednje je uvrstila tudi fibulo groba 56/57 iz Šmihela – Pod Kaculjem, (Guštin 1979, t. 46: 10), vendar je tipološka opredelitev tega primerka zaradi skromne ohranjenosti negotova.

8B: 1). Certain formal characteristics indicate that the bow or foot fragments recovered in Graves CXXXVII, CL and 80 (Pl. 6I: 3, 7E: 3, 29B: 1) could also belong to this fibula type.

The bronze fibula from Grave 76 (Fig. 6.5, Pl. 28A: 3) has a wide and undecorated band-shaped bow of a slightly triangular cross section that has a smooth junction with a simple foot at one end and a junction with the single-coil spring that continues into the pin at the other end. The bronze fibula in the clump found in 1926/27 also has an undecorated band bow that is slightly narrower and its inner edge is strengthened with a triangular-sectioned rib (Fig. 4.5, Pl. 8B: 1). Although the foot and spring are missing, we presume that the fibula was single-looped, as the example from Grave 76.

Biba Teržan studied in depth the crescent-shaped fibulae, their beginnings, typology and distribution. According to her typology, the Trnovo examples from Grave 76 and from the clump belong to the *Caput Adriae* type.⁴⁴ The common features of this type are a single-looped construction, a flat bow with or without decoration and a simple foot (Fig. 6.5), while the examples differ in the cross-section of the bow and the shape of the bow-foot junction.⁴⁵

There are practically no single-looped crescent-shaped fibulae formally similar to the two examples from Trnovo elsewhere in Notranjska. The closest to the example from the clump is the fibula from Grave 122 at Križna gora, of which only part of the undecorated bow with a triangular-sectioned rib at the inner edge survives and has a small bronze plate with two rivets attached to it, a feature specific to this fibula.⁴⁶ Teržan identifies it as a two-looped crescent-shaped fibula of the Ljubljana type, but these usually have holes for thin chains along the outer edge,⁴⁷ which are absent on the example from Križna gora. Two crescent-shaped fibulae of the *Caput Adriae* type are also held in the Maritime and Historical Museum of the Croatian Littoral in Rijeka (PPMHP Rijeka) without site data;⁴⁸ one of them is very similar to the example from the clump from Trnovo.⁴⁹ The closest parallels for the fibula from Grave 76 at Trnovo come from Škocjan in the Kras (Pod Brežcem, Graves 183 and 259)⁵⁰ and from the Posočje region, more precisely

⁴⁴ Teržan 1995, 360–361.

⁴⁵ Teržan 1990a, 74, 84, Fig. 2: 1, 3: 7.

⁴⁶ Urleb 1974, Pl. 24: 5.

⁴⁷ Teržan 1990a, 77, 78, Fig. 6: 1. She also identified as the Ljubljana type the fibula from Grave 56/57 at Šmihel – Pod Kaculjem (Guštin 1979, Pl. 46: 10), which is poorly preserved and its typological identification uncertain.

⁴⁸ Glogović 2003, 67–68, Pl. 53: 501,502; Blečić Kavur 2014, 117–119, Fig. 87. The fibulae are thought to have been found in the Rijeka area.

⁴⁹ Blečić Kavur 2014, 184–186, Note 851. Also see Chapter 4 ('Archaeological investigations of the cemetery') and Note 11.

⁵⁰ Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 17: 183/7, 22: 259/4.

česar fibula s Križne gore nima. Dve polmesečasti fibuli tipa *Caput Adriae* hrani tudi muzej na Reki (PPMHP Rijeka) brez podatkov o najdišču,⁴⁸ ena od njiju je precej podobna primerku v sprimku s Trnovega.⁴⁹ Najboljše primerjave za fibulo iz trnovskega groba 76 pa najdemo v Škocjanu na Krasu (Pod Brežcem, gr. 183 in 259)⁵⁰ ter v Posočju – na Mostu na Soči⁵¹ in v Tolminu v grobu 459. V slednjem je bila najdena enozankasta polmesečasta fibula s sploščenim trikotnim presekom loka, ki jo je Ana Pogačnik v analizi gradiva s tolminskega grobišča opredelila kot varianta 3 vrste I.⁵²

S to novo podrobno tipološko klasifikacijo polmesečastih fibul s tolminskega grobišča se po mnenju Teržanove odpirajo novi pogledi na njihov razvoj in datacijo, prav varianta 3 vrste I (po A. Pogačnik) pa naj bi predstavljala njihov prototip v severnojadranskem zaledju. Izdelane naj bi bile po vzorih iz egejskega oz. vzhodnomediterranskega prostora, kjer so se pojavile v 10. st. in so ostale v uporabi do 8. st. pr. n. št. Sočasno kot na izvornem območju naj bi vzniknile in se nosile tudi v zaledju *Caput Adriae*.⁵³ Bolj ali manj v istem obdobju so v južnoalpskih dolinah med Adižo in Savo izdelovali bronaste polmesečaste fibule enozankaste sheme, ki imajo trakast lok z odebeljenim notranjim robom in so brez okrasja (varianta 1 vrste I po A. Pogačnik),⁵⁴ te so precej manjše in številnejše kot varianta 3 vrste I.

V trnovskem grobu 76 z žganim pokopom sta bila še manjši očalast obesek in železen predmet, najverjetneje žičnata zapestnica ali lok fibule (*t. 28A*); v skupku predmetov, sprijetih v ognju, ki je bil odkrit leta 1926/27 in ga lahko razumemo kot pridatek enega groba, pa so poleg polmesečaste še enozankasta železna ločna fibula in železna žičnata zapestnica ter votli trikotni bronasti obesek (*sl. 4.5, t. 8: 1–4*).

Radiokarbonska datacija vzorca žganih kosti iz trnovskega groba 76 oz. njena modelirana vrednost kaže na pokop v časovnem razponu od druge polovice 8. do začetka 7. st. pr. n. št. Zaradi arhaične oblike fibule in prisotnosti železnega predmeta pa Teržan in Črešnar menita, da bi bil grob lahko starejši.⁵⁵ Prve pojave železnega nakita Guštin postavlja v stopnjo Notranjska

Most na Soči⁵¹ and at Tolmin (Grave 459). Grave 459 held a single-looped crescent-shaped fibula with a flat triangular cross section of the bow that Ana Pogačnik identifies as Variant 3 of Type I in her analysis of the Tolmin cemetery.⁵²

According to Teržan, Pogačnik's detailed typological classification of the crescent-shaped fibulae from the Tolmin cemetery raises new interpretative possibilities concerning their development and dating; specifically, Variant 3 of Type I may represent their prototype in the hinterland of the northern Adriatic. These fibulae could have had models from the Aegean or the eastern Mediterranean, where they appeared in the 10th century and remained in use until the 8th century BC. Contemporaneously as in their area of origin, these fibulae appeared and were worn in the hinterland of *Caput Adriae* as well.⁵³ At more or less the same time, bronze crescent-shaped fibulae of the single-looped construction, which have a band bow with a thickened inner edge and without decoration (Variant 1 of Type I after Pogačnik) were produced in the southern Alpine valleys between the Rivers Adige and Sava;⁵⁴ these are much smaller and more numerous than Variant 3 of Type I.

Simple cremation Grave 76 in Trnovo also held a small spectacle pendant and an iron object, most probably a wire bracelet or bow of a fibula (*Pl. 28A*). The clump found in 1926/27, corroded together through fire damage and considered the grave goods of a single burial, also comprised an iron single-looped bow fibula, an iron wire bracelet and a bronze hollow triangular pendant (*Fig. 4.5, Pl. 8: 1–4*).

The radiocarbon dating (modelled value) of the cremated bone sample from Grave 76 indicates burial in the span of the second half of the 8th and early 7th century BC. The archaic fibula form and the presence of an iron object has led Teržan and Črešnar to consider the burial as possibly even earlier.⁵⁵ Guštin observes that iron jewellery first appeared in the Notranjska IIA phase and went on to become the main feature of the Notranjska IIB phase.⁵⁶ Recent observations have suggested even earlier beginnings of the Iron Horizon in Notranjska, in the mid-9th century BC or possibly half a century earlier.⁵⁷

⁴⁸ Glogović 2003, 67–68, t. 53: 501,502; Blečić Kavur 2014, 117–118, sl. 87. Fibuli naj bi bili najdeni na Reki ali v njeni širši okolici.

⁴⁹ Blečić Kavur 2014, 184–186, op. 851. Glej še tu poglavje 4 (Arheološke raziskave grobišča) in opombo 11.

⁵⁰ Ruaro Loseri et al. 1977, t. 17: 183/7, 22: 259/4.

⁵¹ Marchesetti 1893, t. 5: 10.

⁵² Svoljšak, Pogačnik 2001, 188–189, t. 88: 1; Pogačnik 2002, 32–33, sl. 15.

⁵³ Teržan 2002, 95–96, 100, karta 2.

⁵⁴ Prim. Svoljšak, Pogačnik 2001, t. 21: 21, 66: 1; 74: 3, 81: 16; Pogačnik 2002, 32–33, sl. 15; za datacijo glej Teržan 2002, 95–96, karta 2, op. 83.

⁵⁵ Bavdek, Urleb 2014, 542; Teržan, Črešnar 2014, 714–715, sl. 39.

⁵¹ Marchesetti 1893, Pl. 5: 10.

⁵² Svoljšak, Pogačnik 2001, 188–189, Pl. 88: 1; Pogačnik 2002, 32–33, Fig. 15.

⁵³ Teržan 2002, 95–98, 101, Map 2.

⁵⁴ Cf. Svoljšak, Pogačnik 2001, Pl. 21: 21, 66: 1; 74: 3, 81: 16; Pogačnik 2002, 32–33, Fig. 15; for dating, see Teržan 2002, 98, Map 2, Note 83.

⁵⁵ Bavdek, Urleb 2014, 542; Teržan, Črešnar 2014, 714–715, Fig. 39.

⁵⁶ Guštin 1973, 490–491, Fig. 2: 5,7,8,10,12,14; 1979, 59–60.

⁵⁷ Teržan, Črešnar 2014, 706–713, Fig. 37; Teržan 2021, 252, Note 13.

Ila in postane glavni označevalec stopnje IIb.⁵⁶ Po novejših dognanjih segajo začetki t. i. železnega horizonta na Notranjskem v sredino 9. st. pr. n. št. ali celo še pol stoletja prej.⁵⁷

Polmesečasti fibuli iz trnovskih grobov 68 in 126 (*t. 25F: 1, 41B: 3*) imata lok okrašen z nizom iztolčenih bunčic v sredini in z luknjicami na zunanjem robu, notranji rob pa je odebeljen in poudarjen z rebrom. Da sta bili dvoankasti, lahko sklepamo po bolj ohranjenem primerku iz groba 126, ki ima polkrožno oblikovano nogo z delno ohranjeno zanko oz. peresovino (*sl. 6.6, t. 41B: 3*), medtem ko pri primerku iz groba 68 noga manjka, odškrnjen je tudi zunanji rob, kjer naj bi bile luknjice za verižice z obeski, na lok pa je dokaj nevesče prikovičena železna trakasta ploščica z železno zakovico, kar nakazuje, da je bila fibula že za časa uporabe popravljena (*t. 25F: 1*).

Primerka nedvomno sodita v skupino polmesečastih fibul tipa Križna gora po Teržanovi, te so precej uniformne in značilne predvsem za notranjsko-kraško kulturno skupino.⁵⁸ Enotne so si po oblikovanju profiliranega notranjega roba loka in okrasu z iztolčenimi bunčicami, ki je tradicionalni motiv kulture žarnih grobišč. Manjše razlike med njimi so zaznavne le v velikosti fibul in okrasnih bunčic ter v ohranjenosti. Po velikosti izstopa fibula iz trnovskega groba 126 (*sl. 6.6*), najboljše pa so ohranjeni tipski primerki s Križne gore, ker izvirajo iz skeletnih grobov.⁵⁹ Na Trnovem (*t. 25F, 41B*) in v Šmihelu – Pod Kaculjem ter na Mostu na Soči jih zasledimo v žarnih grobovih.⁶⁰ Najdene so bile tudi v Škocjanu na Krasu, kjer ima primerek iz groba 228 Pod Brežcem nekoliko drugačen okras – iztolčene bunčice na loku so obdane z vtolčenimi pikami, te so nanizane tudi ob notranjem, odebeljenem robu.⁶¹ Podobno je okrašena polmesečasta fibula iz groba z žganim pokopom na Kolobarju nad Uncem.⁶² Z območja Krasa je polmesečasta fibula tipa Križna gora znana še iz groba, odkritega v okolici Svetega pri Komnu.⁶³ Ta tip fibule je bil najden tudi na belokranjskem najdišču Loka pri Črnomlju, v skeletnem grobu 1 v gomili 2.⁶⁴

⁵⁶ Guštin 1973, 469–472, sl. 2: 5,7,8,10,12,14; 1979, 25, 27.

⁵⁷ Teržan, Črešnar 2014, 706–713, sl. 37; Teržan 2021, 231–232, op. 13.

⁵⁸ Teržan 1990a, 60, 77: seznam 13, sl. 7: 3, 9: 2; 2002, 99; 2021, 243.

⁵⁹ *Križna gora*, gr. 72 (fibula ni upodobljena v risbi), 103, 124: Urleb 1974, sl. 10, t. 21: 1, 24: 16.

⁶⁰ *Šmihel – Pod Kaculjem*, gr. 32: Guštin 1979, t. 41: 13; *Most na Soči, Szombathyjeva izkopavanja*, gr. 1251: Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, 218, t. 121A: 1.

⁶¹ *Škocjan – Pod Brežcem*, gr. 47, 96, 150, 228, 236: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 4: 47/1, 8: 96/1, 12: 150/1, 20: 228/3, 21: 236/1.

⁶² Urleb 1956, 292–296, t. 2: 1.

⁶³ Marchesetti 1903, 47–48, t. 16: 17.

⁶⁴ Dular 1983, 221–222, t. 5: 2.

Sl. 6.6: Odlomki bronaste polmesečaste fibule iz groba 126 (*t. 41B: 3*). (Foto: M. Prešeren.)

Fig. 6.6: Fragments of bronze crescent-shaped fibula from Grave 126 (*Pl. 41B: 3*). (Photo: M. Prešeren.)

The two crescent-shaped fibulae from Graves 68 and 126 at Trnovo (*Pl. 25F: 1, 41B: 3*) are decorated with a series of embossed dots along the middle and small holes along the outer edge, while the inner edge is thickened. We can surmise their two-looped construction from the better-preserved example from Grave 126, which has a semicircular foot that continues into a partially surviving loop (*Fig. 6.6, Pl. 41B: 3*). The foot on the other example, from Grave 68, is missing, as is the outer edge that may have held small holes for attaching chains suspended from the bow; this fibula also has a strip of iron attached rather unskillfully to the bow with an iron rivet, possibly indicating repair (*Pl. 25F: 1*).

The two fibulae belong to the group of crescent-shaped fibulae of the Križna gora type after Teržan, which are highly uniform and mainly characteristic of the Notranjska-Kras cultural group.⁵⁸ They share the thickened inner edge of the bow and its decoration with embossed dots that is a traditional motif of the Urnfield culture. Minor differences are observable in the size of the fibulae and of the embossed dots, as well as in the state of preservation. Standing out in size is the fibula from Grave 126 at Trnovo (*Fig. 6.6*) and in state of preservation the typical examples from inhumation graves at Križna gora.⁵⁹ At Trnovo (*Pl. 25F, 41B*), Šmihel – Pod Kaculjem and Most na Soči, they were found in urn graves.⁶⁰ Some also came to light at Škocjan in the Kras,

⁵⁸ Teržan 1990a, 77: List 13, 85, Fig. 7: 3, 9: 2; 2002, 100; 2021, 259.

⁵⁹ *Križna gora*, Grave 72 (fibula not drawn), 103, 124: Urleb 1974, Fig. 10, Pl. 21: 1, 24: 16.

⁶⁰ *Šmihel – Pod Kaculjem*, Grave 32: Guštin 1979, Pl. 41:

Sestava grobnih pridatkov s polmesečastimi fibulami tipa Križna gora je precej podobna. Standardne spremeljevalke so, kot kaže, steklene jagode.⁶⁵ Dobra polovica grobov je imela poleg polmesečaste še najmanj po eno očalasto fibulo – enodelno ali s ploščico.⁶⁶ Med ostalimi pridatki večkrat nastopajo votli trikotni obeski,⁶⁷ žičnati uhani z luknjico in kaveljčkom,⁶⁸ masivne bronaste zapestnice ali pa trakaste iz bronaste pločevine,⁶⁹ samo v dveh primerih je bil pridan tudi železni nakit.⁷⁰

Guštin je fibule tipa Križna gora uvrstil v stopnja Notranjska IIIa.⁷¹ Modelirana vrednost radiokarbonske datacije žganih kosti iz trnovskega groba 126 kaže na nekoliko zgodnejši čas, od druge polovice 8. do začetka 7. st. pr. n. št., to je stopnja Notranjska IIb/c.⁷²

Očalaste fibule

Med fibulami s Trnovega prevladujejo očalaste z veliko osmico, izdelane iz enega kosa bronaste žice. Primerki takih fibul ali njihovi deli so bili najdeni v grobovih 41, 53, 55, 84, 86, 95, 106, 116 in 120 (*t.* 19: 12, 21D: 1, 21F: 1,2, 30D: 2, 31A: 1,2, 34C: 1, 36C: 1, 38E: 1, 39C: 1). Ohranjeni so med posamičnimi najdbami z območja grobišča, izkopenega leta 1978 (*t.* 42C: 1–5, 42D: 3), in v pozneje odkritem grobu⁷³ ter med gradivom s starejših izkopavanj (grob CL – *t.* 7E: 2). Taki fibuli naj bi bili tudi v grobovih 70 in 71, a se nista ohranili.⁷⁴ Večinoma so precej poškodovane (prepoznamo jih lahko po delih svitkov in osmic), zato je težko določiti njihovo velikost. Premeri svitkov pri boljše ohranjenih primerkih segajo od 3,5 cm (*t.* 38E: 1) do 5,5 cm (*t.* 42D: 3).

⁶⁵ *Križna gora*, gr. 72, 103, 124: Urleb 1974, t. 15: 20 (jantar), 21 (steklo), 21: 3, 24: 14–15 (jantar); *Šmihel – Pod Kaculjem*, gr. 32: Guštin 1979, t. 41: 8; *Trnovo*, gr. 126 (*t.* 41B: 1); *Škocjan – Pod Brežcem*, gr. 150: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 12: 150/8–11.

⁶⁶ *Križna gora*, gr. 103, 124: Urleb 1974, t. 21: 4, 24: 9; *Šmihel – Pod Kaculjem*, gr. 32: Guštin 1979, t. 41: 9,10; *Kolobar nad Uncem*: Urleb 1956, t. 2: 3; *Škocjan – Pod Brežcem*, gr. 47, 228: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 4: 47/2,3, 20: 228/2.

⁶⁷ *Križna gora*, gr. 72, 103: Urleb 1974, t. 15: 17, 24: 13; *Kolobar nad Uncem*: Urleb 1956, t. 2: 2.

⁶⁸ *Križna gora*, gr. 124: Urleb 1974, t. 24: 10,11; *Škocjan – Pod Brežcem*, gr. 96, 150: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 8: 96/3, 12: 150/4 (uhani z verižicami).

⁶⁹ *Križna gora*, gr. 124: Urleb 1974, t. 24: 12; *Trnovo*, gr. 126 (*t.* 41B: 2); *Škocjan – Pod Brežcem*, gr. 47, 96, 150: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 4: 47/4, 8: 96/2, 12: 150/3.

⁷⁰ *Križna gora*, gr. 72: Urleb 1974, t. 15: 13,18 (železni zapestnice); *Škocjan – Pod Brežcem*, gr. 150: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 12: 150/7 (odlomek verjetno železne žičnate fibule).

⁷¹ Guštin 1973, 472–474, sl. 2: 28; 1979, 25–28, sl. 7 in 9.

⁷² Bavdek, Urleb 2014, 545–547; Teržan, Črešnar 2014, 713–715.

⁷³ Lazarevski Poklar 2000, 158; Poklar 2010b, 36–37; Guštin 2011, 41; Teržan 2021, 241, sl. 6.

⁷⁴ Glej poglavje 12 (Katalog grobov in najdb).

where the example from Grave 228 of the Pod Brežcem cemetery bears a slightly different decoration, namely embossed dots encircled with punched dots that also line the thickened inner edge.⁶¹ A similar decoration is on the crescent-shaped fibula from a simple cremation grave at Kolobar above Unec.⁶² In the Kras region, another crescent-shaped fibula of the Križna gora type is known from a grave unearthed in the vicinity of Sveto near Komen.⁶³ The fibula type has also been recorded in the Bela krajina region, more precisely at Loka near Črnomelj, in inhumation Grave 1 of Tumulus 2.⁶⁴

The grave groups that include such fibulae share a fairly similar composition, most commonly including glass beads.⁶⁵ In just over half of these graves, the fibula was associated with at least one spectacle fibula, either one-piece or with a backing plate.⁶⁶ Other associated goods include hollow triangular pendants,⁶⁷ hole-and-hook wire earrings,⁶⁸ solid bronze bracelets or band bracelets of sheet bronze,⁶⁹ only two graves also held iron jewellery.⁷⁰

Guštin attributed the fibulae of the Križna gora type to the Notranjska IIIa phase.⁷¹ The modelled value of the radiocarbon date of the cremated bone sample from Grave 126 at Trnovo points to a slightly earlier time, from the second half of the 8th to the early 7th century BC (Notranjska IIb/c).⁷²

13; *Most na Soči*, Szombathy's excavations, Grave 1251: Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, 218, Pl. 121A: 1.

⁶¹ *Škocjan – Pod Brežcem*, Graves 47, 96, 150, 228, 236: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 4: 47/1, 8: 96/1, 12: 150/1, 20: 228/3, 21: 236/1.

⁶² Urleb 1956, 293–294, Pl. 2: 1.

⁶³ Marchesetti 1903, 47–48, Pl. 16: 17.

⁶⁴ Dular 1983, 221–222, Pl. 5: 2.

⁶⁵ *Križna gora*, Graves 72, 103, 124: Urleb 1974, Pl. 15: 20 (amber), 21 (glass), 21: 3, 24: 14–15 (amber); *Šmihel – Pod Kaculjem*, Grave 32: Guštin 1979, Pl. 41: 8; *Trnovo*, Grave 126 (*Pl.* 41B: 1); *Škocjan – Pod Brežcem*, Grave 150: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 12: 150/8–11.

⁶⁶ *Križna gora*, Graves 103, 124: Urleb 1974, Pl. 21: 4, 24: 9; *Šmihel – Pod Kaculjem*, Grave 32: Guštin 1979, Pl. 41: 9,10; *Kolobar above Unec*: Urleb 1956, Pl. 2: 3; *Škocjan – Pod Brežcem*, Graves 47, 228: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 4: 47/2,3, 20: 228/2.

⁶⁷ *Križna gora*, Graves 72, 103: Urleb 1974, Pl. 15: 17, 24: 13; *Kolobar above Unec*: Urleb 1956, Pl. 2: 2.

⁶⁸ *Križna gora*, Grave 124: Urleb 1974, Pl. 24: 10,11; *Škocjan – Pod Brežcem*, Graves 96, 150: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 8: 96/3, 12: 150/4 (earring with small chains).

⁶⁹ *Križna gora*, Grave 124: Urleb 1974, Pl. 24: 12; *Trnovo*, Grave 126 (*Pl.* 41B: 2); *Škocjan – Pod Brežcem*, Graves 47, 96, 150: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 4: 47/4, 8: 96/2, 12: 150/3.

⁷⁰ *Križna gora*, Grave 72: Urleb 1974, Pl. 15: 13,18 (two iron bracelets); *Škocjan – Pod Brežcem*, Grave 150: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 12: 150/7 (fragment of a probably iron wire fibula).

⁷¹ Guštin 1973, 491, Fig. 2: 28; 1979, 59–61, Fig. 7 and 9.

⁷² Bavdek, Urleb 2014, 545–547; Teržan, Črešnar 2014, 713–715.

Izdelane so bile z zvijanjem in raztezanjem žice v dva svitka, ki ju povezuje pentlja v obliki osmice. Spiralno zvita žica je okroglega preseka, osmica pa je bila običajno dodatno kovana in ima največkrat kvadratni ali rombični presek. Iz sredine enega svitka je izvlečena daljša žica, ki se je uporabljala kot igla za spenjanje; konec žice v sredini drugega svitka pa je zapognjen v kavelj, za katerega se igla lahko zapne (glej npr. *t. 38E: 1*).

Take fibule je Sabine Pabst, ki se je z očalastimi fibulami podrobno in zelo na široko ukvarjala, opredelila kot tip Križna gora, značilen predvsem za notranjsko-kraško halštatsko skupino.⁷⁵ Poleg bronastih so znane tudi v železni izvedbi.⁷⁶ V grobnih kontekstih s tega območja se pojavljajo s po enim primerkom ali v paru.⁷⁷ Zasledimo jih v kombinaciji tudi z drugimi vrstami fibul, denimo z bronastimi enozankastimi⁷⁸ ali z železnimi eno- in dvozankastimi ločnimi fibulami⁷⁹ pa tudi s polmesečastimi fibulami⁸⁰ ali z dvozankasto fibulo z votlim lokom.⁸¹ Na Trnovem je grob 41 z očalasto fibulo tipa Križna gora med bogatejšimi (*t. 19*), zanj domnevamo, da gre za dvojni pokop. V žari so bili dvozankasta fibula z votlim lokom in del morda enozankaste fibule z žičnatim lokom, bronast gumb in spiralna cevčica – saltaleone, pod žaro v jami pa so v žganini ležali očalasta fibula, del noge nedoločljive fibule, bronasta žičnata in tri železne zapestnice (dve žičnate in ena trakasta narebrena), dve stekleni jagodi in kosi bronaste pločevine. V glavnini so bili podobni predmeti najdeni v grobu CL iz leta 1926/27 (*t. 7E*) in v grobu, izkopanem po letu 1978.⁸²

⁷⁵ Pabst 2012, 57–59, sl. 3: 4.

⁷⁶ *Križna gora*, gr. 13, 25, 37: Urleb 1974, t. 3: 23, 6: 2, 8: 9; Pabst 2012, 57.

⁷⁷ Grobovi z dvema očalastima fibulama: *Križna gora*, gr. 9, 25 (ena bronasta, druga železna), 38 (Urleb 1974, t. 3: 1,2, 6: 1,2, 8: 16,17); *Šmihel – Pod Kaculjem*, gr. 5, 30, 32, 36, 60 (Guštin 1979, t. 37: 7,12, 41: 2,3, 41: 9,11, 42: 17,18, 47: 4,5); *Škocjan – Pod Brežcem*, gr. 23, 47, 50, 146 (Ruaro Loseri et al. 1977, t. 3: 23/1,2, 4: 47/2,3, 5: 50/2,3, 13: 146/1,2); *Trnovo*, gr. 55 in 86 (*t. 21F: 1,2, 31A: 1,2*), v grobu 116 pa je bila poleg enodelne očalaste fibule tipa Križna gora še ena večdelna očalasta fibula s ploščico (*t. 38E: 1,2*).

⁷⁸ Npr. *Križna gora*, gr. 38 (Urleb 1974, t. 8: 15), *Šmihel – Pod Kaculjem*, gr. 13 in *Mačkovc*, gr. 69 (Guštin 1979, t. 39: 2, 49: 1), *Škocjan – Pod Brežcem*, gr. 226 (Ruaro Loseri et al. 1977, t. 20: 226/2).

⁷⁹ Npr. *Križna gora*, gr. 36 (Urleb 1974, t. 8: 1,2), *Šmihel – Pod Kaculjem*, gr. 36, 56/57, 58 (Guštin 1979, t. 42: 10,11, 46: 5, 46: 11,15), *Škocjan – Pod Brežcem*, gr. 23 (Ruaro Loseri et al. 1977, t. 3: 23/3).

⁸⁰ Npr. *Križna gora*, gr. 103 (Urleb 1974, t. 21: 1), *Šmihel – Pod Kaculjem*, gr. 32, 34/35, 56/57 (Guštin 1979, t. 41: 13, 43: 1, 46: 10); *Škocjan – Pod Brežcem*, gr. 259 (Ruaro Loseri et al. 1977, t. 22: 259/4).

⁸¹ *Škocjan – Pod Brežcem*, gr. 11 (Ruaro Loseri et al. 1977, t. 2: 11/1); *Trnovo*, gr. 41 (*t. 19: 1*).

⁸² Lazarevski Poklar 2000, 158; Poklar 2010b, 36–37; Guštin 2011, 41; Teržan 2021, 241, sl. 6.

Spectacle fibulae

The most common fibula type at Trnovo is the spectacle fibula with a large figure-of-eight made of a single piece of bronze wire. Examples, be it complete or in fragments, came to light in Graves 41, 53, 55, 84, 86, 95, 106, 116 and 120 (*Pl. 19: 12, 21D: 1, 21F: 1,2, 30D: 2, 31A: 1,2, 34C: 1, 36C: 1, 38E: 1, 39C: 1*), among the finds unearthed outside graves in 1978 (*Pl. 42C: 1–5, 42D: 3*), in the subsequently excavated grave⁷³ and among the goods from earlier excavations (Grave CL – *Pl. 7E: 2*). A spectacle fibula was also reportedly found in Graves 70 and 71, respectively, but did not survive.⁷⁴ Most are highly damaged, surviving as pieces of the coils and figures-of-eight, which makes it difficult to identify their size. The coils on the better-preserved examples measure 3.5 (*Pl. 38E: 1*) to 5.5 cm (*Pl. 42D: 3*) in diameter, which represents almost half of the fibula size.

They were made by bending and stretching wire into two coils connected by a figure-of-eight. The coiled wire is circular in cross-section, while the figure-of-eight is usually additionally hammered and square- or lozenge-sectioned. A long stretch of wire projects from the centre of one of the coils to function as the pin, while the end of the wire on the other coil is bent to serve as the catch (see e.g. *Pl. 38E: 1*).

Sabine Pabst, who studied spectacle fibulae in detail and within a wide geographical frame, identified those made of a single piece from the Notranjska-Kras region as the Križna gora type.⁷⁵ They were made in bronze, but also in iron versions.⁷⁶ In the funerary contexts of this cultural group, they mainly occur singly or in pairs.⁷⁷ They are associated with other types of fibulae, such as bronze single-looped⁷⁸ or iron single- and two-looped

⁷³ Lazarevski Poklar 2000, 158; Poklar 2010b, 36–37; Guštin 2011, 41; Teržan 2021, 259, Fig. 6.

⁷⁴ See Chapter 12 ('Catalogue of graves and finds').

⁷⁵ Pabst 2012, 57–59, Fig. 3: 4.

⁷⁶ *Križna gora*, Graves 13, 25, 37: Urleb 1974, Pl. 3: 23, 6: 2, 8: 9; Pabst 2012, 57.

⁷⁷ Graves with pairs of spectacle fibulae: *Križna gora*, Graves 9, 25 (one bronze, other iron), 38 (Urleb 1974, Pl. 3: 1,2, 6: 1,2, 8: 16,17); *Šmihel – Pod Kaculjem*, Graves 5, 30, 32, 36, 60 (Guštin 1979, Pl. 37: 7,12, 41: 2,3, 41: 9,11, 42: 17,18, 47: 4,5); *Škocjan – Pod Brežcem*, Graves 23, 47, 50, 146 (Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 3: 23/1,2, 4: 47/2,3, 5: 50/2,3, 13: 146/1,2); *Trnovo*, Graves 55 and 86 (*Pl. 21F: 1,2, 31A: 1,2*), Grave 116 held a single-piece spectacle fibula of the Križna gora type and a multi-piece spectacle fibula with a backing plate (*Pl. 38E: 1,2*).

⁷⁸ E.g. *Križna gora*, Grave 38 (Urleb 1974, Pl. 8: 15), *Šmihel – Pod Kaculjem*, Grave 13 and *Mačkovc*, Grave 69 (Guštin 1979, Pl. 39: 2, 49: 1), *Škocjan – Pod Brežcem*, Grave 226 (Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 20: 226/2).

Podoben nakit spremlja očalaste fibule tega tipa tudi v drugih grobovih iz notranjsko-kraške regije.⁸³ Večje razlike so opazne v načinu pokopa – na Trnovem so v grobovih z žganim pokopom večkrat zastopane kot v žarnih, medtem ko jih v Šmihelu – Pod Kaculjem pogosto zasledimo v žarnih grobovih, na Križni gori pa v skeletnih.⁸⁴

Sabine Pabst je pojav enodelnih očalastih fibul z veliko osmico tipa Križna gora opredelila v čas od 9. st. pr. n. št. oziroma od konca tega stoletja (zaradi groba 259 pod Brežcem s polmesečasto fibulo tipa Caput Adriae) do sredine 7. st. pr. n. št.⁸⁵ Guštin jih je uvrstil med značilnosti stopnje Notranjska II oziroma IIb, obdržale pa so se še v stopnji III.⁸⁶

Pri očalasti fibuli, ki je bila edini pridatek v žarnem grobu 124 na Trnovem (*sl. 6.7, t. 40C: 2*), je bil kavelj za iglo posebej izdelan iz ozke trakaste pločevine, ta je na enem koncu zakrivljena, na drugem pa z zakovico pritrjena na sploščeno okroglo glavico, nameščeno v sredino svitka. Na enem od svitkov je videti, da je bila fibula že za časa uporabe popravljena. Podobni primeri, ko sta posebej izdelana kavelj in/ali igla, so znani še z nekaterih drugih notranjsko-kraških najdišč.⁸⁷ Lahko bi šlo za popravila, če sta se ta dva bistvena elementa za spenjanje odlomila, ali pa za namerno večdelno izdelavo fibul, včasih tudi iz različnih kovin (brona in železa), torej za poseben tip.⁸⁸

Nekaj odlomkov očalastih fibul s Trnovega nedvomno kaže, da gre za posebni tip. Imajo posebej izdelani trakasto ploščico in iglo, ki sta z zakovicama

bow fibulae,⁷⁹ as well as crescent-shaped⁸⁰ or two-looped fibulae with a hollow bow.⁸¹ At Trnovo, one was found in Grave 41 that is among the richest of the cemetery (*Pl. 19*) and presumed to have held a double burial. The urn contained a two-looped fibula with a hollow bow and part of a possibly single-looped fibula with a wire bow, a bronze button and a saltaleone, while lying in the ashes under the urn were a spectacle fibula, a foot fragment of an unidentifiable fibula, a bronze wire bracelet and three iron bracelets (two wire and one band ribbed), two glass beads and pieces of sheet bronze. A similar array of goods also came to light in Grave CL from 1926/27 (*Pl. 7E*) and the grave excavated after 1978.⁸²

Similar jewellery accompanies spectacle fibulae of this type in other graves of the Notranjska-Kras group.⁸³ Differences are observable in the burial rite; the examples from Trnovo are more common in simple cremations than in urn burials, at Šmihel – Pod Kaculjem they are frequent in urn burials, at Križna gora in inhumations.⁸⁴

Sabine Pabst dates the appearance of the single-piece spectacle fibulae with a large figure-of-eight of the Križna gora type from the 9th (late 9th due to Grave 259 at Pod Brežcem containing a Caput Adriae type crescent-shaped fibula) to the mid-7th century BC.⁸⁵ Guštin identifies them as characteristic of the Notranjska II or IIb phase that continued to be worn in the Notranjska III phase.⁸⁶

The spectacle fibula that was the sole good in urn Grave 124 at Trnovo (*Fig. 6.7, Pl. 40C: 2*) had the catch

⁸³ Npr. *Križna gora*, gr. 13, 25, 37, 64, 100, 104, 113 (Urleb 1974, t. 3: 24–26, 6: 3,6–9, 8: 10,11, 14: 1,3, 20: 9,10,12, 21: 7, 22: 13); *Šmihel – Pod Kaculjem*, gr. 8, 30, 31, 32 (Guštin 1979, t. 38: 2,3, 40: 13, 41: 4, 41: 8); *Škocjan – Pod Brežcem*, gr. 11, 23 (Ruaro Loseri et al. 1977, t. 2: 11/1, 3: 23/3).

⁸⁴ *Trnovo*, žgani pokopi: 53, 55, 70, 71, 86, 106, 116, 120 in dvojni pokop 41 ter po letu 1978 odkriti grob; žarni grobovi: 84, 95 in 124 (glej tu poglavje 12 Katalog grobov in najdb); *Šmihel – Pod Kaculjem*, žarni grobovi 1, 21, 30, 32, 36, 60 (Guštin 1979, 16, 37–41); *Križna gora*, skeletni grobovi: 25, 36, 64, 100, 103, 104, 113, 121 (Urleb 1974, 50–59, sl. 8).

⁸⁵ Pabst 2012, 57–59, sl. 3: 4.

⁸⁶ Guštin 1973, 470, 472–474, sl. 2: 9; 1979, 25–28, sl. 7 in 9.

⁸⁷ *Križna gora*, gr. 23, 79, 126 in posamična najdba (Urleb 1974, t. 5: 9, 17: 1, 25: 5, 30: 4); *Škocjan – Pod Brežcem*, gr. 59 (Ruaro Loseri et al. 1977, t. 5: 59/1); *Šmihel – Pod Kaculjem*, gr. 61 in posamična najdba (Guštin 1979, t. 47: 7, 59: 18).

⁸⁸ Mehtilda Urleb ugotavlja več razvojnih faz očalastih fibul s Križne gore. Primerke z dodanimi deli na enem od svitkov (kot npr. iz grobov 23 in 79) je uvrstila v razvojno fazo I.B/1b, z dodanimi deli na obeh svitkih (npr. iz groba 126) pa v naslednjo fazo II.A/1a (Urleb 1973, 509–510; 1974, 26, sl. 9). Primerek iz groba 126 s Križne gore omenja Sabine Pabst med večdelnimi očalastimi fibulami tipa Tržišče, vendar ga zaradi pomanjkljivih podatkov ne uvrsti v ta tip (Pabst 2012, 76, op. 452).

⁷⁹ E.g. *Križna gora*, Grave 36 (Urleb 1974, Pl. 8: 1,2), *Šmihel – Pod Kaculjem*, Graves 36, 56/57, 58 (Guštin 1979, Pl. 42: 10,11, 46: 5, 46: 11,15), *Škocjan – pod Brežcem*, Grave 23 (Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 3: 23/3).

⁸⁰ E.g. *Križna gora*, Grave 103 (Urleb 1974, Pl. 21: 1), *Šmihel – Pod Kaculjem*, Graves 32, 34/35, 56/57 (Guštin 1979, Pl. 41: 13, 43: 1, 46: 10); *Škocjan – Pod Brežcem*, Grave 259 (Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 22: 259/4).

⁸¹ *Škocjan – Pod Brežcem*, Grave 11 (Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 2: 11/1); *Trnovo*, Grave 41 (*Pl. 19: 1*).

⁸² Lazarevski Poklar 2000, 158; Poklar 2010b, 36–37; Guštin 2011, 41; Teržan 2021, 259, Fig. 6.

⁸³ E.g. *Križna gora*, Graves 13, 25, 37, 64, 100, 104, 113 (Urleb 1974, Pl. 3: 24–26, 6: 3,6–9, 8: 10,11, 14: 1,3, 20: 9,10,12, 21: 7, 22: 13); *Šmihel – Pod Kaculjem*, Graves 8, 30, 31, 32 (Guštin 1979, Pl. 38: 2,3, 40: 13, 41: 4, 41: 8); *Škocjan – Pod Brežcem*, Graves 11, 23 (Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 2: 11/1, 3: 23/3).

⁸⁴ *Trnovo*, cremation Graves: 53, 55, 70, 71, 86, 106, 116, 120, double burial in Grave 41 and grave unearthed after 1978; urn Graves: 84, 95 and 124 (see Chapter 12 (Catalogue of graves and finds)); *Šmihel – Pod Kaculjem*, urn Graves 1, 21, 30, 32, 36, 60 (Guštin 1979, 54, 70–74); *Križna gora*, inhumation Graves: 25, 36, 64, 100, 103, 104, 113, 121 (Urleb 1974, 90–97, Fig. 8).

⁸⁵ Pabst 2012, 57–59, Fig. 3: 4.

⁸⁶ Guštin 1973, 491, Fig. 2: 9; 1979, 59–61, Fig. 7 and 9.

Sl. 6.7: Bronasta očalasta fibula iz groba 124 (t. 40C: 2). (Foto: M. Prešeren.)

Fig. 6.7: Bronze spectacle fibula from Grave 124 (Pl. 40C: 2). (Photo: M. Prešeren.)

pritrjeni na svitka fibule. Najdeni so bili v grobovih LXXIV, XCIX, CXXXVII(?), 58, 89, 116 (t. 5D: 1, 5E: 1, 6I: 1, 24B: 1, 32A: 4, 38E: 2) in v leta 1977 izkopanem grobu (sl. 3.12: 4), tovrstni fibuli je verjetno pripadal tudi del bronastega traku med posamičnimi najdbami z izkopavanj leta 1926/27 (t. 8B: 8).

Večdelne očalaste fibule s trakasto nosilno ploščico je Sabine Pabst označila kot tip Tržišče po primerkih z najdišča Tržišče ob Cerkniškem jezeru.⁸⁹ Ti imajo v sredini svitkov zakovico – na sprednji strani fibule je podložena s kvadratno ploščico, na hrbtni strani pa je z njo pritrjena trakasta ploščica in pretaknjena skozi preplet osmice. Ploščica je na koncih ukrivljena tako, da objema oba svitka. Igla je na enem koncu sploščena ter prikovana na nosilno ploščico in svitek fibule, na nasprotnem koncu pa se je lahko zataknila za kavelj, nameščen na sredini drugega svitka fibule.

Grobne celote z očalastimi fibulami tipa Tržišče so ohranjene s Trnovega in Križne gore, medtem ko primerki z najdišč Tržišče pri Dolenji vasi pri Cerknici in Starega gradu nad Uncem nimajo znanih kontekstov.⁹⁰ Na Trnovem jih zasledimo tako v žarnih (gr. 58 in gr. iz leta 1977) kot žganih grobovih (gr. 89 in 116), na Križni gori pa izključno v skeletnih grobovih. V teh grobnih kontekstih nastopajo kot edina fibula ali v kombinaciji s palmesečasto ali trortasto fibulo in tudi z očalasto tipa Križna gora.⁹¹ Od drugega nakita jih večkrat spremljajo uhani iz bronaste žice z luknjico in kaveljčkom, običajno

separately made of a narrow strip of bronze bent at one end and riveted to a flattened round backing disc in the centre of the coil. One of the coils shows signs of repair. Similar examples, with a separately made catch or pin or both, are known from other sites of the Notranjska-Kras group.⁸⁷ They could be examples of repair, in case the two essential component parts broke off, or of a deliberate multi-part construction of fibulae, sometimes in different metals (bronze and iron), i.e. a specific type.⁸⁸

Several fragments of spectacle fibulae from Trnovo undoubtedly indicate a special type. They have a separately made plate and pin that are riveted to the coils. Such fibulae were found in Graves LXXIV, XCIX, CXXXVII(?), 58, 89, 116 (Pl. 5D: 1, 5E: 1, 6I: 1, 24B: 1, 32A: 4, 38E: 2) and the grave excavated in 1977 (Fig. 3.12: 4), while the strip of bronze found during the 1926/27 excavations (Pl. 8B: 8) probably also belonged to such a fibula.

Sabine Pabst identified the multi-piece spectacle fibulae with a backing plate as the Tržišče type, after the examples from Tržišče near Lake Cerknica.⁸⁹ They have a rivet in the centre of each coil, which holds a small square plate on the front and an elongated plate on the back. The elongated plate is curved at either end to embrace both coils. The pin is flattened at one end and riveted to the backing plate and coil, while the opposite end rested in the catch in the centre of the other coil.

The spectacle fibulae of the Tržišče type from Trnovo and Križna gora come from known grave groups, while those from Tržišče near Dolenja vas near Cerknica and from Stari grad above Unc do not.⁹⁰ At Trnovo, they were found in both urn graves (Grave 58 and the grave from 1977) and simple cremations (Graves 89 and 116), at Križna gora only in inhumations. They occur as the sole fibula or in combination with a crescent-shaped or three-knobbed fibula, also with a Križna gora spectacle

⁸⁷ *Križna gora*, Graves 23, 79, 126 and a find outside graves (Urleb 1974, Pl. 5: 9, 17: 1, 25: 5, 30: 4); *Škocjan – Pod Brežcem*, Grave 59 (Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 5: 59/1); *Šmihel – Pod Kaculjem*, Grave 61 and stray find (Guštin 1979, Pl. 47: 7, 59: 18).

⁸⁸ Mehtilda Urleb identified several development phases of the spectacle fibulae from Križna gora. She ascribed the examples with pieces added to one of the coils (such as those from Graves 23 and 79) to the Notranjska I.B/1b phase, those with additions on both coils (e.g. from Grave 126) to the following II.A/1a phase (Urleb 1973, 514; 1974, 81, Fig. 9). Sabine Pabst mentions the fibula from Grave 126 from Križna gora among the multi-part spectacle fibulae of the Tržišče type, but does not positively identify it as such due to insufficient elements (Pabst 2012, 76, Note 452).

⁸⁹ Pabst 2012, 76, Fig. 6: 1, Map 20, List 5.

⁹⁰ *Križna gora*, Graves 124, 127, 128 and a stray find, which represents the best-preserved example of a Tržišče type spectacle fibula (Urleb 1974, Pl. 24: 9, 25: 16, 26: 1, 30: 1); *Tržišče*: Guštin 1979, Pl. 17: 14,17,18; *Stari grad above Unc*: Laharnar 2022, Pl. 38: 1.

⁸⁹ Pabst 2012, 76, sl. 6: 1, karta 20, seznam 5.

⁹⁰ *Križna gora*, gr. 124, 127, 128 in posamična najdba, ta predstavlja najboljše ohranjeni primerki očalaste fibule tipa Tržišče (Urleb 1974, t. 24: 9, 25: 16, 26: 1, 30: 1); *Tržišče*: Guštin 1979, t. 17: 14,17,18; *Stari grad nad Uncem*: Laharnar 2022, t. 38: 1.

⁹¹ Glej npr. *Križna gora*, gr. 124 (Urleb 1974, t. 24: 16); *Trnovo*, gr. CXXXVII, 89 in 116 (t. 6I: 3, 32A: 1, 38E: 2).

v parih,⁹² votli trikotni obeski in spiralne cevčice – saltaleoni⁹³ ter trakaste zapestnice iz bronaste pločevine.⁹⁴

Nekateri primerki očalastih fibul tipa Tržišče imajo posamezne dele – iglo, zakovice in podložke ali trakasto ploščico – izdelane iz železa, kot npr. iz trnovskega groba 116 (t. 38E: 2) in s Križne gore.⁹⁵ Najboljšo primerjavo zanje najdemo na območju Japodov, in sicer med pridatki skeletnih grobov iz Prozorja pri Otočcu v Liki. Po obliki se razlikujejo od notranjskih, a imajo iglo, zakovice in nosilno trakasto ploščico pogosto iz železa, preostale dele pa iz brona.⁹⁶ Sabine Pabst je japonske očalaste fibule s ploščico označila kot tip Prozor.⁹⁷

Koncept izdelave večdelnih očalastih fibul je na Notranjsko verjetno prišel prav z japonskega območja, kjer so časovno opredeljene v 3. fazo te skupine (po R. Drechsler-Bižić), tj. 7. st. pr. n. št.,⁹⁸ medtem ko so pri Liburnih vzdolž vzhodnojadranske obale v uporabi že od 9. pa tja do 6. st. pr. n. št.⁹⁹ Na Notranjskem je bila ta ideja poustvarjena v krogih lokalnih obrtnikov. Guštin je pojav očalastih fibul tipa Tržišče (mednje spadajo tudi primerki iz brona z železnimi deli) postavil v okvir kronološke stopnje Notranjska IIIa, kamor jih uvršča tudi Sabine Pabst, torej v drugo polovico 7. st. pr. n. št.¹⁰⁰ Radiokarbonska datacija žganih kosti iz trnovskega groba 89 kaže na nekoliko starejši čas pokopa, tj. v sredini 7. st. pr. n. št., modelirana vrednost celo v prvi polovici tega stoletja.¹⁰¹ Kakorkoli že, grobni sestavi z očalasto fibulo tipa Tržišče govorijo v prid temu, da so nasledile tip Križna gora. Na Trnovem se pojavljajo skupaj s trortasto (gr. 89) ali morda celo kačasto fibulo (gr. iz leta 1977)¹⁰² ter z narebreno lončeno situlo z

fibula.⁹¹ Of other jewellery pieces, they are often associated with hole-and-hook earrings of bronze wire, usually in pairs,⁹² hollow triangular pendants and saltaleoni,⁹³ as well as band bracelets of sheet bronze.⁹⁴

Some examples of the Tržišče type spectacle fibulae have some of their parts – pin, rivets, square and elongated backing plates – made of iron; such examples include one from Grave 116 at Trnovo (Pl. 38E: 2) and others from Križna gora.⁹⁵ The closest parallels come from the Iapodic area, from the items found in the inhumation graves at Prozor near Otočac in Lika. They differ in form from those unearthed in Notranjska, but often have the pin, rivets and backing plate made of iron and other parts of bronze.⁹⁶ Sabine Pabst identified the Iapodic spectacle fibulae with a backing plate as the Prozor type.⁹⁷

The concept of making multi-part spectacle fibulae probably came to Notranjska from the Iapodic area, where such items are dated to Phase 3 (chronology according to Drechsler-Bižić), i.e. the 7th century BC,⁹⁸ while they were in use among the Liburni along the eastern Adriatic coast from as early as the 9th to the 6th century BC.⁹⁹ In Notranjska, this concept was adopted by local craftsmen. Guštin dates the spectacle fibulae of the Tržišče type (including bronze examples with iron parts) to the Notranjska IIIa phase, similarly also Sabine Pabst, which in absolute terms signifies the second half of the 7th century BC.¹⁰⁰ The radiocarbon dating of the cremated bone sample from Grave 89 in Trnovo suggests a slightly earlier burial, from the mid-7th century BC, with a modelled value even falling in the first half of the 7th century BC.¹⁰¹ In any case, the grave groups with Tržišče type examples indicate these fibulae succeeded those of the Križna gora type. At Trnovo, they occur together with a three-knobbed (Grave 89) or perhaps even serpentine

⁹² Glej npr. *Križna gora*, gr. 124, 128 (Urleb 1974, t. 24: 10,11, 25: 14,15); *Trnovo*, gr. XCIX in 89 (t. 5E: 2, 32A: 2,3).

⁹³ Glej npr. *Križna gora*, gr. 124 (Urleb 1974, t. 24: 13); *Trnovo*, gr. XCIX (t. 5E: 3,4).

⁹⁴ Npr. *Križna gora*, gr. 124 (Urleb 1974, t. 24: 12); *Trnovo*, gr. 89 (t. 32A: 5,6) in gr. iz l. 1977 (sl. 3.12: 3).

⁹⁵ Urleb 1974, t. 24: 9, 25: 16, 26: 1.

⁹⁶ Lo Schiavo 1970, 418, t. 15: 1; Drechsler-Bižić 1972, 30, 39, t. 16: 1, 31: 1.

⁹⁷ Pabst 2012, 76–79, 120, sl. 6, 13f.

⁹⁸ Drechsler-Bižić 1987, 402–403; Gabrovec 1987, 159, 172–173; Teržan 2021, 241.

⁹⁹ Glej npr. Batović 1987, 349–350, sl. 20: 20, t. 37: 3,20,21, 39: 1.

¹⁰⁰ Guštin 1973, 472–474, sl. 2: 27; 1979, 25–28, sl. 7 in 9; Pabst 2012, 76, 118, sl. 13c.

¹⁰¹ Teržan, Črešnar 2014, 717–718.

¹⁰² Morda je košček bronaste žice v grobu, izkopanem leta 1977 (sl. 3.12: 2), del loka kačaste fibule tipa IV po S. Tecco Hvala, značilnega za čas od konca 7. do konca 6. st. pr. n. št. (prim. Tecco Hvala 2014a, 131, 148–149, sl. 4, karta 7). Na Križni gori je bil v sestavu groba 18 skupaj z očalasto fibulo tudi del železne kačaste fibule (Urleb 1974, t. 4: 13) tipa VIIa po S. Tecco Hvala, grob pa je datiran v stopnjo Notranjska IIIb (Tecco Hvala 2014a, 136–138, 153–154, sl. 7: 1–3, karta 10).

⁹¹ See e.g. *Križna gora*, Grave 124 (Urleb 1974, Pl. 24: 16); *Trnovo*, Graves CXXXVII, 89 and 116 (Pl. 6I: 3, 32A: 1, 38E: 2).

⁹² See e.g. *Križna gora*, Graves 124, 128 (Urleb 1974, Pl. 24: 10,11, 25: 14,15); *Trnovo*, Graves XCIX and 89 (Pl. 5E: 2, 32A: 2,3).

⁹³ See e.g. *Križna gora*, Grave 124 (Urleb 1974, Pl. 24: 13); *Trnovo*, Grave XCIX (Pl. 5E: 3,4).

⁹⁴ E.g. *Križna gora*, Grave 124 (Urleb 1974, Pl. 24: 12); *Trnovo*, Grave 89 (Pl. 32A: 5,6) and Grave unearthed in 1977 (Fig. 3.12: 3).

⁹⁵ Urleb 1974, Pl. 24: 9, 25: 16, 26: 1.

⁹⁶ Lo Schiavo 1970, 418, Pl. 15: 1; Drechsler-Bižić 1972, 30, 39, Pl. 16: 1, 31: 1.

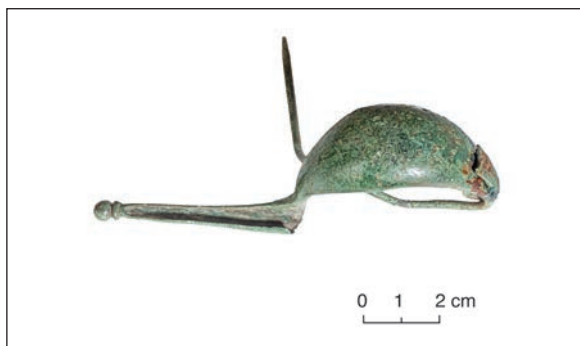
⁹⁷ Pabst 2012, 76–79, 120, Fig. 6, 13f.

⁹⁸ Drechsler-Bižić 1987, 402–403; Gabrovec 1987, 159, 172–173; Teržan 2021, 259.

⁹⁹ See e.g. Batović 1987, 349–350, Fig. 20: 20, Pl. 37: 3,20,21, 39: 1.

¹⁰⁰ Guštin 1973, 491, Fig. 2: 27; 1979, 59–61, Fig. 7 and 9; Pabst 2012, 76, 118, Fig. 13c.

¹⁰¹ Teržan, Črešnar 2014, 717–718.

Sl. 6.8: Bronasta čolničasta fibula iz groba 100 (t. 35A: 3). (Foto: M. Prešeren.)

Fig. 6.8: Bronze boat fibula from Grave 100 (Pl. 35A: 3). (Photo: M. Prešeren.)

nogo (gr. 58),¹⁰³ ki kažejo na njihovo uporabo še ob koncu 7. in v začetku 6. st. pr. n. št.

Čolničasti fibuli

Po tipologiji Barbare Jerin za čolničaste fibule z območja Slovenije lahko docela ohranjeno fibulo iz groba 100 (sl. 6.8, t. 35A: 3) opredelimo kot tip 5b.¹⁰⁴ Ima čolničasto upognjen lok tankih sten, ki je širok in plitev ter neokrašen. Noga je enako dolga kot lok in je zapognjena v obliki črke J, zaključni pa se z drobnim prečnim rebrom in kroglastim gumbkom. Na drugem koncu loka je z zakovico pritrjena ploščica, ki prehaja prek peresovine z enim navojem v iglo.

Čolničaste fibule 5. skupine – tip 5a ima okrašen lok, pri tipu 5b pa ta ni okrašen – so bile izdelane po drugačnem postopku kot vse druge tovrstne fibule, saj je bil lok oblikovan in stanjššan s tolčenjem. Pri večini je bila igla s peresovino (običajno z dvema navojema) izdelana posebej in na lok pritrjena z eno ali dvema zakovicama. Označimo jih lahko za lokalno posebnost notranjske halštatske skupnosti, saj je zunaj njenega teritorija znanih le še nekaj primerkov na Dolenjskem.¹⁰⁵ Na notranjskih najdiščih Tržišče ob Cerkniskem jezeru, Ulaka v Loški dolini in Šmihel pod Nanosom so bile grobni pridatek, posamezni primerki s Križne gore, Slivnice nad Cerkniskim poljem in Ambroževega gradišča v Pivški kotlini pa izvirajo iz naselbinskih kontekstov.¹⁰⁶

¹⁰³ Situlo iz trnovskega groba 58 bi lahko uvrstili v tip IIb3 po S. Tecco Hvala, ki je značilen predvsem za stopnjo Sv. Lucija IIa = Notranjska IV (Tecco Hvala 2014b, 334, 335, sl. 4: 13).

¹⁰⁴ Jerin 2001, 44–47, t. 11: 1, 12: 1, 2.

¹⁰⁵ Jerin 2001, 47.

¹⁰⁶ *Križna gora*: Urleb 1974, 68, t. 37: 25; *Tržišče in Šmihel*: Guštin 1979, 35, 45, t. 18: 1–5, 58: 6; *Slivnica, Ambroževo gradišče in Ulaka*: Laharnar, Murgelj 2021, 335–362, t. 3: 1;

fibula (grave from 1977),¹⁰² as well as a ceramic pedestal situla (Grave 58)¹⁰³ that show their use towards the end of the 7th or beginning of the 6th century BC.

Boat fibulae

The complete fibula from Grave 100 (Fig. 6.8, Pl. 35A: 3) can be identified as a boat fibula of Type 5b according to the typology that Barbara Jerin proposed for Slovenia.¹⁰⁴ It has a wide and shallow boat-shaped bow of thin sheet bronze that bears no decoration. The foot is the same length as the bow, bent in a J-shape to form the catch and terminates in a horizontally placed spherical knob with a rib collar. At the other end of the bow is a small plate riveted to the bow and continuing into a single-coil spring and pin.

The boat fibulae of Group 5 (Type 5a have a decorated and Type 5b an undecorated bow) differ in the production method from all other boat fibulae as the bow was thinned by hammering. Most have the spring (usually of two coils) made separately and attached with one or two rivets to the bow. They can be seen as a local characteristic of the Notranjska Hallstatt community, as only rare examples are known outside its territory, in Dolenjska.¹⁰⁵ The examples from Tržišče near Lake Cerknica, Ulaka in the Log valley and Šmihel pod Nanosom were found in graves, whereas the stray finds from Križna gora, Slivnica above Cerknisko polje and Ambroževo gradišče in the Pivka valley come from habitation contexts.¹⁰⁶ The Type 5b boat fibula from Trnovo was the only artefact placed together with cremated bones in the urn of Grave 100, which also held an iron roll-headed pin, part of a bronze pin and a small bronze ring (Pl. 35A) lying on the bottom of the grave pit, in the dark soil under the urn.

¹⁰² The piece of saddle-shaped bronze wire from the grave excavated in 1977 at Trnovo (Fig. 3.12: 2) may be the bow remains of a serpentine fibula of Type IV according to Tecco Hvala, characteristic of the period between the late 7th and late 6th century BC (cf. Tecco Hvala 2014a, 131, 168–169, Fig. 4, Map 7). At Križna gora, the goods in Grave 18 included a fragmented spectacle fibula and a foot-bow fragment of an iron serpentine fibula (Urleb 1974, Pl. 4: 13) of Type VIIa according to Tecco Hvala, while the grave is dated to the Notranjska IIIb phase (Tecco Hvala 2014a, 136–138, 168, Fig. 7: 1–3, Map 10).

¹⁰³ The situla from Grave 58 at Trnovo could be attributed to Type IIb3 according to Tecco Hvala, primarily characteristic of the Sv. Lucija IIa = Notranjska IV phase (Tecco Hvala 2014b, 338–339, Fig. 4: 13).

¹⁰⁴ Jerin 2001, 44–47, Pl. 11: 1, 12: 1, 2.

¹⁰⁵ Jerin 2001, 47.

¹⁰⁶ *Križna gora*: Urleb 1974, Pl. 37: 25; *Tržišče and Šmihel*: Guštin 1979, Pl. 18: 1–5, 58: 6; *Slivnica, Ambroževo gradišče and Ulaka*: Laharnar, Murgelj 2021, 335–362, Pl. 3: 1; Laharnar 2022, Fig. 3.114, 4.1, Pl. 5: 1, 39: 2.

Na Trnovem je bila čolničasta fibula tipa 5b edini pridaček v žari skupaj z žganimi kostmi v grobu 100, medtem ko so na dnu grobne jame v temni zemlji pod žaro ležali še železna igla z uvito glavico, odlomek bronaste igle in bronast obroček (t. 35A).

Tudi druga čolničasta fibula s tega najdišča je skoraj v celoti ohranjena in je bila edini predmet v žari groba 118 (t. 39A: 1). Po oblikovnih značilnostih jo lahko nedvomno uvrstimo med fibule tipa 3c po B. Jerin.¹⁰⁷ Te fibule so majhne in gracilne, imajo tanek lok, čolniček pa razprt. Noga ni okrašena, običajno se zaključuje z drobnim profiliranim gumbom, ta pri trnovskem primerku manjka. Bile so v celoti ulite, okras na loku pa je bil vrezan po ulivanju.

V primerjavi s 5. skupino se čolničaste fibule 3. skupine po B. Jerin pojavljajo na dokaj širokem območju Alp in v zahodnem delu Padske nižine, a je med njimi tip 3c maloštevilno zastopan. Fibule tega tipa so znane iz svetolucijske metropole Most na Soči in dveh dolenjskih železnodobnih centrov – Stične in Magdalenske gore – ter enega najdišča z območja Roviga v Benečiji.¹⁰⁸ Fibula iz groba 118 na Trnovem je za zdaj edini znani primerek tega tipa iz notranjsko-kraške regije in je skoraj identična s tremi fibulami v opravi “stiške kneginje” (Stična, grob 27, gomila 48), kot da bi bila izdelek istega mojstra. Grob “kneginje” je datiran v stopnjo Stična 2.¹⁰⁹

Na Notranjskem so čolničaste fibule značilne za stopnjo Notranjska III oziroma njen mlajši del (stopnja IIIb), torej za drugo polovico 7. in zgodnje 6. st. pr. n. št.¹¹⁰

Trortasti fibuli

V veliko skupino raznolikih trortastih fibul sodi skoraj v celoti ohranjena bronasta fibula iz groba 89 (t. 32A: 1). Ima namreč značilen masivni lok s tremi gumbi. Lok je sedlast in trikotnega preseka, gumb na vrhu je bikonične oblike, gumba ob straneh pa sta razčlenjena v obliki dveh svitkov in na koncu sploščena. Noga ima C- preseki in se zaključuje z nizom štirih, na spodnji strani bolj ali manj sploščenih odebelitev ter z okroglim gumbkom na koncu. Marija Ogrin jo je v svoji tipološki študiji trortastih fibul uvrstila v II. vrsto (inačica e),¹¹¹ vendar ima z njo le malo oblikovnih podobnosti. Morda bi prej

Laharnar 2022, 63, 193, 221, 251, sl. 3.114, 4.1, t. 5: 1, 39: 2.

¹⁰⁷ Jerin 2001, 38–41, 70–73, t. 9: 3, karta 3.

¹⁰⁸ Jerin 2001, 40–41, 70–73, karta 3, tip 3c: *Most na Soči*: Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984, t. 178B: 1, 191C: 2, 197C: 4; *Stična*: Gabrovec et al. 2006, t. 18: 27–33; *Magdalenska gora*: Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004, t. 138: 15; Tecco Hvala 2012, 208, 215–216, sl. 81: 4; *Borsea*: Eles Masi 1986, t. 103: 1217.

¹⁰⁹ Gabrovec et al. 2006, t. 18: 27–29. Za datacijo glej Gabrovec 1987, 49; Teržan 2008, 280–286.

¹¹⁰ Guštin 1973, 472–474, sl. 2: 24; Gabrovec 1987, 158–159, sl. 9: 16; Laharnar, Murgelj 2021, 338–340.

¹¹¹ Ogrin 1998, 109, sl. 10: e.

The second boat fibula from Trnovo is also almost complete and was the only good in the urn in Grave 118 (*Pl.* 39A: 1). Its formal characteristics show it to be of Type 3c after Jerin.¹⁰⁷ These are small, with a narrow and wide open bow and an undecorated foot that usually terminates in a small moulded knob; the knob is missing on the example from Trnovo. They were completely cast and the decoration on the bow subsequently incised.

Compared with those of Group 5, the fibulae of Group 3 after Jerin occur widely across the Alps and the western Po Plain. Type 3c is not numerously represented, documented in the metropolis of the Sveta Lucija group at Most na Soči, in two centres of the Dolenjska group – Stična and Magdalenska gora – and at one site in the Rovigo area in Veneto.¹⁰⁸ The fibula from Grave 118 at Trnovo is the only known example of this type in the Notranjska-Kras region and is almost identical to the three fibulae buried with the ‘Stična princess’ (Stična, Grave 27, Tumulus 48), as if they were the product of the same master craftsman. The burial of the ‘Stična princess’ has been attributed to the Stična 2 phase.¹⁰⁹

In Notranjska, boat fibulae are characteristic of the Notranjska III phase or its later part (the IIIb phase), i.e. second half of the 7th and early 6th century BC.¹¹⁰

Three-knobbed fibulae

The vast and diverse group of three-knobbed fibulae (*Dreiknopffibeln*) include a nearly complete bronze example from Grave 89 (*Pl.* 32A: 1). It has a typically solid bow with three knobs. The bow is saddle-shaped and triangular-sectioned, the central knob is biconical and the two lateral ones have a double moulding with a flat top. The foot is C-sectioned and has a terminal with four mouldings that are more or less flattened on the underside and a spherical knob at the tip. In her typological study of three-knobbed fibulae, Marija Ogrin identified this example as Type II (Variant e),¹¹¹ though its formal characteristics sooner point to Type V, Variant b after Ogrin, known primarily from sites in Dolenjska.¹¹² The example from Trnovo only differs from these fibulae from Dolenjska in that the lateral knobs on the bow are moulded and flattened, whereas

¹⁰⁷ Jerin 2001, 38–41, 70–73, Pl. 9: 3, Map 3.

¹⁰⁸ Jerin 2001, 40, 41, 70–73, Map 3, Type 3c: *Most na Soči*: Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984, Pl. 178B: 1, 191C: 2, 197C: 4; *Stična*: Gabrovec et al. 2006, Pl. 18: 27–33; *Magdalenska gora*: Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004, Pl. 138: 15; Tecco Hvala 2012, 208–210, 215–216, Fig. 81: 4; *Borsea*: Eles Masi 1986, Pl. 103: 1217.

¹⁰⁹ Gabrovec et al. 2006, Pl. 18: 27–29. For the dating, see Gabrovec 1987, 49; Teržan 2008, 280–287.

¹¹⁰ Guštin 1979, 472–474, Fig. 2: 24; Gabrovec 1987, 158, 159, Fig. 9: 16; Laharnar, Murgelj 2021, 350.

¹¹¹ Ogrin 1998, 109, 131, Fig. 10: e.

¹¹² Ogrin 1998, 132, Fig. 13, 32.

sodila med fibule njene V. vrste, inačice b, te so znane predvsem z dolenjskih najdišč.¹¹² Od njih se trnovski primerek razlikuje le po tem, da sta stranska gumbka na loku na vrhu sploščena, medtem ko so za to inočico značilni kroglasti gumbki. Teržanova in Črešnar sta trnovski primerek (verjetno pomotoma) umestila v IV. vrsto po M. Ogrin, s katero pravzaprav nima kaj dosti skupnega in ki jo predstavlja le ena fibula z Mosta na Soči.¹¹³ Po obliki stranskih svitkastih gumbov je trnovski fibuli še najbolj podobna fibula iz Podzemlja (G 1/16), datirana v stopnjo Stična 1.¹¹⁴ Dobro primerjavo zanjo najdemo tudi v trortasti fibuli iz Nezakcija, pridani v grob V-8, ki je časovno opredeljen na konec stopnje Istra III oz. začetek stopnje IV.¹¹⁵

Od druge trnovske trortaste fibule, ta je bila najdena v grobu 30 (*t. 16: 2*), je ohranjen le zaključek noge v obliki rozete. Na sredini ima čašico, od katere poteka sedem vrezov radialno proti robu; na stiku rozete z ного je prečna zarez. Verjetno gre za del trortaste fibule z eno okrašeno rozeto, ki jih je Ogrinova tipološko opredelila kot VI. vrsto, inočico c, razširjene pa so bile na območju Dolenjske, Like in Picena. Oporo za njihovo kronološko opredelitev je našla v fibuli iz groba VI/15 iz Stične, ki sodi v stopnjo kačastih fibul.¹¹⁶ Andrej Preložnik je v trortastih fibulah z rozetastim zaključkom noge prepoznal več lokalnih različic, ideja zanje naj bi prišla iz Picena na vzhodno jadransko obalo v Istro ter v zaledje k Japodom in na območje jugovzhodnih Alp.¹¹⁷

Primerki trortastih fibul, ki so znani iz Notranjske – šest z najdišča Tržišče pri Dolenji vasi pri Cerknici, štirje odlomki iz Šmihela pod Nanosom ter posamične najdbe z Gradišča na Čepni in Gradišča nad Knežakom –, niso prav dosti podobni trnovskima primerkoma. Gre za trortaste fibule I., II., V. in VII. vrste po M. Ogrin.¹¹⁸ Njihov pojav je kronološko opredeljen v stopnjo Notranjska III po Guštinu, medtem ko Ogrinova postavlja I. in V. vrsto v stopnjo Notranjska IIIb, na konec 7. in začetek 6. st., II. in VI. vrsto v 6. st., VII. vrsto pa v 5. st. pr. n. št.¹¹⁹

Radiokarbonska datacija vzorca žgane kosti iz trnovskega groba 89 s trortasto fibulo V. vrste, inočice b,

the examples from Dolenjska have spherical knobs. Teržan and Črešnar identified the fibula (possibly by mistake) as Type IV after Ogrin, which has practically no features in common with the fibula from Trnovo and is only represented by a single fibula from Most na Soči.¹¹³ Most similar to the fibula from Trnovo in the shape of the lateral knobs is an example from Podzemelj – Grm (Grave 1/16), dated to the Stična 1 phase.¹¹⁴ A close parallel is also the fibula from Grave V-8 at Nesactium, which is attributed to the late part of the Istra III or initial part of the Istra IV phase.¹¹⁵

Of the second three-knobbed fibula from Trnovo, found in Grave 30 (*Pl. 16: 2*), only the rosette-shaped foot terminal survives. The rosette has a round sunken centre with seven incisions radiating from it and an incision separating the terminal from the rest of the foot. It is probably the remains of a three-knobbed fibula with a decorated rosette that Ogrin classified as Type VI, Variant c, with a distribution in Dolenjska, Lika and Picenum. Ogrin dated these fibulae based on the example from Grave VI/15 at Stična that has been attributed to the Serpentine Fibulae phase.¹¹⁶ Andrej Preložnik identified several local variants in the three-knobbed fibulae with a rosette terminal, all with models from Picenum that arrived to the eastern Adriatic coast to Istria and into its hinterland to the Iapodic area and the south-eastern Alps.¹¹⁷

The examples of three-knobbed fibulae from Notranjska – six from Tržišče near Dolenja vas near Cerknica, four fragments from Šmihel pod Nanosom and stray finds from Gradišče na Čepni and Gradišče nad Knežakom – are not closely similar to those from Trnovo near Ilirska Bistrica; they belong to Types I, II, V and VII after Ogrin.¹¹⁸ Guštin dates them to his Notranjska III phase, whereas Ogrin attributes Types I and V to Notranjska IIIb (late 7th and early 6th) Types II and VI to the 6th and Type VII to the 5th century BC.¹¹⁹

The radiocarbon dating of the cremated bone sample from Grave 89 at Trnovo that contained a three-knobbed fibula of Type V, Variant b, places the time of burial to the mid-7th, its modelled value roughly to the

¹¹² Ogrin 1998, 111–112, 122–123, sl. 13, 32.

¹¹³ Teržan, Črešnar 2014, 717, op. 75. Ogrinova je IV. vrsto trortastih fibul predstavila s primerkom z Mosta na Soči na sl. 12 (Ogrin 1998, 110–111). Teržanova in Črešnar pa se v opombi sklicujeta na sl. 13, na kateri je Ogrinova predstavila različice V. vrste.

¹¹⁴ Dular 1973, 560, t. 9: 9.

¹¹⁵ Gabrovec, Mihovilić 1987, 309, 312; Mihovilić 2001, t. 39:1; 2013, 226; 2021, t. 4: 9.

¹¹⁶ Ogrin 1998, 112, 113, 123, 125, sl. 14: c, 34.

¹¹⁷ Preložnik 2007, 124, 128, 130, sl. 1; prim. še Egg 1996, 196–207, sl. 118; prim. Tecco Hvala 2012, 220, 222, sl. 84: 2,3.

¹¹⁸ Guštin 1979, t. 18: 8–13, 60: 14,15,17,18; Ogrin 1998, 105–109, 111, 113, 115–119, 125; Laharnar 2022, t. 21: 1, 23: 1.

¹¹⁹ Guštin 1973, 472–474, sl. 2: 37,38; Ogrin 1998, 115 ss, sl. 37.

¹¹³ Teržan, Črešnar 2014, 717, Note 75. Ogrin published Type IV three-knobbed fibulae with the example from Most na Soči in Fig. 12 (Ogrin 1998, 111, 132), whereas Note 75 in Teržan and Črešnar cites Fig. 13, where Ogrin presented the variants of Type V.

¹¹⁴ Dular 1973, 572, Pl. 9: 9.

¹¹⁵ Gabrovec, Mihovilić 1987, 309, 312; Mihovilić 2001, Pl. 39:1; 2013, 227; 2021, Pl. 4: 9.

¹¹⁶ Ogrin 1998, 112–113, 132, Fig. 14: c, 34.

¹¹⁷ Preložnik 2007, 124, 128, 130, Fig. 1; also cf. Egg 1996, 196–207, Fig. 118; cf. Tecco Hvala 2012, 220, 222, Fig. 84: 2,3.

¹¹⁸ Guštin 1979, Pl. 18: 8–13, 60: 14,15,17,18; Ogrin 1998, 131–132; Laharnar 2022, Pl. 21: 1, 23: 1.

¹¹⁹ Guštin 1973, 491, Fig. 2: 37,38; Ogrin 1998, 131–132, Fig. 37.

opredeljuje čas pokopa v sredino 7. st. pr. n. št., modelirana vrednost pa okvirno v prvo polovico tega stoletja.¹²⁰ Odlomek fibule iz groba 30, ki domnevno pripada VI. vrsti, inačice c, in nima primerjav v notranjsko-kraški regiji, kaže na nekoliko mlajši pokop, v 6. st. pr. n. št. Grobova sodita med bogatejše na trnovskem grobišču, a sta po načinu pokopa in sestavi pridatkov precej različna. V grobu 89 je bila žganina s kostmi raztresena po grobni jami skupaj s pridatki; ti so presenetljivo dobro ohranjeni (*t. 32A*), poleg trortaste fibule so ležali v njem še očalasta fibula s ploščico, par žičnatih uhanov in par zapestnic iz pločevine. V grobu 30 (*t. 16*) sta ležali dve žari – ena v obliki preprostega lonca je imela samo žganino in kosti, druga je narebrena lončena situla z nogo, v njej pa so bili poleg kosti še apulski krater in nekaj slabo ohranjenih kovinskih pridatkov (rozeta trortaste fibule in koščka še neke druge fibule ter bronasta igla z uvito glavico in obroček).

Kačasta fibula

Med posamičnimi najdbami iz leta 1926/27 je del trakastega loka z diskasto ploščico (*t. 8B: 9*), ki ga lahko pripišemo kačasti fibuli različice VIIc po tipološki razvrstitvi Sneže Tecco Hvala. V jugovzhodnem alpskem prostoru so bile razširjene na območju dolenske in svetolucijske halštatske skupnosti v stopnji certoških fibul oz. Sv. Lucija IIb, tj. konec 6. in v prvi polovici 5. st. pr. n. št.¹²¹ Veliko primerkov je znanih tudi z istrskega najdišča Nezakcij, kjer so take fibule značilne za stopnjo Istra IV, ki zajema 6. st. pr. n. št.¹²² Na Notranjskem je obravnavani odlomek loka s Trnovega do zdaj osamljen primerek te različice kačastih fibul.¹²³ Iz te regije so bolj znani lokalni izdelki ulitih kačastih fibul s pestiči, ki so masivne in velikih dimenzij (različica IIIb3 po S. Tecco Hvala).¹²⁴ Poleg njih so s posameznimi primerki zastopani še tipi II, IV, V, VI in VII.¹²⁵ S trnovskega grobišča bi morda lahko bil košček sedlasto ukrivljene bronaste žice v grobu, izkopanem leta 1977 (*sl. 3.12: 2*), del loka kačaste fibule tipa IV.¹²⁶ Guštin je kačaste fibule uvrstil med značilnosti kronoloških stopenj Notranjska IV in V.¹²⁷

¹²⁰ Teržan, Črešnar 2014, 717–718.

¹²¹ Tecco Hvala 2014a, 136–138, 154–156, 159–160, sl. 7: 6, karta 11.

¹²² Mihovilić 2001, t. 23: 22,23, 54: 12–24; 2013, 230, 232.

¹²³ Tej različici kačastih fibul morda pripada bronasta fibula, najdena z detektorjem kovine domnevno na Starem gradu nad Uncem (Švajncer, Švajncer 2020, 48).

¹²⁴ Guštin 1973, 474–476, sl. 2: 39, karta 3; Tecco Hvala 2014a, 129–133, 146–150, sl. 3b: 6,7, karta 6.

¹²⁵ Tecco Hvala 2014a, 125–126, 131–161; Laharnar 2022, t. 5: 2, 28: 1, 30: 1.

¹²⁶ Prim. Tecco Hvala 2014a, 131, 148–149, sl. 4, karta 7.

¹²⁷ Guštin 1973, 474–478, sl. 2: 36–40.

first half of the 7th century BC.¹²⁰ The fibula fragment from Grave 30, presumably of Type VI, Variant c, without parallels in the Notranjska-Kras region, appears to be slightly later, from the 6th century BC. Both graves rank among the rich ones of the Trnovo cemetery, but differ substantially in the burial rite and composition of the grave goods. In Grave 89, ashes with larger pieces of cremated bone were scattered across the bottom of the grave pit together with the grave goods; the latter are surprisingly well-preserved (*Pl. 32A*) and comprised, in addition to the three-knobbed fibula, a spectacle fibula with a backing plate, a pair of wire earrings and a pair of bracelets of sheet bronze. Grave 30 (*Pl. 16*) held two urns, one a simple jar that only contained ashes and cremated bones, the other a cordoned pedestal situla that held cremated bones, an Apulian krater and several poorly surviving metal goods (rosette of a three-knobbed fibula, two pieces of another fibula, roll-headed pin, small ring).

Serpentine fibula

The finds without known grave groups unearthed in 1926/27 include part of a band bow with a disc (*Pl. 8B: 9*) that represents a serpentine fibula of Variant VIIc according to the typology by Sneža Tecco Hvala. In the area of the south-eastern Alps, such fibulae were used in the Dolenska and Sveta Lucija Hallstatt communities during the Certosa Fibulae or Sv. Lucija IIb phases, respectively, i.e. late 6th and first half of the 5th century BC.¹²¹ Many examples are also known from Nesactium in Istria, where they are attributed to the Istra IV phase spanning the 6th century BC.¹²² In Notranjska, the bow fragment from Trnovo is so far the only known example of this variant of serpentine fibulae.¹²³ Better represented in Notranjska are the local products of cast serpentine fibulae with antennae, which are solid and large (Variant IIIb3 after Tecco Hvala).¹²⁴ In addition to these, there are also individual examples of Types II, IV, V, VI and VII.¹²⁵ From the Trnovo cemetery, the piece of saddle-shaped bronze wire found in the grave excavated in 1977 (*Fig. 3.12: 2*) may have formed part of the bow of a Type IV serpentine fibula.¹²⁶ Guštin ranks serpentine

¹²⁰ Teržan, Črešnar 2014, 717–718.

¹²¹ Tecco Hvala 2014a, 136–138, 160, 171–173, Fig. 7: 6, Map 11.

¹²² Mihovilić 2001, Pl. 23: 22,23, 54: 12–24; 2013, 230, 232.

¹²³ The bronze fibula found with a metal detector presumably at Stari grad above Unec may belong to this variant of serpentine fibulae (Švajncer, Švajncer 2020, 48).

¹²⁴ Guštin 1973, 491, Fig. 2: 39, Map 3; Tecco Hvala 2014a, 129–133, 166–169, Fig. 3b: 6,7, Map 6.

¹²⁵ Tecco Hvala 2014a, 165–173; Laharnar 2022, Pl. 5: 2, 28: 1, 30: 1.

¹²⁶ Cf. Tecco Hvala 2014a, 131, 168–169, 172–173, Fig. 4, Map 7.

Protocertoški fibuli

Med posamičnimi najdbami z območja sonde V, izkopane leta 1978, sta tudi dva odlomka fibul. Eden je del masivnega loka ovalnega preseka, na vrhu je okrašen z vzdolžnimi kanelurami (*t. 42A: 2*). Take oblike loka in okras imajo protocertoške fibule na istrskem polotoku, kjer je več primerkov znanih z najdišča Nezakcij. Ti imajo nogo C profila, ki se konča z nazaj obrnjeno stilizirano živalsko glavico. Pojavijo se v 7. st. in se obdržijo v več različicah še v 6. st. pr. n. št.¹²⁸ V jugovzhodnoalpskem prostoru so fibule te različice redke, poznamo jih z belokranjskega najdišča Podzemelj.¹²⁹

Drugi odlomek (*t. 42A: 1*) je del podobno oblikovane noge z nazaj zavitim zaključkom proti loku kot jih imajo fibule protocertoškega tipa. Deli noge, ki bi omogočali zanesljivejšo tipološko opredelitev, pa niso ohranjeni. Takih fibul z drugih notranjsko-kraških najdišč do zdaj ne poznamo.

Morda pripada del noge bronaste fibule z gumbom iz trnovskega žarnega groba 30 (*t. 16: 3*) prav tako protocertoški fibuli, kakršne poznamo s Križne gore in iz Nezakcija.¹³⁰ Vendar je ohranjeni del premajhen, da bi ga lahko tipološko zanesljivo opredelili. Na Notranjskem so tovrstne fibule datirane v stopnjo IIIb.¹³¹

Certoška fibula

Narodni muzej Slovenije hrani s Trnovega bronasto fibulo, ki ima listast lok, okrašen z lečastimi ali mandljastimi motivi v tremolirnem vrezu, noga ima neizržit T-presek in se zaključuje s pokončno postavljenim pestičastim gumbom, igla s peresovino v dveh zavojih je posebej pritrjena z zakovico, na stiku pa je na loku drobno prečno rebro.¹³² Biba Teržan jo je v študiji o certoških fibulah navedla med primerki, ki niso uvrščeni v noben tip.¹³³ Oblika loka in tudi okras spominjata na enozankaste fibule z listastim lokom z začetka železne dobe (stopnja Notranjska IIa),¹³⁴ oblika noge pa na zgodnejše različice certoških fibul.¹³⁵ Fibule z ločeno izdelano iglo in peresovino ter na lok pritrjeno z zakovico so značilnost notranjsko-kraške skupine že

¹²⁸ Mihovilić 2001, 91–92, t. 55: 8–10; 2013, 224, 226.

¹²⁹ Dular 1978, t. 3: 19,20.

¹³⁰ Urleb 1974, t. 19: 12, 23: 1; Mihovilić 2001, 91–92, t. 22: 10,17,18.

¹³¹ Guštin 1973, 473–474, sl. 2: 35; Gabrovec 1987, 158–159.

¹³² Guštin 1979, 34, t. 12: 4.

¹³³ Teržan 1976, 341.

¹³⁴ Guštin 1973, 471, karta 2; najbližjo primerjavo za obliko loka in okras, kot ga ima obravnavana trnovska fibula, najdemo v enozankasti fibuli z listastim lokom iz gr. 49 v Škocjanu – Pod Brežcem (Ruaro Loseri et al. 1977, t. 4: 49/5); Guštin 1979, 19, sl. 7; Gabrovec 1987, 156, t. 16: 14.

¹³⁵ Teržan 1976, 318–320.

fibulae among the characteristics of the Notranjska IV and V phases.¹²⁷

Proto-Certosa fibulae

The finds outside graves from Trench V excavated in 1978 include two fibula fragments. One is part of the solid and oval-sectioned bow decorated along the top with longitudinal grooves (*Pl. 42A: 2*). This is the shape and decoration of the proto-Certosa fibulae from the Istrian Peninsula, where several examples came to light at Nesactium. They have a C-sectioned foot that terminates in a reverted and stylised animal head, they appear in the 7th and continue to be worn in several variants in the 6th century BC.¹²⁸ Fibulae of this type are rare in the south-eastern Alps, documented at Podzemelj in the Bela krajina region.¹²⁹

The second fragment (*Pl. 42A: 1*) is part of a foot with a reverted terminal similar to those of proto-Certosa fibulae, though diagnostic parts of the foot are missing. Such fibulae are thus far unknown in the Notranjska-Kras region.

The bronze foot fragment with a terminal knob from urn Grave 30 at Trnovo (*Pl. 16: 3*) may also belong to a proto-Certosa fibula such as are known from Križna gora and Nesactium,¹³⁰ though the surviving fragment is too small to be positively typologically identified. In Notranjska, such fibulae are dated to the Notranjska IIIb phase.¹³¹

Certosa fibula

The National Museum of Slovenia keeps a bronze fibula from Trnovo that has a leaf-shaped bow decorated with lenticular or almond-shaped motifs executed with tremolo incisions. Its foot has an unpronounced T-shaped cross section and terminates in an upright knob, the separately made pin with a two-coil spring is attached with a rivet, and there is a slight transverse rib at the spring-bow junction.¹³² In her study of Certosa fibulae, Biba Teržan mentioned it among the examples not classified in any of the types.¹³³ The shape of the bow and the decoration resemble the single-looped fibulae with a leaf-shaped bow from the beginning of the Iron Age (Notranjska IIa),¹³⁴ while the shape of the

¹²⁷ Guštin 1973, 491, Fig. 2: 36–40.

¹²⁸ Mihovilić 2001, Pl. 55: 8–10; 2013, 225, 227.

¹²⁹ Dular 1978, Pl. 3: 19,20.

¹³⁰ Urleb 1974, Pl. 19: 12, 23: 1; Mihovilić 2001, Pl. 22: 10,17,18.

¹³¹ Guštin 1973, 491, Fig. 2: 35; Gabrovec 1987, 158–159.

¹³² Guštin 1979, 66–67, Pl. 12: 4.

¹³³ Teržan 1976, 341.

¹³⁴ Guštin 1973, 471, Map 2; the closest parallel for the

v 7. st. pr. n. št. (npr. fibule z masivnim asimetričnim lokom, dvodelne čolničaste in protocertoške fibule iz stopnje Notranjska III),¹³⁶ tak način izdelave se pojavlja tudi pri zelo poznih različicah certoških fibul iz 4. st. pr. n. št. (stopnja Notranjska VI),¹³⁷ prav tako tremolirni vrez, s katerim so okrašene noge nekaterih certoških fibul X. vrste.¹³⁸

Trnovski primerek je oblikovno nekakšen približek certoških fibul II. vrste, te imajo trakast lok in običajno okroglo ploščico na prehodu v iglo, razen različice c, ki ima namesto tega peresovino. Tovrstne fibule sodijo na sam začetek certoškega horizonta (konec 6. in prva polovica 5. st. pr. n. št.), na Notranjskem pa so znane le iz Šmihela.¹³⁹ V tej regiji je bilo doslej odkritih zelo malo najdb iz časa, ki zajema stopnji IV in V, in še to brez ohranjenih kontekstov.¹⁴⁰ Nasprotno pa so zelo razširjene certoške fibule X. in VII. vrste, ki so vodilne predstavnice stopnje Notranjska VI (4. st. pr. n. št.) z nadaljevanjem v mlajšo železno dobo do srednjelatenskega obdobja.¹⁴¹

IGLE

Igle iz trnovskih grobov so po obliki in materialu raznovrstne, pripadajo pa petim različnim tipom, izdelanim iz železa ali/in brona.¹⁴² V nekaterih primerih so ohranjeni le večji ali manjši koščki bronastih in železnih žic, ki so brez zaključkov, lahko bi bili fragmenti igel kot samostojnega predmeta ali fibul (*t. 7E: 4, 8B: 12, 14C: 1, 15B: 2, 16: 5, 18B: 2, 18C: 1, 21A: 1, 25D: 2, 27C: 2, 34D: 2, 34E: 1, 38C: 1, 42B: 4–6*).

Igle z uvito glavico

Najpreprostejšo obliko predstavljajo igle, izdelane iz železne ali bronaste žice okroglega preseka z enim zakovanim in spiralno zavitim koncem, drugi je koničast. V železni izvedbi so take igle zastopane v grobovih

¹³⁶ Glej analizo fibul v tem poglavju; za čolničaste fibule, ki imajo na lok zakovičeno iglo s peresovino, glej Laharnar, Murgelj 2021, 338–339, sl. 3, za protocertoške pa Urleb 1974, t. 23: 1; Guštin 1979, t. 20: 1; Gabrovec 1987, 158, sl. 9: 20.

¹³⁷ Guštin 1979, t. 20: 6 (IXa); Laharnar, Murgelj 2021, 340, t. 5: 1–6,9 (VIIb); Laharnar 2022, 253, sl. 4.2, t. 21: 2 (VIIb), 30: 6 (Xe); za tipološko opredelitev in datacijo glej sezname pri Teržan 1976 in pril. 1. Prim. še Marić 2016, 119, sl. 6.

¹³⁸ Guštin 1979, t. 51: 3, 57: 12, 58: 2, 62: 27, 63: 1–3, 64: 3,4,31; Laharnar 2022, t. 5: 3, 29: 1, 39: 3.

¹³⁹ Teržan 1976, 320–322, pril. 1; Guštin 1979, t. 61: 4,5,14.

¹⁴⁰ Guštin 1973, 474–478, sl. 2; Gabrovec 1987, 159–160.

¹⁴¹ Guštin 1973, 478–479, sl. 3: 1–4; Teržan 1976, 383; Gabrovec 1987, 161–163; Laharnar 2022, 253.

¹⁴² Primerke z izkopavanj leta 1978 je že obravnavala Patricija Bratina v diplomskem delu (Bratina 1993).

foot resembles the earlier versions of Certosa fibulae.¹³⁵ The fibulae with a separately made pin and spring riveted to the bow are a characteristic of the Notranjska-Kras group already in the 7th century BC (e.g. fibulae with a solid asymmetrical bow, two-part boat and proto-Certosa fibulae from the Notranjska III phase),¹³⁶ while this kind of construction can also be observed in the very late versions of the Certosa fibulae from the 4th century BC (Notranjska VI),¹³⁷ similarly as the tremolo incisions decorating the feet of some Type X Certosa fibulae.¹³⁸

The Trnovo example is formally a close approximation of the Type II Certosa fibulae, which have a band bow and usually a disc at the catch-pin and bow junction, except for Variant c that has a spring instead. Such fibulae belong to the very beginning of the Certosa phase (late 6th and first half of the 5th century BC), and are known in Notranjska only from Šmihel.¹³⁹ Very few finds have been unearthed in Notranjska that would date to this period (Notranjska IV and V phases) and even those are without preserved contexts.¹⁴⁰ In contrast, the Types X and VII Certosa fibulae are widespread, and represent the leading piece of costume/jewellery of the Notranjska VI phase (4th century BC) that continue into the Late Iron Age up to the Middle La Tène period.¹⁴¹

DRESS PINS

The pins from the graves at Trnovo are varied in shape and material.¹⁴² They belong to five different types and are made of iron and/or bronze. There are also several fragments of bronze or iron wire without terminals that could represent the remains of dress pins, though they could also belong to fibulae (*Pl. 7E: 4, 8B: 12, 14C:*

shape of the bow and the decoration of this Trnovo fibula is found in a single-looped fibula with a leaf-shaped bow from Grave 49 at Škocjan – Pod Brežcem (Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 4: 49/5); Guštin 1979, 57, Fig. 7; Gabrovec 1987, 156, Pl. 16: 14.

¹³⁵ Teržan 1976, 318–320.

¹³⁶ See the analysis of the fibulae in this chapter; for the boat fibulae with the pin and spring riveted to the bow, see Laharnar, Murgelj 2021, 350–351, Fig. 3, for the proto-Certosa fibulae, see Urleb 1974, Pl. 23: 1; Guštin 1979, Pl. 20: 1; Gabrovec 1987, 158, Fig. 9: 20.

¹³⁷ Guštin 1979, Pl. 20: 6 (IXa); Laharnar, Murgelj 2021, 350, Pl. 5: 1–6,9 (VIIb); Laharnar 2022, 254, Fig. 4.2, Pl. 21: 2 (VIIb), 30: 6 (Xe); for a typological and chronological attribution, see the lists in Teržan 1976 and App. 1. Also cf. Marić 2016, 112–115, Fig. 6.

¹³⁸ Guštin 1979, Pl. 51: 3, 57: 12, 58: 2, 62: 27, 63: 1–3, 64: 3,4,31; Laharnar 2022, Pl. 5: 3, 29: 1, 39: 3.

¹³⁹ Teržan 1976, 320–322, App. 1.

¹⁴⁰ Guštin 1973, 474–478, Fig. 2; Gabrovec 1987, 159–160.

¹⁴¹ Guštin 1973, 478–479, Fig. 3: 1–4; Teržan 1976, 436–437; Gabrovec 1987, 161–163; Laharnar 2022, 254.

¹⁴² The pins from the 1978 excavations were already analysed by Patricija Bratina in her diploma thesis (Bratina 1993).

22, 36 in 100 (t. 13B: 1, 18B: 4, 35A: 4). V grobu 22 je bila igla edini kovinski predmet v žari, medtem ko so med pridatki žarnega groba 36 kar trije različni tipi igel – poleg železne z uvito glavico še večglava bronasta z železnim jedrom in bronasta s strešasto glavico ter odlomek ščitnika iz rogovja jelena ali srnjaka z vdeto konico bronaste igle (sl. 6.10, 6.11: a, t. 18B). Tudi v grobu 100 sta bili dve igli – ena železna z uvito glavico, ki je v celoti ohranjena, in ena fragmentirana bronasta različica. Ležali sta v žganini na dnu grobne jame skupaj z bronastim obročkom, nanje je bila postavljena žara, v njej pa je bila notranjska varianta čolničaste fibule (sl. 6.8; 35A); pri tem ni najbolj jasno, ali gre za enojni ali morda za dvojni pokop. K temu tipu igel bi lahko pripisali še železne fragmente iz treh grobov z žganim pokopom (gr. 24, 49, 65 – t. 14C: 1, 21A: 1, 25D: 2) in dveh žarnih (gr. 29, 73 – t. 15B: 2, 27C: 2); ti so s pridatki skromni.

V železni različici igel z uvito glavico bi lahko videli lokalne izdelke, saj so v širši regiji znani predvsem z notranjskih grobišč.¹⁴³ Izdelovanje nakita iz železa se je na Notranjskem razmahnilo v stopnji IIB, v stopnji IIIa pa je njegova priljubljenost upadla.¹⁴⁴ V Šmihelu – Pod Kaculjem je bila taka igla v grobu 46 z žganim pokopom najdena v kombinaciji z železno enozankasto ločno fibulo, značilno za stopnjo Notranjska IIB,¹⁴⁵ in z bronastim očalastim obeskom, kakršni se pojavljajo že v poznobronastodobni stopnji Notranjska I.¹⁴⁶ Od trojice igel v trnovskem grobu 36 pripada vsaka drugemu tipu, ki so bili v modi v različnih obdobjih – najstarejša med njimi je bronasta s strešasto glavico (sl. 6.10, t. 18B: 5) iz stopnje IIa,¹⁴⁷ v "železni horizont", tj. v stopnjo IIB, bi lahko uvrstili železno iglo z uvito glavico (t. 18B: 4), večglavo iglo z železnim jedrom in bronastimi glavicami (sl. 6.11: a, t. 18B: 3) pa po analogijah v Istri v stopnjo III.¹⁴⁸

Bronasta različica igel z uvito glavico je bila najdena v grobovih CL, 30 in 133 (t. 7E: 1, 16: 1, 41A: 1), mednje bi lahko uvrstili že prej omenjeni fragment bronaste žice z enim sploščenim, vendar odlomljenim koncem iz groba 100 (t. 35A: 2). Igla v grobu 30 z dvema žarama je bila pridana v narebreno lončeno situlo skupaj z apulskim kraterjem ter fragmenti trortaste fibule z rozetastim za-

1, 15B: 2, 16: 5, 18B: 2, 18C: 1, 21A: 1, 25D: 2, 27C: 2, 34D: 2, 34E: 1, 38C: 1, 42B: 4–6).

Roll-headed pins

The simplest form is a pin made of round-sectioned iron or bronze wire with one end hammered out and rolled, and the other end pointed. Iron versions of such pins come from Graves 22, 36 and 100 (Pl. 13B: 1, 18B: 4, 35A: 4). The pin from Grave 22 was the only metal object in the urn. Urn Grave 36 contained three different types of pins, namely an iron roll-headed, a bronze multi-knobbed with an iron core and a bronze pin with a large conical head (in Italian *spillone con grande capocchia ad ombrellino*), as well as a fragment of a pin guard made of roe or red deer antler holding the tip of a bronze pin (Fig. 6.10, 6.11: a, Pl. 18B). Grave 100 held a completely preserved iron roll-headed pin and part of a bronze pin, presumably also roll-headed, which lay in the ashes on the bottom of the pit together with a bronze ring, while placed on top of them was an urn that held a two-part boat fibula characteristic of Notranjska (Fig. 6.8, 35A). It is unclear whether the grave held one or two burials. Further attributable to this pin type are the iron fragments from the three simple cremations (Graves 24, 49, 65 – Pl. 14C: 1, 21A: 1, 25D: 2) and two urn burials (Graves 29, 73 – Pl. 15B: 2, 27C: 2), all with modest grave goods.

The iron roll-headed pins could be seen as local products, as they are known in the wider region mainly from the cemeteries in Notranjska.¹⁴³ Iron jewellery making flourished here in the Notranjska IIB phase and declined in the IIIa phase.¹⁴⁴ At Šmihel – Pod Kaculjem, such a pin came to light in cremation Grave 46 in combination with an iron single-looped bow fibula, characteristic of the Notranjska IIB phase,¹⁴⁵ and with a bronze spectacle pendant such as were already known in the Late Bronze Age Notranjska I phase.¹⁴⁶ Of the three pins in the above-mentioned Grave 36 at Trnovo, each belongs to a different type worn in different periods – the earliest is the bronze pin with a large conical head (Fig. 6.10, Pl. 18B: 5) dating to the Notranjska IIa phase,¹⁴⁷ the iron roll-headed pin (Pl. 18B: 4) could be attributed

¹⁴³ *Križna gora*, grob z žganim pokopom 152 (Urleb 1974, 62, t. 29: 14); *Šmihel – Pod Kaculjem*, grobovi z žganim pokopom 24, 25, 46 in skeletni grob 49 ter posamične najdbe (Guštin 1979, t. 39: 14,16, 44: 9,16, 59: 9,13–15). Na Krasu sta dve taki igli zastopani v depojskem sestavu iz *Tomaja* (Turk 2018, 400–402, sl. 2; Guštin, Božič 2021, 485, sl. 2, 3). Z območja dolenske kulturne skupine sta primerka takih igel znana npr. z *Vač* (Stare 1955, t. 38: 6) in *Velikega Vinjega vrha* (*Šmarjete*) (Dular 1991, t. 55: 23).

¹⁴⁴ Guštin 1973, 470, sl. 2: 12.

¹⁴⁵ Guštin 1979, 27, t. 44: 9.

¹⁴⁶ Glej analizo obeskov v tem poglavju.

¹⁴⁷ Obravnavana je kot posebni tip v tem poglavju.

¹⁴⁸ Gabrovec, Mihovilić 1987, 310, sl. 17: 3; Mihovilić 2001, 80; 2013, 114, 196, 198; 2021, 514, t. 3: 13.

¹⁴³ *Križna gora*, cremation Grave 152 (Urleb 1974, 98, Pl. 29: 14); *Šmihel – Pod Kaculjem*, cremation Graves 24, 25, 46, inhumation Grave 49 and stray finds (Guštin 1979, Pl. 39: 14,16, 44: 9,16, 59: 9,13–15). In the Kras, two such pins came to light in the hoard from *Tomaj* (Turk 2018, 400–402, Fig. 2); Guštin, Božič 2021, 501, Fig. 2, 3). Within the Dolenjska cultural group, they include two examples from *Vače* (Stare 1955, Pl. 38: 6) and *Veliki Vinji vrh* (*Šmarjeta*) (Dular 1991, Pl. 55: 23).

¹⁴⁴ Guštin 1973, 490–491, Fig. 2: 12.

¹⁴⁵ Guštin 1979, 60, Pl. 44: 9.

¹⁴⁶ See the analysis of pendants in this chapter.

¹⁴⁷ Discussed as a separate type below.

ključkom noge in še ene fibule, verjetno protocertoškega tipa (*t. 16*). V grobu 133 z žganim pokopom je bila edini pridelek; tik ob tem grobu je bila vkopana žara (gr. 126), v kateri so bile polmesečasta fibula tipa Križna gora, masivna bronasta zapetnica in steklena jagoda, prekrivalo pa ju je isto zasutje s kamnitimi ploščami na vrhu (*t. 41A,B*), kar kaže na sočasna pokopa. Med pridatki groba CL z dvema takima iglama pa so odlomki bronaste enodelne očalaste in železne ločne fibule ali ovratnice ter bronaste žičnatega uhana (*t. 7E*).

Bronaste igle z uvito glavico niso niti časovno niti geografsko ozko omejene. V jugovzhodnoalpskem prostoru so se pojavile že v času kulture žarnih grobišč (Ha B) in se obdržale vse do mlajšega halštatskega obdobja, tako rekoč skozi petsto let.¹⁴⁹ V notranjsko-kraški regiji jih najdemo na vseh treh večjih znanih grobiščih.¹⁵⁰ Na Križni gori so bile v grob 33 poleg lončenih posod pridane tri bronaste igle (ena z uvito glavico, ena z dvema glavicama in ena močno patinirana), v grob 39 pa dve in zraven še železna sulična ost; v obeh grobovih je šlo za žgani pokop, časovno opredeljen v stopnjo Notranjska IIa.¹⁵¹ V Šmihelu je bila bronasta igla z uvito glavico v grobu 80 edini pridelek, v grobu 52 pa skupaj z enodelno očalasto fibulo, ki je značilna predvsem za stopnjo Notranjska II.¹⁵² Večji časovni razpon pojavljanja tovrstnih igel kažejo grobni konteksti iz Škocjana na Krasu, kjer so grobovi 79, 111 in 112 po spremljajočih pridatkih datirani v poznobronastodobno stopnjo Notranjska I, grob 11 pa v železnodobno stopnjo IIIb.¹⁵³ Na Krasu so take igle zastopane tudi v depojskih sestavih – s kulnega prostora Mušja jama v Škocjanu in v Tomaju.¹⁵⁴

Na Trnovem bi lahko grob CL po pridatkih datirali v stopnjo Notranjska IIb/c ali IIIa. V slednjo bi lahko uvrstili tudi grob 133 glede na domnevno sočasnost z grobom 126, v katerem je bila polmesečasta fibula tipa Križna gora. Za datacijo groba 30 v stopnjo IIIb pa

¹⁴⁹ Gabrovec 1973, 342–343, t. 4: 18,20, 8: 2–8,11–15,17–21; 1987, 40, sl. 1: 2, t. 8: 19; Teržan, Trampuž 1973, 419, 421, 424; Pogačnik 2002, 42–43, sl. 32a: Vrsta I/varianta 1; Tecco Hvala 2012, 193, op. 807–810, sl. 74: 3,4.

¹⁵⁰ *Križna gora*, gr. 33, 39, posamična najdba (Urleb 1974, t. 7: 14, 9: 2,3, 30: 11); *Šmihel – Pod Kaculjem, Mačkovc*, gr. 52, 80, posamične najdbe (Guštin 1979, t. 44: 21, 50: 1, 59: 3–6,8; *Škocjan – Pod Brežcem*: v bližini gr. 11, 79, 111, 112, 162 (Ruaro Loseri et al. 1977, t. 2: pr. 11/2, 7: 79/4, 9: 111/2, 112/2, 16: 162/1).

¹⁵¹ Urleb 1974, t. 7: 10–14, t. 9: 1–5. Za datacijo glej Guštin 1979, sl. 10.

¹⁵² Glej analizo očalastih fibul v tem poglavju.

¹⁵³ Guštin 1979, 22–23, sl. 7 in 11.

¹⁵⁴ *Škocjan – Mušja jama* (Borgna et al. 2016, 595–596, t. 33: 15–17); darovanje predmetov v Mušjo jamo je potekalo med 12./11. in 8./7. st. pr. n. št. (Girelli 2016, 217–218; Teržan 2016c, 430–472). V *Tomaju* je v depojskem sestavu poleg dveh železnih tudi ena bronasta igla z uvito glavico, šlo pa naj bi za enkratni zakop skupaj z orožjem v času med koncem 8. st. in 6. st. pr. n. št. (Turk 2018, 400–402, sl. 2; Guštin, Božič 2021, 485; Teržan 2021, 245).

to the Iron Horizon, while parallels from Istria place the multi-knobbed pin with bronze knobs on an iron core (Fig. 6.11: a, Pl. 18B: 3) to the Notranjska III phase.¹⁴⁸

Bronze versions of roll-headed pins were found in Graves CL, 30 and 133 (Pl. 7E: 1, 16: 1, 41A: 1), possibly also the above-mentioned fragment of bronze wire with a flat stub of a missing head from Grave 100 (Pl. 35A: 2). The pin in Grave 30 with two urns was placed inside a ceramic cordoned situla together with an Apulian krater and fragments of a three-knobbed fibula with a rosette foot terminal and another, possibly proto-Certosa fibula (Pl. 16). The example from simple cremation Grave 133 was the sole grave good. Buried next to Grave 133 was an urn (Grave 126) containing a crescent-shaped fibula of the Križna gora type, a solid bronze bracelet and a glass bead. As both graves were covered by the same backfill and stone slabs (Pl. 41A,B), we presume simultaneous burials. The goods from Grave CL with two such pins include fragments of a bronze single-piece spectacle and an iron bow fibula or torque, as well as a bronze wire earring (Pl. 7E).

Bronze roll-headed pins were in use over a long time and across vast areas. They appeared in the south-eastern Alpine area already in the Urnfield culture (Ha B) and persisted until the Late Hallstatt period, practically for five hundred years.¹⁴⁹ In Notranjska and the Kras, they came to light in all three major known cemeteries.¹⁵⁰ At Križna gora, Grave 33 held pottery and three bronze pins (roll-headed, two-headed, one heavily patinated), while two examples were placed in Grave 39 alongside an iron spearhead; both graves were cremations from the Notranjska IIa phase.¹⁵¹ At Šmihel, a bronze roll-headed pin was the only good in Grave 80, in Grave 52 it occurred together with a one-piece spectacle fibula such as are mainly characteristic of the Notranjska II phase.¹⁵² Indicating a broader time span of these pins is the graves from Škocjan in the Kras, in which the associated goods in Graves 79, 111 and 112 indicate the Late Bronze Age Notranjska I phase, while the two-looped fibula with a hollow bow in Grave 11

¹⁴⁸ Gabrovec, Mihovilić 1987, 310, Fig. 17: 3; Mihovilić 2001, 80; 2013, 114, 197, 199; 2021, 526, Pl. 3: 13.

¹⁴⁹ Gabrovec 1973, 368, Pl. 4: 18,20, 8: 2–8,11–15,17–21; 1987, 40, Fig. 1: 2, Pl. 8: 19; Teržan, Trampuž 1973, 437; Pogačnik 2002, 42–43, Fig. 32a: Type I/Variant 1; Tecco Hvala 2012, 193, Notes 807–810, Fig. 74: 3,4.

¹⁵⁰ *Križna gora*, Graves 33, 39, find outside graves (Urleb 1974, Pl. 7: 14, 9: 2,3, 30: 11); *Šmihel – Pod Kaculjem, Mačkovc*, Graves 52, 80, stray finds (Guštin 1979, Pl. 44: 21, 50: 1, 59: 3–6,8; *Škocjan – Pod Brežcem*: near Graves 11, 79, 111, 112, 162 (Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 2: pr. 11/2, 7: 79/4, 9: 111/2, 112/2, 16: 162/1).

¹⁵¹ Urleb 1974, Pl. 7: 10–14, Pl. 9: 1–5. For the dating, see Guštin 1979, Fig. 10.

¹⁵² See the analysis of the spectacle fibulae in this chapter.

govorijo trortasta fibula, apulski krater in narebrena lončena situla v tem kontekstu.

Igla z enostavno oblikovano drobno glavico

Železna igla, ki je bila edini pridatek v grobu 51 z žganim pokopom (t. 21C), ima odebeljeno glavico, žal je ta premočno poškodovana za natančnejšo opredelitev njene oblike. Podobna je nekaterim notranjskim in posoškim primerkom igel iz železa ali bronu z enostavno oblikovano glavico, ki je lahko kroglasta, polkroglasta, stožčasta ali bikonična.¹⁵⁵ V teh grobnih kontekstih razen igel ni drugih kovinskih predmetov, v nekaterih so bile še lončene posode. Skeletni grob 42 s Križne gore z železno iglo, podobno trnovski, je Guštin uvrstil med moške predstavnike stopnje Notranjska IIB,¹⁵⁶ kamor bi lahko opredelili tudi trnovski grob 51.

Igla z majhno vazasto glavico

Edini primerek bronaste igle z majhno vazasto glavico s trnovskega grobišča je bil najden v žarnem grobu 98 (sl. 6.9, t. 33C: 2).¹⁵⁷ Glavica na dolgi igli je zelo lepo izdelana, v spodnjem delu je kroglaste oblike, proti vrhu se konično razširi in plosko zaključuje, vrat pod njo pa je enakomerno poševno nažlebljen. Gre za izjemen izdelek z območja Notranjske, zanj ne najdemo natančnih analogij niti v širši regiji. V sosednjih pokrajinah so približno podobne igle znane v ljubljanski skupini,¹⁵⁸ Gabrovec jih je interpretiral kot mlajšo različico igel s čašasto glavico, ki se pojavijo v stopnji Ljubljana I.¹⁵⁹ Trnovski igli z vazasto glavico je podoben tudi večji primerek iz istrskega Nezakcija, ki sta ga Gabrovec in Mihoviličeva označila kot redki žarnogrobiščni element v stopnji Istra II,¹⁶⁰ tj. v 9. in 8. st. pr. n. št. (= Notranjska I–II). Sorodne igle iz severnoitalskega prostora pa je Gian Luigi Carancini opredelil kot tip Fiave in jih datiral

¹⁵⁵ Železni primerki: *Križna gora*, gr. 42 (Urleb 1974, t. 9: 9); *Šmihel – Pod Kaculjem*, gr. 18 (Guštin 1979, t. 38: 17); *Tolmin*, gr. 152 (Svoljšak, Pogačnik 2001, t. 26: 5). Bronasti primerki: *Križna gora*, gr. 153 (Urleb 1974, t. 29: 13); *Tolmin*, gr. 72, 81, 206, 343 (Svoljšak, Pogačnik 2001, t. 16: 2, 17: 4, 36: 2, 65: 4). Ana Pogačnik je v analizi grobnih pridatkov s tolminskega grobišča bronaste primerke takih igel opredelila kot varianto 1 vrste II (Pogačnik 2002, 43, 46, sl. 32a).

¹⁵⁶ Guštin 1979, sl. 10.

¹⁵⁷ Bavdek 2021, 281, t. 4: 1.

¹⁵⁸ *Ljubljana*, igla z veliko čašasto glavico iz prekopenih plasti (Stare 1954, t. 4: 2); *Mokronog – Ostrožnik* (Gabrovec 1973, 342, t. 4: 9,10; 1983, sl. 7: 8). Ljubljanskim primerkom podobna igla je bila nedavno odkrita v *Škocjanu* na Krasu, v grobu 3 (Poročilo Vojaković 2022, 63–64, t. 3: 47).

¹⁵⁹ Gabrovec 1973, 342; 1983, 66.

¹⁶⁰ *Nezakcij*, gr. I-22,23 (Gabrovec, Mihovilič 1987, 308, t. 31: 16; Mihovilič 2001, t. 31: 10).

suggests the Iron Age Notranjska IIB phase.¹⁵³ In the Kras, such pins also occur in hoards, for example in the cult place at Mušja jama in Škocjan and the Tomaj hoard.¹⁵⁴

At Trnovo, Grave CL could be attributed to Notranjska IIB/c or IIIa. The latter phase may also pertain to Grave 133, given its posited contemporaneity with Grave 126 that contained a crescent-shaped fibula of the Križna gora type. As for Grave 30, the three-knobbed fibula, the Apulian krater and the ceramic cordoned situla suggest a dating to the Notranjska IIB phase.

Pin with a small simple head

The iron pin, which was the sole good in simple cremation Grave 51 (Pl. 21C), has a thickened head that is heavily damaged and cannot be identified more precisely. It is similar to some iron or bronze pins with a small simple head of a spherical, hemispherical, conical or biconical shape from the Notranjska and Posočje regions.¹⁵⁵ The pins in these graves were the only metal goods, some also held pottery. A similar pin was found in inhumation Grave 42 at Križna gora, which Guštin saw as the burial of a man representative of the Notranjska IIB phase;¹⁵⁶ this could also be the time frame of Grave 51 from Trnovo.

Pin with a small vase-shaped head

The only bronze pin with a small vase-shaped head from Trnovo was found in urn Grave 98 (Fig. 6.9, Pl. 33C: 2).¹⁵⁷ The head of the pin with a long shank is carefully made, spherical in the lower and conical in the upper part with a flat tip, while the neck is decorated with

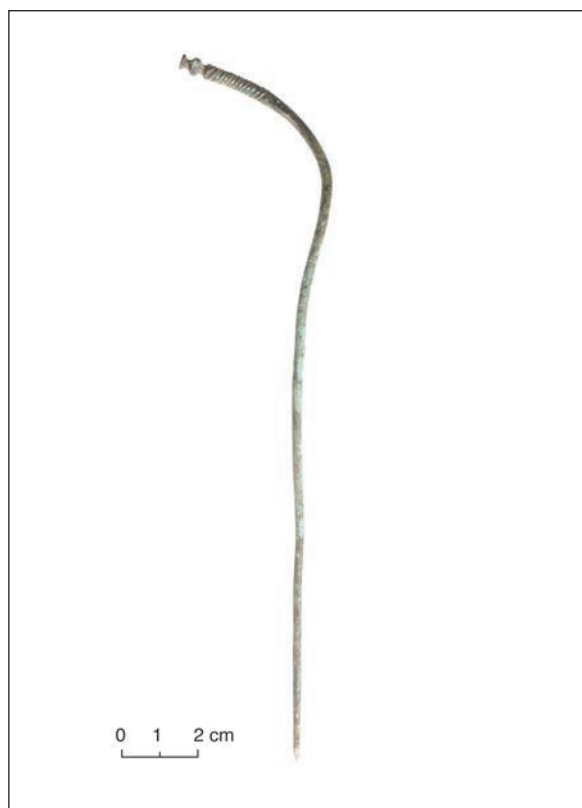
¹⁵³ Guštin 1979, 58–59, Fig. 7 and 11.

¹⁵⁴ *Škocjan – Mušja jama/Grotta delle Mosche* hoard (Borgna et al. 2016, 595–596, Pl. 33: 15–17); the deposition of offerings into the abyss of *Mušja jama/Grotta delle Mosche* took place between the 12th/11th and the 8th/7th century (Girelli 2016, 217–219; Teržan 2016c, 431–472). The *Tomaj* hoard held two iron and one bronze roll-headed pin; the hoard presumably represents a single deposition of objects that include weapons and occurred between the late 8th and the 6th century BC (Turk 2018, 400–402, Fig. 2; Guštin, Božič 2021, 501; Teržan 2021, 261).

¹⁵⁵ Iron examples: *Križna gora*, Grave 42 (Urleb 1974, Pl. 9: 9); *Šmihel – Pod Kaculjem*, Grave 18 (Guštin 1979, Pl. 38: 17); *Tolmin*, Grave 152 (Svoljšak, Pogačnik 2001, Pl. 26: 5). Bronze examples: *Križna gora*, Grave 153 (Urleb 1974, Pl. 29: 13); *Tolmin*, Graves 72, 81, 206, 343 (Svoljšak, Pogačnik 2001, Pl. 16: 2, 17: 4, 36: 2, 65: 4). In her analysis of the grave goods from the Tolmin cemetery, Ana Pogačnik identified the bronze examples as Type II, Variant 1 (Pogačnik 2002, 42, Fig. 32a).

¹⁵⁶ Guštin 1979, Fig. 10.

¹⁵⁷ Bavdek 2021, 299, Pl. 4: 1.

Sl. 6.9: Bronasta igla z majhno vazasto glavico iz groba 98 (t. 33C: 2). (Foto: M. Prešeren.)

Fig. 6.9: Bronze pin with a small vase-shaped head from Grave 98 (Pl. 33C: 2). (Photo: M. Prešeren.)

v zaključno bronastodobno fazo (*bronzo finale*) oz. 11. in 10. st. pr. n. št.¹⁶¹ V kontekstu trnovskega grobišča bi po teh primerjavah igla z vazasto glavico iz groba 98 (sl. 6.9, t. 33C) predstavljala najstarejšo kovinsko najdbo.

Igla s strešasto glavico

Tudi za bronasto iglo s strešasto glavico (sl. 6.10, t. 18B: 5), najdeno na Trnovem v žarnem grobu 36 skupaj z železno iglo z uvito glavico in še eno večglavo z železnim jedrom in bronastimi glavicami, v notranjsko-kraški regiji ne najdemo primerjav, ki bi ji ustrezale do potankosti. Večja igla, ki ima masivno strešasto glavico z blagim naklonom, na vratu pod njo pa slabo vidne prečne vreze, ti bi lahko nastali tudi pri njeni dodelavi in morda ne z namenom njene okrasitve. Igle s podobno oblikovano veliko strešasto glavico se pojavljajo na območju od vzhodnega dela Padske nižine do Save, a imajo na vratu pod glavico kroglasto odebelitev in

evenly spaced oblique grooves. It is an exceptional find from Notranjska, without close parallels even in a wider area. In neighbouring regions, roughly similar pins are known in the Ljubljana group,¹⁵⁸ which Gabrovec interpreted as a later version of the cup-headed pins that appeared in the Ljubljana I phase.¹⁵⁹ Also similar to the pin from Trnovo is a larger example from Nesactium in Istria, which Gabrovec and Mihovilić identified as a rare Urnfield culture element of the Istra II phase,¹⁶⁰ i.e. the 9th and 8th centuries BC (= Notranjska I–II). Gian Luigi Carancini deemed related pins from northern Italy as the Fiave type dated to *bronzo finale* (11th and 10th centuries BC).¹⁶¹ These parallels show that the pin from Grave 98 (Fig. 6.9, Pl. 33C) at Trnovo could represent the earliest metal find of the cemetery.

Pin with a large conical head

The bronze pin with a large conical head (Fig. 6.10, Pl. 18B: 5), found in urn Grave 36 at Trnovo together with an iron roll-headed pin and a multi-knobbed pin with bronze knobs on an iron core is also without close parallels in Notranjska and the Kras. It is a large pin with a solid conical head. It also has poorly visible transverse incisions on the neck, which could be the traces of finishing and not necessarily intentional decoration. Pins with a similar shape of the head are known from the eastern Po Plain to the River Sava, but have a spherical element below the head and commonly also ribs on the neck;¹⁶² these are absent on the example from Trnovo, which makes it similar to such a pin from Vače.¹⁶³

They appeared at the transition from the Late Bronze to the Early Iron Age. In the Ljubljana group, they date to the Ljubljana IIa (= Notranjska IIa) phase,¹⁶⁴ while similar examples in Posočje date towards the end of the 9th or the early 8th century BC.¹⁶⁵ In Grave 36

¹⁵⁸ *Ljubljana*, pin with a large cup-shaped head from mixed layers (Stare 1954, Pl. 4: 2); *Mokronog – Ostrožnik* (Gabrovec 1973, 342, Pl. 4: 9,10; 1983, Fig. 7: 8). A pin similar to those from Ljubljana has recently been found at *Škocjan* in the Kras, in Grave 3 (Report Vojaković 2022, 63–64, Pl. 3: 47).

¹⁵⁹ Gabrovec 1973, 342; 1983, 66.

¹⁶⁰ *Nesactium*, Graves I-22,23 (Gabrovec, Mihovilić 1987, 308, Pl. 31: 16; Mihovilić 2001, Pl. 31: 10).

¹⁶¹ Carancini 1975, 224–225, Pl. 51: 1638.

¹⁶² Blečić 2007, 113, Fig. 4; Škvor Jernejčič 2014, 144–147, List 2, Fig. 5 and 6.

¹⁶³ Stare 1955, Pl. 39: 4.

¹⁶⁴ Gabrovec 1973, 369, Pl. 7: 6; Škvor Jernejčič 2014, 149.

¹⁶⁵ *Most na Soči*, Marchesetti excavations, Grave 808 (Marchesetti 1893, 36, Pl. 22: 23); *Tolmin*, Graves 101, 451 and a find unearthed outside the graves (Svoljšak, Pogačnik 2001, Pl. 19: 5, 87: 4, 98: 19). Pogačnik identified these pins as Type VI, Variant 2b, and Type VIII, Variant 1 (Pogačnik 2002, 48–49, Fig. 32c,d); for dating, see Teržan 2002, 88–89.

¹⁶¹ Carancini 1975, 224–225, t. 51: 1638.

Sl. 6.10: Bronasta igla z veliko strešasto glavico iz groba 36 (t. 18B: 5). (Foto: M. Prešeren.)
 Fig. 6.10: Bronze pin with a large conical head from Grave 36 (Pl. 18B: 5). (Photo: M. Prešeren.)

največkrat tudi svitke,¹⁶² česar trnovska igla nima in je v tem najbolj podobna primerku z Vač.¹⁶³

Njihov pojav je časovno opredeljen na prehod iz pozne bronaste v starejšo železno dobo, v ljubljanski skupini so datirane v stopnjo Ljubljana IIa (= Notranjska IIa),¹⁶⁴ podobni primerki v Posočju pa na konec 9. ali v zgodnje 8. st. pr. n. št.¹⁶⁵ V okviru pridatkov trnovskega groba 36 (t. 18B) je igla s strešasto glavico najstarejši element.

Večglave igle

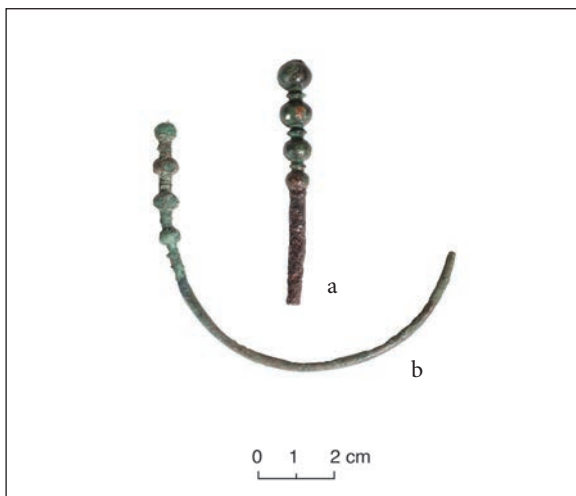
Na Trnovem najdene večglave igle lahko po materialu delimo na primerka, ki sta v celoti bronasta (t. 28B: 1, 35B: 6), in take, ki so izdelane v kombinaciji železa in brona (t. 8B: 11, 18B: 3, 27F: 2). Oba bronasta primerka imata med kroglastimi glavicami dodane svitke – igla iz žarnega groba 102 je cela in ima štiri glavice s po enim svitkom med njimi (sl. 6.11: b, t. 35B: 6); poleg nje so bili v žari še enozankasta fibula s tordiranim lokom in zapestnica iz bronaste pločevine ter drugo bronasto okrasje (t. 35B). Drug primerek večglave bronaste igle je

¹⁶² Blečić 2007, 113, sl. 4; Škvor Jernejčič 2014, 144–147, seznam 2, sl. 5 in 6.

¹⁶³ Stare 1955, t. 39: 4.

¹⁶⁴ Gabrovec 1973, 343, t. 7: 6; Škvor Jernejčič 2014, 149.

¹⁶⁵ Most na Soči, Marchesettijeva izkopavanja, gr. 808 (Marchesetti 1893, 36, t. 22: 23); Tolmin, gr. 101, 451 in najdba iz zasutja (Svoljšak, Pogačnik 2001, t. 19: 5, 87: 4, 98: 19). Te podobne primerke igel je Pogačnikova opredelila kot vrsto VI, varianta 2b in vrsto VIII, varianta 1 (Pogačnik 2002, 48–49, sl. 32c,d); za datacijo glej Teržan 2002, 88–89.

Sl. 6.11: Večglavi igli z vmesnimi svitki iz grobov 36 (a – iz železa in brona) in 102 (b – v celoti iz brona) (t. 18B: 3, 35B: 6). (Foto: M. Prešeren.)
 Fig. 6.11: Multi-knobbed pins with alternating ribs and knobs from Graves 36 (a – iron and bronze) and 102 (b – completely bronze) (Pl. 18B: 3, 35B: 6). (Photo: M. Prešeren.)

from Trnovo (Pl. 18B), the pin with a conical head is the earliest element.

Multi-knobbed pins

The multi-knobbed pins from Trnovo can be divided by material into those made entirely of bronze (Pl. 28B: 1, 35B: 6) and those combining iron and bronze (Pl. 8B: 11, 18B: 3, 27F: 2). The two entirely bronze pins have ribs between the spherical knobs. The pin from urn Grave 102 is complete and has single ribs separating its four knobs (Fig. 6.11: b, Pl. 35B: 6); it was placed inside the urn together with a single-looped fibula with a twisted bow, a bracelet of sheet bronze and other bronze ornaments (Pl. 35B). The other pin is fragmented and was the sole good in urn Grave 77; the surviving part shows at least three ribs under the lowest knob and one above it (Pl. 28B: 1).

In Notranjska, bronze pins with a series of spherical knobs were popular in the Notranjska IIb/c phase, the version with ribs between the knobs in the following, IIIa phase.¹⁶⁶ At Križna gora, a pin of the latter form is the good in two urn and two inhumation graves.¹⁶⁷ At Cvinger near Dolenja vas, a fragment of such a pin was found in a cremation grave together with a bronze

¹⁶⁶ Guštin 1973, 491, Fig. 2: 13,31, Pl. 10: 13; 1979, Fig. 10; Gabrovec 1987, 158, Pl. 18: 2.

¹⁶⁷ Inhumation Graves 32, 86: Urleb 1974, Pl. 7: 9, 18: 13; urn Graves 5, 131: *ibid.*, Pl. 1: 11, 26: 4.

fragmentiran in je bil edini pridatek v prav tako žarnem grobu 77; na ohranjenem delu ima najmanj tri svitke pod spodnjo glavico in enega nad njo (t. 28B: 1).

Oblika bronastih igel z nizom kroglastih glavic se je na Notranjskem uveljavila v stopnji IIb/c, različica z vmesnimi svitki pa v naslednji stopnji, tj. IIIa.¹⁶⁶ Na Križni gori je taka različica pridatek v dveh žarnih in dveh skeletnih grobovih,¹⁶⁷ na Cvingerju pri Dolenji vasi je bil odkrit odlomek take igle v grobu z žganim pokopom skupaj z bronasto zapestnico in lončeno skodelo,¹⁶⁸ v Šmihelu pa nastopa med najdbami brez ohranjenih kontekstov.¹⁶⁹

Podobne večglave bronaste igle z vmesnimi svitki so znane tudi v sosednjih regijah. Primerke z vzhodnega dela Padske nižine je Carancini označil kot tip Redipuglia in jih okvirno časovno opredelil v 8. st. pr. n. št. (Este II).¹⁷⁰ Dokaj pogoste so na najdiščih istrske skupine, kot sta Beram pri Pazinu in Nezakcij, datirane pa so v stopnjo Istra III (konec 8. in v 7. st. pr. n. št.).¹⁷¹ Redkejšo so v Posočju, kjer se pojavljajo v grobovih stopnje Sv. Lucija Ib in Ic1, tj. v 7. st. pr. n. št.,¹⁷² v ta čas sodijo tudi redki primerki takih igel iz Dolenjske.¹⁷³ Trnovski najdbi večglavih bronastih igel z vmesnimi svitki (t. 28B: 1, 35B: 6) bi lahko uvrstili v stopnjo Notranjska IIIa na podlagi spremljajočih pridatkov v grobu 102 in radiokarbonske datacije kosti iz tega groba, ki kaže na pokop v prvi polovici 7. st. pr. n. št.¹⁷⁴

Zdi se, da so tovrstne igle na Notranjskem pokazatelj stikov z bližnjo istrsko kulturno skupino, čemur pritrjuje tudi različica z železnim jedrom in bronastimi glavicami z vmesnimi svitki, ki označuje stopnjo Istra III in se pojavlja še v stopnji IV, po mnenju Kristine Mihovilić pa je razvojno mlajša od bronastih primerkov.¹⁷⁵

¹⁶⁶ Guštin 1973, 470, 473, sl. 2: 13,31, t. 10: 13; 1979, sl. 10; Gabrovec 1987, 158, t. 18: 2.

¹⁶⁷ Skeletna grobova 32, 86: Urleb 1974, t. 7: 9, 18: 13; žarna grobova 5, 131: *ibid.*, t. 1: 11, 26: 4.

¹⁶⁸ Bavdek 2021, 279, sl. 15c.

¹⁶⁹ Guštin 1979, t. 59: 16.

¹⁷⁰ Carancini 1975, 292–293. Trnovskima igloma je oblikovno najbližji primerek iz *Este – Ponsa* (*ibid.*, t. 69: 2277). Glej še Blečić 2007, 113, sl. 5.

¹⁷¹ Gabrovec, Mihovilić 1987, 310, sl. 17: 3; Mihovilić 2001, 79–80; 2013, 196, 198; 2021, 513–514, t. 3: 3.

¹⁷² Teržan, Trampuž 1973, 421, 424, pril. 1; *Tolmin*, gr. 153 (Svoljšak, Pogačnik 2001, t. 27: 2); *Most na Soči*, Szombathyjeva izkopavanja, npr. gr. 679, 1021, 1779: Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, t. 64G: 2, 102G, 170B: 1; v grobu 679 je bilo več tipov bronastih igel, poleg večglave z vmesnimi svitki tudi večglava s trombastim zaključkom, z dvema glavicama in z uvito glavico ter narebrena lončena situla (*ibid.*, 64G).

¹⁷³ Npr. *Veliki Vinji vrh* (*Šmarjeta*): Stare 1973, t. 24: 5; Gabrovec 1987, 40, 48, sl. 1: 3, 2: 16.

¹⁷⁴ Glej analizo fibule s tordiranim lokom in zapestnice iz bronaste pločevine v tem poglavju; za radiokarbonsko datacijo glej Teržan, Črešnar 2014, 717–718.

¹⁷⁵ Gabrovec, Mihovilić 1987, 310, t. 32: 2; Mihovilić 2001, 80–81; 2013, 196, 198; 2021, 514, t. 3: 13.

bracelet and a ceramic bowl.¹⁶⁸ The example from Šmihel comes from an unknown context.¹⁶⁹

Similar bronze pins with alternating ribs and knobs are also known in neighbouring regions. Carancini identified the examples from the eastern Po Plain as the Redipuglia type, roughly dated to the 8th century BC (Este II).¹⁷⁰ They are also fairly frequent at sites of the Istria group, for example at Beram near Pazin and Nesactium, dated to the Istra III phase (late 8th and 7th century BC).¹⁷¹ They are less numerous in Posočje, found in the graves of the Sv. Lucija Ib and Ic1 phases (7th century BC),¹⁷² a time frame shared by the rare examples from Dolenjska.¹⁷³ The two examples from Trnovo (*Pl. 28B: 1, 35B: 6*) could be attributed to the Notranjska IIIa phase based on the associated goods from Grave 102 and the radiocarbon dating of the bone sample from the said grave that points to burial in the first half of the 7th century BC.¹⁷⁴

Such pins from Notranjska appear to indicate contacts with the nearby Istria cultural group, which is further supported by the variant with an iron core and bronze knobs separated by ribs that defines the Istra III phase and continue to be worn in the Istra IV phase; in the opinion of Kristina Mihovilić, it is developmentally later than the completely bronze examples.¹⁷⁵ Multi-knobbed pins made in a combination of iron and bronze are relatively abundant in Istria, most numerous unearthed in the graves at Beram near Pazin and Nesactium.¹⁷⁶ Elsewhere, they are rare and mostly without the ribs.¹⁷⁷ In Notranjska and the Kras, such pins from

¹⁶⁸ Bavdek 2021, 297, Fig. 15c.

¹⁶⁹ Guštin 1979, Pl. 59: 16.

¹⁷⁰ Carancini 1975, 292–293. Formally closest to the two examples from Trnovo is the pin from *Este – Ponsa* (*ibid.*, Pl. 69: 2277). Also see Blečić 2007, 113, Fig. 5.

¹⁷¹ Gabrovec, Mihovilić 1987, 310, Fig. 17: 3; Mihovilić 2001, 79–80; 2013, 197, 199; 2021, 526, Pl. 3: 3.

¹⁷² Teržan, Trampuž 1973, 438, App. 1; *Tolmin*, Grave 153 (Svoljšak, Pogačnik 2001, Pl. 27: 2); *Most na Soči*, Szombathy excavations, e.g. Graves 679, 1021, 1779: Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, Pl. 64G: 2, 102G, 170B: 1; Grave 679 held several types of bronze pins (multi-knobbed with alternating ribs and knobs, multi-knobbed with trumpet terminal, two-headed, roll-headed) and a cordoned ceramic situla (*ibid.*, 64G).

¹⁷³ E.g. *Veliki Vinji vrh* (*Šmarjeta*): Stare 1973, Pl. 24: 5; Gabrovec 1987, 40, 48, Fig. 1: 3, 2: 16.

¹⁷⁴ See the analysis of the fibula with a twisted bow and the sheet bronze bracelet in this chapter; for the radiocarbon dating, see Teržan, Črešnar 2014, 717–718.

¹⁷⁵ Gabrovec, Mihovilić 1987, 310, Pl. 32: 2; Mihovilić 2001, 80–81; 2013, 197, 199; 2021, 526, Pl. 3: 13.

¹⁷⁶ *Beram*, Graves 11, 12, 27, 33, 44, 47, 96 and finds outside graves: Kučar 1979, Pl. 2: 4, 8, 3: 9, 4: 13, 6: 3, 4, 7, 11: 5, 12: 16; *Nesactium*, Graves I-5, I-7, I-13, V-5 and finds outside graves: Mihovilić 2001, Pl. 5: 3, 6: 3, 27: 3, 37: 5, 56: 7.

¹⁷⁷ In Posočje: *Most na Soči*, Szombathy excavations, Grave 22 (Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, Pl.

V Istri so večglave igle, izdelane v kombinaciji železa in brona, razmeroma številne, največ jih je bilo najdenih v grobovih v Beramu pri Pazinu in Nezakciju.¹⁷⁶ Zunaj tega območja so redke in povečini brez svitkov med glavicami.¹⁷⁷ Na Notranjskem in Krasu sta poleg trnovskih znana le še dva primerka večglavih igel z železnim jedrom – na Križni gori in v Škocjanu.¹⁷⁸

Na Trnovem so zastopane v grobovih 36 in 75 ter med posamičnimi najdbami z izkopavanj leta 1926/27. Na igli iz groba 36 (sl. 6.11: a, t. 18B: 3) so nanizane štiri glavice in med njimi po en svitek, medtem ko ima primerek iz groba 75 dve glavici in vmes tri svitke (t. 27F: 2). Dve bronasti glavici sta ohranjeni tudi na železni igli, najdeni leta 1926/27, vendar brez opaznih svitkov med njima (t. 8B: 11).

Grobova 36 in 75 sta po sestavi zelo zanimiva. V žarni grob 36 so bile pridane tri igle iz različnih obdobji in različne provenience, v njih bi morda lahko videli zapuščino treh generacij. Najstarejša v tem zbiru je bronasta igla s strešasto glavico iz stopnje Notranjska IIa (sl. 6.10, t. 18B: 5) z najboljšo primerjavo na Vačah, povezavo s tem severovzhodnim najdiščem blizu reke Save nakazuje tudi železna igla z uvito glavico (t. 18B: 4), ki je sicer lastna notranjski skupini v stopnji IIb,¹⁷⁹ medtem ko večglava igla z železnim jedrom in bronastimi glavicami z vmesnimi svitki (sl. 6.11: a, t. 18B: 3) odraža vplive istrske kulturne skupine v stopnji Istra III (= Notranjska III). Primerek slednje je bil v grobu 75 edini pridatek v žari, ta je bila v zgornjem delu obdana in pokrita s kamni (t. 27F), v žganini s kostmi pod žaro, na dnu v skalno osnovo vkopane grobne jame, pa so ležali fragmenti dvozankaste železne fibule z drobno bronasto nalepko na nogi (sl. 6.1: c) in bronastega polmesečastega rezila (britve?), ki sta v primerjavi z iglo starejša elementa in bi lahko bila pokazatelj predhodnega žganega pokopa (v stopnji Notranjska II).

Ščitniki za igle

Sestavni del nekaterih igel so tudi ščitniki, nadeti na konico. Med pridatki groba 36 je ohranjen košček vodravno nažlebljenega ščitnika iz rogovja jelena ali srnjaka, nataknen na konico fragmenta bronaste igle (t. 18B: 2).

¹⁷⁶ Beram gr. 11, 12, 27, 33, 44, 47, 96 in najdbe zunaj grobov: Kučar 1979, t. 2: 4,8, 3: 9, 4: 13, 6: 3,4,7, 11: 5, 12: 16; Nezakcij, gr. I-5, I-7, I-13, V-5 in najdbe zunaj grobov: Miho-vilič 2001, t. 5: 3, 6: 3, 27: 3, 37: 5, 56: 7.

¹⁷⁷ V Posočju: Most na Soči, Szombathyjeva izkopavanja, gr. 22 (Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, t. 4C: 1); na Dolenjskem: Stična, žgan grob 101 na območju gomile 48 (Gabrovec et al. 2006, t. 59: 2); Vače (Stare 1955, 28, t. 39: 3).

¹⁷⁸ Križna gora, gr. 107: Urleb 1974, 58, t. 21: 12 (v objavi železno jedro sicer ni omenjeno, vendar je bilo ugotovljeno pri pregledu predmeta v zbirki Notranjskega muzeja); Škocjan – Pod Brežcem, gr. 9: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 1: 9/1.

¹⁷⁹ Prim. Stare 1955, t. 38: 6, 39: 4.

Trnovo are only joined by two multi-knobbed pins with an iron core from Križna gora and Škocjan.¹⁷⁸

At Trnovo, bimetal multi-knobbed pins came to light in Graves 36 and 75, one is also documented among the finds without known grave groups from the 1926/27 excavations. The pin from Grave 36 (Fig. 6.11: a, Pl. 18B: 3) has four knobs separated by single ribs, while the example from Grave 75 has two knobs separated by three ribs (Pl. 27F: 2). Two bronze knobs also survive on the iron pin unearthed in 1926/27, which has no discernible ribs (Pl. 8B: 11).

Graves 36 and 75 share an interesting composition of grave goods. Urn Grave 36 held three pins of different periods and provenances, possibly the heirloom of three different generations. The earliest is the bronze pin with a large conical head attributable to the Notranjska IIa phase (Fig. 6.10, Pl. 18B: 5), with the closest parallel from Vače. A connection with this site in central Slovenia, near the River Sava, can also be observed in the iron roll-headed pin (Pl. 18B: 4), a form otherwise characteristic of the Notranjska group in its IIb phase.¹⁷⁹ The multi-knobbed pin with an iron core and bronze knobs separated by ribs (Fig. 6.11: a, Pl. 18B: 3), on the other hand, reflects the influence of the Istrian cultural group in the Istra III phase (= Notranjska III). Such a pin was also unearthed in Grave 75, where it was the sole good in the urn lined in its upper part and covered with stones (Pl. 27F), while the ashes with cremated bones under the urn on the bottom of the pit revealed fragments of an iron two-looped fibula with a small bronze fitting on the foot (Fig. 6.1: c) and of a bronze crescent-shaped blade (razor?) that are earlier than the pin and could indicate an earlier cremation burial (of the Notranjska II phase).

Pin guards

Some pins come with a guard protecting the tip. A fragment of a pin guard of red or roe deer antler with a moulded rim, attached to a piece of a bronze pin, came to light in Grave 36 (Pl. 18B: 2). The same function could also be ascribed to a piece of a bronze tube with a pin inserted in it from Grave 88 (Pl. 31E: 3). Grave 80 held a completely preserved moulded pin guard of bronze (Pl. 29B: 3); it has a cylindrical rim, a constricted neck with a single rib and a conical terminal with a pointed tip.

4C: 1); in Dolenjska: Stična, cremation Grave 101 in the area of Tumulus 48 (Gabrovec et al. 2006, Pl. 59: 2); Vače (Stare 1955, 89, Pl. 39: 3).

¹⁷⁸ Križna gora, Grave 107: Urleb 1974, 96, Pl. 21: 12 (the publication makes no mention of the iron core, but it was confirmed during the examination of the object in the collection of the Notranjska Museum); Škocjan – Pod Brežcem, Grave 9: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 1: 9/1.

¹⁷⁹ Cf. Stare 1955, Pl. 38: 6, 39: 4.

Enako funkcijo bi lahko pripisali tudi odlomku bronaste cevčice z vdeto iglo iz groba 88 (*t. 31E: 3*). V grobu 80 pa je bil v celoti ohranjen profilirani bronasti ščitnik (*t. 29B: 3*) – zgornji del je prstanaste oblike s svitkom oz. rebrom pod njim, v osrednjem delu se bikonično razširi in preide v dolg koničast zaključek.

Na Notranjskem je bil en tak bronasti primerek najden na Starem gradu nad Uncem brez natančnejših podatkov o kontekstu.¹⁸⁰ Na Križni gori so podobni bronasti ščitniki zastopani v inventarjih skeletnega in dveh žganih pokopov skupaj z večglavo iglo (gr. 29, 86, 107), iz žarnega groba 4 pa je ohranjen ostanek koščenega nažlebljenega ščitnika na železni igli, oviti z bronasto žico.¹⁸¹ Guštin je grob 29 uvrstil med tipične moške predstavnike stopnje Notranjska IIB, grob 4 pa v fazo IIC.¹⁸²

Primerjave zanje lahko najdemo v Istri.¹⁸³ V Posočju zasledimo enako ali podobno profilirane ščitnike na bronastih iglah s spiralno uvito ali s povešeno kroglasto glavico s čepkom na vrhu pa tudi na večglavih iglah s trombastim zaključkom, ki so značilne za stopnjo Sv. Lucija Ib in Ic.¹⁸⁴ Za cevasto oblikovani ščitnik iz trnovskega groba 88 (*t. 31E: 3*) najdemo primerjavo na Mostu na Soči, kjer je nataknen na iglo z uvito glavico, na vrhu pa se zaključuje s ploščatim obročkom.¹⁸⁵ Takšen ščitnik ima tudi dolga večglava igla s trombastim zaključkom iz groba 1/16 s Kapiteljske njive v Novem mestu, ki je vodilni predstavnik stopnje Podzemelj 2 (prva polovica 7. st. pr. n. št.) na Dolenjskem,¹⁸⁶ medtem ko se profilirani ščitniki pojavljajo na iglah s povešeno votlo glavico in čepkom v stopnji Stična.¹⁸⁷ Bronastim primerkom sta po

In Notranjska, one such bronze guard was found at Stari grad above Unec, without precise data on the context.¹⁸⁰ At Križna gora, similar bronze guards were found in one inhumation and two cremations together with a multi-knobbed pin (Graves 29, 86, 107), while urn Grave 4 revealed traces of a moulded bone guard on an iron pin wrapped with bronze wire.¹⁸¹ Guštin identified Grave 29 as a characteristic male burial of the Notranjska IIB phase and attributed Grave 4 to the Notranjska IIC phase.¹⁸²

Parallels for such guards come from Istria.¹⁸³ In Posočje, guards with the same or similar mouldings are associated with bronze roll-headed pins, pins with a drooping spherical head with a knob on top and with multi-knobbed pins with a trumpet terminal, all of them characteristic of the Sv. Lucija Ib and Ic phases.¹⁸⁴ The tubular guard from Grave 88 at Trnovo (*Pl. 31E: 3*) has a parallel from Most na Soči that has an annular rim and is associated with a roll-headed pin.¹⁸⁵ Such a guard was also found on a long multi-knobbed pin with a trumpet terminal from Grave 1/16 at Kapiteljska njiva in Novo mesto, which is the leading representative of the Podzemelj 2 phase (first half of the 7th century BC) in Dolenjska,¹⁸⁶ where moulded guards are associated with the pins with a hollow drooping head and knob on top from the Stična phase.¹⁸⁷ The bronze examples are formally similar to the

¹⁸⁰ Laharnar 2022, 178, Pl. 36: 195.

¹⁸¹ In the publication of the Križna gora cemetery, the guards from Graves 4, 29 and 107 are not drawn (Urleb 1974, 89, 91, 96), but were identified during the examination of the finds in the collection of the Notranjska Museum (Inv. Nos. 603, 699, 966). Surviving in the bronze guard from Grave 29 is a piece of an iron pin, while the fragment of a pin with two bronze heads shown in the drawing is missing (Urleb 1974, Pl. 6: 18). In addition to a bronze guard, Grave 107 also contained a fragment of a pin with an iron core and three bronze knobs (*ibid.*, Pl. 21:12), while inhumation Grave 86 held a complete bronze multi-knobbed pin with ribs between the knobs, as well as a bronze moulded guard attached to the tip of the pin (*ibid.*, Pl. 18: 13).

¹⁸² Guštin 1979, Fig. 10 and 11.

¹⁸³ E.g. *Beram*, finds without grave groups (Kučar 1979, Pl. 12: 16–18).

¹⁸⁴ *Most na Soči*, Szombathy excavations, Graves 580, 1112, 1450, 1723, 1900, 1943, 2049 (Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, Pl. 55A, 111B: 1, 132D: 1, 165B, 183B: 2, 187B: 4, 206D: 4); *Tolmin*, Grave 25 (Svoljšak Pogačnik 2001, Pl. 5: 9). For the dating, see Teržan, Trampuž 1973, 421, 424, App. 1, Pl. 10: 6.

¹⁸⁵ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, Pl. 70C.

¹⁸⁶ Knez 1993, Pl. 17: 2; Dular 2003, 116, Fig. 60: 12.

¹⁸⁷ *Stična*, Grave 48/72 and two finds outside graves (Gabrovec et al. 2006, Pl. 37: 10, 162: 20,21; Gabrovec 1987, 48, Fig. 2: 15); such a guard is also on a pin with a small biconical head, a rib collar and an obliquely grooved neck (Gabrovec et al. 2006, Pl. 165: 2) that belongs to an earlier pin type, namely the Marco type according to Carancini (1975, 203–204) dating to *bronzo finale*.

¹⁸⁰ Laharnar 2022, 179, t. 36: 195.

¹⁸¹ V objavi grobišča s Križne gore ščitniki iz grobov 4, 29 in 107 niso prikazani v risbi (Urleb 1974, 48, 50, 58), prepoznani so bili pri pregledu najdb v zbirki Notranjskega muzeja (inv. št. 603, 699, 966). V bronastem ščitniku iz groba 29 je ostanek železne igle, v risbi prikazani odlomek igle z dvema bronastima glavicami pa ni ohranjen (Urleb 1974, t. 6: 18); iz groba 107 je poleg bronastega ščitnika ohranjen fragment igle z železnim jedrom in tremi bronastimi glavicami (*ibid.*, t. 21:12), iz skeletnega groba 86 pa cela večglava bronasta igla z vmesnimi svitki in na konico igle nataknenim bronastim profiliranim ščitnikom (*ibid.*, t. 18: 13).

¹⁸² Guštin 1979, sl. 10 in 11.

¹⁸³ Npr. *Beram*, najdbe brez grobnih celot (Kučar 1979, t. 12: 16–18).

¹⁸⁴ *Most na Soči*, Szombathyjeva izkopavanja, gr. 580, 1112, 1450, 1723, 1900, 1943, 2049 (Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, t. 55A, 111B: 1, 132D: 1, 165B, 183B: 2, 187B: 4, 206D: 4); *Tolmin*, gr. 25 (Svoljšak Pogačnik 2001, t. 5: 9). Za datacijo glej Teržan, Trampuž 1973, 421, 424, pril. 1, t. 10: 6.

¹⁸⁵ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, t. 70C.

¹⁸⁶ Knez 1993, t. 17: 2; Dular 2003, 116, sl. 60: 12.

¹⁸⁷ *Stična*, gr. 48/72 in posamični najdbi (Gabrovec et al. 2006, t. 37: 10, 162: 20,21; Gabrovec 1987, 48, sl. 2: 15); tak ščitnik ima tudi igla z drobno bikonično glavico in rebrom pod njo ter poševno nažlebljenim vratom (Gabrovec et al.

obliki podobna koščena oz. iz rogovine izdelana ščitnika z Mosta na Soči in iz Stične,¹⁸⁸ ki sta boljše ohranjena od trnovskega (*t. 18B: 2*) in križnogorskega (*gr. 4*).

O žarnem grobu 36 na Trnovem (*t. 18B*) je že tekla beseda v zvezi s pridanimi iglami, ki ga po najmlajši med njimi z železnim jedrom in bronastimi glavicami lahko datiramo v stopnjo Notranjska III (= Sv. Lucija Ib2 in Ic oz. Podzemelj 2 in Stična), tj. okvirno v 7. st. pr. n. št. V grobu 80 (*t. 29B*) z dvojnimi pokopom je bil bronast ščitnik najden v zgornji žari, ki je poškodovala spodnjo, med pridatki v jami pa so bili fragmenti treh polno ulitih bronastih zapestnic in del dvozankaste bronaste fibule (morda polmesečastega tipa), ki so značilne za stopnjo Notranjska IIb/c in IIIa.¹⁸⁹ Podobne pridatke je imel prav tako žarni grob 88 (*t. 31E*), med njimi je ščitnik iz bronaste cevčice, ki ga lahko datiramo v stopnjo Notranjska IIIa.

ZAPESTNICE

Zapestnice iz železne žice

V grobovih 41, 76 in XCVII (*t. 19: 11,13, 28A: 1* in *6A: 2*) so bili najdeni primerki in odlomki zapestnic, izdelanih iz enega kosa debele železne žice okroglega preseka, po ena taka zapestnica je tudi v sprimku predmetov, odkritem leta 1926/27 (*t. 8B: 4*), in v grobu, izkopanem po letu 1978.¹⁹⁰ Najbolje sta ohranjeni zapestnici iz groba 41, videti je, da sta bili nesklenjeni z enim koničastim in drugim ploskim koncem (*t. 19: 11,13*); druge so zgolj fragmentarno ohranjene.

Grob 41 je imel tudi največ pridatkov, a bi ga lahko interpretirali kot dvojni pokop – žgani in naknadni žarni. Železni žičnati zapestnici sta ležala v žganini na dnu grobne jame skupaj s še eno trakasto železno narebreno zapestnico ter deli bronaste očalaste in ločne fibule, steklenima jagodama, bronastim gumbom in kosi bronaste pločevine (*sl. 6.15: b,c, t. 19: 2,3,5,6,8,9,11–15*). V žari, postavljeni na žganino, pa so bili bronasta fibula z votlim lokom in nekaj fragmentov bronastih predmetov (*sl. 6.4, t. 19: 1,4,7,10,16*). V grobu 76 je bil košček železne žice okroglega preseka (verjetno je šlo za zapestnico) najden v kombinaciji s polmesečasto fibulo (*sl. 6.5*) tipa *Caput Adriae* po B. Teržan oz. varianta 3 vrste I po A. Pogačnik ter z očalastim obeskom (*t. 28A*). Železna žičnata zapestnica nastopa skupaj s polmesečasto fibulo tega tipa tudi v sprimku, odkritem leta 1926/27, poleg enozankaste železne fibule in votlega trikotnega bronastega obeska

2006, t. 165: 2), ki pripada starejšemu tipu igel – Marco po Caranciniju (Carancini 1975, 203–204) iz končne faze bronaste dobe (*bronzo finale*).

¹⁸⁸ Prim. Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, t. 25D: 1; Gabrovec et al. 2006, t. 175: 68.

¹⁸⁹ Guštin 1973, 471; Gabrovec 1987, 158–159.

¹⁹⁰ Lazarevski Poklar 2000, 158.

bone or antler guards from Most na Soči and Stična,¹⁸⁸ which are better preserved than those from Trnovo (*Pl. 18B: 2*) and Križna gora (Grave 4).

As for the dating, urn Grave 36 from Trnovo (*Pl. 18B*) that contained the pin with bronze knobs on an iron core, belongs to the Notranjska III phase (= Sv. Lucija Ib2–Ic or Podzemelj 2–Stična), in absolute terms roughly to the 7th century BC. In Grave 80 (*Pl. 29B*) that held a double burial, the bronze pin guard was found in the upper urn that damaged the lower one, while the objects recovered outside the urn included the fragments of three solid cast bracelets and part of a bronze two-looped fibula (possibly crescent-shaped) characteristic of the Notranjska IIb/c and IIIa phases.¹⁸⁹ Similar goods were recorded in urn Grave 88 (*Pl. 31E*) that included a bronze tubular guard attributable to the Notranjska IIIa phase.

BRACELETS

Iron wire bracelets

Nearly complete bracelets or their parts made of a single piece of thick round-sectioned iron wire came to light in Graves 41, 76 and XCVII (*Pl. 19: 11,13, 28A: 1* and *6A: 2*), as well as in the clump of artefacts unearthed in 1926/27 (*Pl. 8B: 4*) and in the grave excavated after 1978.¹⁹⁰ Surviving best are the two bracelets from Grave 41, which appear to have been penannular with one pointed terminal and the other cut flat (*Pl. 19: 11,13*); other bracelets survive in fragments.

Grave 41 also held the most numerous goods and could be seen as a double burial – one simple cremation and an urn burial added later. The two wire bracelets were found among the ashes on the bottom of the grave pit together with an iron ribbed band bracelet, parts of two bronze (spectacle and bow) fibulae, two glass beads, a bronze button and pieces of sheet bronze (*Fig. 6.15: b,c, Pl. 19: 2,3,5,6,8,9,11–15*). The urn placed on top of the ashes held a bronze hollow-bow fibula and several fragments of bronze artefacts (*Fig. 6.4, Pl. 19: 1,4,7,10,16*). In Grave 76, the piece of round-sectioned iron wire probably belonging to a bracelet was found in combination with a crescent-shaped fibula (*Fig. 6.5*) of the *Caput Adriae* after Teržan or Variant 3, Type I after Pogačnik, as well as a spectacle pendant (*Pl. 28A*). The example unearthed in 1926/27 is corroded together with a crescent-shaped fibula of the same kind as in the above-mentioned Grave 76, an iron single-looped fibula and a bronze hollow triangular pendant (*Fig. 4.5, Pl. 8: 1–4*), while the example found in Grave XCVII is associated with a bronze button (*Pl. 6A*).

¹⁸⁸ Cf. Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, Pl. 25D: 1; Gabrovec et al. 2006, Pl. 175: 68.

¹⁸⁹ Guštin 1973, 471; Gabrovec 1987, 158–159.

¹⁹⁰ Lazarevski Poklar 2000, 158.

(sl. 4.5, t. 8: 1–4), v grobu XCVII pa skupaj z bronastim gumbom (t. 6A). Po letu 1978 odkriti grob s tako zapestnico je bil menda prav tako žgan brez žare, v njem naj bi bili še trakasta narebrena železna zapestnica, očalasta fibula, saltaleoni ter steklene in jantarne jagode.¹⁹¹

V podobnih sestavih srečamo železne žičnate zapestnice tudi na drugih notranjsko-kraških grobiščih. Na Križni gori so pridane v skeletne in žgane grobove, najdemo jih v kombinaciji z očalastima fibulama in trakasto narebreno železno zapestnico ter steklenimi in jantarnimi jagodami (npr. gr. 25).¹⁹² Še več primerkov takih zapestnic je znanih z grobišč Pod Kaculjem in Mačkovic v Šmihelu, kjer se pojavljajo med pridatki žganih in žarnih grobov ter v enem od dveh tam odkritih skeletnih grobov.¹⁹³ V teh grobnih sestavih so pogoste bronaste očalaste in železne enozankaste fibule, nastopajo pa tudi v kombinaciji s polmesečasto fibulo, votlim trikotnim obeskom iz bronaste pločevine in steklenimi jagodami. V nekropoli Škocjan – Pod Brežcem na Krasu so take zapestnice redkeje najdbe.¹⁹⁴

Guštin je grobove z železnimi žičnatimi zapestnicami uvrstil med predstavnike stopnje Notranjska IIb (npr. gr. 30, 69 in 76 iz Šmihela, gr. 78, 96 in 117 s Križne gore ter gr. 209 in 217 iz Škocjana).¹⁹⁵ Za ta čas značilni tipi so tudi v sprimku predmetov, odkritem leta 1926/27 na Trnovem (t. 8B: 1–4), ter med pridatki v žganini pod žaro v grobu 41 (t. 19), medtem ko bi žarni pokop v tem grobu pripadal stopnji IIIa, sodeč po dvoankasti fibuli z votlim lokom in radiokarbonski dataciji žgane človeške kosti.¹⁹⁶

Trakaste narebrene železne zapestnice

Poleg zapestnic iz železne žice sta bila v prej opisanem grobu 41 z domnevno dvojnimi pokopom in v grobu, odkritem po letu 1978,¹⁹⁷ tudi primerka, ki sta izdelana iz železnega traku in vzdolžno narebrena. Zapestnice tega tipa so med pogostejšimi najdbami na tem grobišču (t. 4A: 1, 7A: 2, 14B: 3, 18C: 2, 19: 14, 22: 7,8, 42D: 4). Večinoma so ohranjene zgolj v koščkih, ki

¹⁹¹ Ibid.; Guštin 2011, 41; Teržan 2021, sl. 6.

¹⁹² *Križna gora*, skeletni grobovi 7, 25, 62, 78; žgani grobovi 80, 96, 117, 119 (Urleb 1974, t. 2: 12, 6: 9, 13: 8, 16: 13, 17: 7, 19: 7,9,10, 23: 12,15).

¹⁹³ *Šmihel – Pod Kaculjem in Mačkovic*, žgani grobovi 8, 16, 39, 51, 56/57, 69, 71, 72, 76; žarni grobovi 21, 30, 31; skeletni grob 64 (Guštin 1979, t. 38: 2,3,18,19, 39: 9, 40: 13, 41: 4, 43: 5,6, 44: 14, 46: 8,9, 48: 9, 49: 3,5,12,17,18).

¹⁹⁴ *Škocjan – Pod Brežcem*, gr. 209, 217, 279 (Ruaro Loseri et al. 1977, t. 19: 209/6, 20: 217/2, 24: 279/1).

¹⁹⁵ Guštin 1973, 470–471, sl. 2: 7, t. 4: 5,6,11, 7: 4; 1979, 27, sl. 7 in 9; prim. Gabrovec 1987, 155–158.

¹⁹⁶ Glej v tem poglavju opredelitev bronastih fibul z votlim lokom in še Bavdek, Urleb 2014, 539–541; Teržan, Črešnar 2014, 717.

¹⁹⁷ Lazarevski Poklar 2000, 158.

The grave excavated after 1978 that also contained such a bracelet was reportedly a simple cremation and further held an iron ribbed band bracelet, a spectacle fibula, saltaleoni, as well as glass and amber beads.¹⁹¹

Iron wire bracelets associated with a similar array of goods were also found at other sites of the Notranjska-Kras group. At Križna gora, they were placed in inhumation and cremation graves, in combination with a pair of spectacle fibulae, an iron ribbed band bracelet, as well as glass and amber beads (e.g. in Grave 25).¹⁹² Even more iron wire bracelets came to light in the cemeteries at Pod Kaculjem and Mačkovic in Šmihel, where they were found in simple cremations and urn burials, but also in one of the two inhumations.¹⁹³ These grave groups frequently contained bronze spectacle and iron single-looped fibulae, in some cases also a crescent-shaped fibula, hollow triangular pendant of sheet bronze and glass beads. Less frequently were such bracelets found in the cemetery at Škocjan – Pod Brežcem in the Kras.¹⁹⁴

Guštin identifies the graves with iron wire bracelets as representative of the Notranjska IIb phase (e.g. Graves 30, 69 and 76 from Šmihel, Graves 78, 96 and 117 from Križna gora and Graves 209 and 217 from Škocjan).¹⁹⁵ Objects characteristic of this phase are also in the clump unearthed in 1926/27 at Trnovo (*Pl. 8B: 1–4*), but also the goods found among the ashes under the urn in Grave 41 (*Pl. 19*), whereas the two-looped fibula with a hollow bow and the radiocarbon dating of the cremated human bone from the urn burial in this grave rather suggest the Notranjska IIIa phase.¹⁹⁶

Iron ribbed band bracelets

In addition to iron wire bracelets, the above-discussed Grave 41 with a presumably double burial and the grave unearthed after 1978¹⁹⁷ also held bracelets made of an iron band with longitudinal ribbing. Such bracelets are quite common in the Trnovo cemetery (*Pl. 4A: 1, 7A: 2, 14B: 3, 18C: 2, 19: 14, 22: 7,8, 42D: 4*). Most of them survive in fragments that are heavily cor-

¹⁹¹ Ibid.; Guštin 2011, 41; Teržan 2021, Fig. 6.

¹⁹² *Križna gora*, inhumation Graves 7, 25, 62, 78; simple cremation Graves 80, 96, 117, 119 (Urleb 1974, *Pl. 2: 12, 6: 9, 13: 8, 16: 13, 17: 7, 19: 7,9,10, 23: 12,15*).

¹⁹³ *Šmihel – Pod Kaculjem and Mačkovic*, simple cremation Graves 8, 16, 39, 51, 56/57, 69, 71, 72, 76; urn Graves 21, 30, 31; inhumation Grave 64 (Guštin 1979, *Pl. 38: 2,3,18,19, 39: 9, 40: 13, 41: 4, 43: 5,6, 44: 14, 46: 8,9, 48: 9, 49: 3,5,12,17,18*).

¹⁹⁴ *Škocjan – Pod Brežcem*, Graves 209, 217, 279 (Ruaro Loseri et al. 1977, *Pl. 19: 209/6, 20: 217/2, 24: 279/1*).

¹⁹⁵ Guštin 1973, 490–491, Fig. 2: 7, *Pl. 4: 5,6,11, 7: 4; 1979, 60, Fig. 7 and 9; cf. Gabrovec 1987, 155–158*.

¹⁹⁶ See the attribution of the hollow-bow bronze fibulae in this chapter, also see Bavdek, Urleb 2014, 539–541; Teržan, Črešnar 2014, 717.

¹⁹⁷ Lazarevski Poklar 2000, 158.

so precej korodirani in prekriti z debelo plastjo rje, tudi jedro predmeta je pogosto že propadlo, zato je težko določiti njihovo obliko in velikost. V premeru – ko ga je bilo mogoče rekonstruirati – so merile od 4,6 do približno 7,2 cm, širina traku je pri večini od 2,2 do 2,6 cm. Pri najbolj ohranjenih primerkih iz groba 52 je vidno, da se različno zaključujeta – eden ima poševno odrezana zaključka, ki se stikata (*t. 22: 7*), drugi presega joča in ravno odrezana konca (*t. 22: 8*).

Med pridatki v žari groba 52 so bili še dve bronasti fibuli z votlim lokom, dva votla trikotna obeska in velik bronast gumb (*t. 22*); v grobu 21 z žganim pokopom so bile skupaj z železno trakasto tudi ena bronasta sklenjena zapestnica ter dve železni fibuli z žičnatim lokom (*sl. 6.1: a,b, t. 14B*). Domnevno dvojni pokop 41 (*t. 19*) in leta 1978 odkriti grob prav tako spadata med bogatejše grobne sestave, medtem ko so grobovi 37, LIII in CXL (*t. 4A, 7A, 18C*) skromnejši oz. je bila železna trakasta zapestnica edini kovinski pridatek.

Po obliki in velikosti so trnovskim podobni primerki s Križne gore, kjer so številnejši ter jih zasledimo v skeletnih in žganih grobovih.¹⁹⁸ V teh grobnih kontekstih pogosto nastopajo v paru pa tudi v kombinaciji z bronasto trakasto ali železno žičnato zapestnico ter največkrat z očalasto fibulo, v posameznih primerih tudi z železno enozankasto fibulo ali s polmesečasto tipa Križna gora.¹⁹⁹ Med spremljajočimi najdbami iz teh grobov so še votli trikotni obeski, saltaleoni ter steklene in jantarne jagode, tako kot na Trnovem. V Šmihelu – Pod Kaculjem zasledimo ostanke takih zapestnic v žarnem grobu 61 in grobu 76 z žganim pokopom – v slednjem skupaj s paroma železnih in bronastih žičnatih zapestnic ter enozankasto bronasto fibulo, v grobu 61 pa v kombinaciji z enozankasto železno in bronasto očalasto fibulo.²⁰⁰ Z drugih notranjskih in kraških najdišč tak tip železnih zapestnic oz. manšet ni znan, prav tako ne iz sosednjih in bolj oddaljenih regij. Njihov prototip morda predstavljajo narebrenne trakaste zapestnice v bronasti izvedbi, ki bi jih lahko izvorno povezali s kulturo žarnih grobišč. V Istri so znane v stopnji I, pri notranjsko-kraških skupnostih pa so se ohranile še v 8. st.²⁰¹ Ena takih je bila skupaj z železno različico tudi v grobu 120 s Križne gore.²⁰²

¹⁹⁸ *Križna gora*, grobovi z žganim pokopom 6, 10, 13, 37, 51, 148, skeletni grobovi 25, 64, 72, 79, 100, 104, 112, 120 (Urleb 1974, t. 2: 13, 3: 8,9,24,25, 6: 3, 8: 10,11, 11: 11, 14: 1,3, 15: 13,18, 17: 5,6, 20: 10,12, 21: 7, 22: 6,8, 23: 17, 29: 5).

¹⁹⁹ Polmesečasta fibula ni prikazana v risbi, temveč je omenjena v opisu groba 72 (glej Urleb 1974, 54–55).

²⁰⁰ Guštin 1973, t. 4: 4, 6: 3; 1979, t. 47: 9, 49: 19.

²⁰¹ Guštin 1973, 469; Gabrovec, Mihovilić 1987, 303–304, t. 30: 22; Mihovilić 2001, 37; 2021, 512, sl. 2; Teržan 2016b, 269–277, sl. 85: 1, 86.

²⁰² *Škocjan – Pod Brežcem*: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 3: 24/1, 25: 285/4, 30: 15/3; *Škocjan – Mušja jama*: Teržan 2016b, 269–277, sl. 83: 1,2, t. 66: 2; *Stari grad nad Uncem*: Bavdek 2009, 82, 85, t. 1: 4; *Križna gora*, gr. 120: Urleb 1974, t. 23: 19.

roded, covered with a thick layer of rust and frequently also with a heavily degraded core, making it difficult to identify the original shape and size. Wherever possible, the diameter was found to be between 4.6 and 7.2 cm, the band width between 2.2 and 2.6 cm. Best preserved examples come from Grave 52 and reveal different terminals: one has terminals that are touching at an oblique angle (*Pl. 22: 7*) and the other has overlapping straight terminals (*Pl. 22: 8*).

The urn in Grave 52 further held two bronze fibulae with a hollow bow, two hollow triangular pendants and a large bronze button (*Pl. 22*). Grave 21 with a simple cremation further held a bronze annular bracelet and two iron wire-bow fibulae (*Fig. 6.1: a,b, Pl. 14B*). The presumably double burial in Grave 41 (*Pl. 19*) and the grave unearthed in 1978 also rank among the rich graves of the Trnovo cemetery, whereas Graves 37, LIII and CXL (*Pl. 4A, 7A, 18C*) are more modest and the iron band bracelets were the only grave goods.

Similar to the examples from Trnovo in shape and size are those from Križna gora, which are also more numerous and were found in both inhumations and simple cremations.¹⁹⁸ Here, they were frequently found in pairs and in combination with a bronze band or an iron wire bracelet, most often associated with a spectacle fibula and in some case also an iron single-looped or a Križna gora type crescent-shaped fibula.¹⁹⁹ Other associated goods include hollow triangular pendants, saltaleoni, as well as glass and amber beads, similarly as at Trnovo. At Šmihel – Pod Kaculjem, the remains of ribbed band bracelets were found in urn Grave 61 and simple cremation Grave 76, in the latter together with a pair of iron and bronze wire bracelets and a bronze single-looped fibula, in the former in combination with an iron single-looped and a bronze spectacle fibula.²⁰⁰ This type of iron bracelets or cuffs is unknown at other sites in Notranjska and the Kras, or in neighbouring or even more distant regions. Their prototype may be sought in the ribbed band bracelets of bronze possibly rooted in the Urnfield culture tradition. In Istria, such bracelets are known in Phase I, while the Notranjska-Kras communities wore them into the 8th century BC.²⁰¹ One such bracelet was found together with its iron version in Grave 120 at Križna gora.²⁰²

¹⁹⁸ *Križna gora*, simple cremation Graves 6, 10, 13, 37, 51, 148, inhumation Graves 25, 64, 72, 79, 100, 104, 112, 120 (Urleb 1974, Pl. 2: 13, 3: 8,9,24,25, 6: 3, 8: 10,11, 11: 11, 14: 1,3, 15: 13,18, 17: 5,6, 20: 10,12, 21: 7, 22: 6,8, 23: 17, 29: 5).

¹⁹⁹ The crescent-shaped fibula is not drawn, but is mentioned in the description of Grave 72 (see Urleb 1974, 93–94).

²⁰⁰ Guštin 1973, Pl. 4: 4, 6: 3; 1979, Pl. 47: 9, 49: 19.

²⁰¹ Guštin 1973, 490–491; Gabrovec, Mihovilić 1987, 303–304, Pl. 30: 22; Mihovilić 2001, 37; 2021, 525, Fig. 2; Teržan 2016b, 269–277, Fig. 85: 1, 86.

²⁰² *Škocjan – Pod Brežcem*: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 3: 24/1, 25: 285/4, 30: 15/3; *Škocjan – Mušja jama/Grotta delle Mosche*: Teržan 2016b, 269–277, Fig. 83: 1,2, Pl. 66: 2; *Stari*

Guštin je uvrstil grobove z železnimi trakastimi zapestnicami s Križne gore med značilne predstavnike stopenj Notranjska IIB/c (npr. gr. 10, 25, 79, 100, 104, 112 in 120), grob 72 s polmesečasto fibulo tipa Križna gora pa v stopnjo IIIa.²⁰³ V ta časovni razpon lahko datiramo tudi trnovske pokope z železnimi trakastimi zapestnicami, pri čemer je najmlajši med njimi, tj. iz stopnje IIIa, grob 52 s fibulama z votlim lokom.

Polno ulite bronaste zapestnice

Med obročastim nakitom na trnovskem grobišču prevladujejo polno ulite bronaste zapestnice. Najdene so bile v grobovih II, CII, 19, 21, 56, 80, 88, 120 in 126 (*t. 1A: 2, 6B: 1,2, 12E: 4, 14B: 4, 23: 11–16, 29B: 4–6, 31E: 4,5, 39C: 2, 41B: 2*), nekaj jih je tudi med posamičnimi najdbami z izkopavanj v letih 1926/27 in 1978 (*t. 9: 5, 42B: 7, 42C: 9,10*). Med seboj se razlikujejo po velikosti, debelini, obliki preseka, zaključkih in ohranjenosti. V premerih merijo od 5,8 do 8,8 cm. Preseki so precej različne oblike – ovalne ali lečaste, okrogle, zaobljeno kvadratne ali trapezaste in v obliki črke D. Sodeč po boljše ali v celoti ohranjenih primerkih so bile večinoma sklenjene (*t. 1A: 2, 6B: 1, 23: 11,12, 29B: 4,5, 31E: 4*). Nekatere bronaste zapestnice iz grobov LXXIV, 56 in 88 so ožje in bolj trakaste oblike (*t. 5D: 2,3, 23: 17,19, 31E: 2*), zanje se zdi, da so imele presegajoča konca (prim. *t. 5D: 2 in 23: 19*). Nesklenjena in rahlo zaobljena konca pa ima nedvomno zapestnica, odkrita zunaj grobov v sondi VIII na leta 1978 izkopanem območju grobišča (*t. 42C: 9*). Razen para debelih bronastih zapestnic z vrezanim okrasom iz groba CII (*t. 6B: 1,2*) so vse druge neokrašene.

Na Trnovem so bile polno ulite bronaste zapestnice pridane tako v grobove z žganim pokopom (21, 56, 120) kot v žarne (19, 80, 88, 126), v nekatere zgolj po ena (v gr. II, 120, 126), v druge par (gr. LXXIV, CII, 19) ali komplet treh primerkov (gr. 80, 88) ali več (gr. 56). Ti grobni sestavi se razlikujejo tudi po bogastvu drugih pridatkov. V grobu CII sta bili zapestnici edini pridatek (*t. 6B*), med pridatki groba LXXIV je še očalasta fibula s trakasto ploščico (*t. 5D*), fragmenta očalaste fibule in bronaste zapestnice sta bila tudi v grobu 120 (*t. 39C*), medtem ko so bile v grobu 21 dve enozankasti železni fibuli in trakasta narebrena železna zapestnica (*sl. 6.1: a,b, t. 14B*). V kombinaciji z nogo dvozankaste fibule se pojavljajo v grobu 80 (*t. 29B*), z dvozankasto fibulo polmesečastega tipa Križna gora pa v grobu 126 (*t. 41B*).

Najbogatejši med njimi je grob 56 z osmimi polno ulitimi bronastimi zapestnicami, eno dvozankasto fibulo z votlim lokom in eno z razčlenjenim asimetričnim lokom (*sl. 6.3, t. 23*) podobne izdelave kot fibula v grobu II (*t. 1A: 1*). Po spremljajočih pridatkih v teh grobnih

²⁰³ Guštin 1973, 469–472, sl. 2: 14; 1979, 27, sl. 9; prim. še Gabrovec 1987, 156, sl. 9: 21, t. 17: 10,11.

Guštin deems the graves with iron band bracelets from Križna gora as characteristic of the Notranjska IIB/c phases (e.g. Graves 10, 25, 79, 100, 104, 112 and 120), while he attributes Grave 72 with a crescent-shaped fibula of the Križna gora type to the Notranjska IIIa phase.²⁰³ This time frame is also valid for the burials with iron band bracelets at Trnovo, with the latest, Grave 52, which dates to the Notranjska IIIa phase.

Solid bronze bracelets

The predominant form of ring jewellery at Trnovo is solid cast bronze bracelets. They were found in Graves II, CII, 19, 21, 56, 80, 88, 120 and 126 (*Pl. 1A: 2, 6B: 1,2, 12E: 4, 14B: 4, 23: 11–16, 29B: 4–6, 31E: 4,5, 39C: 2, 41B: 2*), some also outside graves in 1926/27 and 1978 (*Pl. 9: 5, 42B: 7, 42C: 9,10*). They differ in diameter, thickness, cross section, terminals and state of preservation. They measure 5.8 to 8.8 cm in diameter and vary greatly in cross section, being either oval/lenticular, round, rounded square, trapezoid or D-shaped. The better or completely preserved examples are mostly annular (*Pl. 1A: 2, 6B: 1, 23: 11,12, 29B: 4,5, 31E: 4*). Some bronze bracelets from Graves LXXIV, 56 and 88 are narrower and almost band-shaped (*Pl. 5D: 2,3, 23: 17,19, 31E: 2*), and appear to have had overlapping terminals (cf. *Pl. 5D: 2 and 23: 19*). The bracelet found in 1978 outside graves in Trench VIII was undoubtedly penannular with slightly rounded terminals (*Pl. 42C: 9*). The only ornamented examples are the pair of thick bronze bracelets with incised decoration from Grave CII (*Pl. 6B: 1,2*).

The solid cast bronze bracelets from Trnovo were placed in both simple cremations (21, 56, 120) and urn burials (19, 80, 88, 126), in some singly (v Graves II, 120, 126), in others in pairs (Graves LXXIV, CII, 19) or a set of three (Graves 80, 88) or more (Grave 56). Their grave groups differ in the number of associated goods. In Grave CII, the two examples were the only goods (*Pl. 6B*), Grave LXXIV also held a spectacle fibula with a backing plate (*Pl. 5D*), Grave 120 held a fragment of a spectacle fibula and one of a bronze bracelet (*Pl. 39C*), while Grave 21 contained two iron single-looped fibulae and an iron ribbed band bracelet (*Fig. 6.1: a,b, Pl. 14B*). They occur in combination with the foot of a two-looped fibula in Grave 80 (*Pl. 29B*) and with a two-looped crescent-shaped fibula of the Križna gora type in Grave 126 (*Pl. 41B*).

The richest is Grave 56 with eight solid cast bronze bracelets, one two-looped fibula with a hollow bow and one with a gently knobbed asymmetrical bow (*Fig. 6.3, Pl. 23*) that shares the same multi-part construction with the fibula in Grave II (*Pl. 1A: 1*); the associated

grad above Unec: Bavdek 2009, 82, 85, Pl. 1: 4; *Križna gora*, Grave 120: Urleb 1974, Pl. 23: 19.

²⁰³ Guštin 1973, 491, Fig. 2: 14; 1979, 60, Fig. 9; also cf. Gabrovec 1987, 156, Fig. 9: 21, Pl. 17: 10,11.

sestavljaj jih lahko datiramo v stopnji Notranjska II in IIIa.²⁰⁴

Okrašena primerka iz trnovskega groba CII (*t. 6B*) z motivom prečnih vrezov in v obliki smrekove vejice imata dobre primerjave v bronastih sklenjenih zapestnicah s tem specifičnim okrasom, ki se pojavlja v drugi polovici 8. in prvi polovici 7. st. pr. n. št. od obronkov Pohorja na vzhodu do Posočja na zahodu.²⁰⁵ V ta čas, tj. v stopnji Notranjska IIB/c in IIIa bi lahko časovno opredelili tudi trnovski grob CII, v katerem sta bili zapestnici edini pridatek. Na Notranjskem je z enakim motivom okrašen par bronastih zapestnic iz groba 33 Pod Kaculjem v Šmihelu, ki je z dvozankasto bronasto ločno fibulo in votlim trikotnim obeskom med spremljajočimi pridatki datiran v stopnjo Notranjska IIB/c.²⁰⁶ Med podobno okrašene sklenjene zapestnice bi lahko uvrstili tudi v celoti ohranjen primerek in nekaj odlomkov brez znanih kontekstov iz Šmihela in s Starega gradu nad Uncem.²⁰⁷

Neokrašenih polno ulitih bronastih zapestnic je bilo na notranjsko-kraških najdiščih odkritih veliko, med njimi prevladujejo sklenjene oblike,²⁰⁸ značilne pa so za stopnji Notranjska IIB/c in III.²⁰⁹

Zapestnice iz bronaste pločevine

Trakaste zapestnice, izdelane iz bronaste pločevine, so v grobovih 89 (*t. 32A: 5,6*) in 102 (*t. 35B: 5*) ter leta 1977 izkopanem grobu (*sl. 3.12: 3*) zaradi izpostavljenosti ognju zelo deformirane in fragmentirane, zato je težko prepoznati njihovo prvotno obliko in velikost. Mednje bi lahko prišteli še ostanke bronastega traku med najdbami brez znanih kontekstov z izkopavanj leta 1926/27 (*t. 9: 7*). Vsi ohranjeni fragmenti so neokrašeni. Zdi se, da so imeli C-presek, na dveh odlomkih pa je videti, da so robovi traku zapognjeni (*t. 32A: 5; 35B: 5*). Odlomek

²⁰⁴ Glej analizo fibul v tem poglavju.

²⁰⁵ Za razprostranjenost zapestnic t. i. tipa Poštela glej Teržan 1990b, 64, 210, karta 1; za datacijo pa Gabrovec 1973, tab. 1, t. 11: 1,2; Guštin 1973, 471, sl. 2: 18; prim. še Tecco Hvala 2012, 293, 296, sl. 109: 8.

²⁰⁶ Guštin 1973, 471, sl. 2: 15,18, t. 8: 4; 1979, t. 42: 4,7.

²⁰⁷ Guštin 1979, t. 66: 9–11; Laharnar 2022, t. 33: 78,87.

²⁰⁸ *Dolenja vas pri Cerknici – Cvinger in Tržišče*: Bavdek 2021, sl. 15: c; Guštin 1979, t. 23: 5,6,8,9,11; *Jelšane – Sv. Katarina*: Guštin 1979, t. 4: 11; *Križna gora*: Urleb 1974, t. 11: 6, 17: 12–14, 18: 5, 25: 2; *Pivka – Kerin*: Laharnar 2022, t. 13: 45; *Slavina – Ambrožovo gradišče*: Urleb 1957, t. 3: 1, 4: 5; Horvat 1995, t. 10: 1,13; *Stari grad nad Uncem*: Bavdek 2009, t. 1: 5; Laharnar 2022, sl. 4.5, t. 33: 88–93; *Stari trg pri Ložu – Ulaka*: Guštin 1979, t. 5: 6; Laharnar 2022, sl. 3.114: 5,6; *Šilentabor*: Laharnar 2022, t. 14: 19–21; *Škocjan – Pod Brežcem*: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 6: 57/12, 9: 109/4,5, 26: Sn. 1/3, 27: Sn. 3/6, 30: 10/2, 31: 17/1; *Šmihel*: Guštin 1979, t. 66: 20,23,27, 67: 1,3–5,18,19,22,23; Laharnar 2022, t. 1: 5.

²⁰⁹ Guštin 1973, 469–474, sl. 2: 32.

grave goods suggest a dating to the Notranjska II and IIIa phases.²⁰⁴

The decorated examples from Grave CII (*Pl. 6B*), bearing transverse and chevron incisions, have close parallels in the bronze annular bracelets with the same specific design that occur from the fringes of the Pohorje Hills in the east to the Posočje region in the west in the second half of the 8th and first half of the 7th century BC.²⁰⁵ This time frame, i.e. the Notranjska IIB/c and IIIa phases, could also be valid for Grave CII, which held the two bracelets as the sole goods. In Notranjska, the same design adorns a pair of bronze bracelets from Grave 33 at Pod Kaculjem in Šmihel, which a bronze two-looped bow fibula and hollow triangular pendant among the associated grave goods date to the Notranjska IIB/c phase.²⁰⁶ Similarly decorated annular bracelets include the complete example and several fragments from unknown contexts at Šmihel and Stari grad above Unec.²⁰⁷

Many undecorated solid cast bronze bracelets have been found at the sites of the Notranjska-Kras region, most of them are annular,²⁰⁸ that characterise the Notranjska IIB/c and III phases.²⁰⁹

Bracelets of sheet bronze

Band bracelets made of sheet bronze were found in Graves 89 (*Pl. 32A: 5,6*) and 102 (*Pl. 35B: 5*), and the grave excavated in 1977 (*Fig. 3.12: 3*); the remains of a bronze band found in 1926/27 without a known grave group (*Pl. 9: 7*) may also belong to this group. All were exposed to fire and are therefore highly deformed and fragmented, making it difficult to identify their original form and size. All surviving fragments are undecorated. They appeared to have been C-sectioned,

²⁰⁴ See the analysis of the fibulae in this chapter.

²⁰⁵ For the distribution of the 'Poštela type' bracelets, see Teržan 1990b, 64, 210, Map 1; for dating, see Gabrovec 1973, Tab. 1, Pl. 11: 1,2; Guštin 1973, 491, Fig. 2: 18; also cf. Tecco Hvala 2012, 293–294, 296, Fig. 109: 8.

²⁰⁶ Guštin 1973, 491, Fig. 2: 15,18, Pl. 8: 4; 1979, Pl. 42: 4,7.

²⁰⁷ Guštin 1979, Pl. 66: 9–11; Laharnar 2022, Pl. 33: 78,87.

²⁰⁸ *Dolenja vas near Cerknica – Cvinger and Tržišče*: Bavdek 2021, Fig. 15: c; Guštin 1979, Pl. 23: 5,6,8,9,11; *Jelšane – Sv. Katarina*: Guštin 1979, Pl. 4: 11; *Križna gora*: Urleb 1974, Pl. 11: 6, 17: 12–14, 18: 5, 25: 2; *Pivka – Kerin*: Laharnar 2022, Pl. 13: 45; *Slavina – Ambrožovo gradišče*: Urleb 1957, Pl. 3: 1, 4: 5; Horvat 1995, Pl. 10: 1,13; *Stari grad above Unec*: Bavdek 2009, Pl. 1: 5; Laharnar 2022, Fig. 4.5, Pl. 33: 88–93; *Stari trg pri Ložu – Ulaka*: Guštin 1979, Pl. 5: 6; Laharnar 2022, Fig. 3.114: 5,6; *Šilentabor*: Laharnar 2022, Pl. 14: 19–21; *Škocjan – Pod Brežcem*: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 6: 57/12, 9: 109/4,5, 26: Sn. 1/3, 27: Sn. 3/6, 30: 10/2, 31: 17/1; *Šmihel*: Guštin 1979, Pl. 66: 20,23,27, 67: 1,3–5,18,19,22,23; Laharnar 2022, Pl. 1: 5.

²⁰⁹ Guštin 1973, 491, Fig. 2: 32.

zapestnice iz groba 89 (*t.* 32A: 5) bi lahko bil dvodelen ali pa enodelen s presegačima koncema, spetima z bronasto zakovico. V tem grobu z žganim pokopom so bili poleg para pločevinastih zapestnic še trortasta in očalasta fibula s ploščico ter par žičnatih uhanov (*sl.* 6.12, *t.* 32A), v sestavu pridatkov iz žarnega groba 102 pa enozankasta fibula s tordiranim lokom, večglava bronasta igla in okroglo pločevinaste ploščice (*sl.* 6.2, 6.11: b, *t.* 35B). Močno poškodovan odlomek bronastega pločevinastega traku iz žarnega groba, izkopanega leta 1977 (*sl.* 3.12: 3), ki bi ga lahko pripisali tovrstni zapestnici, je bil najden skupaj z očalasto fibulo s ploščico in morda s kačasto fibulo s sedlastim lokom, sodeč po obliki odlomka bronaste žice v tem kontekstu (*sl.* 3.12: 2,4). Na podlagi spremljajočih pridatkov bi lahko trnovske primerke pločevinastih zapestnic časovno opredelili v stopnjo Notranjska III, tj. v 7. st. pr. n. št., in sicer grob 102 v fazo IIIa po večglavi igli v tem sestavu, grob 89 in leta 1977 odkriti grob pa po pridanih fibulah v fazo IIIb.²¹⁰

Zapestnice iz bronaste trakaste pločevine so v grobovih na Notranjskem in Krasu različnih oblik – večinoma imajo C-presek in presegačča ali dotikajoča se konca, ki sta največkrat polkrožno zaobljena; pogosto so okrašene z vrezi ali iztolčenimi bunkicami, nekatere so tudi brez okrasa.²¹¹ Med neokrašenimi je najstarejši primerek iz groba 155 v Škocjanu – Pod Brežcem, datiran v poznobronastodobno stopnjo Notranjska I; ima presek z ostrim prelomom v obliki ležeče črke V, primerljiv pa je z istrskimi zapestnicami iz stopnje Istra I.²¹² Na območju osrednje Slovenije so bile v tem času (stopnja Ljubljana I) v uporabi zapestnice iz bronaste trakaste pločevine C-preseka z zapognjenimi robovi.²¹³

V stopnjo Notranjska IIB/c se uvrščata grobova 10 in 96 s Križne gore, v katerih se skupaj z neokrašeno bronasto pločevinasto zapestnico C-preseka pojavljajo železne zapestnice.²¹⁴ Na konec stopnje Notranjska II so datirane zapestnice iz grobov 30 in 36 v Šmihelu – Pod Kaculjem, sestavljene iz dveh pločevinastih trakov, pri čemer ima eden zapognjena robova, za njiju pa je zatak-njen drugi trak; gre za okrašene primerke z iztolčenimi pikicami.²¹⁵

Da so bile neokrašene pločevinaste zapestnice C-preseka v uporabi še v stopnji Notranjska III, kažeta

two fragments also show folded edges (*Pl.* 32A: 5, 35B: 5). Grave 89 held a pair of sheet bronze bracelets, of which one fragment (*Pl.* 32A: 5) may have belonged to a two- or single-piece bracelet with overlapping ends fastened together with a bronze rivet. This simple cremation further held a three-knobbed fibula, a spectacle fibula with a backing plate and a pair of wire earrings (*Fig.* 6.12, *Pl.* 32A). Urn Grave 102 further comprised a single-looped fibula with a twisted bow, a bronze multi-knobbed pin and three bronze discs (*Fig.* 6.2, 6.11: b, *Pl.* 35B). The heavily damaged fragment of a band of sheet bronze from the urn grave excavated in 1977 (*Fig.* 3.12: 3), which may also have belonged to such a bracelet, was found together with a spectacle fibula with a backing plate and possibly a serpentine fibula with a saddle-shaped bow, judging from the shape of the piece of bronze wire found in the grave (*Fig.* 3.12: 2,4). The associated goods suggest that the examples of sheet bronze bracelets from Trnovo could be attributed to the Notranjska III phase (7th century BC), Grave 102 more precisely to the Notranjska IIIa phase based on the multi-knobbed pin, while the fibulae in Grave 89 and the grave excavated in 1977 suggest the Notranjska IIIb phase.²¹⁰

The sheet bronze bracelets from the graves in Notranjska and the Kras come in different shapes. Most are C-sectioned with overlapping or touching ends that have semicircular tips. They are often decorated with incisions or embossed dots, some are undecorated.²¹¹ The earliest among the undecorated examples comes from Grave 155 at Škocjan – Pod Brežcem, dated to the Late Bronze Age Notranjska I phase; it is V-sectioned and comparable with Istrian bracelets from the Istra I phase.²¹² Contemporaneously (Ljubljana I phase) in central Slovenia, people wore bracelets of C-sectioned sheet bronze with folded edges.²¹³

Dating to the Notranjska IIB/c phase are Graves 10 and 96 from Križna gora, which held an undecorated C-sectioned sheet bronze bracelet together with iron bracelets.²¹⁴ The bracelets from Graves 30 and 36 at Šmihel – Pod Kaculjem date to the late part of the Notranjska II phase; they are composed of two bands of sheet bronze with one having folded edges into

²¹⁰ Za datacijo glej analizo fibul v tem poglavju.

²¹¹ *Križna gora*: gr. 4, 10, 69, 96, 100, 114, 124, 141 in posamična najdba (Urleb 1974, t. 2: 3, 3: 14, 15: 5,6, 19: 8, 20: 3,4, 22: 19,20, 24: 12, 27: 12, 30: 14); *Šmihel – Pod Kaculjem*: gr. 36 (Guštin 1979, 39, t. 42: 13); *Škocjan – Pod Brežcem*: gr. 10, 57, 155 (Ruaro Loseri et al. 1977, t. 1: 10/1,2, 6: 57/9, 15: 155/45).

²¹² Ruaro Loseri et al. 1977, t. 15: 155/45; Guštin 1979, 22, sl. 7; Gabrovec, Mihovilić 1987, 302, t. 30: 11,12; Mihovilić 2021, t. 1: 16–18.

²¹³ Gabrovec 1973, 345, t. 4: 1–6.

²¹⁴ Urleb 1974, t. 3: 9–13, 19: 7–10; Guštin 1979, sl. 9.

²¹⁵ Guštin 1973, 471, sl. 2: 19, t. 7: 5; 1979, t. 41: 6, 42: 13; za datacijo glej še sl. 11; Gabrovec 1987, 156, sl. 9: 24.

²¹⁰ For the dating, see the analysis of the fibulae in this chapter.

²¹¹ *Križna gora*: Graves 4, 10, 69, 96, 100, 114, 124, 141 and a find outside graves (Urleb 1974, *Pl.* 2: 3, 3: 14, 15: 5,6, 19: 8, 20: 3,4, 22: 19,20, 24: 12, 27: 12, 30: 14); *Šmihel – Pod Kaculjem*: Grave 36 (Guštin 1979, 72, *Pl.* 42: 13); *Škocjan – Pod Brežcem*: Graves 10, 57, 155 (Ruaro Loseri et al. 1977, *Pl.* 1: 10/1,2, 6: 57/9, 15: 155/45).

²¹² Ruaro Loseri et al. 1977, *Pl.* 15: 155/45; Guštin 1979, 58, *Fig.* 7; Gabrovec, Mihovilić 1987, 302, *Pl.* 30: 11,12; Mihovilić 2021, *Pl.* 1: 16–18.

²¹³ Gabrovec 1973, 370, *Pl.* 4: 1–6.

²¹⁴ Urleb 1974, *Pl.* 3: 9–13, 19: 7–10; Guštin 1979, *Fig.* 9.

Sl. 6.12: Bronasta žičnata uhana iz groba 89, eden ima vdeto stekleno jagodo (t. 32A: 2,3). (Foto: M. Prešeren.)

Fig. 6.12: Bronze wire earrings from Grave 89, one with a glass bead (Pl. 32A: 2,3). (Photo: M. Prešeren.)

poleg trnovskih kontekstov tudi grobova 69 in 124 s Križne gore.²¹⁶ Z enim primerkom iz groba 69 in s posamično najdbo s Križne gore je po načinu spenjanja koncev z bronasto zakovico primerljiv fragment zapestnice iz trnovskega groba 89 (t. 32A: 5),²¹⁷ po kombinaciji takih zapestnic z enozankasto fibulo s tordiranim lokom pa sta si podobna grob 114 s Križne gore²¹⁸ in grob 102 s Trnovega (t. 35B). Ne glede na to, kateremu tipu pripadajo trnovski deformirani odlomki pločevinastih zapestnic, se uvrščajo med najmlajše tovrstne izdelke in kažejo na konservativnost v nakitu te skupnosti.

UHANI

Edina oblika uhanov, zastopana v trnovskih grobovih, so nesklenjeni obročki, izdelani iz tanke bronaste žice z enim sploščenim in preluknjanim zaključkom ter drugim koničastim, ki je zvit v kaveljček oz. kvačico. Najdeni so bili v grobovih XCIX, 31, 56, 89, 110, 112, 123 (t. 5E: 2, 15C: 1, 23: 18, 32A: 2,3, 37C: 7,9, 38B: 1, 40B: 1) ter v letu 1978 izkopanih sondah VII (t. 42B: 1) in VIII (t. 42C: 11,12) na območju grobišča. Temu tipu uhana bi morda lahko pripisali tudi obroček iz bronaste žice z odlomljenima koncema iz groba CL (t. 7E: 6). Med seboj se razlikujejo po velikosti obročka in debelini bronaste žice; pri najbolj ohranjenih primerkih je izmerjen premer obročkov od 4,6 do 7,8 cm; en primerek iz groba 89 pa ima vdeto jagodo iz zelenega neprosojnega stekla (sl. 6.12, t. 32A: 2).

Nastopajo v različnih kontekstih – tako v grobovih z žganim pokopom (31, 56, 89) kot v žarnih (110, 112, 123), pa tudi v bogatih grobnih sestavih (gr. 56, 89, 110) ali kot edini grobni pridelek (gr. 31, 112 in 123). Na drugih notranjsko-kraških najdiščih žičnati uhani niso tako pogosti kot na Trnovem. Na Križni gori so

²¹⁶ Urleb 1974, t. 15: 1–7, 24: 9–16; Guštin 1973, t. 10: 6–12; 1979, sl. 9.

²¹⁷ Urleb 1974, t. 15: 5, 30: 14.

²¹⁸ Urleb 1974, t. 22: 15–21.

which the other band is inserted; they are decorated with embossed dots.²¹⁵

The undecorated C-sectioned bracelets of sheet bronze continued to be used in the Notranjska III phase, as graves at Trnovo and also Graves 69 and 124 from Križna gora show.²¹⁶ The example from Grave 69 and the find outside graves from Križna gora have a similar fastening method, with a bronze rivet, to a bracelet fragment from Grave 89 at Trnovo (Pl. 32A: 5).²¹⁷ Similar in the combination of such bracelets and a single-looped fibula with a twisted bow are Grave 114 from Križna gora²¹⁸ and Grave 102 from Trnovo (Pl. 35B). Regardless of the bracelet type of the deformed fragments from Trnovo, they are among the last of such products and indicate a conservatism in the jewellery of this community.

EARRINGS

The only form of earrings unearthed in the graves at Trnovo are penannular hoops made of thin bronze wire with one end flattened and perforated and the other end pointed and bent to form a hook. Such earrings were found in Graves XCIX, 31, 56, 89, 110, 112, 123 (Pl. 5E: 2, 15C: 1, 23: 18, 32A: 2,3, 37C: 7,9, 38B: 1, 40B: 1) and Trenches VII (Pl. 42B: 1) and VIII (Pl. 42C: 11,12) excavated in 1978. The ring of bronze wire with missing ends from Grave CL (Pl. 7E: 6) may also have belonged to this earring type. The earrings differ in the size of the hoop and the wire thickness; the hoop diameter in the better-preserved examples measures between 4.6 and 7.8 cm; one example from Grave 89 even bears a bead of opaque green glass (Fig. 6.12, Pl. 32A: 2).

At Trnovo, they occur in simple cremations (Graves 31, 56, 89) and urn burials (Graves 110, 112, 123), in graves with numerous goods (Graves 56, 89, 110) and as sole goods (Graves 31, 112 and 123). They are less common at other sites in the Notranjska-Kras region. Those from Križna gora were found in three inhumations (Graves 124, 126 and 128) and among the objects without known grave groups.²¹⁹ Some were also found at Škocjan, in Graves 11, 48(?), 96 and Sn 14 at Pod Brežcem.²²⁰ Three came to light as stray finds at Tržišče

²¹⁵ Guštin 1973, Fig. 2: 19, Pl. 7: 5; 1979, Pl. 41: 6, 42: 13; for the dating, also see Fig. 11; Gabrovec 1987, 156, Fig. 9: 24.

²¹⁶ Urleb 1974, Pl. 15: 1–7, 24: 9–16; Guštin 1973, Pl. 10: 6–12; 1979, Fig. 9.

²¹⁷ Urleb 1974, Pl. 15: 5, 30: 14.

²¹⁸ Urleb 1974, Pl. 22: 15–21.

²¹⁹ Urleb 1974, Pl. 24: 10,11, 25: 8,12 and 14,15, 30: 9,10.

²²⁰ Škocjan – Pod Brežcem, Graves 11, 48, 96, Sn14: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 2: 11/6, 4: 48/4, 8: 96/3, 28: Sn 14/2. Three wire earrings kept in the Civico Museo d'Antichità 'J. J. Winckelmann' in Trieste, in its collection of finds from the *Mušja jama/Grotta delle Mosche* hoard, are damaged, hence their typological identification is uncertain; also uncertain is their provenance (Teržan 2016b, 282–284, Pl. 65: 12–14).

zastopani v treh skeletnih grobovih (124, 126 in 128) in med predmeti brez znanih grobnih kontekstov.²¹⁹ Nekaj primerkov je bilo najdenih v Škocjanu na Krasu, in sicer v grobovih 11, 48 (?), 96 ter Sn 14 Pod Brežcem.²²⁰ Trije so znani kot posamične najdbe s Tržišča pri Dolenji vasi pri Cerknici,²²¹ medtem ko jih na grobiščih v Šmihelu ni. Sestava grobnih pridatkov je precej podobna kot na Trnovem. Največkrat jih zasledimo skupaj z večdelno očalasto fibulo s ploščico, redkeje z enodelno,²²² pojavljajo se tudi v kombinaciji s polmesečasto fibulo tipa Križna gora²²³ ali fibulo z votlim lokom,²²⁴ v trnovskih grobovih 56, 89 in 110 pa še s trortasto fibulo (t. 32A: 1) in fibulo z razčlenjenim asimetričnim lokom (sl. 6.3, t. 23: 2, 37C: 1), medtem ko je bila v grobu Sn 14 iz Škocjana – Pod Brežcem dvoploščičasta fibula.²²⁵ Grobove z žičnatimi uhanji družijo še drugi deli nakita, kot so polno ulite bronaste zapestnice²²⁶ ali trakaste iz bronaste pločevine,²²⁷ votli trikotni obeski²²⁸ in saltaleoni.²²⁹

V žičnatih uhanjih odsevajo povezave notranjsko-kraške regije z Istro.²³⁰ Kristina Mihovilić jih je označila kot "istrski in notranjsko-kraški tip nakita."²³¹ Za trnovski primerek z vdeto stekleno jagodo iz groba 89 (sl. 6.12,

²¹⁹ Urleb 1974, t. 24: 10,11, 25: 8,12 in 14,15, 30: 9,10.

²²⁰ Škocjan – Pod Brežcem, gr. 11, 48, 96, Sn14: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 2: 11/6, 4: 48/4, 8: 96/3, 28: Sn 14/2. Trije primerki žičnatih uhanov, ki jih hrani Civico Museo d'Antichità "J. J. Winckelmann" v Trstu v zbirki najdb iz devoja v *Mušji jami*, so poškodovani, zato je njihova tipološka opredelitev nezanesljiva, prav tako je vprašljiva njihova provenienca (Teržan 2016b, 282–283, t. 65: 12–14).

²²¹ Guštin 1979, t. 24: 34,38,39.

²²² Križna gora, gr. 124, 126, 128: Urleb 1974, t. 24: 9, 25: 5,16; Trnovo, gr. XCIX, CL, 89 (t. 5E: 1, 7E: 2, 32A: 4); Škocjan – Pod Brežcem, gr. 11: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 2: 11/2.

²²³ Križna gora, gr. 124: Urleb 1974, t. 24: 16; Škocjan – Pod Brežcem, gr. 96: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 8: 96/1.

²²⁴ Škocjan – Pod Brežcem, gr. 11: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 2: 11/1; Trnovo, gr. 56 (t. 23: 1).

²²⁵ Ruaro Loseri et al. 1977, t. 28: Sn 14/1.

²²⁶ Škocjan – Pod Brežcem, gr. 96; Ruaro Loseri et al. 1977, t. 8: 96/2; Trnovo, gr. 56 (t. 23: 11–15).

²²⁷ Križna gora, gr. 124: Urleb 1974, t. 24: 12; Trnovo, gr. 89 (t. 32A: 5,6).

²²⁸ Križna gora, gr. 124: Urleb 1974, t. 24: 13; Trnovo, gr. XCIX (t. 5E: 3).

²²⁹ Križna gora, gr. 126: Urleb 1974, t. 25: 9; Trnovo, gr. XCIX, 110 (t. 5E: 4, 37C: 4).

²³⁰ Urleb 1974, 31; Guštin 1979, 30; Gabrovec 1987, 158; Teržan 2016b, 282–283.

²³¹ Mihovilić 2001, 86–87; 2013, 218. Za istrske primerjave z najdišč *Kaštel pri Bujah*, *Beram*, *Picugi* in *Nezakcij* glej Bačić 1957, t. 14: 1,2, 18: 2, 19: 2, 20: 2,3; Kučar 1979, t. 1: 1,2, 3: 1; Mihovilić 2001, t. 6: 5, 7: 8,9, 40: 1,2, 47: 11, 57: 63–74,76; Cestnik 2009, t. 1: 2,3, 24: 4, 33: 2,3. Mihovilićeva je nekatere večje žičnate obročke z luknjico in kaveljčkom s Kaštela pri Bujah in Nezakcija opredelila kot zapestnice in ovratnice, vendar so tudi veliki primerki lahko del naglavnega okrasja, sodeč po grobu 126 s Križne gore, kjer sta po dimenzijah primerljiva obroča ležala ob lobanji.

near Dolenja vas near Cerknica,²²¹ none have been documented at Šmihel. The composition of the grave goods is similar to that at Trnovo. They most frequently occur together with a multi-part spectacle fibula with a backing plate, less frequently with a single-part spectacle fibula,²²² also in combination with a crescent-shaped fibula of the Križna gora type²²³ or a fibula with a hollow bow,²²⁴ in Graves 56, 89 and 110 at Trnovo also with a three-knobbed fibula (Pl. 32A: 1) and a fibula with a gently knobbed asymmetrical bow (Fig. 6.3, Pl. 23: 2; 37C: 1), in Grave Sn 14 from Škocjan – Pod Brežcem with a two-disc fibula.²²⁵ The graves with wire earrings share other pieces of jewellery such as solid cast bronze bracelets²²⁶ or band bracelets of sheet bronze,²²⁷ hollow triangular pendants²²⁸ and saltaleoni.²²⁹

The wire earrings reflect the connections that the Notranjska-Kras region enjoyed with Istria.²³⁰ Kristina Mihovilić marked them as the 'Istrian and Notranjska-Kras type of jewellery'.²³¹ Istria also provides the closest parallel for the example with a glass bead from Grave 89 at Trnovo (Fig. 6.12, Pl. 32A: 2), namely the earrings with an amber bead from Kaštel near Buje.²³²

In the Istrian cultural group, wire earrings are characteristic of the Istra III phase (from the late 8th to the late 7th century BC).²³³ Contemporary to them are such

²²¹ Guštin 1979, Pl. 24: 34,38,39.

²²² Križna gora, Graves 124, 126, 128: Urleb 1974, Pl. 24: 9, 25: 5,16; Trnovo, Graves XCIX, CL, 89 (Pl. 5E: 1, 7E: 2, 32A: 4); Škocjan – Pod Brežcem, Grave 11: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 2: 11/2.

²²³ Križna gora, Grave 124: Urleb 1974, Pl. 24: 16; Škocjan – Pod Brežcem, Grave 96: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 8: 96/1.

²²⁴ Škocjan – Pod Brežcem, Grave 11: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 2: 11/1; Trnovo, Grave 56 (Pl. 23: 1).

²²⁵ Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 28: Sn 14/1.

²²⁶ Škocjan – Pod Brežcem, Grave 96; Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 8: 96/2; Trnovo, Grave 56 (Pl. 23: 11–15).

²²⁷ Križna gora, Grave 124: Urleb 1974, Pl. 24: 12; Trnovo, Grave 89 (Pl. 32A: 5,6).

²²⁸ Križna gora, Grave 124: Urleb 1974, Pl. 24: 13; Trnovo, Grave XCIX (Pl. 5E: 3).

²²⁹ Križna gora, Grave 126: Urleb 1974, Pl. 25: 9; Trnovo, Grave XCIX, 110 (Pl. 5E: 4, 37C: 4).

²³⁰ Urleb 1974, 83; Guštin 1979, 62; Gabrovec 1987, 158; Teržan 2016b, 282–284.

²³¹ Mihovilić 2001, 86–87; 2013, 218. For the Istrian examples from *Kaštel near Buje*, *Beram*, *Picugi* and *Nesactium*, see Bačić 1957, Pl. 14: 1,2, 18: 2, 19: 2, 20: 2,3; Kučar 1979, Pl. 1: 1,2, 3: 1; Mihovilić 2001, Pl. 6: 5, 7: 8,9, 40: 1,2, 47: 11, 57: 63–74,76; Cestnik 2009, Pl. 1: 2,3, 24: 4, 33: 2,3. Mihovilić identified some of the large wire hoops with a hole and a hook from Kaštel near Buje and Nesactium as bracelets and torques, though large hoops could also have been parts of the headdress as suggested by the examples from Grave 126 from Križna gora, where two hoops of a similar size were found next to the skull.

²³² Bačić 1957, Pl. 14: 1,2, 15: 1; Cestnik 2009, Pl. 1: 1,2.

²³³ Gabrovec, Mihovilić 1987, 310, Fig. 17: 15; Mihovilić 2001, 86–87; 2013, 219; 2021, 526, Pl. 3: 11.

t. 32A: 2) ponujajo najboljšo primerjavo prav uhani z jantarno jagodo z istrskega najdišča Kaštel pri Bujah.²³²

V okviru istrske kulturne skupine so uvrščeni med značilnosti stopnje Istra III (od konca 8. do konca 7. st. pr. n. št.).²³³ Sočasno se pojavljajo tudi na Notranjskem in Krasu, kjer v starejšo fazo, Notranjska IIIa, sodijo grobni konteksti s polmesečasto fibulo tipa Križna gora in z dvoploščičasto fibulo ter fibulo z votlim lokom (npr. Križna gora, gr. 124, Škocjan – Pod Brežcem, gr. 11, Sn 14, Trnovo, gr. 56),²³⁴ v mlajšo fazo, Notranjska IIIb, pa sestav s trortasto fibulo (npr. Trnovo, gr. 89).²³⁵

Na žičnate uhane z enim izvotljenim in drugim koničastim koncem spominja obroček iz bronaste žice, najden leta 1978 na trnovskem grobišču v sondi VIII; na enem koncu ima tulast zaključek, drugi konec je odlomljen (t. 42C: 6). Samo še en podoben predmet zasledimo v notranjsko-kraški regiji, in sicer v žarnem grobu 49 na Križni gori, ki je po spremljajoči dvozankasti fibuli z votlim lokom datiran v stopnjo Notranjska IIIb, torej v drugo polovico 7. st. pr. n. št.²³⁶ V precej večjem številu so takšni uhani znani na širšem območju Kvarnerja,²³⁷ spenjali pa so se tako, da se je koničasti del vtaknil v tulasti zaključek. Najbližje primerjave za trnovski primerek najdemo na najdiščih Kastav in Grobnik v zaledju Reke. Uhani iz Kastava so okrašeni s prečnimi vrezi, primerki z Grobnika so brez okrasa. Martina Blečić Kavur je okrašene primerke tipološko opredelila kot tip Kvarner I, neokrašene pa kot tip Kvarner II.²³⁸ Oba t. i. kvarnerska tipa uhanov datirajo v čas 5./4. st. pr. n. št. certoške fibule X. vrste, ki so zastopane v teh grobnih kontekstih.²³⁹ V ta čas nemara sodi tudi odlomek takega uhana s Trnovega (t. 42C: 6), najden zunaj grobov.

earrings from Notranjska and the Kras, where the graves with a crescent-shaped fibula of the Križna gora type and with a two-disc fibula and those with hollow-bow (e.g. Križna gora, Grave 124, Škocjan – Pod Brežcem, Graves 11, Sn 14, Trnovo, Grave 56) belong to the Notranjska IIIa phase²³⁴ and three-knobbed fibulae (e.g. Trnovo, Grave 89) to the later, Notranjska IIIb phase.²³⁵

A bronze wire hoop found in 1978 in Trench VIII at Trnovo resembles the wire earrings with one socketed and one pointed end; one of its ends is socketed, while the other one is missing (Pl. 42C: 6). Only one similar object has been found in the Notranjska-Kras region, specifically in urn Grave 49 at Križna gora, which the associated two-looped fibula with a hollow bow dates to the Notranjska IIIb phase (second half of the 7th century BC).²³⁶ Much more numerous are such earrings in the wider area of the Kvarner Bay,²³⁷ fastened by inserting the pointed end into the socketed one. The closest parallels for the example from Trnovo come from Kastav and Grobnik in the hinterland of Rijeka. The earrings from Kastav are decorated with transverse incisions, those from Grobnik are undecorated. Martina Blečić Kavur marked the decorated examples as the Kvarner I type, the undecorated ones as the Kvarner II type.²³⁸ Both types date to the 5th/4th century BC based on the Type X Certosa fibulae that are among the associated grave goods.²³⁹ The fragment of such an earring found outside the graves at Trnovo (Pl. 42C: 6) may also belong to this time frame.

²³² Bačić 1957, t. 14: 1,2, 15: 1; Cestnik 2009, t. 1: 1,2.

²³³ Gabrovec, Mihovilić 1987, 310, sl. 17: 15; Mihovilić 2001, 86–87; 2013, 218; 2021, 514, t. 3: 11.

²³⁴ Guštin 1973, 473, sl. 2: 29; 1979, 27, sl. 7, 9; Gabrovec 1987, 158, sl. 9: 23; Teržan 2016b, 282–283. Za datacijo in razprostranjenost dvoploščičastih fibul glej Teržan 2002, 91–92, karta 1.

²³⁵ Guštin 1979, 27, sl. 7; glej še analizo fibul v tem poglavju.

²³⁶ Urleb 1974, 52, t. 11: 8. Ta predmet je v katalogu opisan kot zapestnica okroglega preseka s stikajočima se konce, na risbi pa ni prikazan presek pri zaključku. Pri avtopsiji predmeta smo ugotovili, da je en konec tulasto oblikovan oz. izvotljen, drugi konec je koničast. Za datacijo tega groba glej Guštin 1979, 28, sl. 9.

²³⁷ Glogović 1989, t. 38: 5–14; Blečić Kavur 2015, sl. 28–30.

²³⁸ Blečić 2002, t. 9: 6.1,6.2; 2004, t. 2: 3.1, 7: 3.2,3.3; Blečić Kavur 2015, 77–78, sl. 28–30.

²³⁹ Glogović 1989, 34 ss; Blečić 2002, 86, t. 2: 1.3.1; 2004, 62, 64, t. 1: 3, 2: 1.2.1; Blečić Kavur 2015, 77–78, sl. 28–30; Teržan 2016b, 283.

²³⁴ Guštin 1973, 491, Fig. 2: 29; 1979, 61, Fig. 7, 9; Gabrovec 1987, 158, Fig. 9: 23; Teržan 2016b, 282–284. For the dating and distribution of two-disc fibulae, see Teržan 2002, 92–93, Map 1.

²³⁵ Guštin 1979, 61, Fig. 7; also see the analysis of the fibulae in this chapter.

²³⁶ Urleb 1974, 92, Pl. 11: 8. This object is described in the catalogue as a round-sectioned bracelet with touching ends, while the drawing does not show the cross section at the terminals. The examination of the object has revealed that one end is socketed and the other pointed. For the dating of this grave, see Guštin 1979, 60–61, Fig. 9.

²³⁷ Glogović 1989, Pl. 38: 5–14; Blečić Kavur 2015, Fig. 28–30.

²³⁸ Blečić 2002, Pl. 9: 6.1,6.2; 2004, Pl. 2: 3.1, 7: 3.2,3.3; Blečić Kavur 2015, 77–78, Fig. 28–30.

²³⁹ Glogović 1989, 34 ff; Blečić 2002, 86, Pl. 2: 1.3.1; 2004, 62, 64, Pl. 1: 3, 2: 1.2.1; Blečić Kavur 2015, 77–78, Fig. 28–30; Teržan 2016b, 283–284.

OBESKI IN JAGODE

Obeski iz bronaste žice

Edini očalasti obesek s trnovskega grobišča je bil najden v grobu 76 z žganim pokopom skupaj z enozankasto polmesečasto fibulo (*sl.* 6.5) in koščkom železne ločne fibule ali zapestnice (*t.* 28A). Izdelan je iz enega kosa tanke bronaste žice okroglega preseka, zvite v dva manjša svitka, povezana s pentljo, ki je precej razprta in ne sega visoko nad svitka (*t.* 28A: 2).

Tovrstni obeski spadajo med okrasje, ki ima na območju notranjsko-kraške kulturne skupine dolgo tradicijo. Med zgodnejše najdbe spadajo primerki iz bogatega groba 155 v Škocjanu – Pod Brežcem iz obdobja 10.–9. st. pr. n. št. oz. poznobronastodobne stopnje Notranjska I; v ta čas (Ha B/C1) so opredeljeni tudi očalasti obeski s kultno-daritvenega mesta v Mušji jami, ki naj bi skupaj s saltaleoni sestavljali ogrlico. Prav tako so zastopani v kontekstih iz 8. st. pr. n. št., tj. iz stopnje Notranjska II (Škocjan – Pod Brežcem, gr. 27 in 57, ter Šmihel – Pod Kaculjem, gr. 46 z železnim nakitom).²⁴⁰ Mlajši je pektoral iz rekonstruiranega groba deklice z Ulake nad Starim trgom pri Ložu; sestavljajo ga trije očalasti obeski, postavljeni pokončno drug vrh drugega in povezani s pločevinastim trakom; prvotno je bil pektoral obešen na kačasto fibulo s sedlastim lokom, po kateri je datiran v stopnjo Notranjska IIIb ali začetek stopnje IV.²⁴¹ Očalasti obeski so znani še z drugih notranjsko-kraških najdišč, pojavljajo pa se vse do srednjelatenskega obdobja.²⁴²

Oporo za časovno opredelitev trnovskega groba 76 v stopnjo Notranjska II ponujata enozankasta polmesečasta fibula starejše oblike tipa *Caput Adriae* in fragment železnega nakita (*t.* 28A: 1,3); tej dataciji pritrjuje tudi rezultat radiokarbonske analize žgane

²⁴⁰ Škocjan – Pod Brežcem, gr. 27, 57, 155, zunaj grobov: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 3: 27/5, 6: 57/1,2, 13: 155/17–22, 30: 14/3; Škocjan – Mušja jama, Teržan 2016b, 283–284, sl. 87, t. 65: 9,10; Šmihel – Pod Kaculjem, gr. 46 in posamična najdba: Guštin 1979, t. 44: 11, 59: 26; za datacijo glej Guštin 1979, 25, 27, sl. 7.

²⁴¹ Laharnar, Murgelj 2021, 342, 343, t. 3: 3, 6: 1, 8; Laharnar 2022, 225, sl. 3.115.

²⁴² Dolnji Zemon, Čepna pri Knežaku, najdbi brez znanih kontekstov (Guštin 1979, t. 1:15, 3: 12); Stari grad nad Uncem, očalasti obesek v prepletu z verižicami iz domnevno mladohalštatskega kulturnega prostora (Laharnar 2022, sl. 4.5, t. 33: 98); Škocjan – t. i. mali zaklad, depojska najdba očalatega obeska na gladki ovratnici z zavritima koncema, datirani v stopnjo Notranjska VI, tj. 4. st. pr. n. št. (Guštin 1973, 479–480, t. 3: 3; Ruaro Loseri 1983, 150–151, sl. 26A, 26B); Socerb: majhni očalasti obeski, datirani v čas od 5.–3. st. pr. n. št. (Crismani, Righi 2002, 80, št. 113–115); Povir – Gorenja jama na Krasu: velik očalasti obesek na gladki ovratnici z zavritima koncema, najdeni skupaj s predmeti 3. in 2. st. pr. n. št., iz tega obdobja je fibula srednje latenske sheme vrste Kastav (Crismani, Righi 2002, 92, sl. 52; Bavdek et al. 2010, 110, kat. št. 99, sl. 17).

PENDANTS AND BEADS

Bronze wire pendants

The Trnovo cemetery revealed one spectacle pendant, in cremation Grave 76 together with a single-looped crescent-shaped fibula (*Fig.* 6.5) and an iron piece of either a bow fibula or a bracelet (*Pl.* 28A). The pendant is made of a single piece of thin round-sectioned bronze wire curved into two small coils connected via a loop that is fairly open and does not reach very high above the coils (*Pl.* 28A: 2).

Such pendants are among the ornaments enjoying a long tradition in the Notranjska-Kras cultural group. Among the earliest are those from rich Grave 155 in Škocjan – Pod Brežcem, from the 10th–9th century BC, which is the Late Bronze Age Notranjska I phase. Also attributed to this time (Ha B/C1) are the spectacle pendants from the cult offering site in Mušja jama, which presumably formed a necklace together with saltaleoni. They are further represented in contexts dating to the 8th century BC (Notranjska II phase) (Škocjan – Pod Brežcem, Graves 27 and 57, Šmihel – Pod Kaculjem, Grave 46 with iron jewellery).²⁴⁰ Of a later date is a pectoral from the reconstructed grave of a girl from Ulaka above Stari trg pri Ložu. It consists of three vertically aligned spectacle pendants connected by a metal band and originally suspended from a serpentine fibula with a saddle-shaped bow, suggesting a dating to Notranjska IIIb or early Notranjska IV.²⁴¹ Spectacle pendants came to light at other sites of the Notranjska-Kras group as well, and were found to remain in use to the Middle La Tène period.²⁴²

The Notranjska II dating of Grave 76 from Trnovo is supported by the associated single-looped crescent-

²⁴⁰ Škocjan – Pod Brežcem, Graves 27, 57, 155, outside graves: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 3: 27/5, 6: 57/1,2, 13: 155/17–22, 30: 14/3; Škocjan – Mušja jama, Teržan 2016b, 284, Fig. 87, Pl. 65: 9,10; Šmihel – Pod Kaculjem, Grave 46 and a stray find: Guštin 1979, Pl. 44: 11, 59: 26; for dating, see Guštin 1979, 59–60, Fig. 7.

²⁴¹ Laharnar, Murgelj 2021, 352–354, Pl. 3: 3, 6: 1, 8; Laharnar 2022, 225, Fig. 3.115.

²⁴² Dolnji Zemon, Čepna near Knežak, finds without known contexts (Guštin 1979, Pl. 1: 15, 3: 12); Stari grad above Unec, spectacle pendant found intertwined with chains in a presumed cult place from the Late Hallstatt period (Laharnar 2022, Fig. 4.5, Pl. 33: 98); Škocjan – 'small hoard', a spectacle pendant on a plain torque with rolled ends forming part of a hoard, dated to the Notranjska VI phase (4th century BC) (Guštin 1973, 479–480, Pl. 3: 3; Ruaro Loseri 1983, 150–151, Fig. 26A, 26B); Socerb: small spectacle pendants dated to the 5th–3rd century BC (Crismani, Righi 2002, 80, Nos. 113–115); Povir – Gorenja jama in the Kras: large spectacle pendant on a plain torque with rolled ends, found together with objects from the 3rd and 2nd centuries BC; also from this time is the Kastav type fibula of the Middle La Tène construction from the same site (Crismani, Righi 2002, 92, Fig. 52; Bavdek et al. 2010, 110, Cat. No. 99, Fig. 17).

kosti iz tega groba.²⁴³ V kombinaciji s polmesečasto fibulo nastopajo tudi na Mostu na Soči, gre pa za majhne očalaste obeske na verižicah, ki visijo na dvoankasti fibuli s polmesečastim lokom tipa Ljubljana, najdeni v grobu 324 med Marchesettijevimi izkopavanji; med pridatki so bile še železna ločna in bronasta čolničasta fibula ter vozlasta ovratnica.²⁴⁴ V posoški metropoli se očalasti obeski (večinoma so večji in imajo močno presegajočo pentljo) pojavljajo v grobovih stopenj Sv. Lucija Ic–Iib (= Notranjska IIIb–V).²⁴⁵ Redkejši so na območju osrednje Slovenije, večinoma brez znanih kontekstov, razen groba 144 v Ljubljani, ki je datiran v stopnjo Ljubljana Iib (= Notranjska Iib), in groba 45 iz velike gomile pri Velikem Nerajcu pri Dragatušu iz stopnje Stična (= Notranjska IIIb).²⁴⁶ Belokranjski in južnodolenjski primerki so interpretirani kot dokaz vplivov in stikov z japonskim prostorom,²⁴⁷ od koder je znanih več očalastih obeskov.²⁴⁸ Prav tako so pogosti na istrsko-kvarnerskem območju,²⁴⁹ kjer grobovi na Gradini v Limskega kanalu pričajo o njihovem pojavu v poznobronastodobni stopnji Istra I.²⁵⁰

Ohranjeni konteksti kažejo, da so očalasti obeski pripadali ženskim in dekliškimi opravam,²⁵¹ njihova dolga tradicija in prisotnost tudi na kulturnih prostorih pa bi govorila, da niso bili zgolj modni okraski, temveč so morda imeli tudi simbolni pomen.

Podobno razprostranjenost in dolgo tradicijo ter povezavo z ženskimi opravami imajo saltaleoni – drobne cevčice iz spiralno zvite žičke pravokotnega ali trikotne-

shaped fibula of an earlier form of the Caput Adriae type, as well as the fragment of iron jewellery (*Fig. 6.5, Pl. 28A: 1,3*).²⁴³ It is further supported by the result of the radiocarbon analysis of a cremated bone sample from this grave. Spectacle pendants also occur in combination with a crescent-shaped fibula at Most na Soči. They are small pendants on chains suspended from a two-looped fibula with a crescent-shaped bow of the Ljubljana type, which Marchesetti excavated in Grave 324 together with an iron bow fibula, a bronze boat fibula and a knobbed torque.²⁴⁴ At Most na Soči, this metropolis of Posoče, spectacle pendants (mostly large with a high loop) occur in the graves of the Sv. Lucija Ic–Iib (= Notranjska IIIb–V) phases.²⁴⁵ They are less common in central Slovenia, where they are mostly without known contexts with the exception of Grave 144 from Ljubljana, dated to Ljubljana Iib (= Notranjska Iib), and Grave 45 from the large tumulus at Veliki Nerajec near Dragatuš, from the Stična phase (= Notranjska IIIb).²⁴⁶ The examples from Bela krajina and southern Dolenjska are interpreted as evidence of the influence and contact with the Iapodic area,²⁴⁷ where several spectacle pendants have come to light.²⁴⁸ They are also common in Istria and the Kvarner area,²⁴⁹ where the graves at Gradina in the Lim Bay show they were used in the Late Bronze Age phase of Istra I.²⁵⁰

The surviving contexts show that spectacle pendants were worn by women and girls,²⁵¹ while their long tradition and their presence in cult places would suggest they were not mere fashion accessories, but also had a symbolic meaning.

²⁴³ Glej opredelitev fibul v tem poglavju in še Teržan, Črešnar 2014, 714–715.

²⁴⁴ Marchesetti 1893, 12, t. 14 (polmesečasta fibula z obeski); za polmesečaste fibule tipa Ljubljana glej Teržan 1990a, 77–78, seznam 15, sl. 6: 1.

²⁴⁵ Marchesetti 1893, 106, t. 25: 8 (gr. 2387); Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, t. 134E: 1,2, 145A: 14–18, 189A: 4, 219D: 6,7; za datacijo glej Teržan, Trampuž 1973, 422–433, pril. 1: 1561, t. 14: 2,3.

²⁴⁶ *Ljubljana*, gr. 144: Puš 1971, t. 21: 12; *Stična*: Gabrovec et al. 2006, t. 176: 138; *Veliki Vinji vrh (Šmarjeta)*: Stare, 1973, t. 52: 6; *Veliki Nerajec pri Dragatušu*, gr. 45: Škvor Jernejčič 2011, 174, 192, tab. 1, t. 15: 14, 18: 9,10; za datacijo groba 144 iz Ljubljane glej Gabrovec 1973, 343, razpred. 1: 144 in Dular 2003, 102, sl. 54: 2,4, za grob 45 iz Velikega Nerajca pri Dragatušu pa Dular 1973, tab. 1.

²⁴⁷ Dular 1973, 562, tab. 1; Škvor Jernejčič 2011, 179.

²⁴⁸ Drechsler-Bižić 1987, 432; Bakarić (ur.) 2017, 100 (Jezerine, gr. 230); kat. št. 18 (Hrvatsko/Vlaško polje, 13 očalastih obeskov iz pozne bronaste in starejše železne dobe), kat. št. 41.4 (Kompolje, gr. 274, 7/6. st. pr. n. št.).

²⁴⁹ *Nezakcij*: Mihovilić 2001, t. 52: 19,21; *Brtonigla*: Sakara Sučević 2004, 29–30, 204: 778; *Osor – Kavanela*: Blečić Kavur 2014, sl. 41: 87,88.

²⁵⁰ Mihovilić 1972, t. 6: 4, 13: 2, 20: 7,8, 22: 4,5, 23: 7, 26: 10–15, 27: 5–12, 28: 22–29, 30: 9–11, 36: 42; 2021, 512, t. 1; Gabrovec, Mihovilić 1987, 303, t. 30: 4.

²⁵¹ Teržan 2016b, 283–284; Laharnar, Murgelj 2021, 342.

²⁴³ See the analysis of the fibulae in this chapter, also see Teržan, Črešnar 2014, 714–715.

²⁴⁴ Marchesetti 1893, 12, Pl. 14 (crescent-shaped fibula with pendants); for the crescent-shaped fibulae of the Ljubljana type, see Teržan 1990a, 77–78, List 15, Fig. 6: 1.

²⁴⁵ Marchesetti 1893, 106, Pl. 25: 8 (Grave 2387); Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, Pl. 134E: 1,2, 145A: 14–18, 189A: 4, 219D: 6,7; for the dating, see Teržan, Trampuž 1973, 422–433, App. 1: 1561, Pl. 14: 2,3.

²⁴⁶ *Ljubljana*, Grave 144: Puš 1971, Pl. 21: 12; *Stična*: Gabrovec et al. 2006, Pl. 176: 138; *Veliki Vinji vrh (Šmarjeta)*: Stare, 1973, Pl. 52: 6; *Veliki Nerajec near Dragatuš*, Grave 45: Škvor Jernejčič 2011, 174, 192, Tab. 1, Pl. 15: 14, 18: 9,10; for the dating of Grave 144 from Ljubljana, see Gabrovec 1973, 343, Tab. 1: 144 and Dular 2003, 102, Fig. 54: 2,4, for Grave 45 from Veliki Nerajec near Dragatuš, see Dular 1973, Tab. 1.

²⁴⁷ Dular 1973, 562, Tab. 1; Škvor Jernejčič 2011, 206.

²⁴⁸ Drechsler-Bižić 1987, 432; Bakarić (ed.) 2017, 100 (Jezerine, Grave 230); Cat. No. 18 (Hrvatsko/Vlaško polje, 13 spectacle pendants from the Late Bronze and Early Iron Ages), Cat. No. 41.4 (Kompolje, Grave 274, 7th/6th century BC).

²⁴⁹ *Nesactium*: Mihovilić 2001, Pl. 52: 19,21; *Brtonigla*: Sakara Sučević 2004, 29–30, 204: 778; *Osor – Kavanela*: Blečić Kavur 2014, Fig. 41: 87,88.

²⁵⁰ Mihovilić 1972, Pl. 6: 4, 13: 2, 20: 7,8, 22: 4,5, 23: 7, 26: 10–15, 27: 5–12, 28: 22–29, 30: 9–11, 36: 42; 2021, 512, Pl. 1; Gabrovec, Mihovilić 1987, 303, Pl. 30: 4.

²⁵¹ Teržan 2016b, 283–284; Laharnar, Murgelj 2021, 352.

ga preseka. Tovrstni predmeti so bili na Trnovem najdeni v grobovih XCIX, 41, 44, 56 in 110 (*t. 5E: 4, 19: 10, 20F: 2,3, 23: 6, 37C: 4*) ter v naključno odkritem grobu po letu 1978, nekaj jih je še med posamičnimi najdbami z izkopavanj leta 1926/27 (*t. 8B: 16,17*). Nastopajo v bogatih opravah, z izjemo groba 44, v katerem sta bila edina kovinska pridatka dva primerka saltaleonov – eden iz žičke okroglega preseka, drugi pa trakaste (*t. 20F: 2,3*). V drugih sestavih se povezujejo s steklenima jagodama (gr. 41), z obeski iz bronaste pločevine in bronastimi gumbi (gr. XCIX, 41, 56, 110), žičnatimi uhani (gr. XCIX, 110), ločnimi fibulami z votlim (gr. 41, 56) in/ali asimetričnim lokom (gr. 56, 110) ter z večdelno očalasto fibulo s ploščico (gr. XCIX) pa tudi z zapestnicami (gr. 41, 56),²⁵² kar je značilen ženski nakit v stopnji Notranjska III (*t. 5E, 19, 23, 37C*).²⁵³

Med njimi je poseben grobni sestav, ki ga je izkopal zasebni zbiralec po letu 1978.²⁵⁴ Sestavljale naj bi ga dve daljši in dve krajši cevčici iz bronaste spiralno zvite žice, štiri jantarne jagode, šest jagod iz modrega stekla z belimi očesci in dve modri, ki naj bi pripadale ogrlici. Med pridatki so še enodelna očalasta fibula tipa Križna gora, trakasta narebrena železna zapestnica s presegačima in rahlo zaobljenima koncema ter glineni vijček. Sodeč po objavljenih fotografijah so vse te najdbe presenetljivo dobro ohranjene, jantarne jagode in glineni vijček pa so v okviru trnovskega grobišča unikum. Primerljive pridatke imajo skeletni grobovi 25, 79 in 112 na Križni gori, v katerih lega saltaleonov skupaj z jantarnimi in modrimi steklenimi jagodami (nekateri imajo tudi bela očesca) ter votlimi trikotnimi obeski ob vratu nakazuje, da so bile iz njih sestavljene ogrlice. Osebe, pokopane v teh grobovih (v grobu 79 je bila po antropoloških indicijah pokopana deklica), so imele še podobne očalaste fibule in trakaste narebrenne železne zapestnice, značilne za stopnjo Notranjska IIB.²⁵⁵ Nekoliko drugačna je kombinacija pridatkov v skeletnem grobu 126 – v njem je bilo pri lobanji najdenih kar 17 saltaleonov, zraven pa še verižica iz trojno zavrtih žičnatih členov ter gladka žičnata ovratnica z zavrtima koncema, dva žičnata uhana s kaveljčkom in luknjico ter večdelna očalasta fibula s ploščico tipa Tržišče, ob pasu je ležalo petdeset okroglih

²⁵² V primeru groba 41 sicer domnevamo, da bi lahko šlo za dvojni pokop. V žari so bile poleg dveh saltaleonov še fibula z votlim lokom in gumb ter del tanke bronaste žice s sploščenim koncem, preostalo okrasje je bilo v grobni jami pod žaro (*t. 19*).

²⁵³ Glej analizo fibul in obročastega nakita v tem poglavju.

²⁵⁴ Grob je bil nestrokovno izkopan, podatkov o okoliščinah odkritja in lokaciji nimamo, najdbe so v zasebni zbirki in niso dostopne, v objavah (Lazarevski Poklar 2000, 158; Poklar 2010b, 36–37; Guštin 2011, 41; Teržan 2021, 241, sl. 6) pa so opazne manjše razlike pri številu predmetov.

²⁵⁵ Urleb 1974, 50, 55, 58, sl. 5, t. 6: 1–10, 17: 1–6, 22: 6–11. Za časovno opredelitev teh grobov glej Guštin 1979, sl. 9 in 11.

Displaying a similar distribution, long tradition and association with female costumes are saltaleoni – small tubes of spirally twisted and either rectangular- or triangular-sectioned wire. At Trnovo, they were found in Graves XCIX, 41, 44, 56 and 110 (*Pl. 5E: 4, 19: 10, 20F: 2,3, 23: 6, 37C: 4*) and in the grave found by chance after 1978, some are also among the finds excavated in 1926/27 (*Pl. 8B: 16,17*). They form part of rich costumes, with the exception of Grave 44, where a saltaleone of round-sectioned wire and one of flat wire were the only metal goods (*Pl. 20F: 2,3*). In other graves, they are associated with glass beads (Grave 41), bronze pendants and looped fittings (Graves XCIX, 41, 56, 110), wire earrings (Graves XCIX, 110), bow fibulae with a hollow (Graves 41, 56) and/or asymmetrical bow (Graves 56, 110), a multi-part spectacle fibula with a backing plate (Grave XCIX) and bracelets (Graves 41, 56);²⁵² all these are characteristic female jewellery of the Notranjska III phase (*Pl. 5E, 19, 23, 37C*).²⁵³

The grave group that stands out is the one dug by a private collector after 1978.²⁵⁴ It reportedly comprised two long and two shorter tubes of spiral bronze wire, four amber beads, six beads of blue glass with white eyes and two beads of blue glass presumably forming a necklace, as well as a one-part spectacle fibula of the Križna gora type, a ribbed iron band bracelet with overlapping and slightly rounded ends, and a ceramic spindle whorl. The amber beads and the ceramic spindle whorl are unique finds in the Trnovo cemetery. The published photographs show that all these finds were surprisingly well preserved. Similar finds came to light in inhumation Graves 25, 79 and 112 at Križna gora, where the saltaleoni, the amber and the blue glass beads (some also with white eyes), as well as the hollow triangular pendants were located in the neck area, suggesting they were originally parts of necklaces. The persons buried in these graves (anthropological analysis revealed that a girl was buried in Grave 79) also had similar spectacle fibulae and iron ribbed band bracelets, characteristic of the Notranjska IIB phase.²⁵⁵ The combination of grave goods in inhumation Grave 126 is slightly different; it comprises as many as 17 saltaleoni found near the skull,

²⁵² Grave 41 may hold a double burial, as some objects were found in the urn (two saltaleoni, fibula with a hollow bow, button and piece of thin bronze wire with a flattened end), while others were in the grave pit under the urn (*Pl. 19*).

²⁵³ See the analysis of the fibulae and ring jewellery in this chapter.

²⁵⁴ The grave was unprofessionally excavated and we have no information on the context and location of the grave, the grave goods are in a private collection and not accessible, while the publications (Lazarevski Poklar 2000, 158; Poklar 2010b, 36–37; Guštin 2011, 41; Teržan 2021, 241, Fig. 6) differ slightly in the number of reported grave goods.

²⁵⁵ Urleb 1974, 90, 94, 96, Fig. 5, Pl. 6: 1–10, 17: 1–6, 22: 6–11. For the dating of these graves, see Guštin 1979, Fig. 9 and 11.

bronastih gumbkov in na koncu roke prstan, pri nogah pa glineni vijček ob lončeni latvici. Grob je datiran v stopnjo Notranjska IIIa, antropološka analiza kostnih ostankov pa je pokazala, da gre za žensko.²⁵⁶ Na Križni gori so bili saltaleoni najdeni še v nekaterih drugih grobovih iz stopenj Notranjska II in III, med drugim kot ščitniki, nataktnjeni na konico igle (v gr. 4 in 32).²⁵⁷

Na območju Škocjana na Krasu se saltaleoni pojavljajo že v poznobronastodobni stopnji Notranjska I pa vse do konca železnodobne stopnje III, kot izkazujejo grobovi Pod Brežcem, npr. 155 in 280 (stopnja I), 91 (stopnja IIa), 166 (stopnja IIb), 150 (stopnja IIIa) in 11 (stopnja IIIb).²⁵⁸ V grobu 155 iz pozne bronaste dobe nastopajo med drugim skupaj s sedmimi tordiranimi ovraticami, šestimi očalastimi obeski in enim v obliki kolesa s štirimi naperami ter s koščeni razdelilnimi ploščicami in majhno modro stekleno jagodo, ki so nemara sestavljali pektoral ali ogrlico. Saltaleoni so kot deli ogrlice skupaj z očalastimi obeski med daritvenimi predmeti iz Mušje jame.²⁵⁹ Prav tako so med pridatki rekonstruiranega skeletnega groba deklice z Ulake nad Starim trgom pri Ložu skupaj z drugimi okraski oz. deli pektorala iz stopnje Notranjska IIIb/IV. Nekaj primerkov saltaleonov je znanih še iz Šmihela in s Tržišča brez ohranjenih kontekstov.²⁶⁰

V podobnem ali še daljšem časovnem razponu so znani tudi v sosednjih pokrajinah. V Posočju jih zasledimo v tolminskih grobovih stopnje Sv. Lucija Ib (npr. gr. 326, 409), na Mostu na Soči so pogostejši grobni pridatek v stopnji Sv. Lucija Ic.²⁶¹ Na slednjem najdišču je bilo v grobu 2387, odkritem med Marchesettijevimi izkopavanji, najdenih devet saltaleonov, devet jantarnih in ena steklena jagoda, dva očalasta in en votli trikotni obesek, ki so

²⁵⁶ Urleb 1974, 60, sl. 5, t. 25: 1–12; prim. še Guštin 1979, sl. 9 in 11.

²⁵⁷ *Križna gora*, gr. 4, 32, 60, 100, 110, 114 (Urleb 1974, t. 2: 4, 7: 9, 13: 2, 20: 1, 22: 18); za datacijo gr. 4 v stopnjo Notranjska Iib/c in groba 32 v stopnjo III glej Guštin 1979, sl. 10 in 11.

²⁵⁸ *Škocjan – Pod Brežcem*, gr. 8, 11, 77, 80, 91, 97, 112, 150, 155, 166, 266, 273, 280, 282 (Ruaro Loseri et al. 1977, t. 1: 8/1, 2: pr. 11/4, 7: 77/3, 80/2, 8: 91/7, 9: 97/3, 112/4, 12: 150/12, 15: 155/34, 16: 166/3, 23: 273/2, 24: 282/2, 25: 280/3 (obeski v gr. 280 so predstavljeni v pektoralu z enozankasto bronasto ločno fibulo z vrezanim okrasom iz 9.–8. st. pr. n. št.); *Škocjan – Ponikve*, gr. 12, 29, 40 (Righi 1982, t. 2: Cq 12/1, 3: Cq 29/1, 4: Cq 40/1). Za datacijo glej Guštin 1979, 22–25, sl. 7 in 11.

²⁵⁹ *Škocjan – Mušja jama*: Teržan 2016b, 283–284, sl. 87, t. 65: 9, 11.

²⁶⁰ *Ulaka*, grobni pridatek (Laharnar, Murgelj 2021, 342, t. 3, 4, 8); *Tržišče in Šmihel*, posamične najdbe (Guštin 1979, t. 25: 24, 25, 27(?), 68: 38–44).

²⁶¹ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, t. 3D: 2, 21A: 9, 27A: 7, 32H: 10, 80H: 2, 84A: 4, 89B: 2, 94E: 7, 108B: 4, 118A: 9, 121A: 3, 168D: 4, 188F: 5, 259A: 7; Svöljšak, Pogačnik 2001, t. 61: 6, 66: 10, 80: 2; za datacijo glej Teržan, Trampuž 1973, 420, 424, t. 6: 11; Teržan 2002, 89.

next to them a chain made of triple twisted wire links, a plain wire torque with rolled ends, two hook-and-hole wire earrings, a multi-part spectacle fibula with a backing plate of the Tržišče type, as well as around fifty domed bronze buttons in the waist area, a finger ring at the end of a hand, a ceramic spindle whorl and a pottery bowl with an inturned rim at the feet. The grave has been dated to Notranjska IIIa and anthropological analysis has shown that the human remains belonged to a woman.²⁵⁶ At Križna gora, saltaleoni were found in several other graves from the Notranjska II and III phases, some of them used as guards on dress pins (in Graves 4 and 32).²⁵⁷

In the area of Škocjan in the Kras, saltaleoni occur from the Late Bronze Age phase of Notranjska I to the end of the Iron Age Notranjska III phase. In the Pod Brežcem cemetery, for example, they were found in Graves 155 and 280 (Notranjska I phase), 91 (Phase IIa), 166 (Phase IIb), 150 (Phase IIIa), 11 (Phase IIIb).²⁵⁸ Grave 155 from the Late Bronze Age held saltaleoni together with seven twisted torques, six spectacle pendants and one wheel-shaped pendant with four spokes, bone spacers and a small blue glass bead that possibly formed a pectoral or a necklace. Saltaleoni as necklace pieces together with spectacle pendants are among the offerings from Mušja jama.²⁵⁹ They are also among the goods of the reconstructed inhumation burial of a girl from Ulaka above Stari trg pri Ložu, along with other ornaments or pectoral pieces from the Notranjska IIIb/IV phase. Some saltaleoni are also known from Šmihel and Tržišče, though without known contexts.²⁶⁰

The saltaleoni from the neighbouring regions share a similar or even longer time span. In Posočje, they were found at Tolmin in the graves of the Sv. Lucija Ib phase (e.g. Graves 326, 409), while at Most na Soči they were

²⁵⁶ Urleb 1974, 97, Fig. 5, Pl. 25: 1–12; also cf. Guštin 1979, Fig. 9 and 11.

²⁵⁷ *Križna gora*, Graves 4, 32, 60, 100, 110, 114 (Urleb 1974, Pl. 2: 4, 7: 9, 13: 2, 20: 1, 22: 18); for the dating of Grave 4 to Notranjska Iib/c and Grave 32 to Notranjska III, see Guštin 1979, Fig. 10 and 11.

²⁵⁸ *Škocjan – Pod Brežcem*, Graves 8, 11, 77, 80, 91, 97, 112, 150, 155, 166, 266, 273, 280, 282 (Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 1: 8/1, 2: pr. 11/4, 7: 77/3, 80/2, 8: 91/7, 9: 97/3, 112/4, 12: 150/12, 15: 155/34, 16: 166/3, 23: 273/2, 24: 282/2, 25: 280/3 (the pendants from Grave 280 are presented as part of the pectoral with a bronze single-looped bow fibula with incised decoration from the 9th–8th century BC); *Škocjan – Ponikve*, Graves 12, 29, 40 (Righi 1982, Pl. 2: Cq 12/1, 3: Cq 29/1, 4: Cq 40/1). For the dating, see Guštin 1979, 58–59, Fig. 7 and 11.

²⁵⁹ *Škocjan – Mušja jama*: Teržan 2016b, 283–284, Fig. 87, Pl. 65: 9, 11.

²⁶⁰ *Ulaka*, grave good (Laharnar, Murgelj 2021, 352, Pl. 3, 4, 8); *Tržišče and Šmihel*, stray finds (Guštin 1979, Pl. 25: 24, 25, 27(?), 68: 38–44).

Sl. 6.13: Votla trikotna bronasta obeska iz groba 52 (t. 22: 6,9). (Foto: M. Prešeren.)

Fig. 6.13: Bronze hollow triangular pendants from Grave 52 (Pl. 22: 6,9). (Photo: M. Prešeren.)

verjetno pripadali ogrlici, od drugih pridatkov so bile v njem še štiri fibule (ločna, čolničasta in dve certoški).²⁶² V Istri in Kvarnerju se tako kot očalasti obeski pojavljajo že v pozni bronasti dobi,²⁶³ med redkeje najdbe pa spadajo v osrednji Sloveniji, na Dolenjskem in v Beli krajini.²⁶⁴

Tovrsten nakit trnovskih žena ali deklic je bil nedvomno skromnejši od prej opisanih primerov bogatih ogrlic ali pektoralov s Križne gore, iz Škocjana in z Mosta na Soči.

Obeski iz bronaste pločevine

Kot že omenjeno, so bili pogosti sestavni deli ogrlic in pektoralov tudi votli trikotni obeski. Izdelani so iz tanke bronaste pločevine, ki je zgoraj ali spodaj prepognjena in v ožjem delu preluknjana, na eni strani sta stranska robova zapognjena, na drugi strani pa zataknjena v zgib. Razlikujejo se po velikosti in okrasu, v grobovih lahko nastopajo tudi samostojno kot edini obeski. Na Trnovem sta bila dva taka obeska najdena v žarnem grobu 52 – eden je malo večji kot drugi, oba pa sta okrašena z iztolčenimi buncicami (sl. 6.13, t. 22: 6,9).

²⁶² Marchesetti 1893, 106, t. 25: 8.

²⁶³ Montagnari Kokelj 1996, t. 1: 1/2; Sakara Sučević 2004, 28, 164: 142,143; Mihovilić 1972, t. 11: 14, 21: 6, 22: 3, 23: 5, 24: 11, 36: 43; 2001, t. 55: 39,43; Blečić Kavur 2014, sl. 20: 15, 41: 78–79, kat. št. 105 (Podosojna peč). Glej še Gabrovec, Mihovilić 1987, 303.

²⁶⁴ Dobova: Stare 1975, t. 14: 4, 58: 7; *Ljubljana*: Stare 1954, t. 30: 6, 36: 7; Puš 1982, t. 16: 11; *Magdalenska gora*: Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004, t. 99A: 4,5, 111E: 1, 126: 9, 134D: 10; *Podzemelj*: Dular 1978, 14: 30; *Veliki Nerajec pri Dragatušu*: Škvor Jernejčič 2011, t. 15: 11.

frequent in the graves of the Sv. Lucija Ic phase.²⁶¹ Grave 2387 at Most na Soči, unearthed during Marchesetti's excavations, yielded nine saltaleoni, nine amber and one glass bead, two spectacle and one hollow triangular pendant that probably formed a necklace, as well as four fibulae (one bow, one boat and two Certosa).²⁶² In Istria and Kvarner, they were already in use in the Late Bronze Age, similarly as spectacle pendants.²⁶³ They are rarer finds in central Slovenia, Dolenjska and Bela krajina.²⁶⁴

Such jewellery of the women and girls from Trnovo was undoubtedly more modest than the previously described examples of rich necklaces or pectorals from Križna gora, Škocjan and Most na Soči.

Pendants of sheet bronze

As already mentioned, necklaces and pectorals frequently included hollow triangular pendants. They are made of thin sheet bronze, folded at the top or bottom, perforated in the narrowest part, also folded along one of the side edges with one end inserted into the fold at the other end. They vary in size and decoration. In some graves, they also occur singly. Two such pendants came to light in urn Grave 52 in Trnovo; one of them is slightly larger and both are decorated with large embossed dots (Fig. 6.13, Pl. 22: 6,9). The urn further contained a fragmented bronze ring and a domed button, two fibulae with a hollow bow and a pair of iron band bracelets. An undecorated pendant was found in Grave XCIX (Pl. 5E: 3) in combination with a saltaleone, a wire earring and a multi-part spectacle fibula with a backing plate. The excavations in 1926/27 revealed such a pendant decorated with large embossed dots (Pl. 8: 2) clumped together with an iron single-looped bow fibula, an iron round-sectioned bracelet and a bronze crescent-shaped fibula of the Caput Adriae type (Fig. 4.5).

Within the Notranjska-Kras cultural group, hollow triangular pendants already appeared in the early, Notranjska I phase. Evidence of this is Grave 155 from Škocjan – Pod Brežcem, from the 11th–10th century BC,

²⁶¹ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, Pl. 3D: 2, 21A: 9, 27A: 7, 32H: 10, 80H: 2, 84A: 4, 89B: 2, 94E: 7, 108B: 4, 118A: 9, 121A: 3, 168D: 4, 188F: 5, 259A: 7; Svovljšak, Pogačnik 2001, Pl. 61: 6, 66: 10, 80: 2; for the dating, see Teržan, Trampuž 1973, 420, 424, Pl. 6: 11; Teržan 2002, 89–90.

²⁶² Marchesetti 1893, 106, Pl. 25: 8.

²⁶³ Montagnari Kokelj 1996, Pl. 1: 1/2; Sakara Sučević 2004, 28, 164: 142,143; Mihovilić 1972, Pl. 11: 14, 21: 6, 22: 3, 23: 5, 24: 11, 36: 43; 2001, t. 55: 39,43; Blečić Kavur 2014, Fig. 20: 15, 41: 78–79, Cat. No. 105 (Podosojna peč). Also see Gabrovec, Mihovilić 1987, 303.

²⁶⁴ Dobova: Stare 1975, Pl. 14: 4, 58: 7; *Ljubljana*: Stare 1954, Pl. 30: 6, 36: 7; Puš 1982, Pl. 16: 11; *Magdalenska gora*: Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004, Pl. 99A: 4,5, 111E: 1, 126: 9, 134D: 10; *Podzemelj*: Dular 1978, 14: 30; *Veliki Nerajec near Dragatuš*: Škvor Jernejčič 2011, Pl. 15: 11.

Poleg njiju so bili v žari še fragmentiran bronast obroček in okrogel gumb ter dve ločni fibuli z votlim lokom in par železnih trakastih zapestnic. V grobnem sestavu XCIX nastopa neokrašen primerek takega obeska (t. 5E: 3) v kombinaciji s saltaleonom, žičnatim uhanom in večdelno očalasto fibulo s ploščico, v sprimku predmetov z izkopavanj leta 1926/27 pa je z bunčicami okrašeni obesek (t. 8: 2) sprijet z železnima enozankasto ločno fibulo in zapestnico okroglega preseka ter bronasto polmesečasto fibulo tipa *Caput Adriae* (sl. 4.5).

Votli trikotni obeski se v notranjsko-kraški regiji pojavljajo že v zgodnji stopnji razvoja te kulturne skupine, v stopnji Notranjska I, kot kažeta grob 155 v Škocjanu – Pod Brežcem iz 11.–10. st. pr. n. št. in grob 7 z Zidanca pri Podnanosu iz druge polovice 9. st. pr. n. št.²⁶⁵ V stopnji Notranjska II jih zasledimo poleg škocjanske nekropole Pod Brežcem in trnovskega sprimka predmetov, najdenega leta 1926/27 (t. 8: 1–4), tudi v skeletnih grobovih na Križni gori ter v žganih pokopih v Šmihelu in na Kolobarju nad Uncem.²⁶⁶ V teh grobnih sestavih se pogosto povezujejo z žičnatimi ločnimi fibulami, s polmesečastimi in očalastimi fibulami ter z železnim obročastim nakitom.²⁶⁷ V grobu 100 s Križne gore, ki je tudi antropološko opredeljen kot ženski, je bilo med drugim kar petdeset drobnih modrih jagod, dve z belimi očesci in štiri zelene jagode ter verižica iz enojnih obročastih členov – vse to okrasje je morda skupaj s tremi votlimi trikotnimi obeski sestavljalo ogrlico ali pektoral.²⁶⁸ Na Križni gori in Trnovem nastopajo tudi z mlajšim nakitom – iz stopnje Notranjska III, kot so polmesečasta fibula tipa Križna gora, večdelna očalasta s ploščico in ločna z votlimi lokom ter zapestnice iz bronaste pločevine.²⁶⁹ Votli trikotni obeski so znani še iz nekaterih notranjskih naselbin, in sicer s Čepne in Gradišča pri Knežaku, Ulake nad Starim trgov pri Ložu ter Ambroževega gradišča pri Slavini.²⁷⁰

V Posočju jih je razmeroma malo v primerjavi z drugimi oblikami obeskov in verjetno niso sestavljali ogrlic, temveč so bili obešeni na fibule. Najpogosteje jih

²⁶⁵ *Škocjan – Pod Brežcem*: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 15: 155/34; Guštin 1979, sl. 7 in 11; Teržan 2002, 91; *Zidanca pri Podnanosu*: Bratina 2014, 557–561, sl. 34.11/2; Teržan, Črešnar 2014, 706–707, 713–714.

²⁶⁶ *Kolobar nad Uncem*: Urleb 1956, t. 2: 2; *Križna gora*, gr. 25, 79 (ni prikazan v risbi), 100: Urleb 1974, t. 6: 10, 20: 7; Guštin 1979, sl. 9 in 11; *Škocjan – Pod Brežcem*, gr. 48: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 4: 48/1; *Šmihel – Pod Kaculjem*, gr. 8, 26, 33, 34/35, 39: Guštin 1973, 471, op. 36, t. 8: 2a,6; 1979, t. 38: 4, 40: 3, 42: 8, 43: 3,4,7.

²⁶⁷ Za datacijo glej še analizo fibul in obročastega nakita v tem poglavju.

²⁶⁸ Urleb 1974, 57, sl. 5.

²⁶⁹ *Križna gora*, žgani grob 69 ter skeletna grobova 72, 124: Urleb 1974, 54, t. 15: 3,17, 24: 13; *Trnovo*, gr. XCIX in 52 (t. 5E, 22). Za datacijo glej Guštin 1979, sl. 9 in 11.

²⁷⁰ Guštin 1979, t. 4: 3; Laharnar 2022, 257, t. 6: 42, 24: 30, 43: 23.

and Grave 7 from Zidanca near Podnanos, from the second half of the 9th century BC.²⁶⁵ In the Notranjska II phase, they continue to occur in the Škocjan – Pod Brežcem cemetery, also in the clump of artefacts found at Trnovo in 1926/27 (Pl. 8: 1–4), in inhumations at Križna gora and in cremations at Šmihel and Kolobar above Uncem.²⁶⁶ In these grave groups, hollow triangular pendants are often associated with wire bow fibulae, crescent-shaped and spectacle fibulae, as well as iron ring jewellery.²⁶⁷ The goods in Grave 100 from Križna gora, which is also anthropologically identified as the burial of a woman, included as many as fifty small blue beads, two with white eyes, four green beads and a chain of single annular links – all these ornaments may have formed a necklace or pectoral together with three hollow triangular pendants.²⁶⁸ At Križna gora and Trnovo, the pendants also occur with jewellery from the Notranjska III phase, for example with crescent-shaped fibulae of the Križna gora type, multi-part spectacle fibulae with a backing plate, fibulae with a hollow bow and bracelets of sheet bronze.²⁶⁹ The pendants are also known from several settlements in Notranjska, namely from Čepna and Gradišče near Knežak, Ulaka above Stari trg pri Ložu and Ambroževo gradišče near Slavina.²⁷⁰

They are relatively rare in Posočje compared with other forms of pendants and probably did not form necklaces, but were rather hung on fibulae. They are most often found in combinations with boat and spectacle fibulae (without the figure-of-eight), with knobbed and serpentine fibulae of different shapes, with Sveta Lucija and various long-footed, in some cases even Certosa fibulae; this repertoire indicates a time span from the Sv. Lucija Ic to IIB phases.²⁷¹ The examples from

²⁶⁵ *Škocjan – Pod Brežcem*: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 15: 155/34; Guštin 1979, Fig. 7 and 11; Teržan 2002, 91; *Zidanca near Podnanos*: Bratina 2014, 557–561, Fig. 34.11/2; Teržan, Črešnar 2014, 706–707, 713–714.

²⁶⁶ *Kolobar above Uncem*: Urleb 1956, Pl. 2: 2; *Križna gora*, Graves 25, 79 (not drawn), 100: Urleb 1974, Pl. 6: 10, 20: 7; Guštin 1979, Fig. 9 and 11; *Škocjan – Pod Brežcem*, Grave 48: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 4: 48/1; *Šmihel – Pod Kaculjem*, Graves 8, 26, 33, 34/35, 39: Guštin 1973, 471, Note 36, Pl. 8: 2a,6; 1979, Pl. 38: 4, 40: 3, 42: 8, 43: 3,4,7.

²⁶⁷ For the dating, also see the analysis of the fibulae and ring jewellery in this chapter.

²⁶⁸ Urleb 1974, 95, Fig. 5.

²⁶⁹ *Križna gora*, cremation Grave 69 and inhumation Graves 72, 124: Urleb 1974, 93, Pl. 15: 3,17, 24: 13; *Trnovo*, Graves XCIX and 52 (Pl. 5E, 22). For the dating, see Guštin 1979, Fig. 9 and 11.

²⁷⁰ Guštin 1979, Pl. 4: 3; Laharnar 2022, 256, Pl. 6: 42, 24: 30, 43: 23.

²⁷¹ *Tolmin*, Graves 129, 395: Svoljšak, Pogačnik 2001, Pl. 22: 18, 76: 8; *Most na Soči*: Marchesetti 1893, 6, 38, 62, 106, 132, Pl. 10: 6 (Grave 222), 12: 1 (Grave 1353), 24: 23 (Grave 846), 25: 8 (Grave 2387), 29: 1 (Grave 2945); Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, Pl. 14J: 2, 31B: 7, 62A: 9, 76A: 2, 79A: 5, 130A: 12, 145B: 12, 181C: 6, 184: 15, 225A:

zasledimo v kombinacijah s čolničastimi in očalastimi fibulami (brez osmice), z rtastimi in kačastimi fibulami različnih oblik ter s svetolucijskimi in različnimi dolgonožnimi fibulami, v nekaterih primerih celo s certoškimi; ta repertoar nakazuje časovni razpon njihovega pojava na tem območju od stopnje Sv. Lucija Ic do IIb.²⁷¹ V približno ta čas sodijo tudi istrski primerki votlih trikotnih obeskov, in sicer v stopnjo Istra IV (6. st. pr. n. št.).²⁷² Na Dolenjskem pa so znani le posamični votli trikotni obeski iz velikih halštatskih središč.²⁷³

Iz tanke bronaste pločevine so tudi votli diskasti obeski iz grobov 56 in 109 (sl. 6.14, t. 23: 8,9, 37A: 1), za katere ne najdemo ustreznih analogij niti v notranjsko-kraški regiji niti v njeni sosesčini. Izdelani so iz dveh kalotastih ploščic z iztolčeno bunčico v sredini, spojeni pa so podobno kot votli trikotni obeski, in sicer tako, da je rob ene ploščice zataknen v zapognjeni rob druge ploščice. Vsi trije obeski imajo na robu diametralno nasprotni luknjici. V bogatem grobu 56 z žganim pokopom nastopata dva taka obeska v kombinaciji s saltaleoni in obročastimi žičnatimi členi verižice ter okroglo ploščico z zakovicami, med pridatki so še ločni fibuli z votlim in asimetričnim razčlenjenim lokom ter polno ulite zapestnice (t. 23), ki kažejo na čas pokopa v stopnji Notranjska III (7. st. pr. n. št.).²⁷⁴ V žari groba 109 pa je bil poleg obeska samo še železen pasni obroček.²⁷⁵ Nekoliko podobne diskaste votle obeske ali t. i. bule zasledimo v japonskem prostoru kot sestavne dele ogrlic ali pektoralov, vendar v mlajšem času, v 6. in 5. st. pr. n. št.,²⁷⁶ v Istri pa tudi še v 4. st. pr. n. št.²⁷⁷

Prav tako ne najdemo povsem primerljivih okrasov, kot sta okrogli ploščici iz tanke bronaste pločevine v žarnem grobu 102 (t. 35B: 2,3). Sredina kalotastih ploščic je konkavno oblikovana in preluknjana, oster prelom, ki poteka koncentrično okoli jamice, pa okrašen z iztolče-

²⁷¹ Tolmin, gr. 129, 395: Svoljšak, Pogačnik 2001, t. 22: 18, 76: 8; *Most na Soči*: Marchesetti 1893, 6, 38, 62, 106, 132, t. 10: 6 (gr. 222), 12: 1 (gr. 1353), 24: 23 (gr. 846), 25: 8 (gr. 2387), 29: 1 (gr. 2945); Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, t. 14J: 2, 31B: 7, 62A: 9, 76A: 2, 79A: 5, 130A: 12, 145B: 12, 181C: 6, 184: 15, 225A: 8, 234A: 2, 253A: 5; Laharnar 2018, 229–230, sl. 7: 15–18, 10 (s kultnega prostora v naselbini). Za datacijo glej Teržan, Trampuž 1973, 424–428, t. 11: 20; Gabrovec 1987, 126–129, t. 13: 11.

²⁷² Mihovilič 2001, t. 22: 21, 47: 12, 53: 9; 2013, 232, sl. 152; 2021, 514.

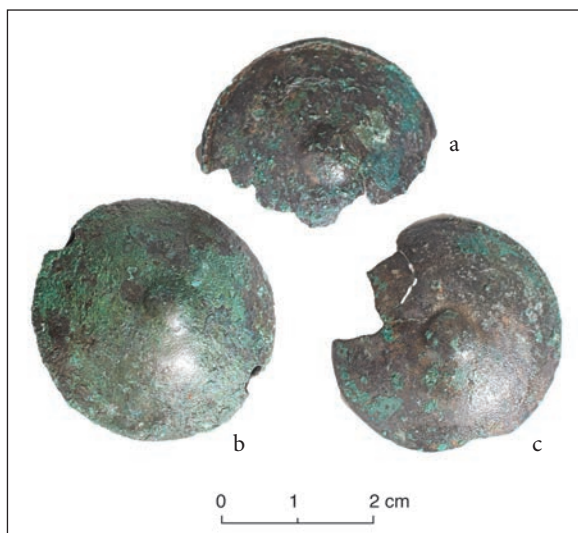
²⁷³ *Magdalenska gora*: Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004, t. 89A: 3, 161: 7; *Vače*: Stare 1955, t. 58: 4; *Veliki Vinji vrh* (*Šmarjeta*): Stare 1973, t. 52: 16, 18.

²⁷⁴ Glej analizo fibul in zapestnic v tem poglavju.

²⁷⁵ Glej analizo pasnih obročkov v tem poglavju.

²⁷⁶ *Kompolje*, gr. 45 in 47, *Prozor*: Drechsler-Bižić 1987, t. 45: 11; Bakarič (ur.) 2017, kat. št. 122.2, 130, 133.

²⁷⁷ *Nezakcij*, gr. V-25: Mihovilič 2001, t. 42: 8; 2013, 130, 132, sl. 179.

Sl. 6.14: Votli diskasti bronasti obeski iz grobov 56 (a,c) in 109 (b) (t. 23: 8,9, 37A: 1). (Foto: M. Prešeren.)

Fig. 6.14: Bronze hollow disc pendants from Graves 56 (a,c) and 109 (b) (Pl. 23: 8,9, 37A: 1). (Photo: M. Prešeren.)

Istria date roughly to the same time frame, to the Istra IV phase (6th century BC).²⁷² Only individual examples come from the large Hallstatt centres of Dolenjska.²⁷³

Also made of thin sheet bronze are the hollow disc pendants from Graves 56 and 109 (Fig. 6.14, Pl. 23: 8,9, 37A: 1), which have no known close parallels either in the Notranjska-Kras area or in its vicinity. They are made of two domed discs with a large embossed dot in the centre and joined together similarly as the triangular pendants, that is with the edge of one disc inserted into the folded edge of the other disc. All three pendants have a pair of holes at the edge, located diametrically across each other. Two such pendants were found in the rich cremation Grave 56 together with saltaleoni, annular chain links and a disc with rivets, two bow fibulae with a hollow, asymmetrical and gently knobbed bow, and solid cast bracelets (Pl. 23), which point to the burial taking place in the Notranjska III phase (7th century BC).²⁷⁴ Another disc pendant was found in the urn of Grave 109, together with an iron belt ring.²⁷⁵ Slightly

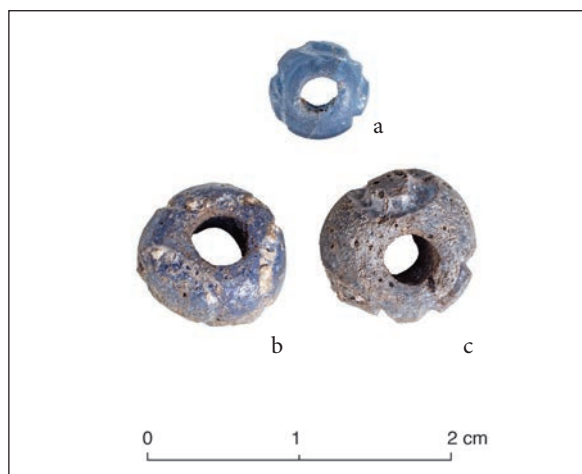
8, 234A: 2, 253A: 5; Laharnar 2018, 230–231, Fig. 7: 15–18, 10 (from the cult place within the settlement). For the dating, see Teržan, Trampuž 1973, 424–428, Pl. 11: 20; Gabrovec 1987, 126–129, Pl. 13: 11.

²⁷² Mihovilič 2001, Pl. 22: 21, 47: 12, 53: 9; 2013, 233, Fig. 152; 2021, 514.

²⁷³ *Magdalenska gora*: Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004, Pl. 89A: 3, 161: 7; *Vače*: Stare 1955, Pl. 58: 4; *Veliki Vinji vrh* (*Šmarjeta*): Stare 1973, Pl. 52: 16, 18.

²⁷⁴ See the analysis of the fibulae and bracelets in this chapter.

²⁷⁵ See the analysis of the belt rings in this chapter.

Sl. 6.15: Steklene jagode iz grobov 126 (a) in 41 (b,c) (t. 41B: 1, 19: 2,3). (Foto: M. Prešeren.)

Fig. 6.15: Glass beads from Graves 126 (a) and 41 (b,c) (Pl. 41B: 1, 19: 2,3). (Photo: M. Prešeren.)

nimi bunčicami. Luknjici sta nepravilne ovalne oblike in sta komplementarni, zato domnevamo, da bi lahko šlo za polovici okroglega dvodelnega obeska, v sredini morda speti z zakovico. V grobu so bile še enozankasta fibula s tordiranim lokom, večglava bronasta igla z vmesnimi svitki ter zapestnica iz bronaste pločevine (sl. 6.2, 6.11: b, t. 35B), vse opredeljene v stopnjo Notranjska IIIa.²⁷⁸ Nemara bi lahko podobne predmete videli v fragmentu okrogle bronaste pločevine, okrašene s koncentrično razporejenimi iztolčenimi bunčicami iz groba 274 Pod Brežcem v Škocjanu na Krasu.²⁷⁹

Steklene in jantarne jagode

Notranjska sodi med pokrajine, v katerih je bilo v starejši železni dobi stekleno in jantarno okrasje zelo redka dobrina. Na Trnovem sta bili v grobu 41 jagodi iz temnomodrega oziroma modrega neprosojnega stekla s tremi globoko vrezanimi očesci (sl. 6.15: b,c, t. 19: 2,3), po ena taka jagoda pa je ležala še v grobovih CXL, 115 in 126 (t. 7A: 1, 37B: 1, 41B: 1). V premeru merijo od 0,6 do 1 cm in pri večini se je v vrezih ohranila sled belega polnila.

Zasledimo jih na vseh večjih notranjsko-kraških grobiščih, pogosto v kombinaciji s polmesečastimi fibulami.²⁸⁰ Tudi v trnovskem grobu 126 (t. 41B) je bila

²⁷⁸ Glej analizo fibul, igel in zapestnic v tem poglavju.

²⁷⁹ Ruaro Loseri et al. 1977, t. 25: 274/3.

²⁸⁰ *Križna gora*, gr. 25, 72, 100, 103: Urleb 1974, t. 6: 6, 15: 21, 20: 9, 21: 3 (zelena); *Šmihel pod Nanosom – Pod Kaculjem, Mačkovc, Pod Mačkovcem*, gr. 32, 72, 85: Guštin 1979, t. 41: 8, 49: 10, 50: 7; *Škocjan – Pod Brežcem*, gr. 150: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 12: 150/10,11; *Zidanca pri Podnanosu*, gr. 7: Bratina 2014, 557–561, sl. 34.11/1.

similar hollow disc pendants, or ‘bullae’, were worn in the Iapodic area as parts of necklaces or pectorals, but later, in the 6th and 5th centuries BC,²⁷⁶ while those from Istria continue to be used in the 4th century.²⁷⁷

Neither are there any ornaments closely similar to the two discs of thin sheet bronze from urn Grave 102 (Pl. 35B: 2,3). The domed discs have a concave sunken part with a hole at the centre, while the sharp edge of the sunken part is ringed with embossed dots. The central holes are irregularly oval and complementary, suggesting the discs may together have formed a two-part disc pendant, perhaps joined by a rivet in the centre. The grave further held a single-looped fibula with a twisted bow, a bronze multi-knobbed pin with alternating ribs and knobs, and a sheet bronze bracelet (Fig. 6.2, 6.11: b, Pl. 35B) attributed to the Notranjska IIIa phase.²⁷⁸ A possible parallel may be the fragment of a round sheet bronze object decorated with a ring of embossed dots from Grave 274 at Škocjan – Pod Brežcem, in the Kras.²⁷⁹

Glass and amber beads

Notranjska is among the regions where glass and amber ornaments were very rare in the Early Iron Age. At Trnovo, two beads of dark blue or opaque blue glass with three deeply incised eyes were found in Grave 41 (Fig. 6.15: b,c, Pl. 19: 2,3) and one such bead in Graves CXL, 115 and 126 (Pl. 7A: 1, 37B: 1, 41B: 1), respectively. They measure between 0.6 and 1 cm in diameter and most bear traces of a white infill in the incisions.

Beads came to light in all the large cemeteries of Notranjska, often in combination with crescent-shaped fibulae.²⁸⁰ Grave 126 at Trnovo (Pl. 41B), for example, also held a large crescent-shaped fibula of the Križna gora type, which is representative of the Notranjska IIb/c–IIIa phases. In Grave 41, two beads were found together with a spectacle fibula and iron bracelets in the ashes under the urn, while the urn held two saltaleone pieces and a large fibula with a hollow bow characteristic of the Notranjska III phase. In the wide area from Uper Soča valley to Istria, glass beads of these types were

²⁷⁶ *Kompolje*, Graves 45 and 47, *Prozor: Drechsler-Bižić* 1987, Pl. 45: 11; Bakarić (ed.) 2017, Cat. Nos. 122.2, 130, 133.

²⁷⁷ *Nesactium*, Grave V-25: Mihovilić 2001, Pl. 42: 8; 2013, 133,135, Fig. 179.

²⁷⁸ See the analysis of the fibulae, pins and bracelets in this chapter.

²⁷⁹ Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 25: 274/3.

²⁸⁰ *Križna gora*, Graves 25, 72, 100, 103: Urleb 1974, Pl. 6: 6, 15: 21, 20: 9, 21: 3 (green); *Šmihel pod Nanosom – Pod Kaculjem, Mačkovc, Pod Mačkovcem*, Graves 32, 72, 85: Guštin 1979, Pl. 41: 8, 49: 10, 50: 7; *Škocjan – Pod Brežcem*, Grave 150: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 12: 150/10,11; *Zidanca near Podnanos*, Grave 7: Bratina 2014, 557–561, Fig. 34.11/1.

velika polmesečasta fibula tipa Križna gora, ki je predstavnica stopenj Notranjska IIB/c–IIIa. V grobu 41 sta bili jagodi najdeni skupaj z očalasto fibulo in železnimi zapestnicami v žganini pod žaro, v njej pa dva koščka saltaleonov in velika fibula z votlim lokom, ta je sicer značilna za stopnjo Notranjska III. Na širšem območju od zgornjega Posočja do Istre se tovrstne steklene jagode pojavljajo že v pozni bronasti dobi (Ha B), največkrat v ogrlicah skupaj z različnimi drugimi steklenimi in jantarnimi jagodami, saltaleoni ter votlimi trikotnimi obeski.²⁸¹

Na trnovskem grobišču so bile najdene tudi tri nekoliko večje steklene jagode neprosojne zelene barve – ena v grobu 89 iz stopnje Notranjska III in dve brez znane grobne celote leta 1926/27 (*t. 8B*: 14,15, 32A: 2). Primerljiva velika jagoda iz zelenega stekla je med pridatki skeletnega groba 100 na Križni gori iz stopnje Notranjska IIB/c, v katerem je skupaj z drugimi steklenimi jagodami in bronastimi obeski ter verižico nemara pripadala ogrlici.²⁸² Taka jagoda iz trnovskega groba 89 pa je nadeta na žičnati uhan (*sl. 6.12*),²⁸³ kar je sicer značilno za žičnati nakit, zlasti uhane iz časa 8. in 7. st. pr. n. št. pri skupnostih ob severni in vzhodni jadranski obali – predvsem pri Histrih²⁸⁴ in Liburnih,²⁸⁵ manj pri Japodih,²⁸⁶ le da so pri njih bolj kot steklene krasile tak nakit jantarne jagode.

Na Trnovem jantarnih jagod na območju grobišča, raziskanega leta 1978, niso odkrili niti jih ni med gradivom z izkopavanj Raffaella Battaglia leta 1926/27.²⁸⁷ O ogrlici iz jantarnih in modrih steklenih jagod ter saltaleonov iz naključno odkritega groba po letu 1978²⁸⁸ pa je že tekla beseda.²⁸⁹ Sestav pridatkov je podoben kot v skeletnih grobovih 25, 79 in 112 na Križni gori iz stopnje Notranjska IIB. Poleg križnogorskih grobov iz 8. in 7. st.

already in use in the Late Bronze Age (Ha B), mostly in necklaces together with different other glass and amber beads, with saltaleoni and hollow triangular pendants.²⁸¹

The Trnovo cemetery also revealed three slightly larger beads of opaque green glass: one in Grave 89 from the Notranjska III phase and two without a known grave group excavated in 1926/27 (*Pl. 8B*: 14,15, 32A: 2). A similar large green glass bead is among the goods of inhumation Grave 100 from Križna gora, attributed to the Notranjska IIB/c phase; it was found with other glass beads, with bronze pendants and a chain possibly forming a necklace.²⁸² Such a bead from Grave 89 at Trnovo is strung on a wire earring (*Fig. 6.12*).²⁸³ This is characteristic of the wire jewellery, especially earrings, worn from the 8th and 7th centuries BC in the communities living along the northern and eastern Adriatic coast – especially the Histri²⁸⁴ and Liburni,²⁸⁵ less the Iapodes,²⁸⁶ although their jewellery was adorned by amber beads, rather than those of glass.

As for the beads of amber, none were found during the 1978 excavations of the Trnovo cemetery, nor are they among the finds from the excavations that Raffaello Battaglia conducted in 1926/27.²⁸⁷ They are only recorded as part of the necklace from the above-mentioned grave discovered by chance after 1978,²⁸⁸ which also included blue glass beads and saltaleoni.²⁸⁹ The composition of the goods in this grave is similar to that of inhumation Graves 25, 79 and 112 from Križna gora dating to the Notranjska IIB phase. In addition to the Križna Gora graves from the 8th and 7th centuries BC (Notranjska II and III),²⁹⁰ amber beads are known as stray finds from Šmihel, but their shape and size

²⁸¹ Npr. Tolmin, gr. 113, 163, 188, 212, 222, 235, 236, 344, 424; Svoljšak, Pogačnik 2001, t. 21: 16,17, 29: 7, 33: 9, 37: 13,14, 40: 4, 43: 4, 64: 4, 66: 13, 83: 7,8; za datacijo glej Teržan 2002, 92–93; *Most na Soči*, gr. 880, 1205, 1537, 1701; Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, t. 88E: 6, 117H: 3, 142G: 5, 164A: 4; *Limska Gradina*, gr. 67; Mihovilić 1972, t. 32: 10; *Beram*, gr. 1: Kučar 1979, t. 1: 3. Za razprostranjenost glej še Blečić Kavur 2014, 64–65, sl. 29.

²⁸² Urleb 1974, t. 20: 5,7–9; Guštin 1979, sl. 9; Teržan, Črešnar 2014, 714–715.

²⁸³ Za datacijo groba glej analizo žičnatih uhanov v tem poglavju.

²⁸⁴ Cestnik 2009, t. 1: 2,3; Mihovilić 2013, 218, sl. 136 (v stopnji Istra III).

²⁸⁵ Batović 1987, 363, 366–367, sl. 20: 22,24,26, t. 37: 17, 39: 4 (v II. liburnski fazi).

²⁸⁶ Drechsler-Bižić 1987, t. 45: 4.

²⁸⁷ Battaglia 1927, 93–115.

²⁸⁸ Lazarevski Poklar 2000, 158; Poklar 2010b, 36–37; Guštin 2011, 41; Teržan 2021, 241, sl. 6.

²⁸⁹ Glej analizo obeskov iz bronaste žice v tem poglavju.

²⁸¹ E.g. Tolmin, Graves 113, 163, 188, 212, 222, 235, 236, 344, 424; Svoljšak, Pogačnik 2001, Pl. 21: 16,17, 29: 7, 33: 9, 37: 13,14, 40: 4, 43: 4, 64: 4, 66: 13, 83: 7,8; for the dating, see Teržan 2002, 93–94; *Most na Soči*, Grave 880, 1205, 1537, 1701; Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, Pl. 88E: 6, 117H: 3, 142G: 5, 164A: 4; *Limska Gradina*, Grave 67; Mihovilić 1972, Pl. 32: 10; *Beram*, Grave 1: Kučar 1979, Pl. 1: 3. For the distribution, also see Blečić Kavur 2014, 64–65, Fig. 29.

²⁸² Urleb 1974, Pl. 20: 5,7–9; Guštin 1979, Fig. 9; Teržan, Črešnar 2014, 714–715.

²⁸³ For the dating of the grave, see the analysis of the wire earrings in this chapter.

²⁸⁴ Cestnik 2009, Pl. 1: 2,3; Mihovilić 2013, 219, Fig. 136 (in the Istra III phase).

²⁸⁵ Batović 1987, 363, 366–367, Fig. 20: 22,24,26, Pl. 37: 17, 39: 4 (Phase II of the Liburnian group).

²⁸⁶ Drechsler-Bižić 1987, Pl. 45: 4.

²⁸⁷ Battaglia 1927, 93–115.

²⁸⁸ Lazarevski Poklar 2000, 158; Poklar 2010b, 36–37; Guštin 2011, 41; Teržan 2021, 241, Fig. 6.

²⁸⁹ See the analysis of the wire pendants in this chapter.

²⁹⁰ *Križna gora*, Graves 9, 25, 60, 72, 79, 112, 115, 124, 132 (pectoral spacer of amber): Urleb 1974, 98, Pl. 3: 3, 6: 7, 13: 4, 15: 20, 17: 2, 22: 11, 23: 3, 24: 14,15, 26: 2.

pr. n. št. (Notranjska II in III)²⁹⁰ so jantarne jagode znane kot posamične najdbe iz Šmihela, vendar bi te, sodeč po obliki in velikosti, lahko izhajale iz mlajšehalštatskih grobov.²⁹¹ Prav tako mlajša je jantarna ogrlica v sklopu t. i. malega zaklada iz Škocjana iz 4. st. pr. n. št., odkritega blizu obzidja tamkajšnjega gradišča.²⁹² V Istri, severni Dalmaciji in Liki se je jantar pojavil že v srednji in pozni bronasti dobi,²⁹³ v starejši železni dobi ga je bilo – tako kot steklenega nakita – veliko tudi na Dolenjskem in v Beli krajini,²⁹⁴ kar bi govorilo v prid domnevi, da je “jantarna pot” nekako zaobšla notranjsko-kraško regijo.

PASNI OBROČKI, PLOŠČICE IN GUMBI

Pasni obročki

V žarnih grobovih 92 in 109 na Trnovem je bil po en sklenjeni železni obroček ogletega oz. ovalnega preseka (*t.* 32B: 1, 37A: 2), a sta po premeru 4,4 cm in 3,9 cm premajhna, da bi lahko šlo za zapestnico. Po legi takih obročkov v predelu pasu v skeletnih grobovih 2 in 72 s Križne gore je mogoče sklepati, da je obroček pripadal pasu iz organske snovi. V obeh primerih je bil antropološko prepoznani ženski spol pokopane osebe. Podoben železni obroček je bil najden še v žarnem grobu 55, vsi trije primerki s tega najdišča pa so veliki med 3,5 in 4,9 cm v premeru.²⁹⁵ Ženska v grobu 72 je imela okoli vratu votle trikotne obeske, jantarno in modro stekleno jagodo, ob lobanji dvozankasto polmesečasto fibulo tipa Križna gora, na vsaki roki po eno železno trakasto zapestnico in glinen vijček ter ob nogah lončeni posodi,²⁹⁶ ki kažejo na čas pokopa v stopnji Notranjska IIIa. V drugih dveh grobovih je bil obroček edini kovinski pridatek; glede na to, da sta železna, bi lahko sodila že v stopnjo IIB.²⁹⁷

Tudi na Trnovem je bil v žaro groba 92 pridan samo železni obroček (*t.* 32B); stratigrafsko je ta pokop sočasen ali nekoliko mlajši od sosednjega, globlje vkopane groba 93 (*t.* 33A), v katerem je bil fragment fibule z masivnim asimetričnim in rahlo razčlenjenim lokom iz stopnje Notranjska III. V ta čas lahko uvrstimo tudi grob

²⁹⁰ Križna gora, gr. 9, 25, 60, 72, 79, 112, 115, 124, 132 (jantarni razdelilec pektoral): Urleb 1974, 62, t. 3: 3, 6: 7, 13: 4, 15: 20, 17: 2, 22: 11, 23: 3, 24: 14, 15, 26: 2.

²⁹¹ Šmihel, najdbe brez grobnih celot: Guštin 1979, t. 68: 45, 47, 56.

²⁹² Guštin 1973, t. 3: 6; Ruaro Loseri 1983, 150–151, sl. 26A, 26B.

²⁹³ Cwaliński 2020, 135–137, 170–171, sl. 1.

²⁹⁴ Križ, Turk 2003; Tecco Hvala 2012, 280–289, sl. 106 s seznamom.

²⁹⁵ Urleb 1974, t. 1: 14, 12: 4 (oba železna), 15: 19 (bronast).

²⁹⁶ Urleb 1974, 54–55, sl. 5 (antropološka opredelitev spola).

²⁹⁷ Za datacijo groba 72 in železnega nakita glej Guštin 1979, 27, sl. 9.

allow for the possibility they come from Late Hallstatt graves.²⁹¹ Also later is the amber necklace forming part of the ‘small hoard’ from Škocjan, dated to the 4th century BC and unearthed close to the rampart of the hillfort at Škocjan.²⁹² In Istria, northern Dalmatia and Lika, amber already appeared in the Middle and Late Bronze Ages.²⁹³ In the Early Iron Age it was also abundant – similarly as glass jewellery – in Dolenjska and Bela krajina,²⁹⁴ which indicates that the ‘Amber Route’ avoided the Notranjska-Kras area.

BELT RINGS, DISCS AND BUTTONS

Belt rings

Urn Graves 92 and 109 at Trnovo held single circular iron rings of either angular or oval section (*Pl.* 32B: 1, 37A: 2) and with the diameter of 4.4 cm and 3.9 cm, respectively, which is insufficient for a bracelet. The position in the waist area of similar rings from Križna gora, in inhumation Graves 2 and 72, suggests they belonged to a belt made of an organic material. Both individuals buried in Graves 2 and 72 were anthropologically identified as women. The Križna gora cemetery revealed another such iron ring, in cremation Grave 55, with all three examples measuring between 3.5 and 4.9 cm in diameter.²⁹⁵ The woman in Grave 72 was buried with hollow triangular pendants, an amber and a blue glass bead around her neck, a two-looped crescent-shaped fibula of the Križna gora type next to her skull, a pair of iron band bracelets, one on each hand, and ceramic spindle whorls, as well as two pottery vessels next to her feet,²⁹⁶ indicating she was interred in the Notranjska IIIa phase. In the other two graves, the ring was the only metal grave good; given that the rings are made of iron, they could already date to Notranjska IIB.²⁹⁷

At Trnovo, the iron ring from Grave 92 (*Pl.* 32B) was the sole good in the urn. Stratigraphically, this burial is contemporaneous with, or slightly later than the adjacent, more deeply dug Grave 93 (*Pl.* 33A), which held a fragment of a fibula with a solid, asymmetrical and gently knobbed bow from the Notranjska III phase. This is also the time frame for Grave 109 (*Pl.* 37A), in which the iron ring was associated with

²⁹¹ Šmihel, finds without known grave groups: Guštin 1979, Pl. 68: 45, 47, 56.

²⁹² Guštin 1973, Pl. 3: 6; Ruaro Loseri 1983, 150–151, Fig. 26A, 26B.

²⁹³ Cwaliński 2020, 135–137, 160–164, Fig. 1.

²⁹⁴ Križ, Turk 2003; Tecco Hvala 2012, 281–287, Fig. 106 with list.

²⁹⁵ Urleb 1974, Pl. 1: 14, 12: 4 (both iron), 15: 19 (bronze).

²⁹⁶ Urleb 1974, 93–94, Fig. 5 (anthropological identification of sex).

²⁹⁷ For the dating of Grave 72 and of the iron jewellery, see Guštin 1979, 60–61, Fig. 9.

109 (t. 37A), poleg železnega obročka je imel še diskasti votli obesek, enaka obeska pa sta bila v grobu 56 skupaj s fibulo z masivnim asimetričnim in razčlenjenim lokom (t. 23) ter še eno z votlim lokom.²⁹⁸

Okrogle ploščice in gumbi

Med okrasjem v grobovih 41, 89 in 102 iz stopenj Notranjska IIB in III²⁹⁹ je tudi po ena rahlo konveksna okrogla ploščica iz bronaste pločevine s premerom med 2 in 2,5 cm ter luknjico v sredini (t. 19: 9, 32A: 8, 35B: 4). Takšne ploščice v notranjsko-kraški regiji niso zelo pogoste najdbe, znane so iz Šmihela, z Gradišča nad Knežakom ter s Križne gore in Tržišča pri Cerknici,³⁰⁰ nekatere med njimi imajo v luknjico vdeto zakovico, kar bi kazalo na to, da so bile pritrjene na organsko podlago. Zakovico ima tudi velika okrogla ploščica iz trnovskega groba 56 s premerom 7,7 cm (t. 23: 7), podoben predmet je bil najden v grobu 96 iz Škocjana – Pod Brežcem iz stopnje Notranjska III.³⁰¹

Namig o njihovi funkciji bi lahko videli v japonskih pasovih iz 8.–7. st. pr. n. št., ki so bili sestavljeni iz okroglih ploščic z zakovico in manjših kalotastih gumbkov z zanko na spodnji strani. Dobro ohranjena najdba takega pasu iz Prozorja v Liki kaže, da so lahko imeli na zaključku še okrogel obroček za spenjanje, enak prej opisanim notranjskim primerkom.³⁰²

V skeletnem grobu 126 na Križni gori iz stopnje Notranjska III je bilo ob pasu odkritih petdeset drobnih kalotastih gumbkov s premerom 0,6 cm,³⁰³ kar dokazuje, da so tudi na Notranjskem z njimi krasili pasove. Pet nekoliko večjih kalotastih gumbkov (s premerom med 1,3 in 1,6 cm) je med posamičnimi najdbami z izkopavanj leta 1926/27 na Trnovem (t. 8: 18), podobni so zastopani v grobovih iz Škocjana – Pod Brežcem iz časa Notranjska I in III.³⁰⁴ Med pridatki trnovskega groba 52 pa je 5,5 cm velik gumb z drobno zanko (t. 22: 5), kakršen je bil na Križni gori najden ob levi rami okostja v grobu 112 iz

a hollow disc pendant. Identical pendants were found in Grave 56 together with a fibula with a solid asymmetrical and gently knobbed bow (Pl. 23) and a fibula with a hollow bow.²⁹⁸

Discs and buttons

The ornaments from Graves 41, 89 and 102, dating to the Notranjska IIB and III phases,²⁹⁹ include single slightly convex discs of sheet bronze with a diameter between 2 and 2.5 cm and a hole in the centre (Pl. 19: 9, 32A: 8, 35B: 4). Such discs are not very common finds in Notranjska and have come to light at Šmihel, Gradišče above Knežak, Križna gora and Tržišče near Cerknica.³⁰⁰ Some have a rivet in the central hole, indicating they were attached to an object of organic material. The large round disc from Grave 56 at Trnovo, measuring 7.7 cm in diameter, also has a rivet (Pl. 23: 7). A similar object dating to Notranjska III was found in Grave 96 at Škocjan – Pod Brežcem.³⁰¹

We might speculate on the function of these discs by considering the Iapodic belts of the 8th–7th centuries BC, which consisted of discs with a rivet and small domed buttons with a loop on the underside. The well-preserved example from Prozor in Lika indicates such belts may have had a ring for fastening at the terminal, identical to the above-discussed rings unearthed in Notranjska.³⁰²

Inhumation Grave 126 from Križna gora, dating to Notranjska III, revealed fifty small domed buttons with a diameter of 0.6 cm in the waist area,³⁰³ which proves that people in Notranjska used such buttons to decorate their belts. Five slightly larger domed buttons (between 1.3 and 1.6 cm in diameter) are among the stray finds from the 1926/27 excavations at Trnovo (Pl. 8: 18), and similar ones come from the graves from Škocjan – Pod Brežcem, dating to Notranjska I–III.³⁰⁴ The goods from Grave 52 at Trnovo include a 5.5 cm large button with a small loop (Pl. 22: 5), such as the button from inhumation Grave 112 at Križna gora unearthed near the left shoulder of

²⁹⁸ Glej analizo fibul in obeskov iz bronaste pločevine v tem poglavju.

²⁹⁹ Za datacijo glej analizo fibul in obročastega nakita v tem poglavju.

³⁰⁰ *Gradišče nad Knežakom*: Laharnar 2022, t. 27: 70; *Križna gora*: Urleb 1974, t. 2: 7; *Šmihel*: Guštin 1979, t. 47: 4, 69: 2–6; *Tržišče pri Cerknici*: Guštin 1979, t. 25: 9, 10.

³⁰¹ Ruaro Loseri et al. 1977, t. 8: 96/4. Podobni zakovici s pravokotno zanko sta bili tudi v grobovih 41 in 56 na Trnovem (t. 19: 8, 23: 4).

³⁰² Bakarić (ur.) 2017, 50–51, kat. št. 48 in 49.

³⁰³ Urleb 1974, 60, t. 25: 6. En gumb z večjim premerom (1,3 cm) in bolj oglati zanko je bil najden v grobu 117 z žganim pokopom (ibid., 59, t. 23: 13).

³⁰⁴ Grobovi 11, 116, 155, 186: Ruaro Loseri et al. 1977, t. 2: 11/3, 10: 116/5, 15: 155/46, 18: 186/2; za datacijo glej Guštin 1979, sl. 7 in 11.

²⁹⁸ See the analysis of the fibulae and pendants of sheet bronze in this chapter.

²⁹⁹ For the dating, see the analysis of the fibulae and ring jewellery in this chapter.

³⁰⁰ *Gradišče above Knežak*: Laharnar 2022, Pl. 27: 70; *Križna gora*: Urleb 1974, Pl. 2: 7; *Šmihel*: Guštin 1979, Pl. 47: 4, 69: 2–6; *Tržišče near Cerknica*: Guštin 1979, Pl. 25: 9, 10.

³⁰¹ Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 8: 96/4. Similar rivets with a rectangular loop were also found in Graves 41 and 56 at Trnovo (Pl. 19: 8, 23: 4).

³⁰² Bakarić (ed.) 2017, 50–51, Cat. Nos. 48 and 49.

³⁰³ Urleb 1974, 97, Pl. 25: 6. One button of a greater diameter (1.3 cm) and a more angular loop was found in cremation Grave 117 (ibid., 96, Pl. 23: 13).

³⁰⁴ Graves 11, 116, 155, 186: Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 2: 11/3, 10: 116/5, 15: 155/46, 18: 186/2; for dating, see Guštin 1979, Fig. 7 and 11.

stopnje Notranjska I Ib.³⁰⁵ V Posočju najdeni sprimki drobnih kalotastih gumbkov napeljujejo na misel, da bi lahko bili prišiti kot okrasje na slavnostnih oblačilih, pretežno iz mlajšega halštatskega obdobja (stopnje Sv. Lucija I Ia–c),³⁰⁶ na japonskem območju so krasili njihova tipična pokrivala,³⁰⁷ različno veliki bronasti kalotasti gumbi so prav tako znani z istrskih najdišč in kvarnerskega območja.³⁰⁸

Tudi za gumbe s trnastim ali zaobljenim izrastkom na vrhu iz trnovskih grobov 41, 53 in XCVII (t. 6A: 1, 19: 7, 21D: 2) najdemo najboljše analogije v notranjsko-kraški regiji na Križni gori³⁰⁹ in v Mušji jami pri Škocjanu³¹⁰ ter tudi v Posočju³¹¹ in v japonskem prostoru iz obdobja 8.–7. st. pr. n. št.³¹²

DRUGI KOVINSKI PREDMETI

Pripomočki

Iz groba 53 z žganim pokopom se je ohranil koničasti del kline manjšega železnega noža (t. 21D: 3); najden je bil skupaj z lončenimi črepinjami, bronastim gumbom in enodelno očalasto fibulo, ki je tipična prvina oprav predvsem v stopnji Notranjska I Ib/c.³¹³ V grobovih notranjsko-kraške skupnosti iz starejše železne dobe sicer ni bilo veliko orodja ali delovnih pripomočkov. Najstarejši ohranjeni grobni kontekst s podobnim železnim nožem predstavlja grob 272 iz Škocjana – Pod Brežcem, v njem je bila med drugim ločna fibula z dvema gumboma jadransko-japonske variante po Teržanovi, verjetno iz 10. st. pr. n. št. oz. stopnje Notranjska I po Guštinu.³¹⁴ Na tamkajšnjem grobišču je bil najden še en železni nož (na njem so ohranjeni tudi ostanki lesenega držaja), in sicer v grobu 213 skupaj z odlomki bronaste skodele s presegačim ročajem, časovno opredeljene v stopnjo Notranjska I Ib.³¹⁵ Na Križni gori nastopa železni nož v

³⁰⁵ Urleb 1974, t. 22: 9; Guštin 1979, sl. 9.

³⁰⁶ Laharnar 2018, 231–233, sl. 4: 25, 8: 1, 11: 2. Glej še Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, npr. t. 59A: 6, 98: 9, 104: 5, 152H: 5; Mlinar 2020, 29, 77, 12A: 2–27, 37: 14–20.

³⁰⁷ Bakarić (ur.) 2017, 51, kat. št. 46.

³⁰⁸ Gabrovec, Mihovilić 1987, t. 30: 9,10,21; Blečić Kavur 2014, sl. 59: 145,149,150, t. 1: 167.

³⁰⁹ Urleb 1974, t. 3: 26, 22: 4.

³¹⁰ Borgna et al. 2016, t. 32: 7, 66: 4.

³¹¹ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, t. 160D: 6.

³¹² Bakarić (ur.) 2017, kat. št. 45.

³¹³ Glej analizo fibul v tem poglavju.

³¹⁴ Ruaro Loseri et al. 1977, t. 23: 272/1–4; za datacijo glej Guštin 1979, 18, 22–23; Gabrovec 1987, 155; za opredelitev jadransko-japonske variante fibul z dvema gumboma na loku glej Teržan 2016a, 238–239, 251.

³¹⁵ Ruaro Loseri et al. 1977, t. 19: 213/1,2; Guštin 1979, 30, sl. 11.

the individual buried in the Notranjska I Ib phase.³⁰⁵ The clumps of small domed buttons found in Posočje suggest they could have been sewn onto ceremonial garments as decoration, predominantly in the Late Hallstatt period (Sv. Lucija I Ia–c).³⁰⁶ In the Iapodic area, they adorned their typical headdress.³⁰⁷ Bronze domed buttons of different sizes are also known from Istria and the Kvarner area.³⁰⁸

For the buttons with a pointed or rounded knob at the top from Graves 41, 53 and XCVII at Trnovo (Pl. 6A: 1, 19: 7, 21D: 2) as well, the closest parallels from the Notranjska-Kras area come from Križna gora³⁰⁹ and Mušja jama near Škocjan,³¹⁰ while other parallels are known from Posočje³¹¹ and the Iapodic area, dating to the 8th–7th century BC.³¹²

OTHER METAL OBJECTS

Tools

Cremation Grave 53 held the blade tip of a small iron knife (Pl. 21D: 3), found together with pottery sherds, a bronze button and a one-part spectacle fibula as an element mainly characteristic of the costumes in the Notranjska I Ib/c phase.³¹³ In general, the graves of the Notranjska-Kras community in the Early Iron Age contained few tools or implements. The earliest surviving funerary context with a similar iron knife is Grave 272 from Škocjan – Pod Brežcem, the goods from which include a bow fibula with two knobs of the Adriatic-Iapodic variant according to Teržan, probably from the 10th century BC, or the Notranjska I phase according to Guštin.³¹⁴ Another iron knife (with surviving remains of a wooden handle) was found in Grave 213 of the same cemetery, together with fragments of a bronze bowl with a high handle dating to the Notranjska I Ib phase.³¹⁵ At Križna gora, an iron knife was unearthed in urn Grave 131 in combination with a bronze multi-knobbed pin

³⁰⁵ Urleb 1974, Pl. 22: 9; Guštin 1979, Fig. 9.

³⁰⁶ Laharnar 2018, 231–233, Fig. 4: 25, 8: 1, 11: 2. Also see Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, e.g. Pl. 59A: 6, 98: 9, 104: 5, 152H: 5.

³⁰⁷ Bakarić (ed.) 2017, 51, Cat. No. 46.

³⁰⁸ Gabrovec, Mihovilić 1987, Pl. 30: 9,10,21; Blečić Kavur 2014, Fig. 59: 145,149,150, Pl. 1: 167.

³⁰⁹ Urleb 1974, Pl. 3: 26, 22: 4.

³¹⁰ Borgna et al. 2016, Pl. 32: 7, 66: 4.

³¹¹ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, Pl. 160D: 6.

³¹² Bakarić (ed.) 2017, Cat. No. 45.

³¹³ See the analysis of the fibulae in this chapter.

³¹⁴ Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 23: 272/1–4; for the dating, see Guštin 1979, 18, 22–23; Gabrovec 1987, 155; for the identification of an Adriatic-Iapodic variant of the fibulae with two knobs on the bow, see Teržan 2016a, 239–240, 253.

³¹⁵ Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 19: 213/1,2; Guštin 1979, 62, Fig. 11.

žarnem grobu 131 v kombinaciji z večglavo bronasto iglo in vmesnimi svitki, ki je značilna za stopnjo Notranjska III.³¹⁶ V Šmihelu – Pod Kaculjem ga zasledimo v grobu 59 skupaj z bronasto žico okroglega preseka – verjetno gre za iglo, vendar je preslabo ohranjena, da bi bila tipološko opredeljiva.³¹⁷ Ti primeri predstavljajo redke najdbe železnih nožev v grobovih na tem območju in hkrati nakazujejo njihovo dolgotrajno pojavljanje – od stopnje Notranjska I, kamor se uvršča nož iz škocjanskega groba 272, ki spada med najzgodnejše železne predmete v jugovzhodnoalpskem prostoru,³¹⁸ pa do konca stopnje III, kot kaže grobni sestav s Križne gore.³¹⁹

V grobu 75 z dvojnimi pokopom je v žganini na dnu jame ležalo rezilo skupaj s koščkom bronaste pločvine in dvozankasto železno ločno fibulo (*sl. 6.1: c, t. 27F: 1,3,4*), s katero lahko prvi pokop datiramo v stopnjo Notranjska IIb, drugi pokop v žaro, postavljeno na to žganino, pa po pridani večglavi igli z železnim jedrom in bronastima glavicama (*t. 27F: 1*) v stopnjo III (7. st. pr. n. št.).³²⁰ Bronasto rezilo (*t. 27F: 3*) po luničasti obliki spominja na britve. Klina z rahlo odebeljenim notranjim robom, ki se postopno stanjša v oster zunanji rob, je na enem koncu odlomljena, manjka ji tudi zaključek drugega konca, kjer je nameščena bronasta zakovica za pritrđitev držaja.

Čeprav funkcije tega predmeta zaradi nepopolne ohranjenosti ni mogoče z gotovostjo opredeliti, bi lahko v njem prepoznali nekaj skupnih oblikovnih značilnosti z enoreznimi bronastimi britvami, ki imajo držaj izdelan posebej in prikovičen na rezilo. Vera Bianco Peroni je take primerke z Apeninskega polotoka združila v skupino t. i. lunastih britev tipa Sirolo-Numana (*rasoi lunati tipo Sirolo-Numana*), večinoma imajo na notranjem robu grbo, pojavljajo pa se v časovnem okviru od konca 9. do začetka 8. st. pr. n. št.³²¹ Primerjav za trnovsko rezilo na Notranjskem ni, bronaste britve iz moških grobov v Škocjanu na Krasu so drugačnega oblika in tudi starejše, saj sodijo v stopnjo Notranjska I (10. in 9. st. pr. n. št.).³²² Če bi bil luničasto oblikovani predmet iz trnovskega groba 75 dejansko britev, bi šlo za anahronistični element v tem grobnem sestavu in retardacijo pojava britev v notranjski regiji.

Šivanko lahko prepoznamo v kosu bronaste žice, najdenem skupaj z odlomkom železne žice in lončeno

³¹⁶ Urleb 1974, t. 26: 3,4; Guštin 1973, 473; 1979, 27, sl. 10.

³¹⁷ Guštin 1979, t. 43: 19,20.

³¹⁸ Trampuž Orel 2012, 32, sl. 3: 5–7.

³¹⁹ Guštin 1979, sl. 10.

³²⁰ Glej analizo fibul in igel v tem poglavju.

³²¹ Bianco Peroni 1979, 60–63, t. 25: 309–324, 26: 325,326, 114A.

³²² Škocjan – Pod Brežcem, gr. 130, 136, 165, 274: Ruaro Loseri et al. 1977, 84–86, 93–94, t. 11: 130/8, 12: 136, 34: 274/2; Righi 1982, t. 6: Cq2 17/2; Guštin 1979, 18, 22–23, sl. 7; Gabrovec 1987, 155; Teržan 2016c, 419.

with alternating ribs and knobs, which is characteristic of the Notranjska III phase.³¹⁶ At Šmihel – Pod Kaculjem, a knife was found in Grave 59 in combination with a round-sectioned bronze wire – probably a dress pin that is insufficiently preserved to allow a typo-chronological identification.³¹⁷ These examples represent rare finds of iron knives in the graves of the Notranjska-Kras group, while at the same time indicate their long duration, lasting from the Notranjska I phase (knife from Grave 272 at Škocjan that is also one of the earliest iron objects in the south-eastern Alpine area)³¹⁸ to the end of Notranjska III (Grave 131 from Križna gora).³¹⁹

Grave 75 with a double burial held a blade that lay in the ashes at the bottom of the pit together with a piece of sheet bronze and an iron double-looped bow fibula (*Fig. 6.1: c, Pl. 27F: 1,3,4*) that dates the first burial to Notranjska IIb. The second burial, in an urn placed on top of the ashes, can be dated to Notranjska III (7th century BC) on the basis of the multi-knobbed pin with an iron core and two bronze knobs (*Pl. 27F: 1*).³²⁰ The bronze blade (*Fig. 6.1: c, Pl. 27F: 3*) resembles razors in its lunate shape. It has a slightly thickened back that gradually thins into a sharp edge. It is broken at both ends and has a rivet at one end that secured the handle.

The blade is incompletely preserved and hence its function cannot be identified with certainty, though it does have certain formal commonalities with the single-edged bronze razors with a separately made handle rivetted to the blade. Vera Bianco Peroni has joined such examples from the Apennine Peninsula into the group of Sirolo-Numana type lunate razors (*rasoi lunati tipo Sirolo-Numana*), most of which have a ridge on the back and were in use from the late 9th to the early 8th century BC.³²¹ There are no parallels for this blade in Notranjska, as the bronze razors from the male burials at Škocjan in the Kras are of a different shape and also earlier, from the Notranjska I phase (10th and 9th centuries BC).³²² If the lunate object from Grave 75 at Trnovo was indeed a razor, it would have been an anachronistic element in this grave group and a retardation of the occurrence of razor blades in Notranjska.

The piece of bronze wire, found together with a fragment of iron wire and a pottery sherd in cremation

³¹⁶ Urleb 1974, Pl. 26: 3,4; Guštin 1973, 473; 1979, 60–61, Fig. 10.

³¹⁷ Guštin 1979, Pl. 43: 19,20.

³¹⁸ Trampuž Orel 2012, 21–23, Fig. 3: 5–7.

³¹⁹ Guštin 1979, Fig. 10.

³²⁰ See the analysis of the fibulae and pins in this chapter.
³²¹ Bianco Peroni 1979, 60–63, Pl. 25: 309–324, 26: 325,326, 114A.

³²² Škocjan – Pod Brežcem, Graves 130, 136, 165, 274: Ruaro Loseri et al. 1977, 84–86, 93–94, Pl. 11: 130/8, 12: 136, 34: 274/2; Righi 1982, Pl. 6: Cq2 17/2; Guštin 1979, 18, 22–23, Fig. 7; Gabrovec 1987, 155; Teržan 2016c, 420 (467).

črepinjo v grobu 65 z žganim pokopom (*t. 25D: 1*); ušesce je odlomljeno, vendar ga nakazuje na enem delu ohranjeni žleb, odlomljen je tudi koničasti del. To rokodelsko orodje ali pripomoček, ki so ga uporabljali za šivanje različnih materialov, se skozi čas ni kaj dosti spreminjalo. Z notranjskih najdišč je znana samo še ena šivanka med najdbami brez ohranjenih grobnih celot s Tržišča pri Cerknici, zato je ni mogoče časovno opredeliti,³²³ medtem ko jih v grobovih iz starejše železne dobe na Križni gori in v Šmihelu ne zasledimo. Nekaj primerkov je znanih z območja Škocjana na Krasu – v grobu 132 Pod Brežcem je bila bronasta šivanka menda edini kovinski pridatek,³²⁴ prav tako v nedavno odkritem grobu med Škocjanom in Matavunom,³²⁵ tretji primerek pa je v sklopu depojskih najdb s kultno-daritvenega prostora v Mušji jami.³²⁶ Odlomek železne žice, ki spremlja bronasto šivanko v trnovskem grobu 65, bi lahko pripadal železni igli z uvito glavico (*t. 25: 2*), značilni za stopnji Notranjska IIB/c–IIIA.³²⁷

KOVINSKO POSODJE

Z območja grobišča, raziskanega leta 1978, je med najdbami zunaj grobov odlomek posode iz bronaste pločevine z rahlo odebeljenim ustjem (*t. 42B: 2*). Najden je bil v sondi VII dva metra zahodno od groba 35 (*sl. 4.12*).³²⁸ Okrašen je s snopi žarkastih vrezov v obliki trikotnikov, ki so nanizani vodoravno pod ustjem ter zgoraj in spodaj omejeni z vrezano linijo, pod njimi sledi plitvo vrezan okras v obliki mrežastih pasov, razvrščenih v obliki meandra. Gre za odlomek zelo razširjene oblike skodel s presegajočim trakastim ročajem, ki jih zasledimo na večini notranjsko-kraških grobišč iz starejše železne dobe pa tudi med kultno-daritvenimi predmeti v Mušji jami,³²⁹ le na Tržišču pri Cerknici in v Šmihelu jih ni.

Na Križni gori sta bili dve taki skodeli v grobu 3 z žganim pokopom, datiranjem v stopnjo Notranjska

Grave 65, can be identified as a needle (*Pl. 25: 1*). The eye is largely broken off, but indicated by the groove at one end; the tip is also missing. Needles were generally used for sewing various materials and have not changed much over time. A single other needle is known in Notranjska, recorded among the undatable finds without preserved grave groups from Tržišče near Cerknica,³²³ while no needles have been recovered from the Early Iron Age graves at Križna gora and Šmihel. Several examples came to light in the Škocjan area, in the Kras. One of these, a bronze needle, was found in Grave 132 at Pod Brežcem, reportedly the sole metal grave good.³²⁴ The second one was found in the recently unearthed grave between Škocjan and Matavun,³²⁵ while the third one is among the objects from the cult offering site in Mušja jama.³²⁶ The fragment of iron wire accompanying the bronze needle in Grave 65 at Trnovo could belong to an iron roll-headed pin (*Pl. 25: 2*), such as are characteristic of the Notranjska IIB/c–IIIA phases.³²⁷

METAL VESSELS

The part of the Trnovo cemetery excavated in 1978 revealed numerous finds outside graves, among them a fragment of a vessel of sheet bronze with a slightly thickened rim (*Pl. 42B: 2*). It was found in Trench VII two metres west of Grave 35 (*Fig. 4.12*).³²⁸ It bears incised decoration consisting of radiate incisions forming a pattern of hanging triangles below the rim, followed downwards by a horizontal hatched band and a hatched meander. It is a fragment of a very widespread form of bowls with a high strap handle, such as came to light at most Early Iron Age cemeteries of the Notranjska-Kras group, as well as in the cult offering place at Mušja jama,³²⁹ only absent at Tržišče near Cerknica and Šmihel.

Two such bowls were found at Križna gora, in cremation Grave 3 dated to Notranjska IIB.³³⁰ Roughly

³²³ Guštin 1979, t. 25: 30. Najdbe s tega najdišča časovno segajo od stopnje Notranjska I do VIII (1. st. pr. n. št.) s prekinitvami v stopnjah VI in VII, glej Guštin 1973, tab. 1: 21.

³²⁴ Ruaro Loseri et al. 1977, 84, sl. 17: 57.

³²⁵ Poročilo Vojaković 2022, 58–59, 164, t. 3: 42–44. Gre za grob 2, iz katerega je bil radiokarbonsko datiran vzorec žgane kosti, ki kaže na pokop med koncem 12. in prvo polovico 10. st. pr. n. št. (1130–973 BC).

³²⁶ Borgna et al. 2016, t. 31: 7; Turk 2016b, 210–211.

³²⁷ Glej analizo igel v tem poglavju.

³²⁸ Glej tu poglavje 12 (Katalog grobov in najdb).

³²⁹ Mojca Jereb je v študiji bronastih posod iz Slovenije uvrstila boljše ohranjene primerke skodel iz Notranjske in s Krasa v skupino majhnih skled ali skodel. Edina skodela iz te skupine, ki ni iz notranjsko-kraške regije, je primerek iz Šmarjeških Toplic na Dolenjskem iz stopnje Podzemelj 2 (Jereb 2016, 111–112, t. 138: 302–305, 139: 306, op. 137).

³²³ Guštin 1979, Pl. 25: 30. The finds from this site span from Notranjska I to VIII (1st century BC), with interruptions in Notranjska VI and VII, see Guštin 1973, Tab. 1: 21.

³²⁴ Ruaro Loseri et al. 1977, 84, Fig. 17: 57.

³²⁵ Report Vojaković 2022, 58–59, 164, Pl. 3: 42–44. It is Grave 2, the cremated bone sample from which was radiocarbon dated between the late 12th and the first half of the 10th century BC (1130–973 BC).

³²⁶ Borgna et al. 2016, Pl. 31: 7; Turk 2016b, 210–211.

³²⁷ See the analysis of the fibulae in this chapter.

³²⁸ See Chapter 12 ('Catalogue of graves and finds').

³²⁹ In her study of bronze vessels from Slovenia, Mojca Jereb classified the well-preserved examples of bowls from Notranjska and the Kras in the group of small dishes or bowls. The only bowl in this group not from Notranjska or the Kras is an example from Šmarješke Toplice in Dolenjska, dated to the Podzemelj 2 phase (Jereb 2016, 111–112, Pl. 138: 302–305, 139: 306, Note 137).

³³⁰ Urleb 1974, Pl. 1: 5,6; for the dating, see Guštin 1979,

IIB.³³⁰ Bolj ali manj lahko v ta čas uvrstimo tudi edini ohranjeni grob s Kolobarja nad Uncem, v katerem je bil odlomek bronaste skodele z okrasom skupaj z enodelno očalasto fibulo in dvozankasto polmesečasto fibulo tipa Križna gora ter bronastim nožem.³³¹ Na Starem gradu nad Uncem je bil najden le trakasti ročaj take posode.³³² V Škocjanu na Krasu je bilo v grobu 213 Pod Brežcem več okrašenih kosov skodele in trakasti ročaj, baza podobnega ročaja je ohranjena še iz groba 221, oba pa sta datirana v stopnjo Notranjska IIB.³³³ Ostanki bronastih skodel so prepoznani tudi v nekaterih odlomkih okrašene bronaste pločevine iz Mušje jame, najbolje ohranjeno skodelo med njimi je Elisabetta Borgna časovno umestila na prehod iz pozne bronaste v železno dobo (9./8.–7. st. pr. n. št.).³³⁴

Na istrskem polotoku so podobne bronaste skodele ali sklede znane z najdišč Kaštel pri Bujah, Nezakcij in Beram pri Pazinu, kjer se pojavljajo v časovnem razponu od zadnjega desetletja 8. st. do konca 7. st. pr. n. št. (stopnja Istra III).³³⁵ Morda je bila na tem območju delavnica, v kateri bi lahko bil izdelan trnovski primerki skodele, ki ima podobno rahlo odebeljeno ustje kot skodele iz Nezakcija in okras kot večja skodela iz groba 78 v Beramu.

LONČENINA

Na leta 1978 raziskanem območju je bila lončenina najdena v 59 žarnih in 28 žganih pokopih, medtem ko je med gradivom z izkopavanj leta 1926/27 ohranjena iz 43 grobnih kontekstov.³³⁶ Na splošno je slabo ohranjena, največkrat dno in manjši deli ostenj ter redkeje ustij, zato jo je v večini primerov težko tipološko opredeliti. Delno ali v celoti je bilo mogoče rekonstruirati le žare iz grobov 29, 33, 52, 57, 58, 67, 69, 77, 79, 80, 83, 85, 88, 93, 95, 100, 108, 109, 115, 118, 121, 122 in 126 (*t.15B*: 1, *17A*: 1, *22*: 1, *24A*: 1, *24B*: 2, *26A*: 2, *26B*: 1, *28B*: 2, *29A*:

³³⁰ Urleb 1974, t. 1: 5,6; za datacijo glej Guštin 1979, 27, sl. 10.

³³¹ Urleb 1956, t. 1: 4. Bronasti nož s tulastim nasadiščem za držaj in močno poudarjenim profiliranim hrbtom ima značilnosti nožev tipa Nazari, ki so bili v venetskem prostoru v uporabi v 8. st. pr. n. št. (Bianco Peroni 1976, 48–49, t. 26: 197), medtem ko je po poševnih vrezih na prehodu iz rezila v nasadišče soroden nožem, ki so blizu tipu S. Francesco, npr. iz groba 39 Benacci-Caprara (Bologna) iz druge polovice 8. st. pr. n. št. (Bianco Peroni 1976, 45–47, t. 24: 178).

³³² Bavdek 2009, t. 1: 6.

³³³ Ruaro Loseri et al. 1977, t. 19: 213/1, 20: 221/4. Za datacijo glej Guštin 1979, 30, sl. 11.

³³⁴ Borgna et al. 2016, t. 19: 3, 61: 5; Borgna 2016, 177–179.

³³⁵ *Beram*: Kučar 1979, t. 9: 2,6; *Kaštel pri Bujah*: Cestnik 2009, 34–38, sl. 14, t. 29: 1; Mihovilić 2013, 198, 200, sl. 116; *Nezakcij*: Mihovilić 2001, t. 19: 3,4.

³³⁶ Za opredelitev načina pokopa v grobovih, izkopanih 1926/27, ni dovolj podatkov.

the same time frame applies to the only surviving grave from Kolobar above Unec, which held a fragment of a decorated bronze bowl together with a one-part spectacle fibula, a two-looped crescent-shaped fibula of the Križna gora type and a bronze knife.³³¹ Only the strap handle of such a vessel was found at Stari grad above Unec.³³² At Škocjan in the Kras, Grave 213 of the Pod Brežcem cemetery held several decorated pieces of a bowl and a strap handle, while the base of a similar handle was found in Grave 221; both burials date to Notranjska IIB.³³³ Remains of bronze bowls have also been identified in some fragments of decorated sheet bronze from Mušja jama; Elisabetta Borgna dated the best preserved of these to the transition from the Late Bronze to the Iron Age (9th/8th–7th century BC).³³⁴

On the Istrian Peninsula, similar bronze bowls or dishes are known from Kaštel near Buje, Nesactium and Beram near Pazin, where they occur between the last decade of the 8th century and the late 7th century BC (Istra III).³³⁵ A workshop may have been active in this area, which may also have produced the bowl from Trnovo that has a slightly thickened rim similarly as the bowls from Nesactium and a decoration similar to the large bowl from Grave 78 at Beram.

POTTERY

In the area investigated in 1978, pottery was found in 59 urn and 28 simple cremation graves, while the surviving pottery from the 1926/27 excavations comes from 43 graves.³³⁶ The pottery from 1978 is generally poorly preserved, mostly consisting of base and small body sherds, less frequently rims, making the typological identification challenging in most cases. We were only able to partially or completely reconstruct the urns from Graves 29, 33, 52, 57, 58, 67, 69, 77, 79, 80, 83, 85, 88, 93, 95, 100, 108, 109, 115, 118, 121, 122 and 126 (*Pl. 15B*: 1, *17A*: 1, *22*: 1, *24A*: 1, *24B*: 2, *26A*: 2, *26B*:

60–61, Fig. 10.

³³¹ Urleb 1956, Pl. 1: 4. The bronze knife with a socketed handle and a markedly convex profile has the characteristics of the Nazari type knives used in the Venetic area in the 8th century BC (Bianco Peroni 1976, 48–49, Pl. 26: 197), while the oblique incisions at the blade-tang junction resemble those of knives close to the S. Francesco type, e.g. from Grave 39 at Benacci-Caprara (Bologna) from the second half of the 8th century BC (Bianco Peroni 1976, 45–47, Pl. 24: 178).

³³² Bavdek 2009, Pl. 1: 6.

³³³ Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 19: 213/1, 20: 221/4. For the dating, see Guštin 1979, 62, Fig. 11.

³³⁴ Borgna et al. 2016, Pl. 19: 3, 61: 5; Borgna 2016, 177–179.

³³⁵ *Beram*: Kučar 1979, Pl. 9: 2,6; *Kaštel near Buje*: Cestnik 2009, 34–38, Fig. 14, Pl. 29: 1; Mihovilić 2013, 201, Fig. 116; *Nesactium*: Mihovilić 2001, Pl. 19: 3,4.

³³⁶ There is insufficient information to identify the burial rite of the graves excavated in 1926/27.

1, 29B: 8, 30B: 1, 30E: 1, 31E: 6, 33A: 2, 34C: 4, 35A: 5, 36E: 1, 37A: 3, 37B: 3, 39A: 2, 39D: 2, 40A: 1, 41B: 4). Žare so večinoma preprosti pitosi ali lonci, izdelani iz drobnozrnate gline in oksidacijsko žgani. Običajno so rdečerjave ali rjave barve, površina pa je večkrat lisasta.³³⁷ To kaže na nekontrolirano atmosfero v času žganja, verjetno tudi temperatura ni dosegla visokih stopinj, zato je taka lončenina drobljiva in manj obstojna.³³⁸ Na trnovskih žarah je pogost črni premaz na zunanji ali notranji površini ali na obeh; premaz je posodam dal večjo trdnost in neprepustnost.³³⁹ Med žarami so opazne razlike v oblikovnih in okrasnih prvinah.

V grobovih z žganim pokopom so bili večinoma odkriti samo drobci ali manjši odlomki lončenih posod, ohranjenih je le nekaj ustij skledic/latvic in lončkov (grobovi 17, 44, 60, 65, 105, 116 in 117 – *t.* 13C: 1,2, 20F: 1, 24D: 2, 25D: 3, 36B: 2, 38E: 3, 38F: 1), v grobovih 40 in 105 pa trakasti ročaj (*t.* 20A: 1, 36B: 1).

Podobno sliko kaže lončenina iz grobov, izkopanih leta 1926/1927. Največ je odlomkov posod z ohranjenim dnom in manjšim delom ostenja ali samo ostenj, iz katerih je težko prepoznati celotno obliko. Bolj ali manj je mogoče tipološko opredeliti posode iz grobov XXIII, XXIV, XXVI, XXVIII, XXXII, XXXIII, XXXIV, XXXVI, LIII, LXII, LXVIII, LXXXII, LXXXVI, CXI, CXXV, CLXV, CC A, CCI A (*t.* 1D: 1, 1E: 1,3, 2A: 1, 2B: 1, 2E: 1, 3A: 1–3, 3B: 1,2, 3C: 1, 4A: 2, 4B: 1, 4E: 1, 4G: 1, 5A: 1, 6D: 1,2, 6F: 1, 7D: 1, 7F: 1, 8A: 1) ter dve med najdbami zunaj grobov (*t.* 10: 8,9).

Lonci

Največjo skupino predstavljajo lonci – žare iz grobov 33, 52, 57, 77, 79, 85 in 109 ter iz leta 1977 odkritega groba (*t.* 17A: 1, 22: 1, 24A: 1, 28B: 2, 29A: 1, 30E: 1, 37A: 3, *sl.* 3.12: 5). Imajo ravno dno manjšega premera in konično ostenje, ki se dviga proti poudarjenim ramenom. Ta so obla in tekoče prehajajo prek usločenega vratu v lijakasto izvihano ustje. Okras na teh žarah je redek, pojavlja se v obliki podkvastih ali majhnih bradavičastih aplik, ki so prilepljene nad rameni posode. Morda bi mednje lahko prišteli tudi lonce z manj ohranjenim ostenjem iz grobov 30, 87 in 104 (*t.* 16: 8, 31D: 1, 36A: 1). Podobna lonca z aplikami sta tudi med gradivom z izkopavanj leta 1926/27 (*t.* 3A: 1, 7F: 1). Na bolje ohranjeni posodi, najdeni zunaj grobov, je nalepljen edinstveni

1, 28B: 2, 29A: 1, 29B: 8, 30B: 1, 30E: 1, 31E: 6, 33A: 2, 34C: 4, 35A: 5, 36E: 1, 37A: 3, 37B: 3, 39A: 2, 39D: 2, 40A: 1, 41B: 4). The urns are mostly simple pithoi or jars made of a medium-grained clay fabric and fired in an oxidising atmosphere. They are commonly reddish-brown or brown with a frequently mottled surface.³³⁷ This indicates an uncontrolled firing atmosphere, likely not reaching high temperatures and resulting in fragile and less durable pottery.³³⁸ The urns from Trnovo often have a black coating on the exterior, the interior or both surfaces; the coating increased the vessels' strength and impermeability.³³⁹ The urns show differences in shape and decoration.

Simple cremation graves predominantly only contained small or very small pottery sherds, there were few rim sherds of small dishes with an inturned or other rim and beakers (Graves 17, 44, 60, 65, 105, 116 and 117 – *Pl.* 13C: 1,2, 20F: 1, 24D: 2, 25D: 3, 36B: 2, 38E: 3, 38F: 1), in Graves 40 and 105 also a strap handle (*Pl.* 20A: 1, 36B: 1).

The pottery from the 1926/1927 excavations shows a similar picture. Most numerous are the sherds with part of the base and a small part of the body or only body sherds that do not reveal the shape of the vessel. Roughly typologically identifiable are the vessels from Graves XXIII, XXIV, XXVI, XXVIII, XXXII, XXXIII, XXXIV, XXXVI, LIII, LXII, LXVIII, LXXXII, LXXXVI, CXI, CXXV, CLXV, CC A and CCI A (*Pl.* 1D: 1, 1E: 1,3, 2A: 1, 2B: 1, 2E: 1, 3A: 1–3, 3B: 1,2, 3C: 1, 4A: 2, 4B: 1, 4E: 1, 4G: 1, 5A: 1, 6D: 1,2, 6F: 1, 7D: 1, 7F: 1, 8A: 1) and two vessels found outside graves (*Pl.* 10: 8,9).

Jars

The largest group consists of jars used as urns in Graves 33, 52, 57, 77, 79, 85 and 109, as well as in the grave found in 1977 (*Pl.* 17A: 1, 22: 1, 24A: 1, 28B: 2, 29A: 1, 30E: 1, 37A: 3, *Fig.* 3.12: 5). They have a small flat base, a conical body that rises towards a pronounced rounded shoulder with a smooth transition to a curved neck and a funnel-shaped rim. These jars are rarely decorated, mostly with appliques in the shape of a horseshoe or a small knob placed above the shoulder. Other such jars may be among those with a poorly preserved body from Graves 30, 87 and 104 (*Pl.* 16: 8, 31D: 1, 36A: 1). Similar jars with appliques are also among the finds from the

³³⁷ Glej tu poglavje 12 (Katalog grobov in najdb).

³³⁸ Horvat 1999, 46–56.

³³⁹ Črni smolnati premaz ali smolnati kit je verjetno pridobljen iz brezovega lubja ter je pogost na posodah iz pozne bronaste in železne dobe na ljubljanskem grobišču (Puš 1976, 124–127). Podoben premaz je opaziti tudi na keramiki iz drobnozrnate gline, ki izhaja iz prazgodovinskih plasti s Soviča nad Postojno in gradišča Grad nad Šmihelom pod Nansom (neobjavljeno, hrani NMP).

³³⁷ See Chapter 12 ('Catalogue of graves and finds').

³³⁸ Horvat 1999, 46–56.

³³⁹ A black resinous coating or putty was probably obtained from birch bark and is frequent on the Late Bronze and Iron Age pottery from the Ljubljana cemetery (Puš 1976, 124–127). A similar coating can also be observed on the medium-grained pottery from the prehistoric layers at Sovič near Postojna and the hillfort on Grad above Šmihel pod Nansom (unpublished, kept in the NMP).

okras v obliki dveh stikajočih se podkev (*t. 10: 10*). Podoben lonec z nalepko v obliki podkve srečamo na Križni gori v grobu 1, datiranem v stopnjo Notranjska Ia, in v Šmihelu, v grobu 32 Pod Kaculjem iz stopnje IIIa.³⁴⁰ Tam so veliki lonci ali pitosi nekoliko drugačnih oblik kot na Trnovem, poleg tega se ob njih pojavljajo še druge posode, največkrat sklede/latvice, medtem ko so na Trnovem spremljajoče posode zelo redke. Trnovskim žaram je po obliki in kačasti apliki najbolj podoben lonec z istrskega najdišča Beram pri Pazinu, najden v grobu 27 skupaj z večglavo bronasto iglo z železnim jedrom, ki je značilna za stopnjo Istra III (konec 8.–7. st. pr. n. št.).³⁴¹ Grobna lončenina iz starejše železne dobe v Istri je – tako kot trnovska – običajno skromno okrašena, zgolj z enostavnimi aplikami med ustjem oziroma vratom in rameni posod.³⁴² Za te trnovske lonce lahko sklepamo, da so bili izdelani v domačih lončarskih delavnicah, in sicer v stopnji Notranjska III, tj. v 7. st. pr. n. št., sodeč po kovinskih pridatkih v grobovih 30, 52, 77 in v leta 1977 odkritem grobu.

Drugo skupino loncev predstavljajo žare iz grobov 29, 80 in 95 (*t. 15B: 1, 29B: 7,8, 34C: 4*) ter spremljajoča posoda iz groba 67 (*t. 26A: 1*). Njihove skupne značilnosti so ravno in nekoliko poudarjeno ali rahlo vbočeno dno, kroglasto ostenje brez izraženih ramen prehaja v usločen vrat ter se zaključuje s kratkim, zaobljenim in izvihanim ustjem. Podobno obliko imajo tudi ostanek spodnjega dela lonca iz groba 20 (*t. 14A: 1*) ter lonca iz grobov LIII in LXII (*t. 4A: 2, 4B: 1*), ki sta tudi najbolj ohranjena primerka. Med seboj se razlikujejo po obsegu trebuha in nagnjenosti ustja. Večinoma so neokrašeni, le lonec iz groba LXII ima na zgornjem delu ostenja nalepljene štiri bradavice z okroglim vtisom v sredini.

V notranjsko-kraški regiji jim ne najdemo ustreznih primerjav. Po trebušasti obliki in delno tudi kratkem ustju je edini kolikor toliko primerljiv lonec med najdbami s prazgodovinskega Nezakcija.³⁴³ Za ta tip trnovskih loncev prav tako domnevamo, da so izdelek domačih lončarskih delavnic, morda predstavljajo nekoliko starejšo obliko žar v primerjavi s prej obravnavano skupino. Da so bili narejeni v stopnji Notranjska II in II/III, govorijo spremljajoči pridatki iz teh grobov (LIII, 29, 80, 95), kot so železna trakasta narebrena zapestnica in železna igla ter bronaste sklenjene zapestnice, ena od dvozankastih bronastih fibul in enodelna očalasta fibula.³⁴⁴

1926/1927 excavations (*Pl. 3A: 1, 7F: 1*). A relatively well-preserved vessel found outside the graves bears a unique applique in the shape of two touching horseshoes (*Pl. 10: 10*). A similar jar with a horseshoe-shaped applique came to light in Grave 1 at Križna gora, dated to Notranjska IIa, and another one at Šmihel – Pod Kaculjem, in Grave 32 from Notranjska IIIa.³⁴⁰ The large jars or pithoi from Križna gora and Šmihel formally differ slightly from those unearthed at Trnovo and are, moreover, associated with other vessels, most commonly dishes with an inturned rim, whereas the jars from Trnovo rarely occur in the company of other pottery. In the shape and the snake-like applique, the jar most similar to those from Trnovo comes from Beram near Pazin, in Istria, unearthed in Grave 27 together with a bronze multi-knobbed pin with an iron core that is characteristic of the Istra III phase (late 8th–7th century BC).³⁴¹ The funerary pottery from the Early Iron Age in Istria is – like that from Trnovo – usually modestly decorated, only bearing simple appliques between the rim or neck and the shoulder.³⁴² The metal goods associated with the jars of this type from Graves 30, 52, 77 and the grave unearthed in 1977 at Trnovo show they were produced in local workshops during the Notranjska III phase (7th century BC).

The second group of jars from Trnovo includes the urns from Graves 29, 80 and 95 (*Pl. 15B: 1, 29B: 7,8, 34C: 4*), as well as the associated vessel from Grave 67 (*Pl. 26A: 1*). They share a slightly pronounced and flat or slightly concave base, a globular body without a pronounced shoulder that transitions into a curved neck and terminates in a short and everted rim with a rounded lip. A similar form can be observed on the lower part of a jar from Grave 20 (*Pl. 14A: 1*) and two jars from Graves LIII and LXII (*Pl. 4A: 2, 4B: 1*), the last two also the best surviving examples. They differ in body diameter and rim inclination. Most are undecorated, except for the jar from Grave LXII that has four knobs with a round depression in the centre applied on the upper body.

There are no close parallels for these jars in the Notranjska-Kras region. Roughly similar in its globular shape and partly its short neck is the jar among the prehistoric finds from Nesactium.³⁴³ Those from Trnovo we presumably also locally made, possibly representing a somewhat earlier form of urns compared with the type discussed above. The associated finds from Graves LIII, 29, 80 and 95, such as the iron ribbed band bracelet, iron pin, bronze annular bracelets, one of the bronze two-looped fibulae and a single-piece spectacle fibula,

³⁴⁰ Urleb 1974, t. 1: 2; Guštin 1979, 30, sl. 9, t. 41: 7.

³⁴¹ Kučar 1979, t. 3: 8; Mihovilić 2013, 196, 198.

³⁴² Kučar 1979, t. 5: 7,8, 6: 5, 16: 7; Mihovilić 2001, t. 4: 1,4, 5: 12,13,16, 8: 2, 30: 1,2, 31: 4, 37: 1,2,6, 38: 5,7, 40: 3,5,6, 41: 19; Cestnik 2009, t. 1: 1,4, 2: 3, 5: 5, 8: 1.

³⁴³ Mihovilić 2001, t. 97: 1.

³⁴⁴ Glej sklep v tem poglavju.

³⁴⁰ Urleb 1974, Pl. 1: 2; Guštin 1979, 30, Fig. 9, Pl. 41: 7.

³⁴¹ Kučar 1979, Pl. 3: 8; Mihovilić 2013, 197, 199.

³⁴² Kučar 1979, Pl. 5: 7,8, 6: 5, 16: 7; Mihovilić 2001, Pl. 4: 1,4, 5: 12,13,16, 8: 2, 30: 1,2, 31: 4, 37: 1,2,6, 38: 5,7, 40: 3,5,6, 41: 19; Cestnik 2009, Pl. 1: 1,4, 2: 3, 5: 5, 8: 1.

³⁴³ Mihovilić 2001, Pl. 97: 1.

V tretjo skupino žar sodijo lonci, ki jih družijo predvsem značilna oblika ustij, ta so kratka in ravna, pregib v ostenje jajčaste oblike je oster, klek je dobro viden tudi v notranjosti posode, prehod v stojno ploskev je izrazit. Tako oblikovane so žare iz grobov 67, 108 in 122 (*t. 26A: 2, 36E: 1, 39D: 2*), posode s podobnimi ustji ali njihovi deli so tudi v grobovih XXVI, XXXII, XXXIV in XXXVI (*t. 1E: 1, 2E: 1, 3B: 2, 3C: 1*). Vendar so med njimi opazne tudi razlike; žara iz groba 122 (*t. 39D: 2*) je manjša od drugih, razlikuje se po fasetiranem ustju in okrasni apliki v obliki bradavice na najširšem obodu, lonec iz groba 67 je okrašen z nizom odtisov prsta tik pod zunanjim robom ustja (*t. 26A: 2*), lonec iz groba XXXIV (*t. 3B: 2*) pa je bil redukcijsko žgan in je zato v celoti črne barve, zunanjo površino ima fino zglajeno, na zgornjem delu ostenja je plitev vodoravni žlebiček, ki nakazuje ramena.

V notranjsko-kraški regiji zasledimo podobno obliko ustij pri nekaterih primerkih naselbinske lončnine, denimo s Cvingerja pri Dolenji vasi pri Cerknici iz najstarejše naselbinske faze, datirane v 10./9. st. pr. n. št., in z Britha v Zagrajcu na Komenskem Krasu z začetka starejše železne dobe.³⁴⁵ Iz tega časovnega obdobja so tako oblikovana ustja posod znana iz naselja Grašiče nad Grgarjem na Banjški planoti,³⁴⁶ več podobnih kosov posodja pa tudi s prazgodovinskega Nezakcija v Istri.³⁴⁷ Trnovski grobovi ne ponujajo opore za časovno opredelitev takih posod; v žari groba 67 sta bila le drobca bronca, v grobu 122 košček glinenega svitka, preostali so bili brez drugih pridatkov ali pa so bila v njih samo dna neopredeljivih posod. Izjema je grob XXVI, ki je imel poleg lonca s takim ustjem še žaro bikonične oblike in navznoter nagnjenim ustjem (*t. 1E: 3*).

Odlomki posod z navznoter nagnjenimi ustji so ohranjeni iz grobnih kontekstov XXVI, LXXXVI in CCI A, odkritih leta 1926/27 (*t. 1E: 3, 4G: 1, 8A: 1*). Obliko teh posod nakazuje rekonstrukcija lonca iz groba XXVI (*t. 1E: 3*), spominja pa na pitose bikonične oblike z ravnim dnom majhnega premera ter odrezanim ustjem, ki so znani iz osrednje Slovenije in Dolenjske. Janez Dular je v svoji tipološki študiji halštatske keramike v Sloveniji opredelil primerke z ljubljanskega grobišča v tip 7 ter jih datiral v stopnji Ljubljana IIB in IIIa (druga polovica 8. st. in prva polovica 7. st. pr. n. št.), primerke iz Dolenjske pa je uvrstil med pitose tipa 3, ki se pojavljajo še v drugi polovici 7. st. pr. n. št.³⁴⁸ Na Krasu so bili

suggest they were made in the Notranjska II and II/III phases.³⁴⁴

The third group of urns consists of jars primarily characterised by the shape of their rim, which is short and straight, with a sharp rim-shoulder junction also visible in the interior, and an ovoid body and a pronounced flat base. Such urns come from Graves 67, 108 and 122 (*Pl. 26A: 2, 36E: 1, 39D: 2*), while sherds with a similar rim also came to light in Graves XXVI, XXXII, XXXIV and XXXVI (*Pl. 1E: 1, 2E: 1, 3B: 2, 3C: 1*). However, there are differences between these vessels. The urn from Grave 122 (*Pl. 39D: 2*), for example, is smaller than the others and further differs in a faceted rim and an applied knob decorating the body at its maximum diameter. The jar from Grave 67 is decorated with a series of finger impressions just below the lip on the exterior (*Pl. 26A: 2*), while the jar from Grave XXXIV (*Pl. 3B: 2*) was fired in a reducing atmosphere and is thus entirely black, with a finely burnished exterior and a shallow horizontal groove on the upper body that marks the shoulder.

Similar rim shapes are known on some of the settlement pottery from the Notranjska-Kras region, for instance from Cvinger near Dolenja vas, near Cerknica, unearthed in the earliest habitation phase dated to the 10th/9th century BC, and from Brith in Zagrajec, in the Komenski Kras, dating to the beginning of the Early Iron Age.³⁴⁵ Similar rims from this time are also known from the settlement on Grašiče above Grgar on the plateau of Banjška planota,³⁴⁶ several similar pieces of pottery also from prehistoric Nesactium in Istria.³⁴⁷ The graves from Trnovo do not provide evidence for dating these vessels. The urn in Grave 67 only held two pieces of bronze, Grave 122 contained a fragment of ceramic ring, while others were without goods or only held the bases of undiagnostic pottery. An exception is Grave XXVI, where the jar with such a rim occurred together with a biconical urn with an inturned rim (*Pl. 1E: 3*).

Sherds of vessels with an inturned rim were found in Graves XXVI, LXXXVI and CCI A excavated in 1926/27 (*Pl. 1E: 3, 4G: 1, 8A: 1*). The shape of these vessels can be surmised from the reconstruction of the jar from Grave XXVI (*Pl. 1E: 3*), which resembles the biconical pithoi with a small flat base and cut rim known from central Slovenia and Dolenjska. In his typological study of the Hallstatt pottery in Slovenia, Janez Dular identified such examples from the Ljubljana cemetery as Type 7, dating to the Ljubljana IIB and IIIa phases (second half of the 8th and first half of the 7th century

³⁴⁵ Cvinger pri Dolenji vasi pri Cerknici (Bavdek 2021, 276–279, t. 2: 20); Zagrajec – Brith (Bratina 2021, 391–394, t. 10: 1).

³⁴⁶ Bratina 2022, 484–485, t. 2: 3,8,9.

³⁴⁷ Mihovilić 2001, t. 113: 9,12,14.

³⁴⁸ Dular 1982, 20–21, 109, 114, sl. 12: 7,15, t. 2: 9; Tecco Hvala 2012, 56, sl. 19: c.

³⁴⁴ See the conclusion in this chapter.

³⁴⁵ Cvinger near Dolenja vas, near Cerknica (Bavdek 2021, 296–298, Pl. 2: 20); Zagrajec – Brith (Bratina 2021, 405–406, Pl. 10: 1).

³⁴⁶ Bratina 2022, 497, Pl. 2: 3,8,9.

³⁴⁷ Mihovilić 2001, Pl. 113: 9,12,14.

Sl. 6.16: Lončena žara iz groba 69 (t. 26B: 1). (Foto: M. Prešeren.)

Fig. 6.16: Ceramic urn from Grave 69 (Pl. 26B: 1). (Photo: M. Prešeren.)

odlomki ustij takih oblik najdeni v naselbinskih plasteh iz starejšega halštatskega obdobja v Štanjelu.³⁴⁹

Podobno navznoter nagnjeno in odrezano ustje ima nizka žara iz trnovskega groba 69 (sl. 6.16, t. 26B: 1), ki prehaja v močno razširjen in zaobljen trebuh, v spodnjem delu pa je konične oblike in ima ravno dno majhnega premera; na vrhu trebuha je prvotno imela prilepljenih šest drobnih bradavic. Sestava lončarske gline in način žganja kažeta, da gre za izdelek trnovskih lončarjev, posod take oblike pa v notranjsko-kraški regiji ne zasledimo. Oblika je verjetno prevzeta iz bližnje soseščine, saj so podobni lonci znani iz Istre v stopnji II (9.–8. st. pr. n. št.), le da so ti bogato okrašeni z različnimi aplikami.³⁵⁰ Po obliki spominja tudi na lonec iz tolminskega groba 231, v katerem je bila kronološko manj občutljiva bronasta igla z uvito glavico.³⁵¹ V trnovskem grobu 69 je bila ta posoda edini pridelek, po njegovi legi v nizu treh grobov (67, 68, 69 – t. 25F), ki jih je prekrivala enotna rjavo-črna zemlja, bi lahko sklepali, da sodi v čas Notranjska III glede na sosednji grob 68 s polmesečasto fibulo tipa Križna gora.³⁵²

V stopnjo Notranjska III lahko opredelimo tudi žari iz grobov 93 in 118 (t. 33A: 2, 39A: 2) po pridani fibuli (ena ima razčlenjen lok, druga je čolničasta).

³⁴⁹ Podatek o keramičnih najdbah iz Štanjela, izkopanih leta 1999, je prijazno posredovala Patricija Bratina (ZVKD OE Nova Gorica).

³⁵⁰ Mihovilić 2001, 73, t. 8: 5, 35: 4, 93: 2,3,6,9,15.

³⁵¹ Svoljšak, Pogačnik 2001, t. 42: 1,2.

³⁵² Glej analizo fibul in sklep v tem poglavju.

BC), while he classified the examples from Dolenjska as Type 3 that continue to occur into the second half of the 7th century BC.³⁴⁸ In the Kras, fragments of such rims were found in the habitation layers from the Early Hallstatt period in Štanjel.³⁴⁹

A similarly inturned and cut rim is found on a low urn from Grave 69 at Trnovo (Fig. 6.16, Pl. 26B: 1), on which the rim continues into a considerably widened and rounded body that is conical in the lower part with a small flat base; the body originally had six small knobs applied at the top. The fabric and the firing method indicate it is a product of potters from Trnovo; there are moreover no known parallels for it in the Notranjska-Kras region. The shape was likely adopted from a nearby area, as similar jars are known from Istria, where they were in use in the Istra II phase (9th–8th centuries BC), though richly decorated with appliques.³⁵⁰ In form, it also resembles a jar from Grave 231 in Tolmin that held a less diagnostic bronze roll-headed pin.³⁵¹ In Grave 69 at Trnovo, this vessel was the sole grave good. The position of the grave in a row of three (Graves 67, 68, 69 – Pl. 25F) that were covered by a uniform brown-black soil suggest it dates to the Notranjska III phase together with the adjacent Grave 68 with a crescent-shaped fibula of the Križna gora type.³⁵²

Also attributable to the Notranjska III are the urns from Graves 93 and 118 (Pl. 33A: 2, 39A: 2) that held a fibula with a gently knobbed bow and a boat fibula, respectively. The jar from Grave 93 has a high, upright and thinned rim with a sharp junction with a rounded body that conically narrows toward a flat base; the exterior is finely burnished. The urn from Grave 118 is lower and wider, more globular in shape, with a black coating in the interior, while the rim is also thinned, but shorter and slightly everted. Both jars are high-quality pottery products without parallels among the grave goods from Križna gora, Tržišče near Dolenja vas or Šmihel pod Nanosom. Similarly shaped jars were used by other Hallstatt communities in the south-eastern Alps. Dular grouped the Dolenjska examples into Type 2, characteristic of the Stična phase,³⁵³ while the example from Grave 1463 at Most na Soči belongs to the Sv. Lucija Ic2 phase (second half of the 7th century BC).³⁵⁴

³⁴⁸ Dular 1982, 173, 206–207, Fig. 12: 7,15, Pl. 2: 9; Tecco Hvala 2012, 56–58, Fig. 19: c.

³⁴⁹ The information on the pottery excavated in 1999 at Štanjel was kindly provided by Patricija Bratina (ZVKD OE Nova Gorica).

³⁵⁰ Mihovilić 2001, 73, Pl. 8: 5, 35: 4, 93: 2,3,6,9,15.

³⁵¹ Svoljšak, Pogačnik 2001, Pl. 42: 1,2.

³⁵² See the analysis of the fibulae and the conclusion in this chapter.

³⁵³ Dular 1982, 117, Pl. 6: 42–46.

³⁵⁴ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, 133F: 3; Tecco Hvala 2014a, 125–126, 166, Map 2, Pl. 1F.

Lonec iz groba 93 ima visoko, pokončno in stanjšano ustje, ki je ostro oddvojeno od zaobljenega trebuha, ta se konično zoži proti ravnemu dnu, zunanja površina je fino zglajena. Žara iz groba 118 pa je nižja in širša ter bolj kroglaste oblike, na notranji steni ima črn premaz, ustje je prav tako stanjšano, vendar krajše in z rahlim nagibom navzven. Lonca sta kakovostna lončarska izdelka, ki na Notranjskem nimata primerjav med grobnim inventarjem z nekropol Križna gora, Tržišče pri Dolenji vasi in Šmihel pod Nanosom. Podobno oblikovane lonce poznajo druge halštatske skupnosti v jugovzhodnih Alpah, dolenske primerke je Dular združil v skupino loncev tipa 2, ki so značilni za stopnjo Stična,³⁵³ primerki iz groba 1463 na Mostu na Soči pa sodi v stopnjo sv. Lucija Ic2,³⁵⁴ tj. drugo polovico 7. st. pr. n. št.

Nekateri primerki loncev, ki so bili v trnovskih grobovih uporabljeni za žare, imajo nizko ali prstanasto nogo. V grobu 88 so bili najdeni dve nizki nogi z ravnim dnom in del ostenja, ki se razlikujejo po sestavi lončarske gline in načinu žganja; pri eni gre skupaj z izvihanim ustjem za ostanek žare, izdelane iz drobnozrnate gline, grobo zglajene in redukcijsko žgane (*t. 31E: 6*), noga druge posode pa je iz zelo drobnozrnate gline in nepopolno oksidacijsko žgana (*t. 31E: 7*). Lonec iz groba 115 ima prstanasto nogo in vbočeno dno, v spodnjem delu je konično oblikovan, v zgornjem se trebušasto razširi in tekoče preide v usločeni vrat z močno izvihanim ustjem; na ramenih je imel nalepljen držaj ali ročaj, ki je odlomljen (*t. 37B: 3*). Podobno oblikovani nogi posod sta ohranjeni iz grobov XI in 94 (*t. 1B: 1, 34A: 1*), skupna značilnost teh loncev pa je porozna površina.

Primerjave lahko najdemo le bolj ohranjenemu loncu iz groba 115, in sicer v žarah z istrske nekropole Kaštel pri Bujah, ki imajo vbočeno dno, visoko postavljena ramena ter ročaje ali nalepljene bradavice na ramenih. Opredeljeni so kot lonci tipa Timav, kot jih je poimenoval Benedetto Lonza,³⁵⁵ pojavljajo pa se v širokem pasu od Furlanije do južne Istre v času od konca 8. st. in v 7. st. pr. n. št.³⁵⁶ Lonec iz trnovskega groba 115 bi lahko bil posnetek žar tega tipa in bi ga na podlagi istrskih analogij lahko datirali v stopnjo Notranjska III.

Lonec iz groba LXVIII (*t. 5A: 1*) je bil najden skupaj z nežganimi človeškimi kostmi, ki kažejo na skeletni pokop.³⁵⁷ Ima izrazito bikonično oblikovano ostenje z ostrim klekom in ozko ravno dno ter široko izvihano ustje, pod njim pa navpično nalepljeni najmanj dve rebri. Stene lonca so razmeroma tanke, površina je zglajena,

Some jars used as urns in the graves at Trnovo have a low or ring foot. Two sherds of low feet with a flat underside and part of the body were found in Grave 88, differing in fabric and firing method. One is associated with an everted rim sherd as the remains of an urn made of a medium-grained fabric, coarsely smoothed and fired in a reducing atmosphere (*Pl. 31E: 6*). The foot of the other vessel is made of a fine-grained fabric and fired in an incomplete oxidising atmosphere (*Pl. 31E: 7*). The jar from Grave 115 has a ring foot with a concave underside, it has a conical lower body that widens upwards, a smooth junction with a curved neck and a strongly everted rim, it also originally had a handle or lug attached to the shoulder that is now missing (*Pl. 37B: 3*). Similarly shaped feet were found in Graves XI and 94 (*Pl. 1B: 1, 34A: 1*). A common feature of these jars is a porous surface.

Parallels have only been found for the best preserved jar from Grave 115; they are the urns from the Istrian cemetery at Kaštel near Buje that have a concave base and a high shoulder with handles or lugs applied to it. Benedetto Lonza named these jars the Timavo type;³⁵⁵ they were in use across wide areas from Friuli to southern Istria during the late 8th and 7th centuries BC.³⁵⁶ The jar from Grave 115 at Trnovo could be an imitation of these urns and datable to the Notranjska III phase.

The jar from Grave LXVIII (*Pl. 5A: 1*) was found together with uncremated human bones that suggest an inhumation burial.³⁵⁷ It has a distinctly biconical, carinated body, a small flat base and a wide everted rim, with at least two vertical ribs applied below the rim. The walls are relatively thin, the surface smoothed, the interior porous and covered with a black coating. A similar jar was found in Istria, at Kaštelir near Nova vas, near Brtonigla, in Grave 3 dated to Istra II³⁵⁸ that corresponds with the Late Bronze Age Notranjska I phase, whereas the radiocarbon dating of a sample of the uncremated human bones indicates a time between AD 417 and 546. This considerable discrepancy and the fact that such vessels are unknown in Late Antiquity lead us to posit a subsequent inhumation burial into a prehistoric grave.³⁵⁹ Similar jars have been found in Graves 38, 47 and 294

³⁵⁵ Lonza 1977, 109–110, Pl. 10.

³⁵⁶ Cestnik 2009, 22–25, Fig. 12, Pl. 1: 1, 2: 3, 8: 1, 11: 1, 26: 5.

³⁵⁷ See Chapter 11 (Petra Leben-Seljak, 'Anthropological evidence').

³⁵⁸ Sakara Sučević 2004, 77, 101, 160, Fig. 11: 4.2a. The investigations that Nada Osmuk (ZVKDS OE Nova Gorica) led at Kal above Kanal, on Banjška planota, revealed the sherds of biconical jars from the Late Bronze Age, though one of them with a strongly faceted rim is even earlier. We thank Patricija Bratina (ZVKDS OE Nova Gorica) for this information.

³⁵⁹ See Chapter 7 ('Radiocarbon dating').

³⁵³ Dular 1982, 28–29, t. 6: 42–46.

³⁵⁴ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, 133F: 3; Tecco Hvala 2014a, 125–126, 141–142, karta 2, t. 1F.

³⁵⁵ Lonza 1977, 109–110, t. 10.

³⁵⁶ Cestnik 2009, 22–25, sl. 12, t. 1: 1, 2: 3, 8: 1, 11: 1, 26: 5.

³⁵⁷ Glej tu poglavje 11 (Petra Leben-Seljak, Antropološka analiza).

notranja je porozna in prevlečena s črnim premazom. Primerljiv lonec je bil najden v Istri na Kaštelirju pri Novi vasi pri Brtonigli v grobu 3, datiranjem v stopnjo Istra II,³⁵⁸ kar bi časovno ustrezalo poznobronastodobni stopnji Notranjska I, medtem ko radiokarbonska datacija vzorca nežganih kosti iz trnovskega groba LXVIII kaže na čas med letoma 417 in 546. Zaradi tako velikega neskladja in zato, ker iz poznoantičnega obdobja take posode niso znane, domnevamo, da bi lahko šlo za poznejši skeletni pokop v prazgodovinski grob.³⁵⁹ Podobni lonci so bili najdeni v ljubljanskih grobovih 38, 47 in 294, prvi je datiran v stopnjo Ljubljana IIA (Notranjska IIA).³⁶⁰

Podoben lonec z izrazito bikoničnim ostenjem je bil na Trnovem najden tudi v grobu 126 (*t. 41B: 4*), vendar brez ohranjenega zgornjega dela. Stene in dno ima debelejšje kot primerek iz groba LXVIII, na pregibu ostenja pa ima nalepljene štiri razpotegnjene bradavice. Grob lahko datiramo po polmesečasti fibuli tipa Križna gora med prdatki v stopnjo Notranjska III.³⁶¹

Druge lončene posode

Med najdbami iz groba XXXIII je ozko ustje s premerom 11 cm, izdelano je iz rjave gline z redkimi primesmi, površino ima zglajeno na sijaj (*t. 3A: 2*). Primerljiv premer, obliko in temnorjavo do črno zglajeno površino imajo buče v grobovih s Križne gore, kjer nastopajo skoraj vedno v kombinaciji z latvico, datirane pa so v stopnjo Notranjska IIB.³⁶² V trnovskem grobu je bil še velik lonec s podkvasto apliko na ramenih (*t. 3A: 1*), ki smo ga uvrstili v največjo skupino trnovskih žar in jih okvirno časovno opredelili v stopnji Notranjska IIB ali III.³⁶³

Poleg njiju je med prdatki tega groba tudi dobro modeliran in redukcijsko žgan lonec (*t. 3A: 3*), ki ima močno izvihano in široko ustje ter poudarjen klek na prehodu v kroglasto in razmeroma tanko ostenje, površina je zunaj in znotraj zglajena, dno pa je ravno. Lonec se po tehnologiji izdelave razlikuje od preostalih,³⁶⁴

³⁵⁸ Sakara Sučević 2004, 77, 101, 160, sl. 11: 4.2a. Na Kalu nad Kanalom na Banjški planoti so bili pri raziskavah, ki jih je vodila Nada Osmuk iz ZVKDS OE Nova Gorica, odkriti odlomki dveh loncev bikoničnih oblik iz pozne bronaste dobe, zdi se, da je eden z močno fasetiranim ustjem še starejši. Podatek je posredovala Patricija Bratina (ZVKDS OE Nova Gorica).

³⁵⁹ Glej tu poglavje 7 (Radiokarbonska datacija).

³⁶⁰ Stare 1954, t. 33: 2, 41: 6; Puš 1982, t. 12: 7; Gabrovec 1973, 343, Razpredelnica 1: 38.

³⁶¹ Glej analizo fibul v tem poglavju.

³⁶² Dular 1982, 127–128, sl. 21: 6 in sl. 22; prim. npr. Urleb 1974, t. 4: 10, 5: 3, 8: 8, 9: 6, 16: 12, 17: 18.

³⁶³ Ti lonci so obravnavani na začetku tega poglavja.

³⁶⁴ Glej komentar pri opisu groba XXXIII v poglavju 12 (Katalog grobov in najdb).

in Ljubljana, with Grave 38 dated to the Ljubljana IIA phase (Notranjska IIA).³⁶⁰

Another similar jar with a distinctly biconical body from Trnovo was found in Grave 126 (*Pl. 41B: 4*), but without its upper part. Its walls and base are thicker than the jar from Grave LXVIII; it also has four elongated appliques just above maximum diameter. Using the associated crescent-shaped fibula of the Križna gora type, we can date the burial to the Notranjska III phase.³⁶¹

Other pottery

The goods from Grave XXXIII include a sherd of a rim and constricted neck measuring 11 cm in diameter, made of a brown fabric with rare inclusions and a surface burnished to a shine (*Pl. 3A: 2*). Similar in diameter, shape and dark brown to black burnished surface are the small globular vessels with a narrow neck from the graves at Križna gora, where they nearly consistently occur in combination with a dish with an inturned rim and are dated to the Notranjska IIB phase.³⁶² The grave from Trnovo held another ceramic vessel, namely a large jar with a horseshoe-shaped applique on the shoulder (*Pl. 3A: 1*), which belongs to the largest group of urns from Trnovo and roughly dates to the Notranjska IIB or III phase.³⁶³

In addition, Grave XXXIII contained a skilfully modelled jar fired in a reducing atmosphere (*Pl. 3A: 3*) that has a wide and strongly everted rim, a sharp junction with a globular body, relatively thin walls, a flat base and burnished exterior and interior surfaces. In its production technique, this jar differs from the others.³⁶⁴ A similarly shaped rim is known on a vessel from the end of the Bronze or beginning of the Iron Age found in the hillfort at Tomaj in the Kras.³⁶⁵

Dishes with an inturned rim are relatively rare at Trnovo, as opposed to the cemeteries at Križna gora and Šmihel, where they are frequent grave goods alongside urns in the Notranjska II and III phases.³⁶⁶ Rather than in Notranjska, the dish with an inturned rim from Grave CLXV at Trnovo (*Pl. 7D: 1*), with a pronounced flat bottom and a carinated body-rim junction, has closer parallels in the graves from the initial phase of the Iron Age

³⁶⁰ Stare 1954, Pl. 33: 2, 41: 6; Puš 1982, Pl. 12: 7; Gabrovec 1973, 343, Table 1: 38.

³⁶¹ See the analysis of the fibulae in this chapter.

³⁶² Dular 1982, 213–214, Fig. 21: 6 and Fig. 22; cf. e.g. Urleb 1974, Pl. 4: 10, 5: 3, 8: 8, 9: 6, 16: 12, 17: 18.

³⁶³ These jars are discussed at the beginning of this chapter.

³⁶⁴ See the commentary in the description of Grave XXXIII in Chapter 12 ('Catalogue of graves and finds').

³⁶⁵ Bratina 2021, 386, Pl. 3: 8.

³⁶⁶ Cf. *Križna gora* (Urleb 1974, 80, Fig. 6); *Šmihel* (Guštin 1979, Pl. 37: 3, 42: 15, 45: 2, 47: 2, 48: 5); also see Dular 1982, 213–214, Fig. 21: 7,8 and Fig. 22.

podobno obliko ustja ima posoda s konca bronaste dobe ali začetka železne dobe z gradišča v Tomaju na Krasu.³⁶⁵

Latvice/sklede so v trnovski nekropoli dokaj redke pridatke, v nasprotju s Križno goro in Šmihelom, kjer so pogoste kot spremljajoče posode v stopnjah Notranjska II in III.³⁶⁶ Za latvico iz trnovskega groba CLXV (*t. 7D: 1*), ki ima ravno in poudarjeno dno z izrazitim pregibom v ostenje ter oster klenk na prehodu v navznoter nagnjeno ustje, najdemo boljše primerjave kot na Notranjskem v grobovih z začetka železne dobe v Posočju – v Tolminu³⁶⁷ in med naselbinsko lončenino z gradišča v Tomaju na Krasu.³⁶⁸

Plitva skleda/pladenj in skodela (*t. 6D: 1,2*) sta med pridatki groba CXI, iz katerega so ohranjene nežgane človeške kosti. Te so radiokarbonsko datirane v čas med letoma 363 in 539, a posodi temu ne ustrežata; morda gre za podoben primer kot pri grobu LXVIII.³⁶⁹ Plitva skleda ali pladenj ima močno izvihano ustje v obliki odebeljenega in širokega roba, ki preide v stanjšano ostenje prek ostrega klenka (*t. 6D: 1*). Izdelana je iz gline z redkimi primesmi in, sodeč po temnosivi barvi, redukcijsko žgana, površina pa je fino zglajena. Posode s podobno oblikovanimi ustji in ostenji ter njihove različice so razširjene od zgodnje bronaste dobe naprej.³⁷⁰

Odlomek skodele z blago uvitim ustjem in horizontalno postavljenim paličastim ročajem tik pod robom ustja (*t. 6D: 2*) je iz podobne lončarske gline kot skleda/pladenj, le da je bil žgan v nekontrolirani atmosferi, sredico ima temnosivo, površino pa svetlorjave barve in zglajeno. Analogije zanj najdemo v skodelah iz bronaste dobe v Istri, npr. z Limske gradine in Nezakcija, ter na Goriškem Krasu na prehodu iz pozne bronaste v starejšo železno dobo (*Bronzo finale/Prima età del ferro*).³⁷¹

Na trnovskem grobišču so bili najdeni drobcici ali manjši odlomki ustij latvic, skodelic ali lončkov ter dveh trakastih ročajev tudi v grobovih 17, 40, 44, 60, 65, 105,

in Tolmin, in the Posočje region,³⁶⁷ and among the settlement pottery from the hillfort at Tomaj in the Kras.³⁶⁸

A shallow dish/platter and a bowl (*Pl. 6D: 1,2*) are among the goods from Grave CXI that held uncremated human bones radiocarbon dated to AD 363–539, which does not correspond with the dating of the two vessels; we may be dealing with a phenomenon similar to that observed in Grave LXVIII.³⁶⁹ The shallow dish/platter has a strongly everted rim with a carinated junction with the thinner walls of the body (*Pl. 6D: 1*). It is made of a fabric with rare inclusions, finely burnished and fired, judging by its dark grey colour, in a reducing atmosphere. Vessels with a similarly shaped rim and body, and their variants, were widespread from the Early Bronze Age onwards.³⁷⁰

The fragment of a bowl with a slightly inturned rim and a horizontal rod handle applied at the rim (*Pl. 6D: 2*) is made of a similar fabric as the dish/platter, but fired in an uncontrolled atmosphere that produced a dark grey core and a light brown surface that is burnished. Parallels can be found in the Bronze Age bowls from Istria, for example from Limska Gradina and Nesactium, and the bowls from the transition from the Late Bronze to the Early Iron Age (*Bronzo finale/Prima età del ferro*) in the Gorica Kras.³⁷¹

The Trnovo cemetery also yielded differently sized sherds of dishes with an inturned rim, bowls and jars, as well as two strap handles in simple cremation Graves 17, 40, 44, 60, 65, 105, 116 and 117 (*Pl. 13C: 1,2, 20A: 1, 20F: 1, 24D: 2, 25D: 3, 36B: 1,2, 38E: 3, 38F: 1*).

Pottery imports

The vessels from Graves 30, 58, 73 and 98 at Trnovo differ significantly from the local pottery in both form and fabric, and were produced in foreign pottery workshops. They include an Apulian krater found in Grave 30 (*Pl. 16: 6*), surviving as fragments of the base, body, two handles and rim.³⁷² The fabric is very fine-grained, with traces of white paint visible on the light brown exterior

³⁶⁵ Bratina 2021, 386, t. 3: 8.

³⁶⁶ Prim. *Križna gora* (Urleb 1974, 23–24, sl. 6); Šmihel (Guštin 1979, t. 37: 3, 42: 15, 45: 2, 47: 2,6, 48: 5); glej še Dular 1982, 128–129, sl. 21: 7,8, 22.

³⁶⁷ Svoljšak, Pogačnik 2001, t. 87: 6; Pogačnik 2002, 47, sl. 32c; Teržan 2002, 89 (grob 451 iz stopnje Sv. Lucija Ib).

³⁶⁸ Bratina 2021, 386, t. 3: 6.

³⁶⁹ Glej poglavje 7 (Radiokarbonska datacija).

³⁷⁰ Anja Hellmuth Kramberger je v tipološki razvrstitvi skled z *Monkodonje* v Istri podobne primerke združila v tip Ib3 in opredelila v srednjo bronasto dobo, v stopnjo Monkodonja II (Helmuth Kramberger 2017a, t. 29: 7; 2017b, 138–144, 338–340, sl. 110, 256, 261). Na Notranjskem je bil odlomek skleda s podobno odebeljenim ustjem, kot ga ima trnovska, najden na bližnjem najdišču *Breg pri Šembijah*, okvirno pa je datiran v srednjo oz. pozno bronasto dobo (Laharnar 2022, 123, 127, sl. 3.55: 2).

³⁷¹ Mizzan 1989, 110, t. 25: 6; Mihovilić 2001, 44, t. 107: 9,13,14; Urem 2012, t. 40: 1.

³⁶⁷ Svoljšak, Pogačnik 2001, Pl. 87: 6; Pogačnik 2002, 47, Fig. 32c; Teržan 2002, 90 (Grave 451 from the Sv. Lucija Ib phase).

³⁶⁸ Bratina 2021, 386, Pl. 3: 6.

³⁶⁹ See Chapter 7 ('Radiocarbon dating').

³⁷⁰ In her typology of the dishes from *Monkodonja*, in Istria, Anja Hellmuth Kramberger joined similar examples into Type Ib3 dating to the Middle Bronze Age, to the Monkodonja II phase (Helmuth Kramberger 2017a, Pl. 29: 7; 2017b, 138–144, 338–340, Fig. 110, 256, 261). In Notranjska, a dish fragment with a similarly thickened rim as the dish from Trnovo came to light in the nearby site at *Breg near Šembije*, roughly dated to the Middle/Late Bronze Age (Laharnar 2022, 122, 124, Fig. 3.55: 2).

³⁷¹ Mizzan 1989, 110, Pl. 25: 6; Mihovilić 2001, 44, Pl. 107: 9,13,14; Urem 2012, Pl. 40: 1.

³⁷² Bavdek 2021, 299–300, Pl. 6: 6.

116 in 117 z žganim pokopom (*t. 13C: 1,2, 20A: 1, 20F: 1, 24D: 2, 25D: 3, 36B: 1,2, 38E: 3, 38F: 1*).

Keramični importi

Posode iz trnovskih grobov 30, 58, 73 in 98 so bile izdelane v tujih lončarskih delavnicah, saj po obliki in sestavi lončarske gline močno odstopajo od lokalne lončenine. Med njimi zlasti izstopa apulski krater iz groba 30 (*t. 16: 6*), od katerega so ohranjeni posamezni odlomki dna, ostenja in obeh ročajev ter ustja.³⁷² Po sestavi lončarske gline so zelo fino zrnati, na ročaju in deloma na ostenju so na svetlorjavni zunanji površini vidne sledi bele barve, drugega slikanega okrasa pa ni mogoče zaznati.³⁷³ Še dva odlomka ustja, ki sta pripadala temu ali drugemu kraterju, sta bila najdena zunaj grobov v sondah V in VII (*t. 42A: 4, 42B: 10*). Krater brez slikane dekoracije, a z živalskim protomom med ročajema, omenja med najdbami tudi Battaglia v poročilu o izkopavanjih na Trnovem leta 1926/27, vendar ga ni med predanim gradivom Notranjskemu muzeju.³⁷⁴

V jugovzhodnoalpskem prostoru so pivske posode – kraterji redki uvoženi keramični predmeti; izvirajo z območja severne Apulije in segajo v čas druge polovice 7. in prve polovice 6. st. pr. n. št. Razpravo o t. i. daunijski keramiki v Sloveniji sta napisala Peter Turk in Ida Murgelj. V njej sta zbrala in opredelila doslej znane primerke iz tega prostora, pri čemer je največ kraterjev znanih iz grobov na Dolenjskem, manj v Beli krajini, poleg importov pa se pojavljajo tudi njihove lokalne imitacije. Po drugi strani sta bila dva primerka kraterjev najdena v naselbini Kaštelir pri Kortah nad Izolo, ki leži na severozahodnem robu istrskega polotoka.³⁷⁵ Histri, z osrednjo naselbino Nezakcij na jugu polotoka, pa so že v 8. st. pr. n. št. prek pomorskih trgovinskih zvez z Apulijo in južnoetrusčanskim območjem uvažali luksuzno keramiko. V 7. in 6. st. pr. n. št. (stopnji Istra III in IV) so se povezave med Istro in italjskim polotokom še poglobile, kar kažejo številni importi v grobovih Histrov.³⁷⁶ Najdbe apulskih kraterjev na Trnovem, ki leži ob glavni prometnici iz Istre proti notranjosti, lahko povežemo s stiki, ki jih je imela trnovska skupnost s Histri.

Narebreni lončeni situli, ki sta bili uporabljeni kot žari v trnovskih grobovih 30 in 58 (*sl. 6.17, t. 16: 7, 24B: 2*),³⁷⁷ sta prav tako izjemni ne le na Trnovem, temveč tudi na širšem območju Notranjske. Izdelani sta iz prečiščene gline in rdečerjavo žgani, obe imata razširjeno nogo in vodoravna rebra na ostenju ter barvani okras. Na slabše

surface of the handle and partly the body, but no other discernible painted decoration.³⁷³ Two additional rim sherds, belonging either to this or to another krater, were found outside the graves in Trenches V and VII (*Pl. 42A: 4, 42B: 10*). A krater without painted decoration, but with an animal protome between the handles is also mentioned in Battaglia's report of the 1926/27 excavations at Trnovo, but it is not among the finds now kept in the Notranjska Museum.³⁷⁴

In the south-eastern Alpine area, drinking vessels – kraters represent rare pottery imports; they originate from northern Apulia and date to the second half of the 7th and first half of the 6th century BC. Peter Turk and Ida Murgelj wrote an article on the Daunian pottery in Slovenia, in which they gathered and identified the known examples from the area, both imports and local imitations, observing that most kraters come from the graves of Dolenjska, fewer from Bela Krajina, while two were also unearthed in the settlement at Kaštelir near Korte, above Izola, situated on the north-western edge of the Istrian peninsula.³⁷⁵ The Histri, a people with the central settlement at Nesactium in southern Istria, were already importing luxury pottery via maritime trade connections with Apulia and southern Etruria in the 8th century BC. The numerous imports in the graves of the Histri show that the connections between Istria and the Italian peninsula grew even stronger in the 7th and 6th centuries BC (Istra III and IV phases).³⁷⁶ The finds of Apulian kraters at Trnovo, which is located along the main route that led from Istria to the interior, can be linked to the contacts that the Trnovo community maintained with the Histri.

Also exceptional, and not only at Trnovo but also wider in Notranjska, are the two cordoned ceramic situlae used as urns in Graves 30 and 58 (*Fig. 6.17, Pl. 16: 7, 24B: 2*).³⁷⁷ They are made of purified clay and fired red-brown, they have a wide pedestal and cordons on the body that also bears painted decoration. The example from Grave 30 is less well-preserved, its exterior surface is covered in red paint, with a dark grey paint surviving in traces. The example from Grave 58 has a dark grey paint that is clearly visible on the pedestal and slightly less on the lower body, but no red paint.

Cordoned ceramic situlae were used from the Este region in the west³⁷⁸ to the upper reaches of the River Sava in the east and Istria in the south. According to the typology by Sneža Tecco Hvala, the Trnovo examples belong to Type IIB3, which in the Sveta Lucija group became most common during the Sv. Lucija IIA phase

³⁷² Bavdek 2021, 282, t. 6: 6.

³⁷³ Na *t. 16: 6* je krater risarsko rekonstruiran.

³⁷⁴ Battaglia 1927, 101.

³⁷⁵ Turk, Murgelj 2008, 159–171.

³⁷⁶ Mihovilić 2001, 96, t. 10, sl. 84; 2021, 514, t. 4: 1,12.

³⁷⁷ Na *t. 16: 7* je situla risarsko rekonstruirana.

³⁷³ The krater is reconstructed in drawing on *Pl. 16: 6*.

³⁷⁴ Battaglia 1927, 101.

³⁷⁵ Turk, Murgelj 2008, 159–171.

³⁷⁶ Mihovilić 2001, 96, 98, Pl. 10, Fig. 84; 2021, 514, Pl. 4: 1,12.

³⁷⁷ The situla is reconstructed in drawing on *Pl. 16: 7*.

³⁷⁸ Vitri 2017, 188–203 with references.

ohranjenem primerku iz groba 30 prekriva zunanjo površino rdeča barva, temnosiva pa je ohranjena v sledih. Bolje ohranjeni primerki iz groba 58 ima dobro vidno temnosivo barvo na nogi in nekoliko manj na spodnjem delu ostenja, medtem ko rdeče barve ni zaznati.

Narebreni lončeni situle so bile razširjene od estenskega prostora na zahodu³⁷⁸ do zgornjega toka Save na vzhodu ter Istre na jugu. Po tipologiji Sneže Tecco Hvala sodita trnovska primerka v skupino situl tipa IIb3, ki se v svetolucijski skupini uveljavljata v stopnji Sv. Lucija IIa (6. st. pr. n. št.),³⁷⁹ v ta čas sodijo tudi primerki z istrskega Nezakcija.³⁸⁰ Na Krasu sta znani le dve narebreni situli na nogi iz Škocjana – ena z grobišča Pod Brežcem, druga iz intaktnega groba, odkritega na območju domačije Gombač (sedež Parka Škocjanske jame).³⁸¹ Situla iz groba Pod Brežcem je najmlajši predmet na tem grobišču, podobno kot sta grobova 30 in 58 med najmlajšimi pokopi na trnovskem grobišču.³⁸²

Kakovostni lončarski izdelek iz fino zrnate gline in svetlorjavo žgan ter s fino glajeno zunanjo površino in sledovi rdeče barve na njej je tudi trebušast lonec na nogi z odebeljenim robom in izvihanim ustjem, ki je bil v grobu 73 uporabljen kot žara (t. 27C: 3).³⁸³ Na razširjeni nogi je okrašen z vodoravnim nizom vtisnjenih

³⁷⁸ Vitri 2017, 188–203 s tam navedeno literaturo.

³⁷⁹ Tecco Hvala 2014b, 329, 333–335, sl. 4: 13,14.

³⁸⁰ Mihovilić 2001, t. 8: 9–11, 9: 2; 2013, 238, 240, sl. 162.

³⁸¹ Ruaro Loseri et al. 1977, t. 32: 22/6; Teržan, Turk 2021, 467–468, sl. 15.

³⁸² Teržan, Turk 2021, 468.

³⁸³ Lonec je fragmentarno ohranjen, na t. 27C: 3 je risarsko rekonstruiran.

Sl. 6.17: Lončena situla iz groba 58 (t. 24B: 2). (Foto: M. Prešeren.)

Fig. 6.17: Ceramic situla from Grave 58 (Pl. 24B: 2). (Photo: M. Prešeren.)

(6th century BC);³⁷⁹ the examples from Nesactium in Istria are attributable to the same period.³⁸⁰ Only two cordoned pedestal situlae are known in the Kras, both from Škocjan – one from the Pod Brežcem cemetery and the other from an intact grave unearthed on the Gombač farmstead (seat of the Škocjan Caves Park).³⁸¹ The situla from the grave at Pod Brežcem is the youngest object from this cemetery, similarly as Graves 30 and 58 are among the last burials in the Trnovo cemetery.³⁸²

Another high-quality pottery product is the pedestal ellipsoid jar with an everted rim and thickened lip used as an urn in Grave 73, which is made of a fine-grained fabric, fired light brown and has a finely burnished exterior surface with traces of red paint (Pl. 27C: 3).³⁸³ Its wide pedestal is decorated with a horizontal line of impressed dots, which also adorn the body at maximum diameter in the shape of concentric circles connected either tangentially or in a running spiral.

There are no parallels for this vessel in the Notranjska-Kras region. Vessels of a similar shape adorned with impressed dots on the body are known from numerous graves of the Sveta Lucija cultural group, but the dots there form different decorative motifs and the vessels also differ in colour;³⁸⁴ they were found in graves with multi-knobbed pins with a trumpet guard, from the Sv. Lucija Ib–Ic1 phase, or with boat fibulae from the Sv. Lucija Ic phase.³⁸⁵ To the southeast, a similar decorative motif of impressed dots is known on ceramic situlae from Nesactium from the Istra III phase (7th century BC), as well as in the Dolenjska cultural group at Magdalenska gora.³⁸⁶

³⁷⁹ Tecco Hvala 2014b, 329, 333–335, 339, Fig. 4: 13,14.

³⁸⁰ Mihovilić 2001, Pl. 8: 9–11, 9: 2; 2013, 239, 241, Fig. 162.

³⁸¹ Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 32: 22/6; Teržan, Turk 2021, 476, Fig. 15.

³⁸² Teržan, Turk 2021, 476.

³⁸³ The jar is fragmented and reconstructed in drawing on Pl. 27C: 3.

³⁸⁴ *Most na Soči*: Graves 59, 77, 83, 89, 145, 2004, 2406 (Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, Pl. 9B: 4, 11A: 4, 11D, 11H: 2, 15C: 2, 202A: 20, 256E: 2). Dular typologically identified them as footed jars (Type 11) that are most common in the Sv. Lucija Ic phase (Dular 1982, 201, 203, Fig. 7: 11, 9: 11, 10: 11).

³⁸⁵ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, Pl. 11A: 1, 11H: 1; Teržan, Trampuž 1973, 420–427, App. 1.

³⁸⁶ For the examples from Istria, see Gabrovec, Mihovilić 1987, 311, Pl. 32: 9; Mihovilić 2001, Pl. 8: 9–11, 9: 1,3, 31: 1, 35: 5, 100: 1,2; for *Magdalenska gora*, see Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004, Pl. 3B: 1; Tecco Hvala 2012, 64, Fig. 22a.

pik, na najširšem obodu trebuha pa so te razporejene v obliki tangencialno povezanih koncentričnih krogov ali tekoče spirale.

Analogij zanj v notranjsko-kraški regiji ni. Posode podobnih oblik in z okrasom vtisnjenih pik na trebuhu so znane v številnih grobovih svetolucijske kulturne skupine, vendar imajo drugačen okrasni motiv, razlikujejo se tudi po barvi.³⁸⁴ Pojavljajo se v grobovih z večglavo iglo s trombastim zaključkom iz stopnje Sv. Lucija Ib–Ic1 ali s čolničasto fibulo iz stopnje Ic.³⁸⁵ Po drugi strani srečamo podoben okrasni motiv z vtisnjenimi pikami na lončenih situlah z istrskega Nezakcija v stopnji Istra III, tj. 7. st. pr. n. št., ter v dolenski kulturni skupini na Magdalenski gori.³⁸⁶ V ta čas lahko okvirno opredelimo tudi trnovski grob (v stopnjo Notranjska IIb/c–IIIa), v katerem sta bili poleg lonca z nogo še železna in bronasta igla – slednja verjetno od fibule (*t.* 27C: 1,2).

Iz fine lončarske gline z redkimi primesmi je tudi rdečkasto rumeno žgana žara iz groba 98, od katere je ohranjena le razširjena noga s slabo vidnimi sledovi lončarskega vretena (*t.* 33C: 1). Oblike posode sicer ne moremo rekonstruirati, predvidevamo pa, da je tuje provenience, saj ji v trnovskem grobišču ne najdemo primerjav, tako kot ne za pridano bronasto iglo z vazasto glavico, po kateri je grob datiran v stopnjo Notranjska I.³⁸⁷

Naselbinska lončenina

Na zunanji strani obzidja na jugozahodnem delu gradišča Trnovo je bil odkrit skupek razbite lončenine (*sl.* 3.9), ki ga lahko razumemo kot odpadki po čiščenju in urejanju pred obnovo ali novo gradnjo naselja.³⁸⁸ Med njimi je več skodel, skled ali latvic ter lončkov, ki imajo fasetirana, ostro zalomljena ali odebeljena ustja. Posode so okrašene s podkvastimi aplikami, z gladkimi ali razčlenjenimi rebri, nalepljenimi na ostenja posod (*sl.* 3.9: 2,18,19,20,21). Odlomki ustij lončkov, skledic ali latvic in skodelice iz nekaterih grobov z žganim pokopom so podobnih oblik kot iz tega skupka (prim. *sl.* 3.9: 1,5,10 s *t.* 13C: 1,2, 20F: 1, 24D: 2, 25D: 3, 36B: 1,2, 38F: 1).

³⁸⁴ *Most na Soči*: grobovi 59, 77, 83, 89, 145, 2004, 2406 (Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, t. 9B: 4, 11A: 4, 11D, 11H: 2, 15C: 2, 202A: 20, 256E: 2). Dular jih je tipološko opredelil kot lonce z nogo (tip 11), ki doživijo največji razmah v stopnji Sv. Lucija Ic (Dular 1982, 95, 103, *sl.* 7: 11, 9: 11, 10: 11).

³⁸⁵ Teržan, Lo Schiavo, Trampuž-Orel 1984–1985, t. 11A: 1, 11H: 1; Teržan, Trampuž 1973, 420–427, pril. 1.

³⁸⁶ Za istrske primerke glej Gabrovec, Mihovilić 1987, 311, t. 32: 9; Mihovilić 2001, t. 8: 9–11, 9: 1,3, 31: 1, 35: 5, 100: 1,2; za *Magdalensko goro* glej Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004, t. 3B: 1; Tecco Hvala 2012, 63, *sl.* 22a.

³⁸⁷ Glej analizo igel v tem poglavju.

³⁸⁸ Za raziskave naselja glej poglavje 3 (Arheološko najdišče Trnovo).

This is also roughly the dating we propose for the grave from Trnovo (Notranjska IIb/c–IIIa phase), where the jar was associated with an iron dress pin and a bronze pin that originally likely formed part of a fibula (*Pl.* 27C: 1,2).

Also made of a fine fabric with rare inclusions is the urn from Grave 98, reddish-yellow fired, of which only the wide pedestal survives with poorly discernible traces of production on a potter's wheel (*Pl.* 33C:1). We cannot reconstruct the shape of the vessel as a whole, but we presume it is of foreign origin, as no parallels can be found for it in the Trnovo cemetery, nor for the associated bronze vase-headed pin that dates the burial to Notranjska I.³⁸⁷

Settlement pottery

An assemblage of fragmented pottery (*Fig.* 3.9) was unearthed on the exterior side of the south-western rampart of the hillfort at Trnovo. This assemblage can be interpreted as the waste produced by cleaning and other activities taking place before renovating or newly constructing the settlement.³⁸⁸ The fragments include several bowls, dishes with an inturned rim and beakers with a faceted, sharply everted or thickened rim. The bodies of these vessels are decorated with horseshoe-shaped appliqués and applied ribs that are either plain or bear finger impressions (*Fig.* 3.9: 2,18,19,20,21). Formally similar to these vessels are the rim sherds of the beakers, small dishes with an inturned rim and cups from some of the simple cremation graves at Trnovo (cf. *Fig.* 3.9: 1,5,10 with *Pl.* 13C: 1,2, 20F: 1, 24D: 2, 25D: 3, 36B: 1,2, 38F: 1), also the complete dish with an inturned rim from Grave CLXV (cf. *Fig.* 3.9: 2 with *Pl.* 7D: 1).

Considering the above-described characteristics, the pottery from the area of the Trnovo hillfort is similar to the pottery from the earliest habitation phase at Cvinger near Dolenja vas, in the vicinity of Lake Cerknica, dated to the Late Bronze Age (10th–9th century BC).³⁸⁹ Similar pieces also came to light in the hillfort at Sovič above Postojna, in the Pivka basin, which was already settled during the Middle or Late Bronze Age.³⁹⁰

FINDS FROM THE ROMAN PERIOD

The 1978 excavation revealed objects from the Roman period in the already disturbed Graves 2, 12 and 13 (*Pl.* 11B, 12A, 12B) in Trench I/4 located in the

³⁸⁷ See the analysis of dress pins in this chapter.

³⁸⁸ For the investigations of the settlement, see Chapter 3 ('The archaeological site at Trnovo').

³⁸⁹ Bavdek 2021, 296–298, *Pl.* 2: 1–23, 3: 7,8,11,12.

³⁹⁰ Bavdek 2021, 293–295, *Pl.* 1: 4,5,13–17,23; Omahen Gruškovnjak 2021, 326–328, *Pl.* 1–5.

Primerjavo prav tako najdemo za latvico iz groba CLXV, ki je cela (prim. sl. 3.9: 2 s t. 7D: 1).

Lončenina z območja trnovskega gradišča je po opisanih značilnostih primerljiva s posodami iz najstarejše faze poselitve na Cvingerju pri Dolenji vasi ob Cerkniskem jezeru, časovno opredeljene v pozno bronasto dobo (10. in 9. st. pr. n. št.).³⁸⁹ Podobni kosi so bili najdeni tudi na gradišču Sovič nad Postojno v Pivški kotlini, ki je bilo poseljeno že v srednji ali mlajši bronasti dobi.³⁹⁰

NAJDBE IZ RIMSKE DOBE

Med izkopavanji grobišča leta 1978 so bili najdeni predmeti iz rimske dobe v že prej prekopanih grobovih 2, 12 in 13 (t. 11B, 12A, 12B) na jugozahodnem delu raziskanega območja v sondi I/4 (sl. 4.9, 4.11). Na dnu groba 2 je v še nedotaknjeni žganini ležal rimski novec cesarja Avreljiana (*Divus Claudius II*) iz leta 270, v zasutju grobov 12 in 13 pa so bile rimskodobne lončene črepinje (t. 12A: 1; 12B: 1). Drobci keramike tankih sten so bili najdeni tudi v sondi V na severovzhodnem delu izkopanega območja (sl. 4.9, 4.12), toda zunaj grobov (t. 42A: 3).³⁹¹

Odlomki posod iz zasutja grobov 12 in 13 ter z območja sonde V med grobovoma 31 in 32 so izdelani iz fino prečiščene svetlosive gline in imajo mehko prašnato površino (t. 12A: 1, 42A: 3) z delno ohranjenim okrasom, izdelanim v tehniki barbotina.³⁹² Čeprav premaz ni ohranjen in oblike posod ne moremo določiti, gre verjetno za skodelice s tankimi stenami, kakršne so v 1. in še v 2. st. izdelovale severnoitalske delavnice.³⁹³

Odlomek ustja posode iz groba 13 z izvihanim in odebeljenim ravnim robom je iz bledorjavo žgane gline (t. 12B: 1) in verjetno pripada loncu. Po obliki ustja ga lahko primerjamo z dvoročajnim loncem iz poznolatenškega groba z Vira pri Stični, ki je datiran v stopnjo Mokronog IIIb/Lt D2 (70–15 pr. n. št.).³⁹⁴ Primerljiva ustja imajo tudi dvoročajni vrči iz rimskega vodnjaka v Suhadolah pri Kamniku z začetka 1. st.³⁹⁵ Geografsko najbližja taka najdba pa je vrč z vznožja Soviča v Postojni, ki verjetno sodi v 1. st.³⁹⁶

³⁸⁹ Bavdek 2021, 275–279, t. 2: 1–23, 3: 7,8,11,12.

³⁹⁰ Bavdek 2021, 269–275, t. 1: 4,5,13–17,23; Omahen Gruškovnjak 2021, 312–320, t. 1–5.

³⁹¹ Za podrobnejše opise glej poglavje 12 (Katalog grobov in najdb).

³⁹² Manjši odlomek ostenja posodice tankih sten iz groba 13 nima okrasa in ni prikazan v risbi.

³⁹³ Istenič 1999, 103–107, sl. 91, 94. Janka Istenič je keramiko tankih sten iz rimskodobnih grobov na Ptujju razvrstila po fabrikatih. Odlomki s Trnovega so po njeni razvrstitvi iz fabrikata KTS 2 ali 3.

³⁹⁴ Grahek 2017, 211–214, t. 10: 2.

³⁹⁵ Horvat 2006, 16–17, 35–41.

³⁹⁶ Poročilo Josipovič, Jurca, Rupnik 2011, 23.

south-western part of the investigated area (Fig. 4.9, 4.11). A Roman coin of the Emperor Aurelian (*Divus Claudius II*) minted in AD 270 was found at the bottom of Grave 2, in the undisturbed ashes. Sherds of Roman pottery (Pl. 12A: 1; 12B: 1) were found in the fill of Graves 12 and 13. Fragments of thin-walled pottery were also found in Trench V, in the north-eastern part of the investigated area (Fig. 4.9, 4.12), but outside the graves (Pl. 42A: 3).³⁹¹

The pottery sherds from the fill of Graves 12 and 13, as well as from the area between Graves 31 and 32 in Trench V are made of finely purified light-grey fabric with a soft, powdery surface (Pl. 12A: 1, 42A: 3) with partially surviving barbotine decoration.³⁹² Although the slip no longer survives and the vessel shapes cannot be identified, they likely represent thin-walled cups such as those produced in the northern Italian workshops in the 1st and even the 2nd centuries AD.³⁹³

The everted rim fragment from Grave 13, with a thickened rim and a flat lip, is made of a pale brown fired fabric (Pl. 12B: 1) and likely belongs to a jar. Its rim shape is similar to a two-handled jar from a Late La Tène grave at Vir pri Stični, dated to Mokronog IIIb/LT D2 (70–15 BC).³⁹⁴ Similar rims are also found on two-handled jugs from a Roman well at Suhadole near Kamnik, dating to the early 1st century AD.³⁹⁵ The geographically closest parallel is a jug found at the foot of the Sovič hill in Postojna, which probably dates to the 1st century AD.³⁹⁶

Another piece of thin-walled pottery is the neck sherd (likely of a jar/beaker) found in the north-western part of Trench VII, near Grave 73 (Fig. 4.12, Pl. 42B: 11). It is made of a fine-grained fabric, is reddish fired and bears traces of a red slip on the exterior and interior surfaces, with a decoration of impressed squares on the lower neck. This is a high-quality product, but its production origin could not be identified.

The finds from Battaglia's 1926/27 excavations include a part of a fibula made of copper alloy (Pl. 8B: 10) that belongs to the large group of Almgren 67 fibulae according to Demetz.³⁹⁷ These are characterised by a strongly profiled bow, a triangular or trapezoidal reticulated foot with a knob terminal and a spring with multiple coils inserted into a perforated plate at the end of the bow. The fibula from Trnovo only survives as the strongly profiled bow with a knob and an eight-coil

³⁹¹ For detailed descriptions, see Chapter 12 ('Catalogue of graves and finds').

³⁹² A small wall sherd of a thin-walled vessel from Grave 13 is undecorated and not drawn.

³⁹³ Istenič 1999, 103–107, Fig. 91, 94. Janka Istenič has classified the thin-walled pottery from the Roman-period graves at Ptuj according to their fabrics. According to her classification, the sherds from Trnovo belong to Fabrics KTS 2 or 3.

³⁹⁴ Grahek 2017, 229–231, Pl. 10: 2.

³⁹⁵ Horvat 2006, 16–17, 35–41.

³⁹⁶ Report Josipovič, Jurca, Rupnik 2011, 23.

³⁹⁷ Demetz 1999, 127–137, Pl. 35.

H keramiki tankih sten lahko uvrstimo še odlomek vratu posode (verjetno lonca), najden na severozahodnem delu sonde VII v bližini groba 73 (*sl. 4.12, t. 42B: 11*). Izdelan je iz finožrnate rdečkasto žgane gline s sledovi rdečega premaza na zunanji in notranji površini, na spodnjem delu vratu je ohranjen okras vtisnjenih kvadratkov. Gre za kakovosten izdelek, delavnice pa nismo mogli določiti.

Med gradivom z izkopavanj Battaglie leta 1926/27 je del fibule iz bakrove zlitine (*t. 8B: 10*), ki jo lahko uvrstimo v veliko skupino fibul vrste Almgren 67 po Demetzu.³⁹⁷ Zanje so značilni močno profiliran lok in trikotna ali trapezoidna mrežasta noga z gumbkom na koncu ter peresovina z več navoji, ki je vdeta v preluknjano ploščico na koncu loka. Čeprav je pri trnovski fibuli ohranjen le močno profiliran lok z gumbom in peresovino z osmimi navoji, lahko prepoznamo podobnosti s podvrsto Almgren 67b1. Ta je po Demetzu naslednica fibul podvrste Almgren 67a, nosili pa so jo v prvi polovici 1. st. oz. v poznem tiberijskem obdobju, v tem času je pogosta najdba v grobovih na jugozahodu Slovaške.³⁹⁸ Najbližja ustrezna analogija za trnovski primerek je fibula z najdišča Kovačevše pri Lokavcu v Vipavski dolini, najdena v premešanih naselbinskih plasteh.³⁹⁹ Zgodnejša podvrsta fibul tipa Almgren 67a, ki se je pojavila konec 1. st. pr. n. št. in nakazuje povezave med vzhodnimi Alpami in Baltikom, je na Notranjskem znana z Ambroževega gradišča pri Slavini, Gradišča na Čepni in Gradišča nad Knežakom.⁴⁰⁰

Na Trnovem so najdbe iz rimske dobe znane tudi iz različnih nedokumentiranih posegov na Gradišču.⁴⁰¹ Tudi tam je bila najdena rimska fibula, po oblikovnih značilnostih pa spada v podvrsto Almgren 236h, ki velja za najmlajšo izvedbo noriško-panonskih dvogumbastih fibul s konca 1. st. in iz 2. st. Na Notranjskem so bile take fibule odkrite na Gradišču nad Knežakom in Šilentaboru.⁴⁰² Na območju trnovskega gradišča je bila odkrita še kleščasta fibula iz bakrove zlitine iz časa med 2. in 4. st.⁴⁰³

Med naključno pridobljenimi predmeti je tudi fragmentiran bronasti zvonec s piramidalnim plaščem in štirikotno bazo, kakršne so uporabljali od sredine 1. do

spring, which shows similarities with the Almgren 67b1 subtype. According to Demetz, this subtype succeeded the Almgren 67a subtype and was worn in the first half of the 1st century AD, during the Late Tiberian period, when it is a frequent grave good in south-western Slovakia.³⁹⁸ The geographically closest parallel for the Trnovo example is a fibula from Kovačevše near Lokavec, in the Vipava valley, which was found in a disturbed habitation layer.³⁹⁹ The earlier, Almgren 67a subtype – that appears towards the end of the 1st century BC and indicates connections between the Eastern Alps and the Baltic – is known in Notranjska from the hillforts at Ambrožovo gradišče near Slavina, Gradišče on Čepna and Gradišče above Knežak.⁴⁰⁰

Objects from the Roman period also came to light at Trnovo during the different undocumented activities at Gradišče.⁴⁰¹ One is a Roman fibula formally ascribable to the Almgren 236h subtype, which is believed to be the last variant of the Norico-Pannonian two-knobbed fibulae from the late 1st and the 2nd century. In Notranjska, such fibulae have been found at Gradišče above Knežak and at Šilentabor.⁴⁰² Also found at Trnovo was a pincer brooch (*Zangenfibel*) made of copper alloy and dating to the 2nd–4th century.⁴⁰³

Chance finds from Trnovo further include a fragmented pyramidal bronze bell with a square base, such as were in use from the mid-1st to the 3rd century.⁴⁰⁴ An ironwork hoard was found in 2003 outside the fortification wall, near the east entrance to the hillfort, with the use of a metal detector. The hoard of tools consisted of two scythes, a ploughshare, an axe, woodworking tools and three nave hoops dating to the Late Roman period (3rd–5th century).⁴⁰⁵

The majority of the finds, however, are coins. The earliest are two small Celtic silver coins from the Late La Tène period, found at an unknown location in the Trnovo area. The earliest among the Roman coins is an example of Vespasian.⁴⁰⁶ Other stray finds include

³⁹⁸ Ibid., 132–135, Fig. 5.

³⁹⁹ Svoljšak 1983, 8, 20, Pl. 1: 23.

⁴⁰⁰ Demetz 1999, 129, 130–137, 262, 263, Pl. 35: 4, Map 42; Laharnar 2012, 166–169, Pl. 4: 19–21, 13: 4, 23: 2; 2022, 294, 296, Pl. 5: 24–28 (*Ambrožovo gradišče near Slavina*), 15: 4 (*Gradišče on Čepna*), 23: 10 (*Gradišče above Knežak*).

⁴⁰¹ See Chapter 3 ('The archaeological site at Trnovo').

⁴⁰² Laharnar 2022, 142, 144, 294, 306, 308, 338, Pl. 14: 12–13 (*Šilentabor*), 23: 15 (*Gradišče above Knežak*), 29: 21 (*Gradišče above Trnovo*).

⁴⁰³ Vidojević 2018, 13, 15, Pl. 4. The fibula is in private ownership; for dating, see Bavdek et al. 2010, 67, 122–123.

⁴⁰⁴ Laharnar 2022, 142, 144, 322, 338, Pl. 29: 22.

⁴⁰⁵ Poklar 2010a, 32–33; Laharnar 2022, 142, 144, 338, Fig. 3.65 and 3.68.

⁴⁰⁶ Kos 1977, 150, Cat. No. 44, Pl. 37: 4,5; *FMRSI* V, 32; Laharnar 2022, 138, 142, 144, 338.

³⁹⁷ Demetz 1999, 127–137, t. 35.

³⁹⁸ Ibid., 132–135, sl. 5.

³⁹⁹ Svoljšak 1983, 8, 20, t. 1: 23.

⁴⁰⁰ Demetz 1999, 129, 130–137, 262, 263, t. 35: 4, karta 42; Laharnar 2012, 166–169, t. 4: 19–21, 13: 4, 23: 2; 2022, 295, 297, t. 5: 24–28 (*Ambrožovo gradišče pri Slavini*), 15: 4 (*Gradišče na Čepni*), 23: 10 (*Gradišče nad Knežakom*).

⁴⁰¹ Glej tu poglavje 3 (Arheološko najdišče Trnovo).

⁴⁰² Laharnar 2022, 143, 295, 307, 337, t. 14: 12–13 (*Šilentabor*), 23: 15 (*Gradišče nad Knežakom*), 29: 21 (*Gradišče nad Trnovim*).

⁴⁰³ Vidojević 2018, 13, 15, t. 4. Fibula je v zasebni lasti, za datacijo glej Bavdek et al. 2010, 67, 122–123.

3. st.⁴⁰⁴ Zunaj obzidja blizu vzhodnega vhoda v gradišče je bil leta 2003 z iskalnikom kovin odkrit in izkopan depo železnega orodja (dve kosi, lemež, sekira, orodje za obdelavo lesa in trije pestni obroči) iz poznorimske dobe, tj. iz časa od 3. do 5. st.⁴⁰⁵

Največ pa je novčnih najdb, med temi sta najstarejša mala keltska srebrnika iz poznolatenskega obdobja, najdena na območju Trnovega, medtem ko je med rimskimi najstarejši Vespazijanov novec.⁴⁰⁶ Od drugih posamičnih najdb je en novec iz 3. st., pet pa iz 4. st.⁴⁰⁷ Odkrita sta bila tudi dva novčna depoja – eden na območju kamnoloma, kjer je bilo v keramični posodi najmanj 18 antonijanov, najmlajši med njimi je bil skovan leta 270; drugi, najden na vzhodnem pobočju Gradišča, pa je vseboval 36 novcev z najmlajšim iz leta 307/308.⁴⁰⁸ Pri gradbenih delih leta 1977 blizu osnovne šole v Trnovem so bili naključno odkriti trije zlatniki iz časa cesarja Justinijana; verjetno je šlo za zakladno najdbo, od katere je ohranjen en solidus, skovan v letih 538–542.⁴⁰⁹

SKLEP

Po grobnih pridatkih je mogoče časovno opredeliti 76 pokopov na trnovskem grobišču. Podatki o tem, ali je šlo za žgani ali žarni pokop, so zabeleženi za grobove, odkrite v letih 1977, 1978 in po njem (*sl. 6.18*). Z izkopavanjem leta 1926/27 zanesljivih podatkov o načinu pokopa nimamo, vseeno smo ohranjene grobne celote (označene so z rimskimi števkami) pritegnili za primerjavo.⁴¹⁰ Po kronološko določljivih predmetih lahko večino pokopov datiramo v stopnji Notranjska II in III. Grobov, ki bi sodili v stopnji Notranjska IV in V, na izkopenem delu grobišča ni, so zgolj posamične najdbe, npr. odlomki kačaste fibule s trakastim lokom in protocertoških fibul ter uhan z izvotljenim koncem tipa Kvarner (*t. 8: 9, 42A: 1,2, 42C: 6*), ki kažejo, da Trnovo po koncu 7. st. pr. n. št. le ni povsem opustelo.

Najstarejši kronološko oprijemljivi grob 98, ki ga lahko po igli z vazasto glavico datiramo na konec poznobronastodobne stopnje Notranjska I ali na začetek železnodobne stopnje II, je bil žarni, ležal pa je na severozahodnem delu grobišča, in sicer na vzhodnem robu sonde VIII (*sl. 6.19*). V stopnjo Notranjska I bi lahko uvrstili še grobova CXI in CLXV s plitvo skledo

⁴⁰⁴ Laharnar 2022, 143, 321, 337, t. 29: 22.

⁴⁰⁵ Poklar 2010a, 32–33; Laharnar 2022, 143, 337, sl. 3.65 in 3.68.

⁴⁰⁶ Kos 1977, 150, kat. št. 44, t. 37: 4,5; *FMRSI* V, 32; Laharnar 2022, 141, 143, 337.

⁴⁰⁷ *FMRSI* III, 52; VI, 52; Laharnar 2022, 143, 337.

⁴⁰⁸ *FMRSI* I, 77/1; V, 33; Laharnar 2022, 143, 337.

⁴⁰⁹ Osmuk 1979, 284; *FMRSI* I, 77/2; Laharnar 2022, 147.

⁴¹⁰ Glej tu poglavji 5 (Značilnosti grobišča in pokopov) in 12 (Katalog grobov in najdb).

one coin from the 3rd and five from the 4th century.⁴⁰⁷ Also found were two coin hoards. One came to light in the quarry area and consisted of at least 18 *antoniniani* stored in a ceramic vessel, the last of which was minted in AD 270. The other hoard was found on the eastern slope of Gradišče and comprised 36 coins, the last dating to AD 307/308.⁴⁰⁸ The construction work conducted in 1977 near the primary school in Trnovo revealed three gold coins of the Emperor Justinian; these were likely also part of a hoard, of which one *solidus*, minted in AD 538–542, survives.⁴⁰⁹

CONCLUSION

Grave goods allow us to date 76 burials in the Trnovo cemetery. Information on whether the burials were simple cremations or urn burials is recorded for the graves excavated in 1977, 1978 and later (*Fig. 6.18*). We lack reliable information on the burial rite of the graves excavated in 1926/27, though the surviving grave groups (marked with Roman numerals) have been included in the analysis for comparison purposes.⁴¹⁰ Chronologically diagnostic objects show that most burials are attributable to the Notranjska II and III phases. There are no graves from the Notranjska IV and V phases in the excavated parts of the cemetery, only stray finds such as fragments of a serpentine fibula with a band bow and of proto-Certosa fibulae, also an earring with a socketed end of the Kvarner type (*Pl. 8: 9, 42A: 1,2, 42C: 6*), suggesting that Trnovo was not entirely abandoned after the late 7th century BC.

The earliest reliably datable burial, in Grave 98, which the vase-headed pin places towards the end of the Late Bronze Age Notranjska I phase or beginning of the Iron Age Notranjska II phase, was an urn burial located in the north-western part of the cemetery, at the eastern edge of Trench VIII (*Fig. 6.19*). Also datable to Notranjska I are Graves CXI and CLXV, which held a shallow dish, a bowl and a dish with an inturned rim, as well as the assemblage of pottery fragments from the settlement. Some simple cremation burials with the sherds of similar pottery may also date to this phase.⁴¹¹

Burials attributable to the Notranjska II phase contain iron jewellery, characteristic primarily of Notranjska IIb, for example roll-headed pins or pins with a simple head, ribbed band and wire bracelets, single-looped bow fibulae and a bronze crescent-shaped fibula of the Caput Adriae type (Graves 21, 22, 24, 29, 37, 49, 51, 65,

⁴⁰⁷ *FMRSI* III, 52; VI, 52; Laharnar 2022, 142, 144, 338.

⁴⁰⁸ *FMRSI* I, 77/1; V, 33; Laharnar 2022, 142, 144, 338.

⁴⁰⁹ Osmuk 1979, 284; *FMRSI* I, 77/2; Laharnar 2022, 146.

⁴¹⁰ See Chapters 5 ('Characteristics of the cemetery and the burial practice') and 12 ('Catalogue of graves and finds').

⁴¹¹ See Chapter 7 ('Radiocarbon dating').

Notranjska stopnje phases	Način pokopa / Burial rite		
	žgani simple incineration	žarni urn	neopredeljen indeterminable
I/II		98	CXI, CLXV
II	21, 24, 49, 41a, 51, 65, 75a, 76, 100a	22, 29, 37	LIII, XCVII, CXL
II–III	53, 55, 70, 71, 86, 88, 106, 120, 1978**	19, 73, 80a, 80b, 84, 95, 124	CII, CL, XXXIII?
III	31, 56, 89, 116, 133	30, 33, 36, 41b, 52, 57, 58, 68, 69?, 75b, 77, 78, 79, 83, 85, 87, 92, 93, 100b, 102, 104, 109, 110, 112b, 115, 118, 123, 126, 1977*	II, CC A, LXXIV, XCIX, CXXXVII

* izkapan l. 1977 / excavated in 1977; ** izkapan po l. 1978 / excavated after 1978

Sl. 6.18: Kronološko opredeljivi grobovi po fazah.

Fig. 6.18: Chronologically diagnostic graves according to phases.

in skodelo ter latvico pa tudi skupek lončenine z naselja. Morda sodijo v ta čas tudi nekateri grobovi z žganim pokopom in z drobci ali odlomki podobne lončenine.⁴¹¹

V stopnjo Notranjska II lahko datiramo pokope z železnim nakitom, značilnim predvsem za fazo IIB, kot so igle z zvito ali enostavno oblikovano glavico, trakaste narebrenne in žičnate zapestnice, enozankaste ločne fibule ter bronasta polmesečasta fibula tipa Caput Adriae (gr. 21, 22, 24, 29, 37, 49, 51, 65, 76, LIII, XCVII?, CXL).⁴¹² V grobovih 41, 75 in 100 so tovrstni pridatki ležali v žgani ni na dnu jame pod žaro, zato po njihovi legi sklepamo, da bi lahko šlo za dvojni (žgani in žarni) oz. naknadni pokop v isto grobno jamo.⁴¹³ Grobovi stopnje Notranjska II so bili odkriti v sondah V in VII na severovzhodnem delu grobišča, le grob 100 je ležal v sondi VIII. Trije so bili žarni (gr. 22, 29 in 37), pri preostalih gre za žgane pokope, v katerih ni bilo lončenine. Na podlagi tega dejstva bi kot žarne morda lahko opredelili tudi leta 1926/27 odkrite grobove LIII, XCVII, CXL, saj so iz teh kontekstov ohranjene črepinje večjih lončenih posod.

V obdobje Notranjska II–III uvrščamo grobove s pridatki, ki ne omogočajo ožje kronološke opredelitve, saj so bili v uporabi v daljšem časovnem razponu. Gre za ženski nakit iz brona (enodelne očalaste fibule z osmico, dvoankaste ločne fibule in polno ulite bronaste zapestnice). Večina grobov s temi pridatki je ležala v sondi VII na severovzhodnem delu, le trije so bili v severozahodni sondi VIII (gr. 95, 120, 124). Med njimi je žganih po-

76, LIII, XCVII?, CXL).⁴¹² In Graves 41, 75 and 100, such objects were found in the ashes on the bottom of the pit, under the urn, suggesting they represent double (simple cremation and urn burial) or subsequent burials in the same grave pit.⁴¹³ Graves from the Notranjska II phase were unearthed in Trenches V and VII in the north-eastern part of the cemetery, with the exception of Grave 100 that was excavated in Trench VIII. Three were urn burials (Graves 22, 29 and 37) and others were simple cremations without pottery. This suggests that Graves LIII, XCVII, CXL excavated in 1926/27 and containing only sherds of large pottery vessels might also be urn burials.

Burials of the Notranjska II–III phases are those with goods that cannot be more narrowly dated, as they were in use over a longer period. These objects include female bronze jewellery (single-piece spectacle fibulae with a figure-of-eight, double-looped bow fibulae and solid cast bracelets). Most of these graves were located in Trench VII in the north-eastern part of the cemetery, with only three in Trench VIII in the northwest (Graves 95, 120, 124). There were more simple cremations than urn burials; there is also Grave 80 with two urns, with one urn buried later and damaging the earlier one.

Most burials (39) can be attributed to the Notranjska III phase based on the characteristic types of grave goods, such as a multi-knobbed pin with alternating ribs and knobs, a multi-piece spectacle fibula with a backing plate, a double-looped fibula with a hollow or a slightly knobbed bow, a crescent-shaped fibula of the

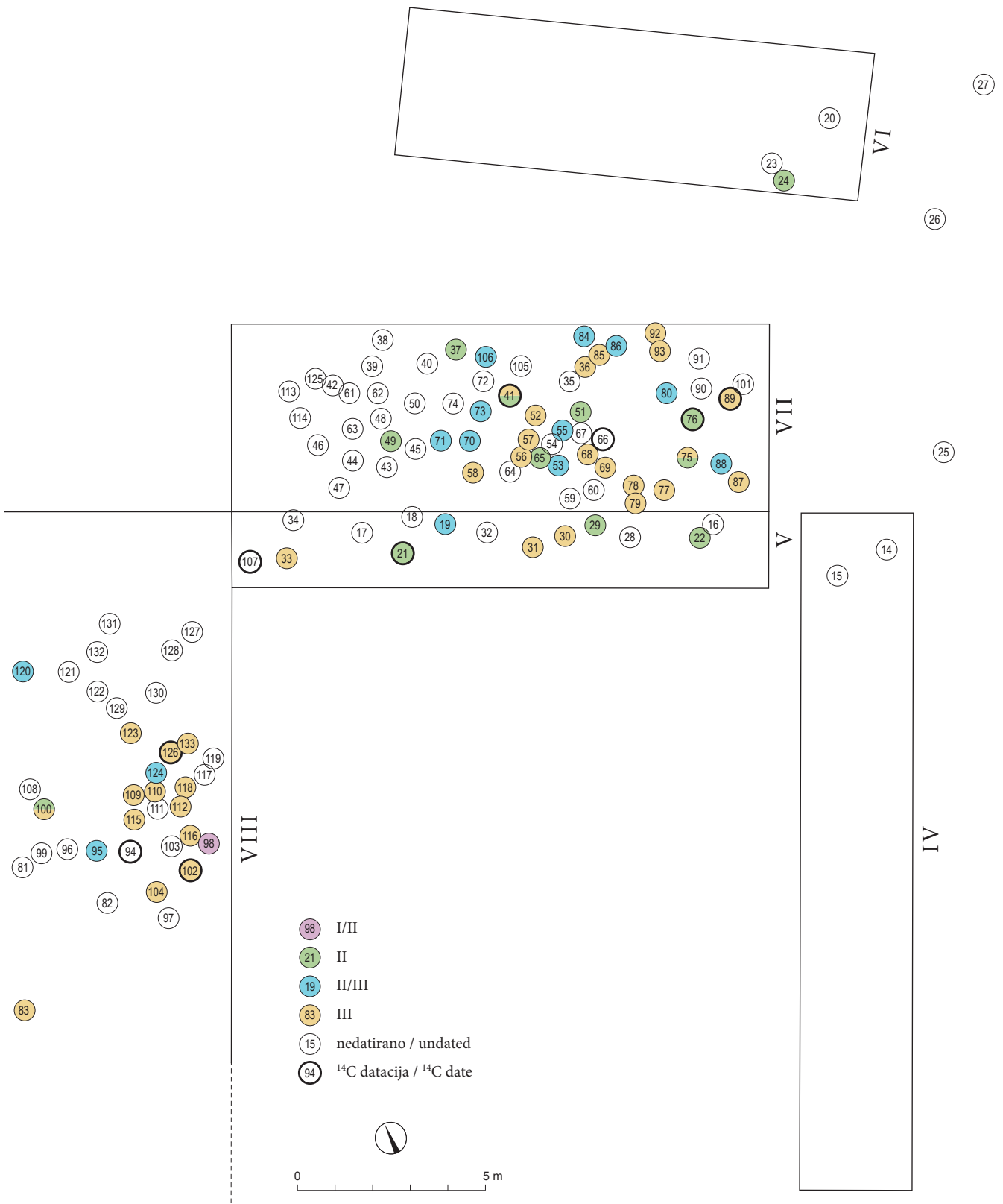
⁴¹¹ Glej tu poglavje 7 (Radiokarbonska datacija).

⁴¹² Grobovi v preglednici sl. 6.18 so navedeni v številčnem zaporedju, in ne kronološkem. Za opise in komentarje glej tu poglavje 4.1 (Izkopavanje leta 1926/27) in poglavje 12 (Katalog grobov in najdb).

⁴¹³ V preglednici sl. 6.18 smo v teh primerih številki groba dodali črko a za spodnji (starejši) pokop in črko b za naknadni pokop.

⁴¹² The graves in Fig. 6.18 are given in numerical rather than chronological order. For descriptions and commentaries, see Chapters 4.1 ('Excavations in 1926/27') and 12 ('Catalogue of graves and finds').

⁴¹³ The table in Fig. 6.18 marks these cases by adding the letter 'a' to the grave number for the lower (earlier) burial and the letter 'b' for the subsequent burial.

Sl. 6.19: Prostorska razporeditev kronološko opredeljivih grobov.
 Fig. 6.19: Spatial distribution of the chronologically diagnostic graves.

kopov več kot žarnih, v grobu 80 z dvema žarama pa je bila s postavitvijo mlajše poškodovana starejša žara.

Največ pokopov (39) lahko datiramo v stopnjo III na podlagi značilnih tipov, kot so večglava igla z vmesnimi svitki, večdelna očalasta fibula s ploščico, dvozankasta fibula z votlim ali razčlenjenim lokom, polmesečasta fibula tipa Križna gora, trortasta in čolničasta fibula, žičnati uhani s kaveljčkom in luknjico, zapestnice iz bronaste pločevine ter apulski krater in narebrena lončena situla. V tej stopnji močno prevladujejo žarni pokopi, mednje lahko uvrstimo tudi grobove 41, 75, 100 in 112 z domnevno dvojnimi pokopom.⁴¹⁴ Grobovi te stopnje so bili razporejeni tako v severovzhodnem kot severozahodnem delu grobišča.

Na podlagi prikazanih razmerij (*sl.* 6.18) lahko sklepamo naslednje:

Iz stopnje Notranjska II, tj. okvirno iz 8. st. pr. n. št., je kronološko opredeljivih manj grobov kot iz poznejšega obdobja, kar kaže na porast pridajanja kovinskih delov noše v stopnji Notranjska III oz. v 7. st. pr. n. št. Grobni pridatki so v mlajši stopnji bolj raznorodni in številnejši, v ta čas spadajo tudi najbogatejši pokopi 52 in 102 iz faze IIIa ter 56 in 89 iz faze IIIb. To bi lahko pomenilo, da se je trnovska skupnost v 7. st. pr. n. št. intenzivneje vključila v širšo mrežo povezav ter postala bogatejša in nekoliko bolj razslojena, kar kažejo tudi importi.

Spremembe so prav tako zaznavne pri načinu pokopa – v starejšem obdobju (Notranjska II in II–III) je bil bolj uveljavljen žgan pokop, medtem ko je v stopnji III prevladal žarni. To domnevo potrjujejo tudi dvojni oz. naknadni pokopi, saj je bila žara v teh primerih postavljena na žganino v isti grobni jami (gr. 41, 75, 100, 112).

Iz razporeditve starejših in mlajših pokopov (*sl.* 6.19) ni videti, da bi se grobišče horizontalno širilo, temveč se zdi, da je na izbiro mesta pokopa vplival kak drug dejavnik – verjetno družinske oz. sorodstvene vezi. Tudi za to domnevo se lahko opremo na pokope v isto grobno jamo drug vrh drugega (npr. 41, 75, 80, 100, 112 – *t.* 19, 27F, 29B, 35A, 38B) ali drug poleg drugega (npr. 16 + 22, 23 + 24, 30, 78 + 79, 116, 117, 126 + 133 – *t.* 13A,B, 14C, 16, 28C, 38E, 38F, 41A).

V nekaterih primerih dvojnih pokopov pridatki niso le kronološko različni, temveč se razlikujejo tudi po vrsti predmetov. V žari groba 75 je bila denimo igla, v žganini pod žaro pa fibula in polmesečasto rezilo (*t.* 27F). V grobu 80 je bil v zgornji žari ščitnik za iglo, med ostanki spodnje žare pa fibula in obročasti nakit (*t.* 29B). V grobu 100 je bila v žaro pridana fibula, medtem ko sta na dnu grobne jame ležali igli (*t.* 35A). V primeru

Križna gora type, a three-knobbed and a boat fibula, wire earrings with a hole and a hook, bracelets made of sheet bronze, as well as an Apulian krater and a cordoned ceramic situla. Urn burials greatly predominate in this phase, and include Graves 41, 75, 100 and 112 with presumed double burials.⁴¹⁴ The graves of this phase were distributed across both the north-eastern and north-western parts of the cemetery.

The relationships presented in *Fig.* 6.18 allow us to infer the following:

Fewer burials are attributable to Notranjska II (roughly the 8th century BC) compared with later phases, indicating an increased habit of placing metal pieces of costume as grave goods in the Notranjska III phase (roughly 7th century BC). Grave goods in the later phase are not only more numerous, but also more diverse; the richest are Graves 52 and 102 from Notranjska IIIa and Graves 56 and 89 from Notranjska IIIb. This, together with the imported goods in the graves, could suggest the Trnovo community was more intensively integrated into a broader network of connections during the 7th century BC, becoming wealthier and somewhat more stratified.

Changes are also evident in the burial rite. Simple cremations were more common in Notranjska II and II–III, whereas urn burials prevail in Notranjska III. This observation is supported by double or subsequent burials, where the urn was placed on top of the ashes in the same grave pit (Graves 41, 75, 100, 112).

The distribution of earlier and later burials (*Fig.* 6.19) does not indicate a horizontal expansion of the cemetery, but rather that the choice of burial location was influenced by other factors, possibly family or kinship ties. This assumption is supported by burials placed in the same grave pit, either one above the other (e.g. Graves 41, 75, 80, 100, 112 – *Pl.* 19, 27F, 29B, 35A, 38B) or side by side (e.g. Graves 16 + 22, 23 + 24, 30, 78 + 79, 116, 117, 126 + 133 – *Pl.* 13A,B, 14C, 16, 28C, 38E, 38F, 41A).

In some cases of double burials, the grave goods differ not only chronologically but also typologically. The urn in Grave 75, for example, held a pin, while the ashes under the urn held a fibula and a lunate blade (*Pl.* 27F). In Grave 80, the upper urn contained a pin guard, while a fibula and ring jewellery were among the remains of the lower urn (*Pl.* 29B). In Grave 100, a fibula was placed in the urn, while two pins lay at the bottom of the grave pit (*Pl.* 35A). Graves 126 and 133, which show burial in a common pit covered with a layer of stones, contained a pin lying in a hollow filled with ashes and bone fragments, while the urn placed next to it held a fibula, a

⁴¹⁴ Glej prejšnjo opombo.

⁴¹⁴ See previous footnote.

grobov 126 in 133, ki kažeta na pokopa v skupni grobnici, prekrti z vrsto kamnov na vrhu, je igla ležala v kotanji, zapolnjeni z žganino in kostnimi ostanki, v zraven postavljeni žari pa so bile fibula, zapestnica in steklena jagoda (*t. 41A,B*). Podobna situacija je opazna v primeru pokopov 16 in 22 (*t. 13A,B*) – v eni žari je bila železna igla, v drugi le košček brona, z antropološko analizo kostnih ostankov pa je bilo ugotovljeno, da gre v obeh za moška. Domnevna pripadnost moškemu spolu je bila antropološko prepoznana tudi po kostnih ostankih iz žarnih grobov 20 in 111, ki nista imela pridatkov (*t. 14A, 38A*).⁴¹⁵

Da so igle označevalec moških oprav, fibule in obročasti nakit pa ženskih, je bilo z antropološko analizo potrjeno z manjšimi odstopanji denimo na Križni gori, kjer skeletni grobovi omogočajo boljše prepoznavanje spola kot kostni ostanki žganih pokopov.⁴¹⁶ Moški ali domnevno moški spol je bil ugotovljen pri 20 skeletih, od teh jih pet ni imelo nikakršnih pridatkov, šestim je bila pridana samo lončenina, šest jih je poleg lončenine imelo še iglo, eden pa pasni obroček.⁴¹⁷ Osebe ženskega spola so bile antropološko prepoznane v 16 primerih in so vse imele kovinske pridatke – v njihovih opravah so različne fibule, obročasti nakit, obeski, saltaleoni ter steklene in jantarne jagode.⁴¹⁸

Na Trnovem so bile igle edini ostanek oprave v 12 grobovih (22, 24, 29, 36, 49, 51, 65, 73, 77, 98, 103, 133 – *t. 13B, 14C, 15B, 18B, 21A, 21C, 25D, 27C, 28B, 33C, 34E, 41A*). Izjemoma se pojavljajo skupaj z ženskim nakitom; če izvzamemo prej omenjene domnevno dvojne pokope, lahko naštejemo le še tri take primere (gr. CL, 30 in 102 – *t. 7E, 16, 35B*). Pridatki iz žarnega groba 102 kažejo, da je bil ženski nakit (fibula, pločevinaste zapestnice in obeski) v ognju poškodovan in deformiran, medtem ko je igla cela. To si je mogoče razlagati tako, da je bila igla v grob položena ob obredu pokopa kot dar ali pa bi lahko bila z njo speta tkanina, s katero so morda ovili žaro.⁴¹⁹ Podobna razlaga se ponuja tudi za žarni grob 30, kjer je bronasta igla z uvito glavico skoraj cela, medtem ko so od pridanih fibul ostali le drobci. O leta 1926/27 odkritem grobu CL nimamo zadostnih oz. zanesljivih

bracelet and a glass bead (*Pl. 41A,B*). A similar situation is observed in Graves 16 and 22 (*Pl. 13A,B*), where one urn only contained an iron pin and the other only a bronze fragment, while the anthropological analysis confirmed that both were burials of men. Also presumably men were the individuals buried in urn Graves 20 and 111 without grave goods (*Pl. 14A, 38A*).⁴¹⁵

The results of anthropological analyses have largely confirmed pins as markers of the male costume, and fibulae and ring jewellery as markers of the female costume. Minor deviations have been noticed, for example, at Križna gora, where inhumations allow better gender identification compared to the cremations.⁴¹⁶ Male or presumed male sex was identified in twenty skeletons at Križna gora, five of which were without grave goods, six only had pottery, six had pottery and a pin, and one had a belt ring.⁴¹⁷ Sixteen skeletons were identified as women, all of them interred with metal goods consisting of different fibulae, ring jewellery, pendants, saltaleoni, as well as glass and amber beads.⁴¹⁸

At Trnovo, pins were the only piece of costume in twelve graves (22, 24, 29, 36, 49, 51, 65, 73, 77, 98, 103, 133 – *Pl. 13B, 14C, 15B, 18B, 21A, 21C, 25D, 27C, 28B, 33C, 34E, 41A*). Only exceptionally do they occur together with women's jewellery; there are only three such exceptions (Graves CL, 30 and 102 – *Pl. 7E, 16, 35B*) if we disregard the above-mentioned double burials. The goods from urn Grave 102 suggest that the women's jewellery (fibula, sheet-metal bracelets and pendants) was damaged and deformed in fire, while the pin survives complete, possibly indicating that it was placed in the grave as part of the burial ritual as an offering or that it fastened the cloth used to wrap the urn.⁴¹⁹ A similar explanation applies to urn Grave 30, where the bronze roll-headed pin is nearly complete, while only small pieces remain of the fibulae. There is insufficient or unreliable data regarding Grave CL, excavated in 1926/27, but the two bronze roll-headed pins do seem to be better

⁴¹⁵ Glej tu poglavje 11 (Leben-Seljak, Antropološka analiza).

⁴¹⁶ Urleb 1974, 14–17, sl. 5; Guštin 1979, 17, 18, sl. 9, 10.

⁴¹⁷ *Križna gora*, gr. 7, 30, 32, 34, 42, 44, 57, 59, 65, 70, 73, 75, 76, 77, 83–86, 99, 129 (Urleb 1974, sl. 5, glej kataloške opise). Po pridatkih odstopata samo grobova 84 in 85, prvi je imel enozankasto ločno fibulo in trakasto narebreno zapestnico, obe iz železa, drugi pa polno ulito bronasto sklenjeno zapestnico (ibid., t. 18: 1–8; prim. še Guštin 1979, 17).

⁴¹⁸ *Križna gora*, gr. 2, 22, 36, 62, 63, 71, 72, 78, 79, 81, 95, 100, 104, 121, 124, 125 (Urleb 1974, sl. 5, glej kataloške opise). Tudi med njimi odstopa po pridatkih en grob, v katerem sta bila ostanek igle s kosčenim ščitnikom in pasni obroček (gr. 2: Urleb 1974, t. 1: 14, 15; prim. še Guštin 1979, 17).

⁴¹⁹ Glej tu poglavje 5 (Značilnosti grobišča in pokopov).

⁴¹⁵ See Chapter 11 (Leben-Seljak, 'Anthropological evidence').

⁴¹⁶ Urleb 1974, 75–77, Fig. 5; Guštin 1979, 55–56, Fig. 9, 10.

⁴¹⁷ *Križna gora*, Graves 7, 30, 32, 34, 42, 44, 57, 59, 65, 70, 73, 75, 76, 77, 83–86, 99, 129 (Urleb 1974, Fig. 5, see the catalogue descriptions). Only standing out in terms of goods are Graves 84 and 85, the former having a single-looped bow fibula and a ribbed band bracelet, both of iron, the latter a solid cast and annular bronze bracelet (ibid., Pl. 18: 1–8; also cf. Guštin 1979, 55).

⁴¹⁸ *Križna gora*, gr. 2, 22, 36, 62, 63, 71, 72, 78, 79, 81, 95, 100, 104, 121, 124, 125 (Urleb 1974, Fig. 5, see catalogue descriptions). These also include a grave that stands out, containing the remains of a pin with a bone guard and a belt ring (Grave 2: Urleb 1974, Pl. 1: 14, 15; also cf. Guštin 1979, 55).

⁴¹⁹ See Chapter 5 ('Characteristics of the cemetery and the burial practice').

podatkov, a je tudi tu videti, da sta bronasti igli z uvito glavico bolje ohranjeni od fibul v tem kontekstu. Moški pridatek bi lahko bilo bronasto polmesečasto rezilo v grobu 75 (verjetno gre za britev iz pozne bronaste dobe), ležalo je v žganini s kostmi pod žaro skupaj s precej mlajšo dvoankasto železno ločno fibulo, v žari pa je bila večglava igla z železnim jedrom in bronastimi glavnicami (t. 27F). V tem primeru je bil antropološko prepoznan domnevno ženski spol pokopane osebe.⁴²⁰

Orožja, ki velja za najbolj značilno moško prvino, v trnovskih grobovih ni bilo, kar se ujema z običaji tistega časa v širši regiji od Istre do Posočja, kjer je orožje zelo redko pridano v grob.⁴²¹ Na tem območju so znani depoji orožja iz starejše železne dobe; Peter Turk jih je označil kot tip Tržišče-Porpetto, Mitja Guštin in Dragan Božič pa sta jih podrobneje razdelila v starejšo in mlajšo skupino.⁴²² Med starejše depoke tega tipa sta uvrstila zakope orožja v Tržišču pri Dolenji vasi pri Cerknici in na Gradišču nad Trnovim na Notranjskem, v Tomaju na Krasu ter v Tivoliju v Puli in Kosmatem Kostelu/Pietra Pelosa na istrskem polotoku. Trnovski depo je sestavljalo najmanj deset nepoškodovanih železnih suličnih osti, tri železne konjske brzde ter rezilo bronaste sekire in nekaj kosov bronaste pločevine, pripisane stožčasti grebenasti čeladi (sl. 3.8), zakopan pa naj bi bil v prvi polovici 7. st. n. pr. št. (= stopnja Notranjska IIIa), medtem ko so v depojskih sestavih iz Tržišča in Tomaja zastopane tudi igle in železen nož.⁴²³ Na Trnovem je bil fragment železnega noža v grobnem sestavu 53 (t. 21D) skupaj z očalasto fibulo in bronastim gumbom.

Na trnovskem grobišču so bile po izsledkih antropološke analize pokopane odrasle osebe, stare največkrat do 40 let, starejši niso bili ugotovljeni, prav tako ne otroci, razen v grobu 29, v katerem naj bi bila pokopana oseba stara od 10 do 18 let, v grobu 110 pa morda starejši otrok.⁴²⁴ V nobenem primeru niso prepoznani otroci, mlajši od 10 let, ko je bila običajno umrljivost večja.

Za velik delež grobov na Trnovem pri Ilirski Bistrici nimamo oprijemljivih elementov, po katerih bi jih lahko opredelili oz. datirali z arheološko metodo.

preserved than the associated fibulae. A male attribute may be seen in the bronze lunate blade (probably a Late Bronze Age razor) from Grave 75, which was found in the ashes and cremated bones together with a much later iron double-looped bow fibula, while the urn contained a multi-knobbed pin with an iron core and bronze knobs (Pl. 27F). The anthropological analysis, however, indicated that a woman was interred in this grave.⁴²⁰

Weapons, considered the most typical male grave good, were absent in the Trnovo cemetery, which corresponds with the contemporary customs in the broader area from Istria to the Soča valley, where weapons were placed in graves only very rarely.⁴²¹ In contrast, there are several hoards of weapons from the Early Iron Age known in this area; Peter Turk marked these hoards as the Tržišče-Porpetto type, while Mitja Guštin and Dragan Božič distinguished between an early and a later group of hoards.⁴²² The early group includes the hoards from Tržišče near Dolenja vas, near Cerknica, Gradišče above Trnovo in Notranjska, Tomaj in the Kras, as well as Tivoli in Pula and Kosmati Kostel/Pietra Pelosa on the Istrian peninsula. The Trnovo hoard consists of at least ten undamaged iron spearheads, three iron horse bits, the blade of a bronze axe and pieces of sheet bronze ascribed to a conical crested helmet (Fig. 3.8), and is believed to have been buried in the first half of the 7th century BC (Notranjska IIIa). In addition to weapons, the Tržišče and Tomaj hoards also comprise dress pins and an iron knife.⁴²³ At Trnovo, a fragment of an iron knife was found in Grave 53 (Pl. 21D) together with female jewellery (spectacle fibula and bronze button).

The anthropological analysis revealed that none of the persons buried in the Trnovo cemetery exceeded the age of 40 at death. There were also no children under the age of 10, when the mortality rate was usually higher; Grave 29 presumably held a person aged between 10 and 18, while Grave 110 possibly held an older child.⁴²⁴

There is a significant portion of graves at Trnovo near Ilirska Bistrica, for which we lack reliable evidence for dating using the archaeological method.

⁴²⁰ Glej tu poglavje 11 (Leben-Seljak, Antropološka analiza).

⁴²¹ Teržan, Trampuž 1973, 419, 434; Guštin 1979, sl. 7 in 10; Guštin, Božič 2021, 490; Mihovilić 2021, 512.

⁴²² Turk 2018; Guštin, Božič 2021.

⁴²³ Guštin, Božič 2021, 482–490, sl. 2–5.

⁴²⁴ Glej tu poglavje 11 (Leben-Seljak, Antropološka analiza).

⁴²⁰ See Chapter 11 (Leben-Seljak, 'Anthropological evidence').

⁴²¹ Teržan, Trampuž 1973, 419, 434; Guštin 1979, Fig. 7 and 10; Guštin, Božič 2021, 504; Mihovilić 2021, 512.

⁴²² Turk 2018; Guštin, Božič 2021.

⁴²³ Guštin, Božič 2021, 499–504, Fig. 2–5.

⁴²⁴ See Chapter 11 (Leben-Seljak, 'Anthropological evidence').

7 RADIOKARBONSKA DATACIJA ČLOVEŠKIH KOSTNIH OSTANKOV

7 RADIOCARBON DATING OF THE HUMAN BONE REMAINS

ABSOLUTNE DATACIJE VZORCEV ŽGANIH KOSTI

Iz šestih grobov na trnovskem grobišču – treh z žganim pokopom (21, 76, 89) in treh žarnih (41, 102, 126) z značilnimi in precej bogatimi kovinskimi pridatki (*t. 14B, 19, 28A, 32A, 35B, 41B*) – so bili leta 2011 radiokarbonsko analizirani vzorci človeških kosti v nemškem laboratoriju Leibniz Labor für Altersbestimmung und Isotopenforschung, pri Univerzi Christiana Albrechta v Kielu. Rezultati so bili objavljeni leta 2014 v zborniku *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem*. Pridobljene vrednosti se prekrivajo s t. i. halštatskim platojem na kalibracijski krivulji. Za prevedbo v koledarska leta je bil uporabljen program OxCal v4.2.3 (2013), njihov časovni interval, izražen s 95,4-odstotno verjetnostjo, pa sega od 783 do 391 pr. n. št.¹ Ker so bili v njih tudi tipološko in kronološko opredeljivi pridatki, so izmerjene radiokarbonske vrednosti modelirali z arheološkimi datacijami. Posteriorno pridobljena največja verjetnost tako kaže na čas teh pokopov med sredino 8. in sredino 7. st. pr. n. št.²

V okviru priprave publikacije o trnovskem grobišču smo želeli pridobiti radiokarbonske datume še za grobove, ki jih arheološko ni mogoče datirati, ker so bili brez pridatkov ali pa so imeli samo drobce oz. neopredeljive kose keramike. Po tej poti smo želeli priti do odgovora, ali gre za kronološke ali morda socialne razlike med njimi in grobovi z bogatejšimi pridatki, kajti iz njihove lege na grobišču tega ni mogoče sklepati (glej *sl. 5.5*). Vzorci za radiokarbonske analize so bili vzeti iz treh grobov z žganim pokopom (66, 107 in CXX – *t. 25E, 36D*) in enega žarnega (94 – *t. 34A*).³ Grob 66 je ležal v sredini sonde VII v gruči grobov (*sl. 6.19*) in ni imel kamnitega pokrova, kosti na dnu grobne jame pa so bile slabo prežgane; grobova 94 v sondi VIII in 107 v sondi V sta bila pokrita z debelo

ABSOLUTE DATING OF THE CREMATED BONE SAMPLES

The analysis of the Trnovo cemetery included radiocarbon dating of samples of cremated and uncremated human bone. In 2011, samples of cremated remains were taken from six graves with diagnostic and rich metal goods (*Pl. 14B, 19, 28A, 32A, 35B, 41B*): three simple cremation burials (Graves 21, 76, 89) and three urn burials (Graves 41, 102, 126). The samples were analysed in the Leibniz Laboratory for Radiometric Dating and Stable Isotope Research, Christian-Albrechts-University of Kiel, Germany. The results were published in 2014, in the proceedings *Absolute Dating of the Bronze and Iron Ages in Slovenia*. The results fall into the Hallstatt plateau on the calibration curve; they were converted into calendar years using the OxCal v4.2.3 programme (2013) and their time intervals range, with 95.4% probability, from 783 to 391 BC.¹ As the graves held typologically and chronologically diagnostic objects, the measured radiocarbon values were modelled with the archaeological dating. The obtained greatest probability indicates a time frame between the mid-8th and the mid-7th century BC.²

For the purposes of publishing the Trnovo cemetery, we also sampled the graves that could not be archaeologically dated, either because they contained no grave goods or only held undiagnostic pottery sherds. This was hoped to provide answers as to whether there were chronological or perhaps social differences between these graves and those with more abundant goods, answers that could not be inferred from their position in the cemetery (see *Fig. 5.5*). Samples were taken from three simple cremations (Graves 66, 107 and CXX – *Pl. 25E, 36D*) and one urn burial (Grave 94 – *Pl. 34A*).³ Grave 66 lay in the centre of Trench VII, in a cluster of graves (*Fig. 6.19*), had no stone cover and the bones on the bottom of the burial pit were

¹ Bavdek, Urleb 2014, 537–547, *sl. 33.4, 33.7, 33.10, 33.13, 33.14, 33.18, 33.19*; Črešnar, Teržan 2014, 645–660; Teržan, Črešnar 2014, 703–719, *sl. 37: št. 33, 39: št. 33, 41: št. 33*.

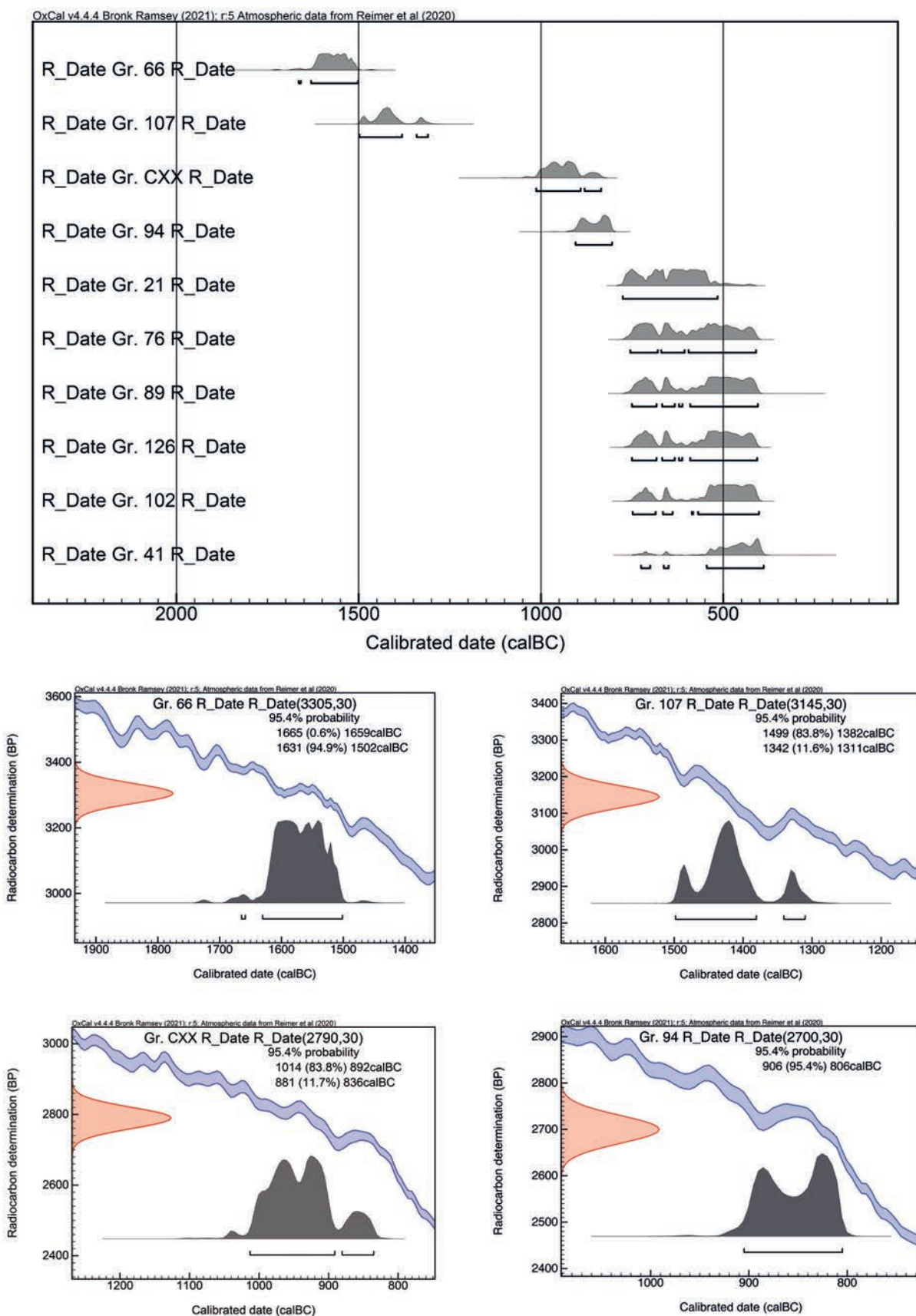
² Črešnar, Teržan 2014, 645–660; Teržan, Črešnar 703–719.

³ Glej opise v poglavju 12 (Katalog grobov in najdb).

¹ Bavdek, Urleb 2014, 537–547, *Fig. 33.4, 33.7, 33.10, 33.13, 33.14, 33.18, 33.19*; Črešnar, Teržan 2014, 645–660; Teržan, Črešnar 2014, 703–719, *Fig. 37: Nos. 33, 39: Nos. 33, 41: No. 33*.

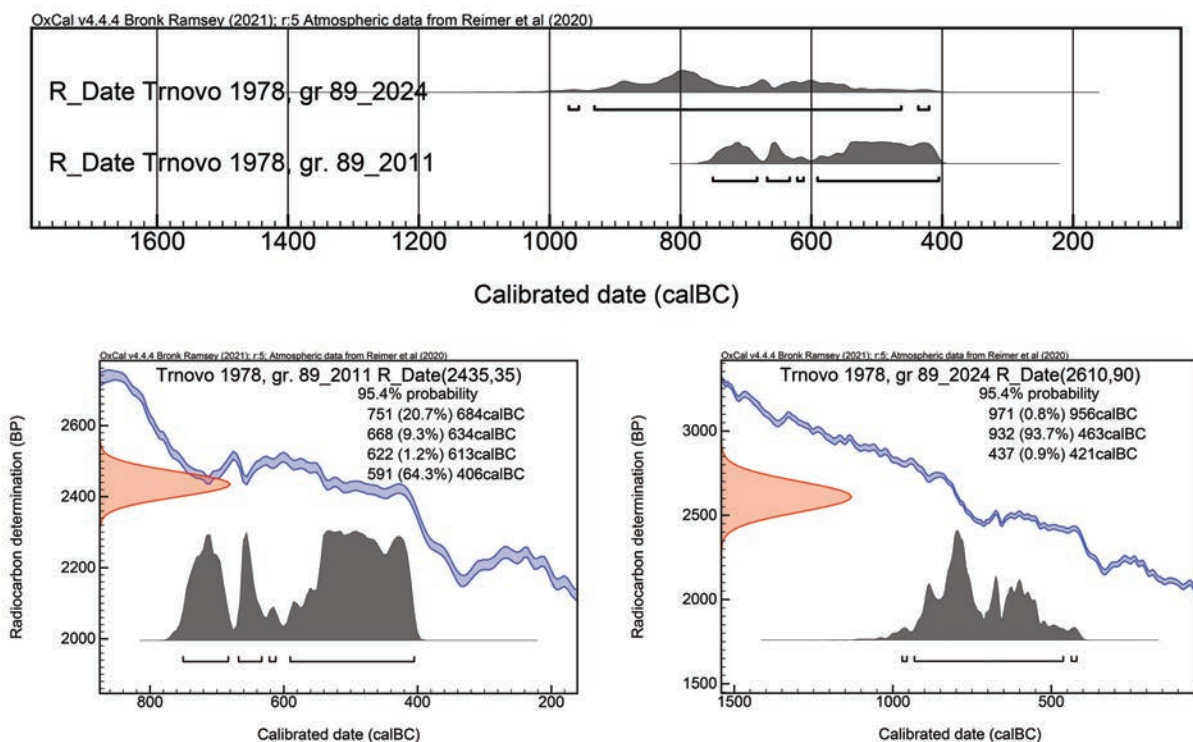
² Črešnar, Teržan 2014, 645–660; Teržan, Črešnar 703–719.

³ See the descriptions in Chapter 12 ('Catalogue').

Sl. 7.1: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Radiokarbonske datacije izbranih vzorcev žganih človeških kosti iz grobov, odkritih v letih 1926/27 (gr. CXX) in 1978 (gr. 21, 41, 66, 76, 89, 94, 102, 107 in 126).

Fig. 7.1: Trnovo near Ilirska Bistrica. Radiocarbon dates of the select cremated human bone samples from the graves unearthed in 1926/27 (Grave CXX) and 1978 (Graves 21, 41, 66, 76, 89, 94, 102, 107 and 126).

Sl. 7.2: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Primerjava radiokarbonskih datacij žganih človeških kosti iz groba 89, odkritega leta 1978; en vzorec je bil leta 2011 analiziran v Kielu, drugi pa leta 2024 v Poznanju.

Fig. 7.2: Trnovo near Ilirska Bistrica. Comparison of the radiocarbon dates of the cremated human bone samples from Grave 89, excavated in 1978; one sample analysed in 2011 in Kiel, the other in 2024 in Poznań.

kamnito ploščo, medtem ko podatkov o legi in zgradbi groba CXX, odkritega leta 1926/27, nimamo. Analize človeških kosti iz teh grobnih kontekstov je leta 2023 opravil Poznańskie Laboratorium Radiowęglowe, Poznań na Poljskem.

Ker se kalibracijske krivulje ves čas dopolnjujejo z novimi zbiri analiziranih vzorcev,⁴ smo pridobljene vrednosti iz leta 2011 in 2023 pretvorili na skupni imenovalc z novejšo različico programa OxCal v4.4.2 (2020). Rezultat je prikazan na *sliki 7.1*: zgornje štiri radiokarbonske vrednosti so bile izmerjene v poljskem laboratoriju in odstopajo od spodnjih šestih, pridobljenih v nemškem laboratoriju. Ob tem presenečata zlasti dataciji grobov 66 in 107, prvega v 16. st. pr. n. št. in drugega v 15.–14. st. pr. n. št., ki nimata stika z drugimi časovnimi sekvencami s tega grobišča in ju ne znamo razložiti. Nedvomno gre v obeh primerih za žgane kosti odraslih oseb, ki so bile položene v grobno jamo skupaj z ostanki oglja z grmade. Radiokarbonska datuma grobov CXX in 94 pa se s časovnim intervalom 10. in 9. st. pr. n. št. že bolj približujeta izmerjenim vrednostim vzorcev iz grobov, ki sledijo v spodnjem delu preglednice.

⁴ Črešnar, Teržan 2014, 646–648.

poorly cremated. Grave 94 in Trench VIII and Grave 107 in Trench V were covered with a thick stone slab. We have no information on the position and structure of Grave CXX unearthed in 1926/27. The analyses of the cremated human remains from these burials were carried out in 2023 at the Poznań Radiocarbon Laboratory, in Poland.

As the calibration curves are continuously updated with new sets of analysed samples,⁴ the values obtained in 2011 and 2023 were converted to a common denominator using the more recent version of OxCal v4.4.2 (2020). The result is shown in *Figure 7.1*: the top four radiocarbon values were measured in the Polish laboratory and differ from the bottom six obtained in the German laboratory. Particularly surprising are the dates of Graves 66 and 107, the former to the 16th century BC, the latter to the 15th–14th century BC, which are far removed from other chronological intervals from the Trnovo cemetery and cannot be explained. Both graves held the cremated bones of adult individuals that were placed in the grave pit together with the ashes from the pyre. The radiocarbon dates of Graves CXX and 94, with time intervals falling in the 10th and 9th centuries BC, are closer to the measured

⁴ Črešnar, Teržan 2014, 646–648.

Zaradi razlik v absolutni starosti vzorcev, analiziranih v dveh laboratorijih, smo se odločili, da pridobimo še eno datacijo iz zaprtega konteksta, ki je že bil radiokarbonsko datiran leta 2011 v Kielu. Tako je bil leta 2024 v Poznanju analiziran dodaten vzorec žgane človeške kosti iz groba 89. Primerjava obeh izmerjenih vrednosti kaže razhajanja (*sl. 7.2*), pri čemer je časovni interval vzorca, analiziranega v poljskem laboratoriju, daljši – začenja se že z 10. st. pr. n. št. Morda sta na to razhajanje oz. postarjanje vzorca vplivala stopnja prežganosti kosti in lesno gorivo z grmade, ki bi ga lahko kontaminiralo.⁵

Kljub velikemu razponu radiokarbonskih datacij s tega grobišča se zdi razvrstitev teh pokopov na časovni lestvici dokaj verjetna, vsaj tistih, ki se skladajo z ugotovitvami arheološke analize njihovih pridatkov, tj. od starejšega groba 21 do mlajšega groba 41. Na tej podlagi bi lahko predpostavljali, da so grobovi z drobci ali koščki keramike zgodnejši ter morda razkrivajo tudi drugačen pogrebni običaj z obrednim razbijanjem posod in pridajanjem njihovih črepinj v grobove. Tak običaj je bil v jugovzhodnoalpskem prostoru razširjen v pozni bronasti in zgodnji železni dobi.⁶ Pridobljena datacija groba 94 z žaro brez drugih pridatkov (*t. 34A*) v 9. st. pr. n. št. se zdi povsem mogoča ob tem, da je žarni tudi grob 98 z iglo z vazasto glavico (*t. 33C*), ki bi ga po njej lahko časovno opredelili v poznobronastodobno stopnjo Notranjska I (*sl. 6.18*). Potemtakem bi lahko ti trnovski grobovi sodili v pozno bronasto dobo oz. stopnjo Notranjska I ter nakazovali začetek pokopavanja na tem grobišču v 10./9. st. pr. n. št. Iz tega obdobja je ne nazadnje znana tudi lončenina z območja naselbine na Gradišču (*sl. 3.9*).⁷

ABSOLUTNE DATACIJE VZORCEV NEŽGANIH KOSTI

Pri izkopavanjih na trnovskem grobišču leta 1926/27 pod vodstvom Battaglie je bilo odkritih tudi dvajset skeletnih grobov (*sl. 4.3, 4.4*), ki po njegovih navedbah večinoma niso imeli pridatkov.⁸ Njihova lega na grobišču ni znana, verjetno so ležali jugozahodno od leta 1978 raziskanega območja, na delu grebena, ki je bil s poznejšim širjenjem kamnoloma odstranjen (*sl. 4.7*).

S teh izkopavanj smo za radiokarbonske analize, ki jih je opravil Poznańskie Laboratorium Radiowęglowe leta 2024, izbrali vzorce nežganih človeških kosti iz treh ohranjenih kontekstov – označeni so z rimskimi

values of the samples from the graves that follow in the lower part of the table.

The differences in the absolute dates from the two laboratories led us to analyse another sample from a closed context that had already been radiocarbon dated in 2011 in Kiel. Thus, an additional sample of cremated human bone from Grave 89 was sent in 2024 to Poznań. A comparison of the two measured values showed a discrepancy (*Fig. 7.2*), with the time interval of the sample analysed in the Polish laboratory being longer – starting as early as the 10th century BC. This discrepancy or sample ageing may have been influenced by the degree of cremation and by the wood fuel from the pyre, which could have contaminated it.⁵

Despite the wide span of the radiocarbon dates from the Trnovo cemetery, the chronological succession of the sampled burials seems fairly plausible, at least for those that correlate with the archaeological analysis of their grave groups, i.e. on the succession from the early Grave 21 to the later Grave 41. We could infer from this that the graves with pottery sherds are earlier and may indicate a different burial practice that involved ritual breaking of pottery and placing their sherds into graves. Such a custom was widespread in the south-eastern Alpine area in the Late Bronze and Initial Iron Ages.⁶ The radiocarbon dating of Grave 94 with an urn and no other goods (*Pl. 34A*) to the 9th century BC seems quite possible, given that Grave 98 with a vase-headed pin (*Pl. 33C*) was also an urn burial, datable to the Late Bronze Age Notranjska I phase judging from the pin (*Fig. 6.18*). These graves from Trnovo could thus be attributed to the Late Bronze Age (the Notranjska I phase), indicating the beginning of burial at the cemetery sometime in the 10th/9th century BC. Such dating is supported by the finds from the settlement area at Gradišče, where the early pottery also dates to this time frame (*Fig. 3.9*).⁷

ABSOLUTE DATING OF THE UNCREMATED BONE SAMPLES

The excavations that Battaglia conducted in the Trnovo cemetery in 1926/27 also revealed twenty inhumation burials (*Fig. 4.3, 4.4*), most of which he reported as holding no grave goods.⁸ Their location within the cemetery is unknown, though we presume they lay to the southwest of the cemetery investigated in 1978, in the part of the ridge later removed during quarry expansion (*Fig. 4.7*).

⁵ Črešnar, Teržan 2014, 654.

⁶ Škvor Jernejčič 2018, 166–169.

⁷ Glej analizo naselbinske lončenine v poglavju 6 (Kulturno-kronološka opredelitev najdb).

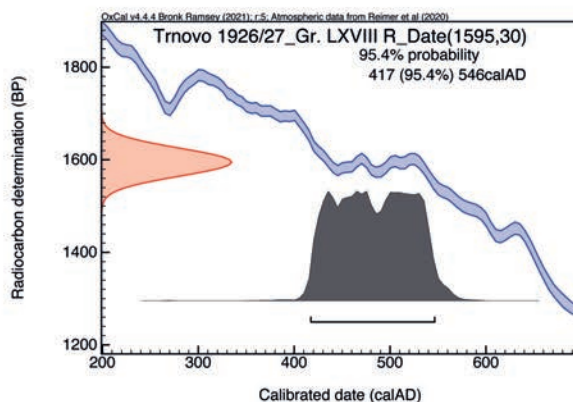
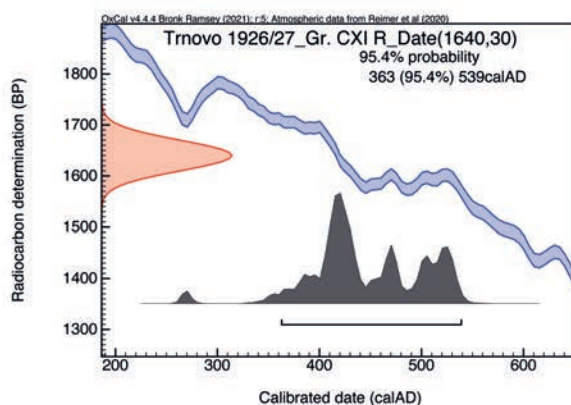
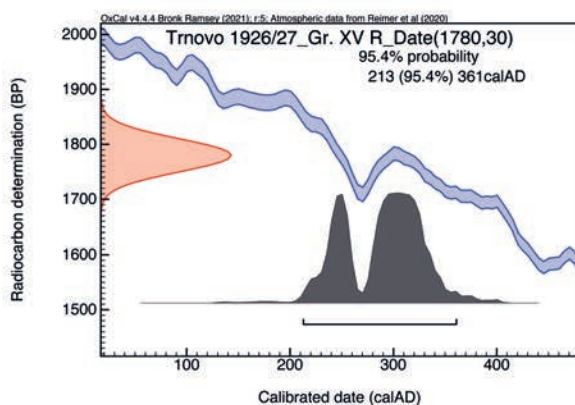
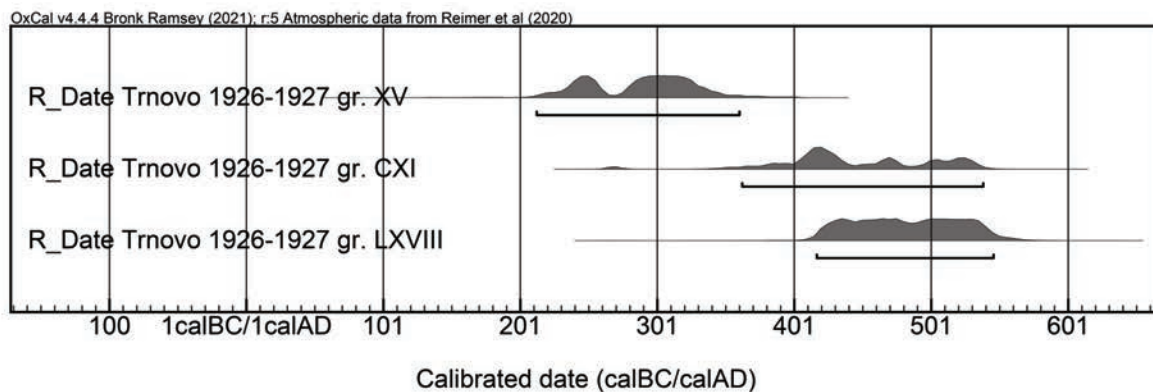
⁸ Glej poglavje 4 (Arheološke raziskave grobišča).

⁵ Črešnar, Teržan 2014, 654.

⁶ Škvor Jernejčič 2018, 166–169.

⁷ See the analysis of the settlement pottery in Chapter 6 ('Cultural and chronological attribution').

⁸ See Chapter 4 ('Archaeological investigations of the cemetery').

Sl. 7.3: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Radiokarbonske datacije izbranih vzorcev nežganih človeških kosti iz grobov XV, LXVIII in CXI, odkritih leta 1926/27.

Fig. 7.3: Trnovo near Ilirska Bistrica. Radiocarbon dating of select samples of uncremated human bones from Graves XV, LXVIII and CXI, excavated in 1926/27.

številkami XV, LXVIII, CXI.⁹ Zanimalo nas je, ali bi lahko bili skeletni grobovi sočasni z žganimi oz. žarnimi, kot je primer na Križni gori.

Radiokarbonska datacija je pokazala (sl. 7.3), da ne gre za prazgodovinske pokope, temveč so ti iz poznorimske in poznoantične dobe. Izmerjena starost kosti iz groba XV s 95,4-odstotno verjetnostjo je

From these excavations, we selected samples of uncremated human bones from three surviving burial contexts marked with the Roman numerals XV, LXVIII and CXI,⁹ which were sent in 2024 to the Poznań Radiocarbon Laboratory. Our hope was to see whether the inhumation burials could be contemporaneous with the simple cremations or urn burials, as has been established for the cemetery at Križna gora.

⁹ Glej poglavje 12 (Katalog grobov in najdb).

⁹ See Chapter 12 ('Catalogue of graves and finds').

213–361 n. št., iz groba LXVIII je 417–546, iz groba CXI pa 363–539.

Ti rezultati so dokaj presenetljivi, kajti pokopov iz 5. in 6. st. na Notranjskem skoraj ne poznamo. Tudi posode iz grobov LXVIII in CXI (*t. 5A, 6D*) ne sodijo med tipične poznoantične oblike, temveč imajo primerjave v poznobronastodobnih kontekstih.¹⁰ Ob tem dopuščamo možnost, da lahko gre za zamešane grobne pridatke, saj je gradivo z Battaglijevih izkopavanj romalo najprej v muzej na Reki, kjer ni bilo inventarizirano, popis najdb je bil opravljen šele ob predaji Notranjskemu muzeju leta 1961.¹¹ Lahko pa bi šlo za poznoantični skeletni pokop v prazgodovinski grob, taki primeri so denimo znani na gorenjskem grobišču Pristava na Bledu, kjer so bili na istem območju odkriti tako žgani železnodobni grobovi kot poznoantični in zgodnjersrednjeveški skeletni grobovi.¹² Morda v tej smeri kaže fotografija groba s Trnovega, ki jo je objavil Battaglia (*sl. 4.3*),¹³ na kateri je pod levo golenico skeleta viden obod posode, vendar nam je ni uspelo identificirati. Na Trnovem ni najdb, ki bi jih lahko opredelili v pozno antiko, razen treh zlatnikov iz časa cesarja Justinijana. Iz obdobja od 3. do 5. st. so znani depoji novcev in železnega orodja s trnovskega Gradišča.¹⁴

The results (*Fig. 7.3*) revealed that the burials were not prehistoric and dated to the Late Roman and Late Antique periods. The measured dating of the bones from Grave XV is AD 213–361 (95.4% probability), of those from Grave LXVIII is 417–546 and those from Grave CXI is 363–539.

These results are quite surprising, as burials from the 5th and 6th centuries are almost unknown in Notranjska. Nor are the pottery vessels from Graves LXVIII and CXI (*Pl. 5A, 6D*) of forms characteristic of Late Antiquity, rather they have parallels from Late Bronze Age contexts.¹⁰ We allow for the possibility that the grave goods may have been mixed up, as the finds from Battaglia's excavations were first sent to the museum in Rijeka, where they were not inventoried, and given to the Notranjska Museum in 1961 when an inventory was finally made.¹¹ Another possibility is that we are dealing with a Late Antique inhumation burial into a prehistoric grave, examples of which are known from the Pristava cemetery in Bled, in the Gorenjska region, where both Iron Age cremations and Late Antique/early medieval inhumations have been found in the same location.¹² We may see supporting evidence for this in the photograph of a grave from Trnovo published by Battaglia (*Fig. 4.3*),¹³ which shows remains of an unidentified vessel under the left tibia of the skeleton. Trnovo yielded no finds attributable to Late Antiquity, with the exception of three gold coins minted under the Emperor Justinian. There are, however, known coin and ironwork hoards unearthed at Gradišče in Trnovo, dating from the 3rd to the 5th century.¹⁴

¹⁰ Glej analizo lončenine v poglavju 6 (Kulturno-kronološka opredelitev najdb).

¹¹ Glej poglavje 4 (Arheološke raziskave grobišča).

¹² Bitenc 2023, 385–388, sl. 4.

¹³ Battaglia 1927, sl. 3.

¹⁴ Glej analizo najdb iz rimske dobe v poglavju 6 (Kulturno-kronološka opredelitev najdb).

¹⁰ See the pottery analysis in Chapter 6 ('Cultural and chronological attribution').

¹¹ See Chapter 4 ('Archaeological investigations of the cemetery').

¹² Bitenc 2023, 410, Fig. 4.

¹³ Battaglia 1927, Fig. 3.

¹⁴ See the analysis of the Roman finds in Chapter 6 ('Cultural and chronological attribution').

8 ZAKLJUČEK

8 CONCLUSION

Arheološko najdišče Trnovo pri Ilirski Bistrici leži na razcepu poti (sl. 2.1, 8.1: 19), ki povezujejo Kvarnerski zaliv in Istro prek visoke kraške planote s Tržaškim zalivom na zahodu, na severu s Pivško kotlino in Košansko dolino, na severovzhodu pa z Loško dolino in Cerknjskim poljem ter prek Planinskega in Logaškega polja naprej z Ljubljansko kotlino.¹ Te naravne komunikacije so vtisnile pečat materialni kulturi prazgodovinskih prebivalcev trnovskega gradišča, ki spada v niz utrjenih naselij na dvignjenem robu rečne doline Reke in na grebenu jugovzhodno od Nanosa, poimenovanem tudi Taborski greben (sl. 8.1). S 4,75 ha površine sodi med največja, večje je Javor pri Dolnjem Zemonu (5,22 ha) v zgornjem toku Reke, približno 4 km zračne črte južno od Trnovega (sl. 8.2: 21), največji naselji pa sta 9 km oddaljeni Šilentabor (9,83 ha) na Taborskem grebenu (sl. 8.2: 13) in Grad pri Šmihelu pod Nanosom (9 ha) na robu spodnje Pivške kotline (sl. 8.2: 3).² Onkraj pogorja Snežnika in Javornikov je bilo v Loški dolini največje naselje na Ulaki nad Starim trgom pri Ložu, ki je zavzemalo 5 ha površine (sl. 8.2: 33), na obrobju Cerknjskega polja pa Tržišče pri Dolenji vasi, ki je merilo 5,6 ha (sl. 8.2: 29). Najmanjša so Gradišče in Breg pri Šembijah (sl. 8.2: 17,18) ter Gradec pri Danah in Leskov vrh (sl. 8.2: 34, 35) s površino, manjšo od enega hektarja. Gre za višinska utrjena naselja, pogosto umeščena ob strm kraški rob in s tem na enem delu naravno zavarovana, preostali obod je utrjen s kamnitim obzidjem. Glavnina teh naselij leži v višinskem pasu od 550 do 700 m, tudi trnovsko (600 m n. v.). Najnižje ležeči sta naselji ob spodnjem in zgornjem toku Reke – Škocjan (426 m n. v.) na

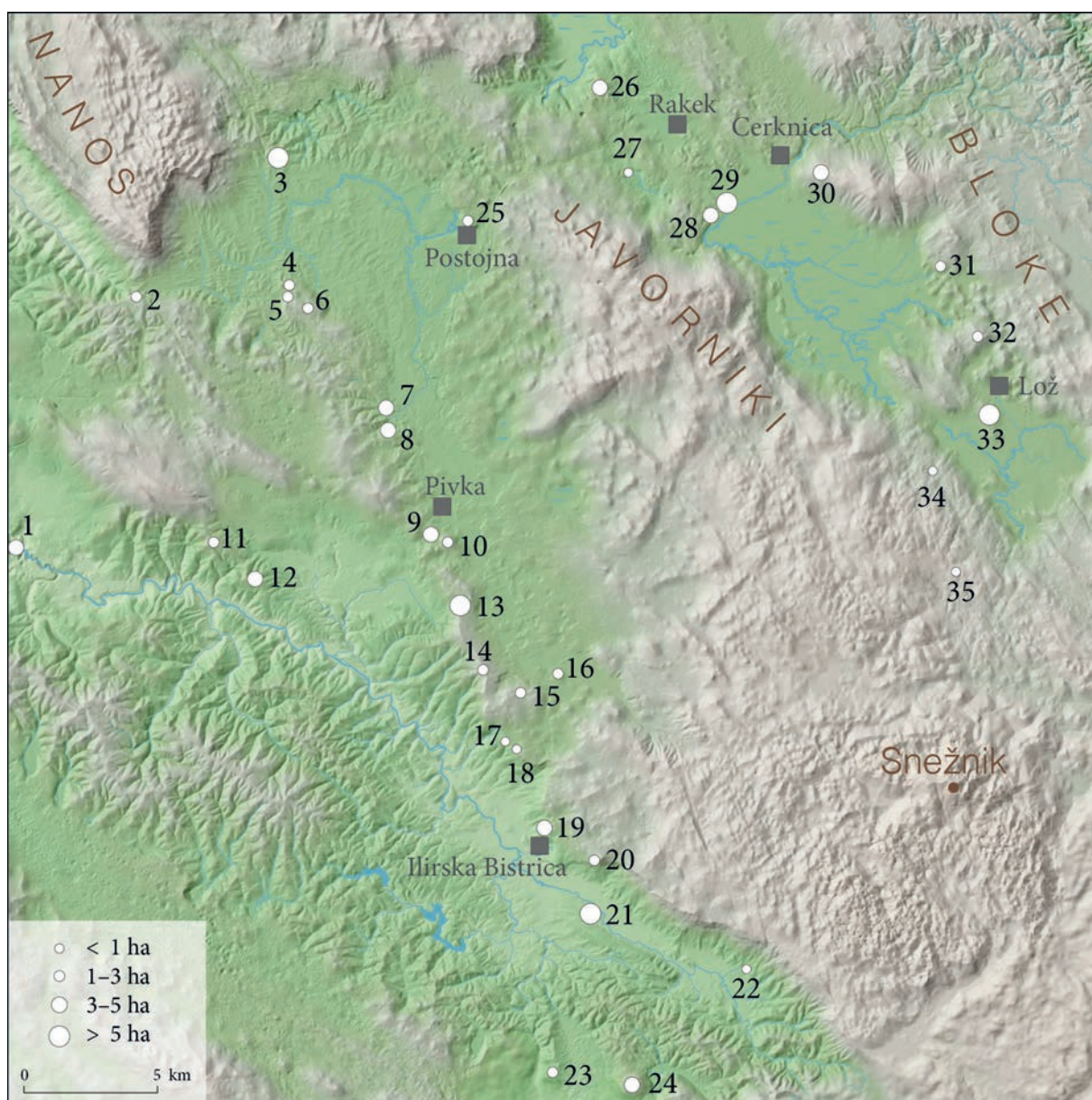
The archaeological site Trnovo near Ilirska Bistrica, is located at a meeting point of the routes (Fig. 2.1, 8.1: 19) that led across a high karst plateau and connected the Kvarner Bay and Istria with the Gulf of Trieste to the west, the Pivka basin and Košana valley to the north and to the northeast with the Lož valley and Cerknjsko polje, and further on via Planinsko polje and Logaško polje to the Ljubljana basin.¹ This location left an indelible mark on the material culture of the prehistoric inhabitants of the Trnovo hillfort, which forms part of a series of fortified settlements along the elevated edge of the valley of the River Reka and on the adjacent ridge of Taborski greben that stretches southeast of Mt Nanos (Fig. 8.1). Covering an area of 4.75 ha, it ranks among the largest hillforts in the region. Larger is the hillfort on Javor near Dolnji Zemon (5.22 ha), in the upper reaches of the Reka some 4 km south of Trnovo (Fig. 8.2: 21), while the largest are those on Šilentabor (9.83 ha), located roughly 9 km away on Taborski greben (Fig. 8.2: 13), and on Grad near Šmihel pod Nanosom (9 ha) at the edge of the lower Pivka basin (Fig. 8.2: 3).² Beyond the Snežnik and Javornik mountains, the largest settlement in the Lož valley was on Ulaka above Stari trg pri Ložu, covering 5 hectares (Fig. 8.2: 33), while the hillfort on Tržišče near Dolenja vas at the edge of Cerknjsko polje covered 5.6 ha (Fig. 8.2: 29). At the other end of the scale, the smallest hillforts were on Gradišče and Breg near Šembije (Fig. 8.2: 17,18), on Gradec near Dane and on Leskov vrh (Fig. 8.2: 34, 35) with a surface of less than one hectare. These hillforts are often located along steep karst faces and thus naturally protected on one side, whereas a stonework rampart protects the other sides. Most lie at altitudes between 550

¹ Laharnar 2022, sl. 1.2.

² Podatki o naseljih in najdbah so povzeti po nedavno objavljenem temeljnem delu Boštjana Laharnarja o Notranjski med prazgodovino in antiko (Laharnar 2022), ki vključuje tudi zgodovino in problematiko raziskav ter zbrano starejšo literaturo. Najnovejši pregled stanja raziskav in novih spoznanj o starejši železni dobi na tem območju podajata tudi članka Bibe Teržan in Alme Bavdek, objavljena v Arheološkem vestniku v sklopu Gabrovčevega dneva o notranjsko-kraški halštatski skupini (Teržan 2021; Bavdek 2021 s priložilo 1 in seznamom najdišč).

¹ Laharnar 2022, Fig. 1.2.

² The information on settlements and finds is taken from the recent comprehensive publication on Notranjska between prehistory and Antiquity by Boštjan Laharnar (Laharnar 2022), which also includes the history and problems of research, as well as all earlier literature. The most recent overview of the research and knowledge of the Early Iron Age in the area can be found in the articles by Biba Teržan and Alma Bavdek, published in Arheološki vestnik as part of the Gabrovec Day proceedings on the Notranjska-Kras Hallstatt group (Teržan 2021; Bavdek 2021 with App. 1 and List of sites).

Sl. 8.1: Lega utrjenih naselij iz pozne bronaste in starejše železne dobe med Nanosom in Snežnikom, vključno s Škocjanom na Krasu (glej sl. 8.2 →) (prirejeno po Laharnar 2022, 359, 362, sl. 1.3, tab. 1 in 2).

Fig. 8.1: Location of the Late Bronze and Early Iron Age hillforts between the Nanos and Snežnik mountains, including the hillfort at Škocjan in the Kras (see Fig. 8.2 →) (adapted from Laharnar 2022, 359, 362, Fig. 1.3, Tables 1 and 2).

jugovzhodnem obrobju Krasa na meji z Notranjsko³ in Javor pri Dolnjem Zemonu (sl. 8.2: 21) na višini 478 m nad morjem, najvišje ležeče pa Gradišče na Slivnici (858 m) na cerkniškem območju (sl. 8.2: 30) in na Leskovem vrhu (950 m) v pogorju Snežnika (sl. 8.2: 35).

Vendar današnje stanje raziskav še ne daje dobrega vpogleda v strukturo poselitvenega vzorca – kakšna so bila razmerja med naselji, kdaj so bila utrjena s kamnitimi obzidji ter ali sta se njihov obseg in vloga skozi

and 700 m asl, including Trnovo (600 m asl). The lowest settlements are in the lower and upper reaches of the Reka: at Škocjan (426 m asl), on the south-eastern fringes of the Kras near the border with Notranjska,³ and at Javor near Dolnji Zemon (478 m asl; Fig. 8.2: 21). Located highest is the hillfort on Gradišče na Slivnica (858 m asl) in the Cerknica area (Fig. 8.2: 30) and on Leskov vrh (950 m asl) in the Snežnik mountains (Fig. 8.2: 35).

³ Za topografski pregled Škocjana s širšo okolico glej Turk, Hrobat, Bratina 2016.

³ For the topography of Škocjan and its wider area, see Turk, Hrobat, Bratina 2016.

Št. / No.	Najdišče / Site	Kraj / Place	n. v. / asl (m)	ha	Laharnar 2022 Kat. št. / Cat. No.
1	Škocjan	Divača	426	3,0	-
2	Goli vrh	Razdrto	710	1,5	6
3	Grad	Šmihel	648	9,0	8
4	Nad stenami	Hruševje	674	2,4	19
5	Stari grad	Hruševje	691	2,5	21
6	Krivec	Orehek	716	1,0	20
7	Baba	Slavina	610	3,2	22
8	Ambroževo gradišče	Slavina	635	3,6	23
9	Kerin	Pivka	655	4,6	30
10	Sv. Primož	Raduhova vas	718	2,3	32
11	Štirna	Čepno	689	1,8	48
12	Gradišče	Gor. Košana	641	3,5	49
13	Šilentabor	Tabor	751	9,8	33
14	Gradišče/Čepna	Zagorje	791	1,9	36
15	Gradišče	Knežak	742	2,7	37
16	Obroba	Knežak	644	1,5	41
17	Gradišče	Šembije	581	0,5	44
18	Breg	Šembije	653	0,4	45
19	Gradišče	Trnovo	600	4,8	52
20	Sv. Ahac	Jasen	799	2,2	56
21	Javor	Dol. Zemon	478	5,2	57
22	Sv. Marija Karmelska	Podgraje	552	?	61
23	Gradina	Jelšane	561	1,7	69
24	Sv. Katarina	Jelšane	675	4,0	68
25	Sovič	Postojna	677	2,5	15
26	Stari grad	Unec	703	3,9	70
27	Sv. Kancijan	Unec	564	0,3	76
28	Cvinger	Dolenja vas	608	3,0	91
29	Tržišče	Dolenja vas	576	5,6	90
30	Gradišče na Slivnici	Cerknica	858	4,5	87
31	Žerovinšček	Bločice	726	2,2	99
32	Križna gora	Podlož	857	2,3	106
33	Ulaka	Stari trg pri Ložu	683	5,0	109
34	Gradec	Dane	665	0,8	114
35	Leskov vrh	Kozarišče	950	0,9	118

Sl. 8.2: Seznam in velikost utrjenih naselij iz pozne bronaste in starejše železne dobe med Nanosom in Snežnikom, vključno s Škocjanom na Krasu (prirejeno po Laharnar 2022, 359, 362, sl. 1.3, tab. 1 in 2).

Fig. 8.2: List and size of the Late Bronze and Early Iron Age hillforts between the Nanos and Snežnik mountains, including the hillfort at Škocjan in the Kras (adapted from Laharnar 2022, 359, 362, Fig. 1.3, Tables 1 and 2).

čas morebiti spreminjala. Na njihove zametke v pozni bronasti dobi (nekaterih že v srednji bronasti dobi)⁴ kaže lončenina, tudi z Gradišča nad Trnovim (sl. 3.9). Med naselbinskimi najdbami iz tega obdobja so zastopani še deli orožja in orodja iz bronu. Dokaj številni so

⁴ Srednja bronasta doba: npr. *Goli vrh pri Razdrtem*, *Breg pri Šembijah*, *Sovič pri Postojni*, *Cvinger pri Dolenji vasi* (sl. 8.1: 2,18,25,28): Horvat, Bavdek 2009, 36; Bavdek 2021, 274, 277–278; Omahen Gruškovnjak 2021, 313–314, 318, 320; Laharnar 2022, 123, 125.

The currently available evidence does not provide a clear picture of the settlement pattern, of the relationships between individual hillforts, of the time they were fortified with stonework ramparts and whether their size and role changed over time. Pottery, including several pieces from Gradišče above Trnovo (Fig. 3.9), indicates we can trace their origins to the Late Bronze Age (for some even the Middle Bronze Age).⁴ The settlement finds from this

⁴ Middle Bronze Age: e.g. *Goli vrh near Razdrto*, *Breg near Šembije*, *Sovič near Postojna*, *Cvinger near Dolenja vas* (Fig. 8.1: 2,18,25,28): Horvat, Bavdek 2009, 36; Bavdek 2021,

bronasti srpi,⁵ ti so bili v pozni bronasti dobi oziroma v času kulture žarnih grobišč razširjeni na prostranem prostoru.⁶ A ima v celoti ohranjeni primerki z gladkim ročajem iz Tržišča le eno povsem ustrezno primerjavo, in sicer na Tirolskem, kot je pokazal Primož Pavlin v svoji podrobni tipološki študiji srpov (2023). Opredelil ju je kot tip K2.0.0 v okviru skupine kolenčastih srpov K2, vrhunec njihovega pojava pa je bil v starejšem obdobju KŽG (Bd D in zlasti Ha A). Iz tega obdobja (Bd D–Ha A1) je tudi srp z Leskovega vrha v Snežniškem pogorju, ki ga Pavlin navaja skupaj z najbližjo primerjavo na Debelem vrhu nad Predgradom na Kočevskem v okviru tipa s štirimi rebri na ročaju – 4.E.1; večina najdišč tega tipa srpov je sicer v jugozahodnem delu Karpatske kotline in na zahodnem Balkanu.⁷ Z drugih notranjskih naselij so znani le deli rezil ali ročajev srpov, ki niso podrobneje opredeljivi.

Odlomki sekir iz brona ali bakrovih zlitin različnih oblik so prav tako pogoste naselbinske najdbe. Le redke sekire so cele, najstarejša med njimi je plavutasta sekira s srednjestojeciimi plavutmi iz Šmihela, podobni primerki so znani predvsem iz alpskih depojev, datiranih v čas Bd D in Ha A1.⁸ Plavutasta sekira z Obrobe pri Knežaku ima visokostojече plavuti in je domnevno pripadala manjšemu depolu skupaj z bronasto tulasto sekiro, okrašeno z rebri, ter koščkom srpa; Peter Turk depo uvršča v II. horizont (Ha A).⁹ Na Gradišču na Čepni je bila najdena cela tulasta sekira, ki ima tudi ušesce in je okrašena z rebri, majhen košček bronaste tulaste sekire z ušescem je še med najdbami z Žerovniška pri Bločicah;¹⁰ take sekire so zastopane v panonskih depojih iz časa Ha A2, bližji primerki so znani z Ljubljanskega barja in iz Dolenjske.¹¹ Najpogostejše kovinske najdbe iz notranjskih naselij pa so odlomki uhatih sekir in raznovrstni ingoti iz bakrovih zlitin,¹² njihov časovni

⁵ *Stari grad nad Hruševjem, Ambroževo gradišče pri Slavini, Šilentabor pri Taboru, Gradišče in Obroba pri Knežaku, Stari grad nad Uncem, Cvinger in Tržišče pri Dolenji vasi, Žerovnišek pri Bločicah, Leskov vrh pri Kozarišču* (sl. 8.1: 5,8,13,15,16,26,28,29,31,35). V risbi so objavljeni v: Teržan (ur.) 1995, t. 33: 224, 143A: 3, 144: 12–14; Laharnar 2009, t. 7: 20,21; 2022, t. 2: 2, 6: 58,59, 24: 39, 34: 122; Bavdek 2021, t. 3: 2; primerki z Leskovega vrha, ki ga navaja Pavlin (2023, 90), ni objavljen.

⁶ Teržan 2016c, 384–386; Pavlin 2023, 283–287.

⁷ Pavlin 2023, 55, 90, 283, 286, graf. 12, 13.

⁸ Teržan (ur.) 1995, t. 7: 43; Šinkovec 1996, 132.

⁹ Teržan (ur.) 1995, t. 143A: 1,2; Turk 1996, 108–112.

¹⁰ Laharnar 2022, 99, sl. 3.42: 7, t. 41: 18.

¹¹ Šinkovec 1996, 137.

¹² *Grad pri Šmihelu, Stari grad nad Hruševjem (depo), Baba in Ambroževo gradišče pri Slavini, Kerin pri Pivki, Sv. Primož nad Raduhovo vasjo, Gradišče nad Gornjo Košano (depo), Šilentabor, Gradišče na Čepni, Gradišče in Obroba nad Knežakom, Sovič pri Postojni, Stari grad nad Uncem, Tržišče pri Dolenji vasi, Gradišče na Slivnici, Žerovnišek pri Bločicah, Ulaka* (sl. 8.1: 3,5,7,8,9,10,12,13,14,15,16,25,26,29,30,31,33), *Trnovo pri Ilirski Bistrici* (t. 9: 3).

period still include weapons and tools made of bronze, albeit in fragments. Among them are relatively numerous bronze sickles.⁵ In the Late Bronze Age (Urnfield culture period), they were spread across wide areas.⁶ Having said that, the completely preserved example with a plain tang from Tržišče has a single close parallel, which came to light in Tyrol, as Primož Pavlin observed in his detailed typological study of sickles (2023). He identified both sickles as the K2.0.0 type within the group of knee-shaped sickles of Group K2 that were most common in the early part of the Urnfield culture period (BA D and especially Ha A). Dating to BA D–Ha A1 is the sickle from Leskov vrh in the Snežnik mountains, which Pavlin correlates with the geographically closest parallel from Debeli vrh above Predgrad, in the Kočevje area, both forming part of the 4.E.1 type with four ribs on the tang; most sickles of this type came to light in the south-western Carpathian basin and the western Balkans.⁷ Other settlements in Notranjska only yielded fragments of sickle blades or tangs, which are undiagnostic.

Also common among settlement finds are the fragments of the differently shaped axes made of bronze or other copper alloys. Only rare axes survive complete. The earliest is a winged axe with centrally positioned wings from Šmihel, with similar examples mainly known from the BA D/Ha A1 hoards found in the Alpine area.⁸ A winged axe from Obroba near Knežak has high wings and was presumably part of a small hoard together with a socketed bronze axe, decorated with ribs, and a sickle fragment; Peter Turk attributes this hoard to his second horizon (Ha A).⁹ A complete socketed axe with a loop and ribbed decoration was found at Gradišče on Čepna, while a small fragment of an axe with a loop is also among the finds from Žerovnišek near Bločice.¹⁰ Such axes are known from the Ha A2 hoards in the Pannonian plain, with geographically closest examples found in the Ljubljansko barje and Dolenjska.¹¹ The most frequent metal finds from the settlements of Notranjska are fragments of shaft-hole axes and different ingots of copper alloys,¹²

295, 297; Omahen Gruškovnjak 2021, 327–328; Laharnar 2022, 123, 124–125.

⁵ *Stari grad above Hruševje, Ambroževo gradišče near Slavina, Šilentabor near Tabor, Gradišče and Obroba near Knežak, Stari grad above Uncem, Cvinger and Tržišče near Dolenja vas, Žerovnišek near Bločice, Leskov vrh near Kozarišče* (Fig. 8.1: 5,8,13,15,16,26,28,29,31,35). Published in drawing in: Teržan (ed.) 1995, Pl. 33: 224, 143A: 3, 144: 12–14; Laharnar 2009, Pl. 7: 20,21; 2022, Pl. 2: 2, 6: 58,59, 24: 39, 34: 122; Bavdek 2021, Pl. 3: 2; the sickle from Leskov vrh mentioned by Pavlin (2023, 90) is unpublished.

⁶ Teržan 2016c, 450–451; Pavlin 2023, 450–453.

⁷ Pavlin 2023, 55, 90, 450–453, Graphs 12, 13.

⁸ Teržan (ed.) 1995, Pl. 7: 43; Šinkovec 1996, 133.

⁹ Teržan (ed.) 1995, Pl. 143A: 1,2; Turk 1996, 110–115.

¹⁰ Laharnar 2022, 98, Fig. 3.42: 7, Pl. 41: 18.

¹¹ Šinkovec 1996, 138.

¹² *Grad near Šmihel, Stari grad above Hruševje* (hoard),

razpon je zelo široko opredeljen, med 10./8. in 5. st. pr. n. št.¹³ Izvorno so uhate sekire značilne za severnoitalski prostor v 9. in 8. st. pr. n. št., skoraj cela uhata sekira z Dolnjega Zemonpa pa ima najboljšo analogijo v depojski najdbi iz Šempetra pri Gorici.¹⁴

Znanih je tudi nekaj bronastih suličnih osti, večinoma deli listov ali konic in le dve bolj ali manj celi.¹⁵ Gre za manjši sulični osti, kakršne se pojavljajo med Panonijo in Apeninskim polotokom vse od začetka pozne bronaste dobe, na območju jugovzhodnih Alp pa tudi še v grobovih zgodnje železne dobe.¹⁶ Na Cvingerju pri Dolenji vasi je bil najden bronasti nož s tordiranim ročajem in obročastim zaključkom z najbližjo analogijo v škocjanskem grobišču Pod Brežcem; podobni noži iz severovzhodnega dela Italije so časovno opredeljeni v 10./9. st. pr. n. št.¹⁷ Z Ambroževega gradišča pri Slavini izvira rezilo bronastega noža z vzdolžnimi vrezi in vtisnjenim krožcem, s Šilentabora pa del ploščatega ročaja bronastega noža ali verjetneje bodala (odlomek ima odebeljena robova in luknji v sredinskem delu); najdba bronastega bodala z jezičastim ročajem iz zgodnjega ali starejšega obdobja KŽG se omenja tudi na Gradišču nad Gornjo Košano.¹⁸

Deli noše iz pozne bronaste dobe so med naselbinskim gradivom zelo redki. S sondiranjem na Cvingerju pri Dolenji vasi je bila odkrita bronasta igla z drobno konično glavico in dvema svitkoma pod njo ter prečno narezanim vratom, ki je še najbolj podobna primerkom z grobišča Ostrožnik pri Mokronogu na Dolenjskem iz 9. st. pr. n. št.¹⁹ V mlajše obdobje KŽG (Ha B) se uvršča tudi bronasta igla s kroglasto profilirano glavico s Sv. Primoža nad Raduhovo vasjo.²⁰ Iz tega kratkega pregleda lahko zaključimo, da odsevajo najdbe iz obdobja nastanka notranjskih višinskih naselij heterogeno provenienco s poudarjeno moško noto.

Iz zgodnje železne dobe oz. starejšega halštatskega obdobja (Ha C) je v naselbinskem gradivu na Notranjskem prav tako zastopano orožje. Depoja orožja sta bila odkrita na Gradišču nad Trnovim in Tržišču, trnovskega (sl. 3.8) sta Guštin in Božič datirala v prvo polovico 7. st. pr. n. št. (= stopnja Notranjska IIIa), tržiškega v sredino 6. st. pr. n. št. (= stopnja IV); bolj ali manj sočasni tovr-

broadly dated from the 10th/8th to the 5th century BC.¹³ Shaft-hole axes are originally characteristic of northern Italy, where they were used in the 9th and 8th centuries BC. In Posočje, the hoard found at Šempeter pri Gorici provides the closest parallel for the nearly complete example from Dolnji Zemon.¹⁴

There are also several bronze spearheads, mostly surviving as fragments of blades or tips and only two as more or less complete examples.¹⁵ These two are small spearheads such as occur from Pannonia to the Apennine peninsula from the beginning of the Late Bronze Age on; in the south-eastern Alpine area they continue into the Initial Iron Age as grave goods.¹⁶ Another type of bronze weapons/tools are knives. The example with a twisted handle with a ring terminal found at Cvinger near Dolenja vas has the closest parallel from the Pod Brežcem cemetery at Škocjan; similar knives from north-eastern Italy are dated to the 10th/9th century BC.¹⁷ The blade of a bronze knife with longitudinal incisions and an impressed ring was found at Ambroževo gradišče near Slavina, while a fragment of a flat handle of a bronze knife or, more likely, dagger (fragment has thickened edges and a pair of holes in the middle part) was found at Šilentabor. A bronze tanged dagger from the early part of the Urnfield culture is also mentioned as found at Gradišče above Gornja Košana.¹⁸

Pieces of costume from the Late Bronze Age are very rare finds in habitation contexts. Trial trenching at Cvinger near Dolenja vas revealed a bronze dress pin that has a small conical head with two ribs below it and a transversely incised neck that most closely resembles the examples from the Ostrožnik cemetery near Mokronog in Dolenjska, dated to the 9th century BC.¹⁹ Also attributable to the late part of the Urnfield culture (Ha B) is a bronze pin with a moulded spherical head from Sv. Primož above Raduhova vas.²⁰ This brief overview reveals that the finds

Baba and Ambroževo gradišče near Slavina, Kerin near Pivka, Sv. Primož above Raduhova vas, Gradišče above Gornja Košana (hoard), Šilentabor, Gradišče on Čepna, Gradišče and Obroba above Knežak, Sovič near Postojna, Stari grad above Unec, Tržišče near Dolenja vas, Gradišče on Slivnica, Žerovnišček near Bločice, Ulaka (Fig. 8.1: 3,5,7,8,9,10,12,13,14,15,16,25,26,29,30, 31,33), Trnovo near Ilirska Bistrica (Pl. 9: 3).

¹³ Laharnar 2009, Pl. 7: 25–33, 8, 9; 2022, 53, 133, 261, sl. 3.6, 3.11, 3.62, t. 22: 44; Bavdek 2021, t. 1: 21; Laharnar, Murgelj 2021, t. 1: 6–12; Teržan 2021, 244.

¹⁴ Teržan (ur.) 1995, t. 1: 5; Turk 1996, 115.

¹⁵ *Gradišče na Čepni, Gradišče nad Knežakom, Breg pri Šembijah, Sv. Ahac nad Jasenom, Stari grad nad Uncem, Gradišče na Slivnici (sl. 8.1: 14,15,18,20,26,30):* Laharnar 2022, sl. 3.55: 1 (cela), t. 21: 27, 26: 47 (sulično kopito s krilci?), 29: 23, 34: 128 (cela), 129–131, 39: 5.

¹⁶ See Turk 2016a, 81–83. E.g. *Križna gora*, Grave 39 (Urleb 1974, 83, Pl. 9: 4).

¹⁷ Bavdek 2021, 297, Pl. 3: 15.

¹⁸ Laharnar 2022, 132, Pl. 6: 60, 14: 26.

¹⁹ Bavdek 2021, 296, Pl. 3: 1.

²⁰ Laharnar 2022, Pl. 14: 1.

¹³ Laharnar 2009, t. 7: 25–33, 8, 9; 2022, 53, 133, 261, sl. 3.6, 3.11, 3.62, t. 22: 44; Bavdek 2021, t. 1: 21; Laharnar, Murgelj 2021, t. 1: 6–12; Teržan 2021, 244.

¹⁴ Teržan (ur.) 1995, t. 1: 5; Turk 1996, 115.

¹⁵ *Gradišče na Čepni, Gradišče nad Knežakom, Breg pri Šembijah, Sv. Ahac nad Jasenom, Stari grad nad Uncem, Gradišče na Slivnici (sl. 8.1: 14,15,18,20,26,30):* Laharnar 2022, sl. 3.55: 1 (cela), t. 21: 27, 26: 47 (sulično kopito s krilci?), 29: 23, 34: 128 (cela), 129–131, 39: 5.

¹⁶ Glej Turk 2016a, 81–83. Npr. *Križna gora*, gr. 39 (Urleb 1974, 31, t. 9: 4).

¹⁷ Bavdek 2021, 276–277, t. 3: 15.

¹⁸ Laharnar 2022, 133, t. 6: 60, 14: 26.

¹⁹ Bavdek 2021, 275–276, t. 3: 1.

²⁰ Laharnar 2022, t. 14: 1.

stni depoji so znani na Krasu (Tomaj) in v Istri (Tivoli pri Puli in Kosmati Kostel/Pietra Pelosa), v teh sestavih nastopajo poleg železnega orožja še bronasti primerki suličnih osti in sekir z obojestranskimi plavutmi.²¹ Sekira z obojestranskimi plavutmi iz železa je bila najdena na Krivcu pri Orehku, železna tulasta pa blizu vhoda v naselje Nad stenami pri Hruševju.²²

Od ženskega nakita iz naselij pripada odlomek loka vozlaste fibule z železnim jedrom z Žerovniška pri Bločicah tipu Vače ter je pokazatelj stikov z ljubljansko in dolensko kulturno skupino, kjer so bile take fibule vodilna prvina ženske noše v drugi polovici 8. in prvi polovici 7. st. pr. n. št.,²³ en primerek je bil najden tudi v škocjanskem grobišču Pod Brežcem.²⁴ Čolničasti fibuli z Ambroževega gradišča pri Slavini in Gradišča na Slivnici pa sta nedvomno izdelka domačih obrtnikov, na to kaže način njune izdelave iz dveh delov; primerki tovrstnih fibul so geografsko omejeni predvsem na Notranjsko, časovno pa v stopnjo Notranjska IIIb, tj. drugo polovico 7. in začetek 6. st. pr. n. št.²⁵ Vpliv svetolucijske/posoške kulturne skupine v stopnji Notranjska IIIb bi lahko videli v trortasti fibuli z Gradišča na Čepni različice Ie po M. Ogrin.²⁶ V čas okoli 600 pr. n. št. sodi še izrazito lokalna različica kačastih fibul s pestiči z Gradišča na Čepni, ki je z več primerki zastopana na Tržišču, po katerem je poimenovana.²⁷ Odlomek kačaste fibule s Starega gradu nad Uncem pripada tipu s krilci in je edini znani primerek iz Notranjske; ta tip je najštevilčnejše zastopan na območju Dolenske in v Posočju, v osrednjih alpskih dolinah in v vzhodnem delu Padske nižine ter Istri, okvirno pa sodi v 6. st. pr. n. št., tj. čas stopnje Notranjska IV oz. že v mlajše halštatsko obdobje (Ha D).²⁸ K tovrstnim fibulam morda spadata še odlomka z Ambroževega gradišča pri Slavini in Gradišča nad Knežakom ali na Čepni, gre za dela nog s kroglastim gumbkom in konično razširjenim zaključkom ter okrasom s prečnimi vrezji.²⁹ A se podobno zaključujejo tudi noge kačastih fibul s trakastim lokom in zanko, ki sodijo v 5. st. pr. n.

²¹ Guštin, Božič 2021, 482–490, sl. 1, 2, 4, 5, z navedeno starejšo literaturo; glej še Teržan 2021, 244–245.

²² Laharnar 2022, 259, 261, sl. 3.10: 2, t. 2: 8.

²³ Laharnar 2009, 128, t. 1: 1. Za razprostranjenost glej Grahek 2004, 139–140, sl. 31.

²⁴ Ruaro Loseri et al. 1977, t. 28: Sn. 29/1; Teržan 2016c, 420.

²⁵ Laharnar, Murgelj 2021, 338–340, sl. 3; Laharnar 2022, 251, sl. 4.1: 1,2.

²⁶ Ogrin 1998, 107, 127, sl. 9, 20, 37; Laharnar 2022, 253, t. 21: 1.

²⁷ Tecco Hvala 2014a, 131 (različica IIIb3), 166–167, sl. 3b: 6,7, karta 6; Laharnar 2022, 99, sl. 3.42: 1.

²⁸ Tecco Hvala 2014a, 133 (različica Va), 151–152, sl. 5, karta 8; Laharnar 2022, 253, t. 30: 1.

²⁹ Laharnar 2022, 253, t. 5: 2, 28: 1. Kačasta fibula se omenja tudi z naselja Sv. Katarina nad Jelšanami (sl. 8.1: 24), vendar ni objavljena in zato tudi ni tipološko opredeljena (Tecco Hvala 2014a, 139, op. 67).

from the formative period of the hillforts of Notranjska show a heterogeneous provenance with a pronounced male component.

The Initial Iron Age or Early Hallstatt period (Ha C) finds from the habitation contexts of Notranjska also include weapons. Two weapon hoards were unearthed at Gradišče above Trnovo and at Tržišče, respectively.²¹ Guštin and Božič dated the Trnovo hoard (Fig. 3.8) to the first half of the 7th (Notranjska IIIa) and the Tržišče hoard to the mid-6th century BC (Notranjska IV). Roughly contemporary hoards of a similar composition are known in the Kras (Tomaj) and in Istria (Tivoli near Pula, Kosmati Kostel/Pietra Pelosa) that contain iron weapons together with bronze spearheads and winged axes. An iron winged axe was found at Krivec near Orehek, while an iron socketed axe came to light near the entrance to the settlement at Nad stenami near Hruševje.²²

Women's jewellery from settlements includes a bow fragment of a Vače type knobbed fibula with an iron core from Žerovnišček near Bločice that reveals connections with the Ljubljana and Dolenska cultural groups, where such fibulae were the leading element of the female costume in the second half of the 8th and first half of the 7th century BC.²³ One such example was also found in the Pod Brežcem cemetery at Škocjan.²⁴ In contrast, the two-part construction of the boat fibulae from Ambroževo gradišče near Slavina and Gradišče on Slivnica undoubtedly shows them to be local products. Such fibulae are largely limited to Notranjska and chronologically to the Notranjska IIIb phase (second half of the 7th and early 6th century BC).²⁵ The influence of the Sveta Lucija/Posočje cultural group in the Notranjska IIIb phase might be seen in the three-knobbed fibula from Gradišče on Čepna, which is of Variant Ie after Ogrin.²⁶ Dating around 600 BC is a distinctly local variant of serpentine fibulae with antennae from Gradišče on Čepna, several examples of which have been unearthed at Tržišče, a site that lent its name to the type.²⁷ The fragment of a serpentine fibula from Stari grad above Unec belongs to the type with wings and is the only known example from Notranjska. This type is most common in Dolenska, Posočje, the valleys of the central Alps, the eastern Po plain and Istria, and generally dates to the 6th century BC (Notranjska IV or

²¹ Guštin, Božič 2021, 499–504, Fig. 1, 2, 4, 5, with earlier references; also see Teržan 2021, 259–261.

²² Laharnar 2022, 259–261, Fig. 3.10: 2, Pl. 2: 8.

²³ Laharnar 2009, 101, Pl. 1: 1. For distribution, see Grahek 2004, 177, Fig. 31.

²⁴ Ruaro Loseri et al. 1977, Pl. 28: Sn. 29/1; Teržan 2016c, 421–422.

²⁵ Laharnar, Murgelj 2021, 350, Fig. 3; Laharnar 2022, 250, Fig. 4.1: 1,2.

²⁶ Ogrin 1998, 107, 127, Fig. 9, 20, 37; Laharnar 2022, 250, 252, Pl. 21: 1.

²⁷ Tecco Hvala 2014a, 131 (Variant IIIb3), 166–167, Fig. 3b: 6,7, Map 6; Laharnar 2022, 98, Fig. 3.42: 1.

št., njihovo matično območje je bilo okoli jezera Como, od koder so se proti vzhodu širile na Dolenjsko in v Istro.³⁰ Odlomek trakastega loka z zanko take fibule je bil najden na trnovskem grobišču zunaj grobov (*t. 8: 9*) in je sled človekove prisotnosti na tem najdišču v stopnji Notranjska V.³¹ Z Gradišča nad Knežakom je iz tega časa znana trortasta fibula mlajše oblike, ki spada v VII. vrsto po M. Ogrin, značilno predvsem za dolensko halštatsko nošo v 5. st. pr. n. št.³²

Zdaleč največ pa je bilo v notranjskih naseljih najdenih certoških fibul, ki sodijo v zadnje obdobje starejše železne dobe, tj. v stopnjo Notranjska VI. Prevladujejo različice X. vrste, ki so bile razširjene v zaledju severnega Jadrana – na območju Dolenjske, Posočja, Like in Istre ter v vzhodnem delu Padske nižine.³³ Večina notranjskih naselij, od koder izvirajo tovrstne najdbe, leži na Taborskem grebenu in na cerkniškem območju.³⁴ Po številu primerkov in širokem spektru različic certoških fibul je v ospredju Šmihel pod Nanosom, od koder so znane tudi z grobišča Za Polšno.³⁵ V tem največjem naselju na Pivškem (*sl. 8.1: 3*) so zastopane še zgodnejše oblike certoških fibul II., IV. in V. vrste, ki se pojavijo že proti koncu 6. st. pr. n. št. in jih z drugih notranjskih najdišč ne poznamo.³⁶ Na različico IIc spominja fibula s Trnovega brez znanega konteksta,³⁷ v kateri bi lahko po dvodelni izdelavi videli domači posnetek takih fibul.³⁸ Dvodelni primerki certoških fibul z notranjskih najdišč govore o ohranjanju lokalne obrtne tradicije še v 5. st. pr. n. št. Z Ulake na Loškem in Gradišča na Čepni na Taborskem grebenu so podobni različici VIIb po B. Teržan ter se po načinu izdelave pridružujejo poznim certoškim fibulam v japonskem prostoru in Beli krajini.³⁹ O povezavah z Istro in Kvarnerjem v času 5. do 4. st. pr. n. št. priča odlomek uhana tipa Kvarner iz izvotljenim

Late Hallstatt period – Ha D).²⁸ Possibly also belonging to such fibulae are two fragments from Ambrožovo gradišče near Slavina and Gradišče above Knežak/Gradišče on Čepna, which are foot fragments with a conically expanded terminal with a spherical knob and decorated with transverse incisions.²⁹ However, similar terminals are also to be found on the feet of the serpentine fibulae with a band bow and a loop dating to the 5th century BC, the origin of which is in the area of Lake Como, from where they spread eastward to Dolenjska and Istria.³⁰ A fragment of a band bow with a loop of such a fibula was found in the Trnovo cemetery outside the graves (*Pl. 8: 9*) and indicates human presence at this site during the Notranjska V phase.³¹ Attributable to this phase from Gradišče above Knežak is a three-knobbed fibula of a late form that belongs to Type VII after Ogrin, mainly characteristic of the Dolenjska Hallstatt costume in the 5th century BC.³²

By far the most numerous fibulae from the settlements in Notranjska are those of the Certosa type, which belong to the final period of the Early Iron Age, to the Notranjska VI phase. Variants of Type X predominate, which were widespread in the hinterland of the northern Adriatic, more precisely in Dolenjska, Posočje, Lika, Istria and the eastern Po plain.³³ Most of the settlements in Notranjska that yielded such finds are located on Taborski greben and in the Cerknica area.³⁴ Šmihel pod Nanosom stands out in the number and diversity of its Certosa fibulae, which were also found in the associated Za Polšno cemetery.³⁵ This, the largest settlement in the Pivka area (*Fig. 8.1: 3*) revealed earlier forms of Certosa fibulae as well, of Types II, IV and V, which appear as early as the late 6th century BC and are unknown at other sites in Notranjska.³⁶ Reminiscent of Variant IIc is a fibula

³⁰ Tecco Hvala 2014a, 154–156, sl. 5: 4–6 (različica Vb), 7: 7,8 (različica VIIc), karta 11.

³¹ Glej tu poglavje 6 (Kulturno-kronološka opredelitev najdb).

³² Ogrin 1998, 117, 125, sl. 15, 36, 37; Laharnar 2022, 253, t. 23:1.

³³ Teržan 1976, 368, sl. 31, 35, 52; 2021, 234; Laharnar 2022, 253.

³⁴ *Baba in Ambrožovo gradišče pri Slavini, Kerin, Sv. Primož, Šilentabor, Gradišče na Čepni, Stari grad nad Uncem, Tržišče, Gradišče na Slivnici* (*sl. 8.1: 7,8,9,10,13,14,26,29,30*). Ena je bila odkrita tudi z izkopavanji na *Soviču* (*sl. 8.1: 25*): Omahen Gruškovnjak 2021, t. 3: 42.

³⁵ Guštin 1979, t. 55–58, 62–64; za tipološko opredelitev glej sezname Teržan 1976.

³⁶ Glej Teržan 1976, 320–324.

³⁷ Guštin 1979, t. 12: 4.

³⁸ Glej tu poglavje 6 (Kulturno-kronološka opredelitev najdb). Med primerki, ki niso uvrščeni v nobeno različico, navaja Biba Teržan tudi certoško fibulo iz Jelšan (Teržan 1976, 341).

³⁹ Laharnar 2022, 253, sl. 4.2, t. 21: 2.

²⁸ Tecco Hvala 2014a, 133 (Variant Va), 169, Fig. 5, Map 8; Laharnar 2022, 250, 252, Pl. 30: 1.

²⁹ Laharnar 2022, 252, Pl. 5: 2, 28: 1. A serpentine fibula is also mentioned from the settlement at *Sv. Katarina above Jelšane* (*Fig. 8.1: 24*), but has not been published and thus remains typologically unidentified (Tecco Hvala 2014a, 139, Note 67).

³⁰ Tecco Hvala 2014a, 171–172, Fig. 5: 4–6 (Variant Vb), 7: 7,8 (Variant VIIc), Map 11.

³¹ See here Chapter 6 ('Cultural and chronological attribution of finds').

³² Ogrin 1998, 117, 125, Fig. 15, 36, 37; Laharnar 2022, 251–252, Pl. 23:1.

³³ Teržan 1976, 368, Fig. 31, 35, 52; 2021, 254; Laharnar 2022, 254.

³⁴ *Baba and Ambrožovo gradišče near Slavina, Kerin, Sv. Primož, Šilentabor, Gradišče on Čepna, Stari grad above Uncem, Tržišče, Gradišče on Slivnica* (*Fig. 8.1: 7,8,9,10,13,14,26,29,30*). One was also found during the excavations on *Sovič* (*Fig. 8.1: 25*): Omahen Gruškovnjak 2021, Pl. 3: 42.

³⁵ Guštin 1979, Pl. 55–58, 62–64; for typological identification, see the lists in Teržan 1976.

³⁶ See Teržan 1976, 320–324.

koncem s trnovskega grobišča (*t. 42C: 6*),⁴⁰ prav tako obesek z Gradca nad Danami ob vznožju Javornikov, opredeljen kot antropo-ornitomorfni z ikonografskimi značilnostmi gospodarice živali, kakršni so razen kvarnerskega zaledja znani na Dolenjskem, v Posočju in na severovzhodu Italije.⁴¹

Širši vpogled v materialno kulturo ter povezave v pozni bronasti in starejši železni dobi na tem območju dajejo pripadajoča grobišča, ta so vsa plana. Odkrita so bila v Škocjanu na Krasu (*sl. 8.1: 1*) in na Trnovem pri Ilirski Bistrici v dolini reke Reke (*sl. 8.1: 19*), v Šmihelu pod Nanosom (*sl. 8.1: 3*), s cerkniškega območja so znane najdbe z grobišča na Tržišču (*sl. 8.1: 29*) in iz uničenih grobov na Kolobarju pod Starim gradom nad Uncem, en grob je bil odkrit še na Cvingerju pri Dolenji vasi (*sl. 8.1: 26, 28*); v Loški dolini je bilo raziskano grobišče na Križni gori (*sl. 8.1: 32*), z Ulake pa je znanih nekaj naključno odkritih grobnih najdb (*sl. 8.1: 33*).⁴²

Naš namen na tem mestu je na podlagi gradiva z izkopavanj grobišča na Trnovem, predstavljenega v tej knjigi, osvetliti nastanek in razvoj tukajšnje skupnosti v kontekstu povezav z drugimi najdišči v notranjsko-kraški regiji in sosednjih pokrajinah.⁴³ Da segajo njeni zametki že v pozno bronasto dobo oz. stopnjo Notranjska I (10.–9. st. pr. n. št.), lahko sklepamo ne le po lončenini iz naselja (*sl. 3.9*), temveč tudi po grobnih najdbah (*sl. 6.18: stopnja Notranjska I–II*), kot sta nizka skleda/krožnik in skodela z vodoravno postavljenim ročajem iz groba CXI (*t. 6D*), v katerih je mogoče prepoznati podobnosti z lončenino na istrskem polotoku in Goriškem Krasu. V žarni grob 98 pridana igla z vazasto glavico (*sl. 6.9*) je sorodna iglam iz severnoitalskega prostora in ljubljanske kulturne skupine, najbližjo analogijo pa ima v nedavno odkritem grobu v Škocjanu na Krasu. Na podlagi radiokarbonskih datacij bi v 9. st. pr. n. št. sodil tudi žarni grob 94 brez kovinskih pridatkov (*t. 34A*), v časovni razpon med 10. in 8. st. pr. n. št. pa grob CXX z drobci lončenih posod in sežganih kosti odrasle osebe. Po teh izsledkih lahko zaključimo, da se je pokopavanje na trnovskem grobišču začelo v istem obdobju kot v Škocjanu, s katerim ga naravno povezuje reka Reka, le da so trnovski grobovi precej skromnejši od tistih na škocjanskem grobišču Pod Brežcem.⁴⁴ Ob tem kaže poudariti, da je del trnovske nekropole uničil kamnolom.⁴⁵

⁴⁰ Glej tu poglavje 6 (Kulturno-kronološka opredelitev najdb).

⁴¹ Laharnar 2022, 257, sl. 3.122.

⁴² Guštin 1979, 15; Teržan 2021; Bavdek 2021, 276, 280; Laharnar, Murgelj 2021, 338; Laharnar 2022, 263, 267.

⁴³ V tem zaključku se opirava na ugotovitve iz poglavja 6 (Kulturno-kronološka opredelitev najdb).

⁴⁴ Guštin 1979, 15–31; Teržan 2016c, 418–421.

⁴⁵ Glej tu poglavji 3 (Arheološko najdišče Trnovo) in 4 (Arheološke raziskave grobišča).

found in an unknown context at Trnovo,³⁷ the two-part construction of which may indicate a local imitation.³⁸ The two-part Certosa fibulae from Notranjska reveal that the local craftsmanship traditions were upheld into the 5th century BC. Those from Ulaka in the Lož area and from Gradišče on Čepna, on Taborski greben, are similar to the fibulae of Variant VIIb after Teržan and are, in their construction, related to the late Certosa fibulae in the Iapodic area and Bela krajina.³⁹ Connections with Istria and Kvarner during the 5th and 4th centuries BC are evident from a fragment of a Kvarner type earring with a socketed end found in the Trnovo cemetery outside graves (*Pl. 42C: 6*).⁴⁰ Such connections are likewise evident from a pendant found at Gradec above Dane, at the foot of the Javorniki mountains, which has been identified as an anthropomorphic-ornithomorphic pendant with iconographic features of the Mistress of the Animals, such as are known elsewhere in the Kvarner hinterland, in Dolenjska, Posočje and north-eastern Italy.⁴¹

A broader insight into the material culture and connections during the Late Bronze and Early Iron Ages in this area can be gained from the associated cemeteries, all of which are flat. These were unearthed at Škocjan in the Kras (*Fig. 8.1: 1*), at Trnovo near Ilirska Bistrica in the valley of the River Reka (*Fig. 8.1: 19*), at Šmihel pod Nanosom (*Fig. 8.1: 3*), in the Cerknica area at Tržišče (*Fig. 8.1: 29*) and from the destroyed graves at Kolobar below Stari grad above Unec, one grave also at Cvinger near Dolenja vas (*Fig. 8.1: 26, 28, 29*), in the Lož valley at Križna gora (*Fig. 8.1: 32*) and from several chance burial finds from Ulaka (*Fig. 8.1: 33*).⁴²

The aim here is to use the finds from the excavations of the Trnovo cemetery, as presented in this book, to shed light on the origins and development of the local community and its connections with other sites in the Notranjska-Kras and neighbouring areas.⁴³ The pottery finds from the settlement (*Fig. 3.9*) and the cemetery (*Fig. 6.18: Notranjska I–II*), particularly the shallow dish/plate and the bowl with a horizontal handle from Grave CXI (*Pl. 6D*) show similarities with the pottery from the Istrian Peninsula and the Gorica Kras, suggesting that its origins date back to the Late Bronze Age or the Notranjska I phase (10th–9th century BC). In addition, the vase-headed

³⁷ Guštin 1979, Pl. 12: 4.

³⁸ See here Chapter 6 ('Cultural and chronological attribution of finds'). Teržan mentions a Certosa fibula from *Jelšane* among the examples not classified in any of the variants (Teržan 1976, 341).

³⁹ Laharnar 2022, 254, Fig. 4.2, Pl. 21: 2.

⁴⁰ See here Chapter 6 ('Cultural and chronological attribution of finds').

⁴¹ Laharnar 2022, 256, Fig. 3.122.

⁴² Guštin 1979, 54; Teržan 2021; Bavdek 2021, 297, 298; Laharnar, Murgelj 2021, 349; Laharnar 2022, 262, 264.

⁴³ The conclusions are based on the findings given in Chapter 6 ('Cultural and chronological attribution of finds').

Železni nakit v trnovskih grobovih priča o modi na širšem jugovzhodnoalpskem območju v 8. st. pr. n. št. (*sl. 6.18: stopnja Notranjska II*).⁴⁶ Moško nošo na Notranjskem označujejo železne igle. Nosili so jih pripadniki šmihelske, križnogorske in trnovske skupnosti, zastopana je v depoju orožja iz Tomaja na Krasu, posamezni primerki so znani še v dolenskem kulturnem prostoru (z Vač in Velikega Vinjega vrha/Šmarjete). Na Trnovem so večinoma ohranjene le v odlomkih, bolj ali manj celi sta igli z uvito glavico iz grobov 22 in 100 (*t. 13B, 35A*) – prvi je bil žarni, za drugega pa domnevamo, da gre za dvojni pokop in da je igla pripadala starejšemu pokopu, ker je ležala na dnu grobne jame pod mlajšo žaro s pridano čolničasto fibulo. Železna igla iz groba 51 je drugačne oblike, ima preprosto oblikovano drobno glavico (*t. 21C*) z najboljšo primerjavo v Posočju – v Tolminu, tudi po žganem pokopu brez žare.⁴⁷

Nakit trnovskih žena v tem času predstavljajo železne ločne fibule (*sl. 6.1*), obročaste in trakaste narebrenne železne zapestnice ter bronasta polmesečasta fibula tipa *Caput Adriae* (*sl. 6.5*) (npr. v skupku sprijetih predmetov ter v grobovih 21 in 76 – *sl. 4.5, t. 14B, 28A*). Pripadnice trnovske skupnosti s takim nakitom so bile pokopane na enak način, kot je bil v starejši železni dobi običajen v Posočju, se pravi brez žare. Tam so prav tako znane enozankaste polmesečaste fibule tipa *Caput Adriae* poleg bližnjega Škocjana na Krasu in morda Križne gore na Notranjskem ter primerkov na severovzhodu Italije.⁴⁸ Železne ločne fibule, ki so jih nosile pripadnice trnovske, križnogorske in šmihelske skupnosti, so enozankaste ali dvozankaste oblike. Enozankasta shema ločnih fibul je značilna za nošo v zahodnih pokrajinah – v Posočju in na italiskem polotoku, vendar v bronasti izvedbi,⁴⁹ medtem ko so železni primerki dvozankaste sheme balkanskega izvora, od koder se je tak koncept razširil v jugovzhodne Alpe.⁵⁰ Obročaste železne zapestnice pa tudi sklenjene bronaste so značilna vrsta nakita na jugovzhodnoalpskem območju v t. i. železnem horizontu,⁵¹ medtem ko so trakaste narebrenne zapestnice ali manšete iz železa zagotovo izdelek notranjskih obrtnikov. Trnovske, križnogorske in šmihelske ženske so jih nosile še v začetku 7. st. pr. n. št. Najbližji prototip takih zapestnic predstavljajo istrski bronasti primerki iz pozne bronaste dobe.

Dolgoživo tradicijo z izvorom v kulturi žarnih grobišč in obenem domačo ustvarjalnost odsevajo očalaste fibule, ki so bile v različnih regionalnih izvedbah priljubljena oblika med Podonavjem, Jadranom in

pin from urn Grave 98 (*Fig. 6.9*) is related to pins from northern Italy and the Ljubljana cultural group, with the closest parallel from a grave recently found at Škocjan. Radiocarbon dating shows that urn Grave 94 without metal grave goods (*Pl. 34A*) would also date to the 9th century BC, while Grave CXX, containing pottery sherds and the cremated bones of an adult, dates to the 10th–8th century BC. We can conclude that burial in the Trnovo cemetery began during the same period as at Škocjan, with the two sites naturally connected by the River Reka, and that the burials at Trnovo are significantly more modest than those in Škocjan's Pod Brežcem cemetery.⁴⁴ We should bear in mind, however, that part of the Trnovo necropolis was destroyed by a quarry.⁴⁵

The iron jewellery from the graves at Trnovo reflects the fashions in the broader south-eastern Alpine area in the 8th century BC (*Fig. 6.18: Notranjska II*).⁴⁶ The male costume in Notranjska is marked by iron dress pins worn by the men of the Šmihel, Križna gora and Trnovo communities. They were also found in the weapon hoard from Tomaj in the Kras, while individual examples are known in the Dolenska cultural group (from Vače and Veliki Vinji vrh/Šmarjeta). At Trnovo, these pins mostly survive as fragments with the exception of the nearly complete roll-headed pins from Graves 22 and 100 (*Pl. 13B, 35A*). The former was an urn grave and the latter presumably held a double burial with the pin likely belonging to the earlier burial as it was found at the bottom of the grave pit under a later urn with an associated boat fibula. The iron pin from Grave 51 has a different, simply shaped head (*Pl. 21C*) and its closest parallel comes from Posočje, found in a simple cremation grave without an urn at Tolmin.⁴⁷

The contemporary female jewellery at Trnovo includes iron bow fibulae (*Fig. 6.1*), iron annular and ribbed band bracelets, as well as bronze crescent-shaped fibulae of the *Caput Adriae* type (*Fig. 6.5*) (for example in the clump of artefacts and in Graves 21 and 76 – *Fig. 4.5, Pl. 14B, 28A*). The women of the Trnovo community buried with such jewellery were interred in the same manner as was customary in the Early Iron Age in Posočje, i.e. without an urn. The Posočje area also yielded single-looped crescent-shaped fibulae of the *Caput Adriae* type, which are furthermore known in nearby Škocjan in the Kras and possibly at Križna gora in Notranjska, as well as in north-eastern Italy.⁴⁸ Iron bow fibulae worn by the women of the Trnovo, Križna gora and Šmihel communities were single- or double-looped. The single-looped construction is characteristic of the western areas such as Posočje and the Italian peninsula, but made in bronze,⁴⁹ whereas the

⁴⁶ Teržan, Črešnar 2014, 706–713.

⁴⁷ Pogačnik 2002, 21–84.

⁴⁸ Teržan 2002, 95, karta 2.

⁴⁹ Teržan 2002, 92–95.

⁵⁰ Škvor Jernejčič 2017, 91–93, sl. 87.

⁵¹ Npr. Dular 2003, 102–117, sl. 54–63; Tecco Hvala 2012, 290–299, sl. 108, 109: 1,8.

⁴⁴ Guštin 1979, 54–63; Teržan 2016c, 419–423.

⁴⁵ See here Chapters 3 ('The archaeological site at Trnovo') and 4 ('Archaeological investigations of the cemetery').

⁴⁶ Teržan, Črešnar 2014, 706–713.

⁴⁷ Pogačnik 2002, 21–84.

⁴⁸ Teržan 2002, 95–99, Map 2.

⁴⁹ Teržan 2002, 93–95.

Posočjem.⁵² Na Notranjskem so jih uporabljali celotno starejše halštatsko obdobje (v stopnjah Notranjska II in III). Izdelovali so jih na dva načina, in sicer iz enega kosa žice ali iz več delov. Starejše so enodelne tipa Križna gora, ki se pojavljajo že v stopnji Notranjska II, kar potrjujejo poleg železnih primerkov s Križne gore še sestavi, v katerih jih najdemo skupaj z enozankastimi bronastimi ali železnimi ločnimi fibulami ter železnimi zapestnicami. Na Trnovem je taka garnitura nakita npr. iz groba 41 (*t.* 19) in groba, odkritega po letu 1978.⁵³ Na tukajšnjem grobišču so enodelne očalaste fibule pogostejši pridelek v grobovih z žganim pokopom brez žare (gr. 53, 55, 86, 106, 120 – *t.* 21D,F, 31A, 36C, 39C) kot z žaro (gr. 95 – *t.* 34C) (*sl.* 6.19: stopnja Notranjska II–III). Primerek iz žarnega groba 124 se od enodelnih razlikuje po posebej izdelanem kavljju, pritrjenem na svitek (*sl.* 6.7), v grobu 116 z žganim pokopom brez žare pa nastopata dve – enodelna tipa Križna gora in večdelna bronasta z železnim kavljem in iglo (*t.* 38E). Večdelne očalaste fibule so se v notranjski noši uveljavile v 7. st. pr. n. št. pod vplivom z japonskega območja. Poimenovane so kot tip Tržišče ter so lokalno omejene na cerkniško in loško območje ter na Trnovo. Na slednjem je bila taka očalasta fibula med drugim najdena v grobovih 58 in 89 ter v leta 1977 odkritem grobu (*t.* 24B, 32A, *sl.* 3.12), ki se s trortasto fibulo in lončenim importom ter morda odlomkom kačaste fibule uvrščajo na konec starejšega halštatskega obdobja oz. na prehod iz 7. v 6. st. pr. n. št. (*sl.* 6.18: stopnja Notranjska III). Med trnovskim ženskim nakitom se pojavljajo še drugi tipi fibul, značilni za 7. st. pr. n. št., denimo fibule z votlim lokom. Tudi v tem primeru gre za lokalne izdelke, ki se razlikujejo od podobnih dolenjskih in svetolucijskih primerkov.⁵⁴ Najstarejši kontekst s fibulama z votlim lokom na Trnovem je žarni grob 52 (*t.* 22), v katerem so bili še trakasta narebrena železna zapestnica in votla trikotna obeska (*sl.* 6.13), medtem ko je bila v grobu 56 z žganim pokopom (*t.* 23) poleg take fibule še ena z masivnim in rahlo razčlenjenim lokom, okrašenim z vtisnjenimi krožci (*sl.* 6.3), kakršnih na drugih notranjskih najdiščih ni; v njej in še nekaterih slabše izdelanih primerkih (npr. gr. 110 – *t.* 37C) bi lahko videli približek podobnih fibul z Vač in Magdalenske gore na Dolenjskem. Značilna prvina notranjske ženske noše v 7. st. pr. n. št. je dvozankasta polmesečasta fibula tipa Križna gora (*sl.* 6.6), na Trnovem je bil ta tip fibul najden v žarnih grobovih 68 in 126 (*t.* 25F, 41B). V ta čas sodita tudi čolničasti fibuli, primerek iz groba 100 je dvodelen (*sl.* 6.8), kar je značilnost notranjskih izdelkov,⁵⁵ medtem ko se drobna čolničasta fibula iz groba 118 (*t.* 39A) uvršča

double-looped iron examples are of Balkan origin from where the concept spread to the south-eastern Alps.⁵⁰ Iron annular bracelets are jewellery pieces characteristic of the south-eastern Alpine area in the Iron Horizon, as are solid bronze bracelets,⁵¹ whereas ribbed band bracelets or cuffs of iron are undoubtedly products of local Notranjska artisans. The women from Trnovo, Križna gora and Šmihel communities wore them into the early 7th century BC. The closest prototype of such bracelets can be found in Istrian bronze examples from the Late Bronze Age.

The spectacle fibulae, which draw their origins from the Urnfield culture and also display local creativity, show an enduring tradition and remained popular in different regional variants from the Danube basin to the Adriatic and Posočje.⁵² In Notranjska, they were in use throughout the Early Hallstatt period (Notranjska II and III). They were made in two ways, either from a single or from multiple pieces of wire. The single-piece examples, of the Križna gora type, are earlier and already appeared in the Notranjska II phase, as revealed by the iron examples from Križna gora and also grave groups that further comprised bronze single-looped or iron bow fibulae, as well as iron bracelets. At Trnovo, such a jewellery set is known from Grave 41 (*Pl.* 19) and from the grave found after 1978.⁵³ In this cemetery, single-piece spectacle fibulae are more common in simple cremations without an urn (Graves 53, 55, 86, 106, 120 – *Pl.* 21D,F, 31A, 36C, 39C) than in urn graves (Grave 95 – *Pl.* 34C) (*Fig.* 6.19: Notranjska II–III). The example from urn Grave 124 differs from the single-piece ones in that it has a separately made hook attached to the coil (*Fig.* 6.7). Grave 116, with a simple cremation burial, held two fibulae, namely a one-piece fibula of the Križna gora type and a multi-piece bronze fibula with an iron hook and pin (*Pl.* 38E). Multi-piece spectacle fibulae became established in the Notranjska costume during the 7th century BC under the influence of the Iapodic area. They are referred to as the Tržišče type and are locally limited to the Cerknica and Lož areas, but also Trnovo. At Trnovo, such fibulae were found singly in Graves 58, 89 and the grave found in 1977 (*Pl.* 24B, 32A, *Fig.* 3.12). These, along with the three-knobbed fibulae, imported pottery and possibly a fragment of a serpentine fibula, date to the end of the Early Hallstatt period (transition from the 7th to the 6th century BC; *Fig.* 6.18: Notranjska III). The female jewellery from Trnovo includes other types of fibulae characteristic of the 7th century BC, such as those with a hollow bow. These are also local products, differing from similar examples from Dolenjska and Sveta

⁵² Teržan 2002, 90–92; Pabst 2012.

⁵³ Teržan 2021, *sl.* 6. Problematika tega groba je obravnavana pri jantarnih in steklenih jagodah v poglavju 6 (Kulturno-kronološka opredelitev najdb).

⁵⁴ Tecco Hvala 2012, 203–204.

⁵⁵ Laharnar, Murgelj 2021, 338–340, *sl.* 3.

⁵⁰ Škvor Jernejčič 2017, 142–143, *Fig.* 87.

⁵¹ E.g. Dular 2003, 102–117, *Fig.* 54–63; Tecco Hvala 2012, 290–301, *Fig.* 108, 109; 1,8.

⁵² Teržan 2002, 90–93; Pabst 2012.

⁵³ Teržan 2021, *Fig.* 6. The latter grave is discussed in relation to amber and glass beads in Chapter 6 ('Cultural and chronological attribution of finds').

med maloštevilne primerke, znane z območja Dolenjske, Posočja in severovzhodne Italije.⁵⁶ Enozankasta fibula s tordiranim lokom iz žarnega groba 102 (*sl. 6.2*) je v 7. st. pr. n. št., kakor je grob datiran z večglavo bronasto iglo (*sl. 6.11*), arhaičen element ali prežitek italsko-jadranske mode s konca bronaste dobe.⁵⁷ Med "istrski in notranjsko-kraški tip nakita" spadajo žičnati uhani z luknjico in kvačico (*sl. 6.12*),⁵⁸ s kakršnimi so se kitile Notranjke v tem času (na Trnovem npr. gr. XCIX, 31, 89, 110 – *t. 5E, 15C, 32A, 37C*). Vpliv japonske noše poznega 7. in zgodnjega 6. st. pa bi lahko videli v železnih obročkih (gr. 92, 109 – *t. 32B, 37A*) za spenjanje pasu iz organske snovi, uporabljali so jih tako moški kot ženske, lahko so bili tudi okrašeni z bronastimi kalotastimi gumbki in okroglimi ploščicami.⁵⁹

Glavni označevalec moške noše v 7. st. pr. n. št. na tem območju (*sl. 6.18*: stopnja Notranjska III) je večglava igla z vmesnimi svitki, nekatere so v celoti bronaste (*6.11*: b), podobne oblike bronastih igel so znane v severovzhodni Italiji v 8. st. pr. n. št., v Istri so datirane na prehod v 7. st., v Posočju pa v 7. st. pr. n. št., na Dolenjskem so redke. Nekateri trnovski primerki takih igel imajo železno jedro z bronasto oblogo, oblikovano v kroglaste glavice in svitke (*sl. 6.11*: a). Po obliki in kombinaciji dveh kovin se navezujejo predvsem na Istro in se tako kot žičnati uhani vključujejo v "istrsko-notranjski tip okrasja". Zanimiv je sestav pridatkov v trnovskem žarnem grobu 36 (*t. 18B*), v katerem so bile tri igle iz različnih časovnih obdobij od 9. do 7. st. pr. n. št. Najmlajša je večglava igla z vmesnimi svitki in železnim jedrom, ki je značilna za stopnjo Notranjska III, tj. 7. st. pr. n. št., starejši tip je železna igla z uvito glavico, najstarejšo obliko v tem kontekstu pa predstavlja bronasta igla z veliko strešasto glavico (*sl. 6.10*), ki bi lahko bila posnetek sorodnih igel s konca pozne bronaste ali začetka železne dobe na območju med Padsko nižino in Savo.⁶⁰ Najboljšo analogijo ima v primerku z Vač, od tam je znan tudi žičnati uhan z luknjico in kvačico notranjsko-istrskega tipa, kar kaže na stike tega dolenjskega železarskega središča z Notranjsko.⁶¹

Heterogenost oblik nakita, ki so ga nosile pripadnice trnovske skupnosti, ni v korelaciji z določenim načinom pokopa, saj so enaki tipi predmetov tako v grobovih z žganim pokopom brez žare kot v žari. Enako velja za pokope s pridano iglo kot glavnim označevalcem moške noše, najstarejši tak pokop je bil žarni (*sl. 6.18*: gr. 98). Večina žar je delo domačih lončarjev, največkrat gre za slabo modelirane in pečene lonce, ki jim drugod ne najdemo dobrih primerjav. Drugih posod praviloma niso prilagali v grobove. Lončenino tujega

Lucija.⁵⁴ The earliest context with a pair of fibulae with a hollow bow from Trnovo is urn Grave 52 (*Pl. 22*), which also held a ribbed iron band bracelet and two hollow triangular pendants (*Fig. 6.13*). Simple cremation Grave 56 (*Pl. 23*) also contained such a fibula, together with a fibula with a solid and gently knobbed bow decorated with punched ring-and-dots (*Fig. 6.3*), such as are unknown at other sites in Notranjska; this and some less well-made examples (e.g. Grave 110 – *Pl. 37C*) may be imitations of the similar fibulae from Vače and Magdalenska gora in Dolenjska. Another characteristic of the female costume in Notranjska during the 7th century BC is the two-looped crescent-shaped fibula of the Križna gora type (*Fig. 6.6*), which at Trnovo came to light in urn Graves 68 and 126 (*Pl. 25F, 41B*). Dating to the same period are two boat fibulae; the example from Grave 100 is made of two pieces (*Fig. 6.8*), which is characteristic of the Notranjska products,⁵⁵ while the small boat fibula from Grave 118 (*Pl. 39A*) joins the few known examples from Dolenjska, Posočje and north-eastern Italy.⁵⁶ The single-looped fibula with a twisted bow, found in urn Grave 102 (*Fig. 6.2*) and attributed to the 7th century BC based on the associated bronze multi-knobbed pin (*Fig. 6.11*), is an archaic element or a remnant of the Italo-Adriatic fashion of the final part of the Bronze Age.⁵⁷ The 'Istria-Notranjska jewellery types' include wire earrings with a hole and a hook (*Fig. 6.12*),⁵⁸ which the women of Notranjska wore in the 7th century BC (found at Trnovo in Graves XCIX, 31, 89, 110 – *Pl. 5E, 15C, 32A, 37C*). The influence of the Iapodic costume from the late 7th and early 6th centuries BC may be seen in iron rings (Graves 92, 109 – *Pl. 32B, 37A*) used to fasten belts of an organic material and worn by both men and women. These rings could also be decorated with domed bronze buttons and discs.⁵⁹

The main feature of the Notranjska male costume in the 7th century BC (*Fig. 6.18*: Notranjska III) is the multi-knobbed pin with alternating knobs and ribs. Some are made entirely of bronze (*Fig. 6.11*: b). Similar bronze pins are known from north-eastern Italy in the 8th century BC, those from Istria are dated to the transition to the 7th century BC, those from Posočje to the 7th century BC, while they very rarely occur in Dolenjska. Some examples from Trnovo have an iron core with a bronze coating forming ribs and spherical knobs (*Fig. 6.11*: a). In their form and the combination of two metals, they are linked primarily to Istria and form part of the 'Istria-Notranjska jewellery types', similarly as the wire earrings. An interesting grave group from Trnovo is that documented in urn Grave 36 (*Pl. 18B*), which held three pins from different periods spanning from the 9th to the 7th century BC. The youngest

⁵⁶ Jerin 2001, 70–73.

⁵⁷ Teržan 2002, 93; Blečić Kavur 2014, 114–116.

⁵⁸ Mihovilić 2013, 218.

⁵⁹ Bakarić (ur.) 2017, 50–51, kat. št. 48, 49.

⁶⁰ Teržan 2002, 88–89.

⁶¹ Stare 1955, t. 39: 4, 59: 4.

⁵⁴ Tecco Hvala 2012, 203–204.

⁵⁵ Laharnar, Murgelj 2021, 350–351, Fig. 3.

⁵⁶ Jerin 2001, 70–73.

⁵⁷ Teržan 2002, 93; Blečić Kavur 2014, 114–116.

⁵⁸ Mihovilić 2013, 219.

⁵⁹ Bakarić (ed.) 2017, 50–52, Cat. Nos. 48, 49.

izvora lahko na Trnovem prepoznamo v kvalitetno izdelani trebušasti posodi na nogi, ki je v grobu 73 (*t.* 27C) služila za žaro. Po okrasni motiviki vtisjenih pik v obliki tangencialno povezanih koncentričnih krogov se navezuje na istrski kulturni prostor v 7. st. pr. n. št., oblika posode pa na svetolucijski krog, kjer so nekateri primerki prav tako okrašeni z vtisnjenimi pikami, a je motiv drugačen.⁶² Trnovska in nasploh notranjska lončenina pa je okrašena kvečjemu z nalepkami.⁶³ V prostoru med Istro, Posočjem in severovzhodnim delom Italije je mogoče iskati izvor narebrnih situl na nogi, ki sta bili v trnovskih grobovih 30 in 58 uporabljeni za žaro (*sl.* 6.17, *t.* 16, 24B) in jih drugod na Notranjskem ni, dve sta znani še iz Škocjana na Krasu.⁶⁴ V grob 30 je bil pridan še apulski krater s poreklom na jugu Italije, ki je prišel v jugovzhodnoalpski prostor najverjetneje prek Istre ali Kvarnerja.⁶⁵ Na Trnovem sta bila najdena vsaj dva in sta za zdaj edina znana primerka iz Notranjske. Pokopi s keramičnimi importi in trortastimi fibulami s konca 7. ali začetka 6. st. pr. n. št. pa so med poslednjimi na tem grobišču.

Biritualnost v pokopu je bila na trnovskem grobišču v uporabi ves čas (*prim.* *sl.* 6.18 in *sl.* 6.19), vendar v različnih številčnih razmerjih. Zdi se, da je bil v 8. st. pr. n. št. (stopnja Notranjska II) v rahli prevladi žgani pokop s posutjem ostankov z grmade in posmrtnih ostankov sežganih oseb skupaj z deli oprav po dnu grobne jame. Razmerje med obema grobnima ritualoma se je na prehodu iz stopnje II v III postopno izenačilo, v 7. st. pr. n. št. (stopnja Notranjska III) pa se je prevesilo v prid žarnemu pokopu. Tudi v zgradbi groba ni opaziti razlike med žarnimi pokopi in tistimi brez žare (*sl.* 5.2, 5.3), prav tako niso jasno izražene v prostorski razporeditvi (*sl.* 5.4). Skeletni grobovi (*sl.* 4.3, 4.4), o katerih poroča Battaglia, so poznorimski in poznoantični, kot je pokazala radiokarbonska analiza izbranih vzorcev človeških kosti (*sl.* 7.3), pridatkov pa naj ne bi imeli.⁶⁶

Različne načine pokopov zasledimo tudi na drugih notranjskih grobiščih, vendar v drugačnem razmerju kot na Trnovem.⁶⁷ Slednje je delilo enako usodo z grobišči v Škocjanu – Pod Brežcem, Šmihelu – Pod Kaculjem in na Križni gori, na katerih so prav tako prenehali pokopavati ob koncu starejšega halštatskega obdobja. A lahko morebitna nova odkritja prinesejo tudi nova presenečenja in spremenijo doslej znano sliko. Grobišča v Šmihelu in v Škocjanu namreč kažejo, da so pokopavali na različnih mestih.⁶⁸ V Šmihelu so v poznohalštatskem

is a multi-knobbed pin with alternating knobs and ribs, and an iron core, characteristic of the Notranjska III phase (7th century BC), earlier is the iron roll-headed pin, while the earliest is the bronze pin with a large conical head (*Fig.* 6.10) that perhaps imitates similar pins from the end of the Late Bronze or beginning of the Early Iron Age in the area between the Po plain and the River Sava.⁶⁰ The closest parallel comes from Vače, a site that also yielded a wire earring with a hole and a hook of the Notranjska-Istria type, indicating connections between Notranjska and the ironworking centre at Vače in Dolenjska.⁶¹

The jewellery worn by the women of the Trnovo community is heterogeneous and there is no correlation between the different types of jewellery and a specific burial rite. The same types of objects can be found in both simple cremations and in urn burials. The same applies to burials with a dress pin as the main attribute of the male costume; the earliest such example was an urn burial (*Fig.* 6.18: Grave 98). Most urns were locally made, mostly imprecisely modelled and poorly fired, with no close parallels outside the site. The urns were usually not associated with other types of vessels. The cemetery yielded a small number of imported vessels. They include a well-made ellipsoid jar on a pedestal, which served as an urn in Grave 73 (*Pl.* 27C). Its decorative motif of impressed dots forming concentric circles connected either tangentially or in a running spiral links the vessel to the Istrian cultural area of the 7th century BC, whereas its shape points to the Sveta Lucija group, the pottery of which can also be decorated with impressed dots, but these form different motifs.⁶² The pottery made at Trnovo, and Notranjska in general, is only decorated with appliques.⁶³ The origin of cordoned pedestal situlae, used as urns in Graves 30 and 58 at Trnovo (*Fig.* 6.17, *Pl.* 16, 24B), can be sought in the area between Istria, Posočje and north-eastern Italy; they were not found elsewhere in Notranjska, while two examples came to light at Škocjan in the Kras.⁶⁴ Grave 30 also contained an Apulian krater originating from southern Italy, which likely came into the south-eastern Alpine area via Istria or Kvarner.⁶⁵ At least two such kraters were found at Trnovo, which are currently the only known examples from Notranjska. The burials with pottery imports and three-knobbed fibulae from the late 7th or early 6th century BC represent the last interments at this cemetery.

The biritual burial practice was present at the Trnovo cemetery throughout its duration (*cf.* *Fig.* 6.18 and *Fig.* 6.19), although in varying proportions. In the 8th century BC (Notranjska II), simple cremation burial appears to

⁶² Dular 1982, 95, 103, *sl.* 7: 11, 9: 11, 10: 11; Gabrovec, Mihovilić 1987, 311, *t.* 32: 9.

⁶³ Dular 1982, 124–129, 133; Tecco Hvala 2014b.

⁶⁴ Teržan, Turk 2021, 468, *sl.* 15.

⁶⁵ Turk, Murgelj 2008, 159–171.

⁶⁶ Battaglia 1927, 93–115.

⁶⁷ Guštin 1979, 15–17; Gabrovec 1999, 180; Teržan 2021, 237; Laharnar 2022, 263.

⁶⁸ Teržan 2016c; 2021, 237.

⁶⁰ Teržan 2002, 88–89.

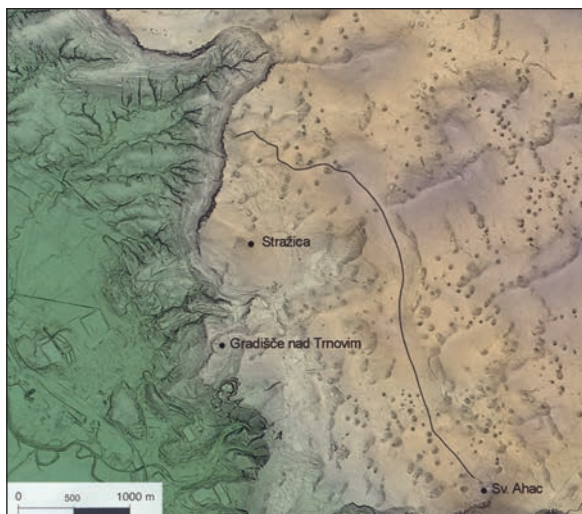
⁶¹ Stare 1955, *Pl.* 39: 4, 59: 4.

⁶² Dular 1982, 201, 203, *Fig.* 7: 11, 9: 11, 10: 11; Gabrovec, Mihovilić 1987, 311, *Pl.* 32: 9.

⁶³ Dular 1982, 212–214, 216; Tecco Hvala 2014b.

⁶⁴ Teržan, Turk 2021, 476, *Fig.* 15.

⁶⁵ Turk, Murgelj 2008, 159–171.

Sl. 8.3: Potek mejnega zidu v zaledju Trnovega pri Ilirski Bistrici (po Laharnar 2022, sl. 3.74).

Fig. 8.3: The course of the boundary wall in the hinterland of Trnovo near Ilirska Bistrica (taken from Laharnar 2022, Fig. 3.74).

obdobju pokopavali na drugi lokaciji (Za Polšno), med grobnimi najdbami iz Tržišča in z Ulake so tako deli noše iz starejšega kot mlajšega halštatskega obdobja.⁶⁹ Mladohalštatski grobišči se omenjata tudi pri Sv. Katarini in Gradini pri Jelšanah, ki sta geografsko bližji Trnovemu (sl. 8.1: 23, 24).⁷⁰

Kljub razlikam v načinu pokopa med notranjskimi najdišči pa se vzajemna povezanost kaže v regionalni organiziranosti prostora in v tem, da so v zaledju nekaterih železnodobnih naselij na laserskih zračnih posnetkih dobro vidni mejni zidovi, ki so varovali njihova gospodarska območja, kot jih interpretirajo.⁷¹ Poteku takega zidu je mogoče slediti v zaledju Trnovega od Sv. Ahaca na jugu (sl. 8.1: 19, 20, 8.3) do roba Snežniškega nariva pri naravnem prehodu v Pivško kotlino. Na nasprotni strani tega prehoda je viden potek podobnega varovalnega zidu na Taborskem grebenu v zaledju Gradišča nad Knežakom (sl. 8.1: 15).⁷²

Predvsem pa notranjsko kulturno identiteto v starejši železni dobi izkazujejo svojske oblike in lokalni način izdelovanja železnega in bronastega nakita ter kombiniranje obeh kovin, ki so jih navdihnili vsakokratni modni trendi na severnojadransko-jugo-

have predominated, with the remains of the pyre and cremated bones placed on the bottom of the burial pit together with the grave goods. The two rites then gradually became equally represented during the transition from Notranjska II to III, and urn burials prevailed by the 7th century BC (Notranjska III). There are also no notable differences between urn burials and simple cremations observable in the construction of grave pits (Fig. 5.2, 5.3), nor in their spatial distribution (Fig. 5.4). As for the inhumation burials (Fig. 4.3, 4.4) without grave goods that Battaglia reportedly found, the radiocarbon analysis of selected human bone samples (Fig. 7.3) revealed them to be Late Roman/Late Antique in date.⁶⁶

Other cemeteries in Notranjska also revealed different burial rites, but in different proportions than at Trnovo.⁶⁷ Similarly as at Škocjan – Pod Brežcem, Šmihel – Pod Kaculjem and Križna gora, burial at Trnovo ceased towards the end of the Early Hallstatt period. Having said that, new discoveries may bring additional evidence that would change this picture. The cemeteries at Šmihel and Škocjan show that burial took place at more than one location.⁶⁸ At Šmihel, burial in the Late Hallstatt period was conducted at a different location (Za Polšno) than earlier burials. In contrast, the grave goods from Tržišče and Ulaka include pieces of costume from both the Early and Late Hallstatt periods.⁶⁹ Late Hallstatt cemeteries are also mentioned at Sv. Katarina and Gradina near Jelšane, which are geographically near Trnovo (Fig. 8.1: 23, 24).⁷⁰

Despite certain differences in the burial practice, the sites of Notranjska show significant commonalities in the spatial organization and the boundary walls delimiting or protecting what has been interpreted as economic areas in the hinterland of some of the Iron Age settlements, which are clearly visible on LiDAR images.⁷¹ One such wall can also be traced in the hinterland of Trnovo, leading from Sv. Ahac in the south (Fig. 8.1: 19, 20, 8.3) to the edge of the Snežnik thrust sheet near the natural passage into the Pivka basin. Visible on the opposite side of this passage, a similar wall runs in the hinterland of Gradišče above Knežak on Taborski greben (Fig. 8.1: 15).⁷²

The most prominent features of the cultural identity of Notranjska in the Early Iron Age is the distinct forms and the production technique of iron and bronze jewellery, as well as the combination of the two metals, inspired by contemporary fashion trends in the northern Adriatic

⁶⁶ Battaglia 1927, 93–115.

⁶⁷ Guštin 1979, 54–55; Gabrovec 1999, 155; Teržan 2021, 257; Laharnar 2022, 262.

⁶⁸ Teržan 2016c; 2021, 257.

⁶⁹ Guštin 1979, 54–56; Gabrovec 1999, 155; Teržan 2016c, 419–426; 2021, 257–259; Laharnar 2022, 350.

⁷⁰ Marchesetti 1893, 254–255; Laharnar 2022, 164, 166.

⁷¹ Teržan 2021, 255–256.

⁷² Osmuk 1986, 281–282, Fig. 56; Teržan 2021, 255–256, Fig. 2; Bavdek 2021, 300–301; Vidojević 2021, Fig. 7, 8; Laharnar 2022, Fig. 3.74.

⁶⁹ Guštin 1979, 15–18; Gabrovec 1999, 180; Teržan 2016c, 418–424; 2021, 237–244; Laharnar 2022, 351.

⁷⁰ Marchesetti 1893, 254–255; Laharnar 2022, 165, 167.

⁷¹ Teržan 2021, 235.

⁷² Osmuk 1986, 281–282, sl. 56; Teržan 2021, 235, sl. 2; Bavdek 2021, 283; Vidojević 2021, sl. 7, 8; Laharnar 2022, sl. 3.74.

vzhodnoalpskem območju. Ustvarjalnosti notranjskih rokodelcev je mogoče slediti vse od začetka pa do zatona starejše železne dobe. A so naravni viri kovinskih mineralov, potrebnih za domačo produkcijo, v notranjsko-kraški regiji skromni. Večje zaloge železa so izpričane okoli Nanosa in Cerkniškega jezera,⁷³ na Gradu nad Šmihelom pod Nanosom so bili odkriti ostanki železarske dejavnosti.⁷⁴ Baker pa so morali pridobiti od drugod, saj ga v domačem okolju ni. V tej zvezi je mogoče razumeti pogoste najdbe ingotov iz bakrovih zlitin v notranjskih naseljih.⁷⁵ Vsi ti značilni pojavi, pretresi in dinamika razvoja ter predvsem prvine noše odsevajo tudi v trnovskem gradivu in izkazujejo njegovo pripadnost notranjski kulturni skupini. Vlogo Trnovega bi lahko videli v nadzorovanju poti po dolini reke Reke in v Pivško kotlino v širši mreži povezav, prek katerih je potekala izmenjava dobrin in idej med severnojadranskim in jugovzhodnoalpskim prostorom. Da je prihajalo tudi do spopadov, pa priča orožje, ki je bilo zakopano na trnovskem Gradišču.

and south-eastern Alpine areas. The creativity of the local artisans can be traced from the beginning to the end of the Early Iron Age. However, the natural resources of metallic minerals needed for local production were limited in the Notranjska-Kras area. Significant iron deposits are documented around Nanos and Lake Cerknica,⁷³ where remains of ironworking activities were documented at Grad above Šmihel pod Nanosom.⁷⁴ Copper, on the other hand, had to be sourced from elsewhere; this may explain the frequent finds of copper alloy ingots in the settlements of Notranjska.⁷⁵ All these characteristics, disruptions and development dynamics, but particularly elements of costume, are also observable in the finds from Trnovo and show its place firmly within the Notranjska cultural group. We may see its role in controlling the routes along the River Reka and into the Pivka basin as part of a broader network of communications through which goods and ideas were exchanged between the northern Adriatic and south-eastern Alpine areas. There were also conflicts, discernible in the weapons buried at Gradišče, at the hillfort of Trnovo.

⁷³ Jelenc 1953, 21, 22, karta 2.

⁷⁴ Müllner 1909, 41–52; Guštin 1979, 12; Laharnar 2022, 39, op. 92.

⁷⁵ Turk 2018, 398–400, 402–404; Teržan 2021, 244; Laharnar 2022, 19, 351.

⁷³ Jelenc 1953, 21, 22, Map 2.

⁷⁴ Müllner 1909, 41–52; Guštin 1979, 53; Laharnar 2022, 36, Note 92.

⁷⁵ Turk 2018, 398–400, 402–404; Teržan 2021, 260; Laharnar 2022, 18, 350.

9 LITERATURA

9 BIBLIOGRAPHY

- ANSI 1975: *Arheološka najdišča Slovenije*. – Ljubljana 1975.
- Atlas Slovenije 1996: *Atlas Slovenije*. – Ljubljana 1996³.
- BAČIĆ, B. 1957, Ilirsko žarno groblje u Kaštelu kraj Buja (Die Ausgrabungen der illyrischen Gräberfelder bei Kaštel). – *Jadranski zbornik* 2, 381–432.
- BAKARIĆ, L. (ur. / ed.) 2017, *Japodi – zaboravljeni gorštaci / Iapodes – the forgotten highlanders*. – Zagreb.
- BATOVIĆ, Š. 1987, Jadransko-zapadnobalkanska regija (Liburnska grupa). – V / In: *Praistorija jugoslaven-skih zemalja* 5. Željezno doba, 339–390, Sarajevo.
- BATTAGLIA, R. 1927, Necropoli e Castellieri dell'età del ferro del Carnaro. – *Bulletino di paletnologia Italiana* 47, 93–115.
- BAVDEK, A. 2009, Pregled skozi najstarejšo zgodovino Planinskega polja. – V / In: P. Jakopin (ur. / eds.), *Planinska dolina. Ljudje in kraji ob Unici*, 79–89, Ljubljana.
- BAVDEK, A. 2017, Italijanski speleološki inštitut. Franco Anelli in dediščina Betalovega spodmola / Italienisches Institut für speläologie. Franco Anelli und das Erbe der Höhle von Betalov spodmol. – V / In: A. Bavdek, *Betalov spodmol*, 27–41, Postojna.
- BAVDEK, A. 2018, Late Bronze and Early Iron Age in the Notranjska region. – V / In: E. Borgna, P. Càssola Guida, S. Corazza (ur. / eds.), *Praistoria e Protostoria del Caput Adriae*, Studi di preistoria e protostoria 5, 65–72.
- BAVDEK, A. 2021, Notranjska v pozni bronasti in starejši železni dobi / The Notranjska Region in the Late Bronze and Early Iron Ages. – *Arheološki vestnik* 72, 263–308. DOI: 10.3986/AV.72.09
- BAVDEK, A., M. URLEB 2014, Trnovo pri Ilirski Bistrici / Trnovo near Iliriska Bistrica. – V / In: Teržan, Črešnar (ur. / eds.) 2014, 537–547.
- BAVDEK et al. 2010 = A. Bavdek, R. Cunja, S. Karinja, K. Mihovilić, A. Starac, Ž. Ujčić, M. Vidulli Torlo, M. Mlinar, B. Žbonar Trkman 2010, Katalog / Catalogo. – V / In: R. Cunja, M. Mlinar (ur. / eds.), *S fibulo v fabulo. Fibule iz Istre, s Krasa, iz Notranjske in Posočja med prazgodovino in zgodnjim srednjim vekom / Con la fibula nella storia. Fibule dall'Istria, dal Carso, dalla Carniola Interna e dall'Insontino tra preistoria e alto medioevo*, Koper / Capodistria.
- BELTRAM, V. 2011a, Med Avstro-Ogrsko in Jugoslavijo. Življenje med svetovnima vojnama (1918–1941). – V / In: Simčič (ur. / ed.) 2011, 130–143.
- BELTRAM, V. 2011b, Med Avstro-Ogrsko in Jugoslavijo, V coni B Julijske krajine. – V / In: Simčič (ur. / ed.) 2011, 154–161.
- BIANCO PERONI, V. 1976, *Die Messer in Italia / I coltelli nell' Italia continentale*. – Prähistorische Bronzefunde 7/2.
- BIANCO PERONI, V. 1979, *I rasoi nell' Italia continentale*. – Prähistorische Bronzefunde 8/2.
- BITELLI, R. 1999, *Claustra Alpium Iuliarum: il confine di Rapallo e il fascismo: archeologia come esempio di continuità / Claustra Alpium Iuliarum: rapalska meja in fašizem: arheologija kot primer kontinuitete*. – Knjižnica Annales Majora 3.
- BITENC, P. 2023, Prazgodovinsko grobišče na Pristavi na Bledu. Raziskave v letih 1975–1978 (Prehistoric cemetery at Pristava in Bled. Archaeological investigations in 1975–1978). – *Arheološki vestnik* 74, 385–427. DOI: 10.3986/AV.74.13
- BLEČIĆ, M. 2002, Kastav u posljednjem tisućljeću prije Krista (Kastav im letzten Jahrtausend vor Christus). – *Vijesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 35/1, 67–146.
- BLEČIĆ, M. 2004, Grobnik u željezno doba (Grobnik in the Iron Age). – *Vijesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 37/1, 47–117.
- BLEČIĆ, M. 2007, Reflections of Picens Impact in the Kvarner Bay. – V / In: Guštin, Ettl, Buora (ur. / eds.) 2007, 109–122.
- BLEČIĆ KAVUR, M. 2014, *Na razmeđu svjetova za prijelaza milenija. Kasno brončano doba na Kvarneru / At the crossroads of worlds at the turno of the millennium. The Late Bronze Age in the Kvarner region*. – Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Zagrebu 11.
- BLEČIĆ KAVUR, M. 2015, *Povezanost perspektive. Osor u kulturnim kontaktima mlađeg železnog doba / A*

- coherence of perspective. Osor in cultural contacts during the Late Iron Age.* – Koper, Mali Lošinj.
- BORGNA, E. 2016, Ostalo posodje: skodele, skleda, ponve / Altre classi di vasellame: tazze, ciotole, tegami. – V / In: Teržan, Borgna, Turk (ur. / eds.) 2016, 177–184.
- BORGNA et al. 2016 = E. Borgna, B. Teržan, P. Turk, D. Girelli, P. Maggi 2016, Katalog najdb / Catalogo degli oggetti. – V / In: Teržan, Borgna, Turk (ur. / eds.) 2016, 527–673.
- BOŽIČ, D. 2005, Die spätrömischen Hortfunde von der Gora oberhalb von Polhov Gradec. – *Arheološki vestnik* 56, 293–368.
- BRATINA, P. 1993, *Bronastodobne in železnodobne igle Slovenije.* – Diplomska naloga / BA thesis, Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani (neobjavljeno / unpublished).
- BRATINA, P. 2014, Zidanca pri Podnanosu / Zidanca near Podnanos. – V / In: Teržan, Črešnar (ur. / eds.) 2014, 549–561.
- BRATINA, P. 2021, Gradišča Komenskega Krasa v starejši železni dobi (Hillforts of the Komen Karst in the Early Iron Age). – *Arheološki vestnik* 72, 377–417. DOI: 10.3986/AV.72.13
- BRATINA, P. 2022, Grašišče nad Grgarjem – utrjeno naselje iz starejše železne dobe (Grašišče above Grgar (Slovenija) – a fortified settlement from the Early Iron Age). – *Arheološki vestnik* 73, 471–505. DOI: 10.3986/AV.73.12
- BUSER, S. 2010, *Geološka karta Slovenije 1:250.000 / Geological Map of Slovenia 1:250,000.* – Ljubljana.
- CARANCINI, G. L. 1975, *Die Nadeln in Italien / Gli spilloni nell'Italia continentale.* – *Prähistorische Bronzefunde* 13/2.
- CÀSSOLA GUIDA, P., M. MONTAGNARI KOKELJ 2013 (ur. / eds.), *Raffaello Battaglia e la Collezione paleontologica dell'Università di Padova I. Nuovi contributi alla conoscenza della preistoria del Carso.* – Fonti e studi per la storia della Venezia Giulia 22.
- CÀSSOLA GUIDA, P., D. GIRELLI, G. TASCIA 2018 (ur. / eds.), *Raffaello Battaglia e la Collezione paleontologica dell'Università di Padova II. I manufatti metallici di provenienza friulana e giuliana.* – Fonti e studi per la storia della Venezia Giulia 24.
- CERKVENIK, R. 2017, Hidrološke značilnosti Škocjanskih jam. – *Proteus* 79/7–9, 331–339.
- CESTNIK, V. 2009, Željeznodobna nekropola Kaštel kod Buja. Analiza pokopa železnodobne Istre / *Iron age necropolis Kaštel near Buje. Analysis of burial practice in the Iron Age Istria.* – Monografije i katalogi 18.
- CRISMANI, A., G. RIGHI 2002, Le sepolture protostoriche e il catalogo dei materiali. – V / In: M. Vidulli Torlo (ur. / ed.), *La necropoli di San Servolo. Veneti, Istri, Celti e Romani nel territorio di Trieste*, 63–88, Trieste.
- CWALIŃSKI, M. 2020, Bronze Age amber in Western and Central Balkans (Bronastodobni jantar na zahodnem in srednjem Balkanu). – *Arheološki vestnik* 71, 133–172. DOI: 10.3986/AV.71.03
- ČELIGOJ, V. 1995, Pionir domače etnografije, arheologije in numizmatike Josip Potepan Škrjlec. – *Kronika* 43, 115–118.
- ČREŠNAR, M., B. TERŽAN 2014, Uvod v radiokarbonsko datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem / Introduction to the radiocarbon dating of the Bronze and Iron Ages in Slovenia. – V / In: Teržan, Črešnar (ur. / eds.) 2014, 645–660.
- DEGRASSI, A. 1926, Notiziario archeologico (1926). – *Atti e Memorie della Società istriana di archeologia e Storia patria* XXXVIII, 155–161.
- DEGRASSI, A. 1927, Notiziario archeologico (1927). – *Atti e Memorie della Società istriana di archeologia e Storia patria* XXXIX, 379–384.
- DEKLEVA, V. 2011, V Jugoslaviji. Gospodarski razvoj območja. – V / In: Simčič (ur. / ed.) 2011, 176–185.
- DEMETZ, S. 1999, *Fibeln der Spätlatène- und frühen römischen Kaiserzeit in den Alpenländern.* – *Frühgeschichtliche und Provinzialrömische Archäologie* 4.
- DRECHSLER-BIŽIČ, R. 1961, Rezultati istraživanja japonske nekropole u Kompolju 1955–1956. godine. – *Vjestnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 3. ser., 2, 67–114.
- DRECHSLER-BIŽIČ, R. 1972, Nekropola prehistorijskih Japoda u Prozoru kod Otočca. – *Vjestnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 3. ser., 6/7, 1–54.
- DRECHSLER-BIŽIČ, R. 1987, Jadransko-zapadnobalkanska regija (Japodska grupa). – V / In: *Praistorija jugoslavenskih zemalja* 5, Željezna doba, 391–441, Sarajevo.
- DULAR, A. 1991, *Prazgodovinska grobišča v okolici Vinjega vrha nad Belo cerkvijo / Die vorgeschichtlichen Nekropolen in der Umgebung von Vinji Vrh oberhalb von Bela Cerkev.* – Katalogi in monografije 26.
- DULAR, J. 1973, Bela krajina v starohalštatskem obdobju (Die Bela Krajina in der frühen Hallstattzeit). – *Arheološki vestnik* 24 (1975), 544–591.
- DULAR, J. 1978, *Podzemelj.* – Katalogi in monografije 16.
- DULAR, J. 1982, *Halštatska keramika v Sloveniji (Die Grabkeramik der älteren Eisenzeit in Slowenien).* – Dela 1. razreda SAZU 23.
- DULAR, J. 1983, Gomilno grobišče v Loki pri Črnomlju (Die Hügelgräbernekropole in Loka bei Črnomelj). – *Arheološki vestnik* 34, 219–244.
- DULAR, J. 2003, *Halštatske nekropole Dolenjske / Die hallstattzeitlichen Nekropolen in Dolenjsko.* – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 6. DOI: 10.3986/9789610502944
- EGG, M. 1996, *Das hallstattzeitliche Fürstengrab von Strettweg bei Judenburg in der Obersteiermark.* –

- Römisch-Germanischen Zentralmuseum, Monographien 37.
- Von ELES MASI, P. 1986, *Le fibule dell'Italia sttentrionale*. – Prähistorische Bronzefunde 14/5.
- FMRSI I: P. Kos, *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Slowenien I*. – Berlin 1988.
- FMRSI III: P. Kos, A. Šemrov, *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Slowenien III*. – Berlin 1995.
- FMRSI V: A. Šemrov, *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Slowenien V*. – Mainz am Rhein 2004.
- GABROVEC, S. 1970, Dvozankaste ločne fibule. Dopri nos k problematiki začetka železne dobe na Balkanu in v jugovzhodnih Alpah (Die Zweischleifige Bogenfibeln. Ein Beitrag zum Beginn der Hallstattzeit am Balkan und in den Südostalpen). – *Godišnjak 8, Centar za balkanološka ispitivanja* 6, 5–67.
- GABROVEC, S. 1973, Začetek halštatskega obdobja v Sloveniji (Der Beginn der Hallstattzeit in Slowenien). – *Arheološki vestnik* 24 (1975), 338–385.
- GABROVEC, S. 1983, Jugoistočnoalpska regija sa zapadnom Panonijom (Uvod, Rano brončano doba, Srednje brončano doba, Kasno brončano doba, Kultura polja sa žarama). – V / In: *Praistorija jugoslavenskih zemalja* 4, *Bronzano doba*, 21–96, Sarajevo.
- GABROVEC, S. 1987, Jugoistočnoalpska regija sa zapadnom Panonijom (Uvod, Dolenjska grupa, Svetolucijska grupa, Notranjska grupa, Ljubljanska grupa). – V / In: *Praistorija jugoslavenskih zemalja* 5, *Željezno doba*, 25–182, Sarajevo.
- GABROVEC, S. 1999, 50 Jahre Archäologie der älteren Eisenzeit in Slowenien / 50 let arheologije starejše železne dobe v Sloveniji. – *Arheološki vestnik* 50, 145–188.
- GABROVEC, S., K. MIHOVIČ 1987, Istarska grupa. – V / In: *Praistorija jugoslavenskih zemalja* 5, *Željezno doba*, 293–338, Sarajevo.
- GABROVEC et al. 2006 = S. Gabrovec, A. Kruh, I. Murgelj, B. Teržan 2006, *Stična II/1. Gomile starejše železne dobe / Grabhügel aus der älteren Eisenzeit*. – Katalogi in monografije 37.
- GAMBACURTA, G., A. RUTA SERAFINI 1998, Il rituale funerario: nuovi spunti metodologici. – V / In: E. Bianchin Citton, G. Gambacurta, A. Ruta Serafini (ur. / eds.) ... 'presso l'Adige ridente'... *Recenti rinvenimenti archeologici da Este a Montagnana*, 75–99, Padova.
- GAMS, I. 2004, *Kras v Sloveniji v prostoru in času*. – Ljubljana.
- GIRELLI, D. 2016, Igle / Spilloni. – V / In: Teržan, Borna, Turk (ur. / eds.) 2016, 217–232.
- GLEBA, M. 2014, Wrapping Up for Safe Keeping: 'Wrapping' Customs in Early Iron Age Europe. – V / In: S. Harris, L. Douny (ur. / eds.), *Wrapping and Unwrapping Material Culture*, Institute of Archaeology Publications 64, 135–146.
- GLOGOVIĆ, D. 1989, *Prilozi poznavanju železnog doba na sjevernom Jadranu. Hrvatsko Primorje i Kvarnerski otoci / Studies in the Iron Age of the Northern Adriatic. Hrvatsko Primorje and Kvarner islands*. – Monografije JAZU / Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zavod za arheologiju 1.
- GLOGOVIĆ, D. 2003, *Fibeln im kroatischen Küstengebiet (Istrien, Dalmatien)*. – Prähistorische Bronzefunde 14/13.
- GRAHEK, L. 2004, Halštatska gomila na Hribu v Metliki (A Hallstatt tumulus at hrib in Metlika). – *Arheološki vestnik* 55, 111–206.
- GRAHEK, L. 2017, Nova odkritja grobov iz starejše in mlajše železne dobe na Viru pri Stični / Newly discovered graves from the Early and Late Iron Age at Vir pri Stični. – *Arheološki vestnik* 68, 197–244.
- GUŠTIN, M. 1973, Kronologija notranjske skupine (Cronologia del gruppo preistorico della Notranjska (Carniola Interna)). – *Arheološki vestnik* 24 (1975), 461–506.
- GUŠTIN, M. 1978, Gradišča železne dobe v Sloveniji (Typologie der eisenzeitlichen Ringwälle in Slowenien). – *Arheološki vestnik* 29, 100–121.
- GUŠTIN, M. 1979, *Notranjska. K začetkom železne dobe na severnem Jadranu / Zu den anfängen der eisenzeit an der nördlichen Adria*. – Katalogi in monografije 17.
- GUŠTIN, M. 2011, Življenje na Bistriškem v preteklosti. Po dolini Reke in Pivke skozi davno preteklost. – V / In: Simčič (ur. / ed.) 2011, 34–47, 66–67.
- GUŠTIN, M., D. BOŽIČ 2021, Bogovom vojne. Depoji orožja starejše železne dobe v zaledju Caput Adriae (Agli dei della guerra. Ripostigli di armi della prima età del ferro nell'entroterra del Caput Adriae). – *Arheološki vestnik* 72, 479–508. DOI: 10.3986/AV.72.16
- GUŠTIN, M., P. ETTTEL, M. BUORA (ur. / eds.) 2007, *Piceni ed Europa*. – Archeologia di frontiera 6.
- HELLMUTH KRAMBERGER, A. 2017a, *Monkodonja. Istraživanje protourbanog naselja brončanog doba Istre 2/1. Keramika s brončanodobne gradine Monkodonja. Tekst / Monkodonja. Forschungen zu einer protourbanen Siedlung der Bronzezeit Istriens 2/1. Die Karamik aus der bronzezeitlichen Gradina Monkodonja. Tekst*. – Monografije i katalozi 28/1.
- HELLMUTH KRAMBERGER, A. 2017b, *Monkodonja. Istraživanje protourbanog naselja brončanodobne Istre 2/2. Brončanodobna keramika s gradine Monkodonja. Katalog / Monkodonja. Forschungen zu einer protourbanen Siedlung der Bronzezeit Istriens 2/2. Die Karamik aus der bronzezeitlichen Gradina Monkodonja. Katalog*. – Monografije i katalozi 28/2.
- HENCKEN, H. 1978, *The Iron Age Cemetery of Magdalenska gora in Slovenia*. – Mecklenburg Collection Part 2, American School of Prehistoric Research, Bulletin 32.

- HOERNES, M. 1888, Die Gräberfelder an der Wallburg von St. Mihael bei Adelsberg in Krain. – *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien* 18, 217–249.
- HORVAT, J. 1995, Notranjska na začetku rimske dobe: Parti pri Stari Sušici, Ambrožovo gradišče in Baba pri Slavini (Notranjska [Inner Carniola] at the Beginning of the Roman Period: Parti near Stara Sušica, Ambrožovo gradišče and Baba near Slavina). – *Arheološki vestnik* 46, 177–216.
- HORVAT, J. 2006, *Dekle je po vodo šlo. Rimski vodnjak iz Suhadol*. Katalog razstave. – Kamnik.
- HORVAT, J., A. BAVDEK 2009, *Okra. Vrata med Sredozemljem in Srednjo Evropo / Odra. The gateway between the Mediterranean and Central Europe*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 17. DOI: 10.3986/9789612545635
- HORVAT, M. 1999, *Keramika. Tehnologija keramike, tipologija lončenine, keramični arhiv*. – Razprave Filozofske fakultete, Ljubljana.
- ISTENIČ, J. 1999, *Poetovio, zahodna grobišča I. Grobne celote iz Deželnega muzeja Joanneuma v Gradcu / Poetovio, the Western Cemeteries I. Grave-Groups in the Landesmuseum Joanneum, Graz*. – Katalogi in monografije 32.
- JAMNIK et al. 2021 = P. Jamnik, B. Blažina, B. Toškan, S. Polak, D. Josipovič 2021, *Uršnja luknja v Podtaborški steni pri Šembijah: ostanki moustérienskega planega tabora, naplavljeni v jamo z drobirskim tokom (The Uršnja luknja cave in the Podtabor wall at Šembije)*. – *Annales. Series Historia et Sociologia* 31/3, 367–390.
- JELENC, D. 1953, O raziskovanju mineralnih surovin v LR Sloveniji (Searching for mineral-raw materials in Slovenia). – *Geologija* 1, 11–36.
- JEREB, M. 2016, *Die Bronzegefäße in Slowenien*. – *Prä-historische Bronzefunde* 2/19.
- JERIN, B. 2001, Čolničaste fibule v Sloveniji. – *Diplomska naloga / BA thesis, Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani* (neobjavljeno / unpublished).
- KNEZ, T. 1993, *Novo mesto 3. Kapiteljska njiva. Knežja gomila (Fürstengrabhügel)*. – *Carniola Archaeologica* 3.
- KOS, P. 1977, *Keltski novci Slovenije / Keltische Münzen Sloweniens*. – *Situla* 18.
- KRIŽ, B., P. Turk 2003, *Steklo in jantar Novega mesta*. Katalog arheološke razstave. – Novo mesto.
- KUČAR, V. 1979, *Prahistorijska nekropola Beram (La nécropole préhistorique de Béram)*. – *Histria archaeologica* 10/1, 85–152.
- LAHARNAR, B. 2009, *The Žerovnišček Iron Age hillfort near Bločice in the Notranjska region / Železnodobno gradišče Žerovnišček pri Bločicah na Notranjskem*. – *Arheološki vestnik* 60, 97–157.
- LAHARNAR, B. 2012, *Notranjska med prazgodovino in antiko*. – *Doktorsko delo / PhD thesis, Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani* (neobjavljeno / unpublished).
- LAHARNAR, B. 2018, *Kovinske in steklene najdbe ter kamniti kalupi iz železnodobne naselbine na Mostu na Soči / Metal finds, glass finds and stone moulds from the Iron Age settlement at Most na Soči*. – V / In: J. Dular, S. Tecco Hvala (ur. / eds.), *Železnodobno naselje Most na Soči. Razprave / The Iron Age Settlement at Most na Soči. Treatises*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 34, 195–247. DOI: 10.3986/9789610501091
- LAHARNAR, B. 2022, *From Odra to Albion. Notranjska between prehistory and antiquity / Od Okre do Albijske gore. Notranjska med prazgodovino in antiko*. – Katalogi in monografije 45.
- LAHARNAR, B., I. MURGELJ 2021, *Ulaka nad Starim trgom pri Ložu v starejši železni dobi / Ulaka above Stari trg pri Ložu in the Early Iron Age*. – *Arheološki vestnik* 72, 335–362. DOI: 10.3986/AV.72.11
- LAZAREVSKI POKLAR, E. 2000, *Prazgodovinska gradišča na Ilirskobistriškem in na Pivki*. – *Bistriški zapisi* 5, 148–161.
- LONZA, B. 1977, *Appunti sui castellieri dell'Istria e della provincia di Trieste*. – *Società per la preistoria e protostoria della regione Friuli-Venezia Giulia. Quaderno* 2.
- LO SCHIAVO, F. 1970, *Il gruppo liburnico-japodico. Per una definizione nell'ambito della protostoria balcanica*. – *Memorie dell'Accademia dei Lincei* 8/14, 363–523.
- MARCHESETTI, C. 1893, *Scavi nella necropoli di S. Lucia presso Tolmino*. – *Bullettino della Società adriatica di scienze naturali in Trieste* 15, 1–334.
- MARCHESETTI, C. 1903, *I Castellieri preistorici di Trieste e della regione Giulia*. – Trieste. (Ponatis / Reprint 1981: A. M. Radmilli, D. Cannarella (ur. / eds.), Società per la preistoria e protostoria della Regione Friuli-Venezia Giulia 3).
- MARIČ, A. 2016, *A two-part Certosa fibula (variant VIId) from the cult place at Monte di Medea in Friuli / Dvodielna certoška fibula različice VIId s kulturnega mesta na Medejskem hribu v Furlaniji*. – *Arheološki vestnik* 67, 105–120.
- MIHEVC, A. 2001, *Speleogeneza Divaškega krasa*. – *Zbirka ZRC* 27.
- MIHEVC, A. 2017, *Škocjanske jame*. – *Proteus* 79/ 7–9, 323–330.
- MIHOVILIČ, K. 1972, *Nekropola Gradine iznad Limskog kanala*. – *Histria Archaeologica* 3/2, 7–67.
- MIHOVILIČ, K. 1991, *Nalazi prahistorijskih ostava na području Istre (Vorgesichtliche Hortfunde in Istrien)*. – *Arheološki vestnik* 42, 207–213.

- MIHOVILIĆ, K. 2001, *Nezakcij. Prapovjesni nalazi 1900–1953 / Nesactium. Prehistoric finds 1900–1953*. – Monografije i katalozi 11.
- MIHOVILIĆ, K. 2013, *Histri u Istri: željezno doba Istre / Gli Istri in Istria: L'età del ferro in Istria / The Histri in Istria: The Iron Age in Istria*. – Monografije i katalozi 23.
- MIHOVILIĆ, K. 2021, Istra kroz željezno doba (Istra in the Iron Age). – *Arheološki vestnik* 72, 509–531. DOI: 10.3986/AV.72.17
- MIZZAN, S. 1989, S. Polo. – V / In: E. Montagnari Kokelj (ur. / ed.), *Il Carso Goriziano tra protostoria e storia. Da Castellazzo a San Polo*. Catalogo della Mostra, 107–114, Gorizia.
- MLINAR, M. 2020, *Most na Soči. Arheološke raziskave v letih 2000–2016 na levem bregu Idrijce / The 2000–2016 archaeological investigations on the left bank of the Idrijca*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 43. DOI: 10.3986/9789610504887
- MONTAGNARI KOKELJ, E. 1996, La necropoli di S. Barbara presso il castelliere di Monte Castellier degli Elleri (Muggia-Trieste). – *Aquileia Nostra* 67, 10–46.
- MOSER, K. L. 1903, Untersuchungen prähistorischer und römischer Fundstätten im Küstenlande und in Krain. – *Mittheilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* 1, 7–32.
- MÜLLNER, A. 1880, Archäologische Excursen nach Süd-Steiermark und Krain 2. – *Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale* N. F. 6, XXI–XXVI.
- MÜLLNER, A. 1909, *Geschichte des Eisens in Krain, Görz und Istrien*. – Laibach.
- OGRIN, M. 1998, Trortasta fibula v Sloveniji (Die Dreiknopffibel in Slowenien). – *Arheološki vestnik* 49, 101–132.
- OMAHEN GRUŠKOVNJAK, M. 2021, Naselbina na Soviču nad Postojno iz bronaste in železne dobe (Bronze and Iron Age hilltop settlement on Sovič above Postojna (Slovenia)). – *Arheološki vestnik* 72, 309–333. DOI: 10.3986/AV.72.10
- OSMUK, N. 1979, Ilirska Bistrica. – *Varstvo spomenikov* 22, 284.
- OSMUK, N. 1986, Ilirska Bistrica. – Zaporni zid Ahac-Stražica. – *Varstvo spomenikov* 28, 281–282.
- PABST, S. 2012, *Die Brillenfibeln, Untersuchungen zu spätbronze- und ältereisenzeitlichen Frauen-trachten zwischen Ostsee und Mittelmeer*. – Marburger Studien zu Vor- und Frühgeschichte 25.
- PAVLIN, P. 2023, *Tipologija, kronologija in razprostranjenost bronastodobnih jezičastoročajnih srpov v jugovzhodni Evropi / Typology, chronology, and distribution of Bronze Age tanged sickles in South-Eastern Europe*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 44. DOI: 10.3986/9789610507048
- PEČNIK, J. 1904, Prazgodovinska najdišča na Kranjskem. – *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 14, 125–143, 185–196.
- PERKO, D., M. OROŽEN ADAMIČ (ur. / eds.) 1999, *Slovenija, pokrajina in ljudje*. – Ljubljana.
- PLACER, L., P. JAMŠEK 2011, Ilirskobistriški fosilni plaz – mesto na plazu / The Ilirska Bistrica fossil landslide – The town on the landslide. – *Geologija* 54/2, 223–228.
- POGAČNIK, A. 2002, *Način pokopa in analiza pridatkov / The Burial Ritual and the Analysis of the Grave Goods*. – V / In: Svoljšak, Pogačnik 2002, 21–84.
- POLAK, S., T. HITI, D. JOSIPOVIČ 2023, *Zgodnejša ledena doba pri nas; nova odkritja*. Katalog razstave. – Postojna.
- PRELOŽNIK, A. 2007, Fibule picene e lucane nel Caput Adriae orientale. – V / In: Guštin, Ettl, Buora (ur. / eds.) 2007, 123–134.
- PUŠ, I. 1971, *Žarnogrobiščna nekropola na dvorišču SAZU v Ljubljani. Izkopavanja v letih 1964–1965 (Nekropole der Urnenfelderkultur im Hof der Slowenischen Akademie der Wissenschaften und Künste in Ljubljana. Ausgrabungen in den Jahren 1964–1965)*. – Razprave 1. razred SAZU 7/1.
- PUŠ, I. 1976, Premazi in smolnati kit na prazgodovinskih posodah (Überzüge und Harzkitt an vorgeschichtlichen Gefäßen). – *Arheološki vestnik* 27, 124–127.
- PUŠ, I. 1982, *Prazgodovinsko žarno grobišče v Ljubljani (Das vorgeschichtliche Gräbelfeld in Ljubljana)*. – Razprave 1. razreda SAZU 13/2.
- RAVBAR, N. 2011, Pokrajina. Hidrološke značilnosti kraških vod. – V / In: Simčič (ur. / ed.) 2011, 26–27.
- RIGHI, G. (ur. / ed.) 1982, *La necropoli 'celtica' di S. Canziani del Carso. Scavi Marchesetti, 1903–1904 (?)*. – Atti dei Civici Musei di Storia ed Arte di Trieste. Monografie di preistoria 3.
- RUARO LOSERI, L. 1983, Il tesoretto di San Canziano. – V / In: *Preistoria del Caput Adriae*. Mostra, 150–151, Trieste.
- RUARO LOSERI et al. 1977 = L. Ruaro Loseri, G. Steffè De Piero, S. Vitri, G. Righi 1977, *La necropoli di Brežec presso S. Canziano del Carso. Scavi Marchesetti 1896–1900*. – Atti dei Civici Musei di Storia ed Arte di Trieste. Monografie di preistoria 1.
- RUTA SERAFINI, A., M. GLEBA 2018, Evidence of ossuary dressing in the funerary rituals of pre-Roman Veneto (Italy). – V / In: M. S. Busana et al. (eds.), *Textiles and Dyes in the Mediterranean Economy and Society*, Proceedings of the Vth International Symposium on Textiles and Dyes in the Ancient Mediterranean World (Padova - Este - Altino, Italy, 17–20 October 2016), 203–216.

- SAKARA SUČEVIĆ, M. 2004, *Kaštelir. Prazgodovinska naselbina pri Novi vasi / Brtonigla (Istra) (Prehistoric settlement near Nova vas / Brtonigla (Istria))*. – *Annales Mediterranea*, Koper.
- SEBESTA, C. 1993, Nota sugli astragali di capride. – *Archeologia delle Alpi* 2, 5–29.
- SIMČIČ, I. (ur. / ed.) 2011, *Občina Ilirska Bistrica*. – Ilirska Bistrica.
- SIMČIČ, I., F. POKLAR 2008, Josip (Nadoslav) Potepan – Škrljov. – *Ilirske teme* 5, Ilirska Bistrica.
- STARE, F. 1954, *Ilirske najdbe železne dobe v Ljubljani (Illyrische Funde der Eisenzeit in Ljubljana)*. – Dela 1. razreda SAZU 9.
- STARE, F. 1955, *Prazgodovinske Vače / The Prehistoric Vače*. – Arheološki katalogi Slovenije 1.
- STARE, F. 1975, *Dobova*. – Posavski muzej Brežice 2.
- STARE, V. 1973, *Prazgodovina Šmarjete / Der vorgeschichtliche Komplex von Šmarjeta*. – Katalogi in monografije 10.
- SVOLJŠAK, D. 1983, Kovačevše – naselje idrijske skupine v Vipavski dolini (Kovačevše – un insediamento nella Valle del Vipacco della cultura La Tène di Idrija pri Bači). – *Goriški letnik* 10, 5–32.
- SVOLJŠAK, D., A. POGAČNIK 2001, *Tolmin, prazgodovinsko grobišče 1. Katalog / Tolmin, the prehistoric cemetery 1. Catalogue*. – Katalogi in monografije 34.
- SVOLJŠAK, D., A. POGAČNIK 2002, *Tolmin, prazgodovinsko grobišče 2. Razprave / Tolmin, the prehistoric cemetery 2. Treatises*. – Katalogi in monografije 35.
- ŠEBENIK, I., D. Kladnik 1999, Brkini in dolina Reke. – V / In: Perko, Orožen Adamič (ur. / eds.) 1999, 246–257.
- ŠINKOVEC, I. 1996, Posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe / Individual Metal finds from the Eneolithic and Bronze Ages. – V / In: Teržan (ur. / ed.) 1996, 125–163.
- ŠKVOR JERNEJČIČ, B. 2011, Starejšeeželeznodobno grobišče Veliki Nerajec pri Dragatušu v Beli krajini / The Early Iron Age cemetery of Veliki Nerajec near Dragatuš in Bela krajina. – *Arheološki vestnik* 62, 165–230.
- ŠKVOR JERNEJČIČ, B. 2014, Contributo alla conoscenza degli inizi dell'età del Ferro tra la penisola italiana e l'area alpina sud-orientale. Analisi degli spilloni con capocchia conica e ad ombrellino nell'area del Caput Adriae. – *Padusa* n. s. 50, 141–166.
- ŠKVOR JERNEJČIČ, B. 2017, Grobovi iz starejšega halštatskega obdobja na Molniku / Graves from the Early Hallstatt period at Molnik. – V / In: S. Tecco Hvala (ur. / ed.), *Molnik pri Ljubljani v železni dobi / The Iron Age site at Molnik near Ljubljana*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 36, 89–108, 140–153. DOI: 10.3986/9789610503750
- ŠKVOR JERNEJČIČ, B. 2018, Razmislek o poznobronastodobnih skupnostih iz Ljubljane na podlagi njihovih pogrebnih običajev in noše (Considerations about the Late Bronze Age communities in Ljubljana as revealed by their funerary practices and attires). – V / In: M. Črešnar, M. Vinazza (ur. / eds.), *Srečanja in vplivi v raziskovanju bronaste in železne dobe na Slovenskem. Zbornik prispevkov v čast Bibi Teržan*, 163–186, Ljubljana (<https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/view/113/206/2790>).
- ŠVAJNCER, J. J., J. ŠVAJNCER 2020, *Gradišče in stari grad Hasberg. Hrib nad Planinskim poljem skozi tisočletja*. – Logatec.
- TECCO HVALA, S. 2012, *Magdalenska gora. Družbena struktura in grobni rituali železnodobne skupnosti / Social structure and burial rites of the Iron Age community*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 26. DOI: 10.3986/9789612546007
- TECCO HVALA, S. 2014a, Kačaste fibule z območja Slovenije (Serpentine fibulae from Slovenia). – *Arheološki vestnik* 65, 123–186.
- TECCO HVALA, S. 2014b, Lončene situle iz starejše železne dobe na območju Slovenije (Early Iron Age ceramic situlae from Slovenia). – V / In: S. Tecco Hvala (ur. / ed.), *Studia Praehistorica in Honorem Janez Dular*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 30, 323–339. DOI: 10.3986/9789610503651
- TECCO HVALA, S., J. DULAR, E. KOCUVAN 2004, *Železnodobne gomile na Magdalenski gori / Eisenzeitliche Grabhügel auf der Magdalenska gora*. – Katalogi in monografije 36.
- TERŽAN, B. 1976, Certoška fibula (Die Certosafibel). – *Arheološki vestnik* 27 (1977), 317–443.
- TERŽAN, B. 1990a, Polmesečaste fibule. O kulturnih povezavah med Egejo in *Caput Adriae* (Die Halbmondfibeln. Über die Kulturverbindungen zwischen der Ägäis und dem *Caput Adriae*). – *Arheološki vestnik* 41, 49–84.
- TERŽAN, B. 1990b, *Starejša železna doba na Slovenskem Štajerskem / The Early Iron Age in Slovenian Styria*. – Katalogi in monografije 25.
- TERŽAN, B. 1995, Stand und Aufgaben der Forschungen zur Urnenfelderzeit in Jugoslawien. – V / In: *Beiträge zur Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen. Ergebnisse eines Kolloquiums Hermann Müller-Karpe gewidmet*, Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Monographien 35, 323–372.
- TERŽAN, B. (ur. / ed.) 1995, *Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe na Slovenskem / Hoards and Individual Metal Finds from the Eneolithic and Bronze Ages in Slovenia 1*. – Katalogi in monografije 29.
- TERŽAN, B. (ur. / ed.) 1996, *Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe na Slovenskem / Hoards and Individual Metal Finds from the Eneolithic and Bronze Ages in Slovenia 2*. – Katalogi in monografije 30.
- TERŽAN, B. 2002, Kronološki oris / Chronological Outline. – V / In: Svöljšak, Pogačnik 2002, 85–102.

- TERŽAN, B. 2007, Principi e guerrieri delle due sponde adriatiche. – In / V: Guštin, Ettl, Buora (ur. / eds.) 2007, 39–54.
- TERŽAN, B. 2008, Stiške skice (Stična-Skizzen). – V / In: S. Gabrovec, B. Teržan, *Stična II/2. Gomile starejše železne dobe. Razprave / Grabhügel aus der älteren Eisenzeit. Studien.* – Katalogi in monografije 38 (2010), 189–325.
- TERŽAN, B. 2016a, Fibule / Fibula. – V / In: Teržan, Borgna, Turk (ur. / eds.) 2016, 233–267.
- TERŽAN, B. 2016b, Obročasti nakit / Oggetti di ornamento ad anello. – V / In: Teržan, Borgna, Turk (ur. / eds.) 2016, 269–284.
- TERŽAN, B. 2016c, Škocjan – kraj na stičišču svetov. Povzetek in sklepna beseda / San Canziano – crocevia di culture. Sintesi e considerazioni conclusive / Škocjan – at the meeting point of worlds. Summary and conclusion. – V / In: Teržan, Borgna, Turk (ur. / eds.) 2016, 345–486.
- TERŽAN, B. 2021, Notranjsko-kraška halštatska skupina. Uvodnik in kratek oris / The Notranjska-Kras Hallstatt group. An introduction and brief outline. – *Arheološki vestnik* 72, 229–262. DOI: 10.3986/AV.72.08
- TERŽAN, B., M. ČREŠNAR (ur. / eds.) 2014, *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem / Absolute Dating of Bronze- and Iron Ages in Slovenia.* – Katalogi in monografije 40.
- TERŽAN, B., M. ČREŠNAR 2014, Poskus absolutnega datiranja starejše železne dobe na Slovenskem / Attempt at an absolute dating of the Early Iron Age in Slovenia. – V / In: Teržan, Črešnar (ur. / eds.) 2014, 703–725.
- TERŽAN, B., N. TRAMPUŽ 1973, Prispevek h kronologiji svetolucijske skupine (Contributto alla cronologia del gruppo preistorico di Santa Lucia). – *Arheološki vestnik* 24 (1975), 416–460.
- TERŽAN, B., P. TURK 2021, Železnodobni stolp na Ostrem vrhu in severne kraške zapore / The Iron Age tower atop Ostri vrh and the barriers of the northern Kras (Karst). – *Arheološki vestnik* 72, 453–477. DOI: 10.3986/AV.72.15
- TERŽAN, B., E. BORGNA, P. TURK (ur. / eds.) 2016, *Depo iz Mušje jame pri Škocjanu na Krasu. Depojske najdbe bronaste in železne dobe na Slovenskem III / Il ripostiglio della Grotta delle Mosche presso San Canziano del Carso. Ripostigli delle eta del bronzo e del ferro in Slovenia III.* – Katalogi in monografije 42.
- TERŽAN, B., F. LO SCHIAVO, N. TRAMPUŽ-OREL 1984, *Most na Soči (S. Lucia) 2. Szombathyjeva izkopavanja – Table / Die Ausgrabungen von J. Szombathy – Tafelband.* – Katalogi in monografije 23/2.
- TERŽAN, B., F. LO SCHIAVO, N. TRAMPUŽ-OREL 1985, *Most na Soči (S. Lucia) 2. Szombathyjeva izkopavanja – Tekst / Die Ausgrabungen von J. Szombathy – Text.* – Katalogi in monografije 23/1.
- TRAMPUŽ OREL, N. 2012, The beginnings of iron in Slovenia / Začetki železa na Slovenskem. – *Arheološki vestnik* 63, 17–36.
- TURK, P. 1996, Datacija poznobronastodobnih depojev / The dating of Late Bronze Age hoards. – V / In: Teržan (ur. / ed.) 1996, 89–124.
- TURK, P. 2016a, Sulične osti in kopita / Punte e puntali di lancia. – V / In: Teržan, Borgna, Turk (ur. / eds.) 2016, 63–97.
- TURK, P. 2016b, Šila in šivanke / Punteruoli ed ago. – V / In: Teržan, Borgna, Turk (ur. / eds.) 2016, 209–211.
- TURK, P. 2018, Early Iron Age hoards from central and western Slovenia. – In / V: E. Borgna, P. Cassòla Guida, S. Corazza (ur. / eds.), *Preistoria e Protostoria del Caput Adriae*, Studi di preistoria e protostoria 5, 397–406.
- TURK, P., I. MURGELJ 2008, Ponovno najdeni apulski kraterji iz Stične / Die wiederaufgefundenen apulischen Kratere aus Stična. – V / In: S. Gabrovec, B. Teržan, *Stična II/2. Gomile starejše železne dobe. Razprave / Grabhügel aus der älteren Eisenzeit. Studien.* – Katalogi in monografije 38 (2010), 159–171.
- TURK, P., K. HROBAT, P. BRATINA 2016, Katalog arheoloških najdišč Škocjana in okolice / Catalogo dei siti archeologici dell' area di San Canziano. – V / In: Teržan, Borgna, Turk (ur. / eds.) 2016, 55–62.
- UREM, D. 2012, *Limska gradina. Keramika s področja nekropole / Limska Gradina. Pottery from the cemetery area.* – Monografije i katalozi 21.
- URLEB, M. 1956, Arheološke najdbe z Unca pri Rakeku (Le scoperte archeologiche di Unec presso Rakek). – *Arheološki vestnik* 7, 292–296.
- URLEB, M. 1957, Gradišče v Slavini (Il castelliere di Slavina). – *Arheološki vestnik* 8, 150–161.
- URLEB, M. 1962, Gradišče Trnovo pri Ilirski Bistrici. – *Varstvo spomenikov* 8, 194.
- URLEB, M. 1973, Halštatska nekropola na Križni gori pri Ložu (Die hallstattzeitliche Nekropole auf der Križna gora bei Lož). – *Arheološki vestnik* 24 (1975), 507–520.
- URLEB, M. 1974, *Križna gora pri Ložu / Hallstattzeitliches Gräberfeld Križna gora.* – Katalogi in monografije 11.
- URLEB, M. 1980, Nova odkritja na halštatski nekropoli Trnovo pri Ilirski Bistrici. – *Situla* 20/21 (1981), 285–289.
- URLEB, M. 1984, Po arheoloških sledovih na Bistriškem. – *Bistriški zapisi* 2, 36–43.
- URLEB, M., N. OSMUK 1978, Trnovo, Ilirska Bistrica – nekropola starejše železne dobe. – *Arheološki pregled* 20 (1979), 27–30.
- URLEB, M., N. OSMUK 1980, Trnovo pri Ilirski Bistrici. – V / In: P. Petru (ur. / ed.), *Rešena arheološka dediščina Slovenije (1945–1980)*, 116, Ljubljana.

- URLEB, M., N. OSMUK 1981, Trnovo. – *Varstvo spomenikov* 23, 217–219.
- VALENČIČ, R. 2011, Cerkevna ureditev skozi stoletja. – V / In: Simčič (ur. / ed.) 2011, 58–65.
- VIDOJEVIĆ, T. 2018, *Dolina reke Reke v prazgodovini. Analiza prostora in materialne kulture*. – Magistrsko delo / MA thesis, Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani (neobjavljeno / unpublished).
- VIDOJEVIĆ, T. 2021, Gradišča vzdolž gornjega toka Reke (Hillforts along the upper reaches of the River Reka). – *Arheološki vestnik* 72, 363–376. DOI: 10.3986/AV.72.12
- VITRI, S. 2017, Vasi situliformi a fasce rosse e nere tra Tagliamento e Torre. – *Archeologia Veneta* 40, 188–203.
- ZUPANČIČ, J. 1999, Javorniki in Snežnik. – V / In: Perko, Orožen Adamič (ur. / eds.) 1999, 334–340.
- WIESNER, N. 2013, Astragali in Gräbern der mittteleuropäischen Urnenfelderkultur. – *Germania* 91, 89–113.
- Neobjavljena poročila / Unpublished reports*
- JOSIPOVIČ, D., A. JURCA, J. RUPNIK 2011, *Poročilo ob spremljavi gradbenih del na Majlontu v Postojni*, Ljubljana 2021 (hrani arhiv Avgusta d. o. o.).
- URLEB, M. 1990, *Halštatska nekropola Trnovo*, Postojna 1990, 1–66 (hrani NMP).
- VOJAKOVIĆ, P. 2022, Najdbe. – V / In: T. Leskovar, P. Vojaković, T. Žerjal, M. Novšak, *Končno poročilo o arheoloških raziskavah na lokaciji Matavun – Škocjan. Izgradnja kanalizacije v naseljih Matavun, Škocjan in Betanja ter rekonstrukcija turistične ceste RT Matavun – Vreme*, Ljubljana 2022, 1–183 (hrani arhiv Arhej d. o. o.).
- Časopisni viri / Newspaper sources*
- Poklar, F. 2010a, Dragoceni dokazi 500-letne prisotnosti Rima pri nas (3. del). – *Bistriški odmevi*, št. 21, Občina Ilirska Bistrica, februar 2010, str. 32–33.
- Poklar, F. 2010b, Drobtine iz zgodovine naših gradišč. – *Bistriški odmevi*, št. 24, maj 2010, str. 36–37.
- Potepan Škrljevič, J. 1884, Rimske starine. – *Novice, gospodarske, obrtniške in narodne* 42, št. 9, 27. 2. 1884, str. 71.

10 GEOLOŠKA ZGRADBA PRAZGODOVINSKEGA NAJDIŠČA TRNOVO PRI ILIRSKI BISTRICI

10 GEOLOGICAL SITUATION OF THE PREHISTORIC SITE TRNOVO NEAR ILIRSKA BISTRICA

Stanka ŠEBELA

UVOD

Prazgodovinsko najdišče Trnovo pri Ilirski Bistrici je večje osrednje gradišče z naselbinskim prostorom in nekropolo.¹ Geološke in geomorfološke značilnosti tega arheološkega najdišča kažejo na njegovo lego nad flišno dolino Reke na dvignjenem kraškem morfološkem robu v regionalni geološki zgradbi Snežniškega nariva. Območje Ilirske Bistrice je tipično kontaktno kraško območje, kjer so mezozojske karbonatne kraške kamnine (predvsem apnenci, nekateri dolomiti in breče) v dobro vidnem geološkem stiku z nekraškimi flišnimi kamninami iz eocena (predvsem peščenjak in skrilavec). Prazgodovinsko gradišče leži na dvignjenem morfološkem robu na hribu Gradišče (600 m n. m.). Območje nekropole je na 535–550 m nadmorske višine vzhodno od gradišča in okoli 125–130 m nad reko Reko.

Reka dobiva vodo iz kraškega zaledja Snežnika (1796 m n. m.). V vzhodnem delu Ilirske Bistrice so še drugi kraški izviri (Bistrica, Sušec, Kovačevac, Kozlek, Pila), ki so pritoki reke Reke (*sl. 10.1*).² Podzemne vode se z območja vzhodno od Ilirske Bistrice stekajo proti reki Kolpi, z območja jugovzhodno od Ilirske Bistrice pa proti Riječini na Hrvaškem. Na širšem območju Ilirske Bistrice se vode stekajo proti Jadranskemu morju (reka Reka), medtem ko del podzemnih voda teče v Črno morje v smeri proti vzhodu in jugovzhodu.³

Dober dostop do površinskih voda reke Reke in številni kraški izviri na tem območju so bili ugodni za življenje prazgodovinskih skupnosti.⁴

Severno od Ilirske Bistrice vse do Postojne in Cerknice se razteza obsežno kraško območje z navpičnimi in vodoravnimi jamami, presihajočimi kraškimi jezeri, udornicami, vrtačami, uvalami, sklenjenimi kotanjami itd. Leta 2011 je bilo na širšem območju Snežnika znanih

INTRODUCTION

The prehistoric site of Trnovo near Ilirska Bistrica is a larger central hillfort with a settlement area and necropolis.¹ The geological and geomorphological characteristics of this archaeological site show its location above the Reka River flysch basin on the uplifted karst morphological edge within the regional geological structure of the Snežnik Thrust Front. The area of Ilirska Bistrica is a typical contact karst area, where Mesozoic carbonate karst rocks (mainly limestones, some dolomites, and breccias) are in geological contact with non-karstic flysch rocks from the Eocene (mainly sandstone and shale), which is clearly visible on the uplifted morphological edge where the prehistoric hillfort is located on the Gradišče hill (600 m a.s.l.). The area of the necropolis is located at 535–550 m above sea level towards the east of the hillfort and about 125–130 m above the Reka River.

The Reka River receives its water from the karst hinterland of the mountain Snežnik (1796 m a.s.l.). In the eastern part of Ilirska Bistrica, there are other karst springs (Bistrica, Sušec, Kovačevac, Kozlek, Pila), which are tributaries of the Reka River (*see Fig. 10.1*).² The underground water flows from the area east of Ilirska Bistrica towards the Kolpa River, from the area SE of Ilirska Bistrica towards Riječina in Croatia. In the wider area of Ilirska Bistrica, the water flows towards the Adriatic Sea (Reka River), while a part of the underground river belongs to the Black Sea watershed towards the east and southeast.³

Good access to the surface water of the Reka River and numerous karst springs in this area were favourable for the living conditions of prehistoric communities.⁴

North of Ilirska Bistrica to Postojna and Cerknica, there is an extensive karst area with vertical and horizontal caves, intermittent karst lakes, collapse dolines, do-

¹ Bavdek 2021, 263–308.

² Ravbar 2007.

³ Ravbar 2011, 26–27.

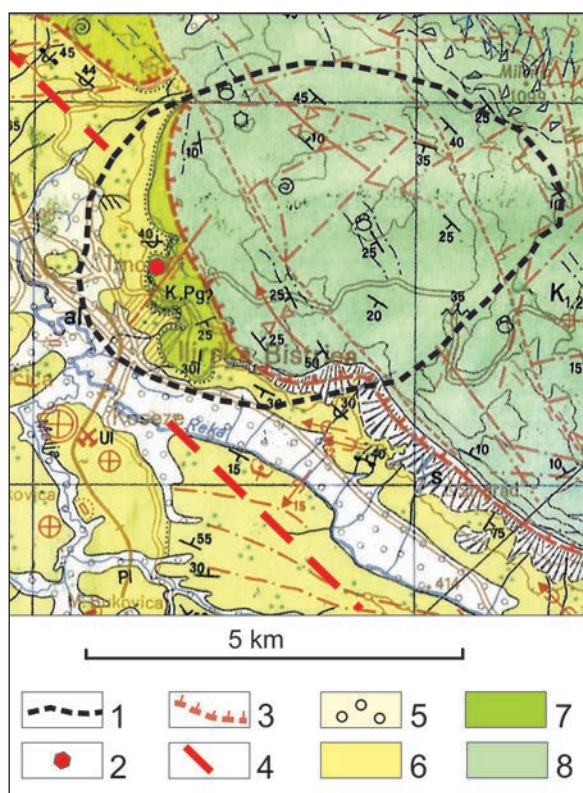
⁴ Vidojević 2021, 363–376.

¹ Bavdek 2021, 263–308.

² Ravbar 2007.

³ Ravbar 2011, 26–27.

⁴ Vidojević 2021, 363–376.

248 jam, na območju Podgrajskega podolja in Čičarije pa so bile registrirane 204 jame.⁵

Presihajoča kraška jezera zgornje Pivške kotline (severno od Ilirske Bistrice) so nastala v zgornjekrednih apnencih. Jezera ležijo 0,5–4,0 km severovzhodno od Snežniškega nariva, večinoma ob Selškem prelomu.⁶ Presihajoča kraška jezera so približno 6–16 km severno od prazgodovinskega najdišča na Gradišču (600 m n. m.) in so bila verjetno pomemben naravni pojav za prazgodovinske skupnosti s sezonskim menjavanjem sušnih in vodnih obdobj.

Namen tega poglavja je poleg podrobnih arheoloških študij predstaviti dodatne informacije o geoloških in geomorfoloških značilnostih prazgodovinskega najdišča Trnovo, da bi dobili celovitejšo sliko o izrabi naravnih pokrajinskih danosti za prazgodovinske naselbine.

GEOLOŠKE RAZMERE

Območje prazgodovinskega gradišča Trnovo z grobiščem (sl. 10.1; 10.2) leži na morfološkem apnenčastem kraškem grebenu 100–200 m severno od mesta Ilirska Bistrica. Geotektonsko gre za dvignjeno naravno čelo naravnega pasu Zunanjih Dinaridov nad pogrezajočim se flišnim bazenom Ilirske Bistrice. V širšem regional-

⁵ Perne, Turk 2011, 28–29.

⁶ Šebela 2005, 566–581.

← Sl. 10.1: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Geološke razmere (po Šikić et al. 1972) širšega območja prazgodovinskega najdišča. 1 – fosilni plaz (po Placer, Jamšek 2011); 2 – položaj prazgodovinskega najdišča; 3 – narivni prelom Snežniškega nariva; 4 – Raški prelom (po Atanackov et al. 2021); 5 – kvartarne naplavine; 6 – eocenski fliš; 7 – zgornjekredni apnenci, 8 – spodnjekredni apnenci in apnenčeve breče.

Fig. 10.1: Trnovo near Ilirska Bistrica. Geological situation (after Šikić et al. 1972) of wider area of the prehistoric site. 1 – fossil landslide (after Placer, Jamšek 2011); 2 – position of the prehistoric site; 3 – thrust fault of Snežnik thrust; 4 – Raša fault (after Atanackov et al. 2021); 5 – Quaternary alluvium; 6 – Eocene flysch; 7 – Upper Cretaceous limestones; 8 – Lower Cretaceous limestones and limestone breccias.

lines, uvalas, closed depressions, etc. In 2011, 248 caves were known in the wider area of the Snežnik Mountains; in the area of Podgrajsko Podolje and Čičarija, there were 204 registered caves.⁵

The intermittent karst lakes of the Upper Pivka Valley (north of Ilirska Bistrica) were formed in the Upper Cretaceous limestones. The lakes are located 0.5–4.0 km NE from the Snežnik thrust, mostly along the Selce fault.⁶ Intermittent karst lakes are located about 6–16 km north of the prehistoric hillfort Gradišče (600 m a.s.l.) and were probably important natural phenomena for prehistoric communities with seasonal alternation of dry and water periods.

The purpose of this article, in addition to detailed archaeological studies, is to provide additional information about the geological and geomorphological location of the prehistoric site of Trnovo in order to obtain a better overall picture of the use of natural landscape conditions for prehistoric settlements.

GEOLOGICAL SITUATION

The area of the prehistoric site Trnovo with the cemetery (Figs. 10.1; 10.2) is situated on a morphological limestone karst ridge 100–200 m north of the town Ilirska Bistrica. Geotectonically, it is an uplifted thrust front of the External Dinaridic thrust belt above the subsiding flysch basin of Ilirska Bistrica. In a broader regional sense, Mesozoic carbonates (karst area) are thrust over the Cenozoic flysch (non-karst area).

The Trnovo area belongs to the Snežnik Thrust Fronts, where instability (due to Mesozoic carbonate thrust over siliclastic flysch) of some areas can be found from Nanos to Snežnik.⁷

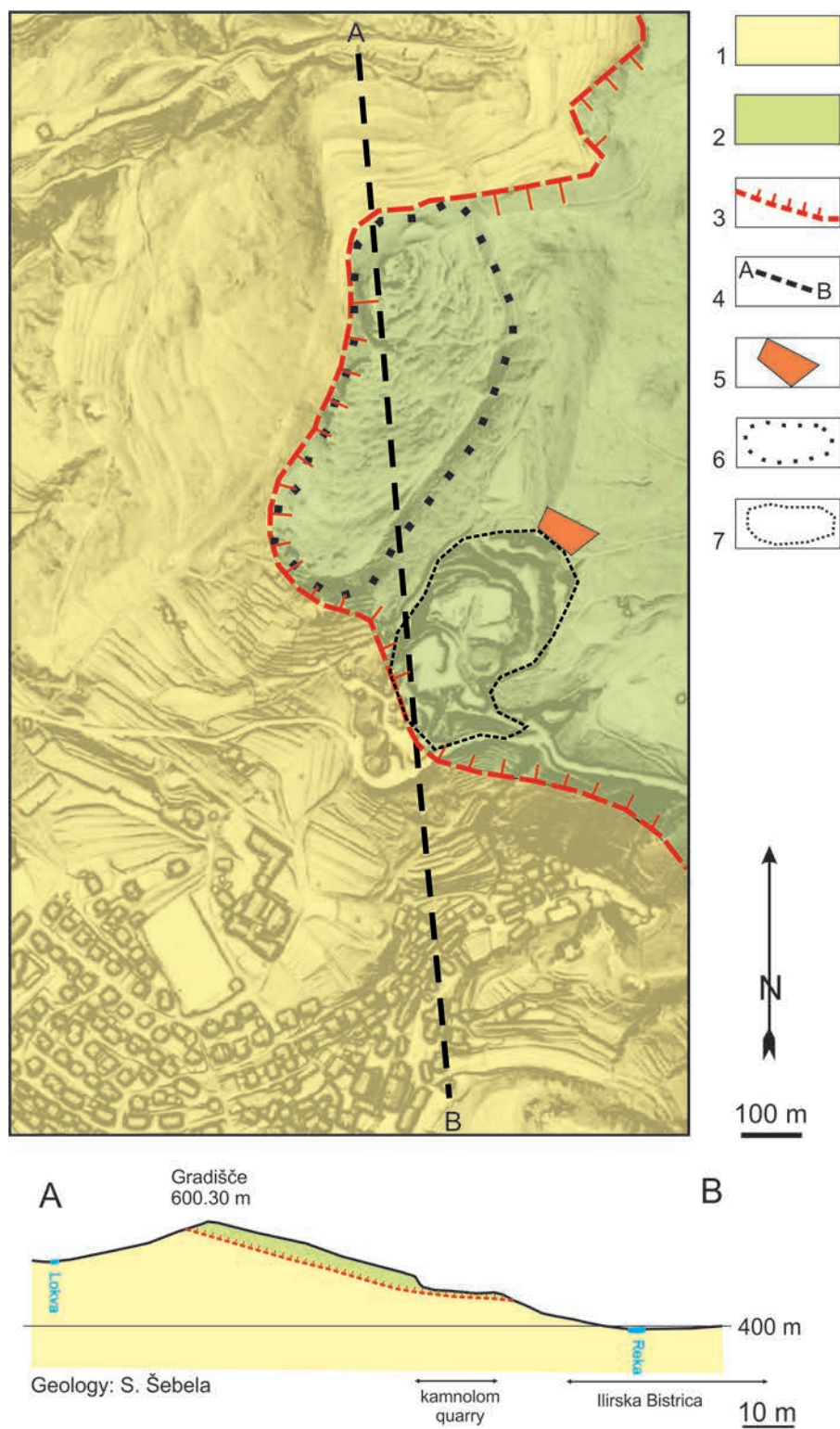
According to the basic geological map of Ilirska Bistrica,⁸ the area of the prehistoric site of Trnovo is part of

⁵ Perne, Turk 2011, 28–29.

⁶ Šebela 2005, 566–581.

⁷ Placer, Mihevc, Rižnar 2021, 35–63.

⁸ Šikić, Pleničar, Šparica 1972; Šikić, Pleničar 1975, 1–51.

Sl. 10.2: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Podrobna geološka karta z vzdolžnim profilom (A-B) prazgodovinskega najdišča. 1 – eocenski fliš; 2 – zgornjekredni apnenec; 3 – narivni prelom; 4 – vzdolžni profil A-B; 5 – nekropola; 6 – prazgodovinsko gradišče; 7 – opuščen kamnolom. (Osnova: LiDAR©ARSO.)

Fig. 10.2: Trnovo near Ilirska Bistrica. Detailed geological map with longitudinal section A-B of the prehistoric site. 1 – Eocene flysch; 2 – Upper Cretaceous limestone; 3 – thrust fault; 4 – Longitudinal section A-B; 5 – necropolis; 6 – prehistoric hillfort; 7 – abandoned quarry. (Source of LiDAR data ©ARSO.)

nem smislu so mezozojski karbonati (kraško območje) narinjeni na kenozojski fliš (nekraško območje).

Trnovo je del snežniške narivne enote, pri kateri je ugotovljena nestabilnost (zaradi mezozojskih karbonatov, narinjenih na fliš) nekaterih območij od Nanosa do Snežnika.⁷

Po osnovni geološki karti Ilirska Bistrica⁸ je območje prazgodovinskega najdišča Trnovo del jursko-kredne narivne enote Snežnik, sestavljeno je iz krednih (K_2 ^{2,3}) turonskih in senonskih svetlih in sivo rjavih apnencev s fosili (keramosferine in foraminifere). Tektonsko enoto Brkinskega terciarnega bazena sestavljajo kredni karbonati v osnovi s kamninami zgornjega paleocena, z erozijsko diskordanco med kredo in paleocenom. Eocenski fliš Brkinskega terciarnega bazena je izoblikovan v sinklinalo, opaziti pa je še dodatne deformacije gubanja.⁹

Raziskovalno območje je del Jadranske mikroplošče, ki se vrta v nasprotni smeri urnega kazalca poševno proti Dinaridom proti severu. Premiki so se začeli v srednjem ali celo spodnjem miocenu in še vedno trajajo.¹⁰ Območje Ilirske Bistrice je znano tudi po največjem fosilnem plazju v Sloveniji.¹¹ Gre za 5 km široko in do 6 km dolgo morfološko plazovito območje, ki se je aktiviralo ob koncu pliocena oziroma v spodnjem kvartarju.¹² Mesto Ilirska Bistrica leži na dnu fosilnega plazju, a ta ni več aktiven, ker geomorfološka stopnja na robu fosilnega plazju še ni dovolj visoka, da bi predstavljala gravitacijsko tveganje.¹³ Lokalno dviganje ob narivu in denudacija flišne talnine sta odgovorna za pomembno geomorfološko stopnjo v razvoju fosilnega plazju. Vzdolž cone narivnega roba Zunanjih Dinaridov je mogoče zaslediti gravitacijske duplekse, pri Ilirski Bistrici pa so tudi fosilni rotacijski plazovi.¹⁴

Na tem območju poteka pomemben regionalni prelom, ki ločuje dve tektonski enoti in se po Poljaku imenuje Snežniški nariv.¹⁵ Severna snežniška narivna enota je narinjena čez paraavtohton komenske narivne enote.¹⁶ Snežniškemu narivu lahko sledimo proti jugu od Gemone v Italiji skozi Vipavsko dolino in naprej od Reke na Hrvaškem proti severovzhodu v skupni dolžini 160 km.¹⁷

Severno od Ilirske Bistrice pri Knežaku je tektonsko okno z značilnim narivom krednih apnencev na eocenski fliš. Zaradi nariva je nastala prevrnjena guba. Tektonsko okno pri Knežaku je nastalo v povezavi s

the Jurassic-Cretaceous Snežnik thrust unit and consists of Cretaceous (K_2 ^{2,3}) Turonian and Senonian light and grey-brown limestones with fossils (Keramosferina and foraminiferas). The tectonic unit of the Brkini tertiary basin consists of Cretaceous carbonates in the basement with rocks of the upper Palaeocene, with an erosional unconformity between Cretaceous and Palaeocene. The Eocene flysch of the Brkini Tertiary Basin is deformed into the syncline and additional folding deformations.⁹

The study area is part of the Adria microplate, which rotates counterclockwise obliquely to the Dinarides to the north. The movements started in the middle or even lower Miocene and are still ongoing.¹⁰

The Ilirska Bistrica area is also known for the largest fossil landslide in Slovenia.¹¹ It is a 5 km wide and up to 6 km long morphological landslide area that became active at the end of the Pliocene or in the lower Quaternary.¹² The town of Ilirska Bistrica is located at the base of the fossil landslide, which is no longer active because the geomorphological step at the edge of the fossil landslide is not yet high enough to pose a gravitational risk.¹³

Local post-overthrusting uplift and denudation of flysch footwalls resulted in a significant geomorphological step with the development of a fossil landslide. Gravitational duplexes can be traced along the zone of the External Dinaric thrust belt, and there are also fossiliferous rotational landslides at Ilirska Bistrica.¹⁴

An important regional fault separating two tectonic units runs in this area and is called the Snežnik thrust, according to Poljak.¹⁵ The northern Snežnik thrust sheet is thrust across the paraautochthon of the Komen thrust sheet.¹⁶ The Snežnik thrust can be traced southward from Gemona in Italy through the Vipava Valley and continues from Rijeka in Croatia at NE, for a total length of 160 km.¹⁷

North of Ilirska Bistrica near Knežak, the tectonic window is characterised by the overthrust of Cretaceous limestones over Eocene flysch. As a result of the overthrusting, an overturned fold was formed. The tectonic window at Knežak was formed by the formation of a flysch anticline associated with the overthrust. The flysch layers that outcrop in the tectonic window are overturned, as well as the Cretaceous limestones.¹⁸

Tectonic activity in the study area shows the typical overthrusting, folding, and faulting characteristics of the External Dinarides. The regionally significant Raša fault

⁷ Placer, Mihevc, Rižnar 2021, 35–63.

⁸ Šikić, Pleničar, Šparica 1972; Šikić, Pleničar 1975, 1–51.

⁹ Šikić, Pleničar 1975, 1–51.

¹⁰ Placer, Mihevc, Rižnar 2021, 35–63.

¹¹ Placer, Jamšek 2011, 223–228; Placer, Mihevc, Rižnar 2021, 35–63.

¹² Placer, Jamšek 2011, 223–228.

¹³ Placer, Mihevc, Rižnar 2021, 35–63.

¹⁴ Placer, Mihevc, Rižnar 2021, 35–63.

¹⁵ Poljak 2000.

¹⁶ Placer 1981, 27–60.

¹⁷ Placer 2008, 205–217.

⁹ Šikić, Pleničar 1975, 1–51.

¹⁰ Placer, Mihevc, Rižnar 2021, 35–63.

¹¹ Placer, Jamšek 2011, 223–228; Placer, Mihevc, Rižnar 2021, 35–63.

¹² Placer, Jamšek 2011, 223–228.

¹³ Placer, Mihevc, Rižnar 2021, 35–63.

¹⁴ Placer, Mihevc, Rižnar 2021, 35–63.

¹⁵ Poljak 2000.

¹⁶ Placer 1981, 27–60.

¹⁷ Placer 2008, 205–217.

¹⁸ Pleničar 1959, 5–10.

flišno antiklinalo, ki je posledica narivanja. Flišne plasti, ki izdajajo v tektonskem oknu, so prevrnjene, prav tako pa tudi kredni apnenci.¹⁸

Tektonska aktivnost na proučevanem območju kaže tipično narivanje, gubanje in prelamljanje, značilno za Zunanje Dinaride. Regionalno pomemben Raški prelom je del dinarskega prelomnega sistema, za katerega je značilna prevladujoča smer SZ–JV, ki se razteza od Krasa v jugozahodni Sloveniji čez večji del zahodne in osrednje Slovenije. Raški prelom je aktiven subvertikalni desno-zmični prelom s povprečno ocenjeno hitrostjo zmika 0,7 mm/leto.¹⁹ Prav ta prelom je bil verjetno odgovoren za potres v Ilirski Bistrici z magnitudo $ML = 5,1$ leta 1956. Na voljo so dokazi o še enem aktivnem prelomu severno od Raškega preloma, to je Selški prelom,²⁰ katerega znana površinska dolžina je < 5 km.²¹

Mogoče je, da se je južno od Ilirske Bistrice Raški prelom razvil kot razporni bazen, saj smer in obseg tektonskega ugrezanja pliocenskih plasti v Ilirskobistriški kotlini kažeta na značilnosti razpornega bazena.²²

Za Pivško kotlino in snežniško območje je značilna zmerna tektonska aktivnost, o čemer pričajo zgodovinski in novejši potresi. Najmočnejši dokumentirani potres se je zgodil v Ilirski Bistrici 31. januarja 1956 z intenziteto VII po EMS, žarišče je bilo v globini 7 km. V mestu Ilirska Bistrica je bilo poškodovanih 60 % objektov, od tega 30 % huje. Potres so čutili v premeru 135 km. Leta 1995 sta se na območju Ilirske Bistrice zgodila dva močnejša potresa (z magnitudo $M_w = 4,0$ in $M_w = 4,2$).²³

Območje Ilirske Bistrice je znano po rojih potresov. Roji lahko trajajo od nekaj dni do nekaj let. Manjši potresni roj se je pojavil ob Raškem prelomu pri Ilirski Bistrici od 15. avgusta do 31. avgusta 2017. Skupno je bilo 28 potresov z žariščem v globini okoli 15 km.²⁴

Približno 20 km jugovzhodno od Ilirske Bistrice se je 1. marca 1870 zgodil niz potresov pri Klani (Hrvaška).²⁵

GEOLOŠKA ZGRADBA OBMOČJA PRAZGODOVINSKEGA NAJDIŠČA TRNOVO PRI ILIRSKI BISTRICI

Po novejših geoloških raziskavah območja Ilirske Bistrice prazgodovinsko gradišče z nekropolo Trnovo leži neposredno na južnem robu ilirskobistriškega fosilnega plazua, kjer so kredni apnenci narinjani na eocenski

is part of the Dinaric fault system, which is characterised by a dominant, long NW-SE striking, extending from the Karst region in SW Slovenia across much of western and central Slovenia. The Raša fault is an active subvertical dextral strike-slip fault with an average estimated slip rate of 0.7 mm/year.¹⁹ The Raša fault was likely responsible for the $ML = 5.1$ magnitude Ilirska Bistrica earthquake of 1956. There is evidence for the presence of another active fault north of the Raša fault: the Selce fault,²⁰ whose known surface fault length is < 5 km.²¹

There is a possibility that south of Ilirska Bistrica, the Raša fault developed as a pull-apart basin. The direction and extent of tectonic subsidence of Pliocene beds in the Ilirska Bistrica Basin show characteristics of a pull-apart basin.²²

Moderate tectonic activity is characteristic of the Pivka Basin and the Snežnik region, as evidenced by historical and recent earthquakes. The strongest documented earthquake occurred in Ilirska Bistrica on January 31, 1956, with intensity VII, according to EMS and a depth of 7 km. In the town of Ilirska Bistrica, 60% of the buildings were damaged, 30% of them severely. The earthquake was felt in a radius of 135 km. In 1995, two stronger earthquakes (magnitude $M_w = 4.0$ and $M_w = 4.2$) occurred in the Ilirska Bistrica area.²³

The Ilirska Bistrica area is known for seismic swarm events, which can last from days to years. A small-sized earthquake swarm occurred along the Raša fault near Ilirska Bistrica from August 15 to August 31, 2017. There were 28 earthquakes with a depth distribution of events of about 15 km.²⁴

About 20 km SE from Ilirska Bistrica, the Klana (Croatia) earthquake series occurred on March 1, 1870.²⁵

GEOLOGICAL SITUATION OF THE PREHISTORIC SITE TRNOVO NEAR ILIRSKA BISTRICA

According to recent geological investigations of the Ilirska Bistrica area, the Trnovo prehistoric hillfort with a necropolis is located directly on the southern edge of the Ilirska Bistrica fossil landslide, where Cretaceous limestones are thrust over the Eocene flysch (Fig. 10.3) within the External Dinaric overthrust belt.²⁶ The strong tectonic disruption of the Cretaceous limestone due to overthrusting and post-thrusting deformations is visible in the abandoned quarry (Fig. 10.4).

¹⁸ Pleničar 1959, 5–10.

¹⁹ Atanackov et al. 2021, 1–21.

²⁰ Vičič et al. 2019, 1755–1766.

²¹ Šebela 2005, 566–581; Šebela et al. 2023, 1–43.

²² Placer, Jamšek 2011, 223–228.

²³ Čarman et al. 2021, 51–62.

²⁴ Vičič et al. 2019, 1755–1766.

²⁵ Herak et al. 2018, 1524–1536; Korbar et al. 2020, 1–21.

¹⁹ Atanackov et al. 2021, 1–21.

²⁰ Vičič et al. 2019, 1755–1766.

²¹ Šebela 2005, 566–581; Šebela et al. 2023, 1–43.

²² Placer, Jamšek 2011, 223–228.

²³ Čarman et al. 2021, 51–62.

²⁴ Vičič et al. 2019, 1755–1766.

²⁵ Herak et al. 2018, 1524–1536; Korbar et al. 2020, 1–21.

²⁶ Placer, Mihevc, Rižnar 2021, 35–63.

Sl. 10.3: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Narivni stik med eocenskim flišem (spodnji del) in zgornjekrednimi apnenci v kamnolomu. (Foto: S. Šebela.)

Fig. 10.3: Trnovo near Ilirska Bistrica. Thrust contact between Eocene flysch (lower position) and upper Cretaceous limestones in the quarry. (Photo: S. Šebela.)

Sl. 10.4: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Močno tektonsko deformirani kredni apnenci v opuščnem kamnolomu so del južnega roba fosilnega plazu Ilirska Bistrica. (Foto: S. Šebela.)

Fig. 10.4: Trnovo near Ilirska Bistrica. Strongly tectonically deformed Cretaceous limestones in abandoned quarry are part of the southern edge of Ilirska Bistrica fossil landslide. (Photo: S. Šebela.)

Sl. 10.5: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Naravna podolgovata kraška kotanja (2) brez dreves vzhodno od gradišča (1). Pogled iz zraka proti severu. (Foto M. Blatnik.)

Fig. 10.5: Trnovo near Ilirska Bistrica. Natural elongated karst depression (2) without trees situated east of the hillfort (1). Northward aerial view. (Photo M. Blatnik.)

fliš (sl. 10.3) v okviru nariva Zunanjih Dinaridov.²⁶ V opuščnem kamnolomu je vidna močna tektonska razdrobljenost krednega apnenca zaradi narivnih in ponarivnih deformacij (sl. 10.4).

Geološko terensko kartiranje v merilu 1 : 5000, opravljeno med majem in junijem 2023, je pokazalo, da geološki stik med apnenci iz zgornjekrednega obdobja in eocenskim flišem ni erozijski stik, kot je prikazano na geološki osnovni karti,²⁷ temveč gre za narivni stik, v katerem so zgornjekredni apnenci narinjeni čez eocenski fliš (sl. 10.2). To se je potrdilo tudi v kamnolomu (sl. 10.3), kjer je viden narivni kontakt (smer vpada in vpad 100/70). V vzdolžnem geološkem profilu AB (sl. 10.2) je debelina zgornjekrednih apnencev nad Gradiščem do 10 m. Debelina zgornjekrednih apnencev se povečuje proti vzhodu, ker je smer vpada narivnega stika proti vzhodu. Na območju nekropole mora biti debelina zgornjekrednih apnencev večja od 60 m. Med gradiščem in nekropolo je naravna podolgovata kraška kotanja (sl. 10.5), ki je bila verjetno uporabljena kot njiva ali pašnik z debelejšo prstjo kot na območju nekropole.

Geologic field mapping at a scale of 1:5000 conducted in May-June 2023 determined that the geologic contact between the Upper Cretaceous limestones and the Eocene flysch is not an erosional contact, as indicated on the geologic base map²⁷ but an overthrusting contact in which the Upper Cretaceous limestones are thrust over the Eocene flysch (Fig. 10.2). This was also confirmed in the quarry (Fig. 10.3), where the overthrust contact (strike and dip 100/70) is visible. In the longitudinal geological section AB (Fig. 10.2), the thickness of the Upper Cretaceous limestones above the Gradišče Hill is < 10 m. The thickness of the Upper Cretaceous limestones increases towards the east because the dip direction of the overthrust contact is towards the east. In the area of the necropolis, the thickness of the Upper Cretaceous limestones must be > 60 m. Between the hillfort and the necropolis, there is a natural elongated karst depression (Fig. 10.5), which was probably used as a field or pasture with a thicker soil cover compared to the area of the necropolis.

The necropolis was located near the hillfort settlement about 400 m from the Gradišče elevation (600 m a.s.l.) in the direction of SE. It was a large necropolis

²⁶ Placer, Mihevc, Rižnar 2021, 35–63.

²⁷ Šikić, Pleničar, Šparica 1972.

²⁷ Šikić, Pleničar, Šparica 1972.

Sl. 10.6: Arheološko najdišče Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1978. Na območju grebena so izkopi pod relativno tanko plastjo ruše razkrili mestoma zdrobljeno apnenčasto podlago. (Foto: N. Osmuk.)

Fig. 10.6: Archaeological site Trnovo near Ilirska Bistrica, excavation in 1978. In the ridge area, under relatively thin layer of sod, excavations exposed partly fissured limestone base. (Photo: N. Osmuk.)

Sl. 10.7: Arheološko najdišče Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja 1978. Pogled na pokrove grobov iz peščenjaka iz flišnih plasti v sondi VIII. (Foto: N. Osmuk.)

Fig. 10.7: Archaeological site Trnovo near Ilirska Bistrica, excavation in 1978. View of grave covers composed of sandstone from Flynch rocks at Trench VIII. (Photo: N. Osmuk.)

Nekropola je bila v bližini gradišča, približno 400 m od vzpetine Gradišče (600 m n. m.) v smeri JV. Šlo je za veliko nekropolo z več kot 300 grobovi, odkritimi med arheološkimi raziskavami v letih 1926 (ali 1927) in 1978. Arheološka izkopavanja leta 1978 so pokazala, da so bile za grobove uporabljene naravne geološke značilnosti, kot so tektonsko razpokani apnenci v obliki blokov. Kot je videti, so bili apnenčasti bloki med razpokami odstranjeni skupaj z rušo, glinastim sedimentom in zemljo, da

with more than 300 graves discovered during archaeological investigations in 1926 (or 1927) and 1978. The archaeological excavations of 1978 showed that natural geological features (as tectonically fissured limestones in the shapes of blocks) were used for the graves. It seems that the limestone blocks between the fissures were removed together with sod, clay sediment and soil to prepare a suitable place for the grave (dimensions of max. 0.72 × 0.76 m and 0.15–1.12 m deep) (Fig. 10.6).

so pripravili primeren prostor za grob (velikost 0,72 × 0,76 m in globina 0,15–1,12 m) (sl. 10.6).

Nekateri grobovi so bili pokriti s kamnitimi ploščami, večinoma iz eocenskega fliša (sl. 10.7) (peščenjakov ali apnenčastega peščenjaka) in nekaj iz zgornjekrednega apnenca. Obe kamnini sta bili najdeni v neposredni bližini arheološkega najdišča (glej tu Bavdek, poglavji 5 in 12).

ZAKLJUČKI

Primerne naravne razmere, npr. geomorfološke razmere (dvignjen kraški greben nad dolino Reke, nariv med kraškimi in nekraškimi kamninami, območje severno od gradišča Trnovo varujejo dvignjena pobočja Velike Milanje – 1099 m n. m., južno od gradišča pa je odprt pogled daleč proti jugu), hidrološke razmere (kraški izviri, površinska reka Reka, presihajoča kraška jezera) in meteorološke razmere (južna pobočja s sončnim obsevanjem, pozimi zaščita pred snegom s Snežnika), so omogočile nastanek in ohranjanje prazgodovinskih naselbin.

Z geološkega vidika je prazgodovinsko najdišče Trnovo na južnem delu največjega fosilnega plazju v Sloveniji,²⁸ ki je bil aktiven ob koncu pliocena oziroma v spodnjem kvartarju.²⁹ Fosilni plaz je povezan s tektonskim preoblikovanjem, z dviganjem po narivanju in denudacijo flišne talnine vzdolž cone narivnega pasu Zunanjih Dinaridov (predvsem snežniške narivne enote),³⁰ kjer se mezozojske karbonatne kamnine narijavajo na eocenski fliš.

Kraško območje ilirskobistriškega fosilnega plazju je bilo primerno za gradišče, nekropole, pašnike in manjše kmetijske površine, nekraško območje flišne doline reke Reke pa za večje kmetijske površine in pašnike, zagotavljalo je tudi vir pitne vode. Območje visokega krasi, kjer je stalo prazgodovinsko gradišče Trnovo, je bilo idealno zavarovano s svojo naravno pokrajinsko morfologijo, povezano z geološko zgradbo.

V neposredni bližini prazgodovinskega najdišča Trnovo v smeri SZ–JV poteka Raški prelom (sl. 10.1), ki je še vedno potresno aktiven.³¹ Ta prelom je bil najverjetneje odgovoren za potres z magnitudo 5,1 v Ilirski Bistrici leta 1956. V času aktivne poselitve ilirskobistriškega območja pred 3000–2000 leti so se verjetno pojavljali močni potresi, ki so prizadeli območje in vplivali na življenje prazgodovinskih ljudi.

Some graves were covered with stone plaques, mostly made of Eocene flysch (Fig. 10.7) (sandstones or sandstone with calcite) and some of Upper Cretaceous limestone. Both rocks were found in the immediate vicinity of the archaeological site (see here Bavdek, chapters 5 and 12).

CONCLUSIONS

Suitable natural conditions; e.g., geomorphological conditions (uplifted karst ridge above the Reka valley, overthrust between karst and non-karst rocks, the area north of the Trnovo hillfort is protected by the rising slopes of the Velika Milanja mountain (1099 m a.s.l.), and the area south of it has an open view far to the south), hydrological conditions (karst springs, surface Reka River, intermittent karst lakes), meteorological conditions (south-facing slopes with solar radiation, protection from snow in winter from the Snežnik mountains) enabled good circumstances for the foundation and preservation of prehistoric settlements.

From a geological point of view, the prehistoric site of Trnovo is located on the southern part of the largest fossil landslide in Slovenia,²⁸ which was active at the end of the Pliocene or in the Lower Quaternary.²⁹ The fossil landslide is related to tectonic deformation associated with uplift after overthrusting and denudation of flysch footwalls along the zone of the External Dinaric overthrust belt (especially the Snežnik overthrust front),³⁰ where Mesozoic carbonate rocks are thrust over Eocene siliclastic flysch.

The karst area of the Ilirska Bistrica fossil landslide was suitable for the hillfort settlement, necropolises, pastures, and small agricultural areas. The non-karst area of the flysch valley of the Reka River was suitable for larger agricultural areas and pastures and provided a source of drinking water. The high karst area, where the prehistoric fortress Trnovo was located, was ideally protected with its natural landscape morphology, depending on the geological structure.

In the immediate vicinity of the prehistoric site of Trnovo is the trace of the NW-SE oriented Raša fault (Fig. 10.1), which is still seismically active.³¹ The Raša fault was probably responsible for the 5.1 magnitude earthquake in Ilirska Bistrica in 1956. During the active settlement of the Ilirska Bistrica area 2000–3000 years ago, there may have been strong earthquakes that shook the area and affected the lives of prehistoric people.

²⁸ Placer, Jamšek 2011, 223–228; Placer, Mihevc, Rižnar 2021, 35–63.

²⁹ Placer, Jamšek 2011, 223–228.

³⁰ Placer, Mihevc, Rižnar 2021, 35–63.

³¹ Vičič et al. 2019, 1755–1766; Atanackov et al. 2021, 1–21; Šebela et al. 2023, 1–43; Šebela, Novak 2023, 1–11.

²⁸ Placer, Jamšek 2011, 223–228; Placer, Mihevc, Rižnar 2021, 35–63.

²⁹ Placer, Jamšek 2011, 223–228.

³⁰ Placer, Mihevc, Rižnar 2021, 35–63.

³¹ Vičič et al. 2019, 1755–1766; Atanackov et al. 2021, 1–21; Šebela et al. 2023, 1–43; Šebela, Novak 2023, 1–11.

- ATANACKOV et al. 2021 = ATANACKOV, J., P. JAMŠEK RUPNIK, J. JEŽ, B. CELARC, M. NOVAK, B. MILANIČ, A. MARKELJ, M. BAVEC, V. KASTELIC 2021, Database of Active Faults in Slovenia: Compiling a New Active Fault Database at the Junction Between the Alps, the Dinarides and the Pannonian Basin Tectonic Domains. – *Frontiers in Earth Science* 9, 1–21. <https://doi.org/10.3389/feart.2021.604388>
- BAVDEK, A. 2021, Notranjska v pozni bronasti in starejši železni dobi / The Notranjska Region in the Late Bronze and Early Iron Ages. – *Arheološki vestnik* 72, 263–308. <https://doi.org/10.3986/AV.72.09>
- ČARMAN et al. 2021 = ČARMAN, M., T. JESENKO, S. ŠEBELA, P. ZUPANČIČ, D. BIRKO, M. ŽIVČIČ 2021, Pomen mreže prenosnih potresnih opazovalnic RI-SI-EPOS jugovzhodno od Postojne. – V / In: M. Kuhar, P. Pavlovčič Prešeren, P. Vreča (ur. / eds.), *Raziskave s področja geodezije in geofizike 2020. Zbornik del 26. srečanje Slovenskega združenja za geodezijo in geofiziko, 28. januar 2021*. Ljubljana, 51–62. http://fgg-web.fgg.uni-lj.si/sugg/referti/2021/SZGG_Zbornik_2021_E_publikacija.pdf
- HERAK et al. 2018 = HERAK, M., M. ŽIVČIČ, I. SOVIČ, I. CECIČ, I. DASOVIČ, J. STIPČEVIČ, D. HERAK 2018, Historical Seismicity of the Rijeka Region (Northwest External Dinarides, Croatia). – Part II: The Klana Earthquakes of 1870. – *Seismological Research Letters* 89/4, 1524–1536. <https://doi.org/10.1785/0220180064>
- KORBAR et al. 2020 = KORBAR, T., S. MARKUŠIČ, O. HASAN, L. FUČEK, D. BRUNOVIČ, N. BELIČ, D. PALENIK, V. KASTELIC 2020, Active Tectonics in the Kvarner region (External Dinarides, Croatia). – An Alternative Approach Based on Focused Geological Mapping, 3D Seismological, and Shallow Seismic Imaging Data. – *Frontiers in Earth Science* 8, 1–21. <https://doi.org/10.3389/feart.2020.582797>
- PERNE, M., J. TURK 2011, Pokrajina, Podzemni svet. – V / In: I. Simčič (ur. / ed.), *Občina Ilirska Bistrica, Ilirska Bistrica*, 28–29.
- PLACER, L. 1981, Geološka zgradba jugozahodne Slovenije (Geological structure of southwestern Slovenia). – *Geologija* 24, 27–60.
- PLACER, L. 2008, Principles of the tectonic subdivision of Slovenia / Osnove tektonske razčlenitve Slovenije. – *Geologija* 51, 205–217.
- PLACER, L., P. JAMŠEK 2011, Ilirskobistriški fosilni plaz – mesto na plazu / The Ilirska Bistrica fossil landslide – The town on the landslide. – *Geologija* 54/2, 223–228. <https://doi.org/10.5474/geologija.2011.017>
- PLACER, L., A. MIHEVC, I. RIŽNAR 2021, Tectonics and gravitational phenomena (Nanos, Slovenia) / Tektonika in gravitacijski pojavi (Nanos, Slovenija). – *Geologija* 64/1, 35–63. <https://doi.org/10.5474/geologija/.2021.003>
- PLENIČAR, M. 1959, Tektonski okni pri Knežaku (Two tectonic windows at Knežak). – *Geologija* 5, 5–10.
- POLJAK, M. 2000, *Strukturno-tektonska karta Slovenije, izdelana po podatkih Osnovne geološke karte SFRJ 1:100 000 / Structural-tectonic map of Slovenia, compiled from the Geological Map of SFR Yugoslavia 1:100 000*. – Ljubljana.
- RAVBAR, N. 2007, *The protection of karst waters, a comprehensive Slovene approach to vulnerability and contamination risk mapping (Varovanje kraških voda, razširjen slovenski pristop h kartiranju ranljivosti in tveganja za onesnaževanje)*. – *Carsologica* 6.
- RAVBAR, N. 2011, Pokrajina, Hidrološke značilnosti kraških vod. – V / In: I. Simčič (ur. / ed.), *Občina Ilirska Bistrica, Ilirska Bistrica*, 26–27.
- ŠEBELA, S. 2005, Tektonske zanimivosti Pivške kotline / Tectonic sights of the Pivka basin. – *Acta Carsologica* 34/3, 566–581.
- ŠEBELA, S., U. NOVAK 2023, Geological structure of karst stratigraphical windows at Škocjan Caves, Slovenia. – *SN Applied Sciences* 5:104, 1–11. <https://doi.org/10.1007/s42452-023-05330-x>
- ŠEBELA et al. 2023 = ŠEBELA, S., I. TASIČ, J. PAHOR, M. MALI, U. NOVAK, M. NĀPĀRUŠ-ALJANČIČ 2023, Development of SLO KARST Near Fault Observatory site in SW Slovenia. – *Carbonates and Evaporites* 38, 1–43. <https://doi.org/10.1007/s13146-023-00864-y>
- ŠIKIČ, D., M. PLENIČAR 1975, *Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000, Tumač za list Ilirska Bistrica*. – Beograd, 1–51.
- ŠIKIČ, D., M. PLENIČAR, M. ŠPARICA 1972, *Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000, list Ilirska Bistrica*. – Beograd.
- VIČIČ et al., 2019 = VIČIČ, B., A. AOUDIA, F. JAVED, M. FOROUTAN, G. COSTA. 2019, Geometry and mechanics of the active fault system in western Slovenia. – *Geophysical Journal International* 217/3, 1755–1766. <https://doi.org/10.1093/gji/ggz118>
- VIDOJEVIČ, T. 2021, Gradišča vzdolž gornjega toka Reke (Hillforts along the upper reaches of the River Reka). – *Arheološki vestnik* 72, 363–376. <https://doi.org/10.3986/AV.72.12>

11 ANTROPOLOŠKA ANALIZA KOSTNIH OSTANKOV Z ŽELEZNODOBNEGA GROBIŠČA TRNOVO PRI ILIRSKI BISTRICI

11 ANTHROPOLOGICAL EVIDENCE FROM THE IRON AGE CEMETERY AT TRNOVO NEAR ILIRSKA BISTRICA

Petra LEBEN-SELJAK

UVOD

Z železnodobnega grobišča Trnovo pri Ilirski Bistrici je ohranjenih 109 vzorcev kostnih ostankov: 30 vzorcev z arheoloških izkopavanj v letih 1926/27 ter 79 z izkopavanj v letu 1978. Večina ohranjenega gradiva izvira iz žganih in žarnih grobov, osem vzorcev je iz skeletnih grobov, ti so bili odkriti leta 1926 oz. 1927.

Del gradiva (70 vzorcev: 28 iz leta 1926/27 in 42 iz leta 1978) je bil – verjetno kmalu po zaključku arheoloških izkopavanj konec osemdesetih let 20. stoletja – predan v antropološko analizo Tatjani Ravnik, zaposleni na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete, vendar analiza takrat ni bila opravljena.

Leta 2023 je bilo analiziranih vseh 109 ohranjenih vzorcev kostnih ostankov, in sicer po klasični makroskopski morfološki metodologiji.¹ Analiza žganih kosti je potekala na enak način kot analiza nežganih skeletov, pri čemer je treba upoštevati posledice kremiranja: pod vplivom vročine kosti popokajo, se deformirajo in skrčijo. Le redko v žganini dobimo dovolj velike fragmente kosti za določitev spola in starosti, še zlasti, kadar žgani grobovi ne vsebujejo ostankov celotnega skeleta, temveč le nekaj naključno pobranih delcev.² Pred tehtanjem žganine so bili iz vzorcev izločeni večji kosi morebitnih primesi (kamni in večji kosi oglja, prepoznavne živalske kosti ter artefakti). Če so bili kamenčki manjši od 2 mm, smo jih v teži žganine upoštevali.

¹ Martin, Saller 1957; Krogman, İşcan 1986; İşcan, Kennedy 1989.

² Wahl 1982; McKinley 2000.

IZKOPAVANJA LETA 1926/27

Dokumentacija s teh izkopavanj je skromna. Edini dokument, ki ga hrani Notranjski muzej, je seznam z navedbo gradiva po grobovih, ki jih je muzej prejel v hrambo. Pri nekaterih grobovih so omenjeni tudi kostni ostanki.

Pregledanih je bilo 30 vzorcev kostnih ostankov. Shranjeni so bili v papirnatih vrečkah, na katerih je bila navedena številka groba. Primerjava s primopredajnim seznamom gradiva je pokazala razhajanja, ta so navedena v komentarju. Na primer v primopredajnem seznamu nista omenjena grobova XXII in CXXX, a sta napisana na vrečkah s človeškimi kostnimi ostanki, ki smo jih analizirali. Grobovi LIV, XCIV, XCIX in CXXXVI so sicer v seznamu navedeni, vendar brez omembe kostnih ostankov v predanem gradivu. Iz osmih grobov pa kostni ostanki niso ohranjeni, kot je razvidno iz kataloga grobov in najdb (glej tu poglavje 12).

V dveh antropološko analiziranih vzorcih so bile tudi živalske kosti, v enem železen predmet in v dveh odlomka keramike.

Grob II (žgani)

Teža: 6 g.

Ohranjeno: Štirje fragmenti korpusov neprepoznavnih dolgih kosti (trske dolžine 25–45 mm, debelina kompaktne kostnine 2–3 mm).

Opredelitev: Nedoločljivo.

Grob XI (žgani)

Teža: 176 g (s primesmi).

Ohranjeno: Osem fragmentov lobanjskega krova (debelina 4–6 mm, odprti šivi), delček sklepne površine (lahko kaput nadlahtnice, kaput ali kondilus stegenice) in neprepoznavni koščki kompaktne kostnine.

Opredelev: Odrasla oseba, verjetno mlajša od 30 let.

Grob XV (skeletalni)

Ohranjeno: Nekompleten fragmentarno ohranjen skelet: del lobanje (desna temenica in fragment zatilnice, lobanjski šivi še niso zarasli), prsno vretenca, dva fragmenta reber, leva lopatica in leva nadlahtnica (distalni del), desna podlahtnica (proksimalni del), leva stegenica (proksimalna polovica in distalna epifiza), desna golenica (korpus in distalna epifiza), korpus mečnice. Izmerjeni parametri v mm (oznake mer po Martinu): H4 = 66, H7 = 67, F8 = 92, F18 = 44.

Opredelev: Moški, starost 18–40 let (verjetno pod 30 let).

Grob XXII? (žgani ali žarni)

Teža: 90 g.

Ohranjeno: Trije fragmenti lobanjskega krova (debeline 5 mm, eden z odprtim šivom), del sklepne površine (kaput ali kondilus stegenice; v gobasti kostnini je dobro vidna zakostenela metafizna linija pri-raščanja sekundarnega osifikacijskega centra) in neprepoznavni koščki kompaktne kostnine.

Opredelev: Mlajša odrasla oseba, starost pod 30 let, verjetno 20–25 let.

Komentar: Tega groba ni v primopredajnem seznamu gradiva.

Grob XXIII (žgani)

Teža: 590 g.

Ohranjeno: Majhni fragmenti lobanjskega krova (cca 20–25, štirje s šivom: sagitalni zarasel, lambdoidni odprt), skalnica (pars petrosa os temporale), zobna korenina stalnega zoba (morda spodnji podočnik), lopatica (cavitas glenoidalis scapulae), dva fragmenta korpusa nadlahtnice, kapitulum koželjnice (premer najmanj 20 mm), del kapituluma dlančnice in morfološko neprepoznavni koščki korpusov dolgih kosti (debelina kompaktne kostnine do 9 mm).

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob XXXI (žgani)

Teža: 18 g.

Ohranjeno: Fragment lobanjskega krova (debelina 4 mm) in trije fragmenti korpusov dolgih kosti (debelina kompaktne kostnine: 6, 8 in 9 mm, verjetno stegenica).

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob XXXIV (žgani)

Teža: 32 g.

Ohranjeno: Sedem fragmentov korpusov dolgih kosti (dolžina fragmentov 2–4 cm, debelina kompaktne kostnine do 7 mm).

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob LIV?

Teža: 80 g (s primesmi).

Ohranjeno: Fragment lobanjskega krova, delček nedoločljive sklepne površine in neprepoznavni koščki kompaktne kostnine.

Opredelev: Nedoločljivo, verjetno odrasla oseba.

Komentar: Kostni v primopredajnem seznamu gradiva niso navedene.

Grob LVIII (žgani)

Teža: 237 g.

Ohranjeno: Šestnajst fragmentov lobanjskega krova (debelina 2–7 mm, lambdoidni šiv odprt), pogačica, ena nartna kost (klin) in fragmenti korpusov dolgih kosti: eden po obliki od golenice, najdebelejši (debelina kompaktne kostnine 8–10 mm) verjetno od stegenice, lahko tudi od golenice.

Opredelev: Odrasla oseba, verjetno moški.

Grob LXII (žgani)

Teža: 35 g.

Ohranjeno: Šest fragmentov lobanjskega krova (debelina 4–6 mm) in fragmenti kompaktne kostnine morfološko neprepoznavnih dolgih kosti.

Opredelev: Verjetno odrasla oseba, možno tudi mladostnik.

Grob LXVIII (skeletalni)

Ohranjeno: Zgornja čeljustnica (leva maksila in del desne, pet zob, osem zob manjka post mortem), del spodnje čeljustnice (desni ramus mandibule z enim kočnikom in štirje izolirani zobje). Spolni znaki: angulus mandibulae 0/+1. Starost: izrasla zgornja tretja kočnika (manjkata post mortem), obraba zob (po Brothwellu): M1 2, M2 2.

Opredelev: Mlajša oseba nedoločljivega spola, starost 18–25 let.

Grob LXXVI (žgani)

Teža: 35 g.

Ohranjeno: Fragmenti korpusov neprepoznavnih dolgih kosti (debelina kompaktne kostnine do 7 mm).

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob LXXXVI (žgani)

Teža: 77 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta lobanjskega krova (eden debeline 7 mm z odprtim šivom) in fragmenti

korpusov neprepoznavnih dolgih kosti (debelina kompaktne kostnine do 7 mm).

Opredelevitev: Odrasla oseba.

Grob XCIV?

Teža: 214 g.

Ohranjeno: Štirinajst fragmentov lobanjskega krova (debelina do 5 mm; pri sedmih je ohranjen šiv, odprt), luska korpusa mandibule z odtisi zobnih jamic, akromialni del korpusa ključnice, kapitulum koželjnice (premer cca 18 mm), fragmenta dveh dlančnic (kapitulum), dva fragmenta kondilusa stegenice in fragmenti korpusov neprepoznavnih dolgih kosti (debelina kompaktne kostnine do 8 mm).

Opredelevitev: Odrasla oseba, mlajša od 40 let.

Komentar: Kostni v primopredajnem seznamu gradiva niso navedene.

Grob XCVII (žgani)

Teža: 4 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta kompaktne kostnine (debelina 5 mm).

Opredelevitev: Verjetno odrasla oseba.

Komentar: Na vrečki je bil napis grob 97 in z rimskimi številkami grob 147 (CXXXXVII).

Grob XCIX? (skeletalni)

Ohranjeno: Nekompleten fragmentarno ohranjen skelet: del lobanje (obe senčnici in desna polovica mandibule, zobje manjkajo post mortem), sedem vretenc (atlas, 5 prsnih, eno ledveno), 16 fragmentov reber, desna ključnica, desna lopatica, distalni del korpusa nadlahtnice, fragment črevnice (crista iliaca je prirasla, nad 23 let), desna petnica. Spolni znaki na lobanji so moški (processus mastoideus +2), kosti robustne (Cl6 = 49 mm, H7 = 67 mm).

Opredelevitev: Odrasel moški, verjetno mlajši od 40 let.

Komentar: Kostni v primopredajnem seznamu gradiva niso navedene.

Grob C (skeletalni)

Ohranjeno: Fragment desne lopatice in korpus desne podlahtnice v dveh delih.

Opredelevitev: Odrasla oseba.

Grob CI (žgani)

Teža: 10 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta lobanjskega krova (debelina 6 in 7 mm, eden z odprtim lambdoidnim šivom), del korpusa dolge kosti (debelina kompaktne kostnine 7 mm) in en nedoločljiv fragment (lahko del rebra).

Opredelevitev: Odrasla oseba.

Grob CIII (žgani)

Teža: 320 g (vključno z nekaj kamenčki).

Ohranjeno: Trije majhni koščki lobanjskega krova (debelina nemerljiva, ohranjena je samo ekto- in endokranialna plast), fragment distalnega dela nadlahtnice (trohlea), del korpusa podlahtnice, delček prstnega členka roke (trohlea) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznavnih dolgih kosti (dolžina fragmentov do 2 cm, debelina kompaktne kostnine do 7 mm, v enem primeru 11 mm).

Opredelevitev: Odrasla oseba.

Grob CVII (žgani)

Teža: 35 g.

Ohranjeno: Trije majhni koščki lobanjskega krova, kapitulum mandibule (nemerljiv) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznavnih dolgih kosti.

Opredelevitev: Odrasla oseba.

Grob CX (skeletalni)

Ohranjeno: Prsno vretence, sklepna jamica lopatice (cavitas glenoidalis scapule, nemerljiva), del korpusa dolge kosti (verjetno nadlahtnica).

Opredelevitev: Odrasla oseba.

Grob CXI (skeletalni)

Ohranjeno: Trije fragmenti lobanjskega krova (temenica in zatilnica, zarasel lobanjski šiv) in proksimalna epifiza leve podlahtnice.

Opredelevitev: Odrasla oseba.

Grob CXIV (skeletalni)

Ohranjeno: Trije fragmenti lobanjskih kosti (temenica, zatilnica, leva senčnica), ledveno vretence in del križnice. Spolni znaki na lobanji so ženski (processus mastoideus -1, protuberantia occipitalis externa -2, planum nuchale -1/-2).

Opredelevitev: Odrasla ženska.

Grob CXX (žgani)

Teža: 2 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta kompaktne kostnine (debelina 5 mm).

Opredelevitev: Verjetno odrasla oseba.

Grob CXXV

Opis vzorca: Kostni ostanki so bili shranjeni v dveh vrečkah, v večji vrečki (naša oznaka A) so bile kosti iz skeletnega groba, v manjši vrečki (B) pa domnevno žgane kosti.

A

Ohranjeno: Fragmenti lobanje: čelnica, temenica in leva senčnica brez mastoidnega odrastka. Koronalni šiv je zarasel, spolni znaki na čelnici so ženski (glabella -1, arcus supraorbitalis 0, margo orbitae -1/-2).

Opredelevitev: odrasla oseba, verjetno ženska.

B

Teža: 45 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta lobanjskega krova in koščki kompaktne kostnine.

Opredelev: Odrasla oseba.

Komentar: Kostni ostanki iz vrečke A se na pogled razlikujejo od kostnih ostankov iz vrečke B, ti so videti kot da bi bili žgani na nizki temperaturi.

Grob CXXXVIII (žgani)

Teža: 28 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta lobanjskega krova (odprt šiv) in fragmenti korpusov neprepoznanih dolgih kosti (debelina kompaktne kostnine do 6 mm).

Opredelev: Nedoločljivo.

Grob CXXX?

Teža: 7 g.

Ohranjeno: Štirje fragmenti korpusov dolgih kosti (dolžina fragmentov 2-3 cm, debelina kompaktne kostnine 4-7 mm).

Opredelev: Odrasla oseba.

Komentar: Tega groba ni v primopredajnem seznamu gradiva.

Grob CXXXVI? (skeletni)

Opis vzorca: Kostni ostanki so bili v dveh vrečkah (naša oznaka A in B), v vrečki A so bile kosti še dodatno v dveh manjših vrečkah (naša oznaka Aa in Ab) ter v papir zavite kosti (Ac).

A

Ohranjeno: Fragmenti kosti lobanjskega krova (čelnica, temenica, zatilnica, senčnica; spol nedoločljiv, margo orbitae 0), dve rebri, korpusa dveh lateralno nedoločljivih nadlahtnic (obod H7 = 57 in 60 mm), distalna polovica korpusa koželjnice, palčeva dlančnica, del leve kolčnice (moški: incisura ischiadica major +2, sulcus preauricularis +2) in proksimalne polovice treh stegenic (leva in dve desni brez kaputa). Leva stegenica je moška (F9 = 35 mm, F10 = 26 mm, F18 = 45 mm), ena desna (F8 = 94 mm, F9 = 33 mm, F10 = 26 mm) je po merah par levi stegenici, druga desna stegenica (F9 = 30 mm, F10 = 24 mm) je nekoliko bolj gracilna.

Opredelev: Dva skeleta, odrasel moški in odrasla oseba nedoločljivega spola.

Aa

Ohranjeno: Korpus desne ključnice (v dveh delih, Cl6 = 37 mm), fragment lopatice (processus coronoideus), distalna polovica korpusa nadlahtnice (H7 = 48 mm), korpus desne koželjnice (v dveh fragmentih).

Opredelev: Odrasla ženska ali mladostnik nedoločljivega spola (gracilne kosti, stanje osifikacije ni razvidno).

Ab

Ohranjeno: Fragmenti reber in rob lopatice.

Opredelev: Odrasla oseba ali mladostnik.

Ac

Ohranjeno: Sklepna jamica desne lopatice (cavitas glenoidalis scapulae dex.: višina 38 mm, širina 26 mm), fragmenti koželjnice in trske kompaktne kostnine (nedoločljivo).

Opredelev: Odrasla ženska.

B

Ohranjeno: Fragmenti obeh čeljustnic, desne maksile in mandibule. V maksili je prisoten prvi sekalec (I1), drugi sekalec in podočnik manjkata post mortem. V mandibuli je sedem zob, trije na desni strani (oba sekalca in podočnik, preostanek desne strani čeljustnice manjka) in štirje na levi strani (I1, C, oba PM; post mortem manjkata I2 in M1). Zobje v mandibuli so brez abrazije.

Opredelev: Mlajša odrasla oseba ali mladostnik, starost 14-25 let.

Komentar: Kostni v primopredajnem seznamu gradiva niso navedene.

Opomba: Analizirani kostni ostanki pripadajo najmanj dvema skeletoma. Če gre dejansko samo za dva, pripadajo kosti iz vrečk Aa, Ab, Ac in B mladi ženski, tiste iz vrečke A pa moškemu. V tem primeru je v vrečki A odvečna desna stegenica ženskega skeleta. Na dvojni grob kaže napis na vrečki B: grob 136, dva osebka, kopal prof. Battaglia. Lahko bi šlo tudi za ostanke treh skeletov, v tem primeru je spol tretje osebe nedoločljiv.

Grob CXLII (žgani)

Teža: 75 g.

Ohranjeno: Osem fragmentov lobanjskega krova (debelina do 7 mm; eden z odprtim šivom, sagitalnim ali koronalnim) in fragmenti korpusov dolgih kosti (debelina kompaktne kostnine do 8 mm)

Opredelev: Odrasla oseba, verjetno mlajša od 30 let.

Grob CCI A (žgani)

Teža: 32 g.

Ohranjeno: Fragmenti korpusov dolgih kosti (debelina kompaktne kostnine do 8 mm).

Opredelev: Odrasla oseba.

IZKOPAVANJA LETA 1978

Pri arheoloških izkopavanjih leta 1978 niso odkrili nobenega skeletnega groba. Pregledani kostni ostanki s teh izkopavanj izvirajo iz 77 žganih in žarnih grobov, en vzorec je iz Sonde I/3 in en vzorec iz neznanega konteksta (brez oznake).

V šestih vzorcih so bile samo živalske kosti (Sonda I/3 ter grobovi 2, 12, 13, 14 in 15). V enajstih vzorcih so bile človeške kosti pomešane z živalskimi (grobovi 16, 32, 33, 37, 40, 57, 79, 80, 117, 120 in 124). V enem vzorcu je bil odlomek predmeta iz živalske kosti (grob 56), v

petih vzorcih so bili majhni odlomki keramike (grobovi 28, 32, 99, 100 in 120), v enem pa košček železne žice (grob 41). Najdbe, ki niso človeški kostni ostanki, smo iz antropološke analize izločili (glej tu poglavje 12 Katalog grobov in najdb).

Grob 1

Ohranjeno: V zemlji, pomešani z delčki kosti manjšimi od 1 mm, so bili trije nekoliko večji fragmenti kompaktne kostnine (dolžine 3 mm, 5 mm in 10 × 5 mm, debelina 3 mm).

Opredelev: Nedoločljivo.

Grob 16 (žarni)

Opis vzorca: Kostni ostanki iz tega groba so bili shranjeni v vrečki (naša oznaka A) in škatlici (B). Na osnovi opisa groba sklepamo, da je vzorec B iz žare, vzorec A pa iz žganine pod žaro.

A

Teža: 7 g.

Ohranjeno: Šestnajst fragmentov linearne dolžine 5 – 15 mm, med katerimi je en fragment kompaktne kostnine, ostalo so fragmenti lobanjskega krova (brez šivov, debelina 2–4,5 mm).

Opredelev: Nedoločljivo, morda otrok (gracilne kosti).

B

Teža: 6 g.

Ohranjeno: Fragment lobanjskega krova (debeline 7 mm) in sedem fragmentov kompaktne kostnine, največji dolžine 2 cm (debeline kompaktne kostnine 9 mm).

Opredelev: odrasla oseba, verjetno moški.

Grob 18 (žgani)

Teža: 5 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta kompaktne kostnine in en fragment ploščate kosti (lobanja?, debelina 10 mm).

Opredelev: Nedoločljivo.

Opomba: Kostni ostanki bi lahko bili tudi živalski, fragmenti imajo ostre prelome, kar ni značilno za človeško žganino, pa tudi njihova barva (težko opredeljiva, ker kosti niso bile očiščene) je bolj značilna za nežgano kost.

Grob 20 (žarni)

Teža: 80 g (skupaj z zemljo).

Ohranjeno: Fragment čelnice (arcus superciliaris +1, margo orbitae +1/+2), fragmenti lobanjskega krova (debeline 4–7 mm, eden z odprtim lambdoidnim šivom), fragmenti neprepoznavnih sklepnih površin (lahko kaput nadlahtnice, kaput ali kondilus stegenice) in fragmenti korpusov neprepoznavnih dolgih kosti.

Opredelev: Verjetno moški, verjetno mlajši od 40 let.

Grob 21 (žgani)

Teža: 30 g.

Ohranjeno: Fragmenti korpusov dolgih kosti (dolžina do 35 mm, debelina kompaktne kostnine 6–8 mm, verjetno femur, odrasla oseba), en fragment rebra (dolžina 23 mm, širina 10 mm, debelina 6 mm) in en fragment lobanjskega krova (debeline 4 mm, odprt šiv: raven, drobno nazobčan, verjetno koronalni, možno tudi sagitalni).

Opredelev: Odrasla oseba.

Opomba: Fragment lobanjskega krova se po značilnostih ne sklada z ostanki postkranialnih kosti. Če je človeški, najverjetneje pripada otroku.

Grob 22 (žgani)

Teža: 75 g.

Ohranjeno: Fragment čelnice (pars orbitalis dex., margo orbitae +2), fragmenti lobanjskega krova (debeline 5–7 mm, brez šivov) in fragmenti korpusov neprepoznavnih dolgih kosti (dolžina 1–3 cm, debelina kompaktne kostnine 4–8 mm).

Opredelev: Odrasel moški.

Grob 24 (žgani)

Opis vzorca: Kostni ostanki iz tega groba so bili shranjeni v vrečki (naša oznaka A) in škatlici (B), v skupni teži 73 g.

A

Teža: 65 g.

Ohranjeno: Trije fragmenti lobanjskega krova (debeline 5–7 mm, brez šivov), fragment rebra in fragmenti kompaktne kostnine neprepoznavnih dolgih kosti.

Opredelev: Odrasla oseba.

B

Teža: 8 g.

Ohranjeno: Fragment lobanje (levi kaputulum mandibule, nemerljiv) in fragmenti kompaktne kostnine.

Opredelev: Odrasla oseba.

Opomba: Za ločevanje teh kostnih ostankov ni razloga, kar je razvidno iz opisa groba 24.

Grob 28 (žarni)

Teža: 223 g (s primesmi).

Ohranjeno: Trije fragmenti lobanjskega krova (debeline 4–4,5 mm, dva z odprtim šivom, v enem primeru gre za lambdoidni šiv), del zgornje čeljustnice (maxilla, delno ohranjene zobne jamice za sprednje stalne zobe), del prvega vratnega vretenca (atlas), del drugega vratnega vretenca (dens axis: transverzalni premer 8 mm, sagitalni premer 9 mm), del kapituluma dlančnice, štirje prstni členki roke (en distalni členek in tri trohlee), trije fragmenti večjih sklepnih površin (verjetno kondilus stegenice, možno tudi kaput nadlahtnice) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznavnih dolgih kosti (štirje fragmenti dolžine 3–5 cm, ostali pod 3 cm).

Opredelev: Odrasla oseba, verjetno mlajša od 40 let.

Grob 29 (žarni)*Teža:* 60 g.

Ohranjeno: Fragment lobanjskega krova (debelina 4 mm, odprt lambdoidni šiv), fragment baze lobanje (nedoločljiv, os sphaenoidale ali pars petrosa os temporale), ena zobna korenina (verjetno spodnji stalni sekalec) in še dva fragmenta zobnih korenin, neprepoznaven fragment gobaste kostnine (del metafize ali epifize z nedokončano osifikacijo), fragmenti korpusov neprepoznanih dolgih kosti (pet daljših trsk dolžine 4–5 cm, ostali fragmenti večinoma pod 2 cm, debelina kompaktne kostnine 3 mm).

Opredelitev: Starejši otrok (10–14 let), možno tudi mladostnik (do 18 let).

Grob 30 (žarni)

Opis vzorca: Oznako grob 30 so imeli štiri vzorci, ki smo jih označili z a (26 g), b (53 g), c (2 g) in d (200 g). V teži žganine sta upoštevana vzorca a in c, medtem ko je bilo v vzorcih b in d več zemlje in kamenčkov kot kosti.

Teža: 28 g.*Ohranjeno:*

- Fragmenti kompaktne kostnine (dolžine 1–2 cm, morfološko neprepoznani korpusi dolgih kosti odrasle osebe.
- Koščki kompaktne kostnine pomešani z zemljo in kamenčki.
- Osem fragmentov kompaktne kostnine (eden dolg 25 mm, ostali pod 1 cm).
- Zemlja z zelo majhnimi koščki kompaktne kostnine.

Opredelitev: Odrasla oseba.

Opomba: Za ločevanje teh kostnih ostankov ni razloga, kar je razvidno iz opisa groba 30. Opredelitev temelji na vzorcu a, ostali trije so bili nedoločljivi.

Grob 32 (žarni)*Teža:* 2 g.

Ohranjeno: Fragment kompaktne kostnine velikosti 13 × 33 mm, debeline 8 mm.

Opredelitev: Nedoločljivo.

Opomba: Lahko gre za človeško kost (v tem primeru verjetno stegenica odrasle osebe) ali živalsko.

Grob 33 (žarni)*Teža:* 1 g.

Ohranjeno: Fragment kompaktne kostnine, velikosti 15 × 24 mm, debeline 9 mm.

Opredelitev: Nedoločljivo.

Opomba: Lahko gre za človeško kost (v tem primeru verjetno stegenica odrasle osebe) ali živalsko.

Grob 37 (žarni)*Teža:* 50 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta lobanjskega krova (brez šivov) in fragmenti kompaktne kostnine morfološko nedoločljivih dolgih kosti (dolžina fragmentov do 3 cm, debelina kompaktne kostnine 3–10 mm).

Opredelitev: Odrasla oseba.

Opomba: V vzorcu (320 g) prevladuje zemlja, najden je bil tudi kos oglja.

Grob 40 (žgani)*Teža:* 22 g.

Ohranjeno: En fragment baze lobanje, en večji fragment, ki morfološko ustreza korpusu nadlahtnice (dolžina 43 mm, premer 18 mm, debelina kompaktne kostnine 6 mm, trikoten prerez) in devet manjših fragmentov korpusov dolgih kosti (dolžina 1–2,5 cm, debelina kompaktne kostnine 3–5 mm).

Opredelitev: Odrasla oseba.**Grob 41** (žarni)

Opis vzorca: Oznako grob 41 so imeli trije vzorci, shranjeni v vrečkah. Označili smo jih z a (60 g), b (16 g) in c (17 g).

Teža: skupaj 93 g.*Ohranjeno:*

- En fragment lobanjskega krova (debelina 4 mm), dva fragmenta sklepne površine (kaput nadlahtnice ali kondilus stegenice) in fragmenti korpusov morfološko nedoločljivih dolgih kosti (dolžina do 4 cm, debelina kompaktne kostnine do 8 mm).
- Zobna korenina stalnega zoba in 10 fragmentov korpusov morfološko nedoločljivih dolgih kosti (dolžina do 4 cm, debelina kompaktne kostnine 3–6 mm).
- Fragment spodnje čeljustnice (ramus mandibule), fragment prvega vratnega vretenca (atlas) in majhni koščki kompaktne kostnine.

Opredelitev: Odrasla oseba.

Opomba: Za ločevanje teh kostnih ostankov ni razloga, kar je razvidno iz opisa groba 41. V vseh treh vzorcih so bili žgani ostanki odrasle osebe.

Grob 42 (žgani)*Teža:* 1 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti, dolžine 15 mm (debelina kompaktne kostnine 8 mm) in 28 mm (debelina 6–7 mm).

Opredelitev: Odrasla oseba.**Grob 44** (žgani)*Teža:* 5 g.

Ohranjeno: Fragment spodnje čeljustnice (kapitulum mandibule: transverzalni premer nemerljiv, sagitalni premer 6 mm) in šest fragmentov korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina

fragmentov 15–25 mm, debelina kompaktne kostnine 2–7 mm).

Opredelevitev: Verjetno odrasla oseba, verjetneje ženska kot moški.

Grob 46 (žgani)

Teža: Manj kot 1 g.

Ohranjeno: En fragment morfološko nedoločljive dolge kosti (dolžina 1 cm, debelina kompaktne kostnine 5 mm).

Opredelevitev: Nedoločljivo.

Grob 48 (žgani)

Teža: 5 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta lobanjskega krova (debelina 4 mm, brez šivov) in štiri fragmenti morfološko nedoločljivih dolgih kosti (dolžine 1–2 cm, debelina kompaktne kostnine do 5 mm).

Opredelevitev: Verjetno odrasla oseba.

Grob 51 (žgani)

Opis vzorca: Žganina je bila shranjena v dveh vrečkah, v eni vrečki (naša oznaka a) je bilo pet fragmentov kosti (9 g), v drugi (b) pa večina kostnih ostankov (160 g).

Teža: skupaj 169 g.

Ohranjeno:

- a) Fragment lobanjskega krova (debelina 5 mm, brez šiva), fragment rebra (dolžina 25 mm) in trije fragmenti morfološko neprepoznavnih dolgih kosti (dolžina 2–3 cm, debelina kompaktne kostnine 3 in 5 mm).
- b) Osem fragmentov lobanjskega krova (debelina 4–6 mm, trije s šivom: lambdoidni je odprt, za drugega je značilen začetek endokranialne obliteracije), fragment mandibule (korpus z odtisi zobnih jamic stalnih zob), del prsnega vretenca (processus spinalis), dva fragmenta reber in fragmenti korpusov morfološko neprepoznavnih dolgih kosti (dolžina do 4 cm).

Opredelevitev: Odrasla oseba, mlajša od 40 let.

Opomba: Za ločevanje teh kostnih ostankov ni razloga, kar je razvidno iz opisa groba 51. V obeh vrečkah so bili ostanki odrasle osebe.

Grob 53 (žgani)

Teža: 32 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta temenice (os parietale: koronalni, sagitalni in lambdoidni šiv brez znakov endokranialne obliteracije), pogačica (patella: višina 29 mm, širina 28 mm, debelina 18 mm) in 13 fragmentov korpusov morfološko neprepoznavnih dolgih kosti (dolžina do 3 cm).

Opredelevitev: Odrasla oseba, mlajša od 30 let.

Grob 55 (žgani)

Teža: 170 g.

Ohranjeno: Fragment čelnice (pars orbitalis dex., margino orbitae -2), dvanajst nedoločljivih fragmentov lobanjskega krova (debelina 5–6 mm, sedem fragmentov z odprtim šivom), zobna korenina stalnega zoba, del pogačice (patella: debelina 15 mm, višina in širina nista merljivi) in fragmenti korpusov dolgih kosti (dolžina do 4 cm, debelina kompaktne kostnine do 9 mm), od katerih dva po obliki ustrezata koželjnici (radius; fragmenta linearne dolžine 35 mm, premer korpusa 10 × 11 mm in 12 × 12 mm).

Opredelevitev: Verjetno ženska, mlajša od 30 let.

Grob 56 (žgani)

Opis vzorca: Oznako grob 56 so imeli trije vzorci, ki smo jih označili z a (4 g), b (96 g) in c (pepel).

Teža: 100 g.

Ohranjeno:

- a) Zobna korenina (verjetno stalni kočnik) in devet nedoločljivih fragmentov kompaktne kostnine manjših od 1 cm.
- b) Fragment skalnice (pars petrosa os temporale), štiri fragmenti lobanjskega krova (brez šivov), prstni členek roke (trochlea) in fragmenti korpusov morfološko nedoločljivih dolgih kosti (dolžina do 3 cm).

Opredelevitev: Odrasla oseba.

Grob 57 (žarni)

Teža: 147 g.

Ohranjeno: Osem fragmentov lobanjskega krova (štiri s šivom, v treh primerih gre za lambdoidni šiv ob bradavičnem odrastku) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznavnih dolgih kosti (dolžina do 4 cm, debelina kompaktne kostnine 6–10 mm).

Opredelevitev: Odrasla oseba.

Grob 58 (žarni)

Opis vzorca: Oznako grob 58 so imeli trije vzorci, ki smo jih označili z a (6 g), b (15 g) in c (144 g).

Teža: skupaj 167 g.

Ohranjeno:

- a) Šest fragmentov kompaktne kostnine morfološko neprepoznavnih dolgih kosti.
- b) Fragment lobanjskega krova, del vretenca, del sklepnice glave, štiri koščki gobaste kostnine in pet fragmentov kompaktne kostnine morfološko neprepoznavnih dolgih kosti.
- c) Trije fragmenti lobanjskega krova (dva z odprtim šivom), dva fragmenta gobaste kostnine s tanko plastjo kompaktne kostnine (po obliki lahko del sednice ali pa trochanter major stegenice) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznavnih dolgih kosti (dolžina do 4 cm, debelina do 10 mm).

Opredelevitev: Odrasla oseba.

Opomba: V vseh treh vzorcih so bili kostni ostanki odrasle osebe, iz opisa groba pa je razvidno, da so bile kosti najdene v žari in ob žari.

Grob 60 (žgani)

Opis vzorca: Žganina je bila shranjena v dveh vrečkah, ki smo ju označili z a (samo en fragment kosti) in b (50 g).

Teža: 50 g.

Ohranjeno:

- a) Fragment kompaktne kostnine (dolžina 11 mm, debelina 2 mm).
- b) Štirje fragmenti lobanjskega krova (šivi odprti, sekundarno?) in fragmenti korpusov morfološko nedoločljivih dolgih kosti (dolžina do 3 cm, debelina kompaktne kostnine do 8 mm).

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob 65 (žgani)

Teža: 80 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta lobanjskega krova (brez šivov, debelina 5 in 7 mm), del korpusa koželjnice (dolžina fragmenta 58 mm, R3 = 42 mm), štirje fragmenti korpusa stegenice (dolžina 25–40 mm, debelina kompaktne kostnine 8–11 mm) in nedoločljivi kompaktne in gobaste kostnine manjši od 2 cm.

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob 66 (žgani)

Teža: 9 g.

Ohranjeno: Fragment lobanjskega krova in fragment korpusa dolge kosti, verjetno stegenice (dolžina 47 mm, debelina kompaktne kostnine 6–11 mm).

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob 67 (žarni)

Teža: 20 g.

Ohranjeno: Fragment čelnice (pars orbitalis, margo orbitae -2), fragment vretenca in 10 fragmentov korpusov morfološko nedoločljivih dolgih kosti (dolžina do 3 cm, debelina kompaktne kostnine do 9 mm).

Opredelev: Odrasla oseba, verjetno ženska.

Opomba: Med 13 ohranjenimi fragmenti jih 12 pripada odrasli osebi. En fragment kompaktne kostnine (debeline 4 mm, gladka površina) se po morfoloških značilnostih razlikuje, lahko bi bil od otroške ali pa od živalske kosti.

Grob 68 (žarni)

Teža: 72 g.

Ohranjeno: Šest fragmentov lobanjskega krova (brez šivov), zobna korenina stalnega zoba in fragmenti morfološko nedoločljivih dolgih kosti (dolžina do 2 cm, debelina kompaktne kostnine 2–5 mm).

Opredelev: Verjetno odrasla oseba.

Opomba: Kostni ostanki so na videz od odrasle osebe, le da se ni ohranila nobena večja kost, npr. stegenica ali golenica. En fragment lobanjskega krova bi lahko bil otroški.

Grob 75 (žarni)

Opis vzorca: Žganina je bila shranjena v dveh škatlicah, ki smo ju označili z a (96 g) in b (97 g). Po barvi žganih kosti se vzorca ne razlikujeta, razlika je v fragmentaciji – v vzorcu b ni bilo fragmentov manjših od 2 cm.

Teža: skupaj 193 g.

Ohranjeno:

- a) Štirje fragmenti lobanjskega krova (eden od zatilnice, os occipitale: debelina na inionu 11,5 cm, lambdoidni šiv ob bradavičnem odrastku odprt), del prstnega členka roke (trohlea: transverzalna širina 11 mm, sagitalna širina ok. 7 mm), kapitulum koželjnice (gracilen, nemerljiv, ocenjen premer 17 mm), fragment sklepne površine (lahko kaput nadlahtnice, kaput stegenice ali kondilus stegenice) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 5 cm, debelina kompaktne kostnine 3–6 mm).
- b) Štirje fragmenti lobanjskega krova (eden od senčnice, os temporale; brez šivov) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 5 cm, debelina kompaktne kostnine do 9 mm).

Opredelev: Odrasla oseba, verjetno ženska.

Opomba: Glede na opis groba bi lahko šlo za dva različna vzorca, ker je bila žganina najdena v žari in pod njo. V obeh vzorcih so ostanki kosti odrasle osebe, spol je bil določen po vzorcu a.

Grob 76 (žgani)

Opis vzorca: Žganina je bila shranjena v dveh vrečkah, ki smo ju označili z a (fragmenti črne barve, teža 1 g) in b (fragmenti temno sive barve, teža 40 g).

Teža: skupaj 41 g.

Ohranjeno:

- a) Dve zobni korenini (ena cela, od druge je ohranjen samo vrh, apeks) in dva fragmenta tanke kompaktne kostnine (linearna dolžina 12 in 18 mm, debelina 2 mm).
- b) Fragment spodnje čeljustnice (del ramusa mandibule), šest fragmentov lobanjskega krova (dva z odprtim lambdoidnim šivom) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 3 cm, debelina kompaktne kostnine do 6 mm).

Opredelev: Odrasla oseba.

Opomba: Opredelev temelji na vzorcu b, vzorec a je nedoločljiv (zobni korenini sta verjetno človeški, en fragment kompaktne kostnine bi bil lahko od rebra, drug fragment pa po videzu spominja na ostanek poapnele žilne stene).

Grob 77 (žarni)

Teža: 30 g.

Ohranjeno: Pet fragmentov lobanjskega krova (brez šivov), zobna korenina stalnega zoba, korpus dlančnice in osem fragmentov korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina 2–3 cm, debelina kompaktne kostnine do 7 mm).

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob 78 (žarni)

Teža: Manj kot 1 g.

Ohranjeno: Zobna korenina in proksimalni del prstnega členka roke (trohlea: transversalna širina 9 mm, sagitalna širina 5 mm).

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob 79 (žarni)

Teža: 305 g.

Ohranjeno: Trije fragmenti lobanjskega krova (brez šivov, eden je od senčnice, os temporale), košček mandibule (processus coronoideus), en zob (polovica zobne krone spodnjega stalnega kočnika, brez abrazije), okoli deset fragmentov vretenc, fragment prstnega členka roke (trohlea: transversalna širina 13 mm, sagitalna širina 9 mm), trije fragmenti sklepnih površin (kaput nadlahtnice ali kondilus stegenice), ena večja luska kompaktne kostnine (deformiran, dolžina 9 cm, debelina 6 mm), en večji neprepoznaven fragment (dolžina 65 mm, lahko del kolčnice, morda tuber ischiadicum) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 4 cm).

Opredelev: Odrasla oseba, verjetno mlajša od 40 let.

Grob 80 (dvojni žarni)

Opis vzorca: Žganina je bila shranjena v dveh vrečkah, ki smo ju označili z a (13 g) in b (60 g), V vzorcu a sta bila poleg dveh fragmentov sivo-bele barve (ostanki človeške lobanje) tudi dva fragmenta rjave barve (košček kosti lobanjskega krova debeline 8 mm, lahko človeški) in odlomek kosti s spolirano površino, ki ni značilna za človeške kosti. Sivo-črno-rjava barva je bila značilna tudi za žganino iz vzorca b.

Teža: skupaj 63 g.

Ohranjeno:

- a) Dva fragmenta lobanjskega krova (brez šivov).
- b) Dva fragmenta lobanjskega krova (eden z odprtim šivom), fragment rebra in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 5 cm, debelina kompaktne kostnine do 7 mm).

Opredelev: Odrasla oseba, verjetno mlajša od 40 let.

Opomba: V obeh vrečkah so bili kostni ostanki odrasle osebe.

Grob 81 (žarni)

Teža: 40 g.

Ohranjeno: Pet fragmentov lobanjskega krova (brez šivov) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 4 cm, debelina kompaktne kostnine do 7 mm).

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob 83 (žarni)

Teža: 6 g.

Ohranjeno: Trije fragmenti lobanjskega krova (eden z zaraslim šivom).

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob 86 (žgani)

Teža: 50 g.

Ohranjeno: Deset fragmentov lobanjskega krova (štirje z odprtim šivom), del sklepne površine (kaput nadlahtnice, kaput stegenice ali kondilus stegenice) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 35 mm, debelina kompaktne kostnine do 5 mm).

Opredelev: Odrasla oseba, verjetno mlajša od 40 let.

Grob 87 (žarni)

Teža: 4 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina 3 in 4 cm, debelina kompaktne kostnine 4 in 5 mm).

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob 88 (žarni)

Opis vzorca: Žganina je bila v dveh vrečkah, ki smo ju označili z a in b. Opisan je samo vzorec b, ker je bil v vzorcu a samo en fragment kosti lobanjskega krova (ektokranialna plast, teža manj kot 1 g).

Teža: 38 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta lobanjskega krova, večji od temenice (os parietale, sprednji vogal z odprtim koronalnim in sagitalnim šivom, debelina 5 mm), fragment spodnje čeljustnice (sklepni odrastek brez kapituluma), zobna korenina in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 35 mm, debelina kompaktne kostnine do 8 mm).

Opredelev: Odrasla oseba, verjetno mlajša od 30 let.

Grob 89 (žgani)

Opis vzorca: Žganina je bila v vrečki, v kateri je bila še ena vrečka s štirimi fragmenti, manjšimi od 1 cm (lobanjski krov, grudica gobaste kostnine, tanka plast kompaktne kostnine), ki niso zajeti v opisu.

Teža: 60 g.

Ohranjeno: Pet fragmentov lobanjskega krova (eden z odprtim šivom), skalnica (pars petrosa os temporale), kočnik (polovica zobne krone in zobna korenina) in fragmenti korpusov morfološko

neprepoznavnih dolgih kosti (dolžina do 5 cm, debelina kompaktne kostnine do 10 mm).

Opredelevitev: Odrasla oseba, verjetno mlajša od 40 let.

Grob 92 (žarni)

Teža: 105 g.

Ohranjeno: Osem fragmentov lobanjskega krova (odprti šivi), skalnica (pars petrosa os temporale) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznavnih dolgih kosti (dolžina do 4 cm, debelina kompaktne kostnine do 7 mm).

Opredelevitev: Odrasla oseba, verjetno mlajša od 30 let.

Grob 94 (žarni)

Teža: 10 g.

Ohranjeno: Fragment lobanjskega krova in pet fragmentov korpusov morfološko neprepoznavnih dolgih kosti (dolžina do 25 mm, debelina kompaktne kostnine do 8 mm).

Opredelevitev: Verjetno odrasla oseba.

Opomba: Žganina s kostmi je bila v žari in okoli nje, kot je razvidno iz opisa groba, zato ni nujno, da kostni ostanki izvirajo samo iz žare.

Grob 95 (žarni)

Opis vzorca: Oznako grob 95 sta imela dva vzorca, ki smo ju označili z a (10 g) in b (138 g).

Teža: skupaj 148 g.

Ohranjeno:

- Sklepna jamica desne lopatice (cavitas glenoidalis scapulae dex.: višina 29 mm, širina 20–21 mm) in en nedoločljiv fragment (verjetno tudi od lopatice).
- Sedem fragmentov lobanjskega krova (eden z zaraslim sagitalnim šivom) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznavnih dolgih kosti (dolžina do 5 cm, debelina kompaktne kostnine do 8 mm).

Opredelevitev: Ženska, verjetno starejša od 30 let.

Opomba: V obeh so bile kosti odrasle osebe, spol je določen po vzorcu a, starost po vzorcu b.

Grob 97 (žarni)

Teža: 102 g.

Ohranjeno: Štirje fragmenti lobanjskega krova (eden od zatilnice, os occipitale; drugi z odprtim lambdoidnim šivom), dva fragmenta sklepne površine (lahko kaput nadlahtnice, kaput ali kondilus stegenice) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznavnih dolgih kosti (dolžina do 35 mm, debelina kompaktne kostnine do 8 mm).

Opredelevitev: Odrasla oseba.

Grob 98 (žarni)

Teža: Ok. 10 g (38 g s primesmi, zemljo).

Ohranjeno: Fragment lobanjskega krova (debelina 5 mm) in nekaj majhnih fragmentov korpusov morfološko neprepoznavnih dolgih kosti (dolži-

na do 10 mm, debelina kompaktne kostnine do 6 mm).

Opredelevitev: Oseba nedoločljive starosti (odrasla oseba, mladostnik ali starejši otrok).

Grob 99 (žarni)

Teža: 120 g.

Ohranjeno: Šestindvajset fragmentov lobanjskega krova (dolžina do 4 cm), zlasti od temenice in zatilnice (osem s šivom, ki je odprt) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznavnih dolgih kosti (dolžina do 25 mm, debelina kompaktne kostnine do 6 mm).

Opredelevitev: Odrasla oseba, verjetno mlajša od 40 let.

Grob 100 (žarni)

Teža: 220 g.

Ohranjeno: Devet fragmentov lobanjskega krova (od tega eden od zatilnice in eden z odprtim šivom), trije fragmenti vretenc (od tega eden od drugega vratnega vretenca, dens axis: transverzalni premer 10 mm, sagitalni premer 11 mm), osrednji del korpusa stegenice (debelina kompaktne kostnine 6–8 mm, transverzalni premer korpusa 25 mm, sagitalni premer 30 mm) in morfološko neprepoznavni fragmenti korpusov dolgih kosti.

Opredelevitev: Odrasla oseba.

Grob 102 (žarni)

Opis vzorca: Oznako grob 102 so imeli trije vzorci, dva smo označili z a (75 g) in b (130 g), v tretjem pa je bil samo pepel.

Teža: 205 g.

Ohranjeno:

- Dva majhna fragmenta lobanjskega krova in koščki kompaktne kostnine.
- Šest fragmentov lobanjskega krova (eden z odprtim lambdoidnim šivom) in s šivom: lambdoidni, odprt) in fragmenti korpusov dolgih kosti (dolžina do 4 cm), med katerimi je bil prepoznaven samo del korpusa mečnice (fibula).

Opredelevitev: Odrasla oseba.

Opomba: V obeh vzorcih so kosti odrasle osebe.

Grob 103 (žarni)

Teža: 140 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta lobanjskega krova (eden z odprtim šivom), dva fragmenta vretenc, delček rebra in fragmenti korpusov morfološko neprepoznavnih dolgih kosti (dolžina do 5 cm, večinoma 1–2 cm, debelina kompaktne kostnine do 8 mm).

Opredelevitev: Odrasla oseba, verjetno mlajša od 40 let.

Grob 104 (žarni)

Teža: 30 g.

Ohranjeno: Fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 3 cm, debelina kompaktne kostnine do 6 mm).

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob 106 (žgani)

Teža: Manj kot 1 g.

Ohranjeno: En fragment (verjetno del lobanjskega krova, ektokranialna plast).

Opredelev: Nedoločljivo, verjetno odrasla oseba.

Grob 107 (žgani)

Teža: 7 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta lobanjskega krova (debelina 7 mm), fragment korpusa dolge kosti (debelina kompaktne kostnine 6 mm) in šest lusk kompaktne kostnine.

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob 108 (žarni)

Teža: 95 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta lobanjskega krova, fragment nadlahtnice (delno ohranjena trohlea, nemerljiva) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 45 mm, debelina kompaktne kostnine do 8 mm).

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob 109 (žarni)

Teža: 24 g.

Ohranjeno: Fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 4 cm, debelina kompaktne kostnine do 7 mm).

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob 110 (žarni)

Teža: 15 g.

Ohranjeno: Dva fragmenta lobanjskega krova (debelina 4 mm, brez šivov), dve zobni korenini popolnoma izraslih stalnih zob (shranjeni posebej v polivinilasti vrečki) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (debelina kompaktne kostnine do 5 mm).

Opredelev: Oseba nedoločljive starosti (odrasla oseba, mladostnik ali starejši otrok).

Grob 111 (žarni)

Teža: 320 g.

Ohranjeno: Fragment čelnice (pars orbitalis dex.; margo orbitae -2), fragmenta zatilnice in zagozdnice, del temenice ali čelnice (odprt koronalni šiv), neprepoznani fragmenti lobanjskega krova, fragment lopatice, fragment korpusa koželjnice, lok ledvenega vretenca, sednična grča leve kolčnice (tuber ischiadicum sin.; zaključena osifikacija), kaput stegnenice (nemerljiv, premer nad 42 mm; prirasel,

v gobasti kostnini dobro vidna metafizna linija), fragment distalne epifize stegnenice (prirasla, v gobasti kostnini dobro vidna metafizna linija), fragmenta dveh petnic in ene skočnice (talus, ocenjena dolžina ok. 52 mm).

Opredelev: Odrasla oseba, stara 20–30 let.

Opomba: Kljub precejšnji količini prepoznavnih delov skeleta je spol nedoločljiv. Oster rob očnice (margo orbitae) je na splošno značilen za ženske, vendar ga lahko dobimo tudi pri moških, čeprav redkeje. Postkranialni skelet je srednje robusten, izmerjeni parametri (kaput stegnenice, skočnica) so za nežgane skelete na zgornji meji za ženske in na spodnji meji za moške. Ob upoštevanju faktorja krčenja zaradi kremacije se zdi moški spol verjetnejši od ženskega. Slabo žgane kosti so morda iz groba 112.

Grob 112 (žarni)

Opis vzorca: Žganina je bila v dveh škatlicah, ki smo ju označili z a (102 g) in b (85 g). Vzorca se po barvi (siva) in fragmentaciji (do 3 cm) ne razlikujeta.

Teža: skupaj 187 g.

Ohranjeno:

- a) Osem fragmentov lobanjskega krova (trije z odprtim šivom), fragment vretenca, fragment koželjnice (capitulum radii, nemerljiv) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (debelina kompaktne kostnine do 8 mm).
- b) Šest fragmentov lobanjskega krova (štirje z odprtim šivom), fragment nadlahtnice (delček trohlee) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (debelina kompaktne kostnine do 7 mm).

Opredelev: Odrasla oseba, mlajša od 40 let.

Opomba: V obeh primerih pripadajo kostni ostanki mlajši odrasli osebi. Nežgane kosti, najdene pod žaro (glej opis groba), so verjetno pomešane s kostmi iz groba 111.

Grob 115 (žarni)

Teža: 25 g.

Ohranjeno: Fragment lobanjskega krova (debelina 8–9 mm), dve zobni korenini stalnih zob in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 3 cm, debelina kompaktne kostnine do 8 mm).

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob 116 (žgani)

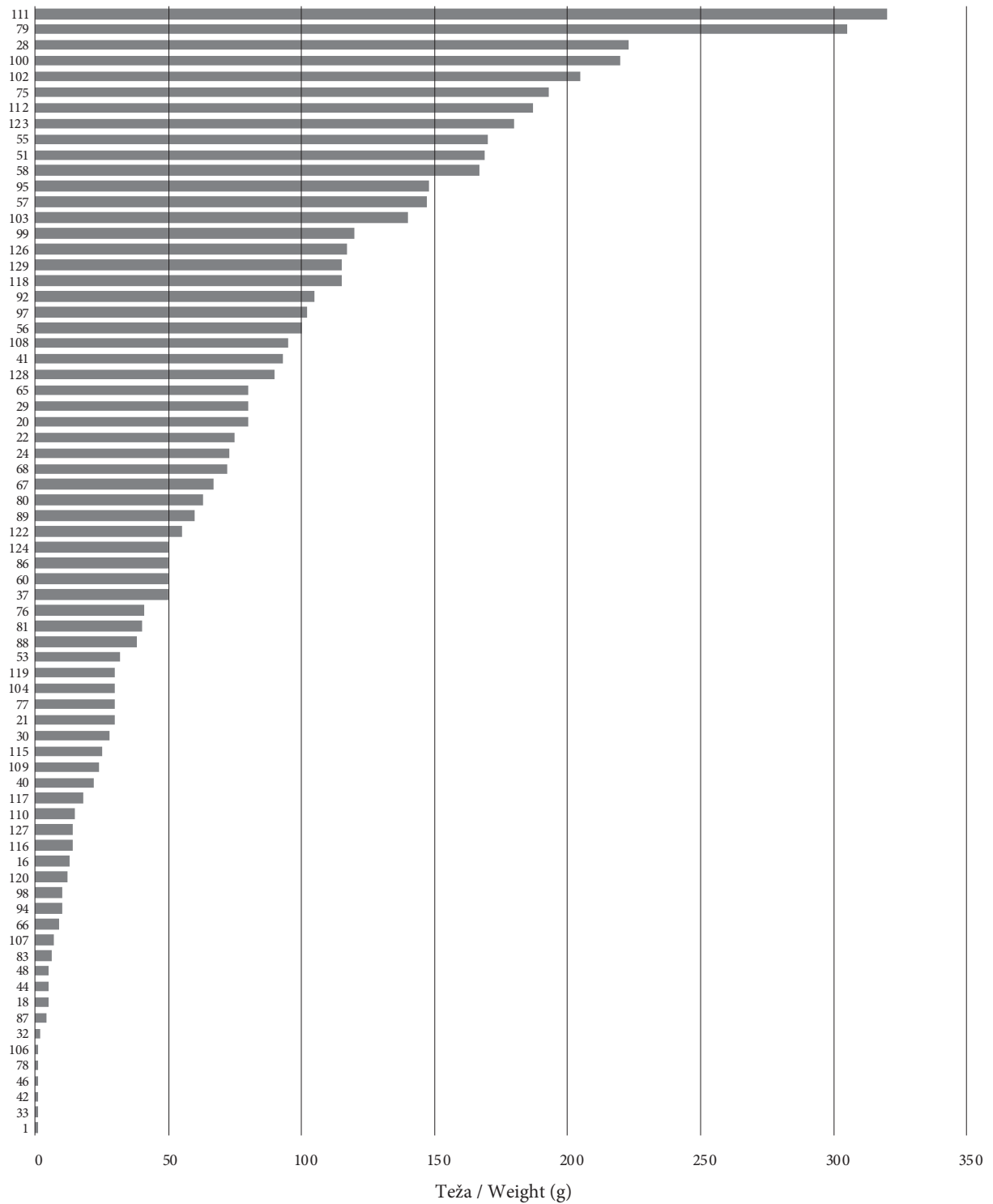
Teža: 14 g.

Ohranjeno: Fragment lobanjskega krova (z odprtim šivom, verjetno sekundarno) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 3 cm, debelina kompaktne kostnine do 6 mm).

Opredelev: Odrasla oseba.

Grob 117 (žgani)*Teža:* 18 g.*Ohranjeno:* Fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 4 cm, debelina kompaktne kostnine do 7 mm) in dve zobni korenini (lahko sta živalski).*Opredelitev:* Odrasla oseba.**Grob 118** (žarni)*Teža:* 115 g.*Ohranjeno:* Devet fragmentov lobanjskega krova (dva z zaraslim in dva z odprtim šivom), fragment spodnje čeljustnice (del ramusa mandibule) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 3,5 cm, debelina kompaktne kostnine do 6 mm).*Opredelitev:* Odrasla oseba.**Grob 119** (žgani)*Teža:* 30 g.*Ohranjeno:* Fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 3 cm, debelina kompaktne kostnine do 7 mm).*Opredelitev:* Odrasla oseba.**Grob 120** (žgani)*Teža:* 12 g.*Ohranjeno:* Dva fragmenta lobanjskega krova, fragment vretenca, fragment korpusa dolge kosti (dolžina 55 mm, debelina kompaktne kostnine 6 mm) in trije zelo majhni nedoločljivi delčki kosti.*Opredelitev:* Odrasla oseba.**Grob 122** (žarni)*Teža:* 55 g.*Ohranjeno:* Štirje fragmenti lobanjskega krova (debelina do 7 mm, dva z odprtim šivom) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 3,5 cm, debelina kompaktne kostnine do 6 mm).*Opredelitev:* Odrasla oseba, verjetno mlajša od 40 let.**Grob 123** (žarni)*Teža:* 180 g.*Ohranjeno:* Okoli dvajset fragmentov lobanjskega krova (debelina do 7 mm, odprt koronalni šiv), skalnica (pars petrosa os temporale), fragment spodnje čeljustnice (processus coronoideus mandibulae), trije fragmenti s sklepno površino (prepoznavna je samo skočnica, trochlea tali) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 5 cm, debelina kompaktne kostnine do 7 mm).*Opredelitev:* Odrasla oseba, verjetno mlajša od 40 let.**Grob 124** (žarni)*Teža:* 50 g.*Ohranjeno:* Šest fragmentov lobanjskega krova (največji, dolžine 45 mm in debeline 8 mm, ima sekundarno odprt šiv) ter neprepoznani koščki kompaktne in gobaste kostnine.*Opredelitev:* Odrasla oseba.**Grob 126** (žarni)*Teža:* 117 g.*Ohranjeno:* Okoli dvajset fragmentov lobanjskega krova (pet s šivi, koronalni je odprt) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 4,5 cm, debelina kompaktne kostnine do 9 mm).*Opredelitev:* Odrasla oseba, verjetno mlajša od 40 let.**Grob 127** (žarni)*Teža:* 14 g.*Ohranjeno:* Fragment lobanjskega krova (debelina 6 mm, odprt šiv), fragment baze lobanje in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 2,5 cm, razmeroma tanka plast kompaktne kostnine).*Opredelitev:* Mlajša odrasla oseba ali mladostnik.**Grob 128** (žgani)*Teža:* 90 g.*Ohranjeno:* Fragmenti lobanjskega krova (cca 20, štirje z odprtim šivom, debelina temenice 7 mm) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 4 cm, debelina kompaktne kostnine do 7 mm).*Opredelitev:* Odrasla oseba, verjetno mlajša od 40 let.**Grob 129** (žgani)*Teža:* 115 g.*Ohranjeno:* Fragment čelnice (margo orbitae -2), nedoločljivi fragmenti lobanjskega krova (cca 20, trije z odprtim šivom), nedoločljiv fragment s sklepno površino (najverjetneje glava skočnice, caput tali) in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 5 cm, debelina kompaktne kostnine do 8 mm).*Opredelitev:* Odrasla oseba, verjetno mlajša od 40 let.**Neznani kontekst***Teža:* 135 g (s primesmi).*Ohranjeno:* Fragmenti baze lobanje (dva) in lobanjskega krova (koronalni in sagitalni šiv sta odprta), tri zobne korenine stalnih zob in fragmenti korpusov morfološko neprepoznanih dolgih kosti (dolžina do 5 cm, večinoma pod 2 cm, debelina kompaktne kostnine do 7 mm).*Opredelitev:* Odrasla oseba, verjetno mlajša od 40 let.

Grob / Grave

Sl. 11.1: Trnovo pri Ilirski Bistrici, izkopavanja leta 1978. Teža žganih kosti v posameznih grobovih.

Fig. 11.1: Trnovo near Ilirska Bistrica, excavations in 1978. Weight of cremated human remains according to graves.

ZAKLJUČKI

Za vse pregledane vzorce človeških kostnih ostankov iz železnodobnega grobišča Trnovo pri Ilirski Bistrici je značilna močna do srednja fragmentacija: koščki kosti so bili večinoma manjši od 2 cm, z izjemo maloštevilnih večjih fragmentov (fragmenti korpusov dolgih kosti linearne dolžine do 5 cm). Za vse grobove je značilna nizka teža žganine, od 1 do 320 g (*sl. 11.1*). Povprečna teža žganine je 73 g, srednja vrednost pa 50 g, prevladujejo vzorci s težo pod 50 g (takih je 38, dobra polovica). Očitno je, da v grob niso dali vseh posmrtnih ostankov ampak le manjši del. S poskusi je bilo namreč ugotovljeno, da po sežigu ostane od odraslega okostja med 1000 in 3600 g žganine, odvisno od telesne konstitucije in starosti umrlega. Ker so ženske v povprečju manjše in bolj drobne postave v primerjavi z moškimi, je povprečna teža žganega ženskega skeleta (okoli 1500 g) za pol kilograma manjša od povprečne teže žganega moškega skeleta (okoli 2000 g). Če vzamemo za orientacijsko točko težo 2000 g, je bilo v treh četrтинah grobov manj kot 5 % skeleta (52 grobov s težo žganine do 100 g), v nekaterih komaj stotina, v dveh najtežjih žarnih grobovih pa okoli 15 % celotnega skeleta.

Zato je bilo v žganini ohranjenih le malo prepoznanih delov skeleta, ki bi omogočili opredelitev starosti in spola. Sedem grobov je bilo nedoločljivih, v 59 grobovih so bili kostni ostanki odraslih oseb (tudi v vzorcu iz neznanega konteksta), v petih domnevno odraslih oseb, v enem pa kosti starejšega otroka ali mladostnika (grob 29).

Spol je bilo mogoče določiti samo v treh primerih, verjeten spol pa še v petih: en moški (grob 22) in dva domnevno moška (grobova 16 in 20), ena ženska (grob 95) in štiri domnevne ženske (grobovi 44, 55, 67 in 75). V štirih primerih je bil spol določen po robustnosti postkranialnih kosti, v štirih primerih pa po opisnih spolnih znakih na čelnici. Ker navedena pokazatelja spola nista povsem zanesljiva, ni rečeno, da smo pravilno določili spol pokojnika. Telesna zgradba je odvisna od vplivov okolja in starostnih sprememb, za opisne spolne znake na čelnici pa je značilna velika variabilnost: top rob očnice je praviloma značilen za moške, ostrega pa dobimo pri obeh spolih, čeprav je pogostejši pri ženskah.

Okvirna starost odraslih je bila določena po stopnji zaraščanja lobanjskih šivov, a niti ta ni povsem zanesljiv pokazatelj starosti zaradi individualnih odstopanj in dejstva, da se šivi pri kremaciji zaradi vročine sekundarno razprejo. Zanesljivo starostno opredelitev odraslih in otrok omogoča le histološka analiza žganih kosti, ki nedvomno določi tudi živalske ostanke.³

İŞCAN, M. Y., K. A. R. KENNEDY (ur. / eds.), 1989. *Reconstruction of life from the skeleton*. – New York.
 KROGMAN, W. M., M. Y. İŞCAN 1986, *The human skeleton in forensic medicine*. – Springfield.
 MARTIN, R., K. SALLER 1957, *Lehrbuch der Anthropologie I*. – Stuttgart.
 MCKINLEY, J. 2000. The analysis of cremated bone. – V / In: M. Cox, S. Mays (ur. / eds.), *Human Osteology in Archaeology and Forensic Science*, 403–421, London.

WAHL, J. 1982, Leichenbranduntersuchungen. Ein Überblick über die Bearbeitungs- und Aussage-möglichkeiten von Brandgräbern. – *Prähistorische Zeitschrift* 57, 1–125.
 HINCAK DARIS, Z., K. FILIPEC 2021, Histološka i makromorfološka metoda analize spaljenih kosti ljudi i životinja na primjeru rimskih grobova sjeverozapadne nekropole Siscije (Sisak, Hrvatska). – *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 38/1, 1–104.

³ Hincak Daris, Filipec 2021.

11 ANTHROPOLOGICAL EVIDENCE FROM THE IRON AGE CEMETERY AT TRNOVO NEAR ILIRSKA BISTRICA

Summary

The anthropological analysis of the bone remains from Trnovo near Ilirska Bistrica, where excavations in 1926/27 and 1978 investigated an Iron Age cemetery, was performed in 2023 on the uncleaned finds held in the Notranjska Museum in Postojna. In addition to human bone remains, the altogether 109 analysed samples included fragments of animal bones and of artefacts made of clay, metal and antler.

The excavations in 1926/27 unearthed at least 200 graves, but only a part of their remains survive. The anthropological analysis examined the bone remains from 30 graves. Eight of them were inhumations; the incomplete and fragmentary skeletons belong to nine adults, as two were buried in one grave (CXXXVI). The remaining 22 samples of cremated bones include two that are unidentifiable, while others belong to adult individuals (16 positively identified, 4 presumably). Two samples also contained animal bones (Grave XI, LIV).

The excavations in 1978 only brought to light urn burials and simple cremations. From these, we received 79 samples for analysis: 77 from graves, one from Trench I/3 outside the graves and one from an unknown context. Six samples only contained animal bones (Trench I/3 and Graves 2, 12, 13, 14, 15). Animal bones were found to be mixed with human bones in five samples (Graves 16, 57, 79, 117, 124), possibly also in further nine (Graves 18, 32, 33, 37, 40, 67, 80, 120 and unmarked sample).

The surviving human bones thus originate from 72 graves and an unknown context. All the examined samples share a high to moderate degree of fragmentation. Bone fragments were mostly smaller than 2 cm (the exceptions are the few fragments of long bones measuring up to 5 cm in linear length). They also reveal a low weight of the cremated material in all the graves, ranging from 1 to 320 g (*Fig. 11.1*). The average weight is 73 g and the median value is 50 g, as samples weighing less than 50 g predominate (there are 38 such samples, representing just over 50%). It is clear that not all of the cremated remains of an individual were placed in the grave, only a small part. Experiments have shown that between 1000 and 3600 g of ashes remain after cremation, depending on the body

constitution and age of the deceased. As women are on average smaller and more gracile than men, the average weight of a cremated female skeleton (approximately 1500 g) is half a kilogram less than the average weight of a male skeleton (approximately 2000 g). Using the weight of 2000 g as a reference point, three quarters of the graves at Trnovo contained less than 5% of the average cremated remains (52 graves with the cremated remains weighing up to 100 g), in some graves barely 1% and in the two heaviest urn graves around 15%.

As a consequence of the smaller amount of cremated bone remains, there are also fewer identifiable skeletal pieces that would reveal the age and sex of the deceased. The remains from seven graves were unidentifiable, from 59 graves (including the sample from an unknown context) belonged to adults, from five presumably belonged to adults and from one to an older child or adolescent (Grave 29).

Sex could be positively identified for only three individuals and potentially for further five; the individual in Grave 22 was a man, those from Graves 16 and 20 were possibly men, the individual from Grave 95 was a woman and those from Graves 44, 55, 67, 75 possibly women. In four cases, sex was identified by the robustness of the postcranial bones and in four cases by the descriptive sex-specific features on the frontal bones. The two indicators are not entirely reliable, hence neither is the identification. The physical constitution is subject to environmental influences and age-related changes, and the descriptive sex-specific features on the frontal bone are characterised by a high degree of variability: a blunt edge of the orbital bone is predominantly found in men, while a sharp edge is found in both sexes, although it is more common in women.

The approximate age of the adults was determined using the degree of cranial suture closure, which is also not a completely reliable indicator of age due to variations, and the fact that the sutures are secondarily opened by heat during cremation. Only a histological analysis of the cremated bones of children and adults would allow a reliable determination of age: it could also positively identify the remains of animals (Hincak Daris, Filipec 2021).

12 KATALOG GROBOV IN NAJDB

12 CATALOGUE OF GRAVES AND FINDS

Katalog Battaglijevih izkopavanj leta 1926 ali 1927 je narejen po seznamu predmetov in kostnih ostankov, izdelanem leta 1961, ko je Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka gradivo predal Notranjskemu muzeju. To je tudi edini vir podatkov o teh grobovih in predmetih. Terenska dokumentacija, iz katere bi lahko črpali podatke o značilnosti pokopa, v celoti manjka. Osnovni način pokopa – žgan ali skeleten – smo opredelili po kostnih ostankih. Če je bila v žganem grobu le ena posoda – žara, smo pokop, sicer v redkih primerih, opredelili kot žarni. V primopredajnem seznamu je ponekod naveden podatek, kateri predmeti naj bi bili v grobu, a so ob predaji manjkali. Da se te informacije ne bi izgubile, je ob posameznem grobu dobesedno naveden zapis iz seznama predmetov leta 1961 (glej rubriko *Zapis v seznamu*). V pomoč je bil tudi katalog najdb, ki ga je pripravila Mehtilda Urleb za objavo, do katere pa ni prišlo. Vsa neujemanja in opažanja so navedena v komentarju.

Grobovi, ki jih je izkopal Battaglia, so označeni z rimskimi številkami, da ne bi prišlo do podvajanja oziroma zamenjave z grobovi, izkopanimi leta 1978, ki imajo enake številke. V katalogu navajamo grobove v naraščajočem vrstnem redu.

Podatke o izkopavanjih leta 1978 smo črpali iz terenskih dnevnikov Nade Osmuk in Mehtilde Urleb ter obsežne risarske dokumentacije. Oprli smo se tudi na delovno poročilo investitorju (KGP) o izvedenih zaščitnih izkopavanjih na pobočju nad kamnolomom in na neobjavljeni katalog Urlebove. Antropološko analizo žganih kosti¹ je leta 2023 opravila antropologinja Petra Leben-Seljak (Avgusta d. o. o.),² redke živalske kosti pa je istega leta opredelil Borut Toškan (Inštitut za arhe-

The catalogue presents the finds from the excavations that Battaglia conducted in 1926 or 1927, as well as those from the 1978 excavations by Mehtilda Urleb and Nada Osmuk. The former part of the catalogue is produced using the list of grave goods and bone remains compiled in 1961, when the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral in Rijeka handed the finds to the Notranjska Museum. This is also the only source of information on these graves and grave goods. The field records, which would have provided data on the burial rite, are entirely missing. The basic burial rite – cremation or inhumation – was hence identified from the data on the bone remains. A cremation was more specifically identified as an urn burial if it contained a single vessel with cremated remains; such burials are rare. The handover list in some cases states goods in a grave that were missing in the handover. To ensure these data are not lost, the entry for each grave gives the transcription from the 1961 list. We also used the catalogue of finds that Mehtilda Urleb prepared for publication, which never came to fruition. All discrepancies and observations are noted.

The graves excavated by Battaglia are marked with Roman numerals to avoid duplication or confusion with those excavated in 1978, which have the same numerals.

The data on the 1978 excavations were taken from the field diaries of Nada Osmuk and Mehtilda Urleb, as well as the extensive drawn documentation. We also drew on a working report on the rescue excavations conducted on the slope above the quarry and on Urleb's unpublished catalogue. Petra Leben-Seljak (Avgusta d. o. o.) performed the anthropological analysis of the human bone remains in 2023.¹ In the same year, Borut Toškan (Institute of Archaeology ZRC SAZU) identified the rare animal bones. Andrej Šemrov (National Museum of Slovenia) identified the single coin. The geological information is taken from the contribution by Stanka Šebela (Karst Research Institute ZRC SAZU).²

¹ Kostni ostanki iz grobov, izkopanih v letih 1926–1927 (28 grobov) in 1978 (42 grobov), so bili brez ustrezne dokumentacije predani verjetno konec osemdesetih let 20. stoletja v antropološko analizo Mariji Štefančič in Tatjani Tomazov-Ravnik na Oddelek za biologijo, Biotehniške fakultete, Univerze v Ljubljani. Vendar analiza ni bila izvedena, material pa je bil vrnjen Notranjskemu muzeju Postojna dne 3. 10. 2012 (Arhiv NMP. A/ *Trnova pri Ilirski Bistrici*).

² Glej poglavje 11 (Leben-Seljak, Antropološka analiza).

¹ See Chapter 11 ('Anthropological evidence' by Leben-Seljak).

² See Chapter 10 ('Geological situation' by Šebela).

ologijo ZRC SAZU). Novec je določil Andrej Šemrov (Narodni muzej Slovenije). Geološki podatki so povzeti iz prispevka Stanke Šebela (Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU).³

Številčenja sond in grobov z izkopavanj leta 1978 nismo spreminjali. Grobovi so bili oštevilčeni glede na čas odkritja in ne po sondah, v katerih so bili odkriti. Izkop je potekal sočasno v več sondah, zato oštevilčenje grobov ne sledi nujno prostorskemu principu, tu pa so predstavljeni po številčnem zaporedju. Na terenu so bili dokumentirani vsi grobovi, tudi tisti, ki so bili na območju sond izkopani že prej in zato ni bilo več mogoče jasno določiti grobnih jam. Velikost grobnih jam je povzeta po tlorisih grobov, globina je, če ni drugače navedeno, izmerjena po risbi profila groba, od vrha izkopa do dna grobne jame. Lega grobov je prikazana na generalnem načrtu.

Nekateri predmeti so bili razpršeni med grobovi in jih obravnavamo kot posamične najdbe.

Pri najdbah navajamo njihove osnovne značilnosti. Lončenina je prostoročne izdelave, izjeme so navedene v opisu. Z zvezdico označeni predmeti zaradi šibke izpovednosti niso bili inventarizirani in risarsko dokumentirani. Zabeležena količina žganine in žganih kosti v terenskih dnevnikih se z ohranjenim stanjem večkrat ne ujema.

Vsa pomembna opažanja ali razhajanja, ki smo jih zaznali v primarnih virih, so navedena v komentarjih. V opombah so podatki iz drugih virov, ki so pomembni za nadaljnjo analizo predmetov in grobišča, prav tako je v opombah zabeležen izostanek risarske dokumentacije.

Najdbe hrani Notranjski muzej Postojna (NMP). Predmeti so bili restavrirani v več konservatorsko restavratskih delavnicah.⁴ Avtorica fotografskih posnetkov grobov je Nada Osmuk.

Uporabljene okrajšave:

dl. – dolžina
 Inv. št. – inventarna številka
 neinv. – neinventariziran predmet
 odl. – odlomek/odlomki
 ohr. – ohranjen
 pr. – premer
 rekon. – rekonstruiran/rekonstrukcija
 š. – širina
 v. – višina
 vel. – velikost

The numbering of the trial trenches and graves from the 1978 excavations remained the same. The graves were numbered according to the time of discovery rather than the successive trial trenches. The excavation took place simultaneously in several trenches and the numbering of the graves does not follow a spatial principle; the graves are presented here in numerical order. The graves documented during excavation include those that had been unearthed in the areas of the trenches previously and their pits could no longer be clearly identified. The width and length of the grave pits are measured from the ground plans of the graves. Unless otherwise stated, the depth is measured from the section drawings, from the then ground to the bottom of the pit. The position of the graves is shown on the plan of the cemetery.

Some objects were also found scattered among the graves and are treated as stray finds.

The grave goods are described as to their basic features. The pottery is mostly hand-built, exceptions are specifically mentioned. The undiagnostic goods are marked with an asterisk and were not inventoried and drawn. The quantity of the cremated remains documented in the field diaries sometimes differs from the condition surviving today.

Any important observations or discrepancies noted in the primary sources are stated in commentaries. The footnotes contain the data from other sources relevant for further analyses of the goods and the cemetery; they also note the absence of drawn documentation.

The finds are kept in the Notranjska Museum Postojna (NMP). They were restored in several conservation-restoration workshops.³ The photographs of the graves are the work of Nada Osmuk.

Abbreviations:

dl. – length
 Inv. št. – inventory number
 neinv. – uninventoried item
 odl. – fragment(s)
 ohr. – surviving
 pr. – diameter
 rekon. – reconstructed/reconstruction
 š. – width
 v. – height
 vel. – size

³ Glej poglavje 10 (Šebela, Geološka zgradba).

⁴ Kovinski predmeti iz grobov 36, 41, 56, 76, 89, 95, 98, 100, 102, 116, 118 in 124 so bili konservirani v delavnici Pokrajinskega muzeja v Celju, iz groba 52 pa v delavnici Pokrajinskega muzeja v Kopru. Lončeno gradivo sta v delo sprejeli delavnici Janeza Gojkoviča na Spodnji Hajdini pri Ptuj in Mestni muzej Ljubljana. Konservatorske restavratske postopke na nekaterih slabo ohranjenih predmetih je v novejšem času izvedel Peter Križman iz Notranjskega muzeja Postojna.

³ The metal goods from Graves 36, 41, 56, 76, 89, 95, 98, 100, 102, 116, 118 and 124 were conserved in the workshop of the Celje Regional Museum, those from Grave 52 in the workshop of the Koper Regional Museum. The ceramic finds were treated in the workshops of Janez Gojkovič in Spodnja Hajdina near Ptuj and of the City Museum of Ljubljana. Peter Križman from the Notranjska Museum Postojna recently did conservation-restoration work on the items that were in poor condition.

IZKOPAVANJA LETA 1926/27

Grob II (t. 1A)

Zapis v seznamu: T. II = verjetno grob 2, nekaj fragmentov lončenine, sežganih kosti in bronaste zapestnice.

Opis: Žgani pokop.

Antropološka opredelitev: Kostnih ostankov ni bilo mogoče določiti.

Pridatki:

1. Lok bronaste fibule z delno ohranjeno zanko na enem koncu, na drugem je lok sploščen; dl. 9,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5890.
2. Bronasta zapestnica; pr. 7,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5891.
3. Odl. dna in ostenja posode iz drobnazrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena, znotraj so ohranjene sledi črnega premaza; rekon. pr. dna 14,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5892.

Grob VIII (t. 1C)

Zapis v seznamu: T. 8 = tomba 8, v vrečki nekaj fragmentov lončenine.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnazrnate gline; rdeče rjave barve; površina je grobo zglajena; rekon. pr. dna 16 cm. Inv. št. NMP A/III 5893.

Grob XI (t. 1B)

Zapis v seznamu: T. 11 = tomba 11, tri vrečke: v dveh samo nekaj fragmentov lončenine ter sežgane kosti, v tretji pa fragmenti večje žare in nekaj sežganih kosti. Na vrečki je bil napis "cocci, ossa, bronzi".

Opis: Žgani pokop.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, mlajši od 30 let.

Živalske kosti: Odl. žgane kosti, neopredeljivo (Indet. spec.), sesalec velikostnega razreda goveda/konja.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode na nogi iz drobnazrnate gline; rjavo sive barve; površina je zglajena, delno porozna; pr. dna 11,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5894.
2. Odl. dna in ostenja posode iz drobnazrnate gline; rjave barve; površina je zglajena, znotraj močno porozna; rekon. pr. dna 10,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5895/1.
3. Odl. dna posode iz drobnazrnate gline; rdeče rjave barve; površina je zunaj grobo zglajena; rekon. pr. dna 16 cm. Inv. št. NMP A/III 5895/2.
4. Odl. dna in ostenja posode iz drobnazrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj temnosive rjave barve; površina je zglajena; rekon. pr. dna 21 cm. Inv. št. NMP A/III 5895.

Komentar: Bronasti predmeti manjkajo.

Grob XII

Zapis v seznamu: T. 12 = verjetno tomba 12, v vrečki samo nekaj nežganih človeških kosti.

Opis: Skeletni pokop.

Komentar: Kostni ostanki niso ohranjeni.

Grob XV

Zapis v seznamu: T. 15 = tomba 15, na vrečki napis "cocci, ossa, bronzi in pezzi". Vendar v njej samo nekaj nežganih človeških kosti.

Opis: Skeletni pokop.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo moškemu, verjetno mlajšemu od 30 let.

Komentar: Vsi pridatki manjkajo.

Grob XXI

Zapis v seznamu: T. 21 = tomba 21, v vrečki nekaj fragmentov lončenine in sežganih kosti.

Opis: Žgani pokop.

Pridatki:

* Odl. ostenja posode iz drobnazrnate gline; rjave do svetlorjavo rdeče barve; površina je razpokana in porozna; vel. največjega 6,5 × 4,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5898.

Komentar: Kostni ostanki niso ohranjeni.

Grob XXII

Komentar: Tega groba ni v seznamu vrnjenega gradiva. V muzeju pa so pod to številko groba shranjene žgane kosti, ki pripadajo odrasli osebi, stari verjetno med 20–25 let.

Grob XXIII (t. 1D)

Zapis v seznamu: T. 23 = tomba 23, tri vrečke: v eni samo nežgane kosti, v dveh pa samo nekaj fragmentov lončenine.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. dna, ostenja in ustja posode iz drobnazrnate gline; rjave do rjavo rdeče barve; površina je močno razpokana in porozna, na notranji delno ohranjen črn premaz; vel. največjega 7 × 5,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5899.

Komentar: V inventarju groba so tudi žgane kosti odrasle osebe.

Grob XXIV (t. 2A)

Zapis v seznamu: T. 24 = tomba 24, dve vrečki: v eni fragmenti večje žare in pepel, v drugi pa samo nekaj črepinj.

Opis: Žarni pokop.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja lonca iz drobnazrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena, zunaj in znotraj premazana s črnim premazom; rekon. pr. dna 14 cm. Inv. št. NMP A/III 5900.

Komentar: Kostni ostanki niso ohranjeni.

Grob XXVI (t. 1E)

Zapis v seznamu: T. 26 = tomba 26, v vrečki fragmenti lončenine treh posod, sežgane kosti in črna prst.

Opis: Žgani pokop.

Pridatki:

1. Odl. ustja posode iz drobnorzrnate gline; zunaj svetlordeče barve; površina je zglajena; rekon. pr. ustja 15,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5902.
2. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzrnate gline; zunaj rjave, znotraj temnosive do črne barve; površina je zglajena, znotraj močno porozna; pr. dna 9,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5903.
3. Odl. dna, ostenja in ustja lonca iz drobnorzrnate gline; rjave barve; površina je zglajena, znotraj porozna in močno razpokana; rekon. pr. dna 10,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5901.

Komentar: Kostni ostanki niso ohranjeni.

Grob XXVIII (t. 2B)

Zapis v seznamu: T. 28 = tomba 28, v vrečki je več fragmentov večje žare.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja lonca iz drobnorzrnate gline; rdeče rjave do temnosive barve; površina je zglajena; rekon. pr. dna 18 cm. Inv. št. NMP A/III 5904.

Grob XXX (t. 2C)

Zapis v seznamu: T. 30 = tomba 30, v vrečki samo nekaj fragmentov lončenine.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena, delno porozna; pr. dna 10,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5905.

Grob XXXI (t. 2D)

Zapis v seznamu: T. 31 = tomba 31, v vrečki nekaj fragmentov lončenine in sežganih kosti.

Opis: Žgani pokop.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. ostenja in rob dna posode iz drobnorzrnate gline; zunaj svetlorjave, znotraj temnorjave barve; površina je zglajena; vel. 17,5 × 15,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5906.

Grob XXXII (t. 2E)

Zapis v seznamu: T. 32 = tomba 32, v vrečki je samo nekaj fragmentov lončenine, medtem ko je bil napis na njej "cocci e bronzi a pezzo".

Pridatki:

1. Odl. ostenja in ustja posode iz drobnorzrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena; vel. odl. ustja 5,8 × 4,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5907.

Komentar: Bronasti predmeti manjkajo.

Grob XXXIII (t. 3A)

Zapis v seznamu: T. 33 = tomba 33, v vrečki fragmenti lončenine dveh posod.

Pridatki:

1. Dno in odl. ostenja lonca iz drobnorzrnate gline; rjave barve; površina je zglajena, na obeh straneh prevlečena s črnim premazom; okras: na ramenu je imel verjetno štiri podkvaste aplikacije, ohranjena je ena; pr. dna 11,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5908.

2. Odl. ustja ali noge posode iz gline z redkimi primesmi, ki so s prostim očesom slabo vidne; rjave barve; zunanja površina je zglajena na sijaj, notranja je mestoma porozna; pr. ustja (noge) 11 cm. Inv. št. NMP A/III 5909.
3. Odl. dna, ostenja in ustja lonca iz drobnorzrnate gline; od temnosive do svetlosive barve; površina je zglajena, na notranji so vidni potegi glajenja. rekon. pr. dna 15. cm. Inv. št. NMP A/III 5910.

Komentar: Urlebova je zaradi drugačne lončarske gline in kvalitete pečenja podvomila, da bi bil lonec z Inv. št. A/III 5910 s tega najdišča.

Grob XXXIV (t. 3B)

Zapis v seznamu: T. 34 = tomba 34, v vrečki nekaj črepinj, sežganih kosti in sprasenega apnenca.

Opis: Žgani pokop

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja lonca iz drobnorzrnate gline z večjimi primesmi; rdeče rjave barve; površina je grobo zglajena; rekon. pr. dna 8,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5911.
2. Odl. ostenja in ustja posode iz drobnorzrnate gline; črne barve; površina je fino zglajena; rekon. pr. ustja 18,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5913.
3. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena; vel. 2,6 × 2,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5914.
4. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzrnate gline; zunaj rjave, znotraj rdeče rjave barve; površina je zglajena; pr. dna 9,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5912.

Grob XXXVI (t. 3C)

Zapis v seznamu: T. 36 = tomba 36, v vrečki samo nekaj črepinj.

Pridatki:

1. Odl. ustja in ostenja lonca iz drobnorzrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena; rekon. pr. ustja 18 cm. Inv. št. NMP A/III 5915.

Grob XLV (t. 3D)

Zapis v seznamu: T. 45 = tomba 45, v vrečki samo nekaj fragmentov lončenine.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzrnate gline; rdeče rjave barve; površina je zglajena, močno porozna; rekon. pr. dna 9 cm. Inv. št. NMP A/III 5917.

Grob XLVI (t. 3E)

Zapis v seznamu: T. 46 = tomba 46, v vrečki samo nekaj drobcev lončenine.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzrnate gline; zunaj svetlorjave, znotraj od temnorjave do temnosive barve; površina je zglajena, mestoma porozna; rekon. pr. dna 10,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5918.

* Odl. ostenja posode iz grobozrnate gline z redkimi primesmi; zunaj zelo svetlorjave, znotraj temnosive barve; površina je grobo zglajena; vel. 6,3 × 4,15 cm. Neinv. NMP.

Grob XLIX

Zapis v seznamu: T. 49 = tomba 49, v vrečki samo nekaj fragmentov lončenine.

Pridatki:

* Odl. ostenja posode iz drobnnozrnate gline; zunaj svetlorjave do rdeče rjave, znotraj rjave do temnosive barve; površina je zglajena, delno porozna in razpokana; vel. največjega 6,8 × 5,2 cm. Neinv. NMP.

Grob LIII (t. 4A)

Zapis v seznamu: T. 53 = tomba 53, v vrečki več fragmentov lončenine neke večje posode ter 2 fragmenta železne zapestnice.

Pridatki:

1. Odl. železne narebrenne zapestnice; vel. največjega 5,2 × 2,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5919.
2. Odl. dna, ostenja in ustja lonca iz drobnnozrnate gline; zunaj od rdeče rjave do temnorjave, znotraj od temnorjave do temnosive barve; površina je zglajena, zunanja delno porozna, zunaj in znotraj je delno ohranjen črn premaz; rekon. pr. dna 14,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5920.

Grob LIV

Zapis v seznamu: T. 54 = tomba 54, v vrečki fragmenti lončenine večje posode.

Komentar: Odlomki lončenine niso ohranjeni. V inventarju groba so žgane človeške in živalske kosti, ki niso navedene v seznamu. Človeške kosti pripadajo verjetno odrasli osebi. Med živalskimi kostmi je ožgan del desne golenice domačega prašiča (*Sus domesticus*).

Grob LV

Zapis v seznamu: T. 55 = tomba 55, v škatli več fragmentov lončenine različnih posod.

Komentar: Odlomki lončenine niso ohranjeni.

Grob LVIII

Zapis v seznamu: T. 58 = tomba 58, v vrečki samo nekaj sežganih kosti.

Opis: Žgani pokop.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki verjetno pripadajo odraslemu moškemu.

Grob LXII (t. 4B)

Zapis v seznamu: T. 62 = tomba 62, samo nekaj fragmentov lončenine in sežganih kosti.

Opis: Žgani pokop.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi ali mladostniku.

Pridatki:

1. Lonec iz drobnnozrnate gline, restavriran; zunaj svetlorjave rdeče, znotraj rjave do sive barve; površina je zglajena, zunaj in znotraj je ohranjena sled črnega premaza; okras: na ramenih ima štiri bradavičaste aplikacije; pr. dna 13,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5921.

Grob LXVIII (t. 5A)

Zapis v seznamu: T. 68 = tomba 68, dve vrečki: v eni samo nekaj človeških kosti, v drugi pa fragmenti lončenine. Bronasti fragmenti manjkajo, čeprav je bila na vrečki oznaka: "cocci e ossa, frammento bronzo".

Opis: Skeletni pokop.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo mlajši osebi (18–25 let).

Pridatki:

1. Odl. dna, ostenja in ustja lonca iz drobnnozrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena, notranja močno porozna s sledmi črnega premaza; okras: pod ustjem sta slabo ohranjeni rebri; rekon. pr. dna 12 cm. Inv. št. NMP A/III 5922.

Komentar: Bronasti predmeti so manjkali že ob primopredaji gradiva.

Grob LXXIII

Zapis v seznamu: T. 73 = verjetno tomba 73, v zavitku samo nekaj sežganih kosti.

Opis: Žgani pokop.

Komentar: Kostni ostanki niso ohranjeni.

Grob LXXIV (t. 5D)

Zapis v seznamu: T. 74 = verjetno od groba 74? V škatli je bilo samo nekaj fragmentov prazgodovinske in rimske lončenine. V posebnem zavitku pa je bila fragmentirana fibula očalarka ter zapestnica z listkom, ki je imel številko 74.

Pridatki:

1. Odl. bronaste očalaste fibule s ploščico; pr. svitka 5 cm. Inv. št. NMP A/III 5923.
2. Odl. bronaste zapestnice; pr. 4,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5924.
3. Odl. bronaste zapestnice; dl. največjih 2,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5925.

Komentar: Lončenina ni ohranjena.

Grob LXXVI (t. 4C)

Zapis v seznamu: T. 76 = tomba 76, v zavitku nekaj fragmentov lončenine in sežganih kosti.

Opis: Žgani pokop.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnnozrnate gline; rdeče rjave barve; površina je zglajena, močno porozna in razpokana; rekon. pr. dna 15,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5926.

Grob LXXVII (t. 4D)

Zapis v seznamu: T. 77 = tomba 77, bila dva zavitka: v obeh je bilo nekaj fragmentov lončenine z oznako 77.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnnozrnate gline; rjave rdeče barve; površina je zglajena, zunaj in znotraj sledi črnega premaza; rekon. pr. dna 11,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5927.

2. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzrnate gline; temnorjave do temnosive barve; površina je zglajena; rekon. pr. dna 9,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5928.

Grob LXXXII (t. 4E)

Zapis v seznamu: T. 82 = verjetno tomba 82, v zavitku samo nekaj fragmentov lončenine.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzrnate gline; rdeče rjave barve; površina je zglajena, zunaj in znotraj so sledi črnega premaza; rekon. pr. dna 12 cm. Inv. št. NMP A/III 5929.

Grob LXXXIII (t. 4F)

Zapis v seznamu: T. 83 = tomba 83, v škatli nekaj črepinj in sežganih kosti.

Opis: Žgani pokop.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzrnate gline; rjave barve; površina je zglajena, močno porozna, na notranji so ostanki črnega premaza; pr. dna 10 cm. Inv. št. NMP A/III 5930.

Komentar: Kostni ostanki niso ohranjeni.

Grob LXXXVI (t. 4G)

Zapis v seznamu: T. 86 = tomba 86, v škatli malo fragmentov lončenine in sežganih kosti.

Opis: Žgani pokop.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. ustja posode iz drobnorzrnate gline; svetlordeče rjave barve; površina je zglajena, delno porozna; vel. 5,2 × 2,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5932.
2. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzrnate gline; zunaj rjave, znotraj svetlorjave barve; površina je zglajena in porozna; rekon. pr. dna 12,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5931.

Grob XCI (t. 5B)

Zapis v seznamu: T. 91 = tomba 91, nekaj fragmentov lončenine.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzrnate gline; rdeče rjave barve; površina je zglajena, delno porozna, znotraj je sled črnega premaza; pr. dna 10,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5933.

Komentar: Kot primer z apnenčasto ploščo pokritega groba ga omeni Battaglia v objavi leta 1927.

Grob XCIII (t. 5C)

Zapis v seznamu: T. 93 = tomba 93, samo nekaj fragmentov lončenine.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzrnate gline; od svetlordeče do temnosive barve; površina je zglajena, delno porozna; rekon. pr. dna 10,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5934.

Grob XCIV

Zapis v seznamu: T. 94 = tomba 94, samo nekaj fragmentov lončenine in sprašenega apnenca.

Pridatki:

* Odl. ostenja posode iz drobnorzrnate gline; zelo svetlorjave barve; površina je zglajena in porozna; vel. največjega 4,2 × 4,1 cm. Neinv. NMP.

Komentar: V inventarju groba so žgane kosti, ki niso navedene v seznamu, pripadajo pa odrasli osebi, mlajši od 40 let.

Grob XCVII (t. 6A)

Zapis v seznamu: T. 97 = tomba 97, v škatli je bilo nekaj fragmentov lončenine, fragmentiran bronast gumb in sežgane kosti.

Opis: Žgani pokop.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki verjetno pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Bronast gumb, poškodovan; vel. 2,1 × 1,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5936.
2. Odl. železne zapestnice; dl. 5,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5937.
3. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzrnate gline; zunaj rjavo rdeče, znotraj rjave barve; površina je zglajena, delno porozna, na notranji strani je ohranjen črn premaz; pr. dna 10 cm. Inv. št. NMP A/III 5935.

Grob XCVIII

Zapis v seznamu: T. 98 = tomba 98, v vrečki nekaj živalskih kosti, fragmentov lončenine ter del mandibule-človeške. V njej bi moralo biti še "spillo di ferro" kot je označeno na vrečki, pa manjka.

Komentar: Železen zatič je manjkal že ob primopredaji, kostni ostanki niso ohranjeni.

Grob XCIX (t. 5E)

Zapis v seznamu: T. 99 = tomba 99, v zavitku nekaj fragmentov bronastih predmetov ter lončenine.

Pridatki:

1. Odl. bronaste očalaste fibule s ploščico; rekon. pr. svitka 5 cm. Inv. št. NMP A/III 5943.
2. Odl. uhana iz bronaste žice; dl. 5,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5941.
3. Trikotni votel obesek iz bronaste pločevine, poškodovan; dl. 2,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5940.
4. Odl. bronaste spiralne cevčice-saltaleoni; dl. 1,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5942.
5. Odl. bronaste pločevine; vel. največjega 7 × 4 cm. Inv. št. NMP A/III 5939.
6. Odl. dna, ostenja in ustja posode iz drobnorzrnate gline; od temnosivo do svetlorjave barve; površina je zglajena; rekon. pr. dna 10,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5938.

Komentar: V inventarju groba so nežgani kostni ostanki, ki niso navedeni v seznamu, pripadajo pa odraslemu moškemu, verjetno mlajšemu od 40 let..

Grob C (t. 6G)

Zapis v seznamu: T. 100 = tomba 100, v škatli nekaj nežganih človeških kosti ter fragmenti lončenine.

Opis: Skeletni pokop.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. železnega predmeta; dl. 3,3 cm. Inv. št. NMP A/III 6099.
Komentar: Železen predmet ni naveden v seznamu, lončenina ni ohranjena.

Grob CI

Zapis v seznamu: T. 101 = tomba 101, samo nekaj fragmentov lončenine in sežganih kosti.

Opis: Žgani pokop.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

- * Odl. ostenja posode iz drobnozrnate glin; rjave barve; površina je zglajena; vel. največjega 12,3 × 9,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5944.

Grob CII (t. 6B)

Zapis v seznamu: T. 102 = verjetno grob 102, samo nekaj fragmentov lončenine, sežganih kosti ter bronasta zapestnica.

Opis: Žgani pokop.

Pridatki:

1. Bronasta zapestnica, poškodovana; v pasovih vrezan okras v motivu prečnih črtic in smrekove vejice; pr. 7,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5945.
2. Bronasta zapestnica, poškodovana; v pasovih vrezan okras v motivu prečnih črtic in smrekove vejice; pr. 7 cm. Inv. št. NMP A/III 5946.

Komentar: Lončenina in kostni ostanki niso ohranjeni.

Grob CIII

Zapis v seznamu: T. 103 = tomba 104, samo nekaj sežganih kosti.

Opis: Žgani pokop.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Komentar: Grob je v seznamu naveden s številka 103 in 104. V katalogu ga predstavljamo s številko 103.

Grob CVII (t. 6C)

Zapis v seznamu: T. 107 = tomba 107, nekaj fragmentov lončenine, sežganih kosti in sprasenege apnenca.

Opis: Žgani pokop.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnozrnate glin; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je močno porozna; rekon. pr. dna 17 cm. Inv. št. NMP A/III 5947.

Grob CX

Zapis v seznamu: T. 110 = tomba 110, nekaj fragmentov lončenine in malo nežganih človeških kosti.

Opis: Skeletni pokop.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Komentar: Lončenina ni ohranjena.

Grob CXI (t. 6D)

Zapis v seznamu: T. 111 = tomba 111, samo nekaj črepinj in nežganih kosti.

Opis: Skeletni pokop.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. ustja in ostenja nizke velike sklede ali pladnja iz glin, primesi so drobne in velike, zelo redke; temnosive barve; površina je fino zglajena; rekon. pr. ustja 35 cm. Inv. št. NMP A/III 5948.
 2. Odl. ustja in ostenja skodele z ročajema iz glin z drobnimi in redkimi primesmi; zunaj in znotraj svetlorjave barve, sredica je temnosiva; površina je zglajena; rekon. pr. ustja 16,4 cm. Inv. št. NMP A/III 6100.
- * Odl. ostenje posode iz drobnozrnate glin; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena, zunanja porozna; vel. največjega 6,7 × 5,2 cm. Neinv. NMP.

Grob CXIII

Zapis v seznamu: T. 113 = tomba 113, samo nekaj črepinj.

Komentar: Lončenina ni ohranjena. V inventarju groba so nežgane kosti, ki niso navedene v seznamu in zato niso vključene v katalog.

Grob CXIV

Zapis v seznamu: T. 114 = tomba 114, samo nekaj nežganih človeških kosti.

Opis: Skeletni pokop.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli ženski.

Grob CXX

Zapis v seznamu: T. 120 = tomba 120, samo nekaj lončenine in sežganih kosti.

Opis: Žgani pokop.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki verjetno pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

- * Odl. ostenja posode iz drobnozrnate glin z redkimi primesmi; zunaj rjave, znotraj rdeče rjave barve; površina je močno porozna; vel. največjega 8 × 3,9 cm. Neinv. NMP.
- * Odl. ostenja posode iz drobnozrnate glin; zunaj rjavo rdeče, znotraj rjave barve; površina je zglajena, na enem odl. je sled črnega premaza; vel. največjega 5,5 × 4,8 cm. Neinv. NMP.

Grob CXXIV (t. 6E)

Zapis v seznamu: T. 124 = tomba 124, v vrečki samo nekaj fragmentov lončenine. Manjkajo pa ostanki fibule očalarke.

Pridatki:

1. Dno in odl. ostenja posode iz drobnozrnate glin; zunaj rjavo rdeče, znotraj rjave barve; površina je zglajena in porozna; pr. dna 13,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5950.

Komentar: Kovinski pridatek je manjkal že ob primum predaji.

Grob CXXV (t. 6F)

Zapis v seznamu: T. 125 = tomba 125, dve vrečki: v eni samo fragmenti lončenine in nekaj sežganih kosti, v drugi pa fragmenti človeške lobanje. Manjkajo pa fragmenti fibule.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno ženski.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnozrnate glin; rdeče rjave barve; površina je zglajena, delno porozna, na notranji je sled črnega premaza; okras: na ramenih ostenja sta ohranjeni dve prilepljeni rebri; rekon. pr. dna 12,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5951, 5951/1.

Komentar: Kovinski pridelek je manjkal že ob primopredaji.

Grob CXXVIII

Zapis v seznamu: T. 128 = tomba 128, dva zavitka, v obeh samo nekaj fragmentov lončenine, sežganih kosti in kamenčkov spršenega apnenca.

Opis: Žgani pokop.

Antropološka opredelitev: Kostnih ostankov ni bilo mogoče določiti.

Pridatki:

- * Odl. ostenja posode iz drobnozrnate glin; rdeče rjave do temnosive barve; površina je zglajena; vel. največjega 2,9 × 2,2 cm. Neinv. NMP.

Grob CXXX

Komentar: Tega groba ni v seznamu vrnjenega gradiva. V muzeju pa so pod to številko groba shranjene žgane kosti, ki pripadajo odrasli osebi.

Grob CXXXVI (t. 6H)

Zapis v seznamu: T. 136 = verjetno tomba 136, samo nekaj fragmentov lončenine.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnozrnate glin; svetlorjave do temnorjave barve; površina je zglajena, zunanja delno porozna, notranja je premazana s črnim premazom; rekon. pr. dna 14,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5955.
2. Odl. dna in ostenja posode iz drobnozrnate glin; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena, znotraj delno porozna s črnim premazom na dnu; rekon. pr. dna 15 cm. Inv. št. NMP A/III 5956.

Komentar: V inventarju groba so nežgane kosti, ki niso navedene v seznamu, pripadajo pa najmanj dvema skeletoma, mladi ženski in moškemu ter morda še eni ženski (glej poglavje 11).

Grob CXXXVII (t. 6I)

Zapis v seznamu: T. 137 = tomba 137, nekaj fragmentov bronaste fibule očalarke.

Pridatki:

1. Odl. bronaste očalaste fibule s ploščico; dl. igle 4,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5959.
2. Odl. bronastega predmeta (noge fibule?); dl. 1,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5958.

3. Odl. loka bronaste polmesečaste fibule; dl. 4,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5957.

Grob CXL (t. 7A)

Zapis v seznamu: T. 140 = tomba 140, nekaj fragmentov lončenine, sežganih kosti in ostankov železne zapestnice.

Opis: Žgani grob.

Pridatki:

1. Jagoda iz temnomodrega neprosojnega stekla s tremi vrezanimi očesci, ohranjena je sled belega polnila, poškodovana v ognju; pr. 1 cm. Inv. št. NMP A/III 5961.
2. Odl. železne narebrene zapestnice; š. 2,6 cm; Inv. št. NMP A/III 5960.
3. Odl. dna in ostenja posode iz drobnozrnate glin; zunaj svetlordeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena, delno porozna; rekon. pr. dna 11 cm. Inv. št. NMP A/III 5962.

Komentar: Kostni ostanki niso ohranjeni.

Grob CXLII

Zapis v seznamu: T. 142 = tomba 142, samo nekaj fragmentov lončenine in sežganih kosti.

Opis: Žgani pokop

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno mlajši od 30 let.

Komentar: Lončenina ni ohranjena.

Grob CXLVI (t. 7B)

Zapis v seznamu: T. 146 = verjetno tomba 146, nekaj živalskih kosti in fragmentov lončenine.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnozrnate glin; zunaj svetlorjave do svetlordeče, znotraj temnosive barve; površina je zglajena, na notranji je sled črnega premaza; rekon. pr. dna 15 cm. Inv. št. NMP A/III 5963.

Komentar: Kostni ostanki niso ohranjeni.

Grob CXLIX (t. 7C)

Zapis v seznamu: T. 149 = verjetno tomba 149, samo nekaj fragmentov lončenine.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnozrnate glin; rdeče rjave barve; površina je zglajena, delno porozna; pr. dna 11 cm. Inv. št. NMP A/III 5964.

Grob CL (t. 7E)

Zapis v seznamu: T. 150 = tomba 150, fragmenti fibule očalarke in igle.

Pridatki:

1. Bronasta igla z uvito glavico, poškodovana; dl. 6,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5965.
2. Odl. bronaste očalaste fibule; dl. osmice 5,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5970.
3. Noga bronaste polmesečaste fibule; dl. 2,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5969.
4. Bronasta igla, poškodovana; dl. 9,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5966.

5. Odl. loka železne ločne fibule; dl. 7,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5968.
6. Odl. uhana iz bronaste žice: pr. 5,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5967.

Grob CLXV (t. 7D)

Zapis v seznamu: T. 165 = tomba 165, več fragmentov lončenine različnih posod.

Pridatki:

1. Skleda iz drobno in grobozrnate gline; rjave barve; površina je glajena; pr. dna 11,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5972.

Grob CC A (t. 7F)

Zapis v seznamu: T. 200A ali 156, v vrečki več fragmentov lončenine.

Pridatki:

1. Odl. ostenja lonca iz drobnozrnate gline; zunaj rjavo rdeče, znotraj rjave barve; površina je zglijena, na notranji so sledi črnega premaza; okras: na ramenih je imel štiri bradavičaste aplikacije, ohranjena je ena; rekon. pr. vratu 17 cm. Inv. št. NMP A/III 5971.

Komentar: Grob je v seznamu naveden s številka 200A in 156. V katalogu ga predstavljamo s številko CC A.

Grob CCI A (t. 8A)

Zapis v seznamu: T. 201A = ?, v zavitku nekaj fragmentov lončenine in sežganih kosti.

Opis: Žgani pokop

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. dna, ostenja in ustja lonca iz drobnozrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglijena, zunanja delno premazana s črnim premazom; rekon. pr. ustja 30 cm. Inv. št. NMP A/III 5973, 5974.

* Odl. dna posode iz drobnozrnate gline; svetlorjave do svetlosive barve; površina je zglijena; vel. 4,3 × 3,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5975.

POSAMIČNE NAJDBE Z IZKOPAVANJ 1926–1927

Tabla 8B

- Odl. bronaste polmesečaste fibule s sprijetimi deli drugega nakita; izpostavljeni ognju; dl. 14 cm. Inv. št. NMP A/III 5976, 5978/1 (sl. 4.5: 1).
- Trikotni votel obesek iz bronaste pločevine z luknjico, v katero je vdet bronast obroček, na eni strani je okrašen s štirimi iztolčenimi buncicami, poškodovan in sprijet s polmesečasto fibulo (sl. 4.5: 1); dl. 4,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5978/2 (sl. 4.5: 4).
- Odl. železne enozankaste fibule, sprijet s polmesečasto fibulo; dl. 7,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5978/3 (sl. 4.5: 2).
- Odl. železne zapestnice, sprijet s polmesečasto fibulo; dl. 7,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5978/4. (sl. 4.5: 3)
- Noga in del zanke bronaste fibule, okrašena z nizom iztolčenih buncic in vrezi na zgornjem robu noge, poškodovana; v. 3 cm. Inv. št. NMP A/III 5977.

- Noga bronaste fibule; 4,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5980.
- Odl. bronaste igle; dl. 4,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5981.
- Odl. bronaste trakaste ploščice očalaste fibule; dl. 3,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5990.
- Odl. bronaste trakaste fibule z diskom, poškodovan; dl. 1,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5982.
- Odl. fibule iz bakrove zlitine, Almgren 67b1, 1. st.; dl. 2,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5979.
- Odl. večglave igle, ohranjena dva kroglasta svitka, poškodovana; jedro glavice in igla sta železni, prevleka glavice je bronasta; dl. 7,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5985.
- Odl. bronaste igle; rekon. dl. 8,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5984.
- Bronasti betičast obesek, poškodovan; dl. 2,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5983.
- Odl. kroglaste jagode iz svetlozelenega prosojnega stekla; pr. 1,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5986.
- Odl. jagode iz svetlozelenega prosojnega stekla, poškodovana v ognju; dl. 1,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5987.
- Odl. bronastih spiralnih cevčic – saltaleoni; dl. največjega 1,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5988.
- Odl. bronaste spiralno zavite žice; dl. 0,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5989.
- Pet bronastih gumbov z zanko; poškodovani; pr. glavice 1,3 do 1,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5997–6001.
- Odl. okrogle ploščice iz bronaste pločevine s koničastim izrastkom, ob njem je delno ohranjena luknjica; vel. 3,9 × 3,4 cm. Inv. št. NMP A/III 6004.
- Odl. bronastega gumba s profilirano stožčasto glavico in s trnom; vel. 3 × 2,1 cm. Inv. št. NMP A/III 6003.
- Odl. bronastega gumba z zanko; vel. 2,1 × 1,7 cm. Inv. št. NMP A/III 6002.
- Odl. bronaste zakovice; dl. 2 cm. Inv. št. NMP A/III 6011.
- Odl. bronastega okova z luknjico; dl. 1,3 cm. Inv. št. NMP A/III 6010.

Tabla 9

- Bronasta puščična ost z zareza na robu krilc, poškodovana; dl. 2,4 cm. Inv. št. NMP A/III 6005.
- Odl. bronastega paličastega predmeta, poškodovan v ognju; dl. 3,7 cm. Inv. št. NMP A/III 6009.
- Bronast surovec; dl. 2,9 cm. Inv. št. NMP A/III 6006.
- Odl. bronastih žic; dl. 3,5 do 5,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5994–5996.
- Odl. bronastih zapestnic; dl. 2,6 do 6,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5991–5993.
- Odl. bronaste pločevine, ohranjen del luknjice; vel. 2,5 × 2,5 cm. Inv. št. NMP A/III 6012.
- Odl. zapestnice iz bronaste pločevine; dl. največjega 4,9 cm. Inv. št. NMP A/III 6013.
- Odl. bronaste pločevine z izdelanim robom, del posode; vel. 5 × 3,5 cm. Inv. št. NMP A/III 6008.
- Odl. bronaste pločevine z izdelanim robom, ob njem so vidni poševni vrezi; del posode; vel. 7,8 × 4,8 cm. Inv. št. NMP A/III 6007.
- Odl. ustja lonca iz drobnozrnate gline; rdeče rjave barve; površina je zglijena, zunaj in znotraj sled črnega premaza; rekon. pr. ustja 21,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5897.
- Odl. ustja lonca iz drobnozrnate gline; svetlorjavo do rdečerjave barve; površina je zglijena, znotraj porozna; rekon. pr. ustja 30 cm. Inv. št. NMP A/III 5897/1.

12. Odl. ustja in ostenja lonca iz drobnnozrnate gline; rjavo rdeče do rjave barve; površina je zglajena, delno porozna; rekon. pr. ustja 15 cm. Inv. št. NMP A/III 5954.
13. Odl. dna in ostenja lonca iz drobnnozrnate gline; rjavo rdeče barve; površina je zglajena; pr. dna 11,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5916.

Tabla 10

1. Odl. ostenja posode iz grobozrnate gline, primesi so srednje goste; zunaj rjave, znotraj rdeče barve; površina je grobo zglajena, zunaj porozna, znotraj premazana s črnim premazom; okras: ohranjen je del podkvaste aplikacije; vel. največjega $5,3 \times 4,3$ cm. Inv. št. NMP A/III 5949/1.
2. Odl. dna in ostenja posode iz drobnnozrnate gline; od rdeče rjave do rjave barve; površina je zglajena, deloma porozna, na notranji je delno ohranjen črn premaz; rekon. pr. dna 12,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5949.
3. Odl. dna in ostenja posode iz grobozrnate gline, primesi so redke; temnorjave, mestoma rdeče rjave barve; površina je grobo zglajena, močno porozna; rekon. pr. dna 10,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5952.
4. Odl. dna in ostenja posode iz drobnnozrnate gline; od rdeče rjave do temnorjave barve; površina je zglajena in porozna, notranja je premazana s črnim premazom; pr. dna 11,6 cm. Inv. št. NMP A/III 6017.
5. Odl. dna in ostenja posode iz drobnnozrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj temnorjave barve; površina je zglajena, delno porozna in razpokana, notranja je premazana s črnim premazom; rekon. pr. dna 13 cm. Inv. št. NMP A/III 6016.
6. Odl. dna in ostenja posode iz drobnnozrnate gline; rdeče rjave do rjave barve; površina je zglajena; rekon. pr. dna 11,4 cm. Inv. št. NMP A/III 6018.
7. Odl. dna in ostenja posode iz drobnnozrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je delno grobo zglajena, mestoma porozna; rekon. pr. dna 11 cm. Inv. št. NMP A/III 5896.
8. Dno in odl. ostenja lonca iz drobnnozrnate gline; rdeče rjave barve; površina je zglajena, znotraj porozna in razpokana; pr. dna 14,6 cm. Inv. št. NMP A/III 6014.
9. Dno in odl. ostenja lonca iz drobnnozrnate gline; zunaj temnorjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena, znotraj delno porozna, zunaj so sledi črnega premaza; pr. dna 14,8 cm. Inv. št. NMP A/III 6015.
10. Dno in ostenje lonca iz drobnnozrnate gline; temnorjave barve; površina je zglajena, na zunanji so sledi črnega premaza; okras: na zgornjem delu ima delno ohranjeno aplikacijo v obliki dvojne podkve; pr. dna 12 cm, restavrirana. Inv. št. NMP A/III 6019.
- * Odl. ostenja in dna posode iz drobnnozrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj temnorjave barve; površina je zglajena; vel. $5,1 \times 3,3$ cm. Inv. št. NMP A/III 5953.

Sl. 12.1: Grob 1.

IZKOPAVANJA LETA 1978

Grob 1 (sl. 12.1; t. 11A)

Lega: v sondi I/3.

Opis: Grob je bil prekopan. Grobna jama je bila slabo vidna. Velika je bila $1 \times 0,90$ m, globina jame je nihala od 0,40 do 0,50 m. Vkopana je bila apnenčasto podlago in zapolnjena s temnejšo zemljo, pomešano s kamni, v njej so bile kosti, nad njo je bila plast travnate ruše. Slab meter od grobne jame so ležali ostanki plošče iz peščenjaka.

Antropološka opredelitev: Kostnih ostankov ni bilo mogoče določiti.

Grob 2 (sl. 12.2; t. 11B)

Lega: na SZ robu sonde I/4.

Opis: Grob je bil prekopan. Grobna jama je bila delno vkopana v apnenčasto podlago. Dno jame ni bilo izrazito. Severna stena je bila založena s kamnjem. Velika je bila $1 \times 0,80$ m, v globino je segala do 0,60 m. Zapolnjena je bila z zelo črno zemljo, pomešano z žganino. Na dnu jame je bila še nedotaknjena plast žganine z drobcami žganih kosti. V žganini na dnu jame je bil rimski novc. Nad grobom je bila plast travnate ruše. V bližini groba je bil del plošče iz peščenjaka.

Živalske kosti: Nežgane; odl. leve golenice domačega goveda (*Bos taurus* cf.; *tibia, diaphysis*), 2 odl. neopredeljiva (Indet. spec.).

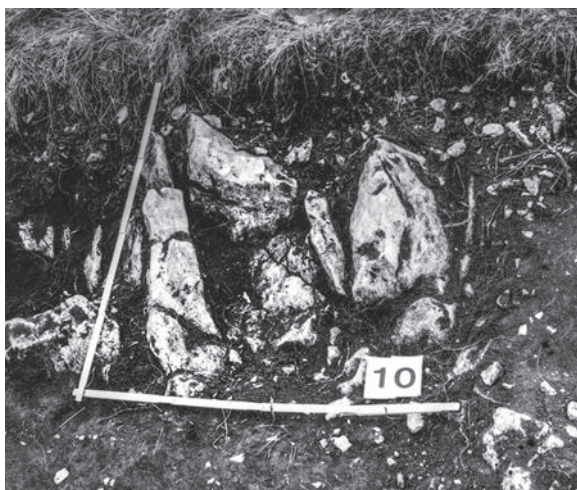
Pridatki:

1. Novc, Aurelianus (Divus Claudius II.), leto 270, Antoninianus, kovnica Roma, RIC 261K. Inv. št. NMP A/III 5608.

Komentar: povzeto po terenskem dnevniku Osmukove.

Sl. 12.2: Grob 2.

Sl. 12.3: Grob 10.

Grob 3 (t. 11C)

Lega: v sondi I/3.

Opis: Grob je bil prekopan. Grobna jama je bila dobro vidna, velika 1,40 × 1,80 m, globoka 0,50–0,60 m. Vkopana je bila v apnenčasto podlago in zasuta s temnejšo zemljo, pomešano s kamni. Žganine ni bilo zaznati. V jami naj bi bilo nekaj ostankov živalskih kosti. Na vrhu je bila plast travnate ruše. V okolici jame so bili ostanki plošče iz peščenjaka.

Komentar: Kostni so bile shranjene pod oznako sonde I/3.

Grob 4 (t. 11E)

Lega: na SZ delu sonde III.

Opis: Grob je bil prekopan. Podolgovata grobna jama je bila delno vkopana v apnenčasto podlago v dolžini 0,76 m in globoka 0,44 m. Zapolnjena je bila z rjavo zemljo, pomešano s kamenjem, nad njo je bila plast travnate ruše. V njej ni bilo žganine in ne kosti. Na dnu grobne jame je bil drobec lončenine. V zasipu je bilo več kosov peščenjaka.

Pridatki:

* Drobec lončenine, neohranjen.

Grob 5

Lega: na JV delu sonde III.

Opis: Grob je bilo mogoče zaznati že na površju, bil je prekopan. Grobna jama je bila nepravilnih oblik, velika do 1 × 0,80 m in globoka do 0,40 m. V zasipu so bili kosi peščenjaka. Žganine in kosti ni bilo.

Opombe: Grob ni bil dokumentiran v risbi.

Grob 6

Lega: na JV delu sonde III.

Opis: Grob je bil prekopan. Podolgovata grobna jama je bila velika 0,90 × 0,80 m in globoka 0,40–0,50 m. V njej ni bilo žganine in ne kosti.

Opombe: Grob ni bil dokumentiran v risbi.

Grob 7

Lega: na JV delu sonde III.

Opis: Grob je bil prekopan. Kvadratna grobna jama je bila velika 0,80 × 0,80 m in globoka 0,30 m. V njej ni bilo žganine in ne kosti.

Opombe: Grob ni bil dokumentiran v risbi.

Grob 8

Lega: na JV delu sonde I/4.

Opis: Grob je bil prekopan. Grobne jame ni bilo mogoče zamejiti. Žganine in predmetov ni bilo. O obstoju groba priča le v travnati ruši odkrita plošča iz peščenjaka.

Opombe: Grob ni bil dokumentiran v risbi.

Grob 9 (t. 11F)

Lega: na SZ delu sonde III.

Opis: Grob je bil prekopan. Prvotne oblike groba ni bilo mogoče določiti. Grobna jama je bila velika 0,90 × 0,60 m in globoka od 0,42 m do 0,50 m. Vkopana je bila v apnenčasto podlago in zapolnjena z rjavo zemljo pomešano s kamenjem. Jama je bila pokrita s ploščo iz peščenjaka. V njej ni bilo žganine in ne kosti. Nad njo je bila plast travnate ruše.

Komentar: Urlebova navaja, da je bila plošča po izkopu groba v preteklosti verjetno položena nazaj na izkopano jamo.

Grob 10 (sl. 12.3; t. 11D)

Lega: na SZ delu sonde III.

Opis: Grob je bil prekopan. Podolgovata grobna jama je bila velika 0,40 × 0,60 m in globoka 0,50 m. Vkopana je bila v apnenčasto podlago. Zapolnjena je bila z rjavo zemljo, pomešano s kamni, ki jo je prekrivala plast travnate ruše. V njej ni bilo žganine in ne kosti. Ob grobu je bilo odkritih nekaj kosov plošče iz peščenjaka.

Sl. 12.4: Grob 11.

Grob 11 (sl. 12.4; t. 11D)

Lega: na SZ delu sonde III.

Opis: Grob je bil prekopan. Neizrazita grobna jama je bila velika $0,50 \times 0,60$ m in globoka do 0,40 m. Pri dnu jame, ki je naravna vrzel med plastmi apnenčaste podlage, je ležal večji kos peščenjaka. V njej ni bilo žganine in ne kosti.

Grob 12 (t. 12A)

Lega: Sonda I/4.

Opis: Grob je bil prekopan. Grobna jama je bila slabo vidna, velika je bila $0,57 \times 0,60$ m in globoka do 0,46 m. Vkopana je bila v apnenčasto podlago in zapolnjena z rjavo zemljo, pomešano s kamenjem, nad katero je bila plast travnate ruše. Od grobne jame se je ohranil še venec kamnov iz dolomitiziranega apnenca. Tik pod rušo so ležali odlomki lončenine.

Živalske kosti: 2 odl. neopredeljiva (Indet. spec.).

Pridatki:

1. Odl. ustja in ostenja skodelice; lončenina tankih sten, izdelana na vretenu; barva svetlosiva, površina prašnata; okras izdelan v barbotinu, rastlinski; rimsko obdobje; vel. ustja $2,1 \times 1,4$ cm. Inv. št. NMP A/III 5609.

Grob 13 (sl. 12.5; t. 12B)

Lega: v sondi I/4.

Opis: Grob je bil prekopan. Od grobne jame je ostal le severni rob, ki je bil omejen z večjimi apnenčastimi kamni. Grobno jamo je bilo težko določiti, v profilu se je raztezala na dolžini 1,40 m, v globino je segala do 0,44 m. Delno je bila vkopana v apnenčasto podlago. Zapolnjena je bila z rjavo zemljo, pomešano s kamenjem. Žganine ni bilo. V zasipu groba je bil

Sl. 12.5: Grob 13.

odlomek lonca. V bližini jame je bil odkrit tudi odlomek ostenja lončenine tankih sten. Travnata ruša je bila nad grobom debela le 0,08 m.

Živalske kosti: Nežgane; spodnji levi zob (molar 2) ovce (*Ovis aries*), 10 odl. dolgih kosti neopredeljivih (Indet. spec.).

Pridatki:

1. Odl. ustja lonca; površina bledo rjava, prašnata; rekon. pr. ustja 13,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5610.
- * Odl. ostenja skodelice; lončenina tankih sten, izdelana na vretenu; svetlosive barve; površina je prašnata; brez okrasa; rimsko obdobje; vel. $2,2 \times 1,6$ cm. Neinv. NMP.

Grob 14 (sl. 12.6; t. 11G)

Lega: na SV delu sonde IV.

Opis: Grob je bil prekopan. Grobna jama ovalne oblike je bila velika $0,52 \times 0,67$ m. Kosi plošče iz peščenjaka so bili odvrženi na rob jame. Dna grobne jame ni bilo mogoče zanesljivo določiti, verjetno je segalo 0,40 m globoko do sterilne rumene ilovice. V jami je bil najden delček žgane kosti. Drobci prazgodovinske lončenine so ležali med kosi plošče, odlomek dna posode pa v bližini groba.

Živalske kosti: Ožgan odl. dolge kosti, neopredeljiv (Indet. spec.).

Pridatki:

- * Odl. dna in ostenja posode iz drobnnozrnate gline; svetlo do temnorjave barve; površina zglajena; znotraj in zunaj ohranjeni sledovi črnega premaza; največja vel. dna $3,8 \times 3,2$ cm in ostenja $5,4 \times 3,8$ cm. Inv. št. NMP A/III 5611.

Grob 15 (sl. 12.7; t. 12C)

Lega: na SV delu sonde IV.

Opis: Grob je bil prekopan. Grobna jama je bila slabo zaznavna. Vidno je bilo le dno jame 0,48 m pod

Sl. 12.6: Grob 14.

Sl. 12.7: Grob 15.

Sl. 12.8: Grobova 16 in 22.

površjem na sterilni rumeni ilovici, ki je kot tanka prevleka prekrivala apnenčasto osnovo. V prekopani rjavi zemlji s kamenjem, ki je zapolnila grobno jamo, veliko $0,80 \times 0,75$ m, so bili vidni večji kamni in kos peščenjaka. Prvi kot verjetna obloga jame in drugi kot pokrov groba. Na dnu jame so bili drobcji oglja in košček žgane kosti. V rjavi zemlji s kamenjem je bilo veliko koščkov ene ali dveh lončenih posod.

Živalske kosti: Ožgan odl. kosti, neopredeljiv (Indet. spec.).

Pridatki:

* Odl. ostenja posode iz drobnozrnate gline; rdečkastorjave do temnorjave barve; površina porozna; znotraj ohranjene sledi črnega premaza; vel. $3,6 \times 3,2$ cm. Neinv. NMP.

Komentar: Po terenskem dnevniku Urlebove naj bi bili v grobu v bližini kamnov bronasti predmeti, ki jih pozneje v neobjavljenem prispevku ne navaja. Tudi Osmukova jih v dnevniku ne omenja. Do pomote je verjetno prišlo pri dokumentiranju groba takoj po izkopu.

Grob 16 (sl. 12.8; t. 13A)

Leg: na JV delu sonde V.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil prekopan. Grobna jama ni bila jasno vidna. Po risbi ji lahko določimo velikost $0,37 \times 0,33$ m in globino 0,50 m. Do 0,20 m je bila vkopana v apnenčasto osnovo. Nad njo je bila plast zemlje s kamenjem in nad njo 0,10 m debela travnata ruša. Na žganino, pomešano s kamni na dnu groba je bila položena žara. V njej so bile kosti, pomešane z ogljem. Plošča iz peščenjaka je bila v bližino jame odvržena ob prekopu groba.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno moškemu, in morda otroku.

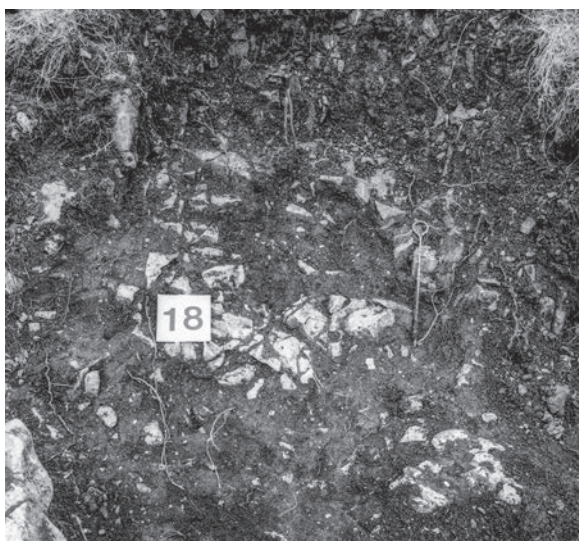
Živalske kosti: Nežgane; 1 odl. desnega in 2 odl. levih astragalov ovce (*Ovis aries*; *astragalus*), 1 odl. desnega astragala koze (*Capra hircus*; *astragalus*), 1 odl. levega astragala ovce ali koze (*Ovis / Capra*; *astragalus*), 8 prstnic prašiča (*Sus sp.*; *Phalanx* 1, 2).

Pridatki:

1. Odl. ostenja posode; zunanja površina in sredica sta porozni; rdeče do rjave barve; notranja površina je premazana s črnim premazom; največja vel. $3,1 \times 2,6$ cm. Neinv. NMP.
2. Odl. dna in ostenja posode iz drobnozrnate gline; rdeče do temnorjave barve; površina grobo zglajena; na notranji površini so ohranjeni sledovi črnega premaza; največja vel. dna $7,6 \times 5$ cm in ostenja $8,2 \times 5,3$ cm. Inv. št. NMP A/III 5613.
3. Odl. bronaste pločevine; vel. $1,6 \times 0,9$ cm. Inv. št. NMP A/III 5612.

Sl. 12.9: Grob 17.

Sl. 12.10: Grob 18.

Sl. 12.11: Grob 19.

Komentar: Grob 16 in 22 sta bila drug poleg drugega. Med njima je le 10 cm razdalje. Iz dnevnikov Urlebove in Osmukove je zaznati, da so morda predmeti iz grobov 16 in 22 med seboj pomešani. Urlebova v opisu groba 16 navaja železen predmet (fibulo?), v grobu 22 pa ne omenja kovinskih pridatkov. Osmukova pa v grobu 16 ne navaja kovinskih predmetov, temveč omenja odlomek bronastega predmeta v grobu 22.

Grob 17 (sl. 12.9; t. 13C)

Leg: na SZ delu sonde V.

Opis: Žgani pokop. Skoraj pravokotna grobna jama je bila velika $0,72 \times 0,76$ m in je segala $0,74$ m globoko. Vkopana je bila v apnenčasto podlago v vznožju terase. Stene so gradili večji in manjši apnenčasti bloki. Dno jame je bilo izravnano. Na dnu grobne jame je bilo malo žganih kosti in oglja, ki niso ohranjeni. Na žganini sta ležala odlomka lončenih posod. Nekoliko zamaknjeno je nad grobom, zapolnjenim s temnejšo zemljo in z žganino, ležala plošča iz peščenjaka (velika $0,40 \times 0,40$ m, deb. $0,15$ m). Nad njo je bila $0,36$ m debela plast rjave zemlje s kamenjem. Travnata ruša je bila debela le do $0,08$ m.

Pridatki:

1. Odl. ustja skodele iz drobnnozrnate gline; svetlorjave barve; površina grobo zglajena; rekon. ustja $15,8$ cm. Inv št. NMP A/III 5614.
2. Odl. ustja skodele iz drobnnozrnate gline; svetlorjave barve; površina zglajena; rekon. ustja $15,5$ cm. Inv. št. NMP A/III 5615.

Komentar: Urlebova v dnevniku navaja, da je bil grob v preteklosti prekopan. V nasprotju z Osmukovo ne omenja lončenih posod, od katerih je ostalo le nekaj drobcev.

Grob 18 (sl. 12.10; t. 12D)

Leg: na SZ delu sonde V.

Opis: Žgani pokop. Grob je bil poškodovan. Grobna jama je bila velika $0,50 \times 0,25$ m in globoka $0,19$ m. Vkopana je bila v plast zemlje s kamenjem. Na dnu jame so bile žgane kosti. Zapolnjena je bila s temno zemljo s kamenjem, v njej je bilo nekaj lončenih odlomkov. Nad njo je bila do $0,08$ m debela travnata ruša.

Pridatki:

- * Odl. ostenja posode iz drobnnozrnate gline; svetlo do temnorjave barve; površina je zglajena; vel. $2,8 \times 2$ cm. Neinv. NMP.

Grob 19 (sl. 12.11; t. 12E)

Leg: na SZ delu sonde V.

Opis: Žarni pokop. Kvadratna grobna jama je bila velika $0,50 \times 0,50$ m in globoka $0,62$ m. Vkopana je bila v apnenčasto podlago. Na izravnanim dnu je bila

Sl. 12.12: Grob 20.

žganina z žganimi kostmi, na njej pa ostanki žare z žganino. Kovinski predmeti so ležali v žganini na dnu groba. Oglje in drobci žganih kosti niso ohranjeni. Grob je bil pokrit s slabo ohranjeno ploščo iz peščenjaka, ki je bila odkrita vzhodno od groba. Nad grobno jamo sta bili 0,20 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,10 m debela travnata ruša.

Pridatki:

1. Odl. bronaste žice; dl. 2 cm. Inv. št. NMP A/III 5619.
2. Odl. bronaste zapestnice; dl. 3,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5618.
3. Odl. bronastega obročka; pr. 1,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5617.
4. Odl. bronaste zapestnice; dl. največjega 6,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5616.

* Odl. ostenja posode iz drobnorzate gline; rjave do rdeče rjave barve; zunaj in znotraj je površina porozna, razen odlomka, kjer je zglajena; vel. največjega 6,4 × 4,2 cm. Neinv. NMP.

Grob 20 (sl. 12.12; t. 14A)

Leg: na JV delu sonde VI.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Ovalna grobna jama je bila velika 0,26 × 0,32 m, globoka 0,31 m. Vkopana je bila v apnenčasto podlago, dno je bilo izravnano. Žganina z žganimi kostmi je bila na dnu žare. V bližini groba je bilo nekaj plošč iz peščenjaka s katerimi je bil grob pokrit.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo verjetno moškemu, mlajšemu od 40 let.

Pridatki:

1. Dno in odl. ostenja posode iz drobnorzate gline; rjave do rdeče rjave barve; zunanja in notranja površina sta porozni; odlomek ostenja je premazan s črnim premazom; pr. dna 11 cm. Inv. št. NMP A/III 5620.

Komentar: Urlebova v opisu groba navaja, da je bila jama vkopana v peščeni sloj drobečega kamenja. Osmukova pa navaja, da je bila vkopana v apnenčasto podlago.

Grob 21 (t. 14B)

Leg: na SZ dela sonde V.

Opis: Žgani pokop. Grob je bil poškodovan. Grobna jama je bila velika 0,35 × 0,28 m. Vkopana je bila v apnenčasto podlago. Na zahodni strani je bila zamejena z veliko apnenčasto skalo, na vzhodni pa je segala v ilovnato plast, ki je na tem mestu prekrivala podlago. Na dnu grobne jame je bila žganina z žganimi kostmi, med katerimi so ležali kovinski predmeti in odlomek lončenine.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Železna ločna enozankasta fibula; poškodovana; okras: na sredini razširjenega dela noge ima tri železne gumbke; dl. 10 cm. Inv. št. NMP A/III 5621 (sl. 6.1: a).
2. Železna ločna enozankasta fibula; poškodovana; dl. 8,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5622 (sl. 6.1: b).
3. Narebrena železna zapestnica; poškodovana; pr. 6,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5624.
4. Bronasta zapestnica; poškodovana; rekon. pr. 7,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5623.

* Odl. ostenja posode iz drobnorzate gline; rjave do rdeče rjave barve; površina je grobo zglajena; vel. največjega 3 × 2,3 cm. Neinv. NMP.

Komentar: Risba profila groba ni bila izdelana. Globina groba v dnevnikih ni navedena.

Opombe: glej Bavdek, Urleb 2014, 538–539.

Grob 22 (sl. 12.8; t. 13B)

Leg: na JV delu sonde V.

Opis: Žgani pokop. Grob je bil prekopan. Grobna jama je bila slabo zaznavna. Ocenjena velikost jame je bila 0,37 × 0,39 m, globina 0,27 m. Vkopana je bila v apnenčasto podlago. Na dnu jame je bila žganina z žganimi kostmi pomešana s kamni. Nanjo je bila položena lončena posoda, ki je močno deformirana. Velikost groba je bilo mogoče določiti prav po razpršenosti odlomkov poškodovane posode. Na žganini je ležal tudi kovinski predmet. Večja in več manjših plošč iz peščenjaka so ležale v sekundarni legi. Odkrite so bile v okolici groba, pod travnato rušo v plasti zemlje s kamenjem.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odraslemu moškemu.

Pridatki:

1. Odl. železne igle z uvito glavico; dl. 4,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5625.
2. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzate gline; rjave do temnorjave barve; zunanja in notranja površina porozni; znotraj ohranjene sledi črnega premaza; pr. dna 13,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5626.

Komentar: Odlomek železne igle z uvito glavico je morda iz groba 16 (glej tu komentar h grobu 16). Po ostankih lončenine sodeč je bil grob žarni.

Grob 23 (sl. 12.13; t. 14C)

Lega: na JV delu sonde VI, poleg groba 24.

Opis: Žgani pokop. Grob je bil prekopan. Ovalna grobna jama je bila velika 0,40 × 0,36 m, globoka 0,60 m. Vkopana je bila v apnenčasto podlago. Na dnu jame je bila žganina. Do vrha je bila zapolnjena s temno zemljo. Nad njo je bila do 0,20 m debela prekopana plast svetlorjave zemlje s kamenjem, ki jo je pokrivala 0,10 m debela travnata ruša.

Pridatki: -

Komentar: Osmukova navaja, da so bili na stenah groba sledovi žganine.

Med grobovoma 23 in 24 je bila le 0,10 m dvignjena naravna apnenčasta pregrada, nižja od vrha grobnih jam. Temna zemlja nad žganino in prekopana svetlorjava zemlja s kamenjem nad njo sta bili nad grobovoma enotni. Morda gre v tem primeru za istočasni dvojni pokop.

Grob 24 (sl. 12.13; t. 14C)

Lega: na JV delu sonde VI, poleg groba 23.

Opis: Žgani pokop. Kvadratna grobna jama je bila velika 0,41 × 0,36 m, globoka 0,64 m. Vkopana je bila v apnenčasto podlago. Od grobne jame 23 jo je delila naravna apnenčasta pregrada. Na dnu jame je bila žganina, v kateri so bile žgane kosti in železna igla. Jama je bila do vrha zapolnjena s temno zemljo. Nad njo je bila do 0,22 m debela prekopana plast svetlorjave zemlje s kamenjem, ki jo je pokrivala 0,10 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. železne igle; dl. 10,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5627.

Komentar: glej komentar h grobu 23.

Sl. 12.13: Grobova 23 in 24.

Grobovi 25, 26, 27

Lega: na SV robu grebena so bili vzhodno od sond IV, VI in VII ter zunaj njih odkriti grobovi 25, 26 in 27, ki so bili že prekopani in so bili z arheološkim izkopom preverjeni. Pred izkopom je bilo na površini zaznati dvignjeno rušo slabo zasute oziroma še vedno odprte grobne jame. Pokazalo se je, da gre za sveže prekopane grobne jame, od katerih so se ohranili le kosi pokravnih plošč iz peščenjaka, odkriti v bližini grobnih jam.

Komentar: Grobovi so opisani v terenskem dnevniku in označeni na načrtu grobišča. Risbe in fotografije grobov niso bile izdelane.

Grob 28 (sl. 12.14; t. 15A)

Lega: na JV delu sonde V.

Opis: Žarni pokop. Okrogla grobna jama je bila velika 0,39 × 0,37 m, globoka 0,67 m. Vkopana je bila v apnenčasto podlago. Dno je bilo izravnano. V grobno jamo je segala tudi sterilna ilovica, s katero je bilo izravnano dno polovice jame. Žara je bila pokrita s ploščo iz peščenjaka, veliko 0,25 × 0,25 m. Žganina z žganimi kostmi je bila v žari, pod žaro in ob njej. Nad grobom je bila 0,31 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in nad njo do 0,14 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno mlajši od 40 let.

Pridatki:

1. Dno in del ostenja lonca iz drobnozrnate gline; temno rjave do rdeče rjave barve; zunanja površina je grobo zglajena, na notranji so sledi črnega premaza; pr. dna 14 cm. Inv. št. NMP A/III 5628.

Sl. 12.14: Grob 28.

Grob 29 (sl. 12.15; t. 15B)

Lega: na JV delu sonde V.

Opis: Žarni pokop. Podolgovata grobna jama je bila velika 0,42 × 0,34 m, globoka 0,67 m. Vkopana je bila v apnenčasto podlago. Dno je bilo izravnano. Žara je bila položena na žganino z žganimi kostmi, ki je bila tudi v žari in ob njej. V žari so bili odlomki železne igle in posode. Pokrita je bila s ploščo iz peščenjaka, ob izkopu premaknjeno iz prvotne lege. Jamo je zapolnila temnorjava zemlja, ki je segala 0,06 m nad ploščo. Nad njo sta bili do 0,25 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,10 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo starejšemu otroku (10–14 let) ali mladostniku (do 18 let).

Pridatki:

1. Lonec, poškodovan; izdelan iz drobnozrnate gline; rdeče rjave barve; zunanja površina zglajena, notranja grobo zglajena; notranja in zgornja polovica zunanje površine imata ohranjen črn premaz; pr. dna 13 cm. Inv. št. NMP A/III 5630.
 2. Odl. železne igle; dl. 6,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5629.
- * Odl. ostenja posode iz grobozrnate gline; svetlorjave barve; zunanja in notranja površina sta porozni; vel. 3 × 2 cm. Neinv. NMP.

Sl. 12.15: Grob 29.

Grob 30 (sl. 12.16; t. 16)

Lega: sredi sonde V.

Opis: Žarni pokop. Ovalna grobna jama je bila velika 0,90 × 0,40 m, globoka do 0,72 m. V apnenčasto podlago je bila vkopana neenakomerno (od 0,08 m v Z in do 0,29 m v V delu jame). Južna stran jame je bila v rdeči ilovici. Dno jame ni bilo izdelano. Z naravno apnenčasto pregrado je bila prečno razdeljena na dva dela. Vzhodni del jame, vel. 0,40 × 0,30 m je bil zapolnjen z žganino brez žganih kosti. V zahodnem delu jame so bili slabo žgane kosti in pridatki (lonec, lončena situla, apulski krater in kovinski predmeti). Temna zemlja je zapolnila zahodni del jame in se kot 0,13 m debela plast razprostirala nad celotnim grobom. Nad njo sta bili 0,35 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,10 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Bronasta igla z uvito glavico, pod njo so na več delih plitvi vodoravni vrezi (verjetno nastali pri izdelavi); poškodovana; dl. 9,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5631.
2. Rozeta bronaste trortaste fibule; pr. rozete 1 cm. Inv. št. NMP A /III 5633.
3. Gumb noge bronaste fibule; pr. gumba 0,6 mm. Inv. št. NMP A/III 5634.
4. Bronast obroček; poškodovan; pr. 2,1 cm. Inv. št. NMP A / III 5632.
5. Odl. bronaste žice; dl. 3,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5635.
6. Kroglast krater na nogi z lijakastim ustjem in dvema vodoravnima ločnima ročajema; izdelan iz zelo fino zrnate gline; zunanja površina je zelo svetlo rjava (10 YR 8/4, po Munsell), notranja rdečerumena (7,5 YR 7/6, po Munsell), površina je prašnata; ohranjene skromne sledi bele barve; risba je rekonstrukcija; pr. noge 13 cm. Inv. št. NMP A/III 5637.

Sl. 12.16: Grob 30.

7. Situla s konično nogo, poškodovana; izdelana iz finozrnate gline; rdeče rjave barve; zunanja površina je zglajena, notranja je porozna; sledovi lončarskega vretena niso vidni; Okras: ohranjeno ostenje je razčlenjeno s štirimi vodoravnimi rebri, na ostenju rdeča in temnosiva barva ohranjeni v sledeh; risba je rekonstrukcija; pr. rekon. noge 11,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5638, 5639.
8. Dno in odl. ostenja lonca iz drobnnozrnate gline; temnorjave do rdeče rjave barve; površina je porozna; pr. dna 13 cm. Inv. št. NMP A/III 5640.

Opombe: glej Bavdek 2021, 281–282, t. 6.

Grob 31 (t. 15C)

Lega: na sredini sonde V.

Opis: Žgani pokop. Ovalna grobna jama je bila velika 0,25 × 0,15 m, globoka 0,40 m. Vkopana je bila v apnenčasto podlago in v 0,05 m debelo rdečo ilovico. Nad jamo je bila plast zemlje s kamenjem in do 0,05 m debela travnata ruša. Grobno jamo je zapolnjevala žganina z drobci oglja in žganimi kostmi, ki niso ohranjene. V žganini je bil odlomek bronastega obročka.

Pridatki:

1. Odl. uhana iz bronaste žice z delno ohranjeno luknjico na enem koncu; pr. 6 cm. Inv. št. NMP A/III 5641.

Komentar: V terenskih dnevnikih je navedeno, da so v žganini kosti in oglje. Ohranjenih je le nekaj koščkov oglja.

Grob 32 (t. 15D)

Lega: na sredini sonde V.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Ovalna grobna jama je velika 0,55 × 0,48 m, globoka 0,76 m. Vkopana je bila v apnenčasto podlago in rdečo ilovico nad njo. Dno grobne jame je bilo izravnano in zdi se, da so za izravnavo uporabili tudi ilovico. Verjetno je bil grob pokrit s ploščo iz peščenjaka, ki je bila najdena vzhodno od grobne jame. Žganina z žganimi kostmi je bila na dnu jame, v njej so ležali odlomki lončene posode. Rjava zemlja s kamni je zapolnila grobno jamo in je segala še vsaj 0,40 m nad grobom. Na vrhu je bila do 0,10 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostnih ostankov ni bilo mogoče določiti.

Živalske kosti: Ožgan odl. dolge kosti, neopredeljiv (Indet. spec.).

Pridatki:

- * Odl. ostenja posode iz grobozrnate gline; rdeče rjave do sivo črne barve; zunanja in notranja površini sta zglajeni; vel. 6,4 × 4,4 cm. Neinv. NMP.

Komentar: Osmukova v dnevniku navaja, da je bil v JV vogalu grobne jame večji kupček žganih kosti. Urlebova posebej ne navaja žganih kosti. Ohranjeni so trije fragmenti.

Sl. 12.17: Grob 33.

Grob 33 (sl. 12.17; t. 17A)

Lega: na SZ delu sonde V.

Opis: Žarni pokop. Po risbi profila je bila ovalna grobna jama dolga 1,15 m, globoka 0,65 m. Vkopana je bila v apnenčasto podlago. Dno jame je bilo izravnano z rdečo ilovico. Žara z žganino in žganimi kostmi je bila postavljena na dno jame in obložena s večjimi kamni. Ilovica med njimi je imela funkcijo veziva. Na žaro in deloma na kamnito oblogo je bila položena plošča iz peščenjaka. Ob eni strani žare je bilo malo žganine z drobci oglja in žganih kosti. Pokrov je v celoti segal v rjavo zemljo s kamenjem. Ta je bila še 0,10 m nad njim. Grob je bil prekrit z 0,10 m debelo travnato rušo.

Antropološka opredelitev: Kostnih ostankov ni bilo mogoče določiti.

Živalske kosti: Ožgan odl. dolge kosti, verjetno živalske, neopredeljiv (Indet. spec.).

Pridatki:

1. Lonec, poškodovan; izdelan iz drobnnozrnate gline; rjavo črno do rdeče rjave barve; zunanja in notranja površina zglajeni; okras: na ramenih ima ohranjeni dve podkvasti apliki; pr. dna 14 cm. Inv. št. NMP A/III 5642.

Grob 34 (t. 17B)

Lega: na SZ delu sonde V.

Opis: Žgani pokop. Ovalna grobna jama je bila velika 0,36 × 0,28 m. Vkllesana je bila v apnenčasto podlago in obložena s kamenjem. Pokrita je bila s ploščo iz peščenjaka. V jami je bilo malo žganine z žganimi kostmi, ki niso ohranjene.

Pridatki: -

Sl. 12.18: Grobova 35 in 36.

Grob 35 (sl. 12.18; t. 18A)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Podolgovata grobna jama je bila vkopana apnenčasto podlago. Velika je bila 0,53 × 0,25 m, globoka 0,45 m. Dno grobne jame ni bilo posebej izravnano. Globlji del je bil zapolnjen z žganino, na kateri je bila žara. Žganina je bila tudi v žari in okoli nje ter v višjem predelu jame. V žganini so bile redke žgane kosti, ki niso ohranjene. Nad grobno jamo sta bili 0,20 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,10 m debela travnata ruša.

Pridatki:

1. Dno in odl. ostenja posode iz drobnozrnate gline; temno-rjave barve; površina je grobo zglajena; pr. dna 14 cm. Inv. št. NMP A/III 5643.

Grob 36 (sl. 12.18; t. 18B)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,39 × 0,37 m, globoka 0,57 m. Na ravno dno in na njem temno zemljo je bila položena žara, napolnjena z žganino. Pri vrhu žare je bilo nekaj slabo žganih kosti, ki niso ohranjene. Kovinski pridatki so bili v žari. Nad

grobno jamo sta bili 0,25 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,10 m debela travnata ruša.

Pridatki:

1. Odl. bronaste žice; dl. 2,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5646.
2. Odl. bronaste igle z delno ohranjenim nazlebljenim ščitnikom, izdelanim iz rogovja jelena (*Cervus elaphus*) ali srnjaka (*Capreolus capreolus*); dl. 3,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5645.
3. Večglava igla s štirimi svitki in vmesnimi odebelitvami, poškodovana; jedro glavice in igla sta železni, prevleka glavice je bronasta; dl. 9 cm. Inv. št. NMP A/III 5647 (sl. 6.11: a).
4. Odl. železne igle z uvito glavico; dl. 3,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5648.
5. Bronasta igla z masivno strešasto glavico, pod njo so plitvi vodoravni vrezi (verjetno nastali pri izdelavi); poškodovana; dl. 10,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5644 (sl. 6.10).
6. Dno in del ostenja posode iz drobnozrnate gline; rdečerjava do temnorjava barva; površina je zglajena; pr. dna 14 cm. Inv. št. NMP A/III 5649.

Grob 37 (t. 18C)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,45 × 0,35 m. Dno grobne jame je segalo 0,63 m globoka pod rušo. Na poravnanim dnu jame je bila

žganina z žganimi kostmi. Na njo je bila postavljena žara. V njej so bili žganina in žgane kosti ter dva kovinska predmeta. Jama je bila zapolnjena s temnorjavo zemljo, nad njo sta bili 0,33 m debela plast rjave zemlje s kamni in do 0,12 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Živalske kosti: Odl. žganih kosti, neopredeljivi (Indet. spec.).

Pridatki:

1. Odl. bronaste igle; dl. 4,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5650.
2. Odl. železne narebrenne zapestnice; dl. 6,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5651.

* Odl. ostenja posode iz drobnorzrnate gline; rdečerjave do temnorjave barve; površina je grobo zglajena; vel. 2,2 × 1,5 cm. Neinv. NMP.

Komentar: Po Urlebovi je bil žgani pokop.

Grob 38 (t. 17C)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,25 × 0,20 m, globoka 0,55 m. Dno je bilo izravnano. Zapolnjena je bila s temno zemljo z žganino in drobci žganih kosti, ki niso ohranjene. Pokrita je bila s ploščo iz peščenjaka. Nad pokrovom je bila 0,14 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in nad njo 0,14 m debela travnata ruša.

Pridatki: -

Grob 39 (t. 18D)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Grobna jama je bila delno vkopana v apnenčasto podlago in delno v rjavo zemljo s kamni. Velika je bila 0,55 × 0,30 m, globoka 0,72 m. Dno jame je bilo izravnano ter prekrito z žganino in drobci žganih kosti, ki se niso ohranile. V žganini je bil najden bronast predmet. Grobna jama je bila zapolnjena s temnorjavo zemljo. Nad njo je bila masivna apnenčasta plošča. Nad ploščo je bila do 0,15 cm debela travnata ruša.

Pridatki:

1. Odl. bronaste žice; dl. 0,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5652.

Grob 40 (t. 20A)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Podolgovata grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,70 × 0,40 m. Največja globina jame je bila 0,56 m pod površjem. S poglobitvijo dela dna je bila razdeljena na dva prostora. Žganina, pomešana z žganimi kostmi in odlomki lončenine, je bila v globljem delu jame. Ostali del jame je bil zapolnjen s temno zemljo, pomešano z žganino. Grob je bil pokrit z apnenčasto ploščo. Nad ploščo je bila do 0,23 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in nad njo do 0,13 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Živalske kosti: Odl. žganih kosti, neopredeljivi (Indet. spec.).

Pridatki:

1. Odl. trakastega ročaja iz drobnorzrnate gline; temnorjave do črne barve; površina je grobo zglajena; dl. 4,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5653.

* Odl. dna posode iz drobnorzrnate gline; svetlosive barve; zunanja površina je grobo zglajena in porozna; vel. 5,2 × 4,6 cm. Neinv. NMP.

* Odl. ostenja posode iz drobnorzrnate gline; rjave do temnosive barve; površina je grobo zglajena; vel. največjega 3 × 2,3 cm. Neinv. NMP.

Grob 41 (sl. 12.19; t. 19)

Lega: na sredini sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago in v rjavo zemljo s kamni. Velika je bila 0,50 × 0,45 m, globoka 0,69 m. Dno je bilo izravnano. Jama je bila do vrha vkopa zapolnjena z žganino. Na njo je bila položena žara, ki je bila delno obložena s kamni. V žari so bili žganina z žganimi kostmi in bronasti predmeti (velika ločna fibula, gumb, saltaleoni, majhna ločna fibula). Pod žaro pa so bili bronasti gumb, odl. fibule očalarke, odl. pločevine in del zanke, dve stekleni jagodi ter tri železne zapestnice. Nad grobom sta bili 0,15 m debela plast rjave zemlje s kamni in 0,12 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Bronasta dvoankasta ločna fibula z votlim lokom, poškodovana; dl. loka 12,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5654 (sl. 6.4).
2. Jagoda iz temnomodrega neprosojnega stekla s tremi vrezanimi očesci, polnilo je izpadlo; pr. 1 cm. Inv. št. NMP A/III 5661 (sl. 6.15: c).
3. Jagoda iz temnomodrega neprosojnega stekla s tremi vrezanimi očesci, belo polnilo je delno ohranjeno; pr. 0,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5660 (sl. 6.15: b).
4. Odl. loka bronaste ločne fibule z ozko nogo; dl. 7,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5655.
5. Odl. bronaste žice; dl. 7,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5656.
6. Odl. noge bronaste fibule; vel. 1,9 × 1,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5662.
7. Bronast gumb, poškodovan; pr. 2,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5658.
8. Odl. bronastega profiliranega čepka z zanko; š. 1 cm. Inv. št. NMP A/III 5666.
9. Bronast gumb, poškodovan; pr. 2,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5657.
10. Odl. bronaste spiralne cevčice-saltaleoni; dl. največje 2,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5665.
11. Železna zapestnica, poškodovana; pr. 6,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5668.
12. Odl. bronaste očalaste fibule; dl. igle 6 cm. Inv. št. NMP A/III 5659.

Sl. 12.19: Grob 41.

Sl. 12.20: Grob 44.

13. Železna zapestnica, poškodovana; pr. 6,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5667.
14. Odl. železne narebrene zapestnice; rekon. pr. 7,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5663.
15. Odl. bronaste pločevine; vel. največjega 5 × 4,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5664.
16. Dno in odl. ostenja lonca iz drobnozrnate gline; sredica rdeče do rjave barve; površina je grobo zglajena; znotraj in zunaj ohranjeni sledovi črnega premaza; pr. dna 11 cm. Inv. št. NMP A/III 5669.
- Opombe:* glej Urleb 1980, 285–289, Sl. 1: 1–14; Bavdek, Urleb 2014, 539–541.

Grob 42 (t. 20B)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,40 × 0,33 m, globoka 0,68 m. Dno jame je bilo izravnano. Na dnu je bila žganina z drobci žganih kosti in lončenine. Grobno jamo je pokrivala plošča iz peščenjaka, ki je bila na obeh straneh podprta z manjšimi kamni. Nad njo sta bili do 0,07 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,10 m travnate ruše.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

* Odl. ostenja posode iz drobnozrnate gline; rjave do temnosive barve; površina je zglajena; vel. največjega 1,5 × 1,5 cm. Neinv. NMP.

Komentar: Grob meji z grobom 61.

Grob 43 (t. 20C)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Ovalna grobna jama je bila velika 0,28 × 0,16 m. Vrh gro-

ba je bil 0,20 m pod rušo. Na skalno dno je bila položena žara.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnozrnate gline; svetlo in temnorjave barve; površina je močno porozna; vel. 4,6 × 3,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5670.

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu.

Grob 44 (sl. 12.20; t. 20F)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,28 × 0,28 m, globoka 0,82 m. Na neravnem dnu je bila žganina z žganimi kostmi in pridatki. Jama je bila do vrha zapolnjena s temno zemljo. Grob sta prekrivali dve plošči iz peščenjaka. Nad grobom so bili v polkrogu zloženi kamni. Nad njimi sta bili do 0,25 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,12 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, morda ženski.

Pridatki:

1. Odl. ustja posode iz drobnozrnate gline; rjave do svetlorjave barve; površina je porozna; vel. 2,4 × 2 cm. Inv. št. NMP A/III 5673.
2. Odl. bronaste spiralne cevčice-saltaleoni; dl. 4 cm. Inv. št. NMP A/III 5671.
3. Odl. bronaste spiralne cevčice-saltaleoni; dl. 3,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5672.

Grob 45 (t. 21A)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,36 × 0,36 m,

globoka 0,73 m. Na dnu jame so bili žganina in odlomki lončenine. Jama je bila zapolnjena s temnejšo zemljo in pokrita s ploščo iz peščenjaka. Nad pokrovom je bila do 0,22 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in na vrhu 0,10 m travnata ruša.

Pridatki:

* Odl. ostenja posode iz drobnozrnate gline; zunaj rjave do sive, znotraj rdečerjave barve; površina je zglajena; vel. največjega 3,4 × 2,4 cm. Neinv. NMP.

Grob 46 (t. 20E)

Leg: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,28 × 0,24 m, globoka 0,68 m. Na neravnem dnu je bila žganina z ogljem, žganimi kostmi in odlomki lončene posode. Jama je bila zapolnjena s temno zemljo. Pokrov groba iz peščenjaka je bil v rjavi plasti s kamenjem le 0,20 m pod travnato rušo.

Antropološka opredelitev: Kostnih ostankov ni bilo mogoče določiti.

Pridatki:

* Odl. ostenja posode iz drobnozrnate gline; rjavo rdeče do temnosive barve; površina je zglajena, mestoma porozna; vel. največjega 2,1 × 1,9 cm. Neinv. NMP.

Grob 47 (t. 20D)

Leg: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,44 × 0,36 m, globoka 0,46 m. Na neravnem dnu je bila do 0,13 m debela plast temne zemlje, v njej je bil drobec lončenine. Jamo je zapolnila rjava zemlja s kamenjem, ki je segala še 0,08 m nad vkopom. Nad njo je bila do 0,13 m debela travnata ruša.

Pridatki:

* Odl. lončenine, neohranjen.

Grob 48 (t. 21B)

Leg: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,44 × 0,32 m, globoka do 0,51 m. Na neravnem dnu je bila debela plast žganine z žganimi kostmi in odlomki lončenine. Jamo je zapolnila temnejša zemlja. Nad njo je bil pokrov iz peščenjaka. Nad ploščo sta bili 0,06 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,12 m travnate ruše.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki verjetno pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

* Odl. ostenja posode iz drobnozrnate gline; svetlosive do črne barve; površina je grobo zglajena, delno porozna; vel. največjega 3,7 × 3,4 cm. Neinv. NMP.

Grob 49 (t. 21A)

Leg: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,36 × 0,36 m, globoka do 0,75 m. Jama je bila zapolnjena z žganino in pri vrhu s temno zemljo. V žganini so bili oglje, žgane kosti, ki niso ohranjene, in pridatki. Grobna jama je bila pokrita s ploščo iz peščenjaka. Nad njo sta bili do 0,18 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,12 m debela travnata ruša.

Pridatki:

1. Odl. železne igle; dl. 3,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5674.

* Odl. lončenine, neohranjeni.

Grob 50 (t. 21B)

Leg: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,32 × 0,12 m, globoka do 0,45 m. Zapolnjena je bila s temno zemljo. V njej je bil drobec žgane kosti, ki ni ohranjen. Grobna jama je bila pokrita z apnenčasto ploščo. Pokrov je segal v 0,09 m debelo plast rjave zemlje s kamni. Nad njim je bila 0,10 m debela travnata ruša.

Pridatki: -

Grob 51 (t. 21C)

Leg: na JV delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Grob je bil poškodovan. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago in v plast ilovice nad njo. Velika je bila 0,36 × 0,26 m, globoka do 0,82 m. Dno jame je bilo izravnano in prekrito z 0,04 m debelim nanosom ilovice. Do vrha vkopa je bila zapolnjena z žganino, v kateri so bili slabo žgane kosti in odlomki lončenine. Žganino je prekrivala temnejša zemlja. Na meji med njima je ležala železna igla. Grob so prekrivale 0,09 m debela plast ilovice, do 0,23 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,12 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, mlajši od 40 let.

Pridatki:

1. Železna igla z drobno glavico, poškodovana; dl. 11,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5675.

* Odl. ostenja posod iz drobnozrnate gline; svetlorjavo do temnosive barve; površina je grobo zglajena; vel. največjega 4 × 2,8 cm. Neinv. NMP.

Grob 52 (sl. 12.21; t. 22)

Leg: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago in v 0,11 m debelo plast ilovice nad njo. Velika je bila 0,64 × 0,52 m, globoka 0,75 m. Na neravnem dnu je bila žganina, na kateri je stala žara. Žganina je bila tudi okoli žare in v njej. V žari so bili kovinski pridatki. V žganini je bilo nekaj slabo žganih kosti, ki niso ohranjene. Žara je bila obložena s kamenjem. Grob sta prekrivali

0,21 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,10 m debela travnata ruša.

Pridatki:

1. Dno in ostenje lonca – žare iz drobnozrnate gline; zunaj rdeče do rjave, znotraj rjave barve; notranja površina je prevlečena s črnim premazom, zunanja je zglajena; pr. dna 12 cm. Inv. št. NMP A/III 5684.
2. Odl. bronaste ločne fibula z votlim lokom; pr. loka 1,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5676.
3. Odl. bronaste ločne fibule z votlim lokom. Na eni strani je zaključek loka razcepljen, vanj je vdeta bronasta ploščica pritrjena z železno zakovico; dl. 7,3 cm; Inv. št. NMP A/III 5677.
4. Odl. bronastega obeska; dl. daljšega odl. 2,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5680.
5. Gumb iz tanke bronaste pločevine; pr. 5,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5681.
6. Trikoten votel obesek iz bronaste pločevine z luknjico na vrhu, na eni strani je okrašen s tremi iztolčenimi bunčicami, poškodovan; v. 3,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5679 (sl. 6.13).
7. Odl. železne narebrene zapestnice; š. traku 2,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5683.
8. Železna narebrana zapestnica, poškodovana; š. traku 2,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5682.
9. Trikoten votel obesek iz bronaste pločevine z luknjico na vrhu, na eni strani je okrašen s tremi iztolčenimi bunčicami, poškodovan; v. 5 cm. Inv. št. NMP A/III 5678 (sl. 6.13).

Opombe: glej Bavdek 2021, 281, t. 4: 3–11.

Grob 53 (t. 21D)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Pravokotna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,44 × 0,32 m, globoka 0,79 m. Na neravnem dnu je bila plast žganine z žganimi kostmi in pridatki. Grobno jamo je zapolnila temna zemlja. Nad grobom je bila do 0,12 m debela plast ilovice in nad njo do 0,27 m debela plast rjave zemlje s kamenjem, ki jo je prekrivala do 0,11 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, mlajši od 30 let.

Pridatki:

1. Odl. bronaste očalaste fibule z osmico; pr. svitka 3,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5685, 5686.
 2. Bronast gumb, poškodovan; pr. 3,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5687.
 3. Odl. železnega noža; dl. 3,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5688.
- * Odl. ostenja posode iz drobnozrnate gline; rdeče do rjave barve; zunanja površina je zglajena; vel. največjega 3 × 2 cm. Inv. št. NMP A/III 5689.

Grob 54 (t. 21E)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Grobna jama je bila slabo zaznavna. Na površini, veliki 0,28 × 0,28 m, je bila črna zemlja z žganino. V njej so bile žgane kosti, ki niso ohranjene. Na žganini so bili ostanki žare.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnozrnate gline; rdeče do rjave barve; zunanja površina je grobo zglajena, notranja je porozna; pr. dna 14 cm. Inv. št. NMP A/III 5690.

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu.

Grob 55 (t. 21F)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žgani grob. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,20 × 0,16 m, od 0,45 do 0,50 m globoko pod travnato rušo. Jama je bila globoka 0,35 m. V jami je bila žganina (črna zemlja) s slabo žganimi kostmi in pridatki.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki verjetno pripadajo ženski, mlajši od 30 let.

Pridatki:

1. Odl. svitka in osmice velike bronaste očalaste fibule; dl. odl. osmice 4,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5691, 5692, 5694.
2. Odl. osmice male bronaste očalaste fibule; dl. 2,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5693.
3. Odl. ustja posode iz drobnozrnate gline; svetlorjave do črne barve; površina je zglajena; vel. 2,4 × 2,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5695.

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu.

Grob 56 (t. 23; 24A)

Lega: na sredini sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Grob je bil poškodovan. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,32 × 0,24 m, globoka 0,74 m. Na dnu jame je bila tanka plast ilovice, ki je dno izravnala. Nad njo je bila plast pepela. Jama je bila zapolnjena z žganino s slabo žganimi kostmi in ogljem. V njej so bili vsi pridatki. Nad jamo je bila 0,38 m debela plast rjave zemlje s kamenjem, pokrita z 0,11 m debelo travnato rušo.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. bronaste dvozankaste ločne fibule z votlim lokom; rekon. dl. loka 9,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5696.
2. Lok bronaste fibule z zarezo in luknjo na obeh koncih, v eni je ohranjena železna zakovica; okras: lok je razčlenjen z odebelitvami, na katerih so vtolčeni krožci s piko (očesca); dl. 11 cm; Inv. št. NMP A/III 5697 (sl. 6.3).
3. Bronasti žičnati obročki; pr. obročka kvadratnega preseka 0,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5714.
4. Odl. bronaste pravokotne ploščice/zatiča z luknjo v sredini; vel. 1 × 0,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5712.
5. Odl. bronaste jagode; vel. 0,7 × 0,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5703.
6. Odl. bronastih spiralnih cevčic – saltaleoni; dl. največjega 3,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5713.
7. Odl. okrogle plošče iz bronaste pločevine z zakovico v sredini; vel. 7,7 × 5 cm; Inv. št. NMP A/III 5698.

Sl. 12.21: Grobova 57 in 52.

8. Odl. diskastega votlega obeska iz bronaste pločevine; okras: na sredini ima iztolčeno bunčico; rekon. pr. 3,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5699 (sl. 6.14: a).
 9. Odl. diskastega votlega obeska iz bronaste pločevine; okras: na sredini ima iztolčeno bunčico; pr. 3,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5700 (sl. 6.14: c).
 10. Odl. koščenega predmeta, ožgana živalska kost, neopredeljena; dl. 2,4 cm. Inv. št. NMP A/III 6095.
 11. Bronasta zapestnica; pr. 7,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5704.
 12. Bronasta zapestnica; pr. 7,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5705.
 13. Odl. bronaste zapestnice; dl. največjega 9 cm. Inv. št. NMP A/III 5707.
 14. Odl. bronaste zapestnice; dl. največjega 6,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5708.
 15. Bronasta zapestnica, poškodovana; pr. 7,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5706.
 16. Odl. bronaste zapestnice; dl. največjega 3,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5711.
 17. Odl. bronaste zapestnice; dl. največjega 6,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5709.
 18. Odl. uhana iz bronaste žice; dl. največjega 4,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5701, 5702.
 19. Odl. bronaste zapestnice; dl. največjega 4,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5710.
 20. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzne gline; rjave do svetlorjave barve, sredica je temnosiva; površina je grobo zglajena; rekon. pr. dna 14 cm. Inv. št. NMP A/III 5715.
- * Odl. ostenja posode iz drobnorzne gline; zunaj svetlorjava, znotraj rdeče rjava; površina grobo zglajena in močno porozna, na notranji je ohranjen črn premaz; vel. največjega 4 × 3,4 cm. Neinv. NMP.

Grob 57 (sl. 12.21; t. 24A)

Lega: na sredini sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Grob je bil velik 0,44 × 0,44 m, globok 0,70 m. Na dnu je bila žganina in na njej žara, ki je bila obdana s temno zemljo in na eni strani z večjimi kamni. V žari so bile žgane kosti. Nad grobno jamo sta bili 0,36 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,10 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Živalske kosti: Leva golenica in mečnica krta (*Talpa europaea; tibia + fibula*).

Pridatki:

1. Lonec iz drobnorzne gline, poškodovan; zunaj temnorjave, znotraj rdeče rjave barve; površina je zglajena, notranja

površina je delno premazana s črnim premazom; pr. dna 13,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5716.

Grob 58 (t. 24B)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,36 × 0,33 m, globoka 0,64 m. Na dnu jame je bila žganina. Nanjo je bila postavljena žara, polna žganine, ki jo je delno tudi obdajala. Proti vrhu je bila grobna jama zapolnjena s temnejšo zemljo. Žgane kosti so bile v žari in ob njej. V žganini ob žari je bil tudi kovinski pridatek. Grob je bil verjetno pokrit s ploščo iz peščenjaka, ta je bila odkrita v dveh kosih blizu grobne jame. Nad grobom sta bili do 0,27 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,13 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. bronaste ploščice očalaste fibule; dl. 7,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5717.
2. Situla iz fino zrnate gline s konično nogo, ustje ni ohranjeno; rdeče rjave barve; zunanja in notranja površina sta zglajeni in porozni; sledovi lončarskega vretena niso vidni; okras: na ostenju je šest vodoravnih reber, temnosiva barva je najbolj ohranjena na spodnjem delu ostenja in nogi; pr. noge 9 cm. Inv. št. NMP A/III 5718 (sl. 6.17).

Opombe: glej Bavdek 2021, 281–282, t. 5: 7–8. V objavi je napačno navedeno, da grob zapolnjuje le žganina.

Grob 59 (t. 24C)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Grob je bil prekopan. V apnenčasti podlagi je bilo ohranjeno le neizrazito dno grobne jame. Žganina z redkimi drobcami žganih kosti, ki niso ohranjene, se je razprostirala na površini veliki 0,20 × 0,20 m.

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu.

Grob 60 (t. 24D)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Podolgovata grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,56 × 0,32 m. Do vrha je bila zapolnjena z žganino. Oglje, žgane kosti in pridatki so bili v žganini.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. bronaste pločevine; vel. 1,3 × 1,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5719.
2. Odl. ustja posode iz fino zrnate gline; temnosive barve; površina je zglajena; rekon. pr. ustja 12,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5720.

* Odl. ostenja posode iz drobnozrnate gline; zunaj sivo rjave, znotraj rdeče rjave barve; površina je zglajena, notranja je premazana s črnim premazom; vel. največjega 2,8 × 1,9 cm. Neinv. NMP.

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu.

Grob 61 (t. 20B)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,25 × 0,23 m, globoka 0,69 m. Na izravnanim dnu je bila plast žganine. Jamo je zapolnila temna zemlja. V grobu so bili le drobcami žganih kosti, ki niso ohranjeni. Grob je bil pokrit s ploščo iz peščenjaka. Plošča je bila na apnenčasti pregradi, ki je delila grob od sosednjega groba 42, podprta z večjim kamnom. Nad grobom je bila 0,15 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in nad njo 0,10 m debela travnata ruša.

Pridatki: -

Komentar: Grob meji z grobom 42.

Grob 62 (t. 25A)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,36 × 0,26 m, globoka 0,60 m. Dno je bilo izravnano. Jama je bila zapolnjena s temno zemljo in drobcami lončenine, ki niso ohranjeni. Grob sta prekrivali plošči iz peščenjaka, ki sta segali v plast rjave zemlje s kamenjem. Ob robu grobne jame so bili zloženi večji kamni. Nad pokrovom sta bili plasti 0,09 m rjave zemlje s kamenjem in 0,10 m travnate ruše.

Pridatki:

* Drobcami lončenine, neohranjeni.

Grob 63 (t. 25B)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,40 × 0,32 m, globoka 0,58 m. Na dnu je bila plast žganine, ki je do polovice zapolnila jamo. Nad njo je bila temna zemlja. V žganini ni bilo žganih kosti, le drobcami lončenine, ki niso ohranjeni. Grobno jamo je prekrivala apnenčasta plošča, ki je v celoti segala v plast rjave zemlje s kamenjem. Okoli pokrova so bili v polkrogu položeni večji apnenčasti kamni. Nad pokrovom je bila le še do 0,11 m debela travnata ruša.

Pridatki:

* Drobcami lončenine, neohranjeni.

Komentar: Kamne, zložene okoli pokrova, omenja le Urlebova.

Grob 64 (t. 25C)

Lega: na sredini sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Grob je bil poškodovan. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago in obložena z večjimi kamni. Velika je bila 0,36 × 0,36 m. Vkop je segal od 0,30 do 0,50 m globoko.

Dno je bilo na gladki površini nagnjene skale. Jama je bila v celoti zapolnjena s temno zemljo.

Pridatki: -

Komentar: Opis groba je povzet po Urlebovi.

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu.

Grob 65 (t. 25D)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Grob je bil poškodovan. Podolgovata grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago in obložena s kamenjem. Velika je bila 0,72 × 0,32 m, vkopana je bila 0,40 m globoko. Zapolnjena je bila z žganino s slabo žganimi kostmi in temno zemljo. Odlomki kovinskih predmetov in lončeni- ne so bili v žganini.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. bronaste šivanke; dl. 5,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5721.
2. Odl. železne igle; dl. 5 cm. Inv. št. NMP A/III 5722.
3. Odl. ustja posode iz drobnnozrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj svetlorjave do črne barve; površina je zglajena; vel. 4 × 2,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5722/1.

Komentar: Opis groba je v celoti povzet po Urlebovi.

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu.

Grob 66 (t. 25E)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Grob je bil poškodovan. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,36 × 0,32 m. Na skalnem dnu je bila žganina s slabo žganimi kostmi.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki: -

Komentar: Opis groba je v celoti povzet po Urlebovi.

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu.

Grob 67 (sl. 12.22, 12.23; t. 25F; 26A)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago in v rdečo ilovico. Velika je bila 0,50 × 0,50 m, globoka 0,87 m. Žara je bila postavljena na ilovnato dno. Ilovica je obdajala tudi spodnji del žare. Zgornji del pa je bil obložen s kamenjem. Žganina je bila okoli zgornjega dela žare in v njej. V žganini na dnu žare so bile žgane kosti in pridatki. Temna zemlja je bila v zgornjem delu žare in nad grobno jamo. Nad njo sta bili do 0,32 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,12 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo verjetno odrasli ženski.

Sl. 12.22: Grob 67.

Pridatki:

1. Odl. ustja posode iz drobnnozrnate gline; temnorjave barve; površina je dobro zglajena, mestoma do sijaja; zunaj in znotraj je ohranjen črn premaz v sledeh; rekon. pr. ustja 13,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5724.
2. Lonec iz drobnnozrnate gline, poškodovan; temnorjave do rdeče barve; površina je zglajena, na zunanji in notranji je ohranjen črn premaz v sledeh; pr. dna 17 cm. Inv. št. NMP A/III 5723.

* Bronasta odlomka, neohranjena.

Komentar: Bronasta odlomka sta omenjena v terenskih dnevnikih, Urlebova jih pozneje ob pripravi kataloga ne omenja več.

Grob 68 (sl. 12.23; t. 25F)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Ovalna grobna jama je bila delno vkopana v apnenčasto podlago, delno obložena s kamni. Velika je bila 0,64 × 0,44 m, globoka 0,68 m. Žara je bila postavljena na ilovnato dno. Žganina je bila okoli žare in v njej. Kovinska pridatka sta bila v žganini zunaj žare. Nad grobno jamo je bila 0,10 m debela plast temne zemlje. Prekrivali sta jo 0,33 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,08 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki verjetno pripadajo odrasli osebi. En fragment lobanjskega krova bi lahko bil otroški.

Pridatki:

1. Odl. bronaste polmesečaste fibule; lok je okrašen z nizom iztolčenih bunčic; pri zanki fibule je na lok z zakovico pritrjena ploščica, obe sta železni; š. loka 1,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5725.
2. Odl. bronaste pravokotne ploščice/zatiča z luknjo v sredini in čepkom na vrhu; vel. 1 × 0,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5726.
3. Dno in ostenje posode iz drobnnozrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je grobo zglajena in

Sl. 12.23: Grobovi 67, 68 in 69.

rahlo porozna, znotraj je prevlečena s črnim premazom; pr. dna 18 cm. Inv. št. NMP A/III 5727.

Opombe: Teržan 1990, 49–84, Sl. 4: 10–12.

Grob 69 (sl. 12.23, 12.24; t. 25F; 26B)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Okrogla grobna jama je bila velika $0,56 \times 0,56$ m, globoka 0,81 m. Vkopana je bila v apnenčasto podlago in v rdečo ilovico. Žara je bila postavljena na ilovico, ki jo je obdajala tudi v spodnjem delu. Zgornji del žare je bil v plasti z žganino in temno zemljo. Z žganino je bila zapolnjena tudi žara. V njej so bile slabo žgane kosti, ki niso ohranjene. Nad temno zemljo sta bili do 0,30 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,10 m debela travnata ruša.

Pridatki:

1. Lonec iz drobnozrnate gline; poškodovan; zunaj rjavo rdeče, znotraj svetlorjave barve; površina je zglajena, na zunanji površini je ohranjen črn premaz; okras: pod ustjem je imel nalepljenih šest majhnih bradavic, v celoti sta ohranjeni dve in ena delno; pr. dna 14 cm. Inv. št. NMP A/III 5728 (sl. 6.16).

Grob 70 (t. 27A)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Grob je bil poškodovan. Grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila $0,44 \times 0,32$ m. Zapolnjena je bila z žganino. Pri dnu jame so bile žgane kosti, ki niso ohranjene.

Sl. 12.24: Grob 69.

Odlomek očalaste fibule je bil na vrhu žganine, železen predmet v žganini.

Pridatki:

- * Odl. bronaste očalaste fibule, neohranjen.
- * Odl. železnega predmeta, neohranjen.

Komentar: Pridatka se omenjata v terenskih dnevnikih, Urlebova jih ne navaja v katalogu, pripravljenem za objavo.

Opombe: Tloris groba je iz generalnega načrta.

Grob 71 (t. 27D)

Lega: Na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Grob je bil poškodovan. Podolgovata grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,84 × 0,40 m. Zaradi poškodb globina grobne jame ni bila jasna. Pri dnu jame so bile žganina in žgane kosti, ki niso ohranjene. Svitek bronaste očalaste fibule in odlomek okrašene lončene posode sta bila v temnejši zemlji pri vrhu grobne jame.

Pridatki:

* Svitek bronaste očalaste fibule, neohranjen.

* Odl. lončene posode, neohranjen.

Komentar: Pridatka se omenjata v terenskih dnevnikih, Urlebova jih ne navaja v katalogu, pripravljenem za objavo.

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu.

Grob 72 (t. 27B)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,36 × 0,24 m. Napolnjena je bila s temno zemljo. Žganih kosti in pridatkov ni bilo.

Pridatki: -

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu.

Grob 73 (t. 27C)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Kvadratno grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,40 × 0,40 m. Na dnu je bila žganina z nekaj slabo žganimi kostmi, ki niso ohranjene. Žara je stala na žganini in je bila deloma obložena s kamni. Lega ostalih pridatkov ni znana. Grob je bil napolnjen s temno zemljo.

Pridatki:

1. Odl. bronaste igle; dl. 7,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5729.
2. Odl. železne igle; dl. 6,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5730.
3. Odl. lonca z noge iz zelo fino zrnate gline; svetlorjave barve; zunanja površina je fino zglačena z ohranjenim rdečim premazom v sledeh, notranja ima sledi lončarskega vretena; okras je izdelan z vtisnjenimi pikami (vbodi), na največjem obodu ostenja v motivu povezanih koncentričnih krogov in v eni liniji nanizani na robu noge; rekon. pr. ustja 15,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5731.

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu. V dnevnikih nista omenjena kovinska pridatka.

Grob 74 (t. 27E)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Grob je bil poškodovan. Podolgovata grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,52 × 0,32 m. V plitvi jami je bilo

Sl. 12.25: Grob 75.

malo žganine. V grobu ni bilo žganih kosti in ne pridatkov.

Pridatki: -

Komentar: Odlomki lončenine, odkriti pri vrhu groba, so iz groba 73.

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu.

Grob 75 (sl. 12.25; t. 27F)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago in v ilovnato plast, pomešana z večjimi kamni. Velika je bila 0,52 × 0,52 m, globoka 0,74 m. Na izravnanim dnu jame je bila tanka plast ilovice in nad njo žganina z malo žganimi kostmi. Žara je bila postavljena na žganino. Obdana je bila s temnejšo zemljo in ilovnato plastjo s kamni. Zapolnjena je bila z žganino s slabo žganimi kostmi. V žari je bila med kostmi večglava igla. V žganini pod žaro pa so bili odlomki železne ločne fibule, bronaste britve in odlomki bronaste pločevine. Grob je bil pokrit s ploščo iz peščenjaka, ki je zdrsnila v žaro. Nad grobno jamo je bila 0,25 m debela plast rjave zemlje s kamenjem, ki jo je pokrivala 0,10 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno ženski.

Pridatki:

1. Odl. železne ločne (verjetno dvoankaste) fibule. Na razširjenem delu noge ima prilepljen droben bronast gumbek; š. noge 1,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5737 (sl. 6.1: c).
2. Večglava igla, ohranjena dva kroglasta svitka in niz treh odebelitev med njima, poškodovana; jedro glavice in igla sta železni, prevleka glavice je bronasta; rekon. dl. 11,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5736.
3. Odl. bronaste polmesečne britve z bronasto zakovico; š. rezila 2,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5734.

Sl. 12.26: Grob 77.

4. Odl. bronaste pločevine; vel. $1,3 \times 1,2$ cm. Inv. št. NMP A/III 5735.
5. Dno in ostenje lonca iz drobnnozrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena in razpokana, notranja je prevlečena s črnim premazom, zunanja ima črn premaz, ohranjen v sledeh; pr. dna 13,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5738.

Grob 76 (t. 28A)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Grob je bil poškodovan. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago in v rdečo ilovico. Velika je bila $0,44 \times 0,36$ m, globoka do 0,61 m. Neravno dno je izravnala tanka plast ilovice. Jama je bila delno zapolnjena z žganino s slabo žganimi kostmi. Nad njo je bila plast temne zemlje. Odlomek loka polmesečaste fibule je bil zunaj grobne jame (poškodba groba), manjši del loka in igla iste fibule, očalast obesek in odl. železnega predmeta so bili v žganini na dnu grobne jame. Grob je bil prekrit z do 0,18 m debelo plastjo rjave zemlje s kamenjem in do 0,13 m debelo travnato rušo.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. železnega predmeta; dl. 3,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5741.
2. Bronast očalast obesek; dl. 3,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5740.
- 3a,b. Bronasta polmesečasta enozankasta fibula, poškodovana; š. loka 2,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5739 (sl. 6.5).

Komentar: Bronast obesek ni ohranjen.

Opombe: glej Teržan 1990, 49–84, Sl. 3: 6–8; Bavdek, Urleb 2014, 542.

Grob 77 (sl. 12.26; t. 28B)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago in v rdečo ilovnatoplast nad njo. Velika je bila $0,64 \times 0,56$ m, globoka 0,69 m.

Žara je bila postavljena na poravnano dno in na žganino, ki je obdajala žaro tudi v njenem spodnjem delu. V zgornjem delu je bila žara obložena z večjimi kamni in med njimi z ilovico. Tik ob žari je bila temna zemlja. Žara je bila do tretjine napolnjena z žganino, pepelom in žganimi kostmi, med katerimi je bila bronasta igla. Do vrha je bila zapolnjena z rjavo zemljo s kamenjem, ki je bila nad grobno jamo debela še do 0,18 m. Nad njo je bilo do 0,13 m travnate ruše.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. bronaste večglave igle; pr. glavice 0,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5742.
2. Lonec iz drobnnozrnate gline; poškodovan; rdeče rjave barve; površina je zglajena, na notranji in zunanji površini so sledi črnega premaza; okras: na prehodu iz vratu in trebuh je imel bradavičaste aplikacije, delno ohranjena je ena; pr. dna 17 cm. Inv. št. NMP A/III 5743.

Grob 78 (sl. 12.27; t. 28C)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago in rdečo ilovico nad njo. Velika je bila $0,48 \times 0,48$ m, globoka 0,56 m. Na dno je bila položena žara, ki je bila ob straneh tesno obložena s kamni in ilovico med njimi. Žganina z žganimi kostmi je bila v žari in ob njej. V žari je bil kovinski pridatek. Grob je prekrivala temna zemlja. Nad njo sta bili do 0,24 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,11 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. loka bronaste fibule, razčlenjen z odebelitvami, med njimi je ohranjen vtolčen krožec; dl. 3,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5744.
2. Dno in ostenje lonca iz drobnnozrnate gline; rdeče rjave barve; zunanja površina je zglajena, notranja je prevlečena s črnim premazom; pr. dna 15 cm. Inv. št. NMP A/III 5745.

Komentar: Grob je bil poleg groba 79. Oba je prekrivala enotna temna zemlja.

Grob 79 (sl. 12.27; t. 28C; 29A)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago in rdečo ilovico nad njo. Velika je bila $0,44 \times 0,36$ m, globoka 0,72 m. Na dno je bila postavljena žara. Žganina z žganimi kostmi je bila pod žaro in ob njej. Žara je bila zapolnjena z rjavo zemljo. Žganino in grob je prekrivala temna zemlja. Nad njo sta bili 0,25 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,11 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno mlajši od 40 let.

Sl. 12.27: Grobova 78 in 79.

Živalske kosti: Leva nartnica domačega prašiča (*Sus cf domesticus; metatarsus*) ter 1 odl. lobanjske kosti in 1 odl. neopredeljiv (Indet. spec.); oba ožgana.

Pridatki:

1. Dno in ostenje lonca iz drobnnozrnate gline; znotraj rjave barve; površina je grobo zglajena, zunanja je prevlečena s črnim premazom; pr. dna 15,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5746.

Komentar: Opis groba je v celoti povzet po Osmukovi. Grob je bil poleg groba 78. Oba je prekrivala enotna temna zemlja.

Grobova 80A in 80B (sl. 12.28; t. 29B)

Leg: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarna pokopa – starejši in mlajši.

Jama je bila vkopana v apnenčasto podlago in ilovico nad njo. Velika je bila 0,64 × 0,52 m, globoka 0,92 m. Glavnina grobne jame je bila zapolnjena z žganino in žganimi kostmi. Nad grobno jamo sta bili do 0,19 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,14 m debela travnata ruša.

Grob 80A – starejši pokop: Žara je bila postavljena na žganino z žganimi kostmi. Tudi v žari je bila verjetno žganina, ki se je razsula po jami, ker je žaro poškodoval mlajši pokop.

Grob 80B – mlajši pokop: Vkop je bil plitvejši (10–15 cm višje od dna) in pomaknjen vzhodno od starejšega pokopa. Z novim pokopom so del žare starejšega umaknili ob stene grobne jame. Na del stare žare so

postavili novo. V novi žari je bila temnejša zemlja in v njej kovinski ščitnik za iglo.

Ostali kovinski predmeti so bili pomešani v žganini na dnu grobne jame skupaj z lončenino starejšega pokopa. Pripadnosti teh predmetov, h kateremu pokopu sodijo, ni bilo mogoče določiti.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno mlajši od 40 let.

Živalske kosti: Žgane; 3 odl. neopredeljivi (Indet. spec.).

Pridatki grobov 80A in 80B skupaj:

1. Odl. noge in igle bronaste dvozankaste fibule; dl. noge 4,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5747.

2. Odl. dveh bronastih zank; pr. večjega 2,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5747/1.

3. Bronasti ščitnik igle, poškodovan; dl. 3,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5748.

4. Odl. bronaste zapestnice; dl. najdaljšega 6,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5750.

5. Odl. bronaste zapestnice; dl. najkrajšega 3 cm. Inv. št. NMP A/III 5749.

6. Odl. bronaste zapestnice; dl. 5,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5751.

7a. Odl. ustja in ostenja lonca iz drobnnozrnate gline; zunaj rdeče, znotraj rjave barve; površina je zglajena in premazana s črnim premazom; rekon. pr. ustja 17 cm. Inv. št. NMP A/III 5753.

Op.: dno (7b) ni ohranjeno.

8. Odl. dna, ostenja in ustja lonca iz drobnnozrnate gline; rjave do rdeče rjave barve; površina je zglajena, znotraj porozna, na zunanji so sledi črnega premaza; rekon. pr. dna 14,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5752.

Sl. 12.28: Grobova 80A in 80B.

Opombe: Antropološka analiza ne izkazuje dvojnega pokopa. Sklepamo, da za pravo sliko pokopanih oseb ni bilo na razpolago dovolj kostnega materiala.

Grob 81 (t. 30A)

Leg: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Slabo zaznavna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,34 × 0,30 m, globoka 0,44 m. Na dnu jame je bilo malo žganine in v njej odlomki žare. Ob žganini je bila temna zemlja. Jamo je zapolnila rjava zemlja s kamenjem, ki je segala še 0,17 m nad grobno jamo. Nad njo je bila 0,09 m debela plast travnate ruše.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

* Odl. ostenja posode iz drobnnozrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena, na zunanji in notranji površini so sledovi črnega premaza; vel. največjega 7,3 × 5,5 cm. Neinv. NMP.

* Odl. ostenja posode, primesi so redke; zunaj rjave, znotraj rdeče barve; površina je zglajena; vel. 1,5 × 2,3 cm. Neinv. NMP.

Komentar: Osmukova in Urlebova žganih kosti v grobu ne omenjata, so pa shranjene v inventarju groba.

Grob 82 (t. 30C)

Leg: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,43 × 0,42 m, globoka 0,54 m. Na dnu jame je bila temna zemlja in na njej žara, ki je

bila prav tako zapolnjena s temno zemljo. V žari so bile tudi žgane kosti, ki niso ohranjene. Žganina je obdajala žaro. Nad grobom sta bili do 0,31 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,09 m debela travnata ruša.

Pridatki:

1. Dno in ostenje posode iz drobnnozrnate gline; zunaj rjave do rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena, na zunanji in notranji površini so sledovi črnega premaza; pr. dna 15,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5754.

Komentar: Žgane kosti omenja le Osmukova, žganina je dokumentirana v risbi.

Grob 83 (t. 30B)

Leg: na JZ delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Okrogla grobna jama je bila plitvo vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,31 × 0,31 m, globoka 0,29 m. Na dnu jame je bila žganina z žganimi kostmi in žaro, ki se je ohranila le v odlomkih. Grob je bil verjetno pokrit s ploščo iz peščenjaka, ta je ob odkritju ležala v bližini grobne jame. Nad jamo sta bili 0,12 m debela plast rjave zemlja s kamenjem in do 0,10 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Lonec iz drobnnozrnate gline, poškodovan; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je grobo zglajena in porozna, na zunanji in notranji površini je ohranjen črn premaz v sledih; okras: na ramenih je imel štiri podkvaste aplikacije, ohranjeni sta dve; pr. dna 10,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5755.

Komentar: Opis groba je povzet po Osmukovi. V njem navaja, da bi bil lahko vzrok poškodb velike žare plošča iz peščenjaka.

Grob 84 (sl. 12.29; t. 30D)

Leg: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Grobna jama je bila vkopana v ilovico do apnenčaste podlage. Velika je bila 0,32 × 0,28 m, globoka 0,36 m. Na skalnem dnu je bila žganina in na njej žara, ki jo je obdajala temna zemlja. V žari, ki ni ohranjena, je bila žganina. V njej sta bila oba bronasta predmeta ter žgane kosti, tudi te niso ohranjene. Grob sta prekrivali 0,18 m debela plast rjave zemlje s kamni in do 0,09 m debela travnata ruša.

Pridatki:

1. Odl. bronaste pločevine s plitvimi vrezji; dl. 2,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5757.

2. Odl. bronaste očalaste fibule; pr. svitka 2,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5756.

* Odl. lončenine, neohranjeni.

Grob 85 (sl. 12.29; t. 30E)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago in v ilovico. Velika je bila 0,44 × 0,48 m, globoka 0,63 m. Na dno je bila položena žara. V spodnjem delu je bila obložena z ilovico, v zgornjem delu jame pa z večjimi kamni. Ob žari je bila nad ilovico temna zemlja in pri vrhu groba tudi žganina. Do polovice je žaro zapolnila žganina, v drugi polovici je bila temna zemlja. V grobu ni bilo žganih kosti in ne pridatkov. Nad grobno jamo je bila do 0,20 m debela plast rjave zemlje s kamni. Prekrivala jo je do 0,11 m debela travnata ruša.

Pridatki:

1. Lonec iz drobnozrnate gline, poškodovan; zunaj rdeče rjave, znotraj temnosive barve; površina je zglajena, na zunanji in notranji so sledovi črnega premaza; okras: na ramenih je imel štiri majhne bradavičaste aplikacije, ohranjena je ena; pr. dna 15,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5758.

Grob 86 (sl. 12.29; t. 31A)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,40 × 0,28 m in globoka 0,30 m. Do polovice je bila zapolnjena z žganino. V njej so bile žgane kosti in vsi pridatki.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno mlajši od 40 let.

Pridatki:

1. Odl. bronaste očalaste fibule; pr. svitka 4,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5759.
 2. Odl. osmice bronaste očalaste fibule; dl. 4,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5760.
 3. Odl. bronastega predmeta; poškodovan v ognju; dl. 1,2 cm. Neinv. NMP.
- * Odl. ostenja posode iz drobnozrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj temnosive barve; površina je grobo zglajena; vel. 2,5 × 1,5 cm. Neinv. NMP.
- * Odl. ostenja posode iz drobnozrnate gline; zunaj rjave, znotraj temnorjave barve; zunanja in notranja površina sta zglajeni; vel. 1,5 × 1,5 cm. Neinv. NMP.

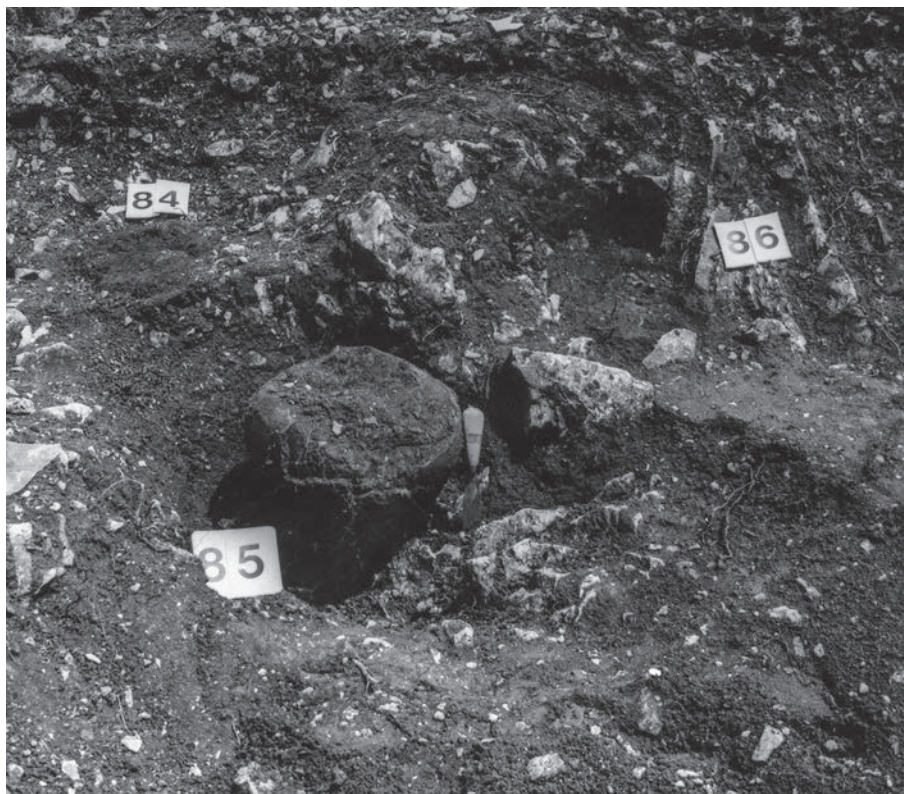
Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu.

Grob 87 (sl. 12.30; t. 31D)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago in proti vrhu obložena s kamni. Velika je bila 0,40 × 0,40 m, globoka 0,50 m. Na izravnano dno in na žganino je bila postavljena žara zapolnjena s temno zemljo. V žari so bile pri vrhu žgane kosti. Drobcji bronastega predmeta so bili v žganini pod žaro. Nad grobno jamo sta bili do 0,14 m debela plast rjave zemlje s kamni in do 0,09 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Sl. 12.29: Grobovi 84, 85 in 86.

Sl. 12.30: Grobova 87 in 88.

Pridatki:

1. Dno in ostenje lonca iz drobnozrnate gline; zunaj rjave, znotraj rdeče rjave barve; površina je zglajena, na zunanji in notranji površini so sledi črnega premaza; pr. dna 12 cm. Inv. št. NMP A/III 5761.

* Drobci bronastega predmeta, neohranjeni.

Grob 88 (sl. 12.30; t. 31E)

Leg: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,44 × 0,28 m, globoka 0,35 m. Na izravnanim dnu je bila žganina in na njej žara. Žganina s slabo žganimi kostmi je do vrha zapolnila grobno jamo in tudi žaro. Kovinski pridatki so bili pod žaro, lončenina v njej. Grobno jamo sta prekrivali do 0,15 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,09 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno mlajši od 30 let.

Pridatki:

1. Odl. bronaste zanke in igle fibule; dl. igle 2,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5765.
2. Odl. bronaste trakaste zapestnice; dl. najdaljšega 2,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5764.
3. Odl. bronastega ščitnika za iglo, v njem ostanek bronaste igle; dl. 1,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5766.
4. Bronasta zapestnica; pr. 7 cm. Inv. št. NMP A/III 5762.
5. Odl. bronaste zapestnice; rekon. pr. 7,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5763.

6. Dno, odl. ostenja in ustja posode na nogi – žare iz drobnozrnate gline; temnosive do črne barve; zunanja površina je grobo zglajena in rahlo porozna, notranja ima močno poškodovan vrhnji sloj; pr. noge 10 cm. Inv. št. NMP A/III 5767.

7. Odl. dna posode na nogi iz zelo drobnozrnate gline; rjavo sive barve; površina je močno porozna; rekon. pr. noge 11 cm. Inv. št. NMP A/III 5768.

Grob 89 (t. 32A)

Leg: na JV delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Ovalna grobna jama je bila 0,20 m globoko vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,48 × 0,40 m. V jami je bila do 0,15 m debela plast žganine s pepelom in slabo žganimi kostmi. V žganini so bili vsi pridatki. Grob je verjetno pokrivala plošča iz peščenjaka, ta je bila ob izkopu nedaleč stran od groba.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno mlajši od 40 let.

Pridatki:

1. Bronasta trortasta fibula; poškodovana; dl. 8,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5769.
2. Odl. bronaste očalaste fibule z bronasto ploščico; pr. svitka 4,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5770.
3. Uhan iz bronaste žice; poškodovan, na uhanu je sploščena kroglasta jagoda iz svetlozelenega neprosojnega stekla; pr. uhana 4,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5771 (sl. 6.12).
4. Uhan iz bronaste žice; poškodovan; pr. 4,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5772 (sl. 6.12).

5. Odl. zapestnice iz bronaste pločevine z bronasto zakovico spetima koncema; š. traku 2 cm. Inv. št. NMP A/III 5775.
6. Odl. zapestnice iz bronaste pločevine; dl. največjega 8,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5776.
7. Bronast obroček; pr. 1 cm. Inv. št. NMP A/III 5774.
8. Bronasta okrogla ploščica z luknjico v sredini; pr. 2,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5773.

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu. Glej Bavdek, Urleb 2014, 543–544; Bavdek 2018, 170, sl. 12. V objavi iz leta 2014 je napačno navedeno, da je grobna jama vkopana v plast kamnja pomešanega z zemljo.

Grob 90 (t. 31B)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Ovalna grobna jama je bila od 0,20 do 0,25 m vkopana v zdrobljeno apnenčasto podlago. Velika je bila 0,36 × 0,28 m. Na skalnem dnu je bila 0,10 m debela plast žganine s slabo žganimi kostmi, ki niso ohranjene. Jama je bila pokrita s ploščo iz peščenjaka.

Pridatki: -

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu.

Grob 91 (t. 31C)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Okrogla grobna jama je bila od 0,15 do 0,20 m vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,48 × 0,44 m. Na dnu jame je bilo malo žganine z žganimi kostmi, ki niso ohranjene. Vrh jame je bil 0,80 m pod površjem.

Pridatki: -

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu.

Grob 92 (t. 32B)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Okrogla grobna jama je bila delno vkopana v apnenčasto podlago in delno v rjavo zemljo s kamenjem. Velika je bila 0,16 × 0,16 m, globoka 0,61 m. Na ravno dno je bila postavljena žara. Med odlomki žare je bila žganina z drobci žganih kosti. Med žganino so bili kovinski pridatek in odl. lončenine. Vrh grobne jame je bil zaradi enotne plasti rjave zemlje s kamni zabrisan. Plast je bila debela vsaj 0,50 m. Nad njo je bila 0,08 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno mlajši od 30 let.

Pridatki:

1. Odl. železnega obroča; dl. večjega 4,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5777.
2. Dno in odl. ostenja lonca iz drobnoprznate gline; temno-rjave barve; zunanja površina je zglajena in razpokana, notranja močno porozna; pr. dna 9 cm. Inv. št. NMP A/III 5778.

Sl. 12.31: Grob 93.

* Odl. ostenja posode iz drobnoprznate gline; rdeče rjave do temnorjave barve; površina je grobo zglajena, porozna; vel. največjega 6,2 × 3,8 cm. Neinv. NMP.

* Odl. ostenja posode iz drobnoprznate gline; rdeče rjave do temno rjave barve; površina je zglajena, na zunanji je ohranjen črn premaz v sledih; vel. 3,7 × 2,7 cm. Neinv. NMP.

Komentar: Grobna jama je bila tik ob globlje vkopanem grobu 93. Dno jame je bilo na istem nivoju kot je bil vrh grobne jame 93. Pokop v grobu 92 ni poškodoval groba 93. Po Urlebovi naj bi bil grob 92 mlajši od groba 93. Podoben odnos zasledimo med grobovoma 109 in 115. Tudi zanju je Urlebova menila, da je med njima časovni zamik.

Grob 93 (sl. 12.31; t. 32B; 33A)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago, v zgornjem delu delno v ilovico. Velika je bila 0,40 × 0,36 m. Dno jame je bilo 0,95 m pod površjem. Na dnu je bila na temni zemlji žara. Žganina, z nekaj žganimi kostmi, ki niso ohranjene, je bila v žari in pri vrhu grobne jame. Kovinski pridatek je bil v žari med žganino. Nad grobom sta bili 0,50 m debela plast rjave zemlje s kamni in 0,08 m debela travnata ruša.

Pridatki:

1. Odl. loka bronaste fibule, na enem zaključku loka je ohranjen del luknjice; okras: po dolžini loka so bradavičaste izbokline; dl. 5 cm. Inv. št. NMP A/III 5779.
2. Lonc iz drobnoprznate gline; zunaj rjavo rdeče, znotraj rjave barve, sredica je rdeča; zunanja površina je fino zglajena, notranja zglajena; pr. dna 12 cm. Inv. št. NMP A/III 5780.

Komentar: Grobna jama je ob grobu 92. Glej komentar groba 92.

Grob 94 (t. 34A)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago in delno v rjavo zemljo s kamni. Velika je bila 0,24 × 0,24 m, globoka 0,59 m. Na dnu je bila žara obložena z žganino. Žganina z žganimi kostmi je bila tudi v žari. Jamo je zapolnila temna zemlja. Grob je bil pokrit s ploščo iz peščenjaka. Nad njo sta bili 0,24 m debela plast rjave zemlje s kamni in do 0,09 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo verjetno odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode na nogi iz fino-zrnate gline, primesi so redke, s prostim očesom slabo vidne; temnorjavo rdeče barve; površina je zglajena, delno porozna; pr. dna 9,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5781.

Grob 95 (t. 34C)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grobna jama je bila vkopana v plast rjave zemlje s kamenjem. Dno jame je bilo na apnenčasti podlagi. Velika je bila 0,44 × 0,40 m, globoka 0,46 m. Žara je bila postavljena na ravno dno jame, zapolnjene s temno zemljo. V zemlji so bile slabo žgane kosti. Kovinski pridatki so bili položeni ob žaro in pod ploščo iz peščenjaka, ki je pokrivala grob. Nad pokrovom je bila 0,15 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in nad njo 0,10 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli ženski, verjetno starejši od 30 let.

Pridatki:

1. Bronasta očalasta fibula; dl. 11,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5782.
2. Odl. zaokrožene plošče iz bronaste pločevine; vel. 7 × 4 cm; Inv. št. NMP A/III 5783.
3. Bronasti zatič, v zgornjem delu je ploščat in oglat z luknjico, v spodnjem delu ima kapico okroglega preseka, med obema deloma je bronasta podložka in pod njo ostanki bronaste pločevine; dl. 2,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5784.
4. Odl. dna, ostenja in ustja lonca iz drobnozrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je grobo zglajena, porozna; pr. dna 12,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5785.

Komentar: Urlebova navaja, da je bila grobna jama vkopana v apnenčasto podlago. Po risbi profila jame je bila vkopana v rjavo zemljo s kamenjem.

Opombe: Opis groba je sledil risbi.

Grob 96 (t. 34B)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,52 × 0,48 m, globoka 0,58 m. Žara je bila postavljena na temnejšo zemljo na dnu grobne jame. V jami so bile žgane kosti, ki niso ohranjene. Žara in odlomki še ene lončene posode so bili razpršeni po dnu grobne jame. Grob je prekrivala plošča iz

peščenjaka, ki je ob odkritju ležala v več kosih v rjavi zemlji s kamenjem nad grobno jamo. Rjava zemlja je segala še do 0,18 m nad ostanki pokrova, nad njo je bila 0,09 m debela travnata ruša.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja posode iz drobnozrnate gline; temnorjavo do rjavo rdeče barve; površina je grobo zglajena, porozna in razpokana; rekon. pr. dna 9 cm. Inv. št. NMP A/III 5787.
2. Odl. dna in ostenja posode – žare iz grobozrnate gline; temnorjave barve; površina je zglajena, notranja porozna; rekon. pr. dna 11 cm. Inv. št. NMP A/III 5786.

Komentar: Urlebova v dnevniku omenja ostanke bronca, ki niso ohranjeni.

Grob 97 (t. 33B)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,32 × 0,32 m, globoka 0,54 m. Z zgornjim delom je segala v plast rjave zemlje s kamenjem. Na dno jame je bila položena žara, napolnjena z žganimi kostmi. Nad žaro je bilo še 0,25 m rjave zemlje s kamenjem in 0,10 m travnate ruše.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

- * Odl. ostenja posode iz drobnozrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena, delno porozna in razpokana, na notranji so sledi črnega premaza; vel. največjega 8,7 × 6,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5788.

Grob 98 (t. 33C)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,28 × 0,28 m, globoka 0,52 m. Na dno je bila položena žara, napolnjena z žganino in žganimi kostmi. Kovinski pridelek je bil v žari. Okoli žare je bila rjava zemlja s kamenjem, ki je segala še 0,40 m nad grobno jamo. To je prekrivala do 0,11 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi ali mladostniku, lahko tudi starejšemu otroku.

Pridatki:

1. Bronasta igla z majhno vazasto glavico in poševno narebranim vratom; dl. 19 cm. Inv. št. NMP A/III 5790 (sl. 6.9).
2. Odl. dna in noge posode iz fino-zrnate gline z redkimi velikimi primesmi peska; barva rdečkasto rumena (YR 5, 6/6, po Munsell), sledovi lončarskega vretena so slabo vidni; površina je zglajena; rekon. pr. noge 13 cm. Inv. št. NMP A/III 5789, 5733.

Opombe: glej Bavdek 2021, 281, t. 4:1–2. Lončena posoda je po obdelavi predstavljena v novi risbi.

Grob 99 (t. 33D)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,32 × 0,28 m, globoka 0,28 m. Na ravno dno je bila položena žara. V žari so bile žgane kosti, okoli nje in nad njo pa temna zemlja. Pokrita je bila s ploščo iz peščenjaka, ki je segala v rjavo plast s kamenjem. Nad ploščo je bila le še 0,09 m debeta travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno mlajši od 40 let.

Pridatki:

1. Dno in odl. ostenja posode iz drobnozrnate gline; rjave do temnosive barve; površina je zglajena, na notranji strani rahlo porozna; pr. dna 11 cm. Inv. št. NMP A/III 5791.

Grob 100 (t. 35A)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,32 × 0,28 m, globoka 0,43 m. Žara je bila položena na ravno dno, tesno ob stene grobne jame. V žari so bile slabo žgane kosti, na njih je bila bronasta fibula. Kosti so bile raztresene tudi po grobni jami. Ostali kovinski pridatki so bili položeni pod žaro. Nad žaro sta bili 0,28 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,09 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Bronast obroček; pr. 3,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5793.
2. Odl. bronaste žice, pravokotno ukrivljene; pr. 0,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5794.
3. Bronasta čolničasta fibula iz tanke pločevine, igla s peresovino je bila na lok pritrjena z železno zakovico; dl. 11,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5792 (sl. 6.8).
4. Železna igla z uvito glavico; dl. 11,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5795.
5. Odl. dna in ostenja lonca iz drobnozrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena in porozna, na zunanji in notranji je ohranjen črn premaz v sledeh; okras: na ostenju je ohranjeno prilepljeno vodoravno plastično rebro; rekon. pr. dna 12 cm. Inv. št. NMP A/III 5796.

Opombe: glej Bavdek 2021, 281, t. 5: 1–6.

Grob 101 (t. 34D)

Lega: na JV delu sonde VII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Grobna jama je bila velika 0,40 × 0,32 m. V globino je segala od 0,10 do 0,15 m. Na dnu jame so bili ostanki žare, okoli nje pa temna zemlja. Pri dnu jame sta bila tudi bronasta pridatka.

Pridatki:

1. Odl. bronastega obročka; dl. 1,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5797.
2. Odl. bronaste žice; dl. 3,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5798.

3. Dno in odl. ostenja posode iz drobnozrnate gline; svetlorjave do črne barve; površina je zglajena, notranja porozna; pr. dna 12,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5799.

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu.

Grob 102 (t. 35B)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,48 × 0,40 m, globoka 0,60 m. Žara je bila postavljena na dno jame. Pod njo in okoli nje je bila rjava zemlja s kamenjem. V žari je bila žganina z žganimi kostmi in kovinskimi pridatki. Nad grobom sta bili do 0,42 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,10 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Bronasta ločna enozankasta fibula s tordiranim lokom, poškodovana; rekon. dl. 8,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5800 (sl. 6.2).
2. Okrogla ploščica iz bronaste pločevine z luknjico in udrtro sredino, okrašena s koncentričnim nizom iztolčenih bunčic; pr. 2,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5802.
3. Okrogla ploščica iz bronaste pločevine z luknjico in udrtro sredino, okrašena s koncentričnim nizom iztolčenih bunčic; pr. 2,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5803.
4. Bronasta okrogla ploščica z luknjico v sredini; pr. 2 cm. Inv. št. NMP A/III 5804.
5. Odl. zapestnice iz bronaste pločevine; dl. največjega 6,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5805.
6. Bronasta večglava igla s štirimi kroglastimi glavicami in drobnimi svitki med njimi; pr. glavice 0,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5801 (sl. 6.11: b).
7. Dno in odl. ostenja lonca iz drobnozrnate gline; rdeče rjave do rjave barve; površina je grobo zglajena, močno porozna; pr. dna 12 cm. Inv. št. NMP A/III 5806.

Opombe: glej Bavdek, Urleb 2014, 544–545. V objavi je napačno navedeno, da je bila pod žaro žganina.

Grob 103 (sl. 12.32; t. 34E)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Grobna jama je bila 56 cm globoka in delno vkopana v apnenčasto podlago in delno v rjavo zemljo s kamenjem. Žara je bila položena na izravnano apnenčasto dno. V žari je bila žganina z žganimi kostmi. Na kosteh je ležal bronast pridelek. Nad žaro sta bili še 0,38 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,10 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno mlajši od 40 let.

Pridatki:

1. Odl. bronaste igle; dl. 8,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5807.
2. Dno in odl. ostenja posode iz drobnozrnate gline; rjavo rdeče do temnorjave barve; površina je zglajena, zunanja je razpokana, notranja rahlo porozna, na zunanji

Sl. 12.32: Grobova 103 in 104.

in notranji so ohranjene sledi črnega premaza; pr. dna 12,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5808.

Grob 104 (sl. 12.32; t. 36A)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago in delno v rjavo plast s kamenjem. Velika je bila 0,32 × 0,28 m, globoka 0,68 m. Žara je bila postavljena na žganino, ta je prekrivala izravnano dno jame. Žganina je bila tudi okoli žare. Žgane kosti so bile v žganini pod žaro in v temni zemlji, ki je bila v žari. Nad grobno jamo sta bili še 0,36 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,09 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Dno in odl. ostenja posode iz drobnozrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena, zunaj razpokana, na notranji so sledi črnega premaza; pr. dna 13 cm. Inv. št. NMP A/III 5809.

Komentar: Osmukova navaja, da je bila žara obložena s kamni. Urlebova tega ne omenja in tudi risba tega ne izkazuje.

Grob 105 (t. 36B)

Lega: na sredini sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Grob je bil poškodovan. Grobna jama je bila skoraj pravokotno vkopana v apnenčasto podlago na jugovzhodnem delu, na severozahodnem pa obdana s kamni. Velika je bila 0,36 × 0,32 m. Dno jame je bilo 0,70 m pod površjem. Na eni strani se je vrh grobne jame začel tik pod rušo. Grob je zapolnjevala temna zemlja brez žganih kosti in oglja.

Pridatki:

1. Odl. trakastega ročaja iz drobnozrnate gline; svetlorjave barve; površina je zglajena, porozna; vel. 3,8 × 3 cm. Inv. št. NMP A/III 5810.
2. Odl. ustja posode iz drobnozrnate gline; svetlorjave barve; površina je zglajena, porozna; rekon. pr. 13 cm. Inv. št. NMP A/III 5811.

Komentar: Osmukova navaja, da je bila v grobu žganina. V terenskih dnevnikih ni navedeno, da bi bil grob delno obdan s kamni.

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu.

Sl. 12.33: Grob 108.

Grob 106 (t. 36C)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,40 × 0,36 m. Vrh grobne jame je bil obdan s kamni in ga je bilo mogoče videti 0,40 m pod površjem. Jama je segala 0,40 m globoko. Na dnu je bila plast žganine in v njej žgane kosti, kovinski pridatek ter drobci lončenine. Lončenina ni ohranjena od žganih kosti pa je ohranjen le en odlomek.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki verjetno pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Bronasta očalasta fibula, poškodovana; pr. svitka 4,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5812.

* Drobci lončenine, neohranjeni.

Opombe: Grob je bil dokumentiran le v generalnem načrtu. Glej Urleb 1980, 285–289, Sl. 1: 15.

Grob 107 (t. 36D)

Lega: na SZ delu sonde V.

Opis: Žgani pokop. Grobna jama je bila velika 0,40 × 0,38 m, globoka 0,65 m. Vkllesana je bila v kompaktno apnenčasto podlago. Pri vrhu je bila obložena s kamenjem. Prekrita je bila z apnenčasto ploščo. Ploščat kamen je bil položen na dno jame, na njem je bila žganina z drobci oglja, žganimi kostmi in odl. lončenine.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

- * Odl. ostenja posod iz drobnnozrnate gline; rdeče rjave barve; zunanja in notranja površina sta zglajeni; vel. največjega 4,2 × 3,4 cm. Neinv. NMP.

Komentar: Ploščat kamen na dnu groba omenja Urlebova.

Grob 108 (sl. 12.33; t. 36E)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,40 × 0,32 m, globoka 0,51 m. Na izravnem dnu je bila žara. V žari je bila na dnu plast žganine z žganimi kostmi in nad njo temna zemlja. V zgornjem delu jame je žaro prekrivala rjava zemlja s kamenjem. Ta je segala še 0,18 m nad grobno jamo. Nad njo je bila le še 0,07 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. dna, ostenja in ustja lonca iz drobnnozrnate gline; rdeče rjave barve; površina je zglajena, na zunanji in notranji je slabo ohranjen črn premaz; rekon. pr. dna 12 cm. Inv. št. NMP A/III 5813.

Grob 109 (sl. 12.34; t. 37A)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Okrogla grobna jama je bila deloma vkopana v apnenčasto podlago, deloma je bila obložena s kamni in rjavo zemljo. Velika je bila 0,44 × 0,44 m, globoka 0,64 m. Na izravnano dno je bila položena žara. V njej je bila žganina z žganimi kostmi in kovinskima pridatkoma. Okoli žare je bila temna zemlja. Grobna jama je bila pokrita s ploščo iz peščenjaka. Nad ploščo sta bili še 0,30 m debela plast rjave zemlje s kamni in 0,10 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Diskast votel obesek iz bronaste pločevine z luknjicama na robu, na sredini obeh ploskev ima po eno iztolčeno bunčico; pr. 3 cm. Inv. št. NMP A/III 5814 (sl. 6.14: c).
2. Železen obroč, poškodovan; pr. 3,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5815.
3. Dno, odl. ostenja in ustja lonca iz drobnnozrnate gline; rjave do rjavo rdeče barve; površina je zglajena, zunanja delno razpokana, notranja porozna; pr. dna 17 cm. Inv. št. NMP A/III 5816.

Komentar: Grobna jama je bila tik ob globlje vkopanim grobu 115. Dno jame je bilo na istem nivoju kot je bil vrh grobne jame groba 115. Pokop v grobu 109 ni poškodoval groba 115, ta je bil verjetno starejši. Podoben odnos zasledimo med grobovoma 92 in 93. Urlebova je zanju menila, da je med njima časovni zamik.

Grob 110 (sl. 12.34; t. 37C)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,36 × 0,32 m, globoka 0,72 m. Na enem koncu jame je bilo dno delno izravnano. Na temno zemljo na dnu jame je bila postavljena žara, ki je bila obdana s temno zemljo in kamni. Žganina z

Sl. 12.34: Groovi 109, 110, 111 in 112.

žganimi kostmi in kovinskimi pridatki je bila v žari. Nad grobom sta bili 0,33 m debela rjava plast s kamenjem in 0,08 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki so lahko od odrasle osebe, mladostnika ali starejšega otroka.

Pridatki:

1. Lok bronaste ločne fibule, poškodovan; na enem koncu ima ostanek zareze, na drugem ostanek luknjice; dl. 9,2 cm; Inv. št. NMP A/III 5817.
2. Odl. bronastega obročka; rekon. pr. 1,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5821.
3. Odl. bronaste žice, poškodovan v ognju; dl. 2,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5824.
4. Odl. bronaste spiralne cevčice – saltaleoni; dl. 1,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5822.
5. Odl. bronaste pločevine; vel. največjega 1,8 × 1,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5823.
6. Dno in odl. ostenja lonca iz drobnozrnate gline; rdeče rjave do temnorjave barve; površina je zglajena, zunanja razpokana in porozna, notranja rahlo porozna z ohranjenimi sledmi črnega premaza; pr. dna 12 cm. Inv. št. NMP A/III 5825.
7. Odl. uhana iz bronaste žice z luknjico na enem koncu in kaveljčkom na drugem; dl. največjega 3,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5819.
8. Odl. bronaste žice; dl. največjega 4,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5820.
9. Odl. uhana iz bronaste žice s kaveljčkom na enem koncu; dl. največjega 5,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5818.

Komentar: Urlebova navaja, da je bila žara obložena s kamni, Osmukova tega podatka ne omenja, prav tako niso kamni dokumentirani v risbi. Opis sledi Urlebovi. Grobna jama je ležala tik ob plitvejšem vkopanem grobu 111. Pokop v grobu 111 je močno poškodoval žaro v grobu 110.

Grob 111 (sl. 12.34; t. 38A)

Leg: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,36 × 0,36 m, globoka 0,55 m. Na izravnem dnu je bila žganina in na njej žara. Žganina je bila tudi v spodnjem delu žare. Žgane kosti so bile v žganini pod žaro in v njej. Jamo in žaro je zapolnila temna zemlja. Grobna jama je bila pokrita s ploščo iz peščenjaka. Nad njo sta bili 0,10 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,08 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, med 20–30 letom.

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja lonca iz drobnozrnate gline; rjavo rdeče barve; površina je zglajena in porozna, na notranji so sledovi črnega premaza; pr. dna 12 cm. Inv. št. NMP A/III 5826.

Opombe: Grob je bil tesno ob grobu 110 (glej komentar groba 110).

Grob 112 (sl. 12.34; t. 38B)

Leg: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Podolgovata grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,60 × 0,32 m, globoka 0,57 m. Na dnu jame je bila žganina z žganimi kostmi. Nad njo je bil ploščat kamen. Žganina s slabo žganimi kostmi je bila tudi nad kamnom in v žari. V temni zemlji, ki je zapolnila žaro, je bil kovinski pridatek. Vzhodni in južni rob grobne jame sta zamejevali apnenčasti skali, ki sta segali nad travnato rušo.

Nad grobno jamo sta bili 0,15 m debela plat rjave zemlje s kamenjem in 0,07 m debela travnata ruša.
Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, mlajši od 40 let.

Pridatki:

1. Odl. uhana iz bronaste žice; rekon. pr. 5,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5827.
2. Odl. dna in ostenja posode iz drobnozrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena, razpokana in porozna, na notranji so sledovi črnega premaza; rekon. pr. dna 12 cm. Inv. št. NMP A/III 5828.

Komentar: Osmukova meni, da so slabo oziroma nežgane kosti, ki so bile pod žaro živalske. Kostni ostanki tega ne potrjujejo. Glej opombi pri grobovih 111 in 112 v poglavju 11 (Leben-Seljak, Antropološka analiza).

Grob 113 (t. 38C)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,28 × 0,24 m, globoka 0,73 m. Na izravnem dnu je bila plast žganine z drobci žganih kosti, ki niso ohranjeni. Nad žganino je bila temnorjava zemlja in v njej kovinska pridatka. Grobna jama je bila pokrita s ploščo iz peščenjaka, ki je bila ob izkopu razlomljena. Nad ploščo sta bili še 0,39 m rjave zemlje s kamenjem in 0,12 m debela travnata ruša.

Pridatki:

1. Odl. bronaste žice; dl. 3,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5829.
2. Odl. železnega žičnatega predmeta; dl. 7,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5830.

Grob 114 (t. 38D)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,44 × 0,36 m, globoka 0,64 m. Na dnu je bila neizrazita plast žganine z drobci žganih kosti, ki niso ohranjeni. Do vrha jame je bila še temnorjava zemlja. Nad jamo pa sta bili do 0,26 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,14 m debela travnata ruša.

Pridatki: -

Komentar: V terenskih dnevnikih je pri opisu groba navedeno, da bi lahko bil prekopan.

Grob 115 (sl. 12.35; t. 37B)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago, zgornji del vkopa je segel v rjavo zemljo s kamenjem. Jama je bila velika 0,40 × 0,40 m, globoka 0,91 m. Na dno jame je bila položena žara, ki je bila dobro založena s kamenjem in temno zemljo. Žara je bila skoraj do vrha napolnjena z žganino, v kateri so bile žgane kosti in pridatka. Nad žaro sta bili še 0,50 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,10 m debela travnata ruša.

Sl 12.35: Grob 115.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Jagoda iz temnomodrega neprosojnega stekla s tremi vrezanimi očesci, ohranjena je sled belega polnila, poškodovana; pr. 0,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5831.
2. Odl. bronastega obročka; pr. 1,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5832.
3. Dno in odl. ostenja ter ustja lonca iz drobnozrnate gline; zunaj od rdeče bež do sive, znotraj svetlorjave barve; površina je zglajena, mestoma razpokana in porozna; na ramenu ima ostanke aplikacije (ročaja ali držaja); pr. dna 9,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5833.

Komentar: Iz muzejske dokumentacije o inventarju groba razberemo, da bi bil lonec lahko iz groba 29 ali 52. Urlebova je lonec umestila v grob 115.

Grob 116 (t. 38E)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žgani pokop. Grob je bil poškodovan. Grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago v dolžini 0,90 m in globoko 0,63 m. Dno jame je imelo dve poglobitvi, ki sta bili zapolnjeni z žganino. V njej so bile žgane kosti in pridatki. Jama je zapolnila temna zemlja. Nad njo sta bili 0,27 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,10 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Bronasta očalasta fibula; pr. svitka 3,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5834.
2. Odl. bronaste očalaste fibule z železno ploščico in iglo; pr. svitka 3,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5835.
3. Odl. ustja in ostenja posode iz drobnozrnate gline; rjavo rdeče barve; površina je zglajena; vel. 3 × 2,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5836.

Grob 117 (t. 38F)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žgani pokop. Grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,60 × 0,40 m, globoka 0,54 m. Z apnenčasto pregrado je bila razdeljena na večjo in globljo ter manjšo in plitvejšo jamo. V globlji so bile žgane kosti, v plitvejši pa žganina z odl. lončenine. Oba dela je prekrivala plast temne zemlje. Nad njo sta bili do 0,12 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,10 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Živalske kosti: Nežgan vrh parožka srnjaka ali jelena (*Capreolus capreolus* s. *Cervus elaphus*; *os cornu*).

Pridatki:

1. Odl. ustja in ostenja posode iz drobnozrnate gline; sive barve; površina je zglajena, zunanja razpokana in delno porozna; okras: pod ustjem ima nalepljeno plastično rebro; rekon. pr. ustja 13,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5837.

Komentar: Skop opis groba v terenski dokumentaciji se ne ujema popolnoma z risbo. Opis grobne jame sledi risbi.

Grob 118 (t. 39A)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,36 × 0,36 m, globoka 0,62 m. Na žganino na dnu jame je bila postavljena žara, ki je bila še dodatno obložena s kamni. V žari so bile žgane kosti in temna zemlja, v kateri je bila čolničasta fibula. Žara je bila pokrita s ploščo iz peščenjaka, ki je razpadla in močno poškodovala žaro. Nad grobno jamo sta bili 0,22 m debela plast rjave zemlje s kamni in 0,10 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Bronasta čolničasta fibula; na loku okrašena z vrezanim geometrijskim okrasom; dl. 6,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5838.
2. Dno, odl. ostenja in ustja posode iz drobnozrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena, zunanaj porozna, notranja ima ohranjen črn premaz v sledeh; pr. dna 14,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5839.

Grob 119 (t. 39B)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žgani pokop. Podolgovata grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,48 × 0,28 m, globoka 0,52 m. Na dnu jame je bila žganina s slabo žganimi kostmi. V njej je bil tudi bronast pridatek. Grobno jamo je zapolnila temna zemlja. Nad njo sta bili 0,19 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,12 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Pridatki:

1. Odl. bronaste žice; dl. 2,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5840.

Grob 120 (t. 39C)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žgani pokop. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Na vrhu je bila jama velika 0,52 × 0,40 m. Proti dnu, ki je segalo 1,12 m globoko pod površjem, se je lijakasto zožila. Na dnu je bila plast žganine s slabo žganimi kostmi, kovinskima pridatkoma in odlomki lončenine. Jama je bila zapolnjena s temno zemljo. Nad njo sta bili 0,54 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,09 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Živalske kosti: Žgane; 2 odl. neopredeljiva (Indet. spec.).

Pridatki:

1. Odl. bronaste očalaste fibule; rekon. pr. svitka 3,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5841.
 2. Odl. bronaste zapestnice; dl. 2,7 cm. Inv. št. NMP A/III 5842.
- * Odl. ostenja posode iz drobnozrnate gline; od svetlorjave do rdeče rjave barve; površina je zglajena, delno porozna; vel. največjega 6,1 × 5 cm. Inv. št. NMP A/III 5843.

Grob 121 (t. 40A)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,48 × 0,44 m, globoka 0,54 m. Na dno jame je bila postavljena žara. V žari je bilo malo žganine z odl. žganih kosti, ki niso ohranjeni. Nad žganino je bila temna zemlja, ki je zapolnila tudi grobno jamo. Nad njo sta bili 0,35 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,06 m debela travnata ruša.

Pridatki:

1. Odl. dna ostenja in ustja lonca iz drobnozrnate gline; zunaj sivo rjave do rdeče rjave, znotraj rdeče rjave barve; površina je grobo zglajena, rahlo nagubana; rekon. pr. dna 9,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5844.

Opombe: Odlomki lončenih posod iz groba 121 in 122 so bili po izkopu med seboj pomešani. Po grobovih predstavljene posode so najbolj verjetne.

Grob 122 (t. 39D)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,44 × 0,40 m, globoka 0,53 m. Na dno jame je bila postavljena žara. V žari je bila žganina z žganimi kostmi in lončenino. Žaro in grobno jamo je zapolnila temna zemlja. Nad njo sta bili do 0,22 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,08 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno mlajši od 40 let.

Pridatki:

1. Odl. svitka; primesi so redke; zunanja površina je svetlorjave barve, sredica je siva; površina je zelo grobo zglajena; vel. 3,5 × 2,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5846.

2. Odl. dna, ostenja in ustja lonca iz drobnozrnate gline; rjave do rjavo rdeče barve; površina je dobro zglajena, delno porozna; na največjem obsegu ostenja je imel nalepljene štiri majhne bradavice, ohranjene so tri; rekon. pr. dna 11 cm. Inv. št. NMP A/III 5845.

Opombe: glej opombo pri grobu 121.

Grob 123 (t. 40B)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,36 × 0,36 m, globoka 0,35 m. Na dnu jame je bila žara in v njej žganina s slabo žganimi kostmi. V žganini je bil tudi kovinski pridatek. Žara in grob sta bila zapolnjena s temna zemljo. Ob vzhodnem in zahodnem robu jame so bili ostanki plošče iz peščenjaka, s katerimi je bila pokrita grobna jama. Nad njo sta bili 0,11 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,07 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno mlajši od 40 let.

Pridatki:

1. Odl. uhana iz bronaste žice z luknjico na enem koncu; dl. 4,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5847.
2. Dno in odl. ostenja lonca iz drobnozrnate gline; od svetlorjave do rdeče in temnorjave barve; površina je zglajena in delno porozna, na zunanji so sledi črnega premaza; pr. dna 14 cm. Inv. št. NMP A/III 5848.

Grob 124 (t. 40C)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Ovalna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,44 × 0,24 m, globoka 0,50 m. Na dnu jame je bila plast žganine. Na njo je bila postavljena žara, zapolnjena s slabo žganimi kostmi in z malo temne zemlje. Ta je bila tudi okoli žare in je zapolnjevala grobno jamo. Kovinski pridatek je bil med žganimi kostmi v žari. Nad grobno jamo sta bili 0,18 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,08 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi.

Živalske kosti: Nežgan odl. prstnice domačega goveda (*Bos taurus*; *Phalanx 2*).

Pridatki:

1. Odl. dna in ostenja lonca iz drobnozrnate gline; rjavo rdeče barve; površina je zglajena, porozna; pr. dna 16,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5850.
2. Bronasta očalasta fibula, poškodovana; pr. svitka 5,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5849 (sl. 6.7).

Grob 125 (t. 40D)

Lega: na SZ delu sonde VII.

Opis: Žgani pokop. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,48 × 0,48 m, globoka 0,54 m. Delno je bila obložena s

kamenjem. Zapolnjena je bila z rjavo zemljo, ki se je ostro ločila od 0,28 m debele plasti rjave zemlje s kamenjem nad grobom. Nad njo je bila 0,09 m debela travnata ruša.

Pridatki: -

Komentar: Grob je bil odkrit tik pred zaključkom izkopavanj ob končnem čiščenju odprtih površin v sondi VII.

Grob 126 (t. 41B)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grobna jama je bila delno vkopana v apnenčasto podlago, delno v plast rjave zemlje s kamenjem. V zgornjih dveh tretjinah se stika z jamo groba 133. Približna velikost jame je bila 0,32 × 0,32 m. Dno je bilo 0,43 m pod površjem. Na dno je bila postavljena žara, v zgornjem delu obložena s kamni in napolnjena z rjavo zemljo. Žgane kosti in pridatki so bili v žari. Grob je bil prekrit s ploščo iz peščenjaka, ki se je ohranila v več kosih. Nad pokrovom sta bili 0,13 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in nad njo 0,09 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno mlajši od 40 let.

Pridatki:

1. Jagoda iz modrega neprosojnega stekla s tremi vrezanimi očesci, ohranjena je sled belega polnila, poškodovana; pr. 0,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5853 (sl. 6.15: a).
2. Odl. bronaste zapestnice; pr. 6,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5852.
3. Odl. bronaste polmesečaste fibule; lok je okrašen z nizom iztolčenih buncic in luknjic za pripenjanje verižic; dl. loka 16,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5851 (sl. 6.6).
4. Dno in odl. ostenja lonca iz drobnozrnate gline z redkimi velikimi primesmi peska; rdeče rjave barve; površina je zglajena in porozna; na ramenih je imel štiri bradavičaste aplikke, ohranjena je ena; rekon. pr. dna 15,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5854.

Komentar: Grob je bil poleg groba 133, med njima ni bilo pregrade. Pokrova obeh grobov sta bila v na isti višini. Osmukova in Urlebova navajata, da gre za sočasen pokop.

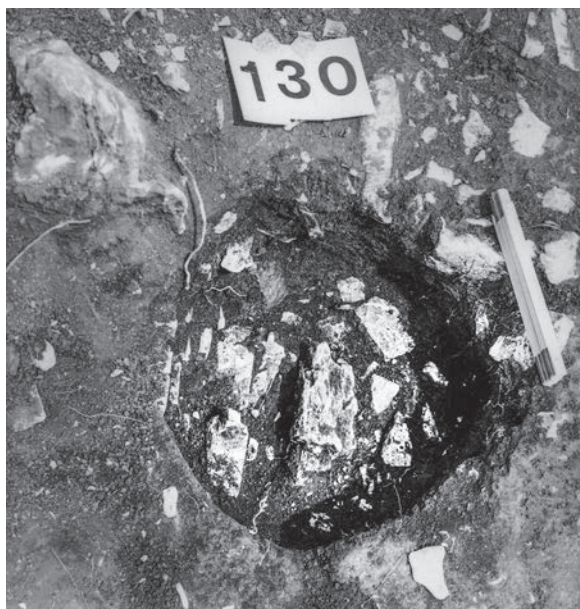
Opombe: glej Teržan 1990, 49–84, Sl. 3: 1–5; Bavdek, Urleb 2014, 545–547. Žara je bila ponovno narisana.

Grob 127 (t. 41C)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Slabo vidna grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,20 × 0,16 m, globoka 0,24 m. Na dnu jame je bila žara in v njej žganina z žganimi kostmi. Ob žari in nad njo je bila rjava zemlja s kamni, nad žaro je bila ta debela le 0,06 m. Travnata ruša na vrhu je bila debela do 0,10 m.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi ali mladostniku.

Sl. 12.36: Grob 130.

Pridatki:

- Odl. dna in ostenja posode iz drobnozrnate gline; svetlo do temnorjave barve; površina je grobo zglajena in porozna; rekon. pr. dna 9,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5855.

Grob 128 (t. 40E)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žgani pokop. Podolgovata grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,40 × 0,28 m, globoka 0,45 m. Zapolnjena je bila z žganino in žganimi kostmi ter odlomki lončenine. Nad jamo sta bili do 0,16 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,11 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno mlajši od 40 let.

Pridatki:

- * Odl. ostenja posode iz drobnozrnate gline; rjave, svetlorjave do rdeče barve; površina je zglajena; vel. največjega 3,3 × 2,4 cm. Neinv. NMP.

Grob 129 (t. 40F)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žgani pokop. Grob je bil poškodovan. Podolgovata grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,60 × 0,36 m, globoka 0,28 m. Zapolnjena je bila z žganino, v kateri so bile žgane kosti. Nad jamo sta bili 0,15 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,07 m debela travnata ruša.

Antropološka opredelitev: Kostni ostanki pripadajo odrasli osebi, verjetno mlajši od 40 let.

Pridatki: -

Grob 130 (sl. 12.36; t. 41D)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žgani pokop. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,48 × 0,48 m, globoka 0,44 m. Zapolnjena je bila s temno zemljo, v kateri so bile žgane kosti, ki niso ohranjene. Med kostmi so bili pomešani drobci lončenine, ki prav tako niso ohranjeni. Nad jamo sta bili 0,18 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,11 m debela travnata ruša.

Pridatki:

- * Drobci lončenine, neohranjeni.

Grob 131 (t. 41E)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Grob je bil prekopan. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,40 × 0,40 m. Dno ohranjenega vzhodnega dela grobne jame je bilo na globini 0,80 m. Jama je bila ob izkopu zapolnjena s temnejšo zemljo, v kateri je bilo pri dnu malo žganih kosti, ki niso ohranjene. Nad jamo sta bili 0,58 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in do 0,11 m debela travnata ruša.

Grob 132 (t. 41F)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žarni pokop. Grob je bil poškodovan. Okrogla grobna jama je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,40 × 0,40 m, globoka 0,72 m. Na dno jame je bila postavljena žara. V njej je bila žganina z žganimi kostmi, ki niso ohranjene. Nad jamo sta bili 0,50 m debela last rjave zemlje s kamenjem in 0,10 m debela travnata ruša.

Pridatki:

- Odl. dna in ostenja posode iz drobnozrnate gline; znotraj sive, zunaj svetlorjave barve; površina je zglajena; rekon. pr. dna 11,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5857.

Grob 133 (t. 41A)

Lega: na SV delu sonde VIII.

Opis: Žgani pokop. Grobna je bila vkopana v apnenčasto podlago. Velika je bila 0,60 × 0,36 m, globoka 0,45 m. Zapolnjena je bila z žganino in žganimi kostmi, ki niso ohranjene. Med žganino je bila bronasta igla. Grob je bil pokrit s ploščo iz peščenjaka, ki se je ohranila v več kosih. Nad pokrovom sta bili 0,25 m debela plast rjave zemlje s kamenjem in 0,10 m debela travnata ruša.

Pridatki:

- Bronasta igla z uvito glavico, poškodovana; dl. 7,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5858.

Komentar: Grob je bil poleg groba 126, med njima ni bilo pregrade. Osmukova in Urlebova navajata, da gre za sočasen pokop.

POSAMIČNE NAJDBE ZUNAJ GROBOV

Sonda V (t. 42A)

1. Odl. noge bronaste fibule z nazaj zavitim zaključkom; dl. 2,9 cm. Lega: med gr. 31–32. Inv. št. NMP A/III 5859.
2. Odl. vzdolžno nažlebljenega loka bronaste fibule; dl. 2,8 cm. Lega: med gr. 31–32. Inv. št. NMP A/III 5859/1.
3. Odl. ostenja posodice; lončenina tankih sten, izdelana na vretenu; barva svetlosiva, površina prašnata; okras izdelan v barbotinu, ohranjena bradavica; rimsko obdobje; vel. 3 × 1,2 cm. Lega: med gr. 31–32. Inv. št. NMP A/III 5860.
4. Odl. lijakastega ustja kraterja iz zelo fino-zrnate gline; zunanja površina je zelo svetlo rjava (10 YR 8/4, po Munsell), notranja rdeče rumena (7,5 YR 7/6, po Munsell); površina je prašnata; rekon. pr. ustja 20 cm. Inv. št. NMP A/III 5861.

Sonda VII (t. 42B)

1. Odl. uhana iz bronaste žice z luknjico na enem koncu; dl. 3,2 cm. Lega: nad gr. 42, 43, 44. Inv. št. NMP A/III 5864.
2. Odl. ustja bronaste skodele; plitvo vrezan okras v pasovih: v motivu šrafiranih trikotnikov in mreže, ki je prekinjena z neokrašenimi pravokotnimi polji; dl. 7,1 cm. Lega: 2 m zahodno od gr. 35. Inv. št. NMP A/III 5862.
3. Odl. uhana iz bronaste žice; pr. 4 cm. Lega: 1 m Z od gr. 34. Inv. št. NMP A/III 5863.
4. Odl. bronaste igle; dl. 7 cm. Lega: nad gr. 42, 43, 44. Inv. št. NMP A/III 5864.
5. Odl. bronaste žice; dl. 2,4 cm. Lega: nad gr. 42, 43, 44. Inv. št. NMP A/III 5865.
6. Odl. bronaste žice; dl. 4,4 cm. Lega: nad gr. 42, 43, 44. Inv. št. NMP A/III 5866.
7. Odl. bronaste zapestnice; dl. največjega 2,1 cm. Lega: v JV delu sonde. Inv. št. NMP A/III 5870.
8. Odl. bronaste pločevine; vel. največjega 1,4 × 1,2 cm. Lega: nad gr. 42, 43, 44. Inv. št. NMP A/III 5868.
9. Odl. ustja in ostenja lončka iz drobnozrnate gline; rjave do svetlorjave barve; površina je zglajena, močno porozna; rekon. pr. ustja 10,4 cm. Lega: nad gr. 42, 43, 44. Inv. št. NMP A/III 5869.
10. Odl. lijakastega ustja kraterja iz zelo fino-zrnate gline; zunanja površina je zelo blede rjava (10 YR 7/4, po Munsell), notranja rožnata (7,5 YR 7/4, po Munsell); površina je prašnata; vel. 3,4 × 2,2 cm. Lega: v JV delu sonde. Inv. št. NMP A/III 5871.
11. Odl. vratu posode iz zelo fino-zrnate gline; rožnate barve (7,5 YR 8/4, po Munsell); na površini so sledi lončarskega vretena; okrašen je z najmanj dvema nizoma vtisnjenih kvadratkov, na notranji in zunanji površini so sledi rdečega premaza; rekon. pr. vratu 11,4 cm. Lega: v SZ delu sonde, v bližini gr. 73. Inv. št. NMP A/III 5732.

Sonda VIII (t. 42C)

1. Odl. svitka bronaste očalaste fibule; pr. 3,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5878.
2. Odl. osmice bronaste očalaste fibule; dl. 5 cm. Inv. št. NMP A/III 5882.

3. Odl. bronaste žice; dl. 2,3 cm. Inv. št. NMP A/III 5883.
4. Odl. bronaste žice; dl. 3,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5881.
5. Odl. bronaste žice; dl. 3,4 cm. Inv. št. NMP A/III 5875.
6. Odl. bronaste debelejšje žice, na enem delu cevaste, na drugem polne; dl. 7,2 cm. Inv. št. NMP A/III 5877.
7. Odl. bronaste pločevine; vel. 4 × 2,2 cm; Sonda VIII. Inv. št. NMP A/III 5879.
8. Odl. cevastega predmeta iz bronaste pločevine; dl. 1,2 cm; Sonda VIII. Inv. št. NMP A/III 5884.
9. Bronasta zapestnica; pr. 7,3 cm; Sonda VIII. Inv. št. NMP A/III 5873.
10. Odl. bronaste zapestnice; pr. 5,8 cm; Sonda VIII. Inv. št. NMP A/III 5874.
11. Uhan iz bronaste žice z luknjico na enem koncu in kaveljčkom na drugem; pr. 7,9 cm. Inv. št. NMP A/III 5872.
12. Odl. uhana iz bronaste žice z luknjico na enem koncu; dl. 6,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5880.
13. Bronast trakast predmet, na enem koncu stanjšan; dl. 9,8 cm. Inv. št. NMP A/III 5876.
14. Odl. dna, ostenja in bradavičaste aplikacije posode iz drobnozrnate gline; rdeče rjave barve; površina je grobo zglajena, na notranji strani je premazana s črnim premazom; rekon. pr. dna 11,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5856.

Neznana ožja lokacija (t. 42D)

1. Odl. železne ločne enozankaste fibule; rekon. dl. 11,1 cm. Inv. št. NMP A/III 5887.
2. Odl. loka bronaste ločne fibule z votlim lokom; dl. 4,6 cm. Inv. št. NMP A/III 5885.
3. Odl. bronaste očalaste fibule; pr. svitka 5,5 cm. Inv. št. NMP A/III 5886.
4. Odl. narebrenne železne zapestnice; š. 3 cm. Inv. št. NMP A/III 5888.
5. Odl. dna in ostenja posode iz drobnozrnate gline; rdeče rjave barve; površina je zglajena; rekon. pr. dna 10,2 cm; posamezna najdba. Inv. št. NMP A/III 5889.

LETA 1977 IZKOPANI GROB (sl. 3.12)

Domačina Vojko Čeligoj in Pavel Surina iz Ilirske Bistrice sta leta 1977 na grebenu s prazgodovinsko nekropolo izkopalala žarni grob. Okoliščine odkritja in ožja lokacija groba niso znane. O izkopu, ki ni bil dokumentiran, sta najditelja obvestila Nado Osmuk (Zavod za spomeniško varstvo Nova Gorica) in Mehtildo Urleb (Kraška muzejska zbirka Inštituta za raziskovanje krasa SAZU) ter jima izročila najdene predmete. Ti so inventarizirani v Notranjskem muzeju Postojna in so od leta 2003 na ogled v okviru stalne razstave Pokrajinskega muzeja Koper na Gradu Prem.

Pridatki:

1. Odl. bronaste pločevine; dl. 2,4 cm. Inv. št. NMP A/III 6097/1.
2. Odl. bronaste žice; dl. 2,2 cm. Inv. št. NMP A/III 6096/1.
3. Odl. zapestnice iz bronaste pločevine; š. traku 1,6 cm. Inv. št. NMP A/III 6097.
4. Odl. bronaste očalaste fibule s ploščico; rekon. dl. 13 cm. Inv. št. NMP A/III 6096.
5. Lonec iz drobnozrnate gline, poškodovan; temnorjave do rdeče barve; površina je zglajena, zunaj in znotraj je

ohranjen črn premaz; okras: pod ustjem je imel štiri podkvaste aplikke, delno sta ohranjeni dve; pr. dna 15 cm. Inv. št. NMP A/III 6098.

NASELBINSKE NAJDBE Z GRADIŠČA (sl. 3.9)

Leta 2007 in 2009 je Franc Poklar iz Podgraj pri Ilirski Bistrici odkril pod jugozahodnim delom nasipa na Gradišču skupek lončenih črepinj. Predmete hrani Notranjski muzej Postojna.

Najdbe:

1. Odl. ustja in ostenja skodele iz drobnorzrnate gline; zunaj rjavo rdeče, znotraj rjave barve; površina je zglajena; rekon. pr. ustja 20,8 cm. Inv. št. NMP A/III 6049.
2. Odl. ustja in ostenja skodele iz grobozrnate gline; temnosive barve; površina je zglajena; rekon. pr. ustja 18,8 cm. Inv. št. NMP A/III 6050.
3. Odl. ustja in ostenja skodele iz drobnorzrnate gline; rjave barve; površina je zglajena; okras: pod ustjem ima ohranjeno podkvasto aplikko; rekon. pr. ustja 18,8 cm. Inv. št. NMP A/III 6048.
4. Odl. ustja in ostenja lončka iz drobnorzrnate gline; svetlorjave barve; površina je zglajena; rekon. pr. ustja 12,5 cm. Inv. št. NMP A/III 6044.
5. Odl. ustja in ostenja lončka iz drobnorzrnate gline; temnosivo do rjave barve; površina je zglajena; rekon. pr. ustja 10 cm. Inv. št. NMP A/III 6069.
6. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzrnate gline; zunaj svetlorjave, znotraj temnorjave barve; površina je zglajena; rekon. pr. dna 10,8 cm. Inv. št. NMP A/III 6059.
7. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzrnate gline; zunaj svetlorjave, znotraj rjave barve; površina je zglajena, notranja delno porozna; rekon. pr. dna 10,8 cm. Inv. št. NMP A/III 6058.
8. Odl. dna in ostenja posode iz drobnorzrnate gline; temnosive barve; površina je fino zglajena; rekon. pr. dna 8 cm. Inv. št. NMP A/III 6080.
9. Odl. ostenja lonca iz drobnorzrnate gline; zunaj rdeče rjave, znotraj svetlorjave barve; površina je zglajena, znotraj delno porozna; okras: na največjem obodu je imel štiri podolgovate aplikke, ohranjena je ena; rekon. pr. največjega oboda 26,8 cm. Inv. št. NMP A/III 6054.
10. Odl. ustja in ostenja skodele z ročajem iz drobnorzrnate gline, primesi so redke; zunaj in znotraj temnosivo rjave barve, sredica je svetlordeča; površina je fino zglajena; rekon. pr. ustja 10,4 cm. Inv. št. NMP A/III 6055.
11. Odl. ostenja z ročajem posode iz drobnorzrnate gline; zunaj rjave, znotraj temnorjave barve; površina je zglajena; vel. 6 × 5,8 cm. Inv. št. NMP A/III 6076.
12. Ročaj z ostenjem posode iz drobnorzrnate gline, primesi so redke; rjave do temnosive barve; površina je zglajena; dl. 10 cm. Inv. št. NMP A/III 6056.
13. Ročaj iz drobnorzrnate gline, rjave do temnosive barve; površina je zglajena; dl. 5,6 cm. Inv. št. NMP A/III 6074.
14. Odl. ustja in ostenja lonca iz gline z drobnimi in velikimi primesmi; svetlo do temnorjave barve; površina je grobo zglajena; okras: razširjen rob ustja je razčlenjen z odtisi, pod ustjem je ostanek nalepljenega, z odtisi razčlenjenega rebra; vel. 5,2 × 4,4 cm. Inv. št. NMP A/III 6066.
15. Odl. ustja in ostenja lonca iz drobnorzrnate gline; zunaj svetlorjave, znotraj rjavo rdeče barve; površina je zglajena; okras: navzven odebeljeno ustje je na zunanji strani razčlenjeno z vtisi; vel. 3,6 × 3,2 cm. Inv. št. NMP A/III 6052.
16. Odl. ostenja posode iz drobnorzrnate gline; svetlorjave barve; površina je zglajena; okras: na ostenju je prilepljeno vodoravno, z vtisi razčlenjeno rebro; vel. 3,6 × 3 cm. Inv. št. NMP A/III 6042.
17. Odl. ostenja posode iz drobnorzrnate gline; rdeče rjave barve, sredica je temnosiva; površina je zglajena; okras: na ostenju sta nalepljena rebra ravnih in ukrivljenih linij; vel. 6,4 × 5,6 cm. Inv. št. NMP A/III 6070.
18. Odl. ostenja posode iz drobnorzrnate gline; rdeče rjave barve; površina je zglajena; okras: na ostenju je nalepljeno vodoravno rebro; vel. 4,4 × 4 cm. Inv. št. NMP A/III 6072.
19. Odl. ustja in ostenja skodele iz drobnorzrnate gline; rjave barve; površina je fino zglajena; vel. 3,6 × 3,2 cm. Inv. št. NMP A/III 6053.
20. Odl. ustja in ostenja skodele iz drobnorzrnate gline; svetlorjave barve; površina je fino zglajena; vel. 4 × 2,8 cm. Inv. št. NMP A/III 6064.
21. Odl. ustja in ostenja lončka iz drobnorzrnate gline; rjave barve; površina je zglajena na sijaj; okras: na odebeljenem robu ustja so vodoravne kanelure; vel. 2,6 × 2,4 cm. Inv. št. NMP A/III 6065.

13 TABLE / PLATES

Predmeti iz kovine, stekla, kosti in rogovine ter keramika tankih sten so na tablah predstavljeni v merilu 1:2, ostala lončenina v merilu 1:4, tlorisi in profili grobov pa v merilu 1:20.

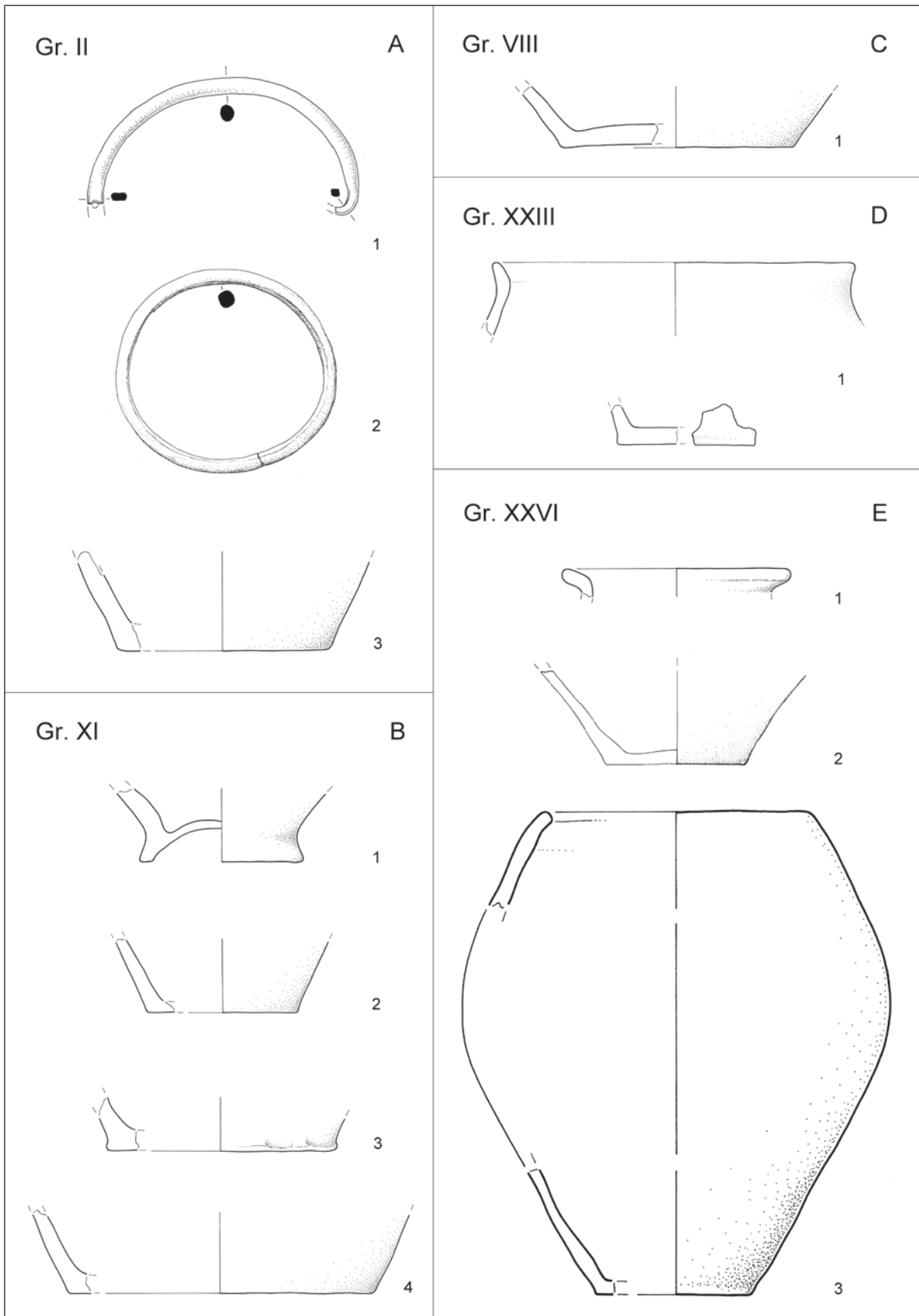
Glavnino gradiva sta izrisali Nataša Grum in Ida Murgelj, starejše risbe je izdelala Tanja Krasovsky. Načrte je za objavo pripravil Drago Valoh po terenskih risbah, ki sta jih izdelali Alenka Možina in Lilijana Žbogar.

The objects of metal, glass, bone and antler as well as the thin-walled pottery are presented on the plates in the scale of 1:2, other pottery in the scale of 1:4, the ground plans and cross sections of graves in the scale of 1:20.

Most of the artefact drawings are the work of Nataša Grum and Ida Murgelj, the older drawings of Tanja Krasovsky. Drago Valoh prepared the plans using the field drawings made by Alenka Možina and Lilijana Žbogar.

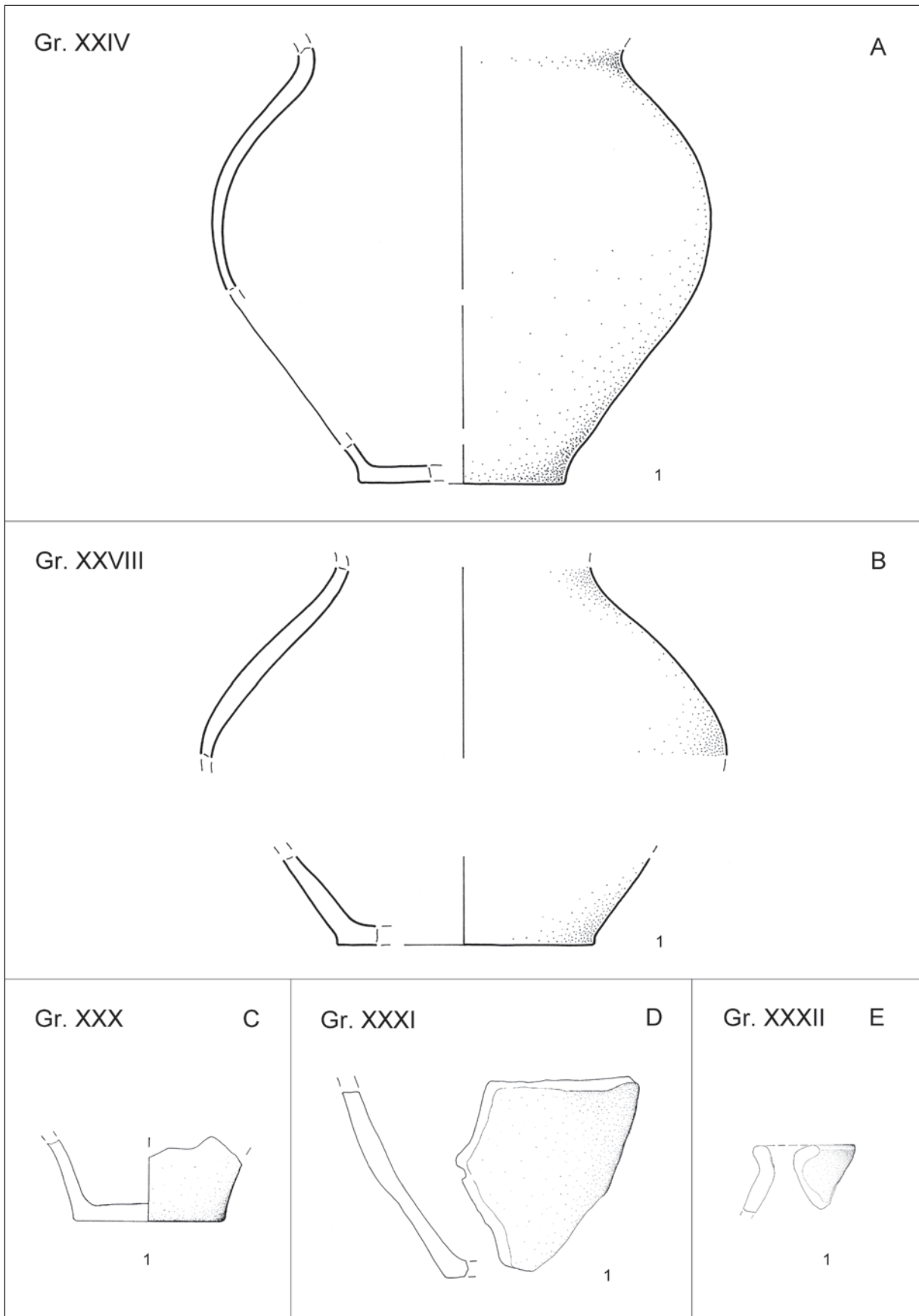
LEGENDA / LEGEND

	ruša / turf
	rjava zemlja s kamni / brown soil with stones
	temnorjava/črna zemlja / dark brownish/black soil
	žganina / ashes
	žganina s kostmi / ashes with cremated bones
	samo kosti / only bones
	večji apnenčasti kamni / large limestone stones
	kamnita plošča iz peščenjaka / sandstone slab
	sterilna ilovica / sterile loam
	živa skala / bedrock
	keramika / pottery
	drobci bronze / bronze pieces
	drobci železa / iron pieces
	drobci keramike / pottery sherds

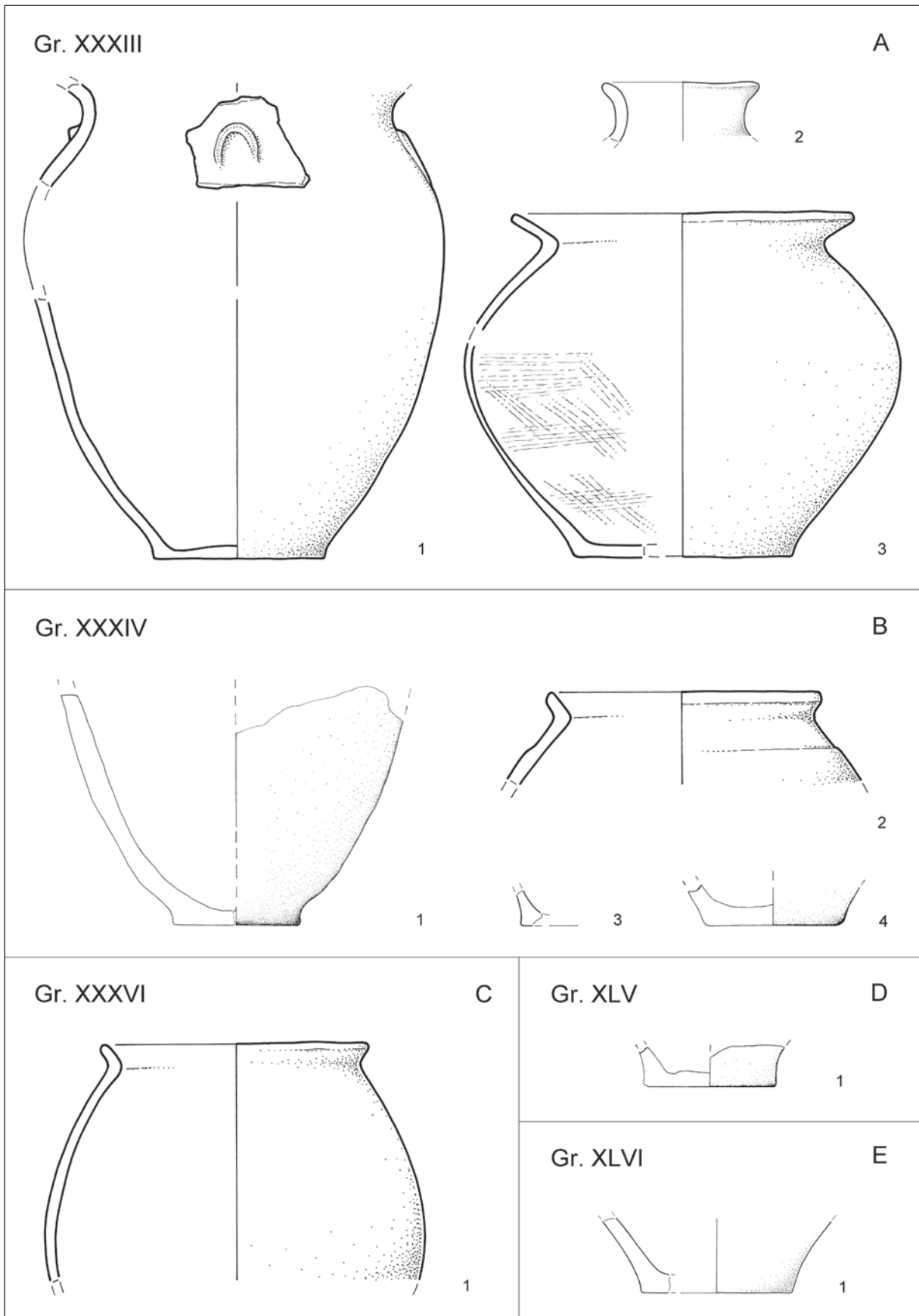
T. 1: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1926/27. Grobovi II, VIII, XI, XXIII, XXVI. A1, A2 bron; ostalo keramika. M. A1, A2 = 1:2, ostalo 1:4.

Pl. 1: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1926/27. Graves II, VIII, XI, XXIII, XXVI. A1, A2 bronze; other pottery. Scale A1, A2 = 1:2, other 1:4.

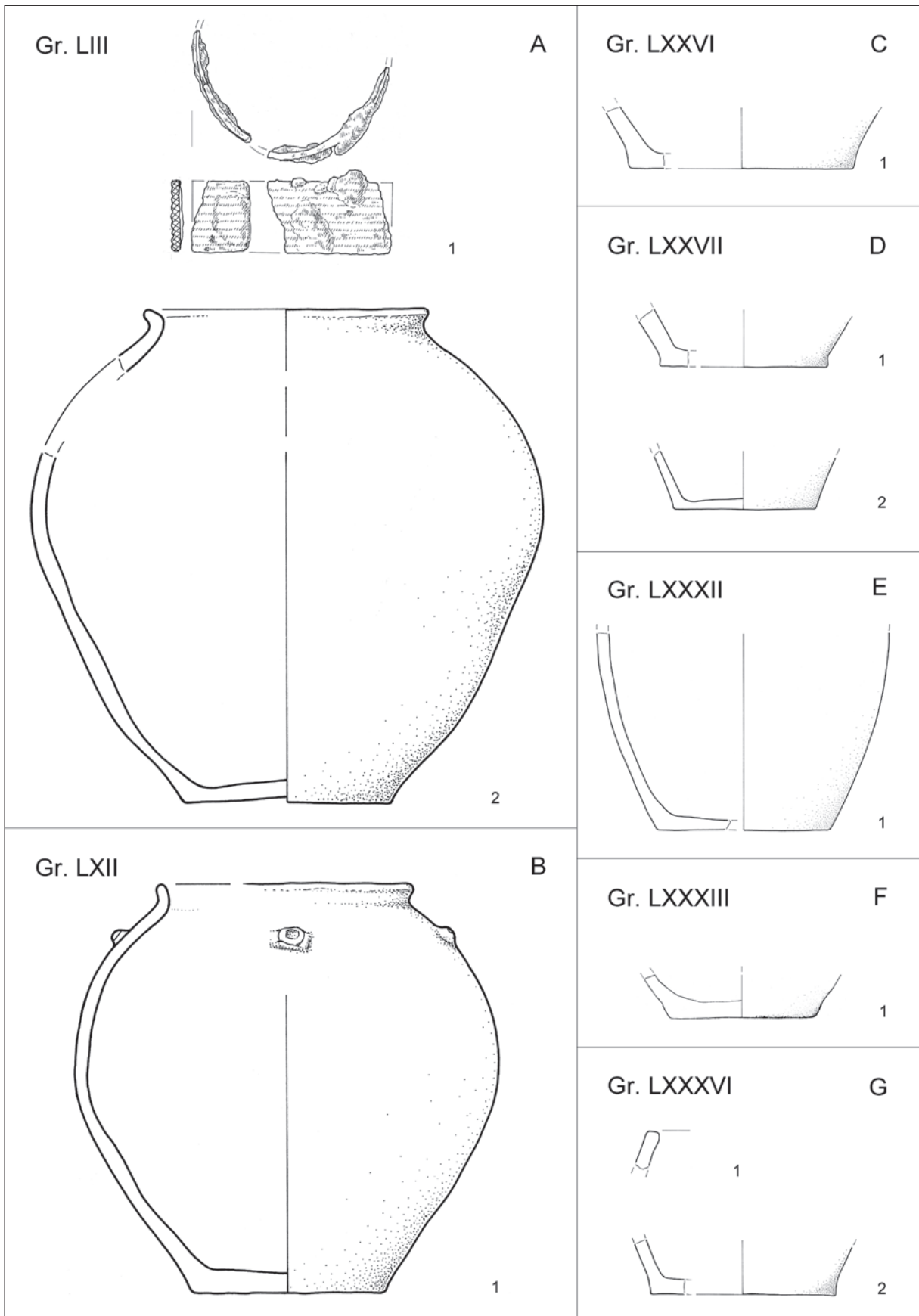

T. 2: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1926/27. Grobovi XXIV, XXVIII, XXX, XXXI, XXXII. Vse keramika. M. = 1:4.

Pl. 2: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1926/27. Graves XXIV, XXVIII, XXX, XXXI, XXXII. All pottery. Scale = 1:4.

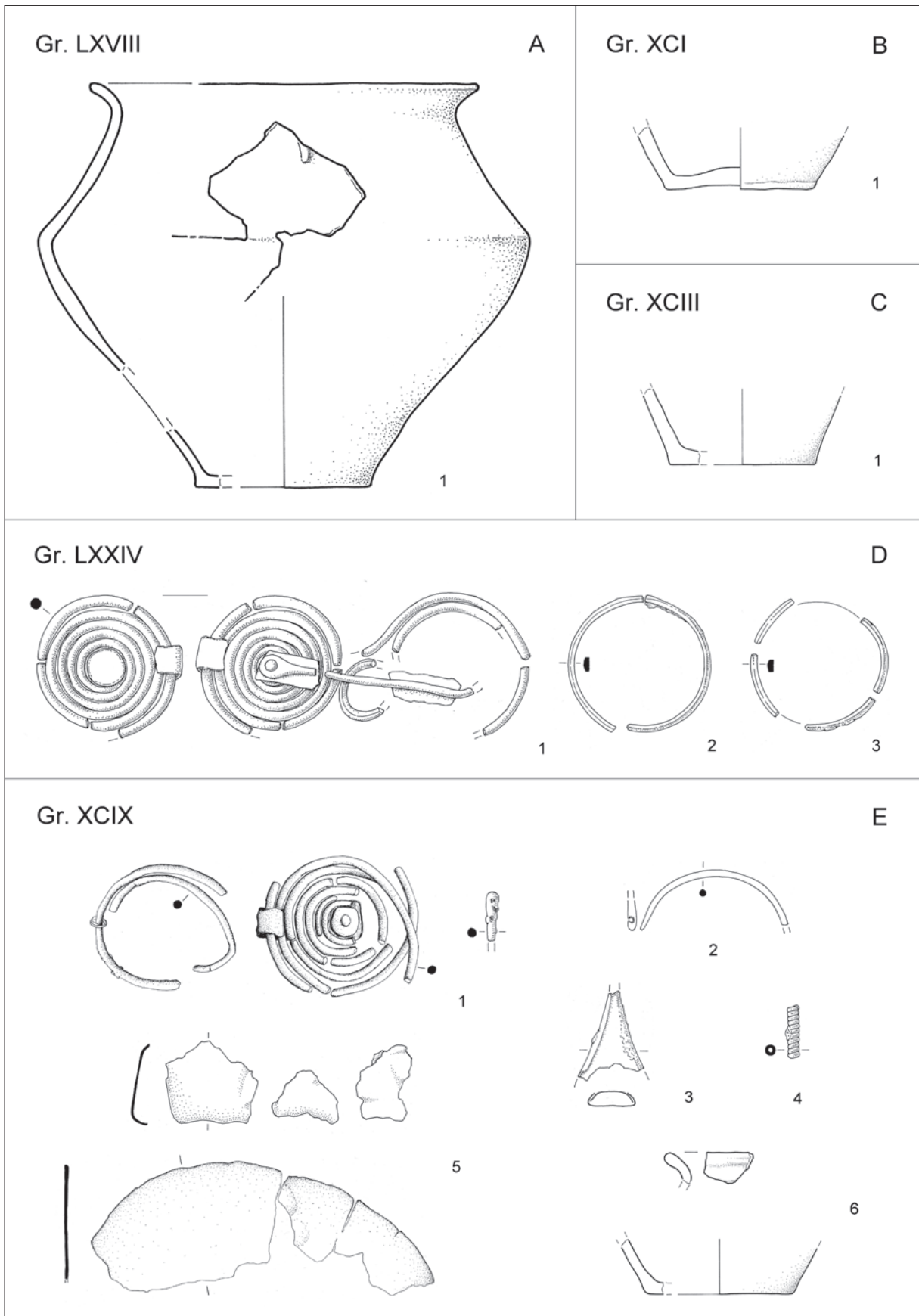

T. 3: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1926/27. Grobovi XXXIII, XXXIV, XXXVI, XLV, XLVI. Vse keramika. M. = 1:4.
 Pl. 3: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1926/27. Graves XXXIII, XXXIV, XXXVI, XLV, XLVI. All pottery. Scale = 1:4.

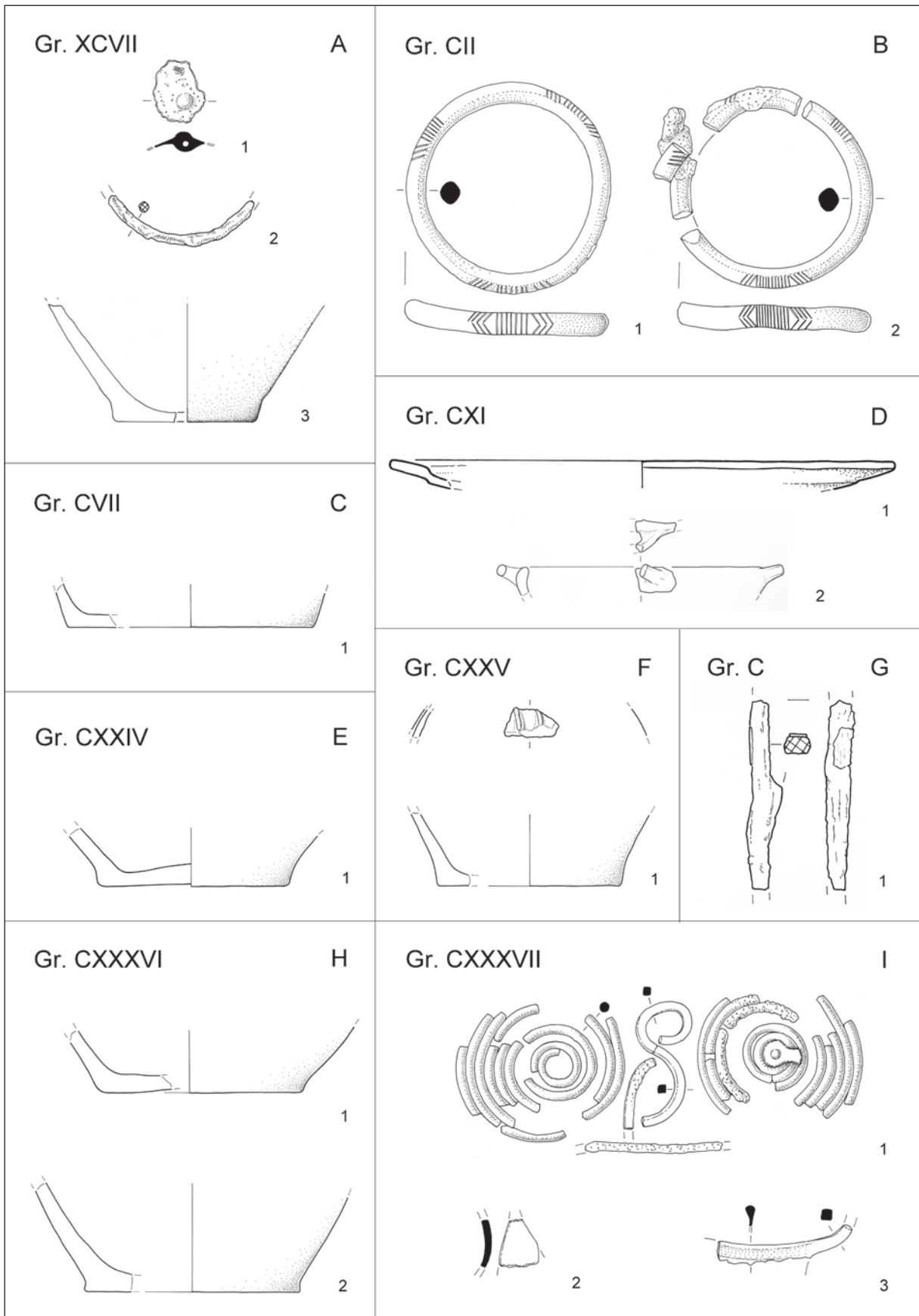
T. 4: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1926/27. Grobovi LIII, LXII, LXXVI, LXXVII, LXXXII, LXXXIII, LXXXVI. A1 železo, ostalo keramika. M. A1 = 1:2, ostalo 1:4.

Pl. 4: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1926/27. Graves LIII, LXII, LXXVI, LXXVII, LXXXII, LXXXIII, LXXXVI. A1 iron, other pottery. Scale A1 = 1:2, other 1:4.

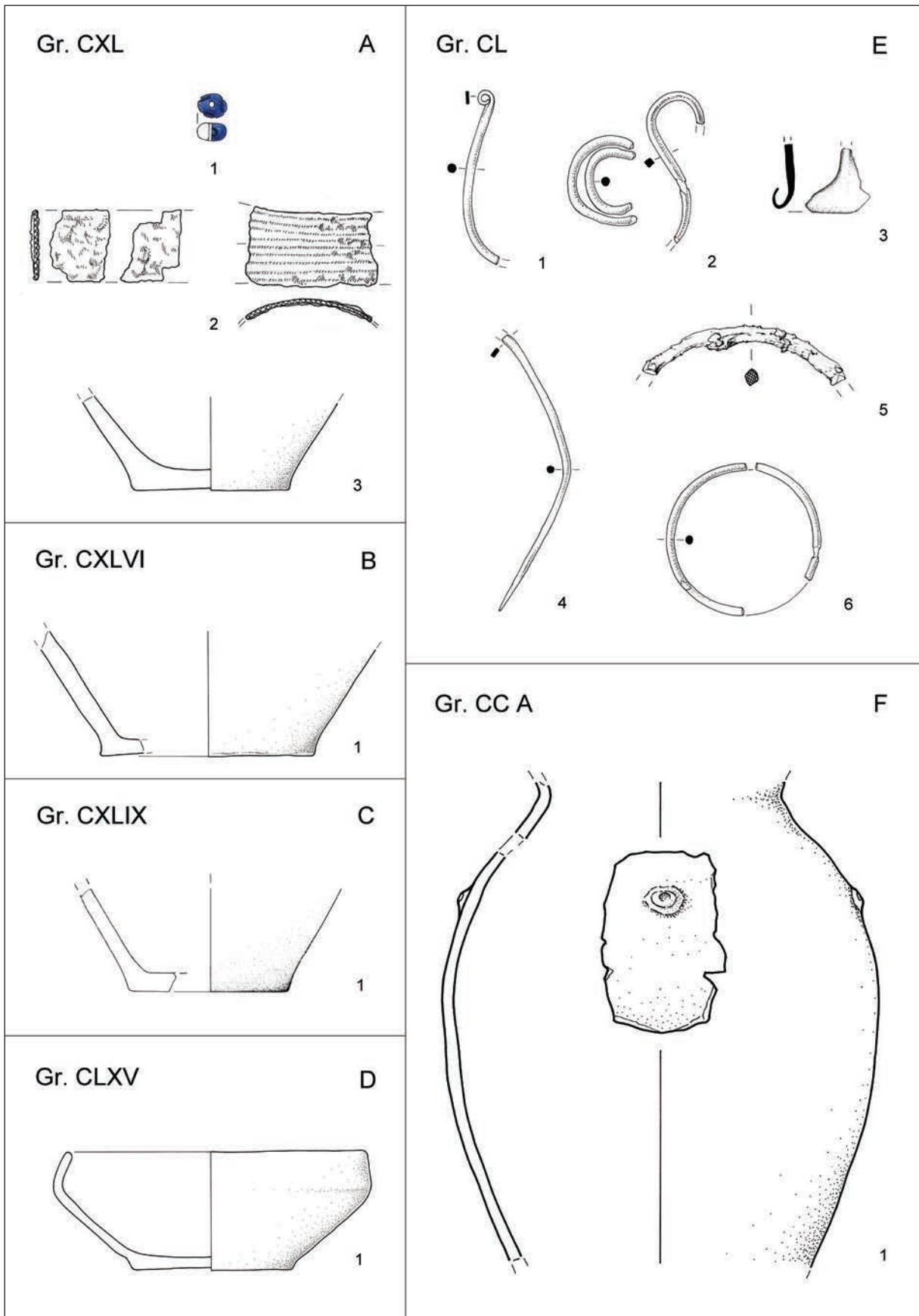
T. 5: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1926/27. Grobovi LXVIII, LXXIV, XCI, XCIII, XCIX. D1-3, E1-5 bron, ostalo keramika. M. D1-3, E1-5 = 1:2, ostalo 1:4.

Pl. 5: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1926/27. Graves LXVIII, LXXIV, XCI, XCIII, XCIX. D1-3, E1-5 bronze, other pottery. Scale D1-3, E1-5 = 1:2, other 1:4.

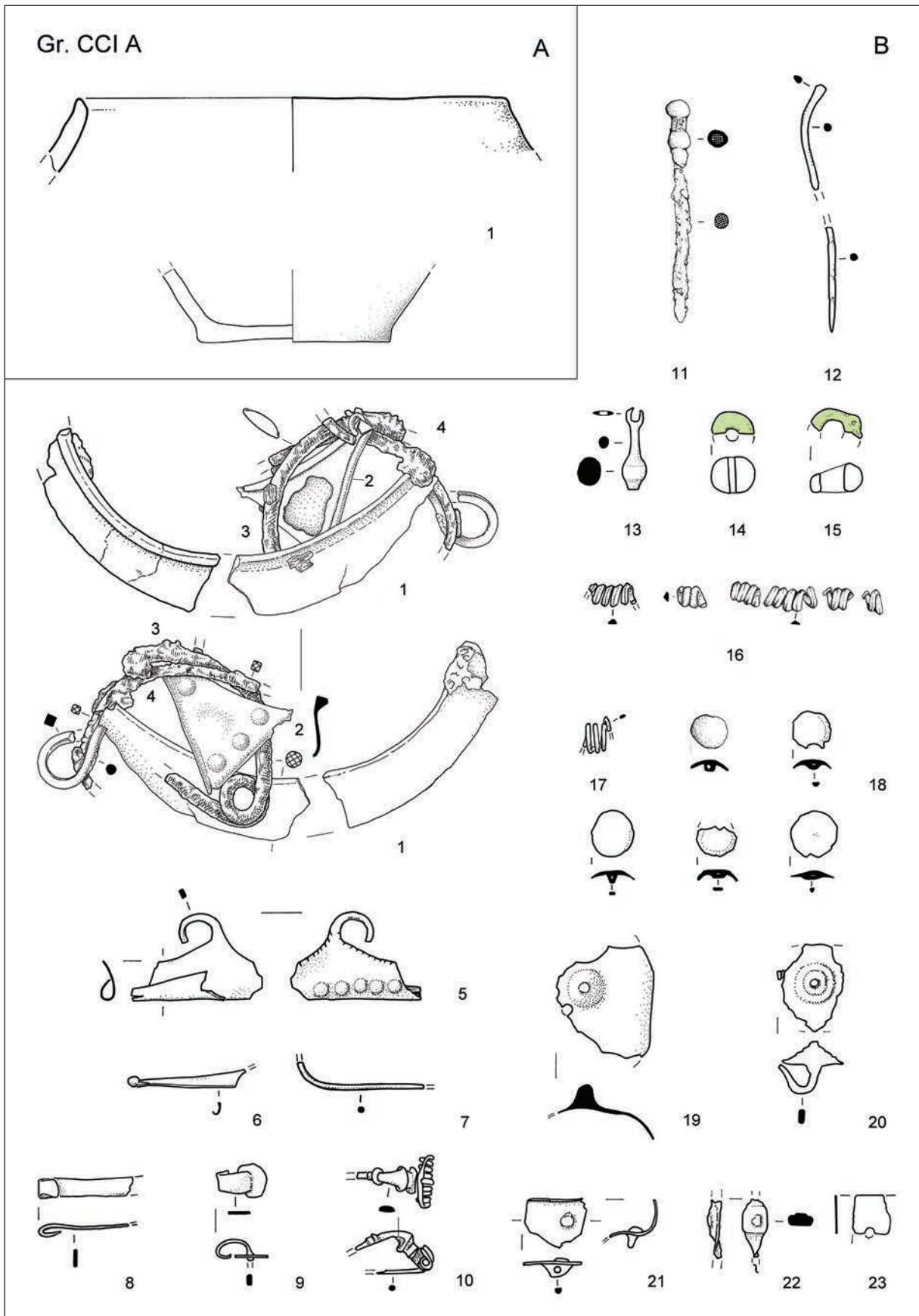
T. 6: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1926/27. Grobovi XCVII, C, CII, CVII, CXI, CXXIV, CXXV, CXXXVI, CXXXVII. A1, B1-2, I1-3 bron, A2, G1 železo, ostalo keramika. M. A1-2, B1-2, G1, I1-3 = 1:2, ostalo 1:4.

Pl. 6: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1926/27. Graves XCVII, C, CII, CVII, CXI, CXXIV, CXXV, CXXXVI, CXXXVII. A1, B1-2, I1-3 bronze, A2, G1 iron, other pottery. Scale A1-2, B1-2, G1, I1-3 = 1:2, other 1:4.

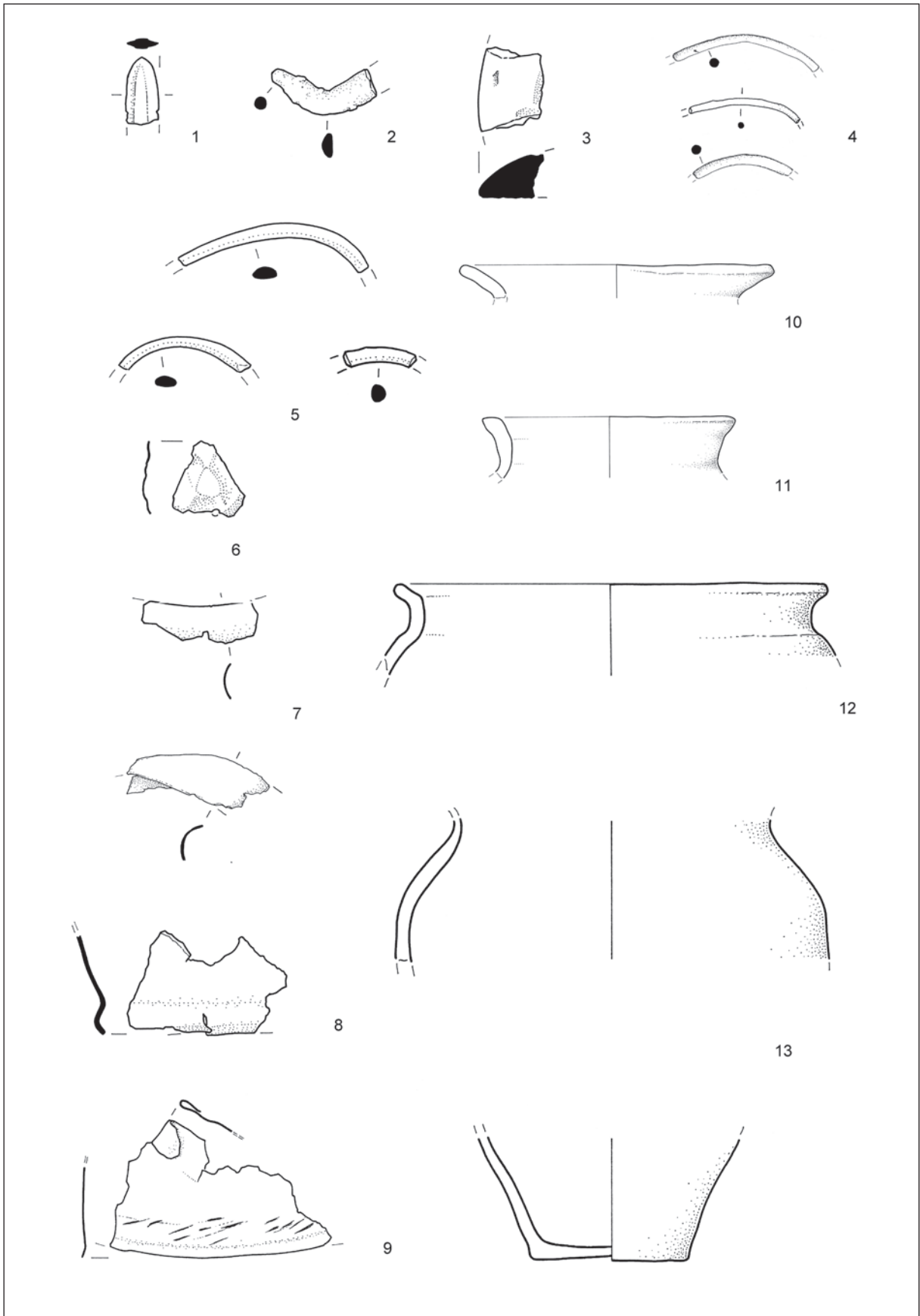
T. 7: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1926/27. Grobovi CXL, CXLVI, CXLIX, CL, CLXV, CC A. A1 steklo, A2, E5 železo, E1-4,6 bron, ostalo keramika. M. A1-2, E1-6 = 1:2, ostalo 1:4.

Pl. 7: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1926/27. Graves CXL, CXLVI, CXLIX, CL, CLXV, CC A. A1 glass, A2, E5 iron, E1-4,6 bronze, other pottery. Scale A1-2, E1-6 = 1:2, other 1:4.

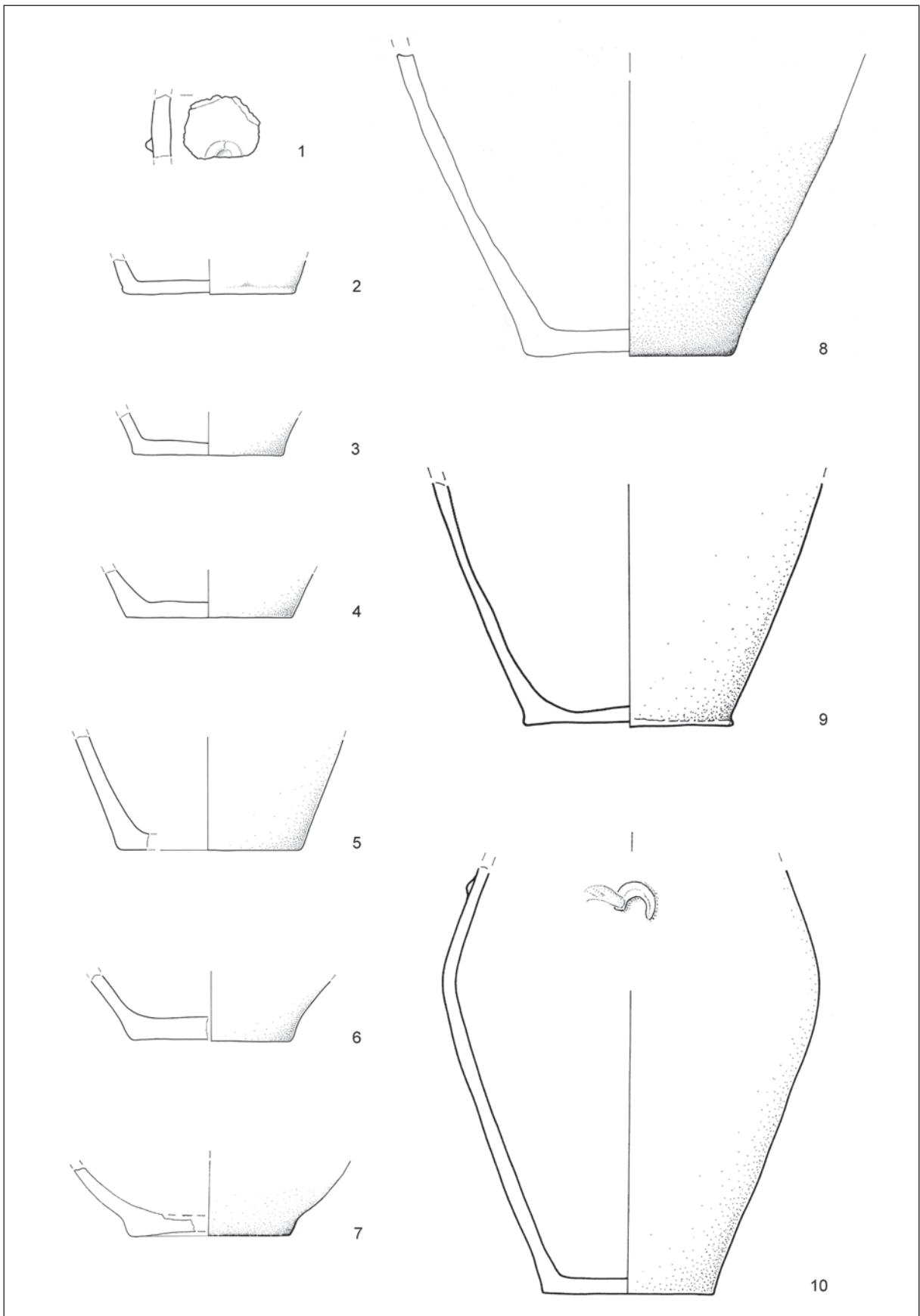

T. 8: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1926/27. A – grob CCI A; B – posamične najdbe. A1 keramika; B3–4 železo, B11 železo in bron, B14–15 steklo, ostalo bron. M. A1 = 1:4, ostalo 1:2.

Pl. 8: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1926/27. A – Grave CCI A; B – stray finds. A1 pottery; B3–4 iron, B11 iron and bronze, B14–15 glass, other bronze. Scale A1 = 1:4, other 1:2.

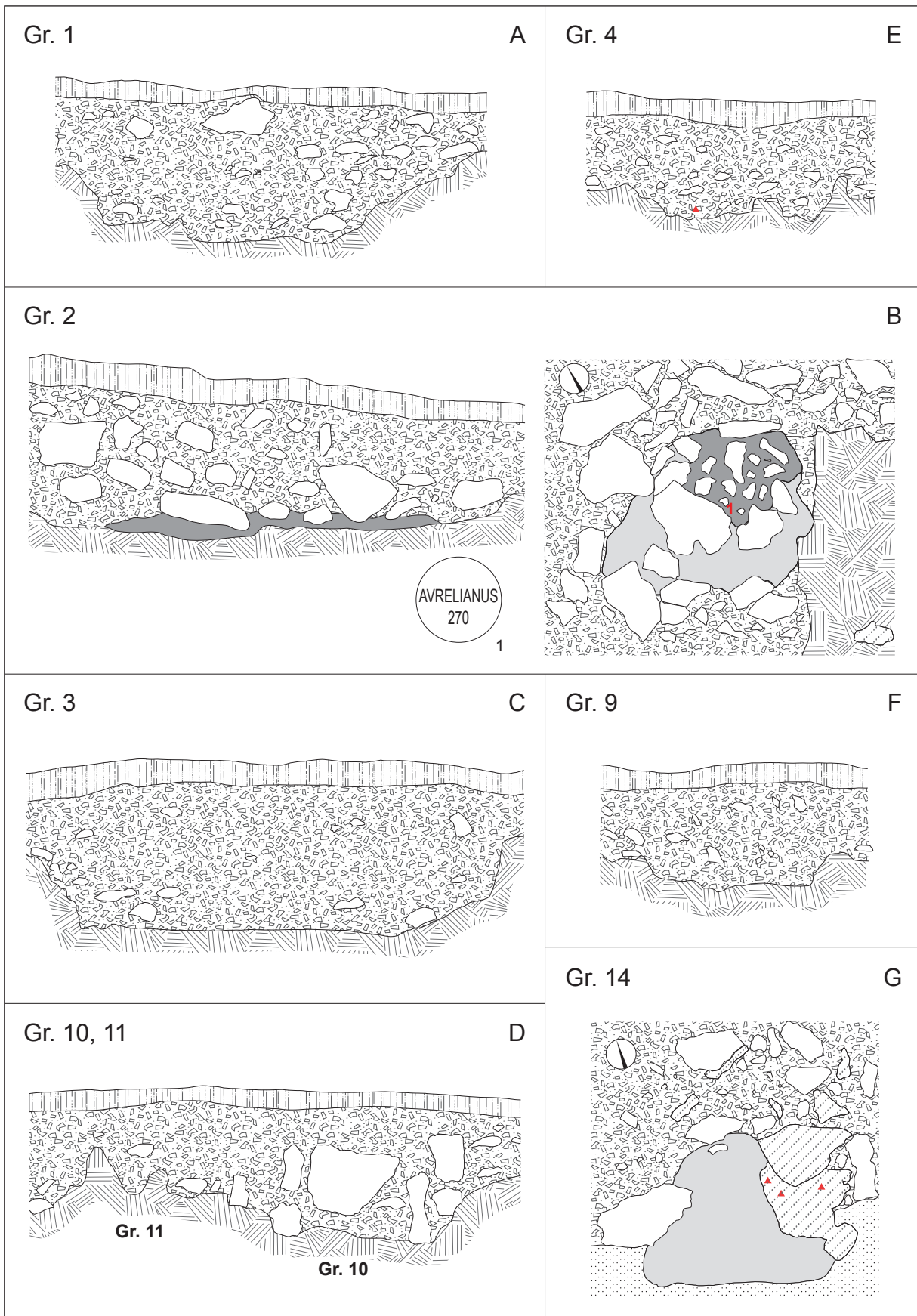

T. 9: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1926/27. Posamične najdbe. 1-9 bron, ostalo keramika. M. 1-9 = 1:2, ostalo 1:4.
 Pl. 9: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1926/27. Stray finds. 1-9 bronze, other pottery. Scale 1-9 = 1:2, other 1:4.

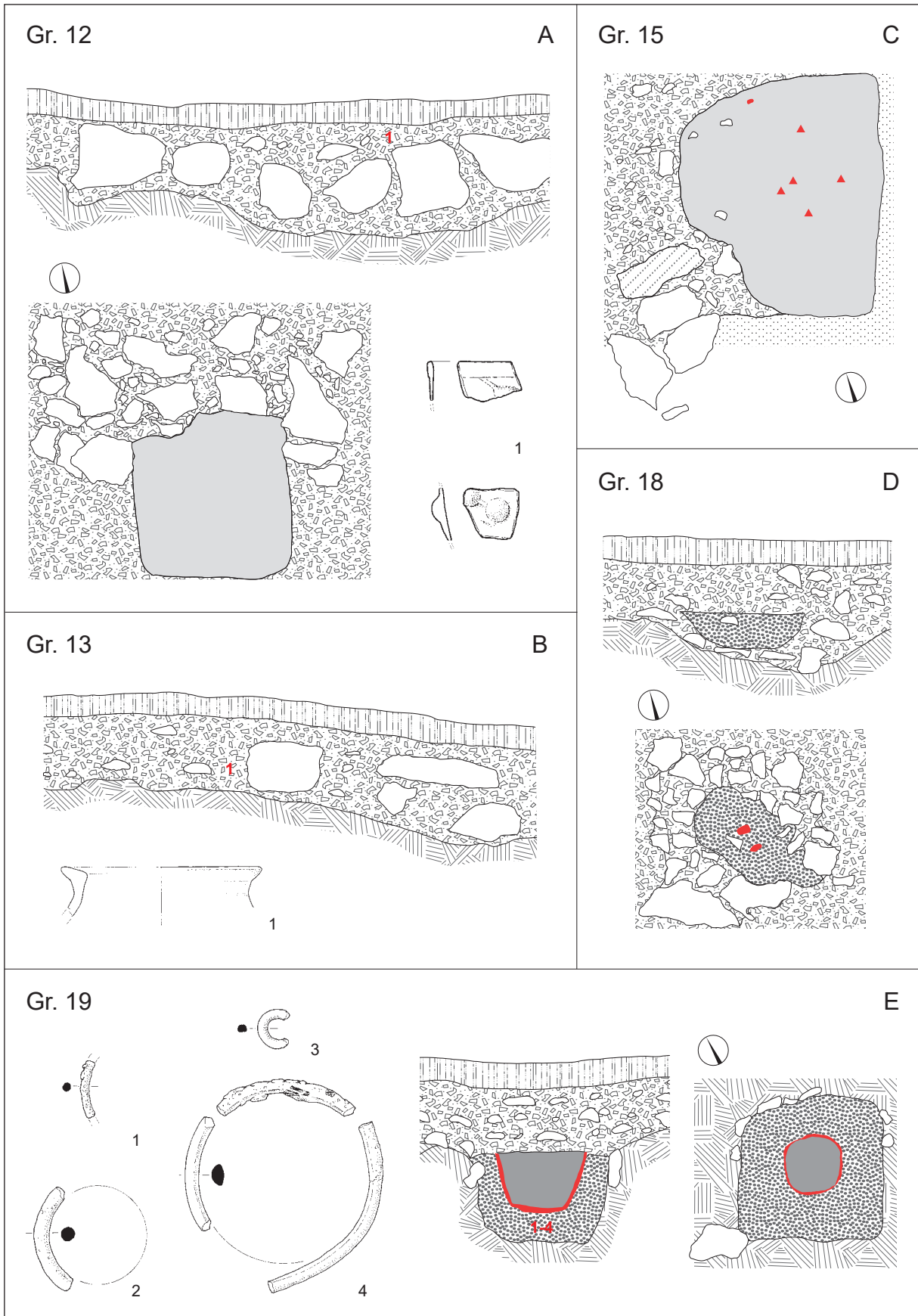
T. 10: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1926/27. Posamične najdbe. Vse keramika. M. = 1:4.

Pl. 10: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1926/27. Stray finds. All pottery. Scale = 1:4.

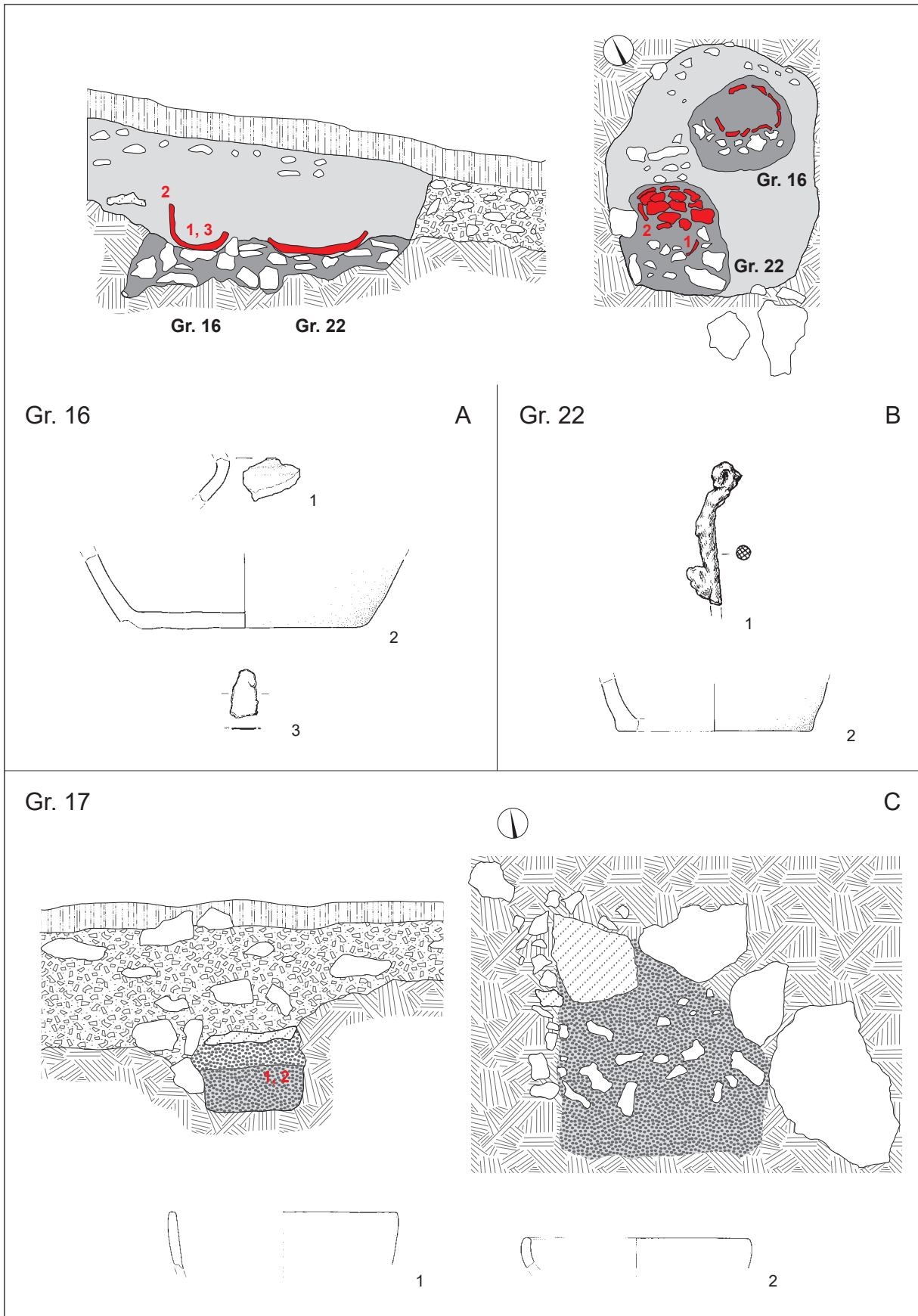
T. 11: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Grobovi 1, 2, 3, 4, 9, 10, 11, 14.

Pl. 11: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 1, 2, 3, 4, 9, 10, 11, 14.

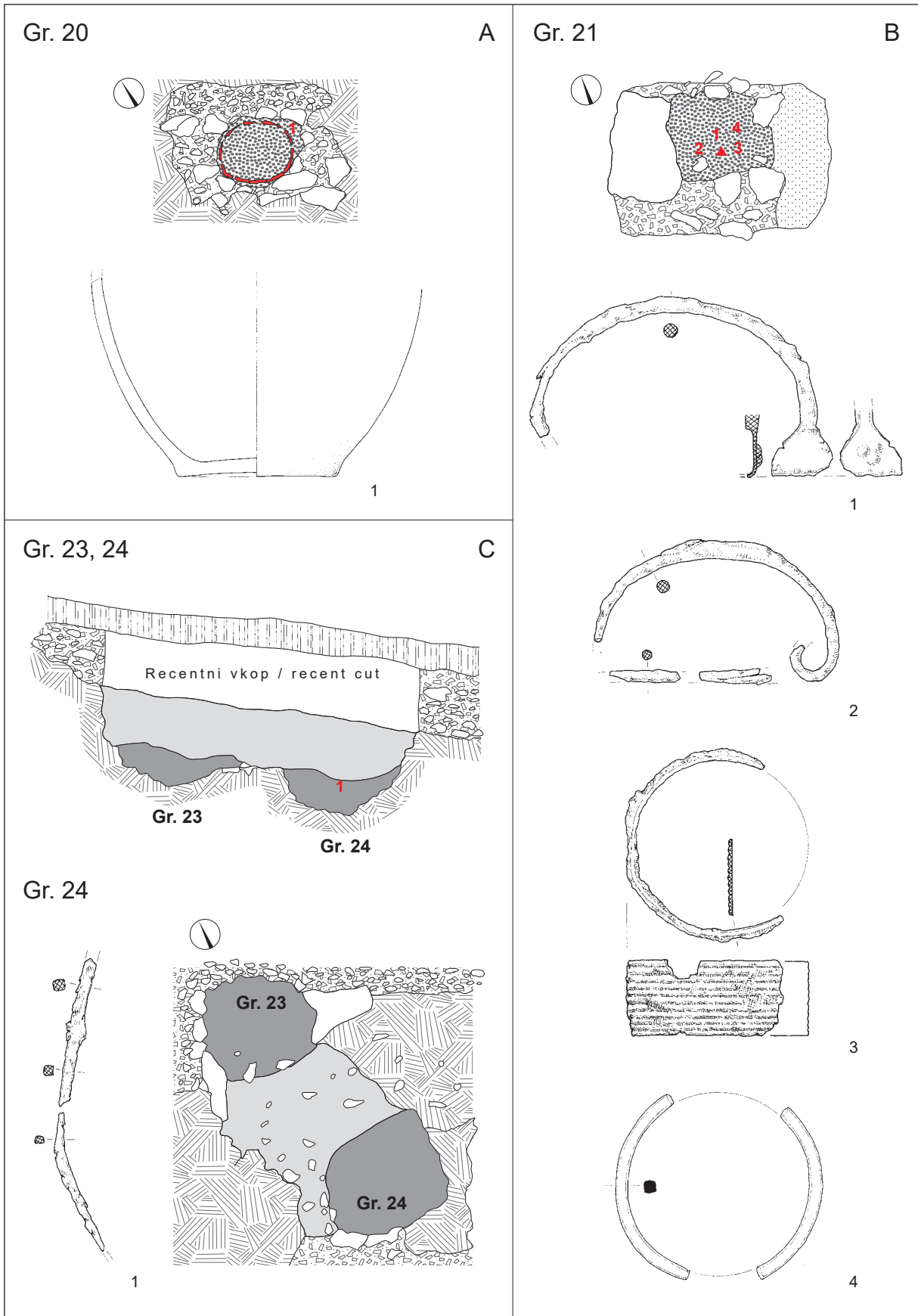
T. 12: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Grobovi 12, 13, 15, 18, 19. A1, B1 keramika, E1-4 bron. M. A1, E1-4 = 1:2, B1 = 1:4.

Pl. 12: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 12, 13, 15, 18, 19. A1, B1 pottery, E1-4 bronze. Scale A1, E1-4 = 1:2, B1 = 1:4.

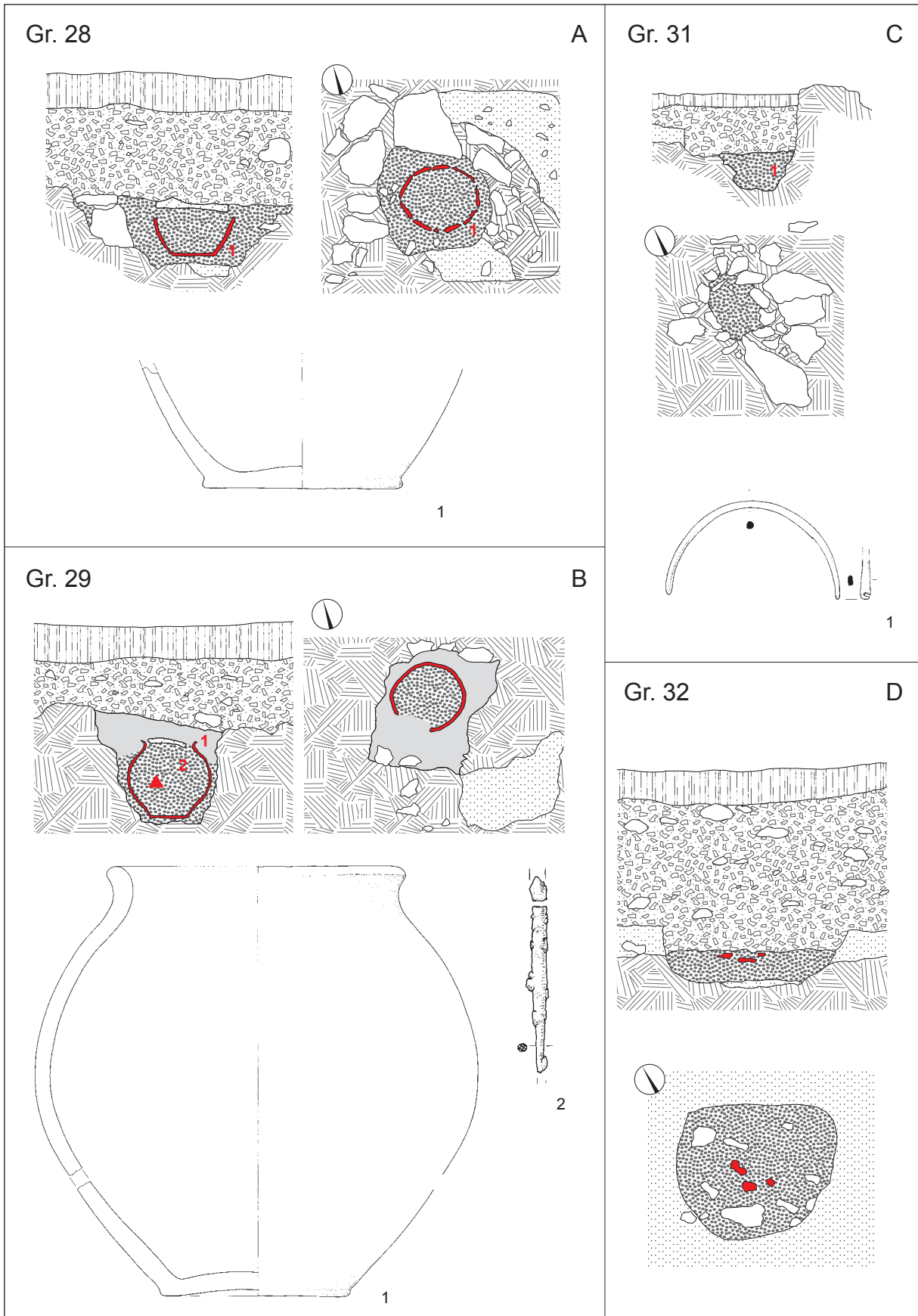
T. 13: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja I. 1978. Grobovi 16, 17, 22. A1-2, B2, C1-2 keramika, A3 bron, B1 železo. M. A3, B1 = 1:2, A1-2, B2, C1-2 = 1:4.

Pl. 13: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 16, 17, 22. A1-2, B2, C1-2 pottery, A3 bronze, B1 iron. Scale A3, B1 = 1:2, A1-2, B2, C1-2 = 1:4.

T. 14: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Grobovi 20, 21, 23, 24. A1 keramika, B1–3, C1 železo, B4 bron. M. A1 = 1:4, B1–4, C1 = 1:2.

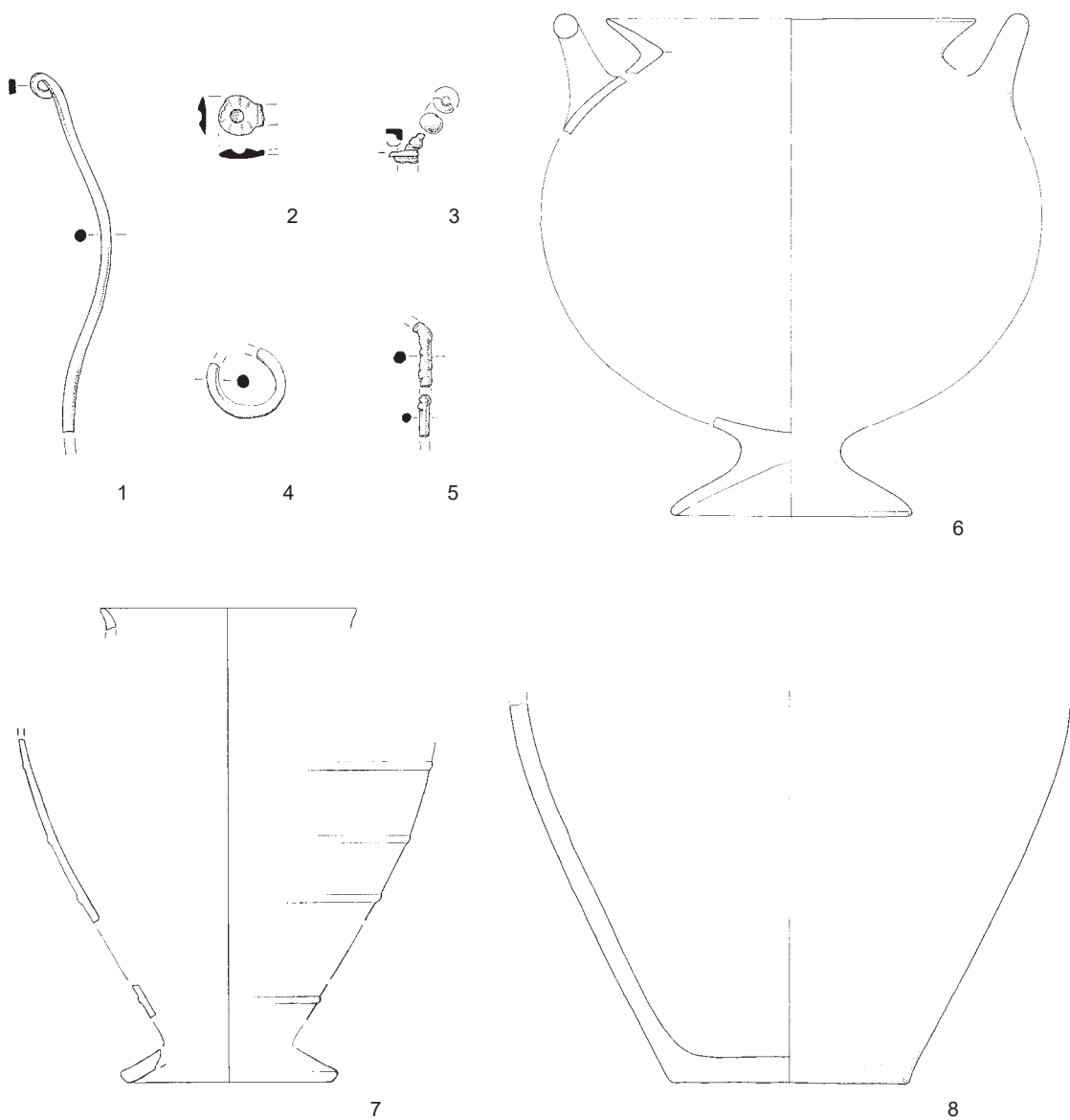
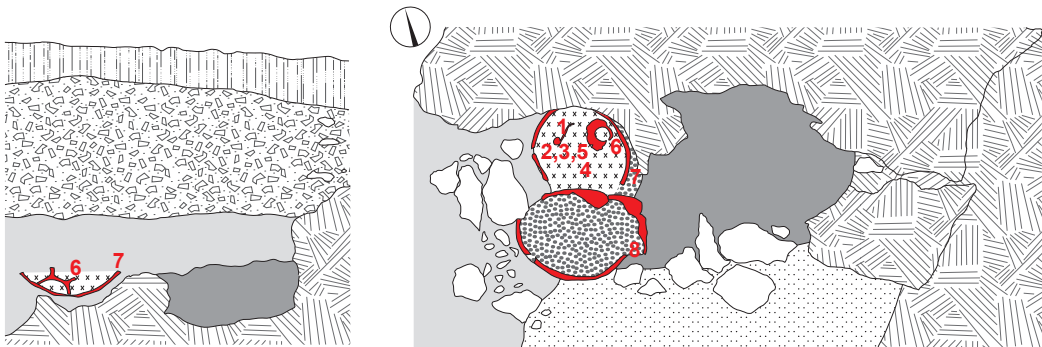
Pl. 14: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 20, 21, 23, 24. A1 pottery, B1–3, C1 iron, B4 bronze. Scale A1 = 1:4, B1–4, C1 = 1:2.

T. 15: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Grobovi 28, 29, 31 in 32. A1, B1 keramika, B2 železo, C1 bron. M. A1, B1 = 1:4, B2, C1 = 1:2.

Pl. 15: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 28, 29, 31 and 32. A1, B1 pottery, B2 iron, C1 bronze. Scale A1, B1 = 1:4, B2, C1 = 1:2.

Gr. 30

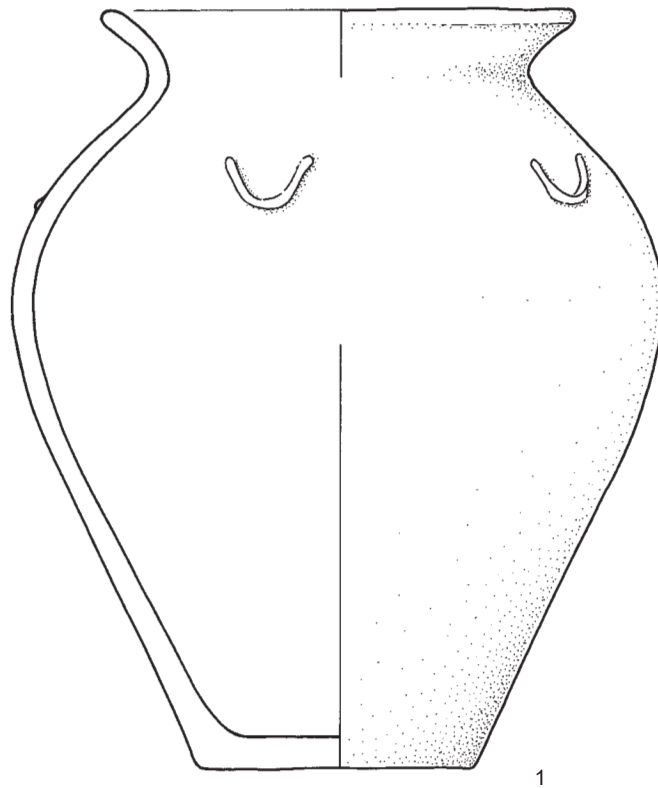
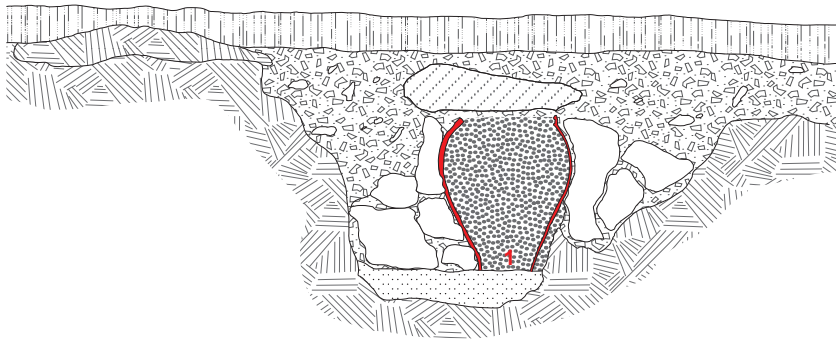

T. 16: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja I. 1978. Grob 30. 1–5 bron, 6–8 keramika. M. 1–5 = 1:2, 6–8 = 1:4.

Pl. 16: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Grave 30. 1–5 bronze, 6–8 pottery. Scale 1–5 = 1:2, 6–8 = 1:4.

Gr. 33

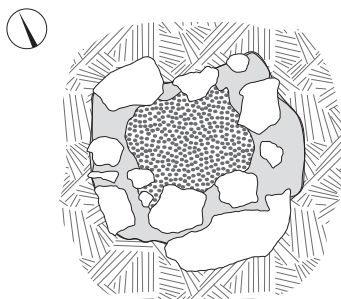
A

1

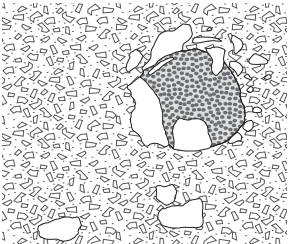
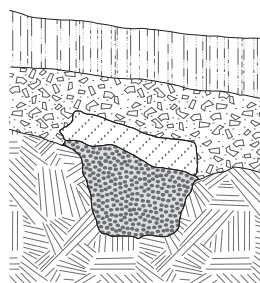
Gr. 34

B

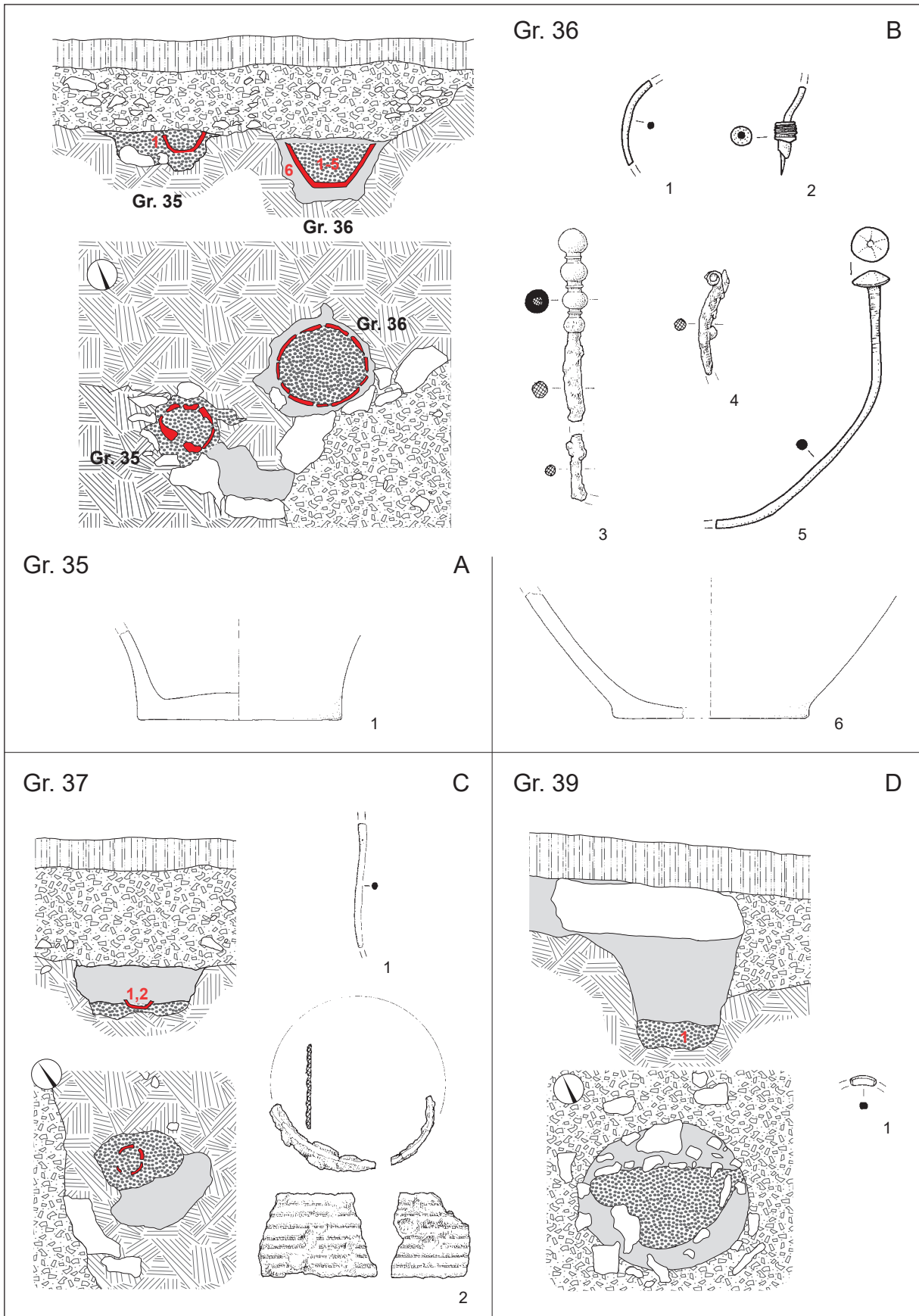
Gr. 38

C

T. 17: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja I. 1978. Grobovi 33, 34, 38. A1 keramika. M. A1 = 1:4.

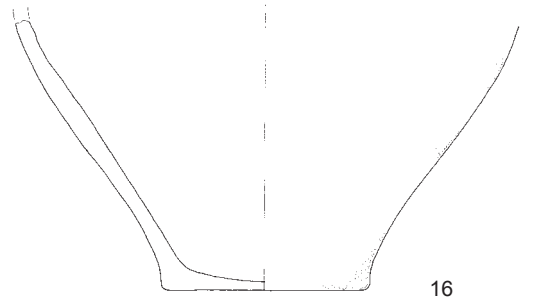
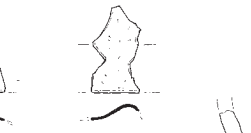
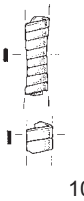
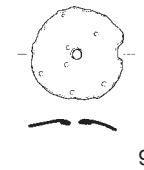
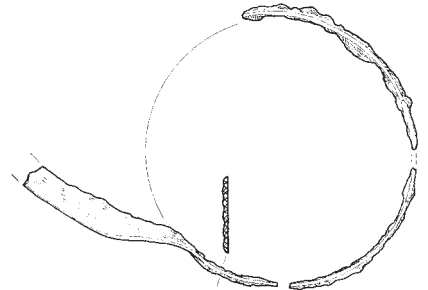
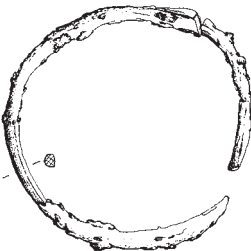
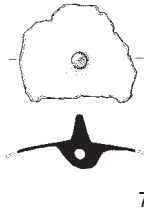
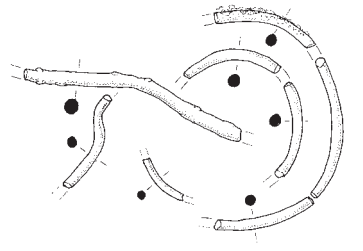
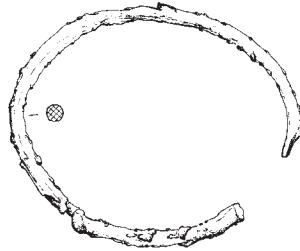
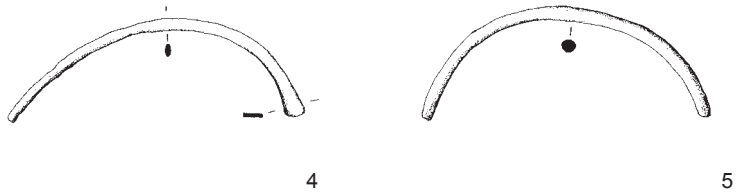
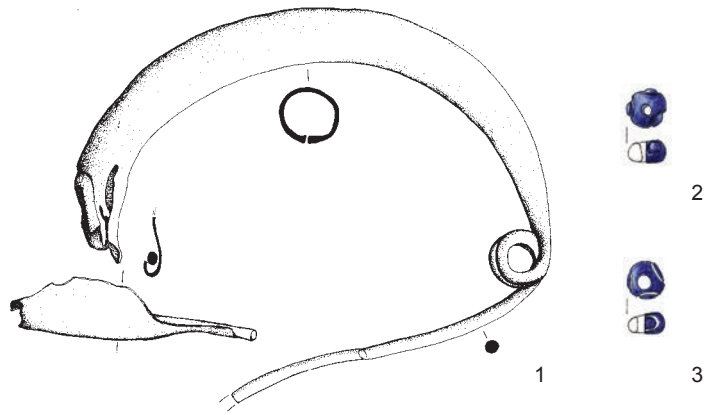
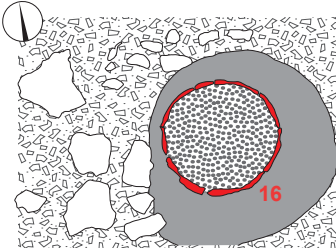
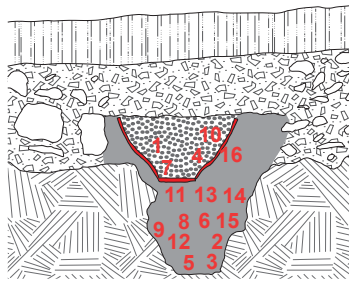
Pl. 17: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Grave 33, 34, 38. A1 pottery. Scale A1 = 1:4.

T. 18: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja I. 1978. Grobovi 35, 36, 37, 39. A1, B6 keramika, B1, B5, C1, D1 bron, B2 bron in rogovina, B3 železo in bron, B4, C2 železo. M. B1–5, C1–2, D1 = 1:2, A1, B6 = 1:4.

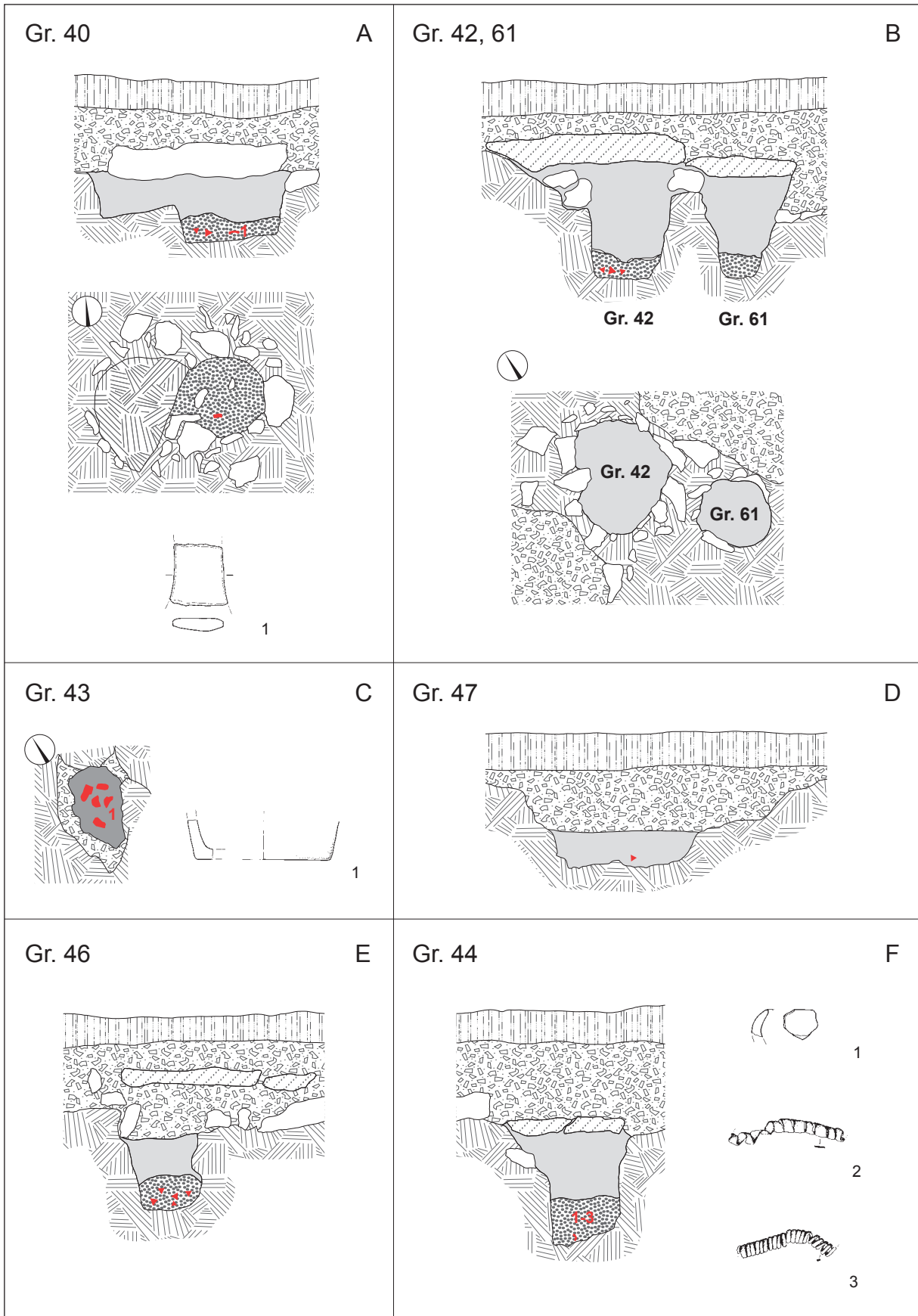
Pl. 18: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 35, 36, 37, 39. A1, B6 pottery, B1, B5, C1, D1 bronze, B2 bronze and antlers, B3 iron and bronze, B4, C2 iron. Scale B1–5, C1–2, D1 = 1:2, A1, B6 = 1:4.

Gr. 41

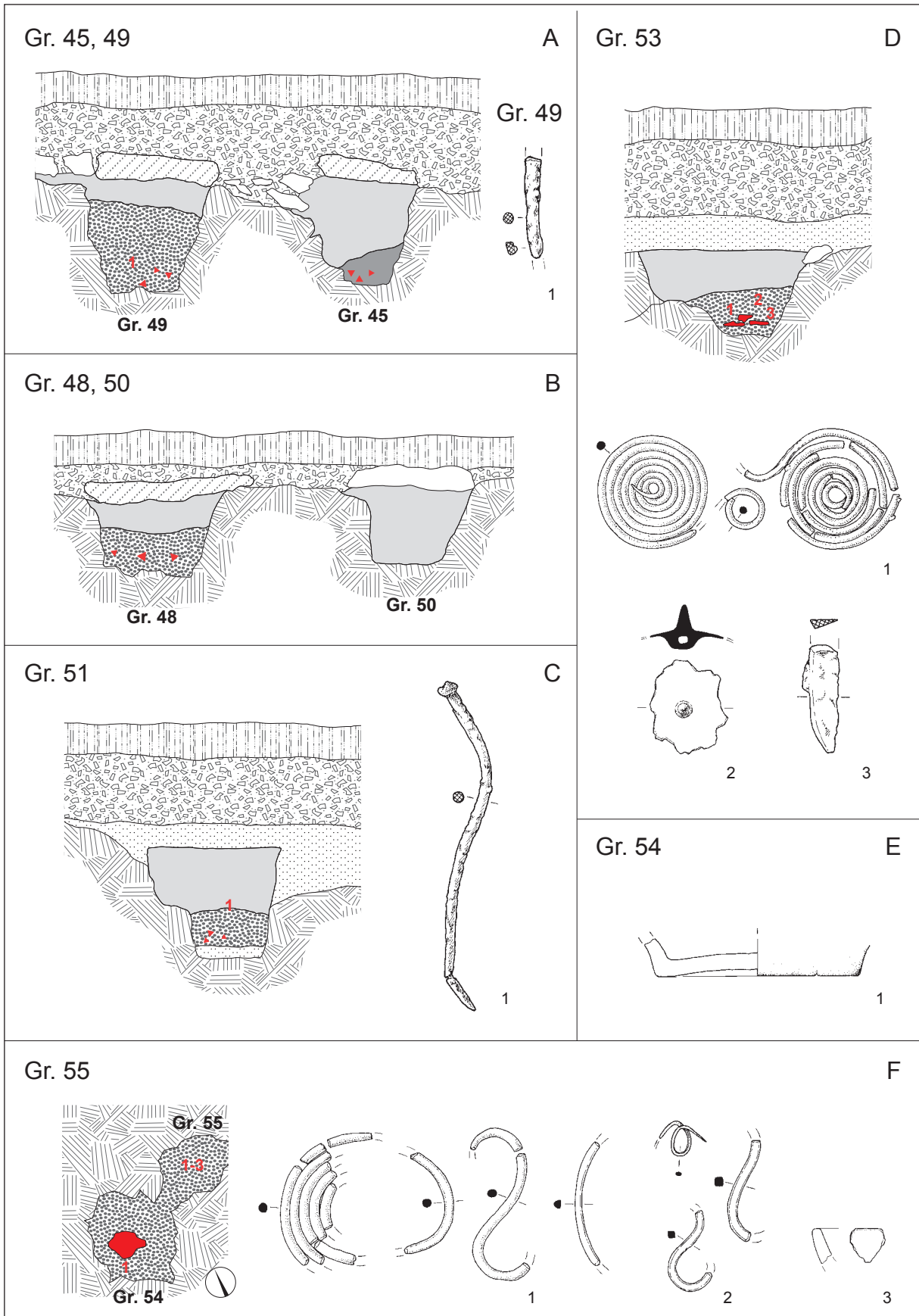
T. 19: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Grob 41. 1, 4-10, 12, 15 bron, 2-3 steklo, 11, 13, 14 železo, 16 keramika. M. 1-15 = 1:2, 16 = 1:4.

Pl. 19: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Grave 41. 1, 4-10, 12, 15 bronze, 2-3 glass, 11, 13, 14 iron, 16 pottery. Scale 1-15 = 1:2, 16 = 1:4.

T. 20: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja I. 1978. Grobovi 40, 42, 43, 44, 46, 47, 61. A1, C1, F1 keramika, F2-3 bron. M. F2-3 = 1:2, A1, C1, F1 = 1:4.

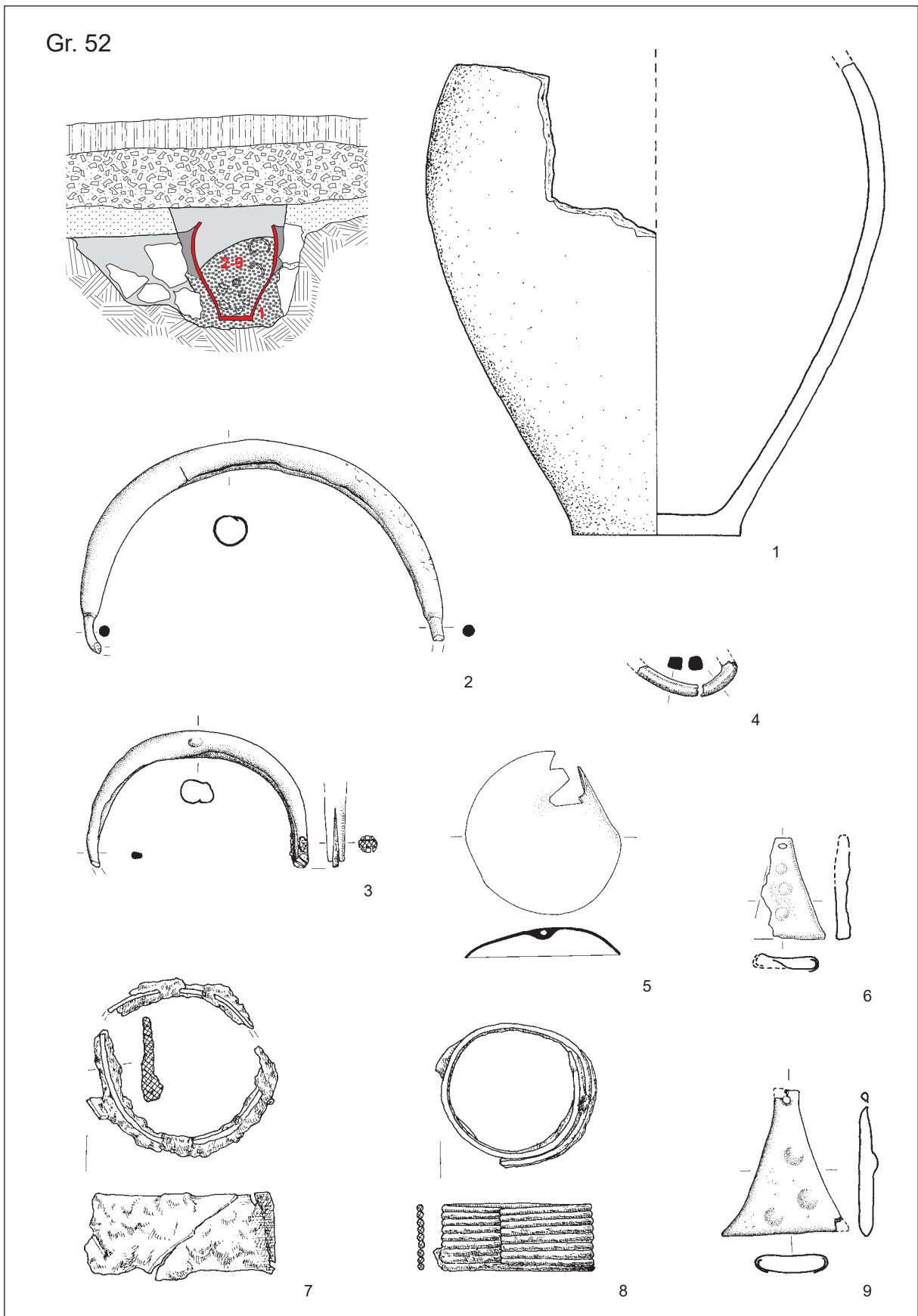
Pl. 20: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 40, 42, 43, 44, 46, 47, 61. A1, C1, F1 pottery, F2-3 bronze. Scale F2-3 = 1:2, A1, C1, F1 = 1:4.

T. 21: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja I. 1978. Grobovi 45, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55. A1, C1, D3 železo, D1-2, F1-2 bron, E1, F3 keramika. M. A1, C1, D1-3, F1-2 = 1:2, E1, F3 = 1:4.

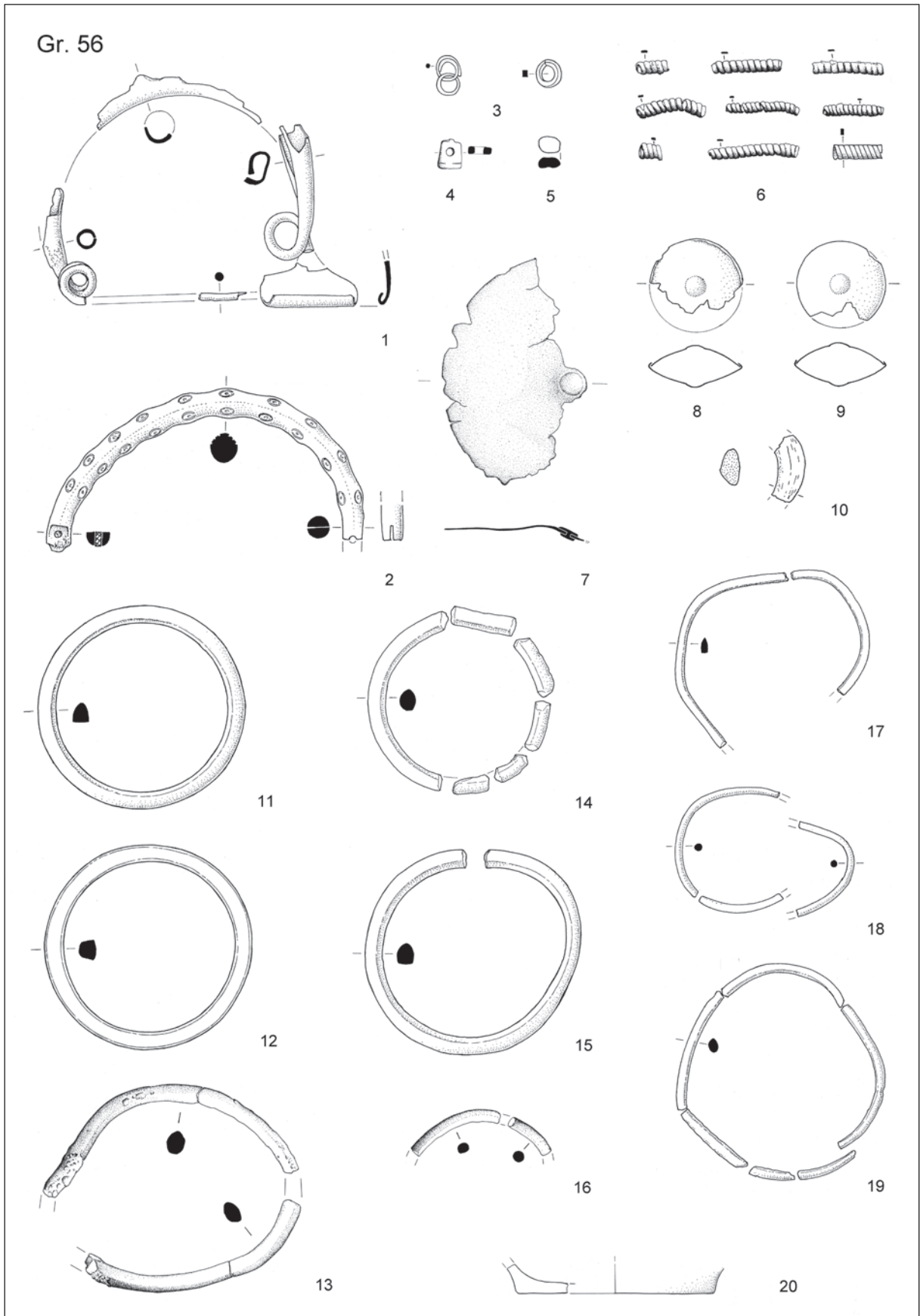
Pl. 21: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 45, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55. A1, C1, D3 iron, D1-2, F1-2 bronze, E1, F3 pottery. Scale A1, C1, D1-3, F1-2 = 1:2, E1, F3 = 1:4.

Gr. 52

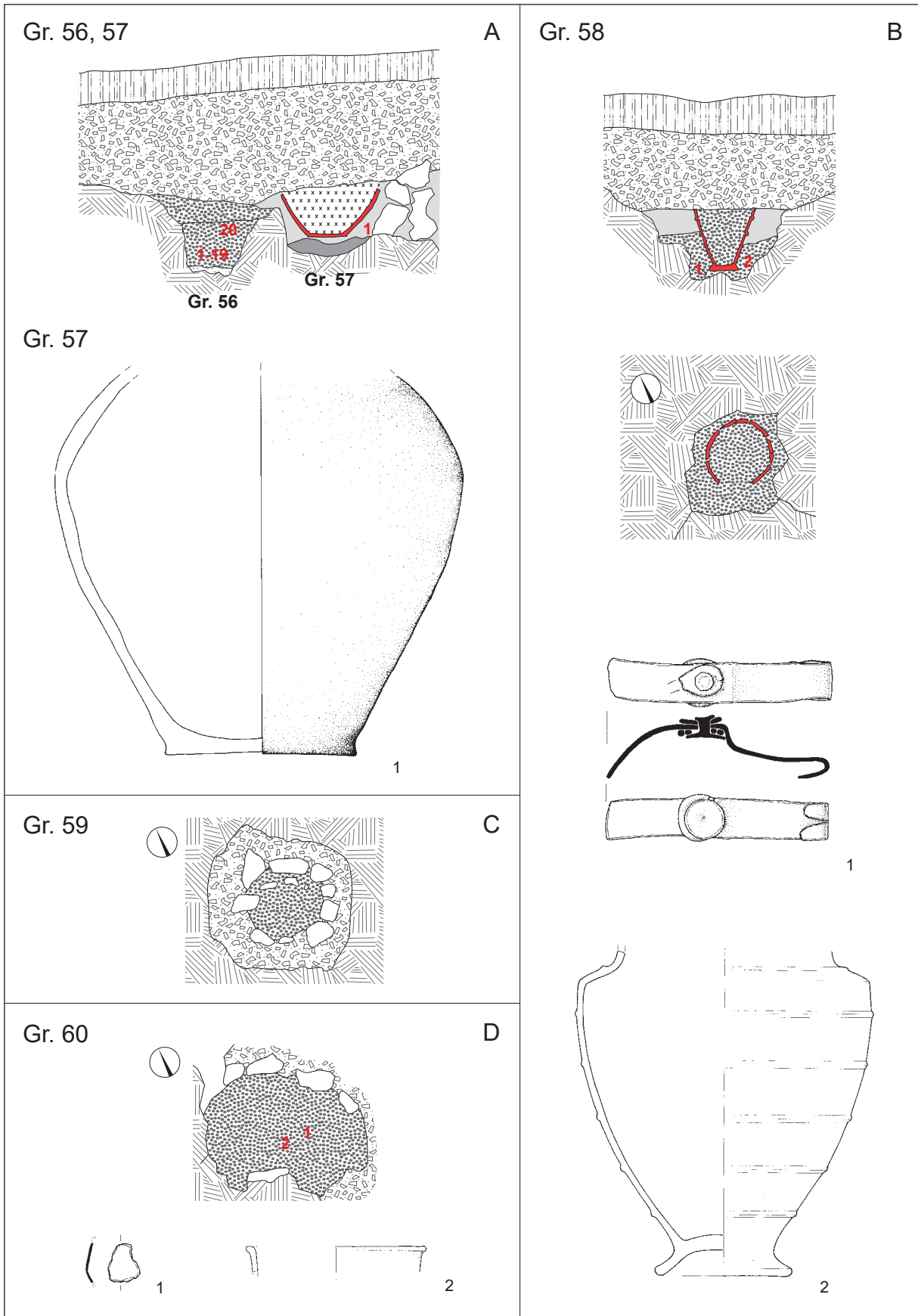
T. 22: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja I. 1978. Grob 52. 1 keramika, 2,4-6,9 bron, 3 - bron, železo, 7-8 železo. M. 1 = 1:4, 2-9 = 1:2.

Pl. 22: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Grave 52. 1 pottery, 2,4-6,9 bronze, 3 - bronze, iron, 7-8 iron. Scale 1 = 1:4, 2-9 = 1:2.

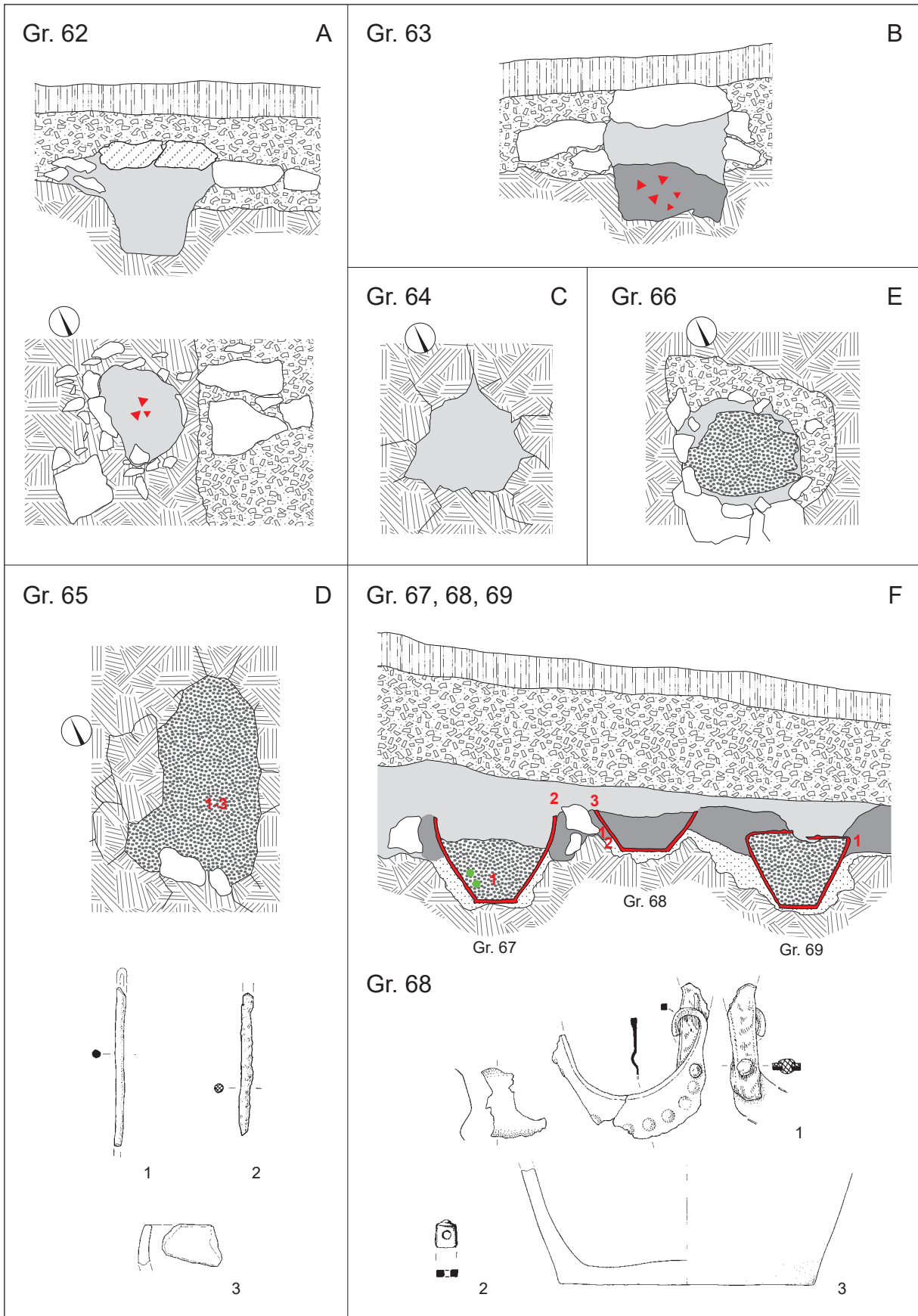
T. 23: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Grob 56. 1,3-9,11-19 bron, 2 - bron, železo, 10 kost, 20 keramika. M. 1-19 = 1:2, 20 = 1:4.

Pl. 23: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Grave 56. 1,3-9,11-19 bronze, 2 - bronze, iron, 10 bone, 20 pottery. Scale 1-19 = 1:2, 20 = 1:4.

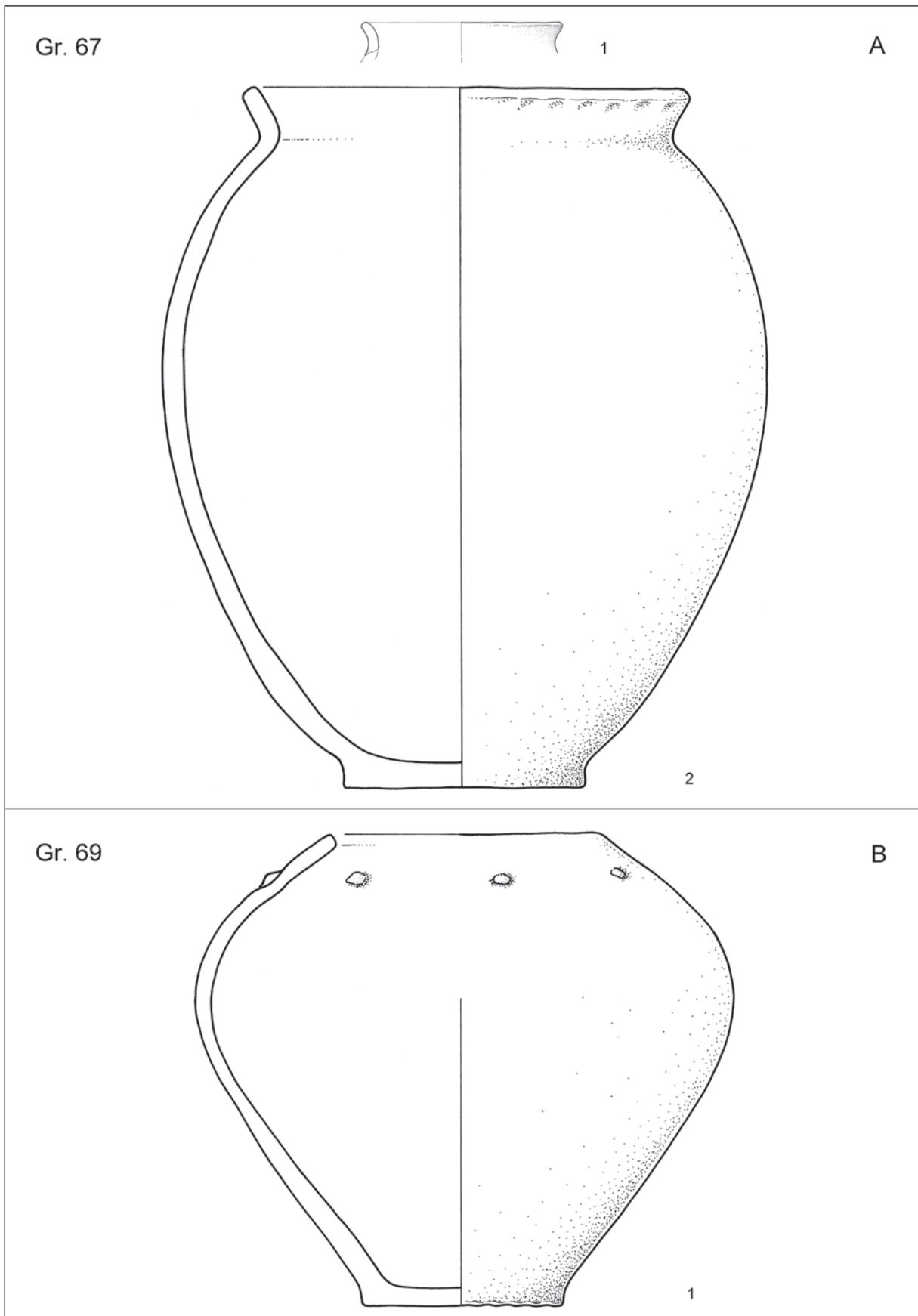
T. 24: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Grobovi 56, 57, 58, 59, 60. B1, D1 bron, A1, B2, D2 keramika. M. B1, D1 = 1:2, A1, B2, D2 = 1:4.

Pl. 24: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 56, 57, 58, 59, 60. B1, D1 bronze, A1, B2, D2 pottery. M. B1, D1 = 1:2, A1, B2, D2 = 1:4.

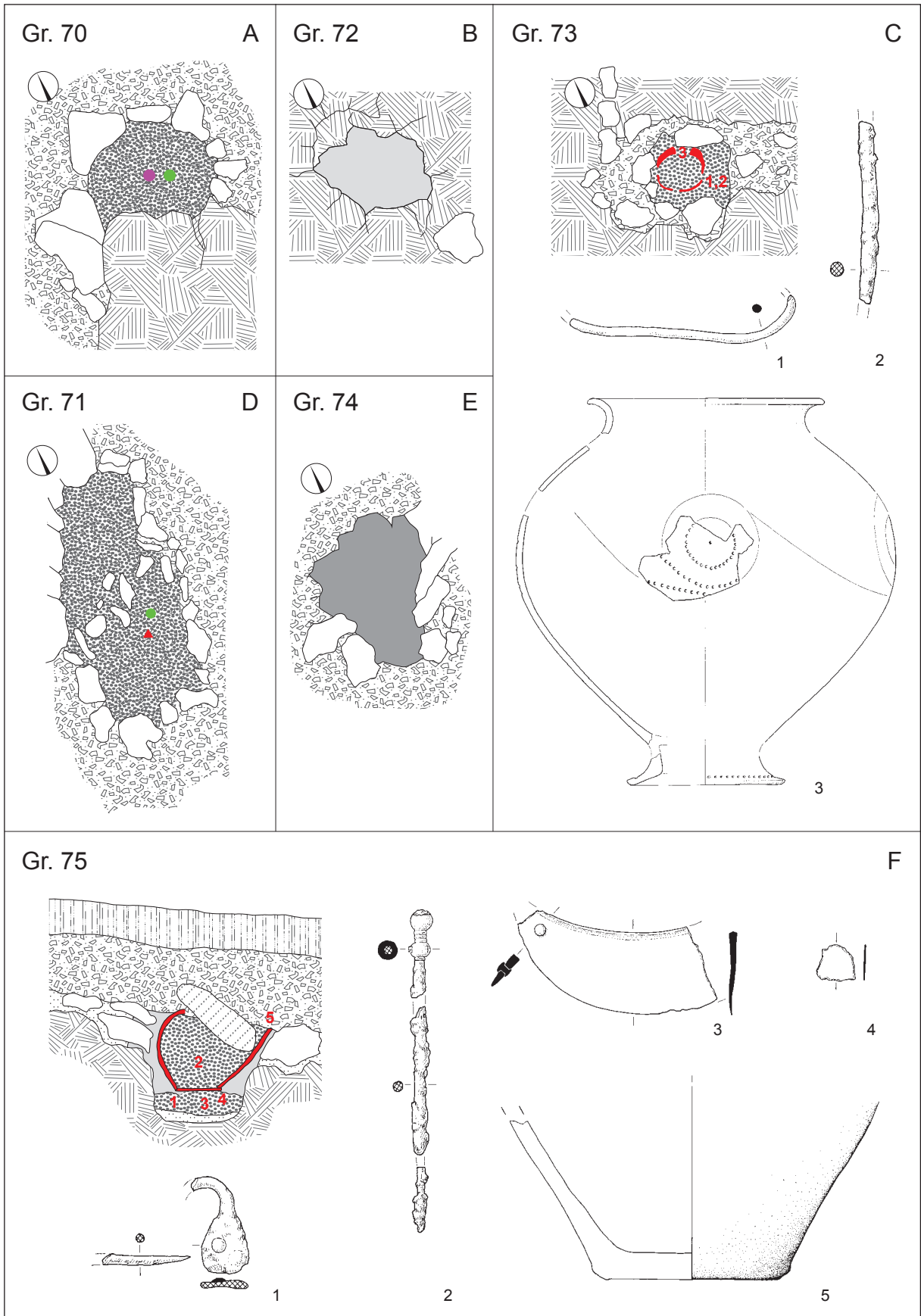
T. 25: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Grobovi 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69. D1, F2 bron, F1 bron in železo, D2 železo, D3, F3 keramika. M. D1-2, F1-2 = 1:2, D3, F3 = 1:4.

Pl. 25: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69. D1, F2 bronze, F1 bronze and iron, D2 iron, D3, F3 pottery. Scale D1-2, F1-2 = 1:2, D3, F3 = 1:4.

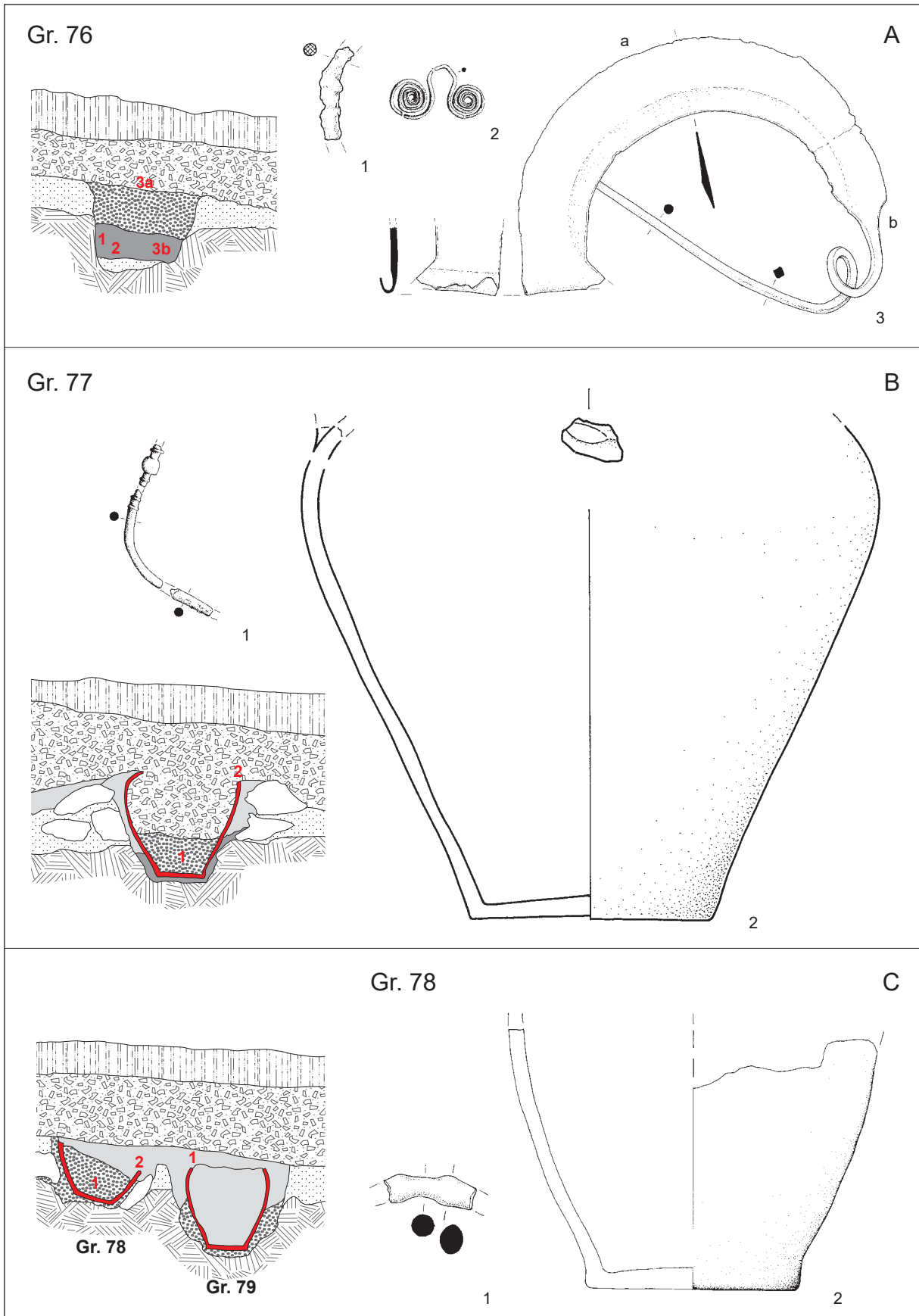
T. 26: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja I. 1978. Grobova 67 in 69. Vse keramika. M. = 1:4.

Pl. 26: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 67 and 69. All pottery. Scale = 1:4.

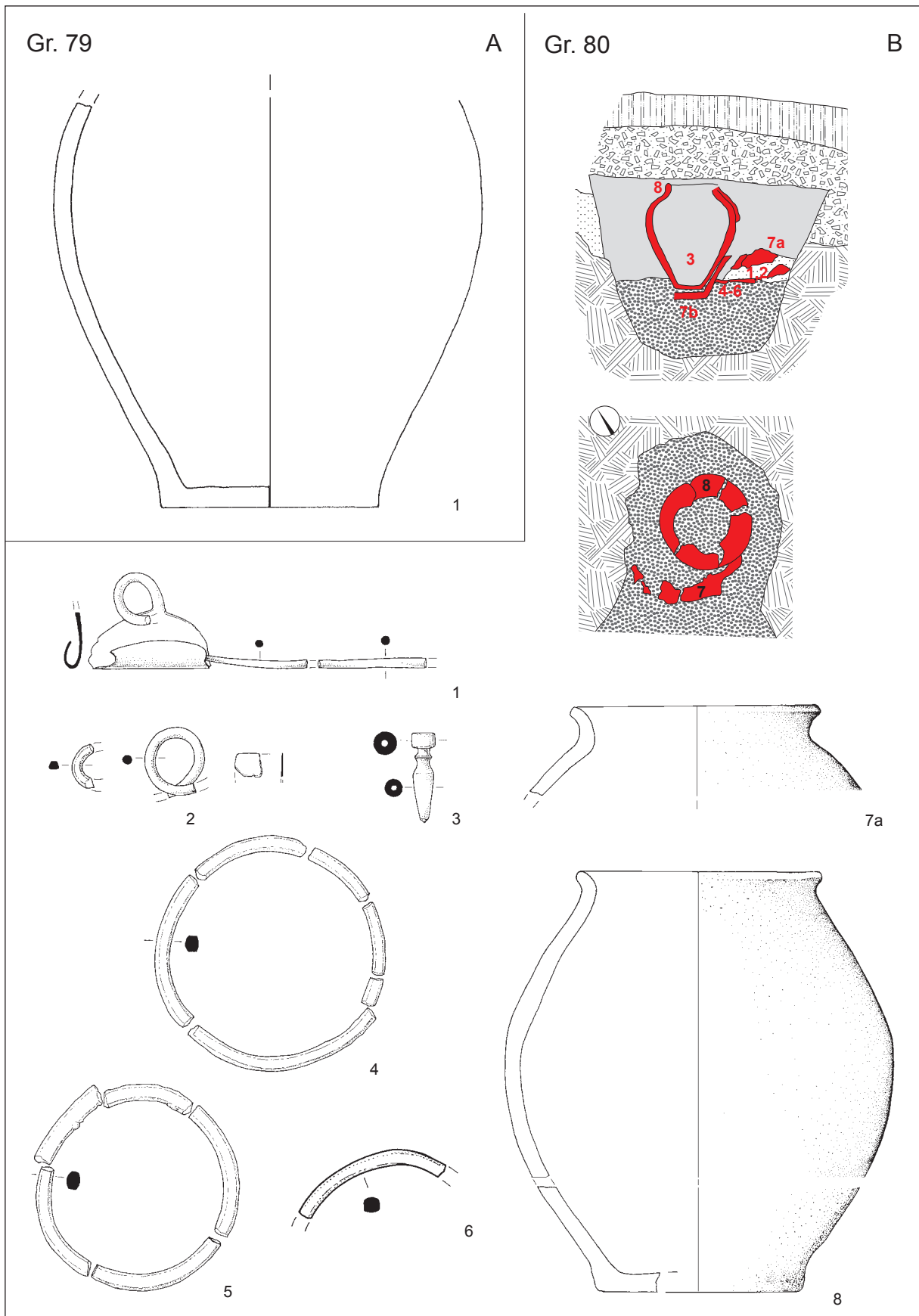
T. 27: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Grobovi 70, 71, 72, 73, 74, 75. C1, F3–4 bron, F1–2 železo in bron, C2 železo, C3, F5 keramika. M. C1–2, F1–4 = 1:2, C3, F5 = 1:4.

Pl. 27: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 70, 71, 72, 73, 74, 75. C1, F3–4 bronze, F1–2 iron and bronze, C2 iron, C3, F5 pottery. Scale C1–2, F1–4 = 1:2, C3, F5 = 1:4.

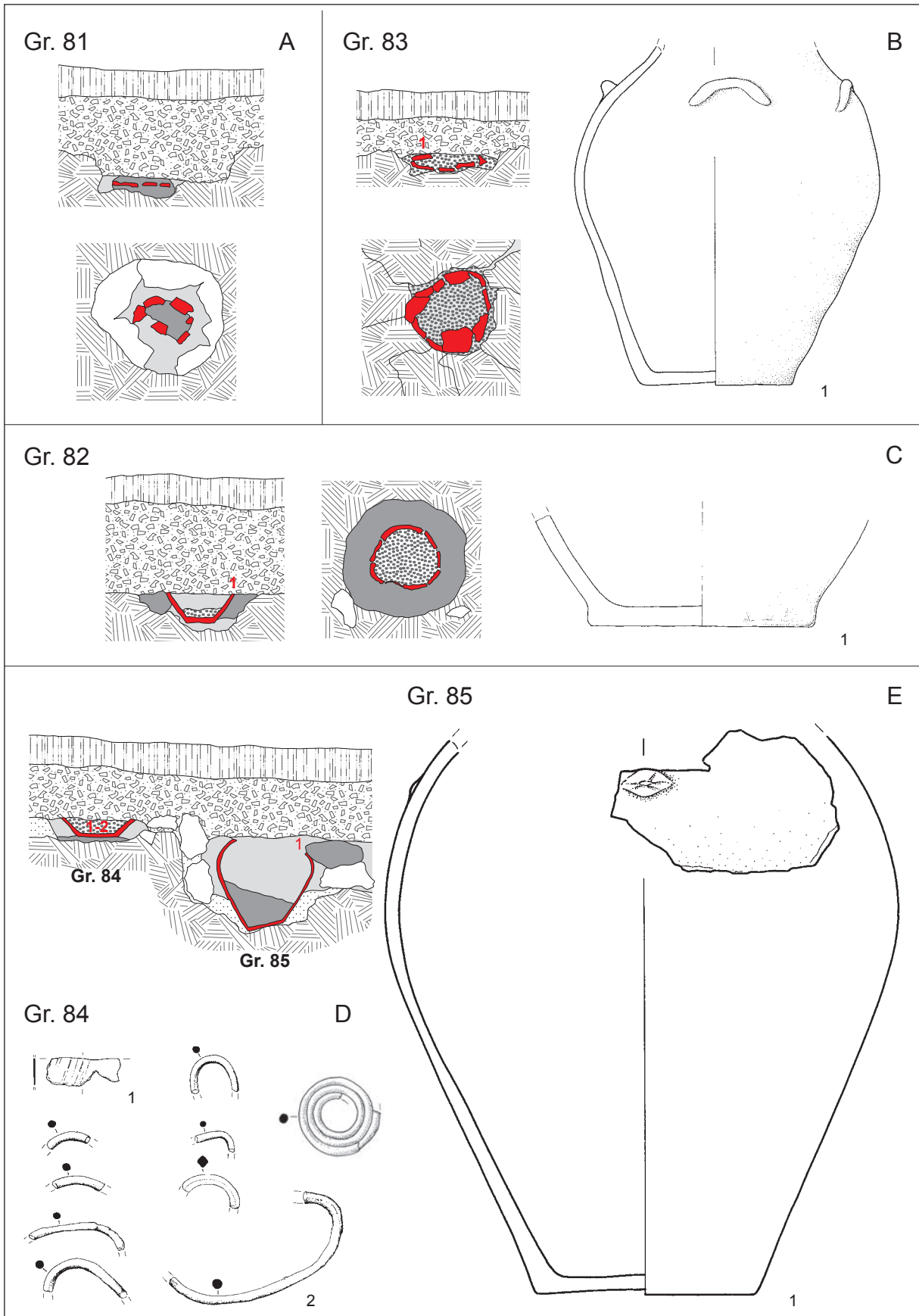

T. 28: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Grobovi 76, 77, 78, 79. A1 železo, A2-3, B1, C1 bron, B2, C2 keramika. M. A1-3, B1, C1 = 1:2, B2, C2 = 1:4.

Pl. 28: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 76, 77, 78, 79. A1 iron, A2-3, B1, C1 bronze, B2, C2 pottery. Scale A1-3, B1, C1 = 1:2, B2, C2 = 1:4.

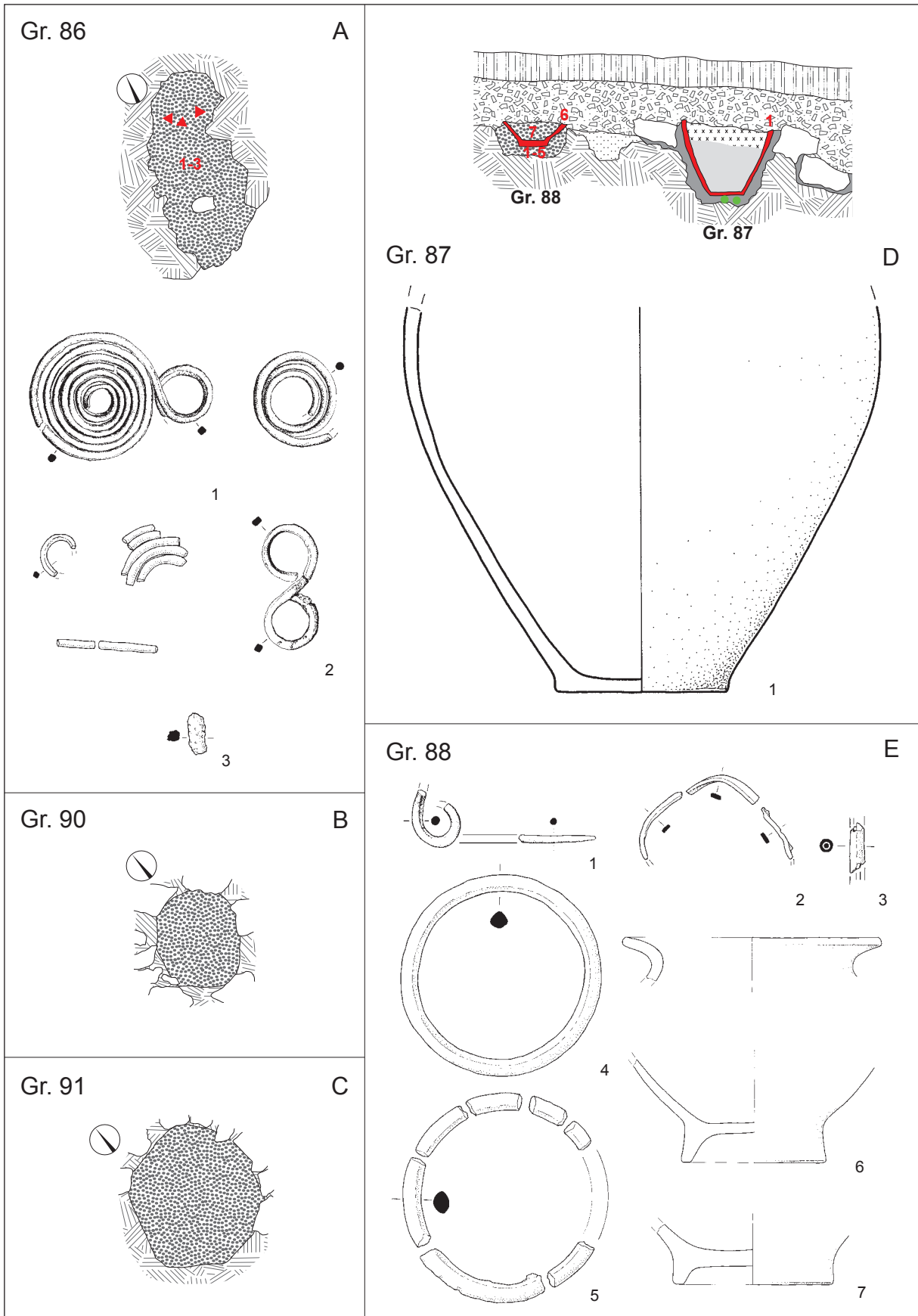

T. 29: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja I. 1978. Grobova 79 in 80. B1–6 bron, A1, B7–8 keramika. M. B1–6 = 1:2, A1, B7–8 = 1:4.
 Pl. 29: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 79 and 80. B1–6 bronzes, A1, B7–8 pottery. Scale B1–6 = 1:2, A1, B7–8 = 1:4.

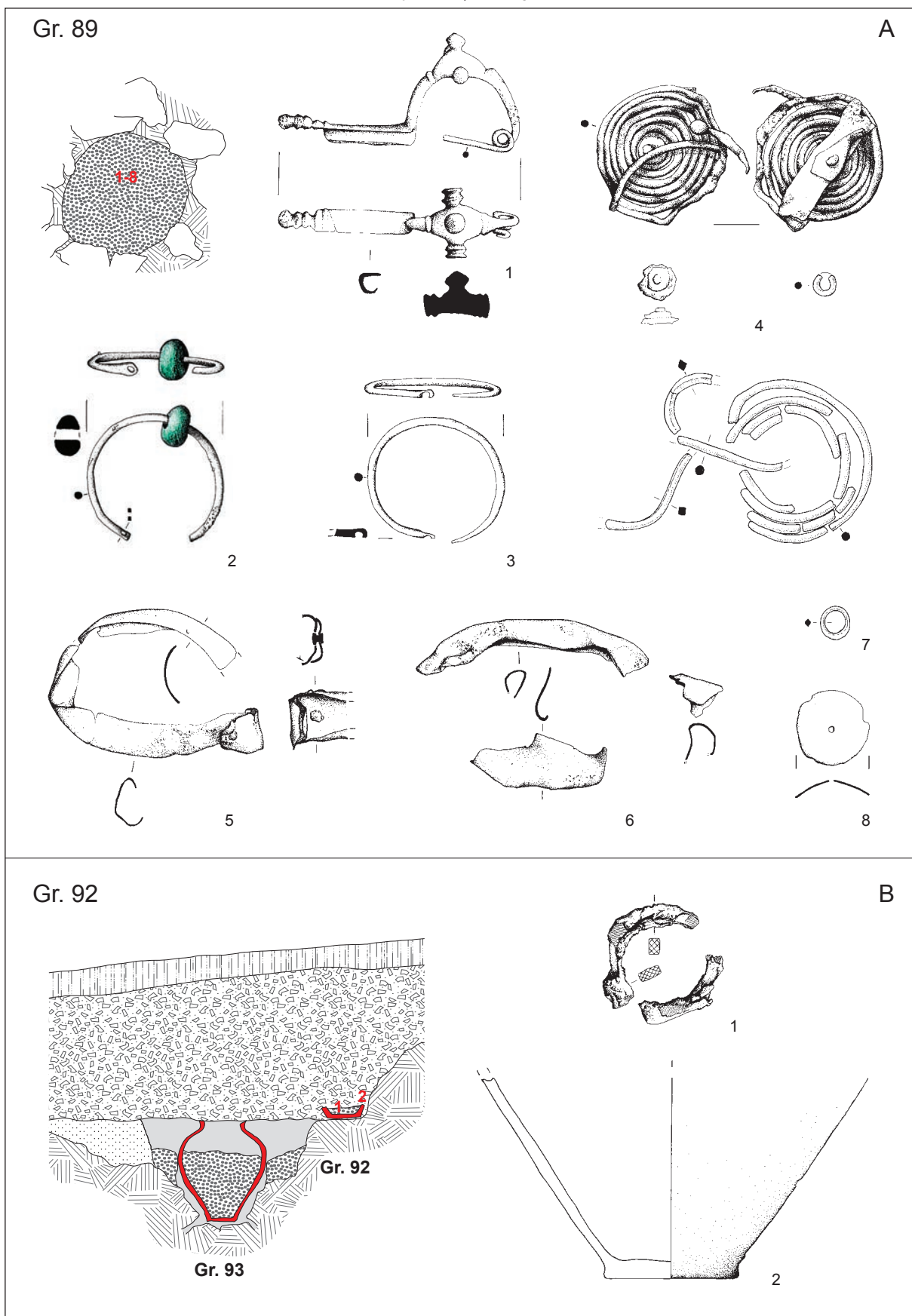
T. 30: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Grobovi 81, 82, 83, 84, 85. D1-2 bron, B1, C1, E1 keramika. M. D1-2 = 1:2, B1, C1, E1 = 1:4.

Pl. 30: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 81, 82, 83, 84, 85. D1-2 bronze, B1, C1, E1 pottery. Scale D1-2 = 1:2, B1, C1, E1 = 1:4.

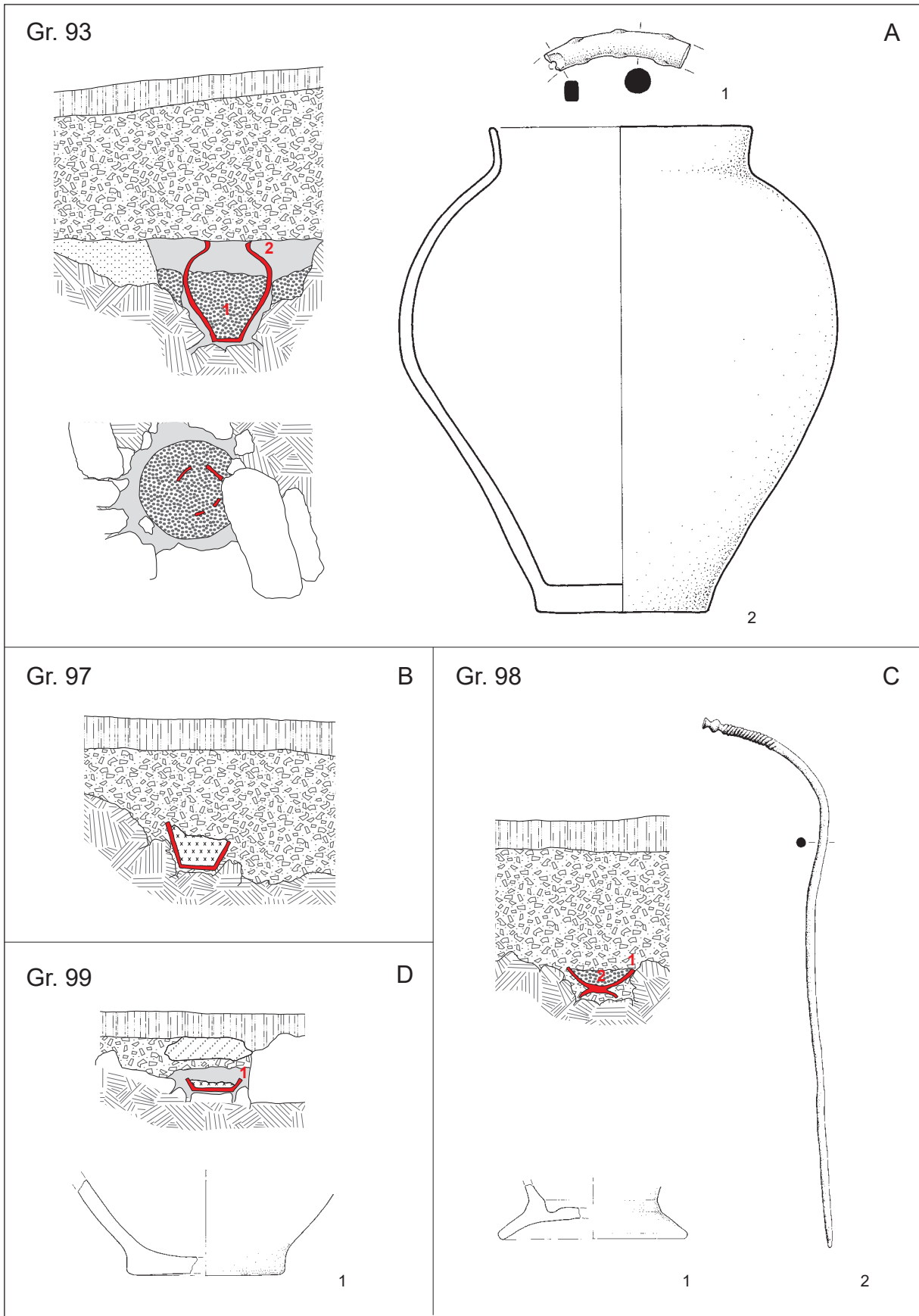

T. 31: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Grobovi 86, 87, 88, 90, 91. A1-3, E1-5 bron, D1, E6-7 keramika. M. A1-3, E1-5 = 1:2, D1, E6-7 = 1:4.

Pl. 31: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 86, 87, 88, 90, 91. A1-3, E1-5 bronzes, D1, E6-7 pottery. Scale A1-3, E1-5 = 1:2, D1, E6-7 = 1:4.

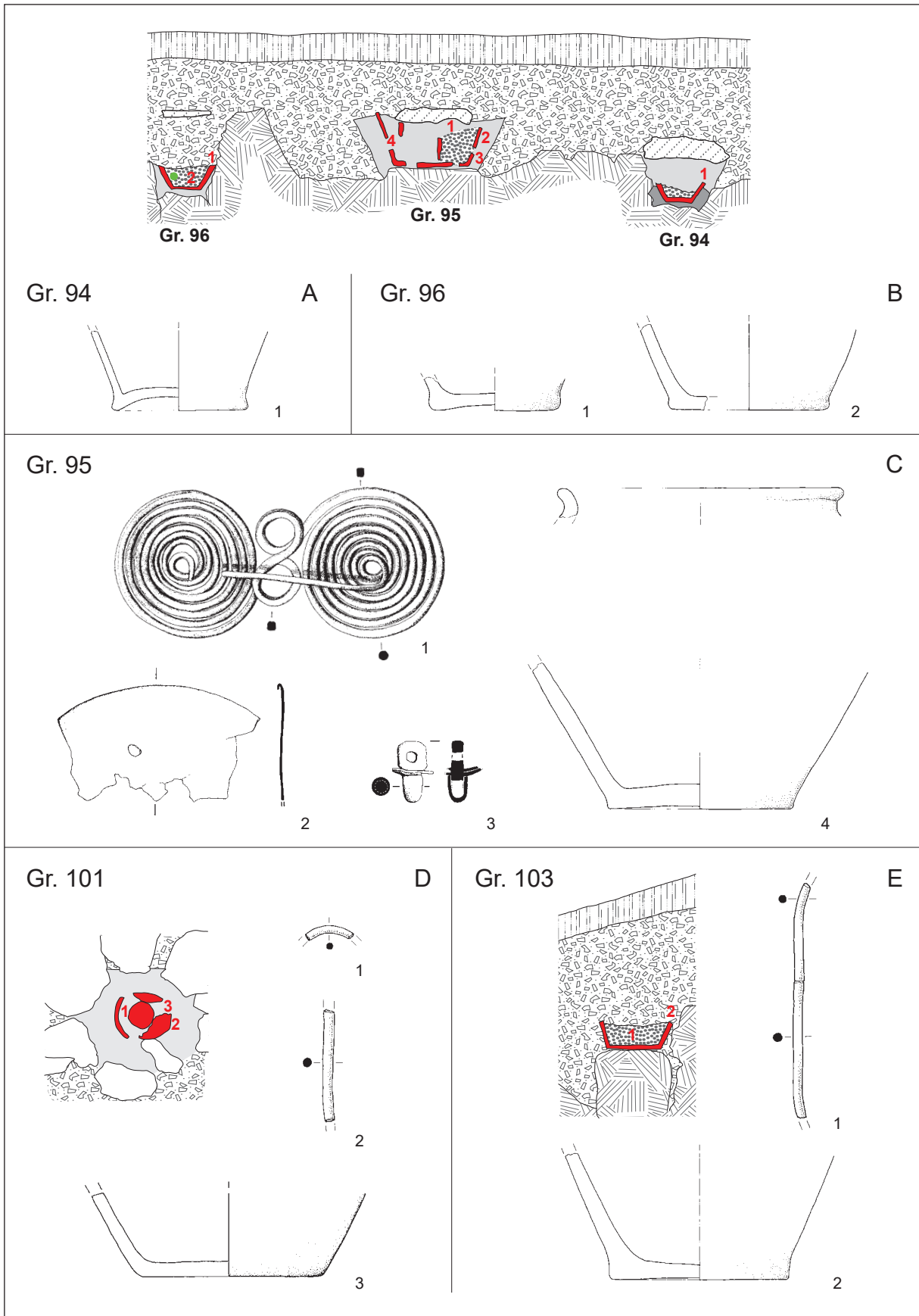

T. 32: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Grobovi 89, 92 in 93. A1,3-8 bron, A2 bron in steklo, B1 železo, B2 keramika. M. A1-8, B1 = 1:2, B2 = 1:4.
 Pl. 32: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 89, 92 and 93. A1,3-8 bronzes, A2 bronzes and glass, B1 iron, B2 pottery. Scale A1-8, B1 = 1:2, B2 = 1:4.

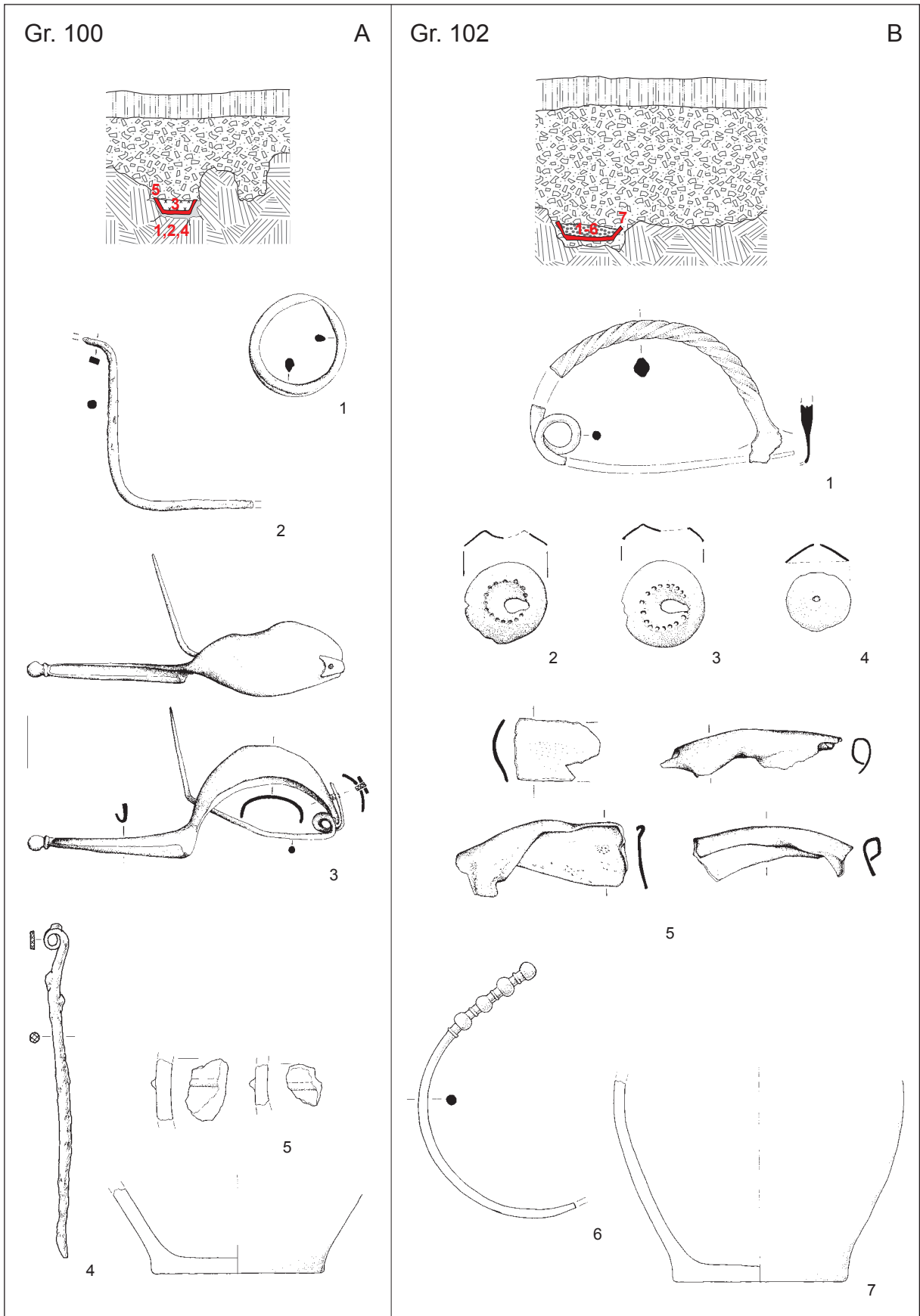
T. 33: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Grobovi 93, 97, 98, 99. A1, C2 bron, A2, C1, D1 keramika. M. A1, C2 = 1:2, A2, C1, D1 = 1:4.

Pl. 33: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 93, 97, 98, 99. A1, C2 bronze, A2, C1, D1 pottery. Scale A1, C2 = 1:2, A2, C1, D1 = 1:4.

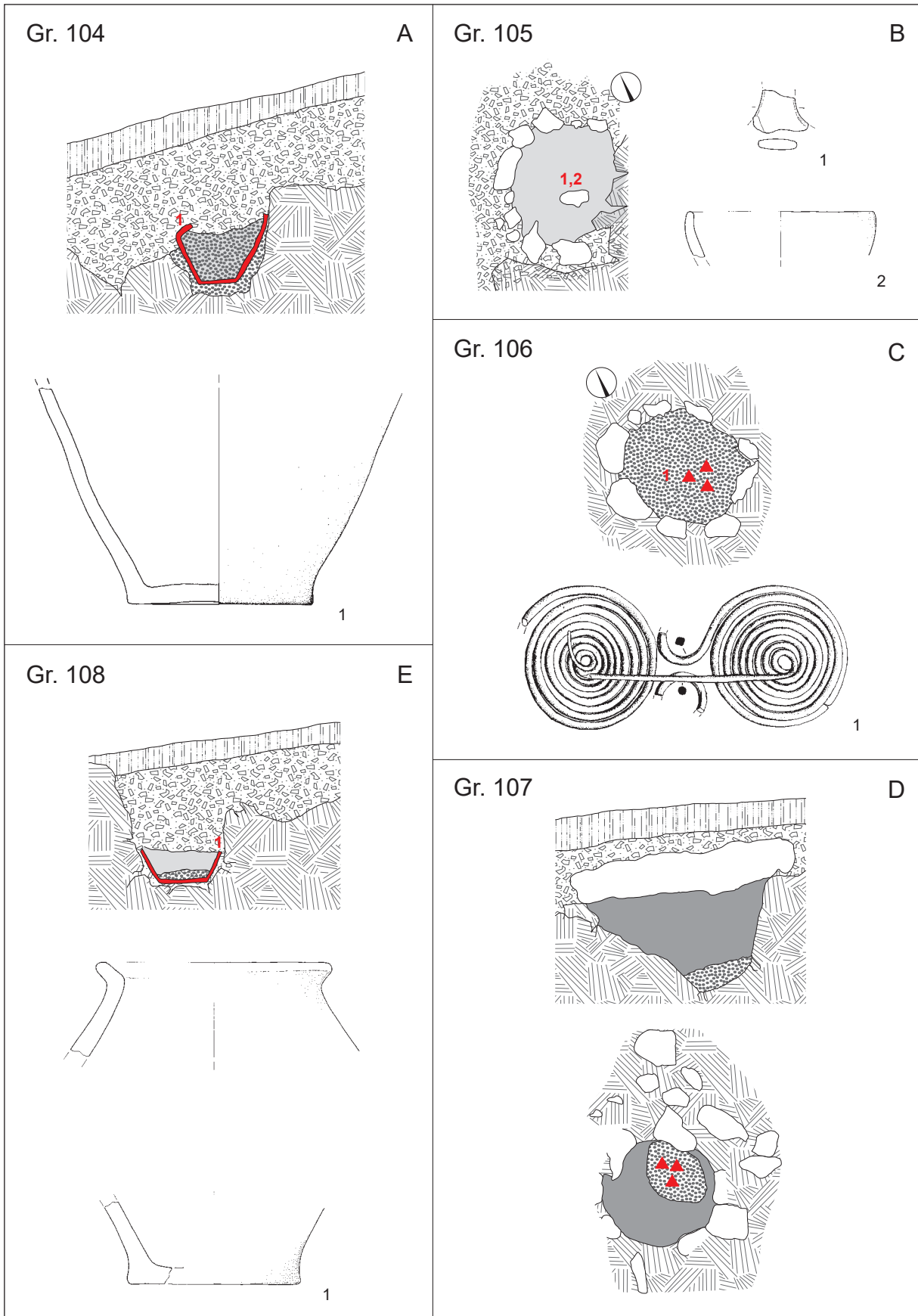
T. 34: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja I. 1978. Grobovi 94, 95, 96, 101, 103. C1-3, D1-2, E1 bron, A1, B1-2, C4, D3, E2 keramika. M. C1-3, D1-2, E1 = 1:2, A1, B1-2, C4, D3, E2 = 1:4.

Pl. 34: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 94, 95, 96, 101, 103. C1-3, D1-2, E1 bronze, A1, B1-2, C4, D3, E2 pottery. Scale C1-3, D1-2, E1 = 1:2, A1, B1-2, C4, D3, E2 = 1:4.

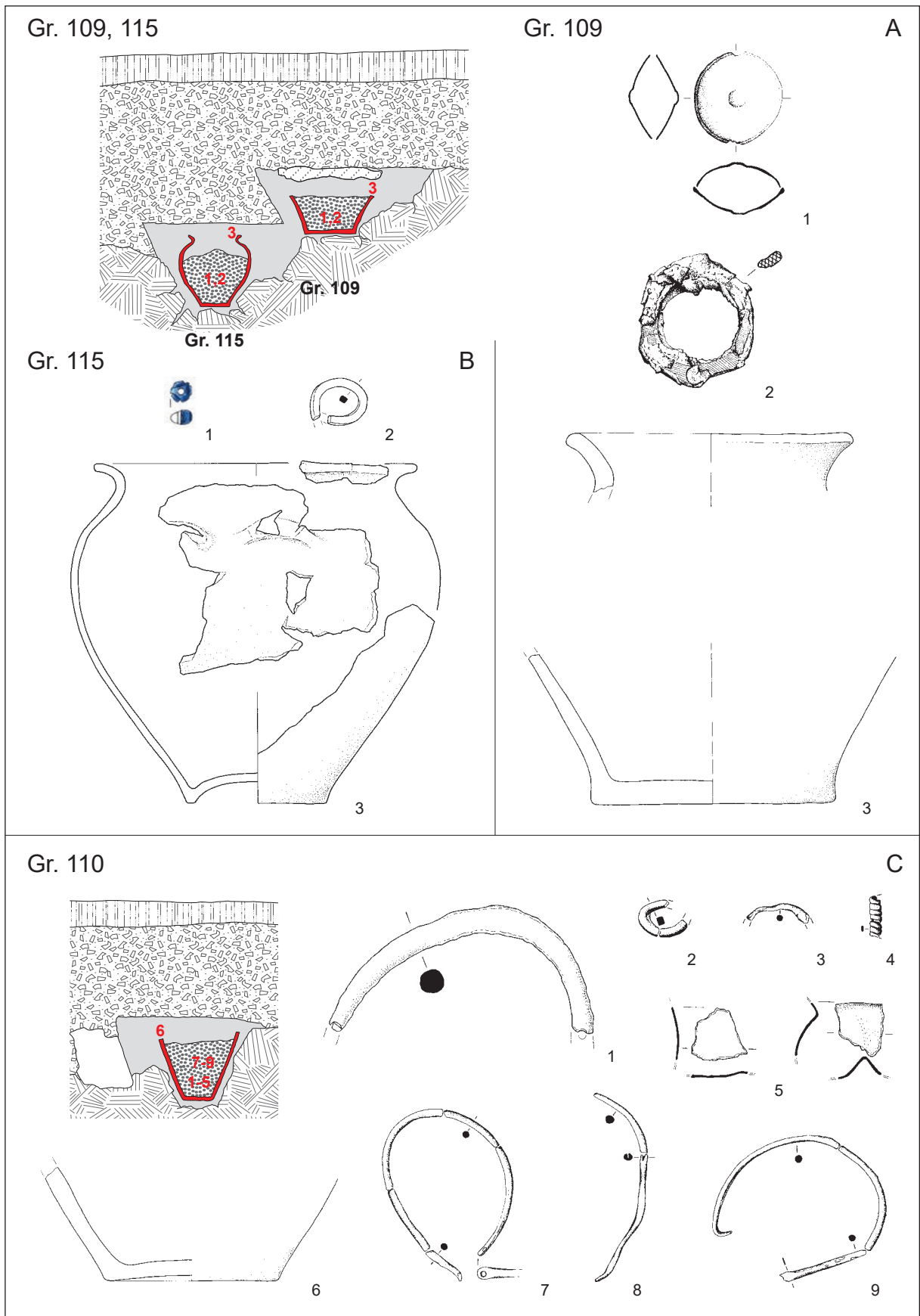
T. 35: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Grobova 100 in 102. A1-2, B1-6 bron, A3 bron in železo, A4 železo, A5, B7 keramika. M. A1-4, B1-6 = 1:2, A5, B7 = 1:4.

Pl. 35: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 100 and 102. A1-2, B1-6 bronze, A3 bronze and iron, A4 iron, A5, B7 pottery. Scale A1-4, B1-6 = 1:2, A5, B7 = 1:4.

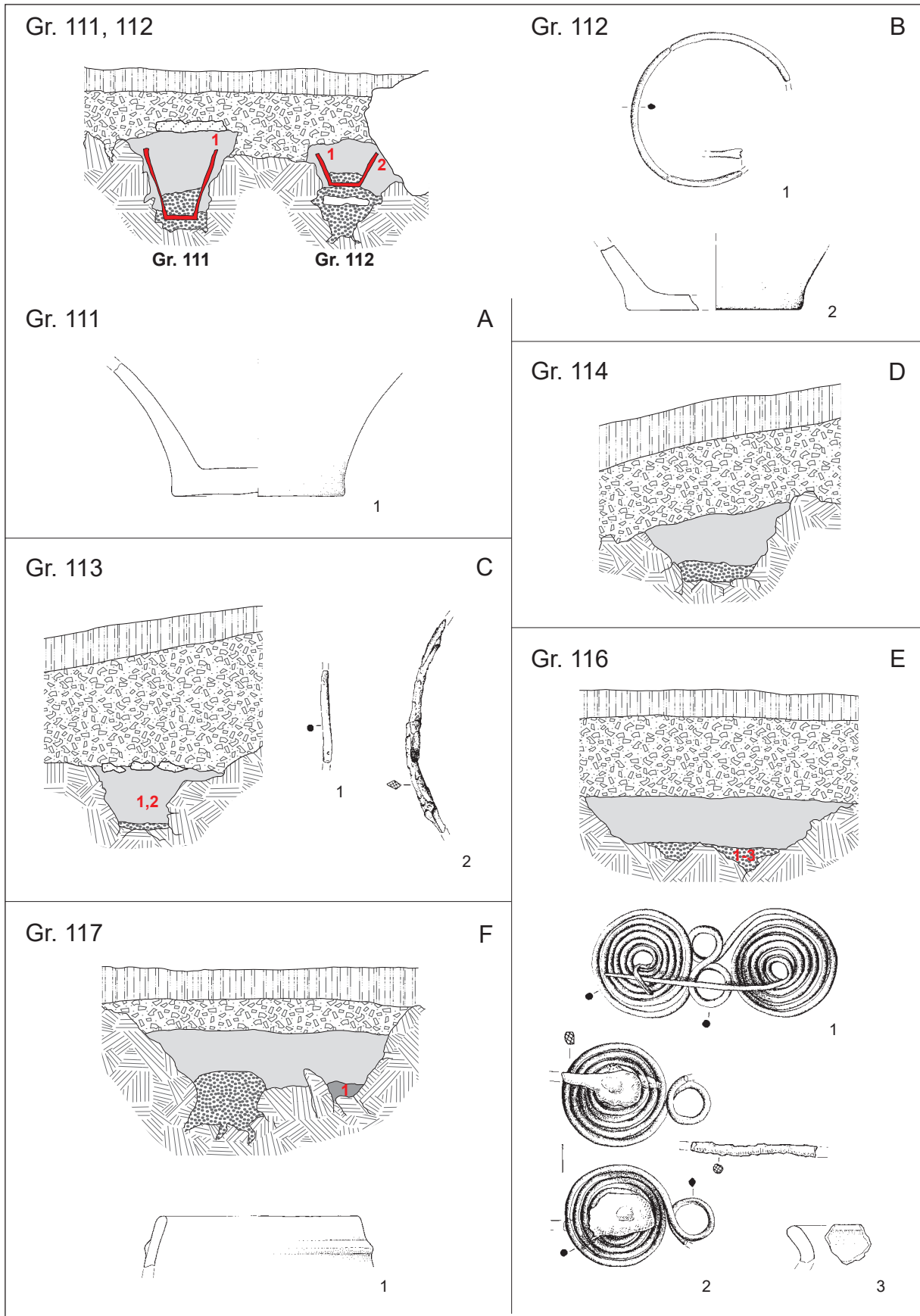
T. 36: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja I. 1978. Grobovi 104, 105, 106, 107, 108. C1 bron, A1, B1-2, E1 keramika. M. C1 = 1:2, A1, B1-2, E1 = 1:4.

Pl. 36: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 104, 105, 106, 107, 108. C1 bronze, A1, B1-2, E1 pottery. Scale C1 = 1:2, A1, B1-2, E1 = 1:4.

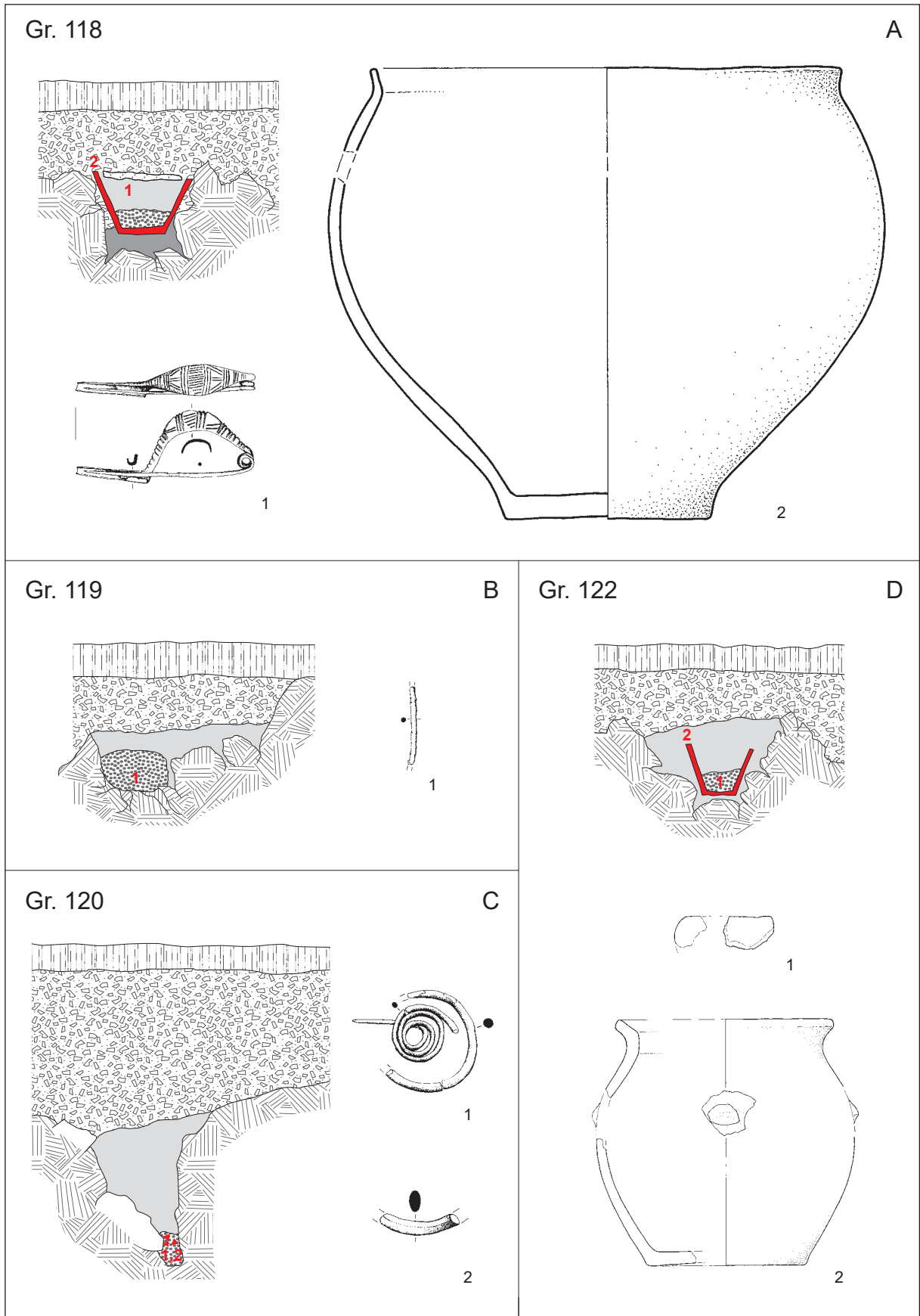
T. 37: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja I. 1978. Grobovi 109, 110, 115. A1, B2, C1-5,7-9 bron, A2 železo, B1 steklo, A3, B3, C6 keramika. M. A1-2, B1-2, C1-5,7-9 = 1:2, A3, B3, C6 = 1:4.

Pl. 37: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 109, 110, 115. A1, B2, C1-5,7-9 bronze, A2 iron, B1 glass, A3, B3, C6 pottery. Scale A1-2, B1-2, C1-5,7-9 = 1:2, A3, B3, C6 = 1:4.

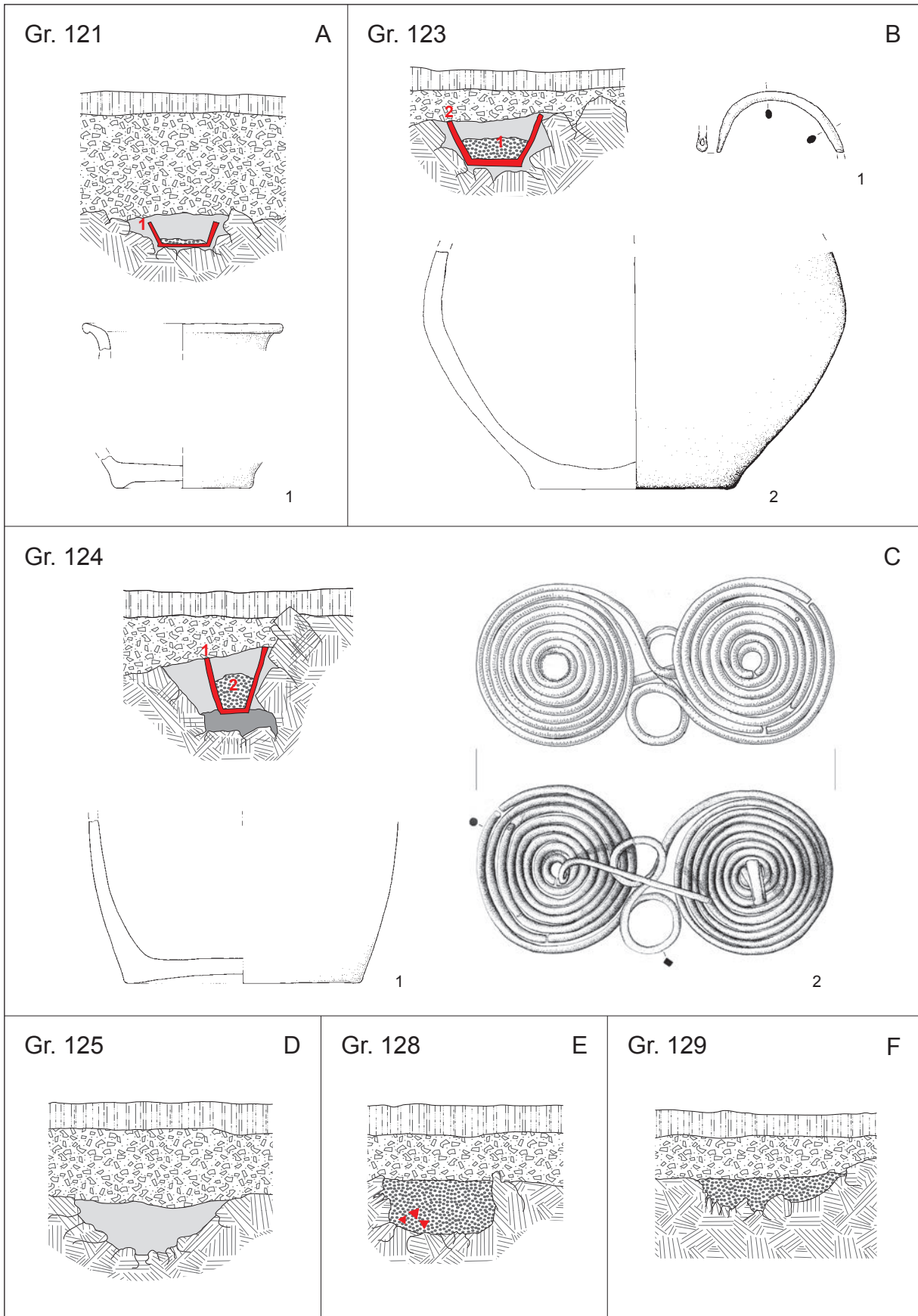
T. 38: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Grobovi 111, 112, 113, 114, 116, 117. B1, C1, E1 bron, E2 bron in železo, C2 železo, A1, B2, E3, F1 keramika. M. B1, C1-2, E1-2 = 1:2, A1, B2, E3, F1 = 1:4.

Pl. 38: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 111, 112, 113, 114, 116, 117. B1, C1, E1 bronze, E2 bronze and iron, C2 iron, A1, B2, E3, F1 pottery. Scale B1, C1-2, E1-2 = 1:2, A1, B2, E3, F1 = 1:4.

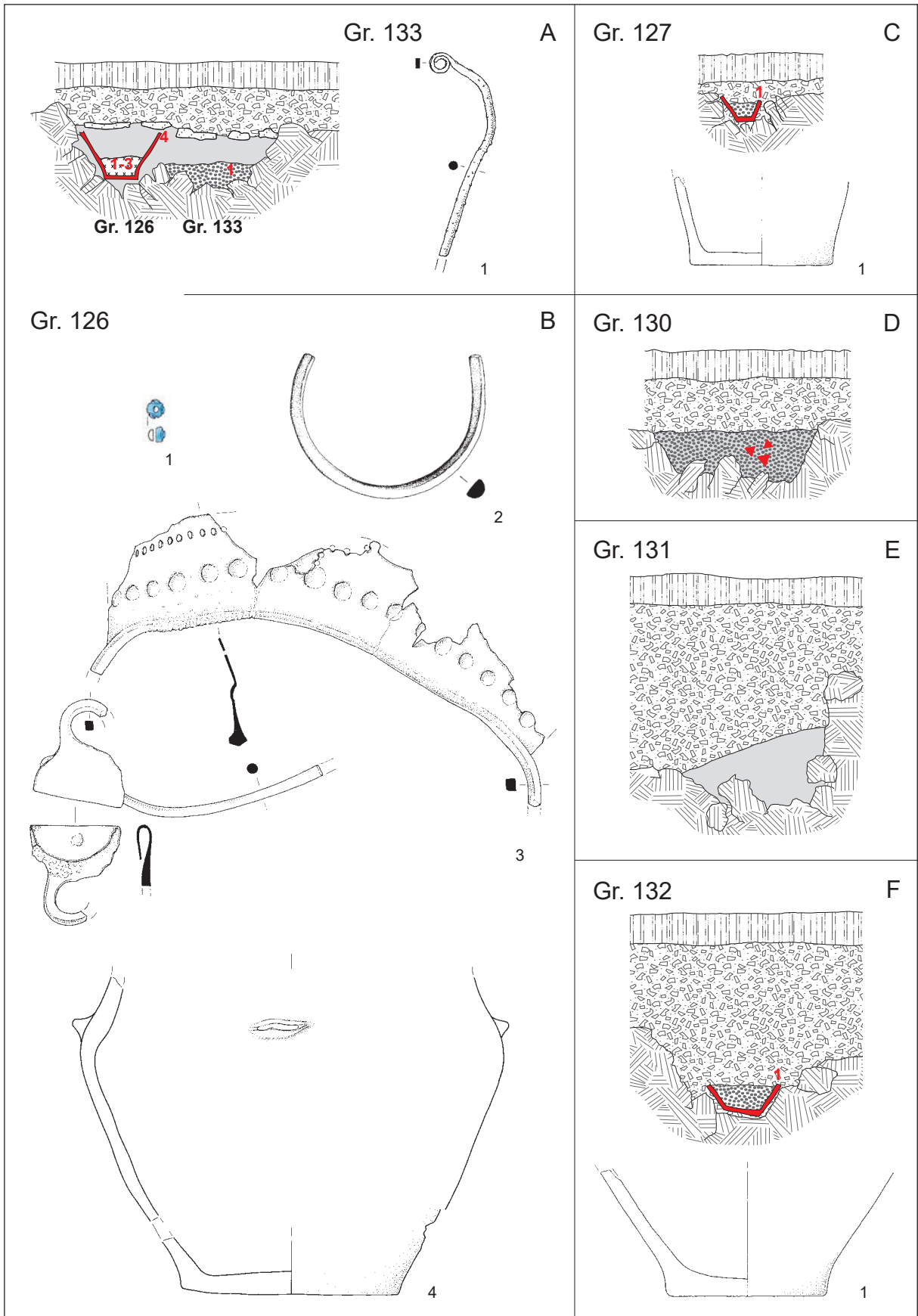
T. 39: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja I. 1978. Grobovi 118, 119, 120, 122. A1, B1, C1-2 bron, A2, D1-2 keramika. M. A1, B1, C1-2 = 1:2, A2, D1-2 = 1:4.

Pl. 39: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 118, 119, 120, 122. A1, B1, C1-2 bronze, A2, D1-2 pottery. Scale A1, B1, C1-2 = 1:2, A2, D1-2 = 1:4.

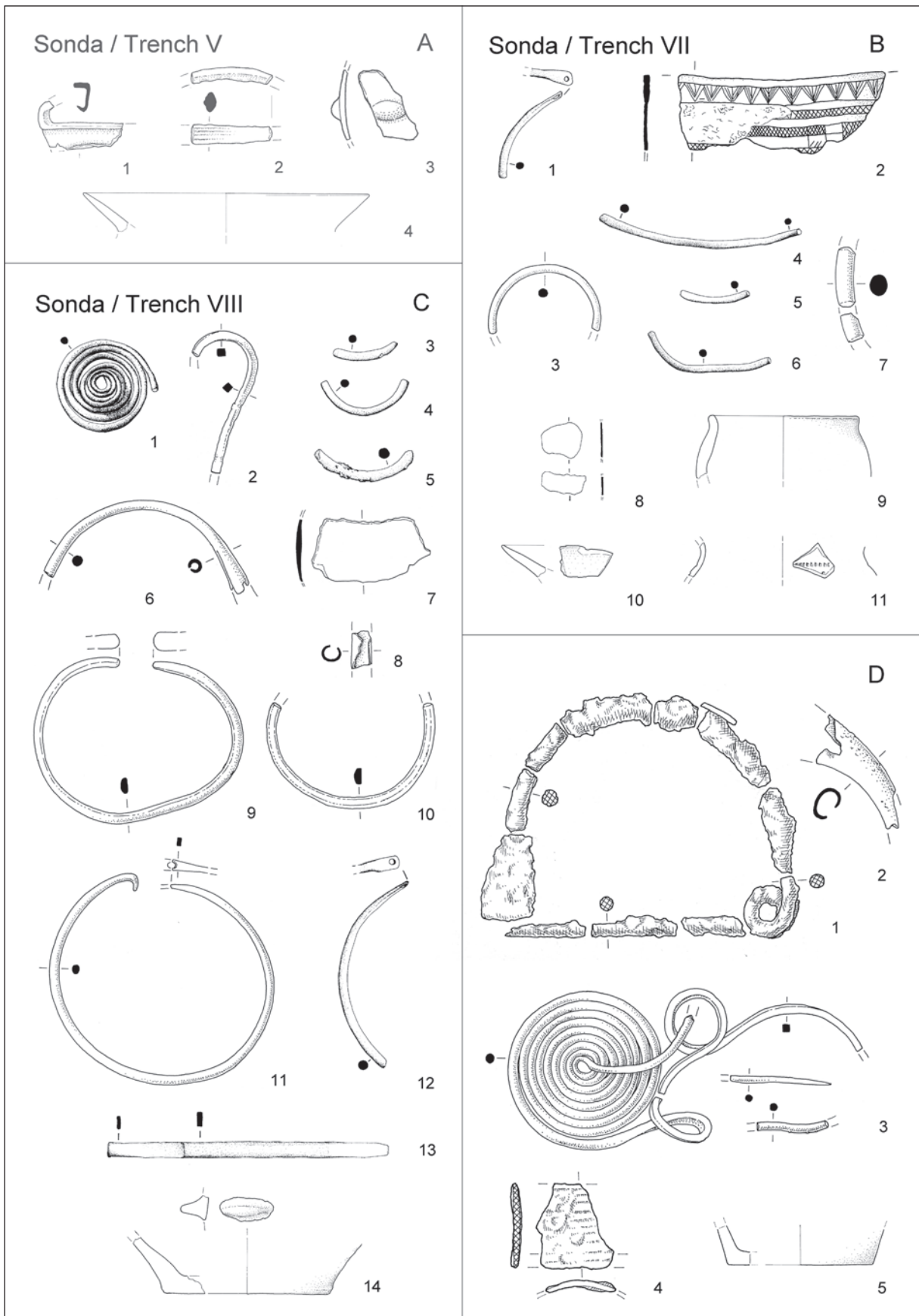
T. 40: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja I. 1978. Grobovi 121, 123, 124, 125, 128, 129. B1, C2 bron, A1, B2, C1 keramika. M. B1, C2 = 1:2, A1, B2, C1 = 1:4.

Pl. 40: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 121, 123, 124, 125, 128, 129. B1, C2 bronze, A1, B2, C1 pottery. Scale B1, C2 = 1:2, A1, B2, C1 = 1:4.

T. 41: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Grobovi 126, 127, 130, 131, 132, 133. A1, B2-3 bron, B1 steklo, B4, C1, F1 keramika. M. A1, B1-3 = 1:2, B4, C1, F1 = 1:4.

Pl. 41: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Graves 126, 127, 130, 131, 132, 133. A1, B2-3 bronze, B1 glass, B4, C1, F1 pottery. Scale A1, B1-3 = 1:2, B4, C1, F1 = 1:4.

T. 42: Trnovo pri Ilirski Bistrici. Izkopavanja l. 1978. Posamične najdbe. A – v sondi V, B – v sondi VII, C – v sondi VIII, D – ožja lokacija neznana. A1–2, B1–8, C1–13, D2–3 bron, D1, D4 železo, A3–4, B9–11, C14, D5 keramika. M. A1–3, B1–8, C1–13, D1–4 = 1:2, A4, B9–11, C14, D5 = 1:4.

Pl. 42: Trnovo near Ilirska Bistrica. Excavations 1978. Stray finds. A – in Trench V, B – in Trench VII, C – in Trench VIII, D – unknown location. A1–2, B1–8, C1–13, D2–3 bronze, D1, D4 iron, A3–4, B9–11, C14, D5 pottery. M. A1–3, B1–8, C1–13, D1–4 = 1:2, A4, B9–11, C14, D5 = 1:4.

Opera Instituti Archaeologici Sloveniae

1. Janez Dular, Slavko Ciglencečki, Anja Dular, Kučar. *Železnodobno naselje in zgodnjekrščanski stavbni kompleks na Kučarju pri Podzemlju / Eisenzeitliche Siedlung und frühchristlicher Gebäudekomplex auf dem Kučar bei Podzemelj*, 1995. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610503002>
2. Ivan Turk (ed.), *Moustérienska »koščena piščal« in druge najdbe iz Divjih bab I v Sloveniji / Mousterian »bone flute« and other finds from Divje Babe I cave site in Slovenia*, 1996. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610503040>
3. Jana Horvat (with contributions of Vesna Svetličič, Meta Bole, Metka Culiberg, Draško Josipović, Marko Stokin, Nina Zupančič), *Sermin. Prazgodovinska in zgodnjersimska naselbina v severozahodni Istri / A Prehistoric and Early Roman Settlement in Northwestern Istria*, 1997. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610503170>
4. Slavko Ciglencečki (with contributions of Zvezdana Modrijan, Andreja Dolenc Vičič, Ivan Turk), *Tinje nad Loko pri Žusmu. Poznoantična in zgodnjersrednjevska naselbina / Tinje oberhalb von Loka pri Žusmu. Spätantike und frühmittelalterliche Siedlung*, 2000. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610503279>
5. Janez Dular, Irena Šavel, Sneža Tecco Hvala, *Bronastodobno naselje Oloris pri Dolnjem Lakošu / Bronzezeitliche Siedlung Oloris bei Dolnji Lakoš*, 2002. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612544980>
6. Janez Dular, *Halštatske nekropole Dolenjske / Die hallstattzeitlichen Nekropolen in Dolenjsko*, 2003. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610502944>
7. Irena Lazar, *Rimsko steklo Slovenije / The Roman glass of Slovenia*, 2003. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610503156>
8. Anton Velušček (ed.), *Hočevarica. Eneolitsko kolišče na Ljubljanskem barju / An eneolithic pile dwelling in the Ljubljansko barje*, 2004. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545055>
9. Ivan Turk (ed.), *Viktorjev spodmol in / and Mala Triglavca. Prispevki k poznavanju mezolitskega obdobja v Sloveniji / Contributions to understanding the Mesolithic period in Slovenia*, 2004. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610503293>
10. Anton Velušček (ed.), *Resnikov prekop. Najstarejša koliščarska naselbina na ljubljanskem barju / Resnikov prekop. The oldest pile-dwelling settlement in the Ljubljansko barje*, 2005. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545154>
11. Andrej Gaspari (ed.), *Zalog pri Verdu. Tabor kamenodobnih lovcev na zahodnem robu Ljubljanskega barja / Zalog near Verd. Stone Age hunters' camp at the western edge of the Ljubljansko barje*, 2006. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545178>
12. Janez Dular, Sneža Tecco Hvala, *South-Eastern Slovenia in the Early Iron Age. Settlement – Economy – Society / Jugovzhodna Slovenija v starejši železni dobi. Poselitev – gospodarstvo – družba*, 2007. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545239>
13. Ivan Turk (ed.), *Divje babe I. Paleolitsko najdišče mlajšega pleistocena v Sloveniji. I. del: Geologija in paleontologija / Divje babe I. Upper Pleistocene Palaeolithic site in Slovenia. Part I: Geology and Palaeontology*, 2007. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545277>
14. Andrej Pleterski (with Timotej Knific, Borut Toškan, Janez Dirjec, Benjamin Štular and Mateja Belak), *Zgodnjersrednjevska naselbina na blejski Pristavi. Najdbe / Frühmittelalterliche Siedlung Pristava in Bled. Funde*, 2008. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545413>
15. Benjamin Štular, *Mali grad. Visokosrednjevski grad v Kamniku / Mali grad. High Medieval Castle in Kamnik*, 2008. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545529>
16. Anton Velušček (ed.), *Koliščarska naselbina Stare gmajne in njen čas. Ljubljansko barje v 2. polovici 4. tisočletja pr. Kr. / Stare gmajne pile-dwelling settlement and its era. The Ljubljansko barje in the 2nd half of the 4th millennium BC*, 2009. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545611>
17. Jana Horvat, Alma Bavdek, *Okra. Vrata med Sredozemljem in Srednjo Evropo / Ocra. The gateway between the Mediterranean and Central Europe*, 2009. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545635>
18. Janez Dular, Marjana Tomanič Jevremov, Ormož. *Utrjeno naselje iz pozne bronaste in starejše železne dobe / Ormož. Befestigte Siedlung aus der späten Bronze- und der älteren Eisenzeit*, 2010. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545659>

19. Andrej Pleterski (with contributions of Igor Bahor, Vid Pleterski, Marko Žagar and Veronika Pflaum), *Zgodnjesrednjevska naselbina na blejski Pristavi. Tafonomija, predmeti in čas / Frühmittelalterliche Siedlung Pristava in Bled. Taphonomie, Fundgegenstände und zeitliche Einordnung*, 2010. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545666>
20. Jana Horvat and Andreja Dolenc Vičič (with contribution of Marjana Tomanič Jevremov and Marija Lubšina Tušek), *Arheološka najdišča Ptuja. Rabelčja vas / Archaeological Sites of Ptuj. Rabelčja vas*, 2010. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545697>
21. Borut Toškan (ed.), *Drobci ledenodobnega okolja. Zbornik ob življenjskem jubileju Ivana Turka / Fragments of Ice Age environments. Proceedings in Honour of Ivan Turk's Jubilee*, 2011. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545727>
22. Anton Velušček (ed.), *Spaha*, 2011. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545758>
23. Slavko Ciglencečki, Zvezdana Modrijan, Tina Milavec (with contributions of Benjamin Štular, Saša Čaval, Ivan Šprajc), *Poznoantična utrjena naselbina Tonovcov grad pri Kobaridu. Naselbinski ostanki in interpretacija / Late Antique fortified settlement Tonovcov grad near Kobarid. Settlement remains and interpretation*, 2011. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545840>
24. Zvezdana Modrijan, Tina Milavec (with contributions of Peter Kos, Dragan Božič, Matija Turk, Petra Leben Seljak, Borut Toškan, Janez Dirjec, Francesco Boschini and K. Patrick Fazioli), *Poznoantična utrjena naselbina Tonovcov grad pri Kobaridu. Najdbe / Late Antique fortified settlement Tonovcov grad near Kobarid. Finds*, 2011. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545871>
25. Maja Andrič (ed.), *Dolgoročne spremembe okolja 1*, 2012. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612545925>
26. Sneža Tecco Hvala, *Magdalenska gora. Družbena struktura in grobni rituali železnodobne skupnosti / Social structure and burial rites of the Iron Age community*, 2012. (EUR 57.00) DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612546007>
27. Janez Dular, *Severovzhodna Slovenija v pozni bronasti dobi / Nordostslowenien in der späten Bronzezeit*, 2013. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612546038>
28. Andrej Pleterski, *The Invisible Slavs*, 2013. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612546083>
29. Ivan Turk, *Divje babe I. Paleolitsko najdišče mlajšega pleistocena v Sloveniji. II. del: Arheologija / Divje babe I. Upper Pleistocene Palaeolithic site in Slovenia. Part II: Archaeology*, 2014. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610503446>
30. Sneža Tecco Hvala (ed.), *Studia Praehistorica in Honorem Janez Dular*, 2014. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610503651>
31. Jana Horvat (ed.), *The Roman army between the Alps and the Adriatic*, 2016. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612549275>
32. Lucija Grahek, *Stična. Železnodobna naselbinska keramika / Stična. Iron Age Settlement Pottery*, 2016. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612549244>
33. Drago Svoljšak, Janez Dular, *Železnodobno naselje Most na Soči. Gradbeni izvidi in najdbe / The Iron Age Settlement at Most Na Soči. Settlement Structures and Small Finds*, 2016. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612549367>
34. Janez Dular, Sneža tecco Hvala (eds.), *Železnodobno naselje Most na Soči. Razprave / The Iron Age Settlement at Most na Soči. Treatises*, 2018. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610501091>
35. Andrej Pleterski, Benjamin Štular, Mateja Belak (eds.), *Izkopavanja srednjeveškega in zgodnjenovoveškega grobišča pri Župni cerkvi v Kranju v letih 1964–1970 / Excavations of Medieval and Post-Medieval cemetery at the Župna cerkev in Kranj from 1964 to 1970, Grobišče Župna cerkev v Kranju 1 / Cemetery Župna cerkev in Kranj 1*, 2016. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789612549732>
36. Sneža Tecco Hvala, *Molnik pri Ljubljani v železni dobi / The Iron Age site at Molnik near Ljubljana*, 2017. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610503750>
37. Andrej Pleterski, Benjamin Štular, Mateja Belak (eds.), *Arheološka raziskovanja grobov najdišča Župna cerkev v Kranju med letoma 1972 in 2010 / Archaeological investigation of graves from Župna cerkev site in Kranj between 1972 and 2010, Grobišče Župna cerkev v Kranju 2 / Cemetery Župna cerkev in Kranj 2*, 2017. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610500315>
38. Andrej Pleterski, Benjamin Štular, Mateja Belak, Helena Bešter (eds.), *Začetek in konec raziskovanj grobišča pri Župni cerkvi v Kranju (1953 in 2011–2013) / The beginning and end of exploration at the Župna cerkev cemetery in Kranj (1953 and 2011–2013), Grobišče Župna cerkev v Kranju 3 / Cemetery Župna cerkev in Kranj 3*, 2019. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610501503>

39. Slavko Ciglencečki, Zvezdana Modrijan, Tina Milavec (with contributions of Peter Kos, Mateja Kovač, Borut Toškan, Lucija Grahek, Darja Grosman, Julijana Visočnik), *Korinjski hrib in poznoantične vojaške utrdbe v Iliriku / Korinjski hrib and late antique military forts in Illyricum*, 2020. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610502555>
40. Jana Horvat, Irena Lazar, Andrej Gaspari (eds.), *Manjša rimska naselja na slovenskem prostoru / Minor Roman settlements in Slovenia*, 2020. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610502586>
41. Jana Horvat, Branko Mušič, Andreja Dolenc Vičič, Anja Ragolič, *Arheološka najdišča Ptuj. Panorama / Archaeological Sites of Ptuj. Panorama*, 2020. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610502722>
42. Benjamin Štular (ed.), *Srednjeveški Blejski otok v arheoloških virih / Medieval archaeology of Bled Island*, 2020. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610502609>
43. Miha Mlinar, *Most na Soči. Arheološke raziskave v letih 2000–2016 na levem bregu Idrijce / The 2000–2016 archaeological investigations on the left bank of the Idrijca*, 2020. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610504887>
44. Primož Pavlin, *Tipologija, kronologija in razprostranjenost bronastodobnih jezičastoročajnih srpov v jugovzhodni Evropi / Typology, chronology, and distribution of Bronze Age tanged sickles in south-eastern Europe*, 2023. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610507048>
45. Jana Horvat, Federico Bernardini, Mateja Belak (eds.), *The Roman conquest beyond Aquileia (II-I centuries BC)*, 2023. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610507116>
46. Slavko Ciglencečki, *Between Ravenna and Constantinople. Rethinking Late Antique Settlement Patterns*, 2023. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610507369>
47. Jana Horvat, Stefan Groh, Karl Strobel, Mateja Belak (eds.), *Roman urban landscape. Towns and minor settlements from Aquileia to the Danube*, 2024. DOI: <https://doi.org/10.3986/978961050828>
48. Benjamin Štular, Manfred Lehner, Mateja Belak (eds.), *Settlement of the Eastern Alps in the Early Middle Ages. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 48*, 2024. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610508786>

Založba ZRC
<https://zalozba.zrc-sazu.si>
ZRC Publishing

47 €

